

שבוע פרשת בראשית

(12 – 17 October 09)

כ"ד – כ"ט תשרי ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה – אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלָקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִּגְגָךְ וְתִירְשָׁךְ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶתְךָ, וְאַכְלֹת וְשִׁבְעָתָה. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאַבְדֶּתֶם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם, זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֶמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מִצְוֶה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוֹדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹרֶךְ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרָךְ בְּלֵאָמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלְקָה שְׂכָם וְעֵמֶק סָפוֹת אֲמַדְדָּה:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתָרוּעָע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פִּתְחוּ דַּבְּרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבֹּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְּזוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאִבּוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבָּה: כד בְּרַכִּי כָשְׁלוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׁרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְיעוֹן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעָנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אֲתָהּ יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח וַיִּקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרָךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֹׁתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבִתְוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

- א) סדר הנחת תפילין ב
- ב) מזמורי תהלים ק"ח ק"ט ג
- ג) מאמר ד"ה בראשית ברא (עם ביאור בדרך אפשר) שבת בראשית, מבה"ח וער"ח מרחשון ה'תשי"ג ה
- ד) שיחת שבת פרשת בראשית, מבה"ח וער"ח מרחשון ה'תשי"ג טז
- ה) לקוטי שיחות לשבוע פרשת בראשית (בלה"ק) כרך י כב
- ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בראשית כו
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בראשית לה
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לז

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- ט) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בראשית לט
- י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בראשית נח
- יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת בראשית סד
- יב) נביאים וכתובים שמואל א פרק א, דברי הימים ב פרק יט-כ ע
- יג) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף נב עד דף נז עב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן צו
- טו) שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן צו
- טז) לקוטי תורה – ד"ה שיר המעלות - אדמו"ר הזקן צח
- יז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי קא
- יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" קב
- יט) תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש קג
- כ) קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב קד
- כא) ספר המאמרים התר"ץ - אדמו"ר מוהרי"צ קד
- כב) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קה
- כג) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ קו
- כד) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ קח
- כה) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת בראשית ע"פ חומש "תורה תמימה" קט
- כו) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית קלד
- כז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש קלה

1 בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ¹, וְאֵיתָא
2 [=מובא] בַּתְּרֵגוּם² (וְכֵן-הוּא בְּזֵהר³) בְּרֹאשִׁית בָּרָא, בְּחֻכְמָתָא
3 בָּרָא [=](בספירת ה)חכמה ברא]. דְּהֵנָּה, אֵף שֶׁהִתְהוּוּת הִיא עַל-
4 יְדֵי כָּל הַסְּפִירוֹת, דְּזֵהוּ⁴ מֶה שֶׁכְּתוּב בְּרֹאשִׁית גו' וְאֵת

5 הָאָרֶץ, בַּפְּסוּק זֶה מְרומזים כֹּל
6 הַעֲשֵׂר סְפִירוֹת שֶׁבְּרָא בָּהֶם אֶת
7 הָעוֹלָם: דְּבְרֹאשִׁית הוּא
8 סְפִירוֹת כְּתֹר וְחֻכְמָה,
9 בָּרָא אֱלֹקִים הוּא סְפִירַת
10 הַבִּינָה, אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֵת
11 הָאָרֶץ הוּא זְעִיר-אַנְפִּין
12 [=ששת המידות] וּמַלְכוּת
13 (שמים ז"א, וארץ מלכות),
14 וְהֵינּוּ, שֶׁהִתְהוּוּת שֶׁל
15 הָעוֹלָם הִיא עַל-יְדֵי
16 כָּל הַסְּפִירוֹת, מִכָּל-
17 מְקוֹם כְּתִיב בְּרֹאשִׁית
18 בָּרָא וְתֵרְגוּמוֹ בְּחֻכְמָתָא
19 בָּרָא, מִשּׁוּם שֶׁסְּפִירַת
20 הַחֻכְמָה הִיא רֹאשִׁית
21 הַגָּלוּי שֶׁל הָאֹרֶךְ הָאֱלֹקִי
22 וְתַחֲלַת הִתְהוּוּת הִיא
23 מִסְּפִירַת הַחֻכְמָה כְּכַתּוּב
24 "כֹּלֶם בַּחֲכָמָה עֲשִׂית". וְכֵמוֹ
25 שֶׁהוּא בְּהִתְהוּוּת הָעוֹלָם
26 הַגִּשְׁמִי בַּפְּרָט, שֶׁתַּחֲלַת
27 הִתְהוּוּתוֹ הִיא מִחֻכְמָה,
28 בֵּן הוּא בְּכָלִיּוֹת
29 הַהֲשִׁתְּשָׁלוֹת שֶׁל הָעוֹלָמוֹת
30 הָרוּחָנִיִּים, שֶׁהִתְחַלְתָּה הִיא
31 מִסְּפִירַת הַחֻכְמָה. וְזֵהוּ
32 אֹמְרוֹ בְּרֹאשִׁית גו' אֵת
33 הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ,
34 דְּשָׁמַיִם וְאָרֶץ הֵם
35 כָּלִיּוֹת הַהֲשִׁתְּשָׁלוֹת,
36 וְכֵמוֹ שֶׁכְּתִיב כ"ק מו"ח
37 אֲדָמוֹר בְּהַמְשָׁךְ [=סידרת
38 הַמַּאמְרִים הַמִּתְחִילָה מ] רֹאשׁ
39 הַשָּׁנָה ה'תש"ג⁵, כֵּשֶׁם
40 שֶׁבְּעוֹלָם זֶה הַדְּבָר הִכִּי גְבוּהָ
41 נִקְרָא שָׁמַיִם, וְמָה שֶׁלֹּמָטָה מִמֶּנּוּ
42 נִקְרָא אָרֶץ כִּךְ גַּם בְּעוֹלָמוֹת
43 הָעֲלִיוֹנִים דְּכָל עוֹלָם הוּא
44 בְּבִחְיִינַת שָׁמַיִם לְגַבִּי
45 עוֹלָם שֶׁלֹּמָטָה מִמֶּנּוּ
46 וּבְבִחְיִינַת אָרֶץ לְגַבִּי מָה

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש וערב ראש-חודש מר-חשון, ה'תשי"ג

(הנחה בלתי מוגה)

בְּרֹאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ¹,
וְאֵיתָא בַּתְּרֵגוּם² (וְכֵן-הוּא בְּזֵהר³)

בְּרֹאשִׁית בָּרָא, בְּחֻכְמָתָא בָּרָא. דְּהֵנָּה, אֵף
שֶׁהִתְהוּוּת הִיא עַל-יְדֵי כָּל הַסְּפִירוֹת, דְּזֵהוּ⁴ מֶה
שֶׁכְּתוּב בְּרֹאשִׁית גו' וְאֵת הָאָרֶץ, דְּבְרֹאשִׁית הוּא
סְפִירוֹת כְּתֹר וְחֻכְמָה, בָּרָא אֱלֹקִים הוּא סְפִירַת
הַבִּינָה, אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ הוּא זְעִיר-אַנְפִּין
וּמַלְכוּת, וְהֵינּוּ, שֶׁהִתְהוּוּת הִיא עַל-יְדֵי כָּל
הַסְּפִירוֹת, מִכָּל-מְקוֹם כְּתִיב בְּרֹאשִׁית בָּרָא
וְתֵרְגוּמוֹ בְּחֻכְמָתָא בָּרָא, מִשּׁוּם שֶׁסְּפִירַת הַחֻכְמָה
הִיא רֹאשִׁית הַגָּלוּי וְתַחֲלַת הִתְהוּוּת הִיא

מִסְּפִירַת הַחֻכְמָה. וְכֵמוֹ שֶׁהוּא בְּהִתְהוּוּת הָעוֹלָם בַּפְּרָט, שֶׁתַּחֲלַת
הִתְהוּוּתוֹ הִיא מִחֻכְמָה, בֵּן הוּא בְּכָלִיּוֹת הַהֲשִׁתְּשָׁלוֹת, שֶׁהִתְחַלְתָּה הִיא
מִסְּפִירַת הַחֻכְמָה. וְזֵהוּ אֹמְרוֹ בְּרֹאשִׁית גו' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ,
דְּשָׁמַיִם וְאָרֶץ הֵם כָּלִיּוֹת הַהֲשִׁתְּשָׁלוֹת, וְכֵמוֹ שֶׁכְּתִיב כ"ק מו"ח
אֲדָמוֹר בְּהַמְשָׁךְ רֹאשׁ הַשָּׁנָה ה'תש"ג⁵, דְּכָל עוֹלָם הוּא בְּבִחְיִינַת שָׁמַיִם
לְגַבִּי עוֹלָם שֶׁלֹּמָטָה מִמֶּנּוּ וּבְבִחְיִינַת אָרֶץ לְגַבִּי מֶה שֶׁלֹּמָטָה הִימָנוּ,
וְנִמְצָא שֶׁבְּשָׁמַיִם וְאָרֶץ נִכְלָל כָּלִיּוֹת סֵדֶר הַהֲשִׁתְּשָׁלוֹת. וְעַל-זֶה כְּתִיב
בְּרֹאשִׁית בָּרָא, בְּחֻכְמָתָא בָּרָא, דְּתַחֲלַת הִתְהוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת הִיא
מִחֻכְמָה. וְיִמְמָשִׁיף בַּפְּתוּב⁶ וְהָאָרֶץ הִיָּתָה תֵּהוּ וְבָהוּ, דְּקָאִי עַל עוֹלָם
הַתֵּהוּ⁷, דְּזֵהוּ מֶה שֶׁכְּתוּב הִיָּתָה, שֶׁשִּׁמְשָׁעוּ הִיָּתָה כָּבֵד, וְקָאִי עַל עוֹלָם
הַתֵּהוּ. וְיִמְמָשִׁיף בַּפְּתוּב⁸ וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֵפֶת, וְאֵיתָא בַּפְּתָבִי הָאֲרִיז"ל⁸

(1 בראשית א, א. 2) תרגום ירושלמי (ושם: בחוכמה ברא). 3) ח"א ג, ב (ושם: בחכמה). 4) ראה ד"ה בראשית ברא תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע' פט ואילך). ויש"נ. 5) ד"ה בראשית ברא (סה"מ תש"ג ע' 66). 6) בראשית שם, ב. 7) ראה ד"ה והארץ היתה תהו ובח, במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' א ואילך. ד"ה הנ"ל דש"פ בראשית תשכ"ג. 8) שער הפסוקים, ספר הלוקטים ולקוטי תורה להאריז"ל עה"פ. עץ חיים שער יח (שער רפ"ח נצוצין) פ"א. לקו"ת מטות פב, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 מִרְחֶפֶת הַבְּנוּי מִשְׁתִּי מִיָּלִים הוּא 'רפ"ח מֶת', רפ"ח הֵם רפ"ח
2 נִיצוּצוֹת דְּתַהוֹ⁹ 288 נִיצוּצוֹת אֹר מְעוֹלם הַתּוֹהוֹ, וּמֶת קָאִי עַל
3 נְפִילַת הַנִּיצוּצוֹת דְּבַר הַנוֹפֵל מִמְּדֻרְגָּתוֹ נִקְרָא מֵת וּמֵאֲחֵר שְׁנִיצוּצוֹת אֹר
4 גְבוּהִים אֱלוֹ נִפְלוּ מִמְּדֻרְגָּתָם עַל כֵּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם מֵיִתָּה, שֶׁהוּא עֲנֵן הַפְּכִי

5 דְּלַעֲמַת־זָה שִׁיּוּרִים לַצַּד

6 שְׁלֵהִיפֶךְ מִקְדוּשָׁה. וְצָרִיף

7 לְהִבִּין הַמָּשָׁךְ וּסְמִיכוֹת

8 הָעֲנָנִים דְּבִרְאשִׁית בְּרָא

9 -בְּרִיאַת כֻּלּוֹת הָעוֹלָמוֹת עַל יַד

10 סְפִירַת הַחֲכָמָה לְמַה שֶּׁכָּתוּב

11 לְאַחֲרֵי־זֶה וְהָאָרֶץ הָיְתָה

12 תוֹהוּ וּבֹהוּ וְגו'. וְגַם צָרִיף

13 לְהִבִּין הַשְּׂיִכּוֹת דְּרַפ"ח

14 לְמֵיִתָּה שְׁשֵׁתִי מִיָּלִים אֱלוֹ

15 נִכְלָלוֹת בְּמִילָה אַחַת - מִרְחַפֶּת,

16 דְּרַפ"ח הֵם רַפ"ח

17 נִיצוּצוֹת דְּתַהוֹ שֶׁהֵם

18 נִיצוּצוֹת דְּקִדְשָׁה וְקְדוּשָׁה

19 עֲנִינָה חַיִּים כְּמִרְמוֹזוֹ בַּפֶּסֶק

20 "וְאֵתָם הִרְבִּיקִים בָּה" אֱלוֹקִים

21 (קְדוּשָׁה) חַיִּים כּוֹלֵם הַיּוֹם,

22 וּמֶת הוּא עֲנֵן הַפְּכִי

23 דְּלַעֲמַת־זָה, וּמַה שְּׂיִכּוֹתָם

24 זֶה לָזֶה? וּבִמְדֻרָּשׁ¹⁰

25 אֵיִתָּא [=מִוִּבָּא] דְּרוּחַ

26 אֱלֹקִים זֶה רוּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ

27 הַמָּשִׁיחַ, וּלְפִי זֶה נִמְצָא

28 שְׁרוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ

29 מִרְחֶפֶת עַל בְּחִינַת

30 רַפ"ח מֶת'. וְצָרִיף

31 לְהִבִּין הָעֲנָן בְּזֶה. וְגַם

32 צָרִיף לְהִבִּין הַשְּׂיִכּוֹת

33 דְּרוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ

34 לְבִרְאשִׁית בְּרָא, שְׁמִיד

35 בְּתַחֲלַת הַהִתְהַוּוֹת מְדַבֵּר

36 אֹדוֹת רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.

37 לַהֲבַנַּת הַפְּרִקִּים הַבָּאִים נִקְדִּים,

38 כִּי בְּכָל נִבְרָא וְנִבְרָא, הֵן גִּשְׁמִי

39 וְהֵן רוּחָנִי, יִשְׁנֵן ג' חֲלוּקוֹת־עוֹלָם

40 שָׁנָה וּנְפֶשׁ.

41 עוֹלָם - כָּל דְּבַר שִׁישְׁנו בְּמִצִּיאוֹת,

42 וְלוֹ הַמִּצִּיאוֹת הִדְקָה בִּיּוֹתֵר, הֵנָּה

43 מִכִּיּוֹן שְׁמִצִּיאוֹת הַנִּבְרָא מִסְתִּירָה

44 וּמַעֲלִימָה עַל מְקוֹר הַחַיּוֹת

45 הָאֱלוֹקִי, לְכֵן נּוֹפֵל עַל זֶה שֵׁם

46 עוֹלָם מִלְשׁוֹן הָעֵלָם.

ביאור בדרך אפשר

47 שָׁנָה - הַזְמָן שֶׁבְּכָל פֶּרֶט בְּמִצִּיאוֹת, חַיִּינוּ מִשְׁךְ קִיּוּמוֹ עַל יַד רְצוּא וְשׁוּב (כְּפִי
48 שִׁיבוֹרָא לַהֲלֹךְ) עַד אֲשֶׁר יִתְבַּטֵּל וְיִכְלָה.
49 נֶפֶשׁ - הַחֶלֶק הָרוּחָנִי וְהַעֲלִיּוֹן שְׁבִמִצִּיאוֹת. וְהוּא נִקְרָא הַחַיּוֹת הָאֱלוֹקִית הַקִּיּוּמָה
50 בּוֹ וּמִמֶּנּוּ עֵיקָר קִיּוֹם מַהוֹת הַמִּצִּיאוֹת.

51 לַהֲלֹךְ בְּמֵאמָר יִבְאָר כִּיצַד ג'

52 חֲלָקִים אֱלוֹ נִמְצָאִים: א.

53 הָעוֹלָמוֹת. ב.

54 הָאָדָם - עוֹלָם קֶטָן. ג.

55 עֲבוֹדַת ה' שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ד.

56 בַּחַיּוֹת (כּוֹנוֹת) הַמִּצּוֹת.

57 (ב) וְלִהְבִּין כָּל זֶה¹¹ יֵשׁ

58 לְהִקְדִּים תַּחֲלָה הַיְדוּעַ

59 דְּכֻלָּלוֹת סֵדֵר

60 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת נִחְלָק לְג'

61 הַמְּדֻרְיָאוֹת דְּעוֹלָם

62 [=מִצִּיאוֹת] שְׁנָה [=זְמַן] נֶפֶשׁ

63 [=חַיּוֹת]¹², שְׁעָלֵיהֶם מִיֶּסֶד

64 סֵפֶר יִצְיָרָה - בְּסִפְרָא יִצְיָרָה

65 מְבוֹאָר רְבוּת אֹדוֹת הַחֲלוּקוֹת

66 עוֹלָם שָׁנָה וּנְפֶשׁ כְּפִי שְׁנִמְצָאִים

67 בַּהֲרַבָּה אֹפְנִים וְדִרְגוֹת שׁוֹנוֹת.

68 וְג' עֲנָנִים אֱלוֹ הֵם גַּם-

69 כֵּן ג' הָעֲנָנִים שְׁבִתוֹרָה

70 הַקְּבֵלָה דְּנִקְדָּה [=נֶפֶשׁ, נִקְדוּת

71 הַחַיּוֹת הָאֱלוֹקִית שְׁבִנְבְּרָא] קוֹ

72 [=שָׁנָה, כְּדוּגְמַת הָאֹר שְׁעִנִּינָה

73 הַמִּשְׁכָּה מִהַנְּקוּדָה מִלְמַעְלָה

74 לְמַטָּה כֵּן ה'קו' הוּא מְמוּצָע

75 הַמַּחְבֵּר בֵּין נִקְדוּת הַחַיּוֹת

76 וּמִצִּיאוֹת הַנִּבְרָא] וְשִׁטַּח

77 [=עוֹלָם]¹³, אֲלָא שְׁהִסְדֵּר

78 דְּנִקְדָּה-קוֹ-שִׁטַּח הוּא

79 מְלֻמָּעָלָה לְמַטָּה -'נִקְדוּדָה' -

80 הַדְּרָגָה הָעֲלִיּוֹנָה, 'קו' - מְמוּצָע

81 הַמַּחְבֵּר, 'שִׁטַּח' - הַדְּרָגָה

82 הַתַּחְתּוֹנָה, וְאִילוֹ הַסֵּדֵר

83 דְּעוֹלָם-שְׁנָה-נֶפֶשׁ הוּא

84 מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה - מִתַּחֲלִיל

85 מ'עוֹלָם' שְׁהוּא הַתַּחְתּוֹן,

86 דְּעוֹלָם הוּא בְּחִינַת שִׁטַּח,

87 וְנֶפֶשׁ הִיא בְּחִינַת נִקְדָּה,

88 וְשָׁנָה הִיא בְּחִינַת קוֹ,

89 שְׁהוּא הַמְּמוּצָע הַמַּחְבֵּר אֶת

90 הַנִּקְדָּה שְׁתִּמְשָׁךְ בְּשִׁטַּח.

91 וְהָעֲנָן בְּזֶה, דְּתַחֲלִילָת

92 הַהִתְהַוּוֹת הִיא מְנַקְדָּה,

דְּמִרְחֶפֶת הוּא רַפ"ח מֶת', רַפ"ח הֵם רַפ"ח
נִיצוּצוֹת דְּתַהוֹ, וּמֶת קָאִי עַל נְפִילַת הַנִּיצוּצוֹת,
שֶׁהוּא עֲנֵן הַפְּכִי דְּלַעֲמַת־זָה. וְצָרִיף לְהִבִּין
הַמָּשָׁךְ וּסְמִיכוֹת הָעֲנָנִים דְּבִרְאשִׁית בְּרָא לְמַה
שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי־זֶה וְהָאָרֶץ הָיְתָה וְגו'. וְגַם צָרִיף
לְהִבִּין הַשְּׂיִכּוֹת דְּרַפ"ח לְמֵיִתָּה, דְּרַפ"ח הֵם
רַפ"ח נִיצוּצוֹת דְּתַהוֹ שֶׁהֵם נִיצוּצוֹת דְּקִדְשָׁה, וּמֶת
הוּא עֲנֵן הַפְּכִי דְּלַעֲמַת־זָה, וּמַה שְּׂיִכּוֹתָם זֶה לָזֶה.
וּבִמְדֻרָּשׁ¹⁰ אֵיִתָּא דְּרוּחַ אֱלֹקִים זֶה רוּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ
הַמָּשִׁיחַ, וּלְפִי זֶה נִמְצָא שְׁרוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ
מִרְחֶפֶת עַל בְּחִינַת רַפ"ח מֶת'. וְצָרִיף לְהִבִּין
הָעֲנָן בְּזֶה. וְגַם צָרִיף לְהִבִּין הַשְּׂיִכּוֹת דְּרוּחוֹ שֶׁל
מָשִׁיחַ לְבִרְאשִׁית בְּרָא, שְׁמִיד בְּתַחֲלַת הַהִתְהַוּוֹת
מְדַבֵּר אֹדוֹת רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.

(ב) וְלִהְבִּין כָּל זֶה¹¹ יֵשׁ לְהִקְדִּים תַּחֲלָה הַיְדוּעַ
דְּכֻלָּלוֹת סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת נִחְלָק
לְג' הַמְּדֻרְיָאוֹת דְּעוֹלָם-שְׁנָה-נֶפֶשׁ¹², שְׁעָלֵיהֶם
מִיֶּסֶד סֵפֶר יִצְיָרָה. וְג' עֲנָנִים אֱלוֹ הֵם גַּם-כֵּן ג'
הָעֲנָנִים דְּנִקְדָּה קוֹ וְשִׁטַּח¹³, אֲלָא שְׁהִסְדֵּר
דְּנִקְדָּה-קוֹ-שִׁטַּח הוּא מְלֻמָּעָלָה לְמַטָּה, וְהִסְדֵּר
דְּעוֹלָם-שְׁנָה-נֶפֶשׁ הוּא מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, דְּעוֹלָם
הוּא בְּחִינַת שִׁטַּח, וְנֶפֶשׁ הִיא בְּחִינַת נִקְדָּה, וְשָׁנָה
הִיא בְּחִינַת קוֹ, שֶׁהוּא הַמַּחְבֵּר אֶת הַנִּקְדָּה
שְׁתִּמְשָׁךְ בְּשִׁטַּח. וְהָעֲנָן בְּזֶה, דְּתַחֲלִילָת הַהִתְהַוּוֹת

(9) רָאָה עֵץ חַיִּים שֵׁם פ"ב. וּבִכְמ"מ. (10) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א. בַּעַל
הַטּוֹרִים ע"פ. (11) בְּכָל הַבָּא לְקַמֵּן - רָאָה ד"ה וְרוּחַ אֱלֹקִים מִרְחַפֶּת
(ס"ה"מ פ"ר ע' נִד וְאִילָךְ), תַּרְפ"ו (ס"ה"מ תַּרְפ"ו ע' סו וְאִילָךְ). וְרָאָה
גַּם ד"ה וִיקַח ה"א דְּש"פ בְּרִאשִׁית אֶשְׁתַּקֵּד (תו"מ ס"ה"מ תְּשִׁי"ב ע'
קִנָּה וְאִילָךְ). (12) רָאָה גַּם ד"ה וְרוּחַ אֱלֹקִים מִרְחַפֶּת בְּמֵאמָרִי אֲדַמּוּר
הָאֲמַצְעִי בְּרִאשִׁית ע' נו וְאִילָךְ. אוֹה"ת יִתְרוֹ ע' תַּתְּסוּ וְאִילָךְ. ס"ה"מ
תַּרְנ"ג ע' רָא וְאִילָךְ. ד"ה וְהָרָא סִינִי עֵשֶׂן תַּשְׁמ"ז. (13) רָאָה גַּם ד"ה וְהָרָא
סִינִי עֵשֶׂן בְּמֵאמָרִי אֲדַמּוּר הָאֲמַצְעִי בְּמִדְבַר ח"ב ע' שֶׁלֵּב וְאִילָךְ. ע'

ביאור בדרך אפשר

1 שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר כֹּאֵת י" כפי שיבואר להלן, כך הנקודה בה כלולים ב(העלם)
2 כל הגילויים שיצאו ממנה אחר כך אל הגילוי¹⁴, וּרְאִיָּה לְדָבָר, שְׁהִירִי
3 הָקוּ רֵאשִׁיתוֹ הִיא נִקְדָּה, וְאִם-כֵּן מוֹכֵן שֶׁהִנְקָדָה יֵשׁ בָּהּ
4 צִיּוֹר, וּמִמֶּנָּה הִיא הִתְחַלֵּת הַהִתְהוּוֹת. על פי המבואר להלן יובן

5 מדוע בריאת העולם קשורה

6 לספירת החכמה: וְזֶהוּ מָה

7 שֶׁכְּתוּב בְּרֵאשִׁית בָּרָא

8 בְּחֻכְמָתָא בָּרָא, שֶׁהִתְחַלֵּת

9 הַהִתְהוּוֹת הִיא מִהֻכְמָה,

10 דְּחֻכְמָה הִיא נִקְדָּה שֵׁשׁ

11 בָּהּ צִיּוֹר, שְׁהִירִי חֻכְמָה

12 הִיא רֵאשִׁית הַגִּלּוּי

13 (וְהֵינּוּ, שְׁאִינָה דְּרָגָה

14 מוּפְשֶׁטת כְּקוֹדֶם הַגִּלּוּי,

15 אֲלֹא רֵאשִׁית הַגִּלּוּי

16 הַנִּמְשַׁלֵּת לְבֶרֶק הַמִּבְרִיק, שְׂרׁוּאִים

17 הַבּוֹק אֹר שְׂמִיד נִעְלָם וְלֹכֵן אֵין

18 תּוֹפְסִים עֲדִיין אֵת פְּרִטֵי הַפְּרִטִים

19 (שְׁבוּ), וְאִם-כֵּן הַחֻכְמָה הִיא

20 נִקְדָּה שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר דָּק,

21 וְאַחֲרֵיכֵן נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה

22 עַל-יְדֵי הָקוּ הַמְּמוּצָע

23 לְבַחֲנִית שְׁטַח, שְׁטַח

24 הַמְּשֻׁפָּע כְּפִי שֶׁהַחֻכְמָה

25 נִמְצָאת כְּכֹר בַּהֲרַחְבָּה אֲצֵל

26 הַמְּשֻׁפָּע עֲצֻמוֹ וּמוֹתָאמַת

27 לְהִתְקַבֵּל אֲצֵל הַמוּשָׁפַע וְשְׁטַח

28 הַמְּקַבֵּל כְּפִי שֶׁהַחֻכְמָה

29 מִתְקַבֵּלת אֲצֵל הַתְּלִמִּיד אֲשֶׁר

30 מִבֵּין אוֹתָהּ לְאֹרְכָה וּלְרַחְבָּהּ.

31 וְזֶהוּ שֶׁהִתְהוּוֹת - חִיּוֹת-

32 הָעוֹלָם הִיא מִשְׁם הַיּוֹר'

33 דְּבִשְׁם הַיּוֹר' יֵשׁ ג' אוֹתוֹת

34 יו"ה, דְּיו"ד הִיא בְּחִינַת

35 נִקְדָּה שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר,

36 דְּתִמּוּנַת אוֹת יו"ד הִיא

37 קוֹץ [=תג] לְמַעְלָה וְקוֹץ

38 לְמַטָּה וְנִקְדָּה בְּאֻמְצָע

39 שֶׁהִיא נִקְדָּה שֵׁשׁ בָּהּ

40 צִיּוֹר, וְאִ"ו הוּא הָקוּ

41 שְׁעַל-יְדֵי נִמְשָׁךְ מִן הִי,

42 כְּצִיּוֹר אוֹת יו" שֵׁשׁ תַּג (קוֹץ)

43 מִעֲלִיהָ הַמְּקַבֵּל מִן ה' יו"ה

44 עֲצֻמָּה מִמְּשִׁיכָה אוֹתָהּ לְבַחֲנִית

45 הִיא שֶׁהִיא בְּחִינַת

46 הַשְּׁטַח, וְהֵינּוּ שְׁעַל-יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

47 הָקוּ נִמְשָׁךְ תַּחְלָה בְּשִׁטַּח הַמְּשֻׁפָּע וְאַחֲרֵיכֵן בְּשִׁטַּח הַמְּקַבֵּל.
48 (ג) וְיֻכָּן כָּל זֶה מִמָּה שְׁאֵנוּ רוֹאִים בְּעוֹלָם קָטָן שֶׁהוּא
49 הָאָדָם כַּמְּבֹאֵר בְּמִדְרַשׁ שֶׁהָאָדָם נִקְרָא "עוֹלָם קָטָן" כִּיּוֹן שֶׁכָּל מִה שֶׁקִּיִּים
50 בְּעוֹלָם נִמְצָא אֲצֵל הָאָדָם בְּצוּרָה מוֹקֵטֶנֶת¹⁵, שֶׁבְּחִבּוּר הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף

51 יֵשׁ ג' הָעֲנִינִים דְּעוֹלָם-

52 שְׁנֵה-נֶפֶשׁ. דְּהִנֵּה בְּחִינַת

53 נֶפֶשׁ הִיא הַחִיּוֹת כְּפִי

54 שְׁעוּמָדַת הָכֵן (מוֹכְנָה)

55 לְהַחֲיוֹת אֵת הַגּוּף (קוֹדֶם

56 שְׁמַתְלַבֵּשׁ בְּאֻבְרִים

57 לְהַחֲיוֹתם), שְׁהִירִי הַנֶּפֶשׁ

58 עֲצֻמָּה הִיא רוּחַנִית וְאִינָה

59 בְּעֶרְךָ כָּלֵל לְהַחֲיוֹת אֵת

60 הַגּוּף הַגִּשְׁמִי (שֶׁהִירִי בִשְׁעָה

61 שֶׁהִנֶּפֶשׁ מַחִיה אֵת הַגּוּף כְּכֹר

62 אִינָה כְּפִי שֶׁהִיא לְעֲצֻמָּה),

63 אֲלֹא שֵׁשׁ בָּהּ בְּחִינַת

64 חִיּוֹת שְׁעוּמָדַת הָכֵן

65 לְהַחֲיוֹת אֵת הַגּוּף, וְחִיּוֹת

66 זֹו אִינָה בְּחִינַת הַחִיּוֹת

67 כְּמוֹ שֶׁהִיא נִמְשָׁכַת כְּכֹר

68 בְּגוּף לְהִיּוֹת חִיּוֹת

69 בְּשָׂרִית, אֲלֹא הִיא חִיּוֹת

70 רוּחַנִית, וְהִיא כָּלֵלוּת

71 הַחִיּוֹת שֶׁבְּבַחֲנִית חִי

72 בְּעֶצֶם, כְּלוֹמֵר חִי בַחֲיוֹת

73 עֲצֻמִּית שֶׁאִינָה מוֹתִינִת בְּלֶהַחֲיוֹת

74 אֵת הַגּוּף, כְּדִבְרֵי הַגִּמְרָא עַל

75 הַפְּסוֹק "וּבִנְיָהוּ בֵן יְהוֹדָע בֵּן

76 אִישׁ חִי", שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְכִי

77 שֶׁאֵר כָּל בְּנֵי הָאָדָם אֵינִים חִיִּים?

78 אֵלֶּא, דְּרוּקָא הוּא נִקְרָא "אִישׁ חִי"

79 מִשּׁוּם שֶׁגַּם בְּמִיתָתוֹ נִקְרָא חִי,

80 הֵינּוּ שֶׁהִגְדֵּרֶת חִיּוֹתוֹ אִינָה

81 קְשׁוּרָה דְּרוּקָא בֹוה שְׁמַחִיה אֵת

82 הַגּוּף¹⁶. וּבְחִינַת עוֹלָם

83 הִיא הַחִיּוֹת שְׁנִמְשָׁכַת

84 בְּגוּף בְּפָרְטִי אֲבָרָיו

הִיא מִנְקָדָה, שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר¹⁴, וּרְאִיָּה לְדָבָר, שְׁהִירִי
הָקוּ רֵאשִׁיתוֹ הִיא נִקְדָּה, וְאִם-כֵּן מוֹכֵן שֶׁהִנְקָדָה
יֵשׁ בָּהּ צִיּוֹר, וּמִמֶּנָּה הִיא הִתְחַלֵּת הַהִתְהוּוֹת. וְזֶהוּ
מָה שֶׁכְּתוּב בְּרֵאשִׁית בָּרָא בְּחֻכְמָתָא בָּרָא,
שֶׁהִתְחַלֵּת הַהִתְהוּוֹת הִיא מִהֻכְמָה, דְּחֻכְמָה הִיא
נִקְדָּה שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר, שְׁהִירִי חֻכְמָה הִיא רֵאשִׁית
הַגִּלּוּי (וְהֵינּוּ, שְׁאִינָה קוֹדֶם הַגִּלּוּי, אֲלֹא רֵאשִׁית
הַגִּלּוּי), וְאִם-כֵּן הִיא נִקְדָּה שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר, וְאַחֲרֵי-
כֵן נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה עַל-יְדֵי הָקוּ לְבַחֲנִית שְׁטַח, שְׁטַח
הַמְּשֻׁפָּע וְשִׁטַּח הַמְּקַבֵּל. וְזֶהוּ שֶׁהִתְהוּוֹת הִיא
מִשְׁם הַיּוֹר' דְּבִשְׁם הַיּוֹר' יֵשׁ ג' אוֹתוֹת יו"ה, דְּיו"ד
הִיא בְּחִינַת נִקְדָּה שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר, דְּתִמּוּנַת אוֹת
יו"ד הִיא קוֹץ לְמַעְלָה וְקוֹץ לְמַטָּה וְנִקְדָּה בְּאֻמְצָע
שֶׁהִיא נִקְדָּה שֵׁשׁ בָּהּ צִיּוֹר, וְאִ"ו הוּא הָקוּ
שְׁעַל-יְדֵי נִמְשָׁךְ לְבַחֲנִית הִיא שֶׁהִיא בְּחִינַת
הַשְּׁטַח, וְהֵינּוּ שְׁעַל-יְדֵי הָקוּ נִמְשָׁךְ תַּחְלָה בְּשִׁטַּח
הַמְּשֻׁפָּע וְאַחֲרֵיכֵן בְּשִׁטַּח הַמְּקַבֵּל.

(ג) וְיֻכָּן כָּל זֶה מִמָּה שְׁאֵנוּ רוֹאִים בְּעוֹלָם קָטָן
שֶׁהוּא הָאָדָם¹⁵, שֶׁבְּחִבּוּר הַנֶּפֶשׁ עִם
הַגּוּף יֵשׁ ג' הָעֲנִינִים דְּעוֹלָם-שְׁנֵה-נֶפֶשׁ. דְּהִנֵּה
בְּחִינַת נֶפֶשׁ הִיא הַחִיּוֹת כְּפִי שְׁעוּמָדַת הָכֵן
לְהַחֲיוֹת אֵת הַגּוּף (קוֹדֶם שְׁמַתְלַבֵּשׁ בְּאֻבְרִים
לְהַחֲיוֹתם), שְׁהִירִי הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה אִינָה בְּעֶרְךָ כָּלֵל
לְהַחֲיוֹת אֵת הַגּוּף, אֲלֹא שֵׁשׁ בָּהּ בְּחִינַת חִיּוֹת
שְׁעוּמָדַת הָכֵן לְהַחֲיוֹת אֵת הַגּוּף, וְחִיּוֹת זֹו אִינָה
בְּחִינַת חִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא נִמְשָׁכַת בְּגוּף לְהִיּוֹת

חִיּוֹת בְּשָׂרִית, אֲלֹא הִיא חִיּוֹת רוּחַנִית, וְהִיא כָּלֵלוּת חִיּוֹת שֶׁבְּבַחֲנִית
חִי בְּעֶצֶם¹⁶. וּבְחִינַת עוֹלָם הִיא הַחִיּוֹת שְׁנִמְשָׁכַת בְּגוּף בְּפָרְטִי אֲבָרָיו

שלז ואילך. 14) ראה גם ד"ה להבין ענין שמח"ת שנה זו ס"ג (תו"מ סה"מ תשי"ב ע' טו).
15) תנחומא פקודי ג. וראה אדר"נ ספ"א. 16) ראה גם סה"מ תרס"ג ס"ע וואילך. תש"ח ע' 13
ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ומחיה אותו בבחינת חיים בשניים, שחיות זו היא רק הארה
2 בלבד מהנפש. והתחברות החיות עם הגוף היא בחינת שנה.
3 והענין בזה, דהנה, חיות הנפש מתאחדת עם הגוף באופן
4 שהגוף הוא לבוש מיוחד אל הנפש, היינו שאי אפשר
5 לחלק בין הגוף והחיות.

6 דהחיות שהנפש מחיה
7 את הגוף הוא באופן
8 שהגוף עצמו נעשה חי,
9 והיינו שאין זה באופן
10 שהגוף נשאר במציאותו
11 כמו שהיה, והנפש היא
12 רק מניעה אותו (שטופט
13 אים), אלא שהגוף עצמו
14 נעשה חי (וכמבואר
15 הענין במאמר כ"ק מו"ח
16 אדמו"ר שאין תנועת הגוף
17 מהנשמה כתנועת מכונה הנעה
18 מכח זר, אלא הגוף עצמו נעשה
19 חי¹⁷). ומזה מובן שאף
20 שבחינת החיות המתלבשת
21 בגוף היא הארה בלבד,
22 מפל-מקום היא בדיקות
23 בכללות החיות שהיא
24 בחינת חי בעצם. שהרי
25 הפח להחיות את הגוף
26 שיהיה הגוף עצמו חי
27 הוא מבחינת חי בעצם,
28 דלהיותו חי בעצם לכן
29 הוא חי להחיות שיהיה
30 הגוף עצמו חי, ומאחר
31 שהחיות המתלבשת
32 בגוף מחיה את הגוף
33 בפנימיותו שהגוף עצמו
34 נעשה חי, הרי מובן
35 שאף שהחיות היא
36 הארה בלבד מהנפש,
37 מפל-מקום הארה זו היא
38 בדיקות עם בחינת חי
39 בעצם. אמנם בדיקות זו
40 היא בדיקות בלתי נפרת,
41 שהרי החיות היא
42 ב'המשכה' (צוגעטראגן)
43 אל הגוף להחיותו בכל
44 פרטי אבריו, היינו
45 שהחיות אינה בדיקות
46 אל הנפש, אלא היא

47 ב'המשכה' (צוגעטראגן) אל הגוף להחיותו. ונמצא,
48 שדיקות החיות המתלבשת בגוף, בחינת עולם, עם בחינת
49 חי בעצם, בחינת נפש, היא באופן של רצוא ושוב [=תנועת
50 התכללות למקור, ומיד תנועה הפכית לשוב ולהחיות את הגוף]. והיינו,

51 שהפח להחיות את הגוף
52 בפנימיותו הוא מצד
53 דביקותו בבחינת חי
54 בעצם, דהיינו בחינת
55 רצוא, אבל יחד עם זה,
56 החיות היא בבחינת שוב,
57 שהרי היא מחיה את
58 הגוף, והיינו, שאינו
59 מהפך את הגוף שלא
60 יהיה גוף (ער זאל ווערן
61 אויס גוף), אלא היא
62 מחיה את הגוף כמו
63 שהוא במציאותו, גוף
64 גשמי בעולם הזה, ואם-כן
65 הרי-הוא בבחינת שוב.
66 והנה, כשם שאופן
67 החיות בכדי שהגוף יהיה גוף
68 חי הוא בבחינת רצוא-
69 ושוב דוקא, כן הוא גם
70 מצד עצם החיות, והיינו

שהיה הגוף עצמו חי, ומאחר שהחיות המתלבשת בגוף מחיה את
הגוף בפנימיותו שהגוף עצמו נעשה חי, הרי מובן שאף שהחיות היא
הארה בלבד מהנפש, מפל-מקום היא בדיקות עם בחינת חי בעצם.
אמנם בדיקות זו היא בדיקות בלתי נפרת, שהרי החיות היא
ב'המשכה' (צוגעטראגן) אל הגוף להחיותו בכל פרטי אבריו, היינו
שהחיות אינה בדיקות אל הנפש, אלא היא ב'המשכה' (צוגעטראגן)
אל הגוף להחיותו. ונמצא, שדיקות החיות המתלבשת בגוף, בחינת
עולם, עם בחינת חי בעצם, בחינת נפש, היא באופן של רצוא ושוב.
והיינו, שהפח להחיות את הגוף בפנימיותו הוא מצד דביקותו בבחינת
חי בעצם, דהיינו בחינת רצוא, אבל יחד עם זה, החיות היא בבחינת
שוב, שהרי היא מחיה את הגוף, והיינו, שאינו מהפך את הגוף שלא
יהיה גוף (ער זאל ווערן אויס גוף), אלא היא מחיה את הגוף כמו
שהוא במציאותו, ואם-כן הרי-הוא בבחינת שוב. והנה, כשם שאופן
החיות הוא בבחינת רצוא-ושוב דוקא, כן הוא גם מצד עצם החיות,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁעָצָם הַחֲבוּר דְּגוּף וְנָפֶשׁ הוּא בְּבָחִינַת רְצוּא-וְשׁוּב, שְׁהָרִי
2 עַל-יְדֵי חֲבוּרָם לֹא נִשְׁתַּנוּ הַנָּפֶשׁ וְהַגּוּף מִמְּהוּתָם, אֲלֵא הַגּוּף
3 נִשְׁאָר גְּשָׁמִי וְהַנָּפֶשׁ נִשְׁאָרַת רוּחָנִית, וְהַחֲבוּר הוּא שְׁהַנָּפֶשׁ
4 כְּמוֹ שֶׁהִיא רוּחָנִית מְחַבֵּרַת עִם הַגּוּף שֶׁהוּא גְּשָׁמִי, וְהָרִי

5 גְּשָׁמִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת הֵם

6 הַפְּכִים זֶה מִזֶּה וְאִי אִפְשָׁר

7 שֶׁכֵּחַ רוּחָנִי יִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גְּשָׁמִי,

8 אֲלֵא עַל יְדֵי מִמְרָצָה שְׁעִינִן

9 הַמִּמְרָצָה הֵן הַתְּנוּעוֹת רְצוּא

10 (הַקְּבִלָה מִהֲרוּחָנִי) וְשׁוּב

11 (הַהִמְשָׁכָה לְגִשְׁמִי), וְאִם-כֵּן

12 מוֹכֵן שֶׁהַחֲבוּר הוּא עַל-

13 יְדֵי רְצוּא-וְשׁוּב דְּוָקָא.

14 וְנִמְצָא, דְּהֵן מִצַּד עֲצָם

15 הַחֲסִיּוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ תִּתְחַבֵּר עִם

16 הַגּוּף וְהֵן מִצַּד אוֹפֵן

17 הַחֲסִיּוֹת שְׁגוּף יִשְׁתַּנֵּה לְחִיּוֹת גּוּף

18 חִי הָרִי זֶה בְּבָחִינַת רְצוּא-

19 וְשׁוּב, וְזֶהוּ עֲנִין שְׁנָה,

20 כִּידוּעַ דְּשׁוּרֵשׁ הַזְּמַן הוּא

21 בְּחִינַת רְצוּא-וְשׁוּב. כִּפִּי

22 שְׁנֵאֵנָה בִּמְחַשְׁבַּת הָאָדָם שֶׁהוֹרֶדֶת

23 אוֹתִיּוֹת הַמְּחַשְׁבָה אֶל הַדִּיבּוּר

24 כְּרוּכָה בְּשִׁיהִי מִשָּׁן זְמַן בֵּין

25 דִּיבּוּר לְדִיבּוּר, כִּךְ בַּעֲנִין חִיבּוּר

26 הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף שֶׁהוּא צִירוּף

27 תְּמִידִי שֶׁל הַתְּנוּעוֹת רְצוּא וְשׁוּב

28 שֶׁהֵן הַסְתַּלְקוֹת הַחֲסִיּוֹת לְמַעַלָּה

29 וְהַמְשָׁכָה חֲזָרָה לְמַטָּה, מוֹכֶרֶת

30 לְחִיּוֹת בּוֹהַ הַפֶּסֶק זְמַן בֵּין הַרְצוּא

31 לְשׁוּב. נִמְצָא שֶׁעַל יְדֵי חִיבּוּר

32 הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף נוצֵר עֲנִין הַזְּמַן

33 שֶׁמִּשְׁמַעוֹ חִיבּוּר תְּמִידִי וּמִתְמַשֵּׁךְ

34 שֶׁל רוּחָנִיּוֹת וְגִשְׁמִיּוֹת עַל רִיבּוּי

35 תְּנוּעוֹת שֶׁל רְצוּא וְשׁוּב.

36 וְכִשֵּׁם שֶׁהוּא בְּעוֹלָם

37 קָטָן זֶה הָאָדָם, כֵּן הוּא

38 גַּם בְּעוֹלָם גְּדוֹל, שִׁישׁ

39 בּוֹ ג' הַמְּדִרְיָגוֹת דְּעוֹלָם-

40 שְׁנֵי-נָפֶשׁ. דְּהֵנָּה, הַנִּבְרָא

41 הוּא בְּבָחִינַת עוֹלָם, לְשׁוֹן

42 הָעֵלָם¹⁸, וְכֵן הַחֲסִיּוֹת

43 הָאֱלֹקִית הַמְּלַבֶּשֶׁת

44 בְּנִבְרָא נִקְרָאת גַּם-כֵּן

45 בְּשֵׁם עוֹלָם מְלֻשׁוֹן

46 הָעֵלָם, לְהִיּוֹתָהּ שׁוֹקֶדֶת

וְהֵינּוּ שְׁעָצָם הַחֲבוּר דְּגוּף וְנָפֶשׁ הוּא בְּבָחִינַת
רְצוּא-וְשׁוּב, שְׁהָרִי עַל-יְדֵי חֲבוּרָם לֹא נִשְׁתַּנוּ
הַנָּפֶשׁ וְהַגּוּף מִמְּהוּתָם, אֲלֵא הַגּוּף נִשְׁאָר גְּשָׁמִי
וְהַנָּפֶשׁ נִשְׁאָרַת רוּחָנִית, וְהַחֲבוּר הוּא שְׁהַנָּפֶשׁ
כְּמוֹ שֶׁהִיא רוּחָנִית מְחַבֵּרַת עִם הַגּוּף שֶׁהוּא
גְּשָׁמִי, וְהָרִי גְּשָׁמִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת הֵם הַפְּכִים זֶה
מִזֶּה, וְאִם-כֵּן מוֹכֵן שֶׁהַחֲבוּר הוּא עַל-יְדֵי רְצוּא-
וְשׁוּב דְּוָקָא. וְנִמְצָא, דְּהֵן מִצַּד עֲצָם הַחֲסִיּוֹת וְהֵן
מִצַּד אוֹפֵן הַחֲסִיּוֹת הָרִי זֶה בְּבָחִינַת רְצוּא-וְשׁוּב,
וְזֶהוּ עֲנִין שְׁנָה, כִּידוּעַ דְּשׁוּרֵשׁ הַזְּמַן הוּא בְּחִינַת
רְצוּא-וְשׁוּב.

וְכִשֵּׁם שֶׁהוּא בְּעוֹלָם קָטָן זֶה הָאָדָם, כֵּן הוּא
גַּם בְּעוֹלָם גְּדוֹל, שִׁישׁ בּוֹ ג' הַמְּדִרְיָגוֹת
דְּעוֹלָם-שְׁנֵי-נָפֶשׁ. דְּהֵנָּה, הַנִּבְרָא הוּא בְּבָחִינַת
עוֹלָם, לְשׁוֹן הָעֵלָם¹⁸, וְכֵן הַחֲסִיּוֹת הָאֱלֹקִית
הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּנִבְרָא נִקְרָאת גַּם-כֵּן בְּשֵׁם עוֹלָם
מְלֻשׁוֹן הָעֵלָם, לְהִיּוֹתָהּ שׁוֹקֶדֶת בְּיֵשׁ לְהוֹתוֹ,
וְאִין נִבְרָת בָּהּ דְּבִיקוּתָהּ בְּמִקּוּרָה. דְּהֵנָּה,
הַהִתְהוּוֹת הִיא בְּכַח הַעֲצָמוֹת שְׁמִצִּיאוֹתוֹ
מַעֲצָמוֹתוֹ וְהוּא לְבָדוֹ בְּכוּחוֹ לְהוֹת יֵשׁ מֵאִין¹⁹,

וְכַח הַהִתְהוּוֹת שִׁישְׁנֹו בְּאִין הָאֱלֹקִי לְהוֹת אֶת

ה'יֵשׁ הוּא מִצַּד דְּבִיקוּתוֹ בְּמִקּוּרוֹ, אֲבָל מְכַל-מְקוֹם, הַדְּבִיקוּת בְּמִקּוּרוֹ

אֵינָה נִבְרָת בּוֹ, וְאֶדְרָבָה הוּא בְּהִמְשָׁכָה (עַר אִיזו צוּגְעֵטְרָאגֶן) לְהוֹת

אֶת ה'יֵשׁ, שִׁשְׁוֹקֶד בּוֹ תְּמִיד לְהוֹתוֹ, כְּמֵאמֶר הַמְּחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם

תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית. וְלִכֵּן נִקְרָא בְּשֵׁם עוֹלָם מְלֻשׁוֹן הָעֵלָם, לְפִי

שְׁמַעְלִים עַל מְקוּרוֹ. וְכֵמוֹ חֲסִיּוֹת הַנָּפֶשׁ שְׁמַחֲיָה אֶת הַגּוּף, דְּאָף שְׁנֵי

שְׁמַחֲיָה אֶת הַגּוּף הוּא מִצַּד דְּבִיקוּתָהּ בְּמִקּוּרָה שֶׁהוּא חִי בְּעֲצָם, כְּנִל,

מְכַל-מְקוֹם אִין הַדְּבִיקוּת נִרְגָּשֶׁת בָּהּ, שְׁהָרִי הִיא מְתַלַּבֶּשֶׁת בְּגוּף, וְכֵן

18) ראה לקו"ת שלח לו, ד. חוקת סה, א. ביאורה"ז להצ"צ ח"א ע' שנה [ע"פ מחז"ל פסחים נ, א].
וראה קה"ר ג, יא (ג) בסופו [הובא בלקו"ת במדבר ה, סע"ג]. תקו"ז תמ"ב (פב, א). ספר הבהיר
סימן י. סידור הארז"ל במוסף לר"ה (היום הרת עולם). 19) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא גם בחיות האלקית שמהיה את הנברא, דאף שזה
2 שמהיה את הנברא הוא מצד מקורה דוקא, מפל-מקום אין
3 נרגש בה מקורה והיא מעלימה על מקורה, ודוקא על-ידי
4 זה שמעלימה על מקורה היא מהיה את ה'יש' שאם היה נגלה

5 לעינינו מקור החיות לא היינו

6 יכולים להתקיים כלל כישות

7 עצמאית, ולכן נקראת

8 בשם העלם. וזהו בחינת

9 עולם, שהוא בחינת

10 שטח, שכולל הן את

11 הנבראים והן את האין

12 האלקי המהיה אותם.

13 ונפש היא בחינת נקדה,

14 והיא נקדת החכמה,

15 שמשם הוא שורש

16 ההתהוות, כי בחכמה יש

17 כח העצמות. וחבור

18 בחינת עולם עם בחינת

19 נפש הוא על-ידי ריבוי

20 תמידי ומתמשך של תנועות

21 רצוא-ושוב, שהיא

22 בחינת שנה, שהרי הכוח

23 שיש ב'אין' להיות את

24 ה'יש' הוא מצד דביקותו

25 במקורו דוקא, אבל

26 הדביקות אינה נפרת,

27 והינו שהדביקות היא

28 כנ"ל בבחינת רצוא-ושוב,

29 שזהו ענין שנה,

30 דהתהוות הזמן הוא

31 מרצוא-ושוב.

32 (ד) והנה בין שפונת

33 ההתהוות היא מפני

34 שנתאנה הקב"ה להיות

35 לו יתברך דירה

36 בפתחונגים [=בעולם הזה]²⁰,

37 ודירה זו נעשית על-ידי

38 עבודת נשמות ישראל,

39 צריכים לומר שגם

40 באופן עבודת נשמות

41 ישראל ישנם ג' הענינים

42 דעולם-שנה-נפש.

43 והענין הוא, דהנה,

44 תכלית העבודה היא

45 למוד התורה וקיום

46 המצות בפועל, שהוא

הוא גם בחיות האלקית שמהיה את הנברא, דאף
שזה שמהיה את הנברא הוא מצד מקורה דוקא,
מפל-מקום אין נרגש בה מקורה והיא מעלימה על
על מקורה, ודוקא על-ידי זה שמעלימה על
מקורה היא מהיה את ה'יש', ולכן נקראת בשם
העלם. וזהו בחינת עולם, שהוא בחינת שטח,
שכולל את הנבראים ואת האין האלקי המהיה
אותם. ונפש היא בחינת נקדה, והיא נקדת
החכמה, שמשם הוא שורש ההתהוות, כי
בחכמה יש כח העצמות. וחבור בחינת עולם עם
בחינת נפש הוא על-ידי רצוא-ושוב, שהיא
בחינת שנה, שהרי הכוח שיש ב'אין' להיות את
ה'יש' הוא מצד דביקותו במקורו דוקא, אבל
הדביקות אינה נפרת, והינו שהדביקות היא
בבחינת רצוא-ושוב, שזהו ענין שנה, דהתהוות
הזמן הוא מרצוא-ושוב.

(ד) והנה בין שפונת ההתהוות היא מפני שנתאנה הקב"ה להיות לו
יתברך דירה בפתחונגים²⁰, ודירה זו נעשית על-ידי עבודת
נשמות ישראל, צריכים לומר שגם באופן עבודת נשמות ישראל ישנם
ג' הענינים דעולם-שנה-נפש. והענין הוא, דהנה, תכלית העבודה היא
למוד התורה וקיום המצות בפועל, שהוא בחינת מעשה. אך כדי
שיהיה חיות בקיום המצות הרי זה על-ידי פונת המצות, שהיא בחינת
מחשבה, כמאמר²¹ מצוה בלא פונה כגוף בלא נשמה. ואין הפונה כאן
על הפונות הפרטיות שבכל מצוה, אלא על הפונה הכללית שבכל
המצות, שהוא ענין אהבה ויראה²², שעל-ידי התעוררות אהבה-
ויראה אזי עשית המצוה היא ברצון וחשק וחיות גדולה²³, ואז מדקדק
האדם לקיים כל מצוה בכל פרטיה ודקדוקיה וגם מהדר במצוה.
דכאשר מקיים את המצוה בלי חיות, אזי קיום המצוה הוא באופן

(20) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדבר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (21) ראה לקו"ת
להאריז"ל ר"פ עקב. של"ה רמט, סע"ב. תניא פל"ח (ג, א ואל"ך). (22) ראה תניא שם (נא, א ואל"ך).
לקו"ש ח"ג ע' 954. וראה תניא פל"ט (נג, ב ואל"ך). (23) ראה קונטרס העבודה פ"ב (ע' 15).

1 שאינו מִדְקָדֵק וּמַהֲדֵר בְּזֶה, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ חֵיוֹת בַּמִּצְוָה,
2 אֲזִי הוּא מְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה בְּכָל פְּרִטָּיָה וּדְקֻדָּיקָיָה וּמַהֲדֵר
3 בָּהּ. וְזֶהוּ²⁴ דְּיוֹק הַלְשׁוֹן שֶׁכֵּתב רַבֵּינוּ בַּתְנַיָא²⁵ וְהַמְקַיֵּם אֶת
4 הַמִּצְוֹת בְּאֵמֶת הוּא הָאוֹהֵב אֶת שֵׁם הוֹי' וְחֹפֵץ לְדַבְּקָהּ בּוֹ
5 בַּהֲקִבָּה כו', הֵינּוּ, דְּקִיּוּם

6 הַמִּצְוֹת יָכוֹל לֵהְיוֹת גַּם
7 לֵאל אֶחָד מִצֵּד קִבְּלַת עוֹל
8 מִלְכוּתוֹ שֶׁל הַקִּבָּה בְּלֹא
9 אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה²⁶, אֲבָל
10 בְּכַדִּי שִׁיְהִיָּה קִיּוּם אֲמִתִּי
11 וְנִצְחִי, הֵינּוּ שִׁיְהִיָּה לוֹ
12 חֵיוֹת בְּזֶה וְשִׁיְהִיָּה יְהִיָּה
13 בְּדֻקָּדִיק וּבִהְדֹר, הֵרִי זֶה
14 עַל-יָדֵי אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה
15 דְּוָקָא. אֲמַנָּם אֶף
16 שְׁאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה הֵם חֵיוֹת
17 הַמִּצְוֹת, צָרִיף לֵהְיוֹת גַּם
18 חֲבוּר 'אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה'
19 (חֵיוֹת הַמִּצְוֹת) עִם
20 הַמִּצְוֹת בְּפֹעֵל, וְהֵינּוּ
21 לְהַמְשִׁיךְ (צוּטְרָאגֵן) אֶת
22 הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה לְקִיּוּם
23 הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵרִי אֶפְשָׁר
24 שְׁאֵף שִׁישׁ לוֹ אֶהְבֶּה-
25 וַיִּרְאֶה בְּעַת הַתְּפִלָּה,
26 מִכָּל-מְקוֹם הֵנָּה אַחֵר
27 הַתְּפִלָּה לֹא יְהִיָּה קִיּוּם
28 הַמִּצְוֹת כְּדָבָעִי, וְטַעַם
29 הַדְּבָר הוּא לְפִי שֶׁלֹּא הִיָּה
30 קָשׁוּר בֵּין הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה
31 עִם קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּפֹעֵל,
32 וְהֵינּוּ שֶׁהָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה
33 הִיָּה אֲצִלוּ מִצֵּד הַתְּעוּרֹרֹת
34 הַנִּשְׁמָה הָאֱלֹקִית שֶׁהִיא
35 קְשׁוּרָה וּמֵאוּחָדֶת תָּמִיד עִם
36 הַקִּבָּה וְלֹא הִיָּה לְזֶה
37 קָשׁוּר וְחֲבוּר עִם הַנֶּפֶשׁ-
38 הַבְּהֵמִית שֶׁהִיא - כְּשֶׁמָּה -
39 נִמְשַׁכֶּת וּמֵתְאוּוֹה בְּטַבְעָהּ רַק
40 לְדַבְרִים גִּשְׁמִיִּים וְחוֹמְרִיִּים
41 כְּבִהְמָה, וְכִינּוֹן שֶׁבִּשְׂעַת
42 הַתְּפִלָּה אִם הָאָדָם מֵתְבוֹנֵן רַק
43 בְּעֵינָיו גְּדֻלַּת הָאֵל וְאִינוֹ זֹכֵר
44 שִׁישׁ לְקַשֵּׁר זֹאת לְתִיקוֹן הַנֶּפֶשׁ
45 הַבְּהֵמִית מִמִּלָּא לֹא הִתְהַ-
46 אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה שֶׁהַתְּעוּרֹרָה

47 בַּתְּפִלָּה קְשׁוּרָה עִם הַנֶּפֶשׁ-הַבְּהֵמִית, וְלִכֵּן הֵנָּה אַחֵר הַתְּפִלָּה,
48 כַּאֲשֶׁר מֵתְעַסֵּק עִם הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ-הַבְּהֵמִית, לֹא נִשְׁאָר רוּשָׁם
49 מִהָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה. דְּהֵנָּה, הַנִּשְׁמָה כְּשֶׁהִיא עֹדִין לְמַעַל הָרִי
50 הִיא מְשַׁגֵּת אֱלֹקִיּוֹת וְעוֹמֶדֶת בַּתְּנוּעָה ד'אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה',
51 וְעֲמִידָה לְמַעַל בְּאֶהְבֶּה-
52 וַיִּרְאֶה הוּא מִצֵּד הַשְּׂגָה
53 בְּאֱלֹקִיּוֹת (דְּגַם הַמְּלָאכִים
54 לְמַעַל מְשִׁיגִים אֱלֹקִיּוֹת
55 וְעוֹמְדִים בְּאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה,
56 וְכָל-שָׂפָן הַנִּשְׁמֹת שֶׁדִּרְגָתָם
57 גְּבוּהָה יוֹתֵר מִהַמְּלָאכִים),
58 וּמִכָּל-מְקוֹם הֵנָּה בִּירִידַת
59 הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה, הֵרִי
60 הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ-הַבְּהֵמִית
61 מְעַלִּימִים וּמִסְתִּירִים עַל
62 הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה שֶׁל
63 הַנִּשְׁמָה. וְכֵן הוּא גַּם
64 בְּעִבּוּדָה, דְּכַאֲשֶׁר
65 הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה הִיא רַק
66 מִצֵּד הַנִּשְׁמָה שֶׁמֵּתְעוּרֹרֶת
67 בְּגִלּוּי אֲצֵל הָאָדָם רַק בְּשַׁעַת
68 הַתְּפִלָּה, הֵנָּה אַחֵר הַתְּפִלָּה
69 הִיא חוֹלְפֶת וְעוֹבְרֶת²⁷,
70 וְלִכֵּן צָרִיף לֵהְיוֹת
71 הַקִּישׁוֹר שֶׁל הָאֶהְבֶּה-
72 וַיִּרְאֶה עִם הַנֶּפֶשׁ-
73 הַבְּהֵמִית, וְהַתְּחַבְּרוּת זֶה

שֶׁאִינוֹ מִדְקָדֵק וּמַהֲדֵר בְּזֶה, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ
חֵיוֹת בַּמִּצְוָה, אֲזִי הוּא מְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה בְּכָל
פְּרִטָּיָה וּדְקֻדָּיקָיָה וּמַהֲדֵר בָּהּ. וְזֶהוּ²⁴ דְּיוֹק הַלְשׁוֹן
שֶׁכֵּתב רַבֵּינוּ בַּתְנַיָא²⁵ וְהַמְקַיֵּם בְּאֵמֶת הוּא
הָאוֹהֵב אֶת שֵׁם הוֹי' וְחֹפֵץ לְדַבְּקָהּ בּוֹ כו', הֵינּוּ,
דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת יָכוֹל לֵהְיוֹת גַּם מִצֵּד קִבְּלַת עוֹל
בְּלֹא אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה²⁶, אֲבָל בְּכַדִּי שִׁיְהִיָּה קִיּוּם
אֲמִתִּי, הֵינּוּ שִׁיְהִיָּה לוֹ חֵיוֹת בְּזֶה וְשִׁיְהִיָּה יְהִיָּה
בְּדֻקָּדִיק וּבִהְדֹר, הֵרִי זֶה עַל-יָדֵי אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה
דְּוָקָא. אֲמַנָּם אֶף שְׁאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה הֵם חֵיוֹת
הַמִּצְוֹת, צָרִיף לֵהְיוֹת גַּם חֲבוּר 'אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה'
(חֵיוֹת הַמִּצְוֹת) עִם הַמִּצְוֹת בְּפֹעֵל, וְהֵינּוּ
לְהַמְשִׁיךְ (צוּטְרָאגֵן) אֶת הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה לְקִיּוּם
הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵרִי אֶפְשָׁר שְׁאֵף שִׁישׁ לוֹ אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה
בְּעַת הַתְּפִלָּה, מִכָּל-מְקוֹם הֵנָּה אַחֵר הַתְּפִלָּה לֹא
יְהִיָּה קִיּוּם הַמִּצְוֹת כְּדָבָעִי, וְטַעַם הַדְּבָר הוּא לְפִי
שֶׁלֹּא הִיָּה קָשׁוּר בֵּין הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה עִם קִיּוּם
הַמִּצְוֹת בְּפֹעֵל, וְהֵינּוּ שֶׁהָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה הִיָּה מִצֵּד

הַנִּשְׁמָה וְלֹא הִיָּה לְזֶה קָשׁוּר וְחֲבוּר עִם הַנֶּפֶשׁ-הַבְּהֵמִית, וְכִינּוֹן שֶׁבִּשְׂעַת
הַתְּפִלָּה לֹא הִתְהַ אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה קְשׁוּרָה עִם הַנֶּפֶשׁ-הַבְּהֵמִית, לִכֵּן הֵנָּה
אַחֵר הַתְּפִלָּה, כַּאֲשֶׁר מֵתְעַסֵּק עִם הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ-הַבְּהֵמִית, לֹא נִשְׁאָר רוּשָׁם
מִהָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה. דְּהֵנָּה, הַנִּשְׁמָה לְמַעַל הָרִי הִיא מְשַׁגֵּת אֱלֹקִיּוֹת
וְעוֹמֶדֶת בַּתְּנוּעָה ד'אֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה', וְעֲמִידָה לְמַעַל בְּאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה הוּא
מִצֵּד הַשְּׂגָה בְּאֱלֹקִיּוֹת (דְּגַם הַמְּלָאכִים לְמַעַל מְשִׁיגִים אֱלֹקִיּוֹת וְעוֹמְדִים
בְּאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה, וְכָל-שָׂפָן הַנִּשְׁמֹת), וּמִכָּל-מְקוֹם הֵנָּה בִּירִידַת הַנִּשְׁמָה
לְמַטָּה, הֵרִי הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ-הַבְּהֵמִית מְעַלִּימִים וּמִסְתִּירִים עַל הָאֶהְבֶּה-
וַיִּרְאֶה שֶׁל הַנִּשְׁמָה. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִבּוּדָה, דְּכַאֲשֶׁר הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה הִיא
מִצֵּד הַנִּשְׁמָה, הֵנָּה אַחֵר הַתְּפִלָּה הִיא חוֹלְפֶת וְעוֹבְרֶת²⁷, וְלִכֵּן צָרִיף
לֵהְיוֹת הַקִּישׁוֹר שֶׁל הָאֶהְבֶּה-וַיִּרְאֶה עִם הַנֶּפֶשׁ-הַבְּהֵמִית, וְהַתְּחַבְּרוּת זֶה

(24) ראה גם קונטרס העבודה שם. וראה סה"מ תרפ"ט ע' 263 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.
(25) פ"ד (ח, א). (26) ראה תניא פמ"א (נז, א). (27) ראה תניא פי"ג (יט, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 היא בשעת התפלה, שדווקא בשעת התפילה כאשר נמצא בהתעוררות
2 לא ישכח שיש לנצל את ההתעוררות כדי לערוך ולשנות את גסותו החומרית.
3 וזהו ענין נקדה-קו-שטח בעבודה. נקדה היא פונת המצות,
4 אהבה-ויראה, שהיא מחשבה. שטח הוא קיום המצות

5 בפועל, שהוא מעשה.
6 והקו הוא החבור שעל-
7 ידי עבודת התפלה,
8 שהוא דבור. אמנם
9 החבור הוא בדרך רצוא-
10 ושוב, שהרי בשעת קיום
11 המצות צריך להיות
12 האדם מסור
13 (צוגעטראגן) אל קיום
14 המצות ולא אל הפונה,
15 כמבואר בתנ"א²⁸ בענין
16 פונת לשמה בלמוד
17 התורה [ללמוד תורה לשמה]
18 שצריכה להיות בשעת
19 תחלת הלמוד ובתחילת
20 כל שעה באשר
21 מתחלפים הצורפים
22 אותיות הצורפים השונים של שם
23 הוי' שהם מהווים את העולם
24 בכל שעה ושעה, אבל אחר-
25 כן (פעת הלמוד) צריך
26 להיות מסור
27 (צוגעטראגן) אל הלמוד
28 שאם בשעת הלימוד יהיה אצלו
29 תוקף האהבה והיראה, יהיה
30 בדבר סתירה ללימוד, שהרי אז
31 צריך להשתמש בשכלו, ולשם
32 כך אדרבא יש להשקיע את
33 סערת הרגשות²⁹, וכן הוא
34 בקיום המצות, דבשעת
35 קיום המצות צריך להיות
36 מסור (צוגעטראגן) אל
37 קיום המצות, אבל מפל-
38 מקום, גם אז צריך
39 להיות נרגש הפונה שהוא
40 ענין האהבה ויראה בדרך
41 מקיף על-כל-פנים שאף
42 שאינו נמצא כעת בתחושת
43 דבקות כמו בתפילה, שהרי קיום
44 המצוות כרוך בהתעסקות עם
45 העולם, מכל מקום רושם
46 ההתבוננות והדבקות שהיו לו

היא בשעת התפלה. וזהו ענין נקדה-קו-שטח
בעבודה. נקדה היא פונת המצות, אהבה-ויראה,
שהיא מחשבה. שטח הוא קיום המצות בפועל,
שהוא מעשה. והקו הוא החבור שעל-ידי עבודת
התפלה, שהוא דבור. אמנם החבור הוא בדרך
רצוא-ושוב, שהרי בשעת קיום המצות צריך
להיות האדם מסור (צוגעטראגן) אל קיום
המצות ולא אל הפונה, כמבואר בתנ"א²⁸ בענין
פונת לשמה בלמוד התורה שצריכה להיות
בשעת תחלת הלמוד ובתחילת כל שעה באשר
מתחלפים הצורפים, אבל אחר-כך (פעת הלמוד)
צריך להיות מסור (צוגעטראגן) אל הלמוד²⁹, וכן
הוא בקיום המצות, דבשעת קיום המצות צריך
להיות מסור (צוגעטראגן) אל קיום המצות, אבל
מפל-מקום, גם אז צריך להיות נרגש הפונה
בדרך מקיף על-כל-פנים, שהרי דווקא על-ידי
הרגש הפונה אפשר להיות קיום המצות באמת,
וזהו שהחבור הוא על-ידי רצוא-ושוב דווקא.

וכשם שהוא בכללות העבודה דקיום המצות,
כן הוא גם בכונת המצות (שהיא החיות
של המצות) גופא, שיש בזה גם-כן ג' הענינים
דעולם-שנה-נפש. והיינו, שבאהבת השם שהיא
עקר העבודה, דלית פולחנא כפולחנא
דרחימותא³⁰, יש בה ג' ענינים הנ"ל. דהנה,

באשר מתבונן באלקות ובה לידי הפרה שאלקות טוב לו, אזי מתעורר
באהבה להוי', ואהבה זו נקראת בשם עולם, דעולם הוא בחינת
מציאות, וכן אהבה זו היא בבחינת מציאות, לפי שבאה מצד ההרגש
דאלקות טוב לו. ובחינת נפש באהבה היא באשר האהבה אינה
בבחינת מציאות, והוא מצד בחינת מקור השכל, שלמעלה מהשכל

בשעת התפילה ממשיכים לתת לו חיות, שהרי דווקא על-ידי הרגש
הפונה אפשר להיות קיום המצות באמת, וזהו שהחבור של
הרגש הכוונה עם קיום המצות בפועל הוא על-ידי רצוא-ושוב
דווקא.

וכשם שהוא בכללות
העבודה דקיום המצות,
כן הוא גם בכונת המצות
(שהיא החיות של
המצות) גופא, שיש בזה
גם-כן ג' הענינים
דעולם-שנה-נפש.
והיינו, שבאהבת השם
שהיא עקר העבודה,
דלית פולחנא כפולחנא
דרחימותא [=אין עבודה
כעבודת האהבה]³⁰, יש בה
ג' ענינים הנ"ל. דהנה,
באשר מתבונן באלקות
ובה לידי הפרה שאלקות
טוב לו, אזי מתעורר
באהבה להוי', ואהבה זו
נקראת בשם אהבת עולם,
דעולם הוא בחינת
מציאות, וכן אהבה זו
היא בבחינת מציאות,
לפי שבאה מצד ההרגש
דאלקות טוב לו אומנם זוהי
תחושה רוחנית אך מכל מקום
אנוכית היא באשר האדם מרגיש
את האהבה מצד רצונו הפרטי.
ובחינת נפש באהבה היא
באשר האהבה אינה
בבחינת מציאות, והוא
מצד בחינת מקור השכל,
שלמעלה מהשכל השני

(28 פמ"א (נח, ב). (29 ראה סה"ש תורת שלום ע' 217. 30) ראה זוהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א.
קונטרס העבודה ספ"א. פ"ג ואילך. ד"ה לא תהי' משכלה תשי"ב (תו"מ סה"מ תשי"ב ע' ריט ואילך).

ביאור בדרך אפשר

1 אֶל הַמַּדּוֹת, וְהֵינּוּ דָּלָא זֶה בְּלִבְד שְׁאַהֲבָתוֹ לַהוֹי' אֵינָה מִצַּד
2 שְׁטוּב לוֹ, שְׁאֵז נִרְגָּשֶׁת הַמְצִיאוֹת שְׁלוֹ, אֲלֵא עוֹד זֹאת
3 שְׁהֶאֱהָבָה גּוֹפָא אֵינָה בְּהִרְגֵּשׁ, שְׁאֵינּוּ מִרְגִּישׁ כָּלֵל שֶׁהוּא
4 אוֹהֵב, וְהֵינּוּ שֶׁהוּא בְּכַטּוּל לְגַמְרִי. וְזֶהוּ אֶחָד הַבְּאוּרִים³¹

5 בְּמָה שְׁאֵמֵר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן

6 זְכַאי אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזוֹ

7 דֶּרֶךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי³²,

8 דָּאף שֶׁהִיוּ בּוֹ כָּל

9 הַמַּעֲלֹת שְׁאֵמְרוּ עָלָיו,

10 מִכָּל־מָקוֹם לְהִיטוֹ

11 בְּכַטּוּל לְגַמְרִי, דָּלָא זֶה

12 בְּלִבְד שְׁלֵא הִרְגִּישׁ אֶת

13 מְצִיאָתוֹ אֲלֵא שְׁלֵא

14 הִרְגִּישׁ גַּם אֶת הָאֱהָבָה,

15 לָכֵן אָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ

16 בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי

17 שֶׁדִּרְגָּתָא אֶהְבֵּתוּ הִיתָה בְּכַחֲנִית

18 נֶפֶשׁ הַנוֹכַחַת לַעֲיֵל וְלֹא הִיתָה

19 מוֹרְגֶשֶׁת אֲצִלוֹ אֶהְבֵּתוּ לָהּ. אָף

20 לְהִיטוֹ שֶׁהִפְנוּהָ הִיא

21 שֶׁתִּהְיֶה אֶהְבָּה בְּהִתְגַּלּוֹת

22 דִּקְאָ (שְׁדוֹקָא אֲזֵא אֶפְשָׁר

23 לְהִיטוֹ הָאֱהָבָה בְּאוֹפֵן

24 שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חֵיטוֹ

25 בְּמַצּוֹת שֶׁעֲשִׂיתָ הַמַּצּוֹת הִיא

26 בְּרִצּוֹן, וְחֶשֶׁק וְחֵיטוֹ גְּדוּלִים),

27 לְזֹאת צָרִיף לְהִיטוֹ הַחֲבוּר

28 שְׁיִמְשֹׁךְ מִבְּחִינַת מְקוֹר

29 הַשֶּׁכֶל לְהִיטוֹ הָאֱהָבָה

30 בְּהִתְגַּלּוֹת, וְהִתְחַבְּרוּת

31 הִיא עַל־יְדֵי בְּחִינַת

32 הַתַּפְּעֻלוֹת הַשֶּׁכֶלִית אֶהְבָּה

33 וִירָאָה הַנוֹכְעִים מֵהַתְּבֻנוּת

34 שְׁכִלִית, שֶׁהִיא הַמְּמַצֵּעַ בֵּין

35 ב' הַמְּדַרְיָגוֹת, דְּכִינּוֹן

36 שֶׁהִתְפַּעֲלוֹת הִיא עַל

37 טוֹב הָאֱלֻקוֹת בְּעֶצֶם וְלֹא

38 עַל זֶה שְׁטוּב לוֹ, הָרִי זֶה

39 שְׁיִיף אֶל בְּחִינַת מְקוֹר

40 הַשֶּׁכֶל (נֶפֶשׁ), אָף לְהִיטוֹ

41 שְׁמַכֵּל מָקוֹם זֶהוּ עֲנִין שֶׁל

42 הַתַּפְּעֻלוֹת אֵף שֶׁהִתְפַּעֲלוֹת

43 הִיא עֲדִיין רַק בְּשֶׁכֶל, הָרִי זֶה

44 שְׁיִיף לְבְּחִינַת אֶהְבָּה

45 בְּהִתְגַּלּוֹת בְּרִגְשׁוֹת שֶׁכֵּל

46 (עוֹלָם). וְזֶהוּ בְּחִינַת

ביאור בדרך אפשר

47 שָׁנָה, שְׁעַל־יְדֵהּ הוּא הַחֲבוּר שְׁיִמְשֹׁךְ מִמְּקוֹר הַשֶּׁכֶל (נֶפֶשׁ)
48 לְהִיטוֹ אֶהְבָּה בְּהִתְגַּלּוֹת (עוֹלָם). וְעַל־יְדֵי הַהִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת
49 מְקוֹר הַשֶּׁכֶל לְבְּחִינַת אֶהְבָּה בְּהִתְגַּלּוֹת, אֲזִי נַעֲשִׂית גַּם
50 הָאֱהָבָה שֶׁבְּהִתְגַּלּוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל כְּטוּל. דְּהֵנָּה, כְּאֶשֶׁר הָאֱהָבָה
51 הִיא בְּמִרְגֵּשׁ, הָרִי עִם

52 הִיטוֹתָ בְּקִדְשָׁהּ, מִכָּל־

53 מָקוֹם, בְּרַבּוּי

54 הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת אֶפְשָׁר

55 לְהִיטוֹ מִזֶּה יְנִיקָתָ

56 הַחִיצוֹנִים שִׁיתַּפְעַל מִזֶּה

57 שִׁתַּפְעַל וְתִגְדֵּל יִשׁוּתוֹ. וְכִמּוֹ

58 שֶׁהוּא בְּעֶבְדוּתָהּ, כְּמוֹ־כֵן

59 הוּא גַם בְּכָלֵלֹת

60 הַהִשְׁתַּלְשּׁלוֹת, שְׁלֹכֵן

61 הֵנָּה אֵף שֶׁהִגְלָגְלִים

62 אוֹמְרִים שִׁירָה וְהֵם

63 בְּכַטּוּל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³³

64 וַיִּצְבֹּא הַשָּׁמַיִם לָךְ

65 מִשְׁתַּחֲוִים, דְּקֵאִי עַל

66 סְבוּבָם לְצַד מַעְרֵב

67 שֶׁהִשְׁמַשׁ וְכָל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם עוֹלִים

68 מִמְּזוּרָה וּמִתְקַדְמִים לְצַד מַעְרֵב,

69 וְנִרְאִים כְּמִשְׁתַּחֲוִים מִשׁוּם

70 דְּשִׁכְנָה בְּמַעְרֵב³⁴,

71 וְהַכְּטוּל הוּא מִצַּד

72 הַשְּׁגָתָם בְּאֱלָקוֹת³⁵, כְּמוֹ

הַשִּׁיף אֶל הַמַּדּוֹת, וְהֵינּוּ דָּלָא זֶה בְּלִבְד שְׁאַהֲבָתוֹ
לַהוֹי' אֵינָה מִצַּד שְׁטוּב לוֹ, שְׁאֵז נִרְגָּשֶׁת הַמְצִיאוֹת
שְׁלוֹ, אֲלֵא עוֹד זֹאת שְׁהֶאֱהָבָה גּוֹפָא אֵינָה
בְּהִרְגֵּשׁ, שְׁאֵינּוּ מִרְגִּישׁ כָּלֵל שֶׁהוּא אוֹהֵב, וְהֵינּוּ
שֶׁהוּא בְּכַטּוּל לְגַמְרִי. וְזֶהוּ אֶחָד הַבְּאוּרִים³¹ בְּמָה
שְׁאֵמֵר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ
מוֹלִיכִין אוֹתִי³², דָּאף שֶׁהִיוּ בּוֹ כָּל הַמַּעֲלֹת
שְׁאֵמְרוּ עָלָיו, מִכָּל־מָקוֹם לְהִיטוֹ בְּכַטּוּל לְגַמְרִי,
דָּלָא זֶה בְּלִבְד שְׁלֵא הִרְגִּישׁ אֶת מְצִיאָתוֹ אֲלֵא
שְׁלֵא הִרְגִּישׁ גַּם אֶת הָאֱהָבָה, לָכֵן אָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ
בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי. אָף לְהִיטוֹ שֶׁהִפְנוּהָ
הִיא שֶׁתִּהְיֶה אֶהְבָּה בְּהִתְגַּלּוֹת דִּקְאָ (שְׁדוֹקָא אֲזֵא
אֶפְשָׁר לְהִיטוֹ הָאֱהָבָה בְּאוֹפֵן שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חֵיטוֹ
וְהִתְחַבְּרוּת הִיא עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַתַּפְּעֻלוֹת
הַשֶּׁכֶלִית, שֶׁהִיא הַמְּמַצֵּעַ בֵּין ב' הַמְּדַרְיָגוֹת, דְּכִינּוֹן
שֶׁהִתְפַּעֲלוֹת הִיא עַל טוֹב הָאֱלֻקוֹת בְּעֶצֶם וְלֹא

עַל זֶה שְׁטוּב לוֹ, הָרִי זֶה שְׁיִיף אֶל בְּחִינַת מְקוֹר הַשֶּׁכֶל (נֶפֶשׁ), אָף
לְהִיטוֹ שֶׁזֶהוּ עֲנִין שֶׁל הַתַּפְּעֻלוֹת, הָרִי זֶה שְׁיִיף לְבְּחִינַת אֶהְבָּה בְּהִתְגַּלּוֹת
(עוֹלָם). וְזֶהוּ בְּחִינַת שָׁנָה, שְׁעַל־יְדֵהּ הוּא הַחֲבוּר שְׁיִמְשֹׁךְ מִמְּקוֹר
הַשֶּׁכֶל לְהִיטוֹ אֶהְבָּה בְּהִתְגַּלּוֹת. וְעַל־יְדֵי הַהִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת מְקוֹר
הַשֶּׁכֶל לְבְּחִינַת אֶהְבָּה בְּהִתְגַּלּוֹת, אֲזִי נַעֲשִׂית גַּם הָאֱהָבָה שֶׁבְּהִתְגַּלּוֹת
בְּאוֹפֵן שֶׁל כְּטוּל. דְּהֵנָּה, כְּאֶשֶׁר הָאֱהָבָה הִיא בְּמִרְגֵּשׁ, הָרִי עִם הִיטוֹתָ
בְּקִדְשָׁהּ, מִכָּל־מָקוֹם, בְּרַבּוּי הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת אֶפְשָׁר לְהִיטוֹ מִזֶּה יְנִיקָתָ
הַחִיצוֹנִים. וְכִמּוֹ שֶׁהוּא בְּעֶבְדוּתָהּ, כְּמוֹ־כֵן הוּא גַם בְּכָלֵלֹת
הַהִשְׁתַּלְשּׁלוֹת, שְׁלֹכֵן הֵנָּה אֵף שֶׁהִגְלָגְלִים אוֹמְרִים שִׁירָה וְהֵם בְּכַטּוּל,
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³³ וַיִּצְבֹּא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים, דְּקֵאִי עַל סְבוּבָם לְצַד
מַעְרֵב מִשׁוּם דְּשִׁכְנָה בְּמַעְרֵב³⁴, וְהַכְּטוּל הוּא מִצַּד הַשְּׁגָתָם בְּאֱלָקוֹת³⁵,

31) ראה ד"ה ויקח ה"א שבעה ערה 11. וראה גם לקו"ת מסעי צ, ב. 32) ברכות כח, ב. 33) נחמי' ט, ו. ב"ב כה, א. סנהדרין צא, ב. 34) ב"ב שם. 35) ראה תו"א בראשית ז, ג. סידור (עם דא"ח) קמב,

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁכֶתֶב הַרְמָבִ"ם³⁶ שְׁמִפִּירִים אֶת בּוֹרְאֵם, מְפַל־מְקוֹם, יִשְׁנֵם
 2 בְּנֵי אָדָם הַמְשַׁתְּחוּיִם לְשֹׁמֵשׁ כּוֹ' שׁוּהִי עֲבוּדָה זָרָה, וְהָרִי הַשְּׁמֶשׁ
 3 מִתְבַּטֵּל בְּמַהֲלָה, וְאִיךְ יִשְׁנֵם אֲנָשִׁים הַהוֹפְכִים אֶת הַשְּׁמֶשׁ לַעֲבוּדָה זָרָה?
 4 וְהִינֵנוּ לְפִי שְׁבִטוּל הַגְּלָגָלִים הוּא בְּמִרְגֵּשׁ וְכָל דָּבָר הַמּוֹרֵגֶשׁ
 5 מוֹכֵרָה שִׁיחִיה מְעוּרָב בּוֹ מִשְׁהוּ
 6 בְּדֻקָּה מִיִּישׁוּתוֹ הַעֲצֻמִּית³⁷,
 7 וְלִכֵּן בְּרַבּוּי הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת
 8 אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת מְזֶה עֲנִין
 9 הַפְּכִי לְגַמְרִי, שֶׁהוּא
 10 עֲבוּדָה־זָרָה. וְהַמְּשָׁל
 11 לְדַבְּרִי, דְּכֹאֲשֶׁר הָעֶבֶד
 12 עוֹמֵד אֶצֶל הַמֶּלֶךְ וְהוּא
 13 בְּבִטּוּל לְגַמְרִי, אֲזִי אֵינוּ
 14 יָכוֹל לְסָבּוּל שִׁיכְבְּדוּהוּ,
 15 אֲבָל כֹּאֲשֶׁר הוּא יָכוֹל
 16 לְסָבּוּל שִׁיכְבְּדוּהוּ, הָרִי
 17 זֶה מוֹרָה שְׁאֵינוּ בְּבִטּוּל
 18 לְגַמְרִי. וְכֵן הוּא בְּנִמְשָׁל
 19 בְּגִלְגָּלִים, שְׁאֵף שֶׁהֵם
 20 בְּטָלִים לְאֵלֻקוֹת, מְפַל־
 21 מְקוֹם, לְהִיּוֹת שְׁאֵינֵם
 22 בְּבִטּוּל לְגַמְרִי, הִנֵּה
 23 בְּרַבּוּי הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת
 24 אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת מְזֶה עֲנִין
 25 הַפְּכִי לְגַמְרִי.
 26 ה) וְזֶהוּ בְּרֹאשִׁית בְּרָא
 27 גו'. דִּהְיָה, תִּיבַת עוֹלָם
 28 יֵשׁ בָּהּ ג' פִּירוּשִׁים, דִּישׁ
 29 לּוֹמֵר שֶׁהֵם ג' הָעֲנִינִים
 30 דְּעוֹלָם־שְׁנָה־נֶפֶשׁ. לְשׁוֹן
 31 'עוֹלָם' הַמִּרְגֵּל בְּדַבְּרִי
 32 רַבּוּתִינוּ ז"ל הוּא מְקוֹם.
 33 לְשׁוֹן 'עוֹלָם' הַמִּרְגֵּל
 34 בְּתַנּוּךְ הוּא זָמַן, כְּמוֹ
 35 שְׁכֶתֶב־כֶּסֶף³⁸ אֶל־עוֹלָם
 36 [=הַמְּנַהֵג בְּכוּחוֹ ('אֵל' מִלְשׁוֹן
 37 כח) אֶת הַזֶּמֶן]. וּפִירוּשׁ הַג'
 38 בְּ'עוֹלָם' הוּא כְּמֹאֲמֵר
 39 רַבּוּתִינוּ ז"ל³⁹ עַל
 40 הַפֶּסֶק נֶעַר הֵייתִי גַם
 41 זְקֵנִיתִי⁴⁰ שְׂרוּ [=מִלֵּאךְ] שֶׁל
 42 עוֹלָם אֲמָרוּ, וְזֶהוּ בְּחִינַת
 43 נֶפֶשׁ, הֵיינוּ חַיִּים
 44 הָעוֹלָמוֹת, שְׂשִׁישׁ בּוֹ
 45 בְּחִינַת נֶעַר, הֵיינוּ
 46 שֶׁחַיִּים הוּא בְּצִמְצוּם,

ביאור בדרך אפשר

47 וַיֵּשׁ בְּחִינַת זְמַן שֶׁהוּא בְּגִלּוֹי יוֹתֵר זָקֵן מִלְשׁוֹן זֶה קֵנָה, שְׁקֵנָה חֲכָמָה,
 48 פִּירוּשׁ, הוֹצִיָּאָה מִהָעֵלֶם וּנְמַצָּת אֲצִלוֹ בְּגִילּוֹי. וְזֶהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין חוֹל
 49 וְשֶׁבֶת, שְׁבַחֲחֹל הַמְשַׁכֵּת הַחַיִּים הִיא מְבַחֲחִית נֶעַר שֶׁהוּא
 50 בְּבַחֲחִית מְדָה וְגָבּוּל, וּבְשֶׁבֶת שְׂשִׁישׁ עֲלִית הָעוֹלָמוֹת נֶאֱמָר גַּם
 51 זְקֵנִיתִי⁴¹, שְׁנִמְשָׁךְ בּוֹ
 52 בְּחִינַת מוֹחִין דְּגִדְלוֹת
 53 מְבַחֲחִית אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־
 54 הוּא (אֵלָּא שֶׁהָעֲלִיָּה
 55 בְּשֶׁבֶת דִּהְיִינוּ קִבְּלָת
 56 הַמּוֹחִין דְּגִדְלוֹת הִיא עַל־
 57 יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּשִׁשֶּׁת יָמֵי
 58 הַחוֹל, כְּמֹאֲמֵר⁴² מִי
 59 שֶׁטָּרַח בְּעֶרְבׁ שֶׁבֶת יֹאכֵל
 60 בְּשֶׁבֶת). וְזֶהוּ מַה שִׁיּוֹנְתָן
 61 וְדוֹד כֹּאֲשֶׁר יֵצְאוּ לְשָׂדֶה
 62 לְקַחוּ אִתָּם נֶעַר⁴³, דִּיּוֹנְתָן
 63 הוּא בְּחִינַת זְעִיר־אֲנָפִין
 64 יוֹנְתָן אוֹתִיּוֹת יְהוֹיָדָן רַמּוֹ
 65 לִשְׁשֵׁת הַמְּדוֹת - זְעִיר אֲנָפִין -
 66 הַנּוֹתֵנוֹת חַיִּים לְמַלְכוּת, וְדוֹד
 67 הַמֶּלֶךְ הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת,
 68 וְכֹאֲשֶׁר יֵצְאוּ לְשָׂדֶה, רַמּוֹ
 69 לְסֹדֵר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, לְקַחוּ
 70 אִתָּם נֶעַר, שֶׁהוּא הַמְּמַצֵּעַ

כְּמוֹ שְׁכֶתֶב הַרְמָבִ"ם³⁶ שְׁמִפִּירִים אֶת בּוֹרְאֵם,
 מְפַל־מְקוֹם, יִשְׁנֵם בְּנֵי אָדָם הַמְשַׁתְּחוּיִם לְשֹׁמֵשׁ
 כּוֹ', וְהִינֵנוּ לְפִי שְׁבִטוּל הַגְּלָגָלִים הוּא בְּמִרְגֵּשׁ³⁷,
 וְלִכֵּן בְּרַבּוּי הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת מְזֶה עֲנִין
 הַפְּכִי לְגַמְרִי, שֶׁהוּא עֲבוּדָה־זָרָה. וְהַמְּשָׁל לְדַבְּרִי,
 דְּכֹאֲשֶׁר הָעֶבֶד עוֹמֵד אֶצֶל הַמֶּלֶךְ וְהוּא בְּבִטּוּל
 לְגַמְרִי, אֲזִי אֵינוּ יָכוֹל לְסָבּוּל שִׁיכְבְּדוּהוּ, אֲבָל
 כֹּאֲשֶׁר הוּא יָכוֹל לְסָבּוּל שִׁיכְבְּדוּהוּ, הָרִי זֶה מוֹרָה
 שְׁאֵינוּ בְּבִטּוּל לְגַמְרִי. וְכֵן הוּא בְּנִמְשָׁל בְּגִלְגָּלִים,
 שְׁאֵף שֶׁהֵם בְּטָלִים לְאֵלֻקוֹת, מְפַל־מְקוֹם, לְהִיּוֹת
 שְׁאֵינֵם בְּבִטּוּל לְגַמְרִי, הִנֵּה בְּרַבּוּי הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת
 אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת מְזֶה עֲנִין הַפְּכִי לְגַמְרִי.

ה) וְזֶהוּ בְּרֹאשִׁית בְּרָא גו'. דִּהְיָה, תִּיבַת עוֹלָם
 יֵשׁ בָּהּ ג' פִּירוּשִׁים, דִּישׁ לּוֹמֵר שֶׁהֵם
 ג' הָעֲנִינִים דְּעוֹלָם־שְׁנָה־נֶפֶשׁ. לְשׁוֹן 'עוֹלָם'
 הַמִּרְגֵּל בְּדַבְּרִי רַבּוּתִינוּ ז"ל הוּא מְקוֹם. לְשׁוֹן

'עוֹלָם' הַמִּרְגֵּל בְּתַנּוּךְ הוּא זָמַן, כְּמוֹ שְׁכֶתֶב־כֶּסֶף³⁸ אֶל־עוֹלָם. וּפִירוּשׁ ג'
 בְּ'עוֹלָם' הוּא כְּמֹאֲמֵר רַבּוּתִינוּ ז"ל³⁹ עַל הַפֶּסֶק נֶעַר הֵייתִי גַם זְקֵנִיתִי⁴⁰
 שְׂרוּ שֶׁל עוֹלָם אֲמָרוּ, וְזֶהוּ בְּחִינַת נֶפֶשׁ, הֵיינוּ חַיִּים הָעוֹלָמוֹת, שְׂשִׁישׁ
 בּוֹ בְּחִינַת נֶעַר, הֵיינוּ שֶׁחַיִּים הִיא בְּצִמְצוּם, וַיֵּשׁ בְּחִינַת זְקֵן שֶׁהוּא
 בְּגִלּוֹי יוֹתֵר. וְזֶהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין חוֹל וְשֶׁבֶת, שְׁבַחֲחֹל הַמְשַׁכֵּת הַחַיִּים הִיא
 מְבַחֲחִית נֶעַר שֶׁהוּא בְּבַחֲחִית מְדָה וְגָבּוּל, וּבְשֶׁבֶת שְׂשִׁישׁ עֲלִית הָעוֹלָמוֹת
 נֶאֱמָר גַּם זְקֵנִיתִי⁴¹, שְׁנִמְשָׁךְ בּוֹ בְּחִינַת מוֹחִין דְּגִדְלוֹת מְבַחֲחִית אֵין־סוֹף
 בְּרוּךְ־הוּא (אֵלָּא שֶׁהָעֲלִיָּה בְּשֶׁבֶת דִּהְיִינוּ קִבְּלָת הַמּוֹחִין דְּגִדְלוֹת הִיא
 עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּשִׁשֶּׁת יָמֵי הַחוֹל, כְּמֹאֲמֵר⁴² מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרְבׁ שֶׁבֶת
 יֹאכֵל בְּשֶׁבֶת). וְזֶהוּ מַה שִׁיּוֹנְתָן וְדוֹד כֹּאֲשֶׁר יֵצְאוּ לְשָׂדֶה לְקַחוּ אִתָּם
 נֶעַר⁴³, דִּיּוֹנְתָן הוּא בְּחִינַת זְעִיר־אֲנָפִין, וְדוֹד הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת,
 וְכֹאֲשֶׁר יֵצְאוּ לְשָׂדֶה, לְסֹדֵר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, לְקַחוּ אִתָּם נֶעַר, שֶׁהוּא

ב. סהמ"צ להצ"ח ה, א. ובכ"מ. 36) הל' יסוה"ת פ"ג ה"ט. וראה רש"י ותוס' חולין מ, א. 37) ראה גם סה"מ תרח"ץ ס"ע לב ואילך. 38) וירא כא, לג כפירוש הא' ברמב"ן עה"פ. 39) יבמות טז, ב. 40) תהלים לו, כה. 41) ראה זח"ג ריו, ריש ע"ב. 42) ע"ז ג, סע"א. 43) שמואל א כ, לה — מהפטרות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

באלוקות] בְּכָל הַמַּדְרִיגוֹת שֶׁתְּכַלִּית הַכוּוֹנָה בַּנְפִּילֹת רַפ"ח נִיצוּצֵי אֹר
 גְּבוּהִים אֵלּוּ הוּא עַל מִנַּת לַתְּקֵנָם בְּכָל דְּרֻגוֹת הַמִּצִּיאוֹת (וזה נעשה על ידי
 עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל מִשְׁךְ כָּל זְמַן הַגְּלוּת וּבִשְׁלִימוֹת עַל יְדֵי מִשִּׁיחַ), שְׂאֵז אִי
 אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה מְזָה יְנֻקַּת הַחִיצוֹנִים. דְּכָשֶׁם שֶׁבְּעֲבוּדָה צָרִיף
 לְהִיּוֹת הַחֲבֹר בְּבַחֲיִנַת
 אֲהֲבָה בְּהַתְּגַלּוּת עִם
 בְּחִינַת מְקוֹר הַשְּׁכָל,
 הֵינּוּ הַמְּשַׁכֵּת הַבְּטוּל
 בְּאַהֲבָה כְּמוֹ שֶׁבָּאָה
 בְּהַתְּגַלּוּת (פֶּנ"ל סְעִיף
 ד'), כֵּן הוּא גַם בְּסֹדֶר
 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, שְׁצָרִיף
 לְהִיּוֹת הַמְּשַׁכֵּת הַעֲלֵם
 הַעֲצָמִי בְּכָל הַמַּדְרִיגוֹת,
 שְׂאֵז אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה
 שׁוּם יְנֻקָּה, וְעַל-יְדֵי-זֶה
 נִשְׁלָמֶת הַפְּנוּהָ דְנִתְּאֹה
 הַקַּב"ה לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרָךְ
 דִּירָה בַּתְּחֻתּוֹנִים.

וְזֶהוּ גַם-כֵּן הַקָּשֶׁר דְּרַפ"ח לְמַת, דָּאֵף שֶׁהֵם רַפ"ח נִיצוּצוֹת
 דְּקִדְשָׁה, מְפַל-מְקוֹם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּצֵא מְזָה עֲנִיָּן שֶׁל מִיתָה, שֶׁהוּא עֲנִיָּן
 הַפְּכִי דְלַעֲמַת-זֶה. וְעַל-זֶה נֶאֱמַר וְרוּחַ אֱלֹקִים גּו', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 זֶה רוּחוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ, דְּרוּחוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ הוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק⁴⁴,
 וְהוּא עֲנִיָּן הַמְּשַׁכֵּת הַעֲלֵם הַעֲצָמִי בְּכָל הַמַּדְרִיגוֹת, שְׂאֵז אִי אֶפְשָׁר
 שֶׁתִּהְיֶה מְזָה יְנֻקַּת הַחִיצוֹנִים. דְּכָשֶׁם שֶׁבְּעֲבוּדָה צָרִיף לְהִיּוֹת הַחֲבֹר
 דְּבַחֲיִנַת אֲהֲבָה בְּהַתְּגַלּוּת עִם בְּחִינַת מְקוֹר הַשְּׁכָל, הֵינּוּ הַמְּשַׁכֵּת
 הַבְּטוּל בְּאַהֲבָה כְּמוֹ שֶׁבָּאָה בְּהַתְּגַלּוּת (פֶּנ"ל סְעִיף ד'), כֵּן הוּא גַם
 בְּסֹדֶר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת הַמְּשַׁכֵּת הַעֲלֵם הַעֲצָמִי בְּכָל
 הַמַּדְרִיגוֹת, שְׂאֵז אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה שׁוּם יְנֻקָּה, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִשְׁלָמֶת
 הַפְּנוּהָ דְנִתְּאֹה הַקַּב"ה לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרָךְ דִּירָה בַּתְּחֻתּוֹנִים.

שֶׁמִּצְמָצֵם אֶת הַחַיּוֹת שְׂיֻכָּל לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּעוֹלָמוֹת.
 וְהִנֵּה כִּיּוֹן שֶׁהַמְּשַׁכֵּה הִיא עַל-יְדֵי צִמְצוּם, הָרִי עַל-יְדֵי רַבּוּי
 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת מְזָה יְנֻקַּת הַחִיצוֹנִים. וְזֶהוּ הַקָּשֶׁר
 בֵּין מַה שֶׁכְּתוּב וְהָאָרֶץ הִיתָה גו' וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת לְמַה
 שֶׁכְּתוּב לְעֵיל מִיְנִיָּה
 בְּרֹאשִׁית בְּרָא גו', דְּמִיד
 בַּתְּחִלַּת הַהִתְהוּוֹת שֶׁל עוֹלָם
 גִּשְׁמִי הִנֵּה בְּסוֹף
 הַמַּדְרִיגוֹת דְּקִדְשָׁה
 אֶפְשָׁר שֶׁעַל-יְדֵי רַבּוּי
 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת יִהְיֶה מְזָה
 יְנֻקַּת הַחִיצוֹנִים [=כּוֹחוֹת
 הַטּוֹמָאָה], דְּכִיּוֹן שֶׁהוּא
 בַּתְּחִלָּה בְּבַחֲיִנַת בְּטוּל
 הַיֵּשׁ בְּלִבָּד, לְכֵן אֶפְשָׁר
 לְהִיּוֹת מְזָה עֲנִיָּן שֶׁל
 לַעֲמַת-זֶה כּו'. וְזֶהוּ גַם-
 כֵּן הַקָּשֶׁר דְּרַפ"ח לְמַת,
 דָּאֵף שֶׁהֵם רַפ"ח
 נִיצוּצוֹת דְּקִדְשָׁה, מְפַל-
 מְקוֹם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּצֵא מְזָה
 עֲנִיָּן שֶׁל מִיתָה, שֶׁהוּא
 עֲנִיָּן הַפְּכִי דְלַעֲמַת-זֶה.
 וְעַל-זֶה נֶאֱמַר וְרוּחַ
 אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם
 גו', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 זֶה רוּחוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ,
 דְּרוּחוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ הוּא
 בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֲתִיק
 הַנִּמְשָׁלֶת לַמַּדְרַגַּת הַתְּעוּנוֹג שֶׁהוּא
 הַכַּח הַפְּנִימִי שֶׁבָּאֵד⁴⁴, וְהוּא
 עֲנִיָּן הַמְּשַׁכֵּת הַעֲלֵם
 הַעֲצָמִי [=הַדְּרָגָה הַפְּנִימִית
 22

בס"ד. שיחת שבת בראשית, מברכים החודש וערב ראש חודש מרחשון ה'תשי"ג.

בלתי מוגה

1 א. מאמר דבור המתחיל בראשית ברא אלקים גו'.

* * *

2 ב. ידוע הפתגם¹ שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר בשם הצמח-צדק: "ווי מ'שטעלט זיך אַוועק שבת
3 בראשית אַזוי גייט אַוועק אויף דעם גאַנצן יאָר" (כפי שנעמדים בשבת בראשית כך הולך ונמשך על כל השנה).
4 כיון שסיפרו וגילו לנו זאת – שייך הדבר גם אלינו.

5 ובכן: הברירה בידינו להמשיך שמחה על כל השנה כולה על ידי השמחה עתה, בשבת בראשית².
6 – ענינו של שבת הוא אמנם תענוג, כידוע³ בהחילוק שבין שבת ליום-טוב, שיום טוב ענינו שמחה ("מועדים
7 לשמחה") ושבת ענינו תענוג, אבל אף על פי כן, גם בשבת ישנו ענין השמחה, אלא שהשמחה כלולה בהענוג⁴.
8 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יעזור השם יתברך שהשמחה דשבת בראשית תאיר בכל שבתות השנה,
9 ומשבתות השנה – שמהם מתברכין כולוהו יומין⁵ – תומשך השמחה גם בימות החול דכל השנה.
10 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמחה (באמרו: "זאָגט אַ פריילעכן ניגון").

* * *

11 ג. ידוע⁶ שהעבודה דכל השנה באופן ד"ויעקב הלך לדרכו⁷ מתחילה משבת בראשית, שבו מברכים חודש
12 מרחשון, כשעומדים בסיומו של חודש תשרי, עליו נאמר במדרש⁸ "תשרי ותשבוק ותכפר כו'".
13 – (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) בתחילת נשיאותו של הצמח צדק, כאשר החסידים לא התרגלו עדיין
14 לסגנון המאמרים שלו, שהיה רגיל להרבות במאמרי חז"ל (דלא כסגנון המאמרים של אדמו"ר האמצעי שהיו
15 רגילים לשמוע לפני זה), דבר שהקשה עליהם את חזרת המאמרים – הזכיר פעם הצמח צדק הלשון הנ"ל,
16 "תשרי ותשבוק כו'", ובעת ה"חזרה" התפלפלו ה"חוזרים" בפירוש ומקור לשון זה.

17 אדמו"ר מהר"ש היה אז ילד קטן כבן חמש או שש שנים, והיה כבר בקי במדרשי חז"ל כו'. וכששמע את
18 דבריהם, נענה ואמר שזהו לשון המדרש. כששאלוהו היכן הוא מדרש זה – הנה לאחר שהסכימו ליתן לו מה
19 שביקש עבור זה, היה זה צעצוע מסויים... – הראה להם את דברי המדרש.

20 (והפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) בסיפור זה כוונתי להזכיר בינתיים את שמותיהם של רבותינו נשיאינו⁹:
21 אדמו"ר האמצעי, הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש...!

22 ומזה מובן, שבפרשת בראשית שקורין בזמן שמתחילים העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו", ישנה הוראה
23 הקשורה ושייכת להתחלת העבודה, כדלקמן.

24 ד. בהתחלת הפרשה נאמר¹⁰: "והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני
25 המים".

(6) ראה גם שיחת יום שמח"ת תשי"א ס"א (תו"מ ח"ב ע' 47 ואילך), ובהנסמן שם.

(7) לשון הכתוב – ויצא לב, ב.
(8) ויק"ר פכ"ט, ח. וראה גם רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ע' ריט.

(9) כנראה הכוונה בזה ע"ד האמירה "האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון", "כדי להזכיר זכות אבות" (תמיד רפ"ג. יומא כת, ב ובפרש"י – מירושלמי יומא פ"ג ה"א) – המו"ל.

(10) א, ב.

(1) ראה גם שיחת ש"פ בראשית תשי"א ס"ח. תשי"ב ס"א (תו"מ ח"ב ע' 64. ח"ד ע' 109), ובהנסמן שם.

(2) יש לציין, שלאחר קריאת התורה וההפטרה, הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א שהחזן יאמר "יהללו" בניגון של יו"ט, ויכניסו הס"ת להיכל מתוך שמחה וריקוד, ולאחר שהכניסו הס"ת להיכל הורה להמשיך הריקוד, והורה לחזור ולהוציא הס"ת (שקראו בה) ולהמשיך לרקוד עמה (המו"ל).

(3) ראה סה"מ תש"ט ס"ע 130 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.
(4) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1090 הערה 31.

(5) זח"ב סג, ב. פח, א.

- והנה אודות ד' הלשונות תהו ובהו חושך ותהום איתא בספרים¹¹ שהם כנגד ד' קליפות: ג' קליפות הטמאות לגמרי, וקליפת נוגה.
- ולעומת זאת – על "רוח אלקים מרחפת על פני המים" אמרו חז"ל¹² "זה רוחו של מלך המשיח", שזהו גילוי נעלה ביותר, גילוי ה'עצמות'¹³.
- ולכאורה תמוה ביותר: היתכן שכאשר מדברים אודות קליפות – מזכירים בהמשך אחד אודות "רוחו של מלך המשיח"?!
- וההסברה בזה – שכוונת הפסוק להדגיש שמבלי הבט על גודל החושך מצד הקליפות בכלל, ובפרט מצד ג' קליפות הטמאות לגמרי, צריך לידע שישנו כבר "רוחו של מלך המשיח", – ועל דרך שמצינו במדרשי חז"ל¹⁴ בנוגע לחורבן בית המקדש, שתיכף ומיד נולד מושיען של ישראל – אלא שצריכים רק לגלות זאת.
- וגם ענין זה מודגש בהמשך הכתובים¹⁵: "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור", "ש"אור" מורה על ענין הגילוי, ובזה גופא – גילוי האור שנברא ביום הראשון שגנוז הקב"ה לעתיד לבוא¹⁶, שזהו תוכן הגילוי ד"רוחו של מלך המשיח".
- וגילוי זה נעשה על ידי התורה – כמובן מדברי המדרש¹⁷ "יהי אור זה אברהם", שבו מתחילים "שני אלפים תורה"¹⁸, ועל ידו (היינו, על ידי ענינו של אברהם, תורה) נעשה הגילוי ד"רוחו של מלך המשיח".
- ה. וההוראה מזה בעבודת האדם: ישנם כאלה שמתיירים מפני גודל החושך, וטוענים שבמצב של התגברות החושך אי אפשר להתחיל עם אור גדול, אלא עם אור מצומצם לפי ערך הזמן והמקום כו'.
- ועל זה באה ההוראה מהתחלת הקריאה דפרשת בראשית – שלמרות שנמצאים בהתחלת העבודה (זה עתה הסתיים חודש תשרי ומתחילה העבודה דכל השנה), ולא עוד אלא ששורר תהו ובהו חושך ותהום, מכל מקום, מתחילים מיד עם "רוחו של מלך המשיח" – אור הכי נעלה, פנימיות השכינה שלמעלה ובהבדלה מעולמות, שאין העולמות יכולים לקבלו אפילו לא באופן מקיף – שדוגמתה בנפש האדם היא פנימיות הלב.
- ומיד ממשיכים עם ההכרזה "ויהי אור", היינו, שמבלי להתחשב במעמד ומצב העולם, אם הוא שייך לכך אם לאו, מכריזים "יהי אור זה אברהם", שמתחילים להאיר את העולם באור אלקי, כמו אברהם שפירסם אלקותו יתברך בעולם גם לערביים¹⁹, מבלי להתחשב אם הם ראויים לכך אם לאו.
- ואז – "ויהי אור", שנעשה כן בפועל, "עס ווערט טאקע בפועל ליכטיק", ועד לגילוי אור גדול ביותר – אור שהיה מאיר ביום הראשון.
- ו. ועל פי האמור לעיל (סעיף ד) שהגילוי ד"רוחו של מלך המשיח" נעשה על ידי "שני אלפים תורה", שהתחלתם מאברהם, עליו נאמר "יהי אור זה אברהם" – יש לבאר הוראה הנ"ל בפרטיות יותר, בנוגע לתורה: בתורה יש גליא דתורה ופנימיות התורה: גליא דתורה – מלובשת בשכל אנושי, ומדברת אודות דברים גשמיים שמשיגים מהותם, מה שאין כן פנימיות התורה – שמדברת אודות ענינים שמשיגים רק מציאותם, וכללותה למעלה משכל אנושי.
- וכשיוצאים להאיר את העולם באור התורה – ישנם הטוענים שאין להתחיל מיד גם עם פנימיות התורה, כיון שצריך לילך בסדר והדרגה.

(11) אוה"ת פרשתנו (כרך ג) עה"פ (תד, סע"א) – "עפמ"ש בזח"א ט"ז א', וביאור המאמר בספר אשל אברהם באריכות".

(12) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.

(13) ראה גם סד"ה בראשית ברא אלקים שנאמר בהתועדות (לעיל ע' טו.) וש"נ.

(14) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א, נא.

(15) א, ג.

(16) חגיגה יב, א.

(17) ב"ר פ"ב, ג.

(18) ע"ז ט, א.

(19) ראה סוטה יו"ד, סע"א ואילך. ב"מ פו, ב. הובא בפרש"י עה"ת וירא יח, ד. כא, לג.

- 1 ועל זה באה ההוראה מהתחלת פרשת בראשית – שבהתחלת העבודה, ובמצב של חושך הכי גדול, מתחילים
- 2 מיד עם "רוחו של מלך המשיח", שענינו בתורה הוא פנימיות התורה²⁰.
- 3 וזהו גם ענינו של אברהם – "יהי אור זה אברהם" – "אב רם", שכל הנעלם מכל רעיון²¹, היינו, שבתורה
- 4 גופא הרי זה למעלה משכל אנושי, פנימיות התורה. וגם: "אברהם" הוא ב"מ"ם סתומה", ששייך ל"מאמר
- 5 סתום"²², שזהו ענין פנימיות התורה, סתים דתורה²³.
- 6 וכאשר לא מתפעלים מחושך העולם, אלא מכריזים "יהי אור", ומאירים את העולם באור דפנימיות התורה
- 7 – אזי "יהי אור", שנעשה כן בפועל, שהאור דפנימיות התורה מאיר בכל העולם כולו.
- 8 ועל ידי זה זוכים להתגלות "רוחו של מלך המשיח" בביאת המשיח בפועל ממש, כי, כשיפצו מעינותיך חוצה
- 9 אתי מר דא מלכא משיחא²⁴, שזוהי שלימות כוונת הבריאה להיות לו יתברך דירה בתחתונים²⁵.

* * *

- 10 ז. בתקופה האחרונה באה התייסדות את"ה (איגוד תלמידי הישיבות) לידי פועל²⁶.
- 11 וכאן המקום לבאר תוכן שמו של האיגוד – "את"ה – שם שניתן בשעתו על ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁷.
- 12 ובהקדמה – שרואים אנו שבקביעת השמות למוסדותיו הקדושים דייק כ"ק מו"ח אדמו"ר שגם הראשי תיבות
- 13 של שם המוסד יהיה בעל תוכן ומשמעות בהתאם לענינו של מוסד זה.
- 14 ולדוגמא: בהמוסדות ד"קרני הוד תורה" ו"מרכז לעניני חינוך", שהראשי תיבות שלהם הוא "קה"ת"
- 15 ו"מל"ח".
- 16 ויתירה מזה – לא רק בהשמות בלשון הקודש, אלא גם בהשמות בשפת המדינה דייק כ"ק מו"ח אדמו"ר
- 17 שהראשי תיבות יהיה בעל תוכן ומשמעות בלשון הקודש.
- 18 ולדוגמא – בהמוסד ששמו בשפת המדינה הוא באופן שהראשי תיבות שלו הוא "כוס":
- 19 "כוס" – אף שענינו העלם (מלשון כיסוי), מכל מקום, נאמר בו "כוס ישועות אשא"²⁸, וכידוע²⁹
- 20 הסיפור-הפתגם שכוסו של דוד המלך – ספר תהלים – מגביה למעלה וממשיך למטה כו', שזהו תוכן הענין
- 21 ד"כוס ישועות אשא".
- 22 וזהו הטעם שכ"ק מו"ח אדמו"ר בחר בשם זה שהראשי תיבות שלו הוא "כוס" – להורות (נוסף על פעולת
- 23 הדבר) שמוסד זה הוא הכוס שלו ("זיינער – דעם רבי'נס – אַ כוס"), ובמילא, הרי זה כוסו של דוד המלך,
- 24 – כי, רבותינו נשיאינו שייכים לדוד המלך, הן מצד ענין הנשיאות בכלל ששייך לדוד המלך, והן מצד זה
- 25 שאדמו"ר הזקן הוא מזרע דוד המלך³⁰, ולכן יש לרבותינו נשיאינו ניצוץ של דוד המלך, והם ממלאי מקומו –
- 26 ובמילא יהיה זה באופן ד"כוס ישועות אשא", שעל ידי זה תומשך ברכה בלי גבול הן ברוחניות והן בגשמיות,
- 27 היינו, שגם ההמשכה בגשמיות היא בלי גבול, כמבואר בחסידות³¹ בפירוש מארז"ל³² "כלי – כוס – ריקן מחזיק
- 28 מלא אינו מחזיק", שבהיותו "כלי ריקן" הרי הוא מחזיק גם גשמיות בלי גבול, כיון שהגשמיות היא כמו
- 29 הרוחניות שאינה תופסת מקום.
- 30 ומזה מובן גם בנוגע להמוסד "איגוד תלמידי הישיבות", שהראשי תיבות שלו הוא "אתה", כדלקמן.

ע' 91).

(20 ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

(21 ראה תו"א ר"פ לך לך. ובכ"מ.

(22 שבת קד, א.

(23 ראה פרש"י שם. הובא ונתבאר בשל"ה בית הגדול בסופו לו, ב ואילך). וראה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות התורה – מ"ם

(ב) ס"ד (ס"ע קכד ואילך). וש"נ.

(24 אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

(25 ראה תניא פל"ו.

(26 בענין זה – ראה גם בהנסמן בשיחת יום שמחת תורה ס"ט

(תו"מ ח"ז ע' 116).

(27 שיחת שמחת תש"א סל"ו (סה"ש תש"א ע' 38. סה"מ תש"י

(28 תהלים קטז, יג.

(29 ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מח"י אלול תרנ"ט –

נרפסה בקובץ מכתבים (אמירת תהלים) בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק, ובהוספות לסה"מ תרנ"ט ע' רלג.

(30 ראה "היום יום" בתחלתו ב"שלשלת היחס ור"פ מתולדות בית

רבינו" בתחלתו.

(31 ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 153. וראה גם סה"מ ה'ש"ת ע' 120,

ובהנסמן שם. תו"מ ח"ג ע' 328. וש"נ.

(32 ברכות מ, א.

ח. "אתה":

ידוע³³ ש"אתה" (וכמו כן "זה") קאי על עצמותו ית', כי, "אתה" ("דו") לנוכח, יכולים לומר על העצמות דוקא, שכן, כל מה שהוא בגדר גילוי, כמו אור, וכל מה שהוא מחוץ לעצמות – אי אפשר לומר על זה "אתה" לנוכח, כיון שאינו נמצא בכל מקום, ורק על העצמות יכולים לומר "אתה" לנוכח, כיון שנמצא בכל מקום, ובלשון הידוע "שם שמים שגור בפי כל".

וזוהי השייכות ד"אתה" לאיגוד זה – שלכן קרא כ"ק מו"ח אדמו"ר לאיגוד זה בשם שהראשי תיבות שלו הוא "אתה" – כיון שאיגוד זה הוא כלי להמשכת והתגלות העצמות ("אתה") למטה, שזוהי מטרת התייסדות איגוד זה.

ט. והענין בזה:

בהלכות דעות³⁴ כותב הרמב"ם: "כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו . . . כך צריך שיהא ניכר במעשיו במאכלו ובמשקו וכו', כיצד, תלמיד חכם וכו'".

והנה, השם "חכם" הוא על שם שיש בו הביטול דחכמה, שחכמה ענינה ביטול, שבה ניכר ש"אין סוף ברוך הוא הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו", כמו שכתב אדמו"ר הזקן בתניא³⁵ בשם מורו המגיד ש"זו היא מדרגת החכמה", ולכן, מי שיש בו הביטול דחכמה (שלכן נקרא "חכם"), הנהגתו היא באופן שניכר בכל עניניו שהקב"ה "הוא לבדו הוא ואין זולתו".

ונמצא, שענינו של החכם הוא המשכת והתגלות העצמות בעולם, שיהיה ניכר בכל עניני העולם ש"הוא לבדו הוא ואין זולתו".

וענין זה שייך גם למי שלא הגיע עדיין לדרגת הביטול דחכמה, אלא הוא רק "תלמיד חכם" – שגם הנהגתו צריכה להיות באופן שיהיה ניכר בכל עניניו (כמו שכתב הרמב"ם), היינו, שגם הוא צריך לפעול המשכת והתגלות העצמות בעולם.

וזוהי מטרת התייסדות "איגוד תלמידי הישיבות" – שהראשי תיבות שלו הוא "אתה" – שתלמידי הישיבות, שהם תלמידי חכמים שעליהם אומר הרמב"ם שצריכים להיות ניכרים בכל עניניהם, יתאגדו יחדיו בכל הקשור למילוי תפקידם לפעול המשכת והתגלות העצמות למטה.

י. ובפרטיות יותר:

מחברי "איגוד תלמידי הישיבות" דורשים (נוסף על עיקר עבודתם בתור תלמידי הישיבות בלימוד התורה בהתמדה ושקידה) הן ענינים בנוגע לעבודת עצמם,

– ומהם: (א) נתינת צדקה בכל יום קודם התפלה, שעל ידי זה נעשית בהירות וצלילות ("קלאַרקייט") בכל הענינים, כפי שמבאר אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן באחד ממאמריו³⁶ הפירוש ד"היב פרוטה לעני והדר מצלי"י³⁷, "מצלי" מלשון צלול, "קלאַר", (ב) לימוד השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים ותניא, אשר, נוסף על החיוב הכללי בזה, יש בזה חיוב נוסף על חברי האיגוד בפרטיות, (ג) ללמוד בכל יום הלכות הצריכות למעשה בשולחן-ערוך חלק אורח-חיים –

והן ענינים בנוגע להפעולה עם הזולת, הן בנוגע לתלמידי הישיבות, והן בנוגע לחיזוק עניני תורה ומצוות בכלל, גם בנוגע לענינים פשוטים.

ועל דרך שמצינו בהנהגת כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר (ורבותינו נשיאנו בכלל) שדרש ב' סוגי ענינים שהם הפכיים³⁸: מחד גיסא דרש שיעסקו בהפצת היהדות גם בנוגע לענינים פשוטים, ולדוגמא בחינוך הכשר: לימוד אל"ף-בי"ת וכיו"ב. ולאידך גיסא, היה אומר ומפרסם גם מאמרי חסידות קשים ("שווערע מאמרים")

(36) ראה גם סה"מ תרנ"ג ע' עדר ואילך.

(37) ב"ב יו"ד, א.

(38) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1055. ועוד.

(33) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב רצו, א. וראה גם תו"מ סה"מ:

תשרי ע' רה. תמוז ע' קד. וש"נ.

(34) ריש פ"ה.

(35) פל"ה בהגה"ה.

1 שאינם מובנים לכל, ודרש שילמדו ויבינו גם מאמרים כאלה, ויתירה מזה דרש, שגם אלה שלא מכבר היו
2 צריכים להתעסק עמהם בנוגע לענינים פשוטים, וזה עתה נתקברו לעניני תורה ומצוות – גם הם ילמדו ויבינו
3 מאמרים אלה.

4 וגם ענין זה שתובעים מחברי "איגוד תלמידי הישיבות" ב' סוגי ענינים, הן בנוגע לעצמם והן בנוגע להזולת
5 – שייך להראשי תיבות "אתה" שקאי על ה'עצמות':

6 הטעם ש"אתה" קאי על ה'עצמות' הוא, כאמור, משום שה'עצמות' נמצא בכל מקום, "שם שמים שגור בפי
7 כל". ונמצא, ש"אתה" מורה על ב' קצוות: מחד גיסא – עצמותו יתברך שלמעלה לגמרי מגדר של גילוי והעלם
8 כו', ולאידך גיסא – הרי מצד זה גופא "שם שמים שגור בפי כל", שנמצא בכל מקום.

9 ובהתאם לב' קצוות אלה תובעים מחברי "איגוד תלמידי הישיבות" – ראשי תיבות "אתה", שהוא הכלי
10 להמשכת ה'עצמות' – ב' קצוות: ענינים בנוגע לעצמם – דוגמת זה שה'עצמות' הוא למעלה מכל גדר כו',
11 וענינים בנוגע להזולת – דוגמת זה שה'עצמות' נמצא בכל מקום.

12 יא. וכאן המקום לעורר אשר על כל אחד ואחד מחברי "איגוד תלמידי הישיבות" מוטל חיוב להביא חבר
13 נוסף לאת"ה עד י"ט כסלו הבא עלינו לטובה.

14 – גם בשמחת בית השואבה דובר על זה³⁹, אבל, ללא הוראת זמן, ועכשיו ניתוסף קביעות הזמן עד י"ט
15 כסלו.

16 ולהעיר, שלפני י"ט כסלו ישנם ג' חדשים של הכנה⁴⁰: חודש הא' – מח"י אלול עד הושענא רבה, חודש
17 הב' – עד כ"ף מרחשון, וחודש הג' – עד י"ט כסלו.

18 ובנדון דידן: ההתוועדות של שמחת בית השואבה (שבה דובר על-זה) התקיימה ב"ט תשרי, ומאז עד י"ט
19 כסלו ישנם ב' חדשים.

20 יב. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יתן השם יתברך שחברי איגוד תלמידי הישיבות ישלימו כוונת האיגוד
21 – המשכת ה'עצמות' למטה, שזוהי הכוונה דדירה בתחתונים, ויעשו זאת מתוך שמחה.
22 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שחברי את"ה ינגנו ניגון (באמרו: "זאל 'אתה' זאגן א ניגון").

* * *

23 יג. בתורה אור⁴¹ פרשת נח מבואר, שהמבול לא היה רק עונש, אלא גם פעולה של טהרה (נקיון), – המבול
24 טיהר את העולם, שלפני המבול היה לא טהור. ולכן היה המבול ארבעים יום – כנגד ארבעים סאה של מקוה.
25 ולכן נקרא המבול בשם "מי נח"⁴² – נייחא דרוחא (נחת רוח)⁴³.

26 וכך – כמבואר בתורה אור שם בפרטיות – הוא גם בנוגע לדאגות וטרדות הפרנסה, שנקראות בשם "מים
27 רבים", שהם שוטפים ומסירים מהאדם את הענינים הבלתי-רצויים, ובכך פועלים גם "נייחא דרוחא".

28 יד. ביאור השייכות בין דאגות הפרנסה, מבול ומקוה:
29 ענינו הפנימי של מקוה הוא "ביטול", כדברי הרמב"ם⁴⁴ "שיטבול במי הדעת הטהור". ולכן צריך המקוה
30 להחזיק ארבעים סאה, שזוהי כמות "שכל גופו עולה בהן"⁴⁵, כלומר שהם מקיפים את כל גוף האדם, ו"טבילה"
31 היא אותיות "הביטול"⁴⁶, כלומר שהביטול שהאדם יוצא מה"אני" שלו פועלת בו עליה (התרוממות), שנעשה
32 כלי לקדושה.

33 זוהי גם הכוונה האמיתית בכך שנותנים לאדם דאגות הפרנסה. על-אף שבאופן זמני הדבר מפריע לו ומבלבל
34 אותו, הרי על-ידי זה הוא נשבר ויוצא מה"אני" הפרטי שלו – וכך הוא נעשה כלי לקדושה.

(43) תו"א ר"פ נח ד"ה מים רבים.

(44) הלכות מקוואות פ"א הי"ב (בשינוי לשון קצת).

(45) חגיגה יא, א.

(46) סידור (עם דא"ח) שער כוונת המקוה בסופו (קנט, סע"ד).

(39) שיחת ג' דחוו"מ סוכות סכ"ט (תו"מ ח"ז ע' 85).

(40) ראה סה"ש תש"ה ע' 123.

(41) מכאן עד סו"ס טו הגנה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית).

ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 4 ואילך.

(42) ישע"י נד, ט. – הפטרת פ' נח.

טו. ומכיון שהכוונה האמיתית אינה להענישו חס ושלום, אלא כדי לשטוף ולנקות ממנו את הענינים הבלתי־רצויים – הרי מובן, שהדבר יכול להיעשות גם ברגע אחד – אם בתוך רגע אחד הוא יגלה את הכוונה הפנימית שבזה, ויפעל בעצמו את מה שהדבר צריך לפעול – הרי בכך הוא כבר יצא ידי חובתו, וכבר יכול להתקיים אצלו ה"נייחא" הן בגשמיות והן ברוחניות.

* * *

טז. (לקראת סיום ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
ידוע שהזמן דמנחת שבת הוא "עת רצון" הן למעלה והן למטה, שלכן אומרים אז "ואני תפלתי לך ה' עת רצון וגו'"⁴⁷.
ובעמדנו בעת רצון זה – יתן השם יתברך שנוסף על המשכת כל הענינים שנפעלו על ידי עבודתו של כל אחד ואחד כפי כחו, יומשכו גם הענינים שהיו יכולים וצריכים להוסיף ולהשלים,
– "יע דערטאָן, ניט דערטאָן", אין זה נוגע ב"עת רצון" ... –
ויומשכו למטה מעשרה טפחים, בכל המצטרך לכל אחד ואחד בבני חיי ומזונא רויחא,
ותומשך גם ברכת הצלחה בכל עניני העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות, ובעיקר – בהפצת המעיינות חוצה,
והרבי יוליכנו לקראת הגאולה השלימה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו.

⁴⁷ (תהלים סט, יד. וראה זהר ח"ב קנו, א. ח"ג קכט, א.)

אגרות קודש

ב"ה, ז"ך תשרי, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מ"ז אלול, ונתעכב המענה מפני טרדות ימי הסגולה דחודש זה.

נהניתי שמכתבי הזכירו על הקשר האמיץ שיש לו עם ליובאוויטש, ועורר בו זכרונות ימי קדם וגם זכרון אביו ז"ל והתקשרותו הפנימית עם ליובאוויטש. וכיון שאמרו חכמינו זכרונם לברכה לא ברא הקב"ה דבר אחד לבטלה, הרי בטח יפעלו זכרונות אלה פעולתם ועל פי סיסמא של עמנו בני ישראל שהמעשה הוא העיקר.

מה שכותב שמלאכתו אינה נוחה ולכל היותר יש בה לתקן המעשה אך לא לתקן את האדם, כו', הנה בשטח זה בפרט יש הדגשה מיוחדת בתורת החסידות בענין פעולת המעשה על האדם, שבעצם לפעמים משפיעה בעומק יותר על האדם מפעולת הדיבור והמחשבה. שלכן גם בתורה מוצאים אנו הדגשה יתרה על קיום המצוות בפועל, ואח"כ בא ענין האמונה, בבחינת נעשה ואח"כ נשמע, אף על פי שידוע עד כמה גינו ענין דמצות אנשים מלומדה, וכמובא ג"כ באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' כ"א ומסיים בדברי המורה הגדול, רופא הנפש ורופא הגוף גם יחד, הוא הרמב"ם בפירוש המשנה דאבות הכל לפי רוב המעשה - לזכך הנפש. ובפרט שעל היהודים נאמר "ארץ חפץ", וידוע פתגם הבעש"ט הנמשל בזה, שכשמתכלים מחוץ אין לשער האוצרות הטמונים במעמקים, כן הוא בנוגע לבני ובנות ישראל. ועוד בנקודה זו בתוכן מכתבי הכללי לראש השנה דהאי שתא, אשר העתקתו מוסגרה בזה ותקותי שימצא בו ענין.

בכבוד ובברכה.

לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך י

1 א. דובר כמה פעמים¹ דאף שעיקר ענינו של פירוש
2 רש"י על התורה הוא לבאר פשוטו של מקרא, כמודגש
3 בדברי רש"י עצמו בכמה וכמה מקומות², מכל מקום
4 כלולים ונרמזים בפירוש רש"י גם "ענינים מופלאים"
5 של שאר חלקי התורה, כמבואר בשל"ה³, גם "רזין
6 דאורייתא", וכידוע⁴ פתגם אדמו"ר הזקן ש"פרש"י על
7 החומש הוא יינה של תורה".

8 ומוכן, דמכיון שהדברים אמורים בשייכות לכללות
9 פירושו על התורה, על אחת כמה וכמה שכן הוא
10 בנוגע להפיסקא הראשונה⁵ שבפירוש רש"י על התורה.
11 ובכלל הרי מצינו בהתחלת כמה וכמה ענינים שמודגש
12 בהם עיקר תוכנם⁶. ומוכן גם כן, שה"יינה של תורה"
13 (וההוראה) שישנו בפיסקא זו (להיותה התחלת
14 הפירוש לכל תורה שבכתב) אינו רק בענין פרטי, כי
15 אם בענין כללי השייך לכללות התורה ומצוותיה.

16 ב. רש"י מתחיל פירושו⁷ על התורה: "אמר ר'
17 יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש
18 הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה
19 טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו
20 לתת להם נחלת גוים"⁸, שאם יאמרו אומות העולם
21 לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים,
22 הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה
23 ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו
24 נטלה מהם ונתנה לנו".

25 ההוראה (ה"יינה של תורה"⁹) שבזה מובנת
26 בפשטות:

- (1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 1. ובכ"מ.
- (2) ראה גם בפרשתנו ג, ח. כד. וראה שם, כב. ד, ח. ו, ג.
- (3) במס' שבועות שלו (קפא, א). וראה בחלק תושבע"פ כללי רש"י בנוגע לפי' רש"י שבגמ'.
- (4) היום יום ע' כד. וראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש ספנ"ג ואילך (ובכ"ד) ש"יינה של תורה" הוא רזין דאורייתא, עיי"ש.
- (5) ובפרט שהיא גם מעין הקדמה - שהרי לא כתב רש"י הקדמה לפי' כמו שעשה הראב"ע, הרמב"ן ועוד,
- ובדואי גם רש"י מצא כמה מפרשי התורה שקדמוהו, אבל לא ע"פ שיטתו (רק פש"מ כו') - אף שמזכיר רק אחדים (מדרשים, ר"מ הדרשן ועוד).
- (6) וזהו ג"כ טעם הפנימי דענין הר"ת, שר"ת הוא מן התורה (שבת קה, א).
- (7) במדרש תנחומא באבער פרשתנו יא (הובא ביל"ש בא רמז קפז), ופס"ז כאן נמצאת התחלת פירש"י ("ארי" . . . נחלת גוים"). ס' הליקוטים פ' בא. וראה לקו"ש חט"ו ע' 104 הערה 41 ובשוה"ג שם.
- (8) תהלים קיא, ו.
- (9) הפי' בזה ע"ד הפשט (וכמה פרטים ב"יינה של תורה" שבפרש"י זה) נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ה שיחה א' לפ' בראשית. וראה גם הערה הבאה.

27 אין האדם צריך להתרשם משום דבר המנגד לקיום
28 התורה ומצוות. ולכן כשאומות העולם באים בטענה
29 לבני ישראל שאינם צריכים לקיים את ציוויי התורה,
30 להיותם (לדעתם) היפך השכל והיושר וכו' (כמו
31 טענתם בדבר כיבושה של ארץ ישראל - שגם זה הי'
32 ציווי הקב"ה), אין לבני ישראל להתרשם מזה כלל,
33 ואדרבה עליהם להתחזק בקיום התורה ומצוות¹⁰,
34 ולענות להם שזהו "רצונו" של הקב"ה, ועל ידי קיום
35 התורה ומצוות ממלאים רצונו וכו'. ובמילא אין נוגע
36 בזה מה ששכלו של בשר ודם אין משיגו וכו'.

37 ברם זוהי הוראה כללית מכללות תוכן הפירוש;
38 ומוכן שגם בפרטי הדברים שבפירוש רש"י (ובפרט
39 בפיסקא הראשונה) ישנן הוראות (ובנדון דידן -
40 כלליות).

41 והנה פרט עיקרי ויסודי בפירוש רש"י זה הוא
42 הכתוב שמביא "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת
43 גוים", כי הרי הוא הוא היסוד לשלילת טענתם - וברור
44 שפרט זה בא להורות הוראה כללית בעבודתו יתברך.

45 וצריך להבין:

46 (א) מהי ההוראה.

47 (ב) מהו הדיוק בתיבת "כח (מעשיו) גו'" - הרי
48 הכוונה בזה להסביר שהידיעה שזהו "מעשיו" של
49 הקב"ה, היינו שהוא ברא את העולם וכו', מחייבת
50 שבידו וברשותו יתברך "לתת להם נחלת גוים" - ומה
51 בא ללמדנו ה"כח" שבמעשיו של הקב"ה?

52 (ג) לשון הרגיל ביותר בכיוצא בזה הוא "אמר"
53 (כמו שנכתב כמה פעמים גם בפרשתנו, וכהמשך
54 בפיסקא זו עצמה "אומרים להם") "דיבר" "סיפר" -
55 ולא "הגיד".

(10) כי גם ע"פ פשוטו י"ל שכוונת רש"י היא שנוסף (על העיקר?) שנרע מה לענות לאו"ה - יש בזה הסברה לבני" עצמם (שלא לחשוש שיש בכיבוש א"י משום גזל), וכפשטות הכתוב: כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם גו' : את"ל דהתשובה היא (לא לבני" - "עמור" - כ"א) לאו"ה (ואף ש"ל שהפי' הוא שהגיד לעמו שידעו הם מה להשיב לאו"ה (וראה לקו"ש שם ס"ו)) - הרי העיקר חסר מן הכתוב והול"ל "כח מעשיו הגיד לבני אדם" וכיו"ב,
אלא שיש בזה ב' ענינים : (א) "כח מעשיו הגיד לעמו (בתור הכנה לפעולתו - בעתיד) לתת להם נחלת גוים" ולא יקשה בעיני עמו - איך ניתנה להם נחלת אחרים, כנ"ל. (ב) וגם "שאם יאמרו או"ה כו'" נרע מה להשיב להם.
ולהעיר מפרש"י ("ש"כ כג, ד): ומ"א כו'.

1 ג. ויובן בהקדים ביאור ענין ארץ ישראל
2 ברוחניות: מעלתה של ארץ ישראל היא כנאמר¹¹:
3 "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד
4 אחרית שנה", היינו שההשגחה העליונה היא בה
5 באופן גלוי (יותר מכל הארצות¹²), זאת אומרת שגם
6 בגשמיות ארץ ישראל ועניניה "נרגש" אור אלקותו
7 יתברך בגילוי יותר. ועוד: מכיון ש"עניני ה' אלקיך
8 בה", הרי לא יתכן בה - מצד עצמו (לולא בחירת
9 האדם) - רע והיפך הקדושה - כי הרי הקב"ה הוא
10 "טהור עינים מראות רע"¹³.

11 מזה מובן שבחינת "ארץ ישראל" ברוחניות,
12 בעבודת האדם לקונו, היא מורה ורומזת לשלימות
13 העבודה בקיום התורה ומצוות - המשכת גילוי אלקות
14 ושלילת הרע וכו'. ומרומז זה גם בהשם "ארץ-
15 ישראל": אמרו רז"ל¹⁴ "למה נקרא שמה ארץ שרצתה
16 לעשות רצון קונה"; וגם "ישראל" מורה על ענין
17 התורה (ומצוות), כידוע¹⁵ שישראל ראשי תיבות "יש
18 ששים רבוא אותיות לתורה" (שבה - ועל ידי צירופי
19 אותיות אלו - נתבארו כל המצוות).

20 אמנם כמו שהוא בפשטות הענינים, שהיתה ארץ
21 ישראל בחלקו של שם ואחר כך כבשה הכנעני¹⁶ ובכדי
22 להחזירה ולהפכה (-ארץ כנען-) לארץ ישראל היה
23 צריך להיות תחלה כיבוש הארץ מהשבעה גוים, כמו כן
24 יובן ברוחניות, שנוסף על כללות בחינת "ארץ ישראל"
25 בעבודה ברוחניות ישנו גם ענין של "כיבוש הארץ"
26 ברוחניות.

27 והענין הוא: נוסף על כללות העבודה דקיום התורה
28 ומצוות עצמן (שזהו ענין "ארץ ישראל" ברוחניות),
29 נצטווה כל אחד ואחד "כל מעשיך יהיו לשם שמים"¹⁷
30 ו"בכל דרכיך דעהו"¹⁸ - היינו לעבוד את ה' לא רק על
31 ידי שהוא מתפלל ולומד תורה ומקיים מצוותיו יתברך,
32 כי אם גם בכל דרכיו ומעשיו שעושה בכל כ"ד שעות

(11) עקב יא, יב.
(12) ראה פרש"י שם. תענית י, רע"א ובחדא"ג שם ד"ה א"י. וראה
לקו"ת מסעי פט, ב. דרושים לשמע"צ צב, ג. וראה תניא ספ"ג.
אגה"ק ס"ד. סכ"ה (קלט, ב). תו"א יג, א. סידור קמט, סע"א.
(13) חבוק א, יג. וראה מפרשים שם.
(14) ב"ר פ"ה, ח.

(15) מגלה עמוקות אופן קפו (הובא בילקוט ראובני ר"פ בראשית.
בילקוט חדש ערך תורה סי' קעח. ועוד). וראה ז"ח רות עה"פ וזאת
לפנים בישראל. ואף שמספר בני"י הוא יותר משש"ר, הנה נודע
שמספר זה הוא מספר השורשים וכל שרש מתחלק כו' - תניא פל"ז,
עיי"ש.

(16) רש"י לך יב, ו.

(17) אבות פ"ב מ"ב.

(18) משלי ג, ו.

33 היום, גם אותן שעושה לצורך גופו ובשביל תועלתן
34 הגשמית; ועבודה זו צריכה להיות בדרגה הכי
35 נעלית¹⁹, עד - שכל עניניו הגשמיים הם בטלים
36 ומיוחדים באלקות, המציאות שלהם נתהפכה לקדושה
37 ו"הגשמיות" שבהם אינה נרגשת אצלו כלל - ולא רק
38 מפני ריבוי האור דקדושה המאיר בו, בהיותו כל כולו
39 נתון ומסור לאלקות בבחינת "דעהו" התקשרות
40 והתחברות²⁰, אלא משום שהדבר הגשמי עצמו נהיה
41 אצלו ענין של קדושה.

42 [וענין "הכיבוש" צריך להיות גם בזה שלא יסתפק
43 בזה שעובד את ה' בעת התעסקותו בדברים גשמיים,
44 אלא שמדי פעם בפעם הוא גם "יגזול" מהומנים הנתונים
45 וקבועים לאכילה שתיה שינה וכו' וכובשם ללימוד
46 התורה ולקיום המצוות].

47 וזהו ענין "כיבוש ארץ ישראל" בעבודה רוחנית - כובש
48 ענינים ארציים מאומות (והנהגות) העולם - ועושה אותם
49 "ארץ ישראל", גם את מציאותו הגשמית של העולם
50 (שאין בזה מצוה) הוא "כובש" ומהפך לקדושה²¹.

51 ועל פי זה יומתק פתגם רבותינו נשיאינו²²,
52 במענתם לשאלת כמה שרצו לעלות לארץ ישראל:
53 "מאך דא ארץ ישראל" (עשה כאן ארץ ישראל), שיש
54 לומר שכוונתם בזה היתה לא רק ש"יעשו" בחינת ארץ
55 ישראל ברוחניות - עשיה וקיום התורה ומצוות, כי אם
56 גם העבודה רוחנית דכיבוש ארץ ישראל (-וכדיוק
57 הלשון "מאך דא ארץ ישראל", היינו העשיה דהמציאות
58 של "דא" לארץ ישראל - "כיבוש") גם הארציות של
59 חוץ לארץ גופא, זאת אומרת, שגם התעסקותו בעניני
60 הרשות וצרכיו הגשמיים תהיה באופן דלעשות "רצונו
61 של מקום" - גילוי אורו ורצונו יתברך בהענינים (שכל
62 מציאותם מקום כפשוטו - ענינים) הגשמיים.

63 ד. אולם מצינו שבדרך הליכתם של בני ישראל
64 לכבוש את ארץ ישראל היה חטא המרגלים. וטענתם
65 היתה שאי אפשר לכבוש את ארץ ישראל, "כי חזק הוא
66 ממנו"²³, ואמרו רז"ל²⁴ (שהמרגלים אמרו) "כביכול
67 אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם", שגם
68 הקב"ה כביכול אינו יכול לכובשה.

(19) ראה בארוכה לקמן ע' 104 ואילך.

(20) תניא ספ"ג.

(21) וכמו שהוא ע"ד הפשט שע"י כיבוש ארץ ישראל נעשית הארץ
מציאות במהות וגדרים אחרים (ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 8
ואילך).

(22) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 621.

(23) שלח יג לא.

(24) סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. וראה פירש"י עה"פ.

1 ולכאורה אינו מובן: איך חל שינוי מן הקצה אל
2 הקצה ממש - במצבם הרוחני של המרגלים, שמתחילה
3 "כשרים היו"²⁵, ואחר כך כפרו ביכולת ה' ? וגם: הרי
4 הם עצמם אמרו בשעת קלקלתם גופא שהקב"ה הוא
5 ה"בעל בית", ומכיון שכן איך לא האמינו שביכולתו
6 יתברך לכבוש את ארץ ישראל?

7 והביאור בזה (בעבודה רוחנית) יש לומר: תוכן
8 טענתם היה - איך אפשר לכבוש ארץ ישראל, היינו,
9 כנ"ל, לעבוד את ה' גם ב"כיבושם" של הענינים
10 הגשמיים והתהפכותם לקדושה ממש, עד שאין מציאות
11 להענינים גשמיים מצד עצמם - והרי הקב"ה הוא
12 שברא את הגוף וכל הענינים הגשמיים, והוא עצמו
13 ציוה בתורתו²⁶ "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"; וגם דין
14 הוא (ברמב"ם²⁷) ד"היות הגוף בריא ושלם מדרכי
15 (עבודת²⁸) השם הוא"; ו(ידועה²⁹ תורת הבעש"ט על
16 הפסוק³⁰) "כי תראה חמור שנאך וגו' עזוב תעזוב
17 עמו" שצריכים ל"עזוב", לעזור להגוף ולא לשברו;
18 וגם (ידוע מה שכתב הרב המגיד ממזריטש³¹) "אז
19 ס'איז ווערט א קליין לעחילי אין גוף ווערט א
20 גרוישער לאך אין דער נשמה" (כשנעשה נקב קטן
21 בהגוף, נעשה נקב גדול בהנשמה); ו(אמרו רז"ל³²)
22 "אין סומכין על הנס" היינו שהטבע וגשמיות העולם
23 קבע הקב"ה בגדר של מציאות ותפיסת מקום - ואם
24 כן הרי הענינים הגשמיים וכו' הם "כליו" של הקב"ה
25 וההתעסקות בהם היא גם כן רצון ה', ואיך יהיה
26 ביכולת של נפש האלוקית, אף שהיא חלק אלקה
27 ממעל ממש³³ לכבוש אותם, לבטל "מציאותם" ושיהיה
28 בהם אך ורק ענין הקדושה - והרי זהו היפך הטבע
29 שהטביע הקב"ה.

30 ונוסף לזה: מכיון שהקב"ה ברא טבע העולם
31 באופן כזה שיש להם "תפיסת מקום" לעצמם, הרי
32 לכאורה רצונו של הקב"ה בגשמיות העולם הוא
33 בה"גשמיות" שבזה, ואם כן איך אפשר להמשיך שם
34 רוחניות וקדושה - והרי לכאורה אינם "כלים" לזה,

(25) פירש"י שם, ג.

(26) ואתחנן ד, טו. וראה שו"ע אדמוה"ז הל' שמירת גוף ונפש. ובכ"מ.

(27) הלכות דעות רפ"ד.

(28) ראה לקו"ש ח"ג ע' 806 הערה 9.

(29) היום יום ע' כג.

(30) משפטים כג, ה.

(31) במכתב בנו - נדפס ב"התמים" ח"ז ע' כח [664].

(32) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב.

(33) תניא רפ"ב.

35 היינו מכיון שהקב"ה הוא כל יכול, הגביל כביכול
36 את עצמו שאף שהוא "בעל הבית" אינו יכול להוציא
37 את "כליו", ועל דרך מאמר רז"ל שנשבע הקב"ה כו'
38 ולכן, כביכול, אין יכולת לשנות³⁴. ולכן טענו
39 המרגלים שבני ישראל צריכים להישאר במדבר, ושם
40 לעבוד את הוי' על ידי קיום התורה ומצוות (אבל לא
41 העבודה ד"כיבוש ארץ ישראל").

42 ובטענתם זו (להשאיר במדבר) מרומזת גם כן
43 כוונתם הנ"ל:

44 המדבר, בפשטות, הוא אינו מקום ישוב בני אדם³⁵,
45 אינו ראוי לזריעה³⁶ ואין בו מים³⁷ וכו' - וברוחניות
46 הוא זמן ומצב שאין האדם (צריך להיות - על פי טבע)
47 עסוק בענינים הגשמיים³⁸, ישובו של עולם³⁹.

48 וזוהי טענת המרגלים: עבודת ה' שייכת רק בקיום
49 התורה ומצוות וזה צריך להיות "במדבר" - בעת
50 שהוא פנוי מעסקיו בצרכי גופו ההכרחיים;

51 אבל בארץ העמים, היינו כשמוכרח הוא לעסוק
52 בהענינים הגשמיים, הנה מכיון שהם "כליו" של
53 הקב"ה, הרי אי אפשר לכובשם תחת ממשלת הקדושה
54 ולבטל את הגשמיות לגמרי.

55 אבל באמת טעות גדולה טעו בזה, כי תכלית כוונת
56 הבריאה של הענינים הגשמיים, ותכלית כוונת ציווי ה'
57 לעסוק בהם, כנ"ל, היא בכדי להמשיך בהם קדושה -
58 כי "נתאוה הקב"ה להיות לו (יתברך) דירה
59 בתחתונים"⁴⁰, וכל "תפיסת מקום" של הענינים
60 הגשמיים היא רק בכדי שעל ידי זה יתמלא רצון ה'
61 לעשות מ"תחתונים" (ענינים גשמיים) דירה לו יתברך.
62 וכמאמר רז"ל⁴¹ שכל עניני העולם נבראו "בשביל
63 התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו
64 ראשית". ובמילא מובן ש(מצד תכלית הכוונה) הרי הם

(34) ב"ב עד, א. ורק רבה בב"ה ה' יכול להפר.

(35) ירמ' ב, ו.

(36) שם ב, ב.

(37) עקב ח, טו.

(38) ואף שגם במדבר קיימו כמה מצות בגשמיות, וכמפורש בקרא, ואב לכולן - עשיית המשכן מט"ו דברים גשמיים, וכידוע (ראה לקו"ש ח"ג ע' 757, 776. ובכ"מ) החילוק בין קיום המצות של האבות שלפני מ"ת לגבי העבודה (שהתחילה) לאחר מ"ת - מ"מ ה' בזה חלק המעשה מעט מן המעט ובפרט בערך העבודה בבואם אל ארץ נושבת. וראה תניא פל"ז.

(39) ראה לקו"ת (שלח לו, א"ב. לח, ב"ג) שבמדבר ה' העבודה בבחי' מח' או דיבור אבל לא ירידה למעשה.

(40) תנחומא נשא טז. וראה שם בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדבר"ר פ"ג, ו. תניא פל"ו. וראה הדרושים המבארים חטא המרגלים בכ"מ.

(41) פירש"י עה"פ. וראה ב"ר פ"א, ד. ויק"ר פל"ו, ד.

1 "כלים" לאור הקדושה. ולכן לא זו בלבד שבני ישראל
2 יכולים, אלא הם גם מחויבים, לכבוש את ארץ העמים,
3 ולעשותה כולה ארץ ישראל, וכנ"ל, כי על ידי זה
4 דוקא ממלאים רצונו של מקום לעשות מ"התחתונים" -
5 שאין תחתון למטה הימנו - דירה לו יתברך (יותר
6 מהעבודה בעניני קדושה מעיקרא).

7 ה. והנה על דרך טענת המרגלים - ממנה
8 "נשתלשלה" - גם טענתם של האומות העולם
9 (שבפירוש רש"י):

10 כשאדם לומד ומתפלל ומקיים מצוות, ואינו עסוק
11 בישובו של עולם, אז אפשר שיסכימו האומות שבה
12 בשעה עליו להרגיש את האור האלקי והקדושה, אבל
13 בעסקו בישובו של עולם, טוענים הם, שאז אין שייך
14 עבודת ה', ובמילא - בזמנים אלו צריכים להתנהג
15 באופן "המתאים" לציורם של הענינים הגשמיים מצד
16 עצמם; ולכן אומרים "אומות העולם לישראל לסטים
17 אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", כי בענינים גשמיים
18 (ארץ שבעה גוים) אין לערב בהם את ענין הקדושה
19 בעבודת ה', מאחר שגם להם גדר וטבע בפני עצמו
20 שהוקבע בהם ברצונו של הקב"ה - "ברצונו נתנה
21 להם".

22 ואדרבה: להם משפט הקדימה⁴² על עניני התורה
23 ומצוות, כדמוכח מסדר הענינים בתורה: התחלתה
24 ב"בראשית גו'", בריאת העולם ועניניו, ואחר כך (לאחר
25 אריכות של יותר מ"חומש" שלם) בא הציווי הראשון
26 על המצוות - "החודש הזה לכם וגו'".

27 אבל כל טענתם טעות ושקר, כי הרי תכלית הכוונה
28 והרצון בהענינים הגשמיים הוא רק, כנ"ל, לעשות מהם
29 ובהם "דירה לו (יתברך) בתחתונים".

30 ו. על פי זה מובן דיוק הלשון "כח מעשיו הגיד
31 לעמו גו'":

32 בכדי להסיר טענת ותלונות אומות העולם אינה

מספיקה הידיעה שב"מעשיו וגו'" בלבד, כי אדרבה,
זוהי יסוד טענתן: מכיון שענינים הגשמיים הם
"מעשיו" של הקב"ה, הרי "לסטים אתם שכבשתם
ארצות שבעה גוים", אלא הפירוש⁴³ ש"כח - (הכוונה
והתכלית - שהם הפנימיות והכח של) - מעשיו הגיד
לעמו": ומדייק "הגיד" (ולא "אמר" וכיוצא בזה) -
הקב"ה "הגיד" והמשיך⁴⁴ ומסר לעמו את הפנימיות -
ה"כח" - שב"מעשיו", והיינו שעל ידי עבודת בני
ישראל ייהפכו ה"מעשיו" לקדושה ("לתת להם נחלת
גוים"), וכנ"ל.

ז. על פי הנ"ל מובנת היטב גם כן האריכות
שבקושיית רש"י: "לא היה צריך להתחיל את התורה
אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו
בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית" - הנראית ככפל
לשון: והוא ליה למימר "התחיל התורה בבראשית ולא
בהחודש הזה לכם משום כו'".

אלא כוונתו של רש"י להדגיש ולהאריך שנעשה
העולם על ידי הקב"ה בטבעיות שלו השייך לכאורה
לאומות העולם (אלא שתכלית ועיקר הכל הוא ענין
התורה ומצוות - השייך רק לישראל - "מצוה ראשונה
שנצטוו בה ישראל"), דוקא באופן שיהיה צורך
(בעבודה ו)כיבוש וביטול קושיית העולם ואומות
העולם: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא
מהחודש הזה לכם כו'".

ומתרץ ומבטל הקושיא - שאדרבא התורה (שהיא
ה"כח" ותכלית "מעשיו") מתחילה (ועיקר תכליתה)
לבטל ההעלם שב"מעשיו" על ה"כח" שבהם, לכן
התחיל בזה, להגיד ולהמשיך ולגלות ה"כח" והתכלית -
ה"כח מעשיו גו'", להמשיך אלקות בענינים גשמיים.

(משיחת שבת פרשת בראשית תשל"א)

43 ראה אר"ת להה"מ עה"פ (עב, ג). לקו"א סצ"ד.

44 כמרו"ל "שמושכין לבו של אדם כאגדה" (שבת פז, א. ועד"ז
חגיגה יד, א. יומא עה, א).

42 והוא בדוגמת "אקדמי" טענית" דהיצה"ר (זח"א קעט, ב.
ראה קה"ר עה"פ (ד, יג) טוב ילד מסכן וגו'. וראה שו"ע אדמוה"ר
סו"ד מהדר"ת).

יום שני כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 274, כד אהובי אחי... עד עמ' קלח, בלבותם.

1 כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה הגדולה,
2 בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה בידה או עושים מצוה
3 בריבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם אלה אשר "נגשים
4 אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה, ובכל זאת לפני או אחרי
5 התפלה נעשה מושב לצים מפני
6 שלא לומדים תורה, ולכן תבע
7 לעשות קביעות בריבים ללמוד
8 "עין יעקב" ושולחן ערוך הלכה
9 למעשה בין מנחה למעריב.
10 לאחר האגרת האמורה, באה
11 האגרת הקדושה סימן כ"ד, בה
12 תובע רבנו הזקן בצורה חריפה
13 מדוע ישנם כאלה שמדברים
14 בשעת התפלה. ואין הכוונה
15 לדברים בטלים, אלא אפילו
16 כשמדברים בתוכן של "סיפור
17 בצרכיו", הוא מדבר אודות
18 דברים הנצרכים לו, ואם היה
19 מדבר בהם בזמן אחר (שלא)
20 בשעת התפלה) לא היה בזה
21 משום חטא, שכן, הוא צריך

22 לדבר אודות דברים אלה: אך אם הוא מדבר אותם בשעת התפלה, אומר רבנו
23 הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן ולראות ההתגלות האלקית
24 שהקדוש ברוך הוא מתגלה בשעת התפלה.
25 רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שברוך כלל כבודו
26 וגדולתו מוחבאים בחרי חרדים, וריבים מחכים ימים ושנים שיעלה בידם
27 לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו
28 שיתאספו בזמן מסוים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו,
29 הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך – עד כמה מטופש
30 הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך, שאין המלך חשוב
31 בעיניו לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו ובתפארת גדולתו, וחשוב לו
32 יותר לספר ולדבר אז בענינים הנחוצים לו. יתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו
33 למלך בהראותו עלבון ובזיון כלפי המלך בעיני כל.
34 כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני
35 התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננות בגדולתו של
36 הקדוש ברוך הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז בכל רחבי
37 ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם למטה, כפי
38 שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", ששעת
39 התפלה היא זמן של "מוחזין גדולות" למעלה ולמטה היא "שעת הכושר"
40 לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי מלכותו של הקדוש ברוך הוא.
41 ועל האדם רק להכין עצמו שיוכל "לקבל" התגלות זו – על ידי
42 התבוננות בגדולת הקדוש ברוך הוא בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן
43 פירש בתורה קצרה את המאמר¹ "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלקן

בלבו, "כיוון" מלשון "וכיון פתיחין לי" הכתוב בתפלתו של דניאל²
שהכוונה היא שחלונות היו פתוחים אצלו – כך כאן הכוונה ב"אם כיוון
לבו" היא, שפתח חלקן בלבו שיוכל להאיר דרכו בלבו ההתגלות המאירה
במוח על ידי ההתבוננות בגדולת ה'.

ובאשר משהו מדבר אז בעניניו
הוא, יהיו אלה גם דברים
הנחוצים לו, הוא מראה –
כאמור לעיל – שאין הוא רוצה
לראות התגלות המלך שישנה
בשעת התפלה, ויתירה מזו, זהו
בזיונו של המלך ולפני עיני כל.
לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת
גזירה שלא לדבר שום "שיחה
בטילה" מהשעה שהחזן מתחיל
בתפלה עד לסוף הקדיש האחרון
שאחרי התפלה. ומי שיעבור על
כך במוזיד ישב על הקרקע ויבקש
משלשה אנשים להתיר לו
הנידוי שלמעלה. אך, זה רק
בשעה שהוא עושה זאת במוזיד,
לא כאשר שכח או שהתפרצו

מפיו כמה מלים, שאז לא חל עליו מלכתחילה ענין הנידוי, ורבנו הזקן מסיים
ב"הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם".
אהובי אחי, אל נא תרעו, רעים האהובים ליוצרים ושנואים
ליוצרים, – צריכים הרי לעשות מה שהאובד (הבורא) רוצה,
ולא מה שהשונא (היצר הרע) רוצה, ואל יעשה אדם עצמו רשע
שעה אחת – השעה היחידה והמיוחדת של תפלה, לפני המקום,
– לפני הקדוש ברוך הוא, אשר – הקדוש ברוך הוא, בחר בה מכל
היום, להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו, – של תפלה, שהיא עת
רצון לפניו, להתגלות לבוא אל ה"מקדש מעט", – "בית המקדש"
הקטן, כפי שנקרא בית הכנסת בו יהודים מתפללים⁴, לפקד לשכינת
כבודו, השוכן אתם בתוך סמאותם⁵, – שגם במצב של גלות ושל
טומאה – שוכנת בכל זאת השכינה עם בני ישראל, הרי בשעת הרצון
של תפלה, בא כביכול הקדוש ברוך הוא לבקר את השכינה השוכנת
איתם, ולהמציא לדורשי ומבקשי ומיחליו. ובעת רצון זו שהיא
שעת התפלה, הרי והמספר בצרכיו – מראה בעצמו שאינו חפץ
להתבונן ולראות בגלוי כבוד מלכותו, ונעשה מרכבה טמאה
– נעשה בטל כמו מרכבה לכסיל העליון, – לקליפה, הנקראת
כסיל העליון, שנאמר עליו: "לא יחפץ כסיל בתבונה בו",
כמו שכתבו הזוהר והאר"י ז"ל⁶, דהינו שאינו חפץ להתבונן
ולראות ביקר תפארת גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש
ברוך הוא, הנגלות למעלה בשעה זו, – ששעת התפלה היא הרי
עת רצון למעלה, וגם – זה נתגלה למטה אל החפצים – ברצון

1. ברכות יג, א. 2. דניאל ו, יא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. 6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם.

1 פנימי, להביט אל כבודו וגדלו, המתעטף ומתלבש בתוך תבות
2 התפלה הסדורה בפי כל, ומתגלה לכל אחד לפי שכלו –
3 והבנתו, ושרש נשמתו, בדכתיב: – כמו שכתוב: "לפי שכלו יהלל
4 איש" – "יהלל" בתיב; – בלי וא"ו – שמשמעותו, שבהתאם לשכלו

5 ולהבנתו בגדולת הקדוש
6 ברוך הוא, מהלל האדם את
7 הקדוש ברוך הוא בשעת
8 התפלה, ומלכותא דרקי
9 בעין מלכותא דארעא¹⁰, –
10 מלכות השמים דומה
11 למלכות על הארץ, להנהגת
12 המלכות למטה, שדרך
13 המלך להיות "חביון עזו"¹¹
14 בחדרי חדרים, וכמה
15 שומרים על הפתחים,
16 (עד) אשר כמה וכמה
17 מצפים ימים ושנים לראות
18 עזו וכבודו, וכשעלה
19 רצונו להתגלות לכל,
20 והעביר קול בכל מלכותו
21 להקהל ולעמוד לפניו,
22 להראותם כבוד מלכותו
23 ויקר תפארת גדולתו, מי
24 שעומד לפניו ואינו חושש
25 לראותו ומתעסק בצרכיו
26 – כמה גרוע וסכל ופתי
27 הוא, ונמשל בבהמות
28 נדמה בעיני כל הבריות.
29 וגם הוא בזיון המלך –
30 בהראותו לפניו שאינו –
31 שהמלך אינו ספון – חשוב
32 בעיניו לקבל נחת
33 ושעשועים מהביט אל
34 כבודו ויפיו, יותר מעסק
35 צרכיו. וגם הוא מתחייב
36 בנפשו למלך, על הראותו
37 קלונו ובזיונו את המלך
38 לעין כל רואה, ועל זה
39 נאמר¹²: "ובסילים מרים

אגרת הקדש

כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תבות התפלה
הסדורה בפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושורש
נשמתו בדכתיב לפי שכלו יהולל איש יהלל כתיב
ומלכותא דרקי בעין מלכותא דארעא שדרך המלך
להיות חביון עזו בחדרי חדרים וכמה שומרים על
הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים
לראות עזו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל
והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו
להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי
שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו
כמה גרוע וסכל ופתי הוא ונמשל בבהמות נדמה
בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו
לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט
אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב
בנפשו למלך על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין
כל רואה וע"ז נאמר ובסילים מרים קלון כלומר אף
שהוא כסיל לא יהי מרים קלון שיהי נראה הקלון
לעין כל. וע"כ קבעו חז"ל בתפלה כאלו עומד לפני
המלך עכ"פ יהי מראה בעצמו כאלו עומד בו לעין
כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו אף שאין
לו מחשבה לכסיל וע"ז הענין נתקן כל התפלות
למתבונן בהם היטב ומי שאינו מראה כן מתחייב
בנפשו ועליו אמרו בזהר הק' דאנהיג קלנא בתקונא
עילאה ואחזי פרודא ולית ליה חולקא באלהא דישאל
ר"ל ע"כ שליחותיהו דרז"ל קא עבידנא לגזור גזירה
שוה לכל נפש שלא לשוח שיחה בטלה משיתחיל
הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית
ערבית ומנחה וכו'. והעובר ע"ז בודון ישב על הארץ
ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נידוי שלמעלה ושב
ורפא לו ולא חל עליו שום נידוי למפרע כל עיקר

40 קלון, כלומר: אף שהוא כסיל – לא יהיה "מרים קלון", שיהיה
41 נראה הקלון לעין כל. – ועל הראותו קלונו של המלך לעיני כל,
42 הוא הרי לא רק מבזה את המלך אלא מתחייב בנפשו למלך. ועל כן
43 – ולכן, קבעו חז"ל בתפלה: – שעליה להיות כאלו עומד לפני

המלך¹³. – שבאמת הוא הרי עומד לפני מלך מלכי המלכים, מדוע,
איפוא, אומרים "כאלו" עומד לפני המלך? אלא, הכוונה היא: על
כל פנים יהיה מראה בעצמו כאלו עומד בו – לפני המלך, כך
יראה עצמו לעין כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו, –
שכל אחד יראה שמעשיו
ודיבוריו הם כפי שהם
צריכים להיות כשהוא עומד
לפני המלך, אף שאין לו
מחשבה לכסיל. – להרגיש
במחשבתו שבעמדו בתפלה
הוא עומד לפני המלך, ועל
זה הענין – שעומדים לפני
המלך שקבע זמן זה
להתגלות לכל הדורשים
אותו, נתקן¹⁴ כל התפלות,
למתבונן בהם היטב. ומי
שאינו מראה כן – מתחייב
בנפשו. ועליו אמרו בזהר
הקדוש¹⁵: "דאנהיג קלנא
בתקונא עילאה – הוא
מכניס קלון בתיקון העליון,
ואחזי פרודא, – ומראה
היפרדות (מקדושה) ולית
ליה חלקא באלהא
דישראל", – ואין לו
רמקנא לצלן. – חלק
באלקי ישראל, על כן –
לכן, אומר רבנו הזקן,
שליחותיהו דרז"ל קא
עבידנא, – מקיים אני
שליחותם של רבותינו ז"ל,
לגזר גזירה¹⁶ שוה לכל
נפש, שלא לשוח שיחה
בטלה משיתחיל השליח
צבור – החזן, להתפלל
התפלה עד גמר קדיש
בתרא, – עד סוף הקדיש
האחרון, שחרית ערבית
ומנחה¹⁷ וכו'. והעובר על

44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86

9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוה"כ"פ – סד"ה שבת שבתון) כי דרגת חביון עזו למע' שמזה מוכן למטה, כביכול". 12. משלי ג, לה. 13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ו(נאפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצ"ל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש

1 להבא, אלא תשובה זו גורמת שמלכתחילה לא היה עליו שום נידוי,
2 כי מתחלתו לא חל – הנידוי, כי אם על המורדים והפושעים,
3 שאינם חוששים כלל
4 לבקש כפרה מן השמים
5 ומן הכריות על העון פלילי
6 הוה. וגם דוקא בשמדרים
7 בודון בשאט נפש, ולא על
8 השוכה או שזורקו מפיו
9 כמה תבות בלא מתכוין,
10 שאינו צריך התרה כלל, –

אגרת הקדש

כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הכריות על העון פלילי הוה. וגם דוקא כשמדברים בודון בשאט נפש ולא על השוכה או שזורקו מפיו כמה תבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחר לבות וכליות אלקים צדיק. הטיבה ה' לטובים ולישירים בלבנות:

יום שלישי כ"ה תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, כה להבין אמרי... עד עמ' 276, לו וגו'.

21 כה. תוכנה של אגרת הקדש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה של הבעל שם
22 טוב, שנדפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן ק"ב בהוצאת קה"ת משנת
23 תשל"ה), בה מדובר איך כל דבר הוא התפשטות מהקדוש ברוך הוא באמצעות
24 המדות אהבה ויראה, אלא שיכול להיות שהאהבה או היראה הן בגלות וכו'.
25 בהמשך כתוב שם, שכך הדבר
26 גם כשהוא שומע מישוהו מדבר
27 בשעה שהוא מתפלל, יחשוב
28 לעצמו "לשם מה הביא אותי -
29 הקדוש ברוך הוא כאן שהלז
30 ידבר בשעת תפילתי, הרי זה
31 הכל בהשגחה פרטית", אלא,
32 הדיבור הוא השכינה והיא
33 (השכינה) "שרתה" (כך כתוב
34 שם הלשון, אך כפי שיסביר רבנו
35 הזקן (באגרת זו) הלשון

אגרת הקדש

כה להבין אמרי בינה מ"ש בספר הנק' צוואת ריב"ש הגם שבאמת אינה צוואתו ולא ציוה כלל לפני פטירתו רק הם לקוטי אמרותיו המהורות שלקטו לקוטי בתר לקוטי ולא ידעו לכיון הלשון על מתכונתו. אך המכוון הוא אמת לאמיתו. והוא בהקדים מאדו"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם וכו'. והטעם מובן ליודעי בינה

36 המתאימה היא לא "שרתה" כי אם "נתלכשה" בפיו של אותו אדם, כדי
37 שאתחזק בעבודת התפלה, ובפרט (כתוב שם להלן) אם המדבר הוא גוי או
38 קטן, הרי יוצא שהשכינה צמצמה עצמה כדיכול בסוג אדם כזה, צריך הדבר
39 בודאי להביא אותו לזיורו יתר בעבודתו. כפי הנראה, התנכלו מנגדי תורת
40 החסידות למאמר זה של הבעל שם טוב האומר שהשכינה שרתה בגוי
41 המדבר בשעה שיהודי מתפלל – הדבר היה קשה בעיניהם, לומר ענין של
42 השראה (או אפילו התלכשות) של השכינה בגוי וכו'. ענין זה בא רבנו הזקן
43 להסביר באגרת זו, בהקדמת ביאור מאמר רבותינו ז"ל "כל הכועס כאלו עובד
44 עבודה זרה" – שעל יהודי לדעת שכל דבר הוא מהקדוש ברוך הוא, וכשהלז
45 הכה אותו או דיבר דיבורים העלולים להביאו לידי כעס, התלכשה בזה הארה
46 מהשכינה המחיה כל נברא כולל גם אותו אדם, בשעת מעשה, כשהכה אותו
47 או כשידבר אותם דיבורים.

48 וכפי שהוא מביא ראיה על כך ממה שאמר דוד המלך כששמעי בן גרא קילל
49 אותו: "ה' אמר לו קלל", שלמרות שאין אנו מוצאים שהקדוש ברוך הוא יאמר
50 זאת לשמע, אך הרי כיוון שרוח פיו יתברך החיה בשעת מעשה את שמעי
51 ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, הוא קורא לכך "ה' אמר לו קלל", וכפי

שיתירו לו את הנידוי, ומי שידבר במזיד ויאמר שהיה זה שלא
במתכוין וכו' – עליו הוא אומר: "ובוחר לבות וכליות אלקים
צדיק"¹⁸, "הטיבה ה'
לפונים – לאלה שעושים
טוב ושומרים עצמם מלדבר
כלל, ולישירים בלבנותם"¹⁹:
– שלא חשבו בלבם לדבר,
אלא נזרקו מפיהם כמה
תיבות שלא במתכוין – גם
להם יעשה ה' טוב.

שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט ענין התלכשות הארת השכינה גם בקליפות
וכו'. מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של הבעל שם טוב והקושיא האמורה
שהקשו עליו – אפשר אולי לומר, על דרך מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו
של רבנו הזקן, שמסר נפשו בפועל ממש שלא להיות נפרד חס ושלום מתנועה
של הבעל שם טוב, אף לא
לשעה קלה ואף לא למראית
עין¹, כך גם בענינו, שרבנו הזקן
נזהר גם שלא להזכיר ענין של
קושיא על תורת הבעל שם טוב,
אלא הוא מסביר את הענין,
ובמילא מתורצת הקושיא
שהקשו על כך.
להבין אמרי בינה, –
בהבנה של תורה,
על דרך הלשון במשלי, ועל

דרך מאמר הגמרא³: "אל"ף-בית" – אלף בינה, מפרש רש"י: למוד
תורה, מה שכתוב בספר הנקרא "צוואת ריב"ש", – צוואתו של
רבי ישראל בעל שם טוב) – כך נקרא הספר, הנם שבאמת אינה
צוואתו כלל, ו – הבעל שם טוב, לא צוה כלל לפני פטירתו,
רק – הענינים שבספר, הם לקוטי אמרותיו המהורות – על דרך
"טהורה היא" הנאמר לגבי הנשמה, המציין מדרגת הנשמה
שב"אצילות"; "טהורה" מלשון "כעצם השמים לטהר"⁵, שלקטו
לקוטי בתר לקוטי, – כלומר, שלא אחד ליקט את הדברים, אלא
היו כמה וכמה שלקטו אימרות מתורת הבעל שם טוב. "לקוטי בתר
לקוטי" הוא לשון במסכת תענית⁶, ולא ידעו לבין הלשון על
מתכנתו, – שתבטא במדויק תוכן הענין, כפי שיסביר להלן,
שהבעל שם טוב היה אומר תורתו בשפת אידיש, ואילו התורות
שבספר "צוואת הריב"ש" לשון הקדוש, אף המכוון הוא
אמת לאמיתו. – וזאת מתחיל רבנו הזקן להסביר המאמר המובא
ב"צוואת הריב"ש" סימן ק"ב: והוא, – המאמר יוסבר, בהקדים
מאמר רז"ל: "כל הכועס כאלו עובד עכו"ם וכו'", והטעם –

דשחרית ששייכת גם למנחה – למנחה). 18. ל' הכתוב – תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב – תהלים קכה, ד. 1. "התמים" חוברת ב' ע' נו. 2. א, ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו ליתא לתיבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת. 5. משפטים כד, ו. 6. ב. 7. זח"כ, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ.

יום רביעי כ"ו תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 276, וכנודע מ"ש הבעש"ט... עד עמ' קלט, רוחניית.

אגרת הקדש

וכנודע מ"ש

הבעש"ט ז"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים שצירוף אותיות שנבראו בהן השמים שהוא מאמר יהי רקיע כו' הן נצבות ועומדות מלוכשות בשמים לעולם להחיותם ולקיימם ולא כהפלוסופים שכופרים בהשגחה פרטית ומדמין בדמיונם הכוזב את מעשה ה' עושה שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף שאף שידיו מסולקות הימנו הוא קיים מעצמו וטח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה שמים וארץ שהוא יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ אשר הולך ה' ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים ואילו פסק הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם ולא כמו כחומה אף שטבע זה במים הוא ג"כ נברא ומחדש

1 וְכַנּוּדָע מִה שֶׁכָּתַב הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב ז"ל עַל פְּסוּקֵי: "לְעוֹלָם ה'
2 דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם", - הַסְבִּיר הַבַּעַל שֶׁ טוֹב פְּסוּק זֶה בִּארִיכוּת
3 וּבִבְיָאוּר וְהַפִּיץ אֶת הַנְּקוּדָה הַמּוֹבָאת בַּמּוֹדֵרשׁ תַּהֲלִים (כְּמוֹבֵא לַעֲלֹ
4 - "שֶׁעַר הַיְחוד וְהַאֲמוּנָה" פֶּרֶק א'), שֶׁצִּירוֹף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ בְּהֵן
5 הַשָּׁמַיִם, שֶׁהוּא מֵאֵמֶר:
6 "יְהִי רָקִיעַ כּו'" - בְּתוֹךְ
7 הַמִּים¹⁷, שֶׁמִּמָּאֵמֶר זֶה
8 נִבְרָאוּ הַשָּׁמַיִם, הֵן -
9 אוֹתִיּוֹתָיו שֶׁל מֵאֵמֶר זֶה,
10 נִצָּבוֹת וְעוֹמְדוֹת מְלֻכָּשׁוֹת
11 בַּשָּׁמַיִם לְעוֹלָם לְהַחֲיֹתָם
12 וּלְקַיְימָם. - וְכִפִּי שֶׁמוֹסְבֵּר
13 בַּפְּרוֹטוֹט בִּשְׁעַר הַיְחוד
14 וְהַאֲמוּנָה" פֶּרֶק א' וּפֶרֶק ב' -
15 שֶׁכֵּן הַדְּבַר בְּכָל הַנִּבְרָאִים.
16 וְלֹא בְּהַפְּלוֹסוֹפִים
17 שֶׁכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה
18 פְּרִטִית, - בַּהֲשִׁיגָתוֹ
19 הַפְּרִטִית שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
20 הוּא עַל כָּל נִבְרָא וְנוֹצֵר, וְהֵם
21 סוֹבְרִים שֶׁלִּמְרוֹת שֶׁהָעוֹלָם
22 נִבְרָא מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
23 וְאֵינוֹ קִדְמוֹן, אֲךָ אֵין הַקְּדוֹשׁ

24 בְּרוּךְ הוּא מִשְׁגִּיחַ עַל הַנִּבְרָאִים, שֶׁכֵּן, וּמִדְמִין בְּדִמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב אֶת
25 מַעֲשֵׂה ה', "עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ", לְמַעֲשֵׂה אָנוּשׁ וְתַחבּוּלוֹתָיו; -
26 לְמַעֲשִׂים שֶׁאֵדָם עוֹשֶׂה מְגוּלָם (מַחֲתִיכַת זָהָב אוֹ כֶּסֶף וְכִדּוּמָה) כָּלִי,
27 וְלַתַּחבּוּלוֹתָיו שֶׁמַּעֲרַב חוֹמֵרִים שׁוֹנִים וְעוֹשֶׂה מֵהֶם כָּלִי, כִּי בְּאִשְׁרֵי
28 יֵצֵא לְצוּרָה כָּלִי - שׁוֹב אֵין הַכָּלִי צָרִיךְ לִידֵי הַצּוּרָה, שֶׁאֵף
29 שִׁידּוֹ - שֶׁל הַנֶּפֶחַ, מְסַלְּקוֹת הֵימָנוּ - מֵהַכָּלִי, הוּא - הַכָּלִי, קֵיָם
30 מַעֲצָמוֹ. - כָּלִי עוֹזְרוֹתוֹ שֶׁל הַנֶּפֶחַ; כֵּךְ הַדְּבַר, חוֹשְׁבִים הֵם, בִּבְרִיאוֹת
31 שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁאַחֲרֵי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּרָא אוֹתָם, אֵין הֵם זְקוּקִים
32 יוֹתֵר חֵס וְשִׁלּוֹם לַהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלִכֵּן הֵם כּוֹפְרִים בַּהֲשִׁיגָה
33 פְּרִטִית - שֶׁעַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַשְׁגִּיחַ תָּמִיד עַל הַנִּבְרָאִים, וְיָטַח
34 מִרְאֹת עֵינֵיהֶם, - עֵינֵיהֶם דְּבוּקוֹת מִלְּרֹאוֹת, הַהֲבִדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין
35 מַעֲשֵׂה אָנוּשׁ וְתַחבּוּלוֹתָיו, שֶׁהוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ - מַדְבַּר שֶׁכֵּבֵר קִיָם
36 יוֹצֵר הָאָדָם "יֵשׁ" שֵׁנִי, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל מַחֲתִיכַת כֶּסֶף, שֶׁהַחוֹמֵר שֶׁלּוֹ כֵּבֵר
37 יִשְׁנֵנִי, יוֹצֵר הָאָדָם כָּלִי, הִרִי שֶׁאֵת הַכֶּסֶף הוּא לֹא הִיָּה צָרִיךְ לִיִּיצֵר,
38 שֶׁכֵּן זֶה כֵּבֵר הִיָּה קִיָם, רַק שֶׁמִּשְׁנֵה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה, - מִצּוֹרֵת
39 חוֹמֵר הַכֶּסֶף הוּא מִיִּיצֵר דְּמוּתוֹ וְצוּרָתוֹ שֶׁל הַכָּלִי; הִרִי, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא יִצֵּר
40 שׁוֹם דְּבַר חֲדָשׁ, שֶׁכֵּן הַדְּבַר הִיָּה קִיָם כֵּבֵר, וְאֵף תִּבְנִיתוֹ שֶׁל הַכָּלִי
41 שֶׁהוּא יִצֵּר מֵהַכֶּסֶף, אֵינֶנָּה חֲדָשׁ נוֹסֵף בְּכֶסֶף, שֶׁכֵּן לְכֶסֶף יֵשׁ
42 מִלְּכַתְחִילָה הַעֲלּוּלִיּוֹת" (הַאֲפָשׁוֹרוֹת) לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כָּלִי, שֶׁהִרִי הַכֶּסֶף
43 נִבְרָא כֵךְ, שִׁיכוּלִים לְכּוֹפְפוֹ בְּכָל צוּרָה שֶׁהִיא, הִרִי שֶׁהָאָדָם לֹא חֲדָשׁ

1 על כך שהטבע במים להיות ניגרים במורד הוא נברא "יש מאין" –
2 מביא רבנו הזקן ראייה להלן, שאין זה ענין עצמי במים, שנאמר שאם
3 ישנו נברא (דבר שנברא), שזהו מים, מן ההכרח שיזרום במילא
4 במורד, כמו למשל שנאמר שמה שנברא "תופס מקום" הוא ענין
5 עצמי בנברא, ואין זה צריך
6 להיבראות במיוחד "יש
7 מאין", אלא עם בריאת
8 הנברא הוא במילא באופן
9 שהוא "תופס מקום", אך
10 זרימת המים איננה כך –
11 שכן, ישנם הרי נבראים
12 שהטבע שלהם אינו כך,
13 הטבע שלהם הוא אחר
14 לגמרי, הם עומדים, כמו
15 למשל חומת אבנים
16 שעומדת – ואינה זקוקה
17 לדבר מן החוץ שיחזיק
18 אותה, ובלשון רבנו הזקן:
19 **שְׁהָרִי חוֹמַת אֲבָנִים נִצְבָּת**
20 **מַעֲצָמָה בְּלִי רוּחַ, רַק**
21 **שְׁמִיכָה חֲמִים אֵינוּ בִּן**. – ואם יש בטבע המים שלא להיות עומדים
22 אלא להיות זורמים במורד, הרי טבע זה הוא דבר נברא "יש מאין"
23 בתוך המים, מה, איפוא, היה על הכוח האלקי שהתלבש ברוח,
24 לפעול? – הוא לא היה צריך לפעול "יש מאין", ליצור דבר חדש
25 לגמרי שלא היה לפני זה בנבראים, היה עליו רק לשנות "יש" אחד
26 ל"יש" אחר (מטבע הזרימה לטבע היציבות כחומה), ובכל זאת זה
27 פלא גדול, "חידוש", שאנו מבינים שעל הכוח המחודש – הכוח
28 שפעל חידוש זה – לפעול תמיד בחידוש, אחרת יתבטל החידוש
29 מיד, הרי כל שכן וקל וחומר, יסביר להלן רבנו הזקן, שבחידוש של
30 "יש מאין", כפי שהדבר בבריאת כל הנבראים – בודאי שמן ההכרח
31 שעל הכוח המחודש – הכוח האלקי שברא את הדבר – לפעול תמיד
32 את החידוש, שהדבר יהיה "יש", ולא לחזור מיד כבתחילה ל"אין".
33 הרי שגם בהתאם להשוואה המדומה שמדמים הפילוסופים מעשה
34 שמים וארץ למעשה אדם שבכוונו ליצור רק "יש מיש" – הרי גם
35 ב"יש מיש" – באופן שצריך להיות חידוש, שינוי מ"יש" אחד ל"יש"
36 אחר (כמו מטבע המים לזרום במורד לטבע של להיות עומדים
37 כחומה) מן ההכרח שעל הכוח המחודש לפעול תמיד, הרי זה מחייב,
38 שהכוח האלקי שברא את הנברא מן ההכרח שיהיה תמיד בנברא.
39 הרי שנוסף על השקר שבהשוואתם מעשה שמים וארץ למעשה

אגרת הקדש

יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח
רק שטבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו בבריאת יש מאין
שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת
י"ם עאכ"ו שבהסתלקות ח"ו כח הבורא יש מאין
מן הנברא ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צ"ל
כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו ובחי' זה
הוא דבר ה' ורוח פיו שבעשרה מאמרות שבהן
נברא העולם ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם
שבה חיותו וקיומו הוא דבר ה' מ' מאמרות המלוכש
בהן ומקיימן להיות דומם ויש מאין ולא יחזרו לאין
ואפס ממש כשהיו וז"ש הארזי"ל שגם בדומם כאבנים
ועפר ומים יש בהם בחי' נפש וחיות רוחנית.

אנוש ותחבולותיו, הם טועים גם בכך שהם חושבים שאין זה מן
ההכרח שהכוח המחודש יעמוד תמיד בדבר המחודש, ואם כאן,
שהחידוש הוא רק בשינוי "יש" אחד ל"יש" שני – מן ההכרח שהכוח
המחודש יעמוד ויפעל תמיד בדבר המחודש – **וְכָל שֶׁכֵּן וְכָל וְחִמְרָא**
בְּבְרִיאת יֵשׁ מֵאֵין, שְׁהָיָא
לְמַעְלָה מִהַטָּבַע, וְהַפְּלָא
וְפָלָא יוֹתֵר מִקְרִיעַת יָם
סוּף, הֲרִי עַל אַחַת בְּמָה
וּבְמָה שֶׁבְּהִסְתַּלְקוּת חֵם
וְשִׁלּוּם בֶּחַ הַבּוֹרָא יֵשׁ
מֵאֵין מִן הַנִּבְרָא – יִשׁוּב
הַנִּבְרָא לְאֵין וְאַפְסִים מִמֶּשׁ,
אֵלָּא צָרִיךְ לְהִיטֵב בֶּחַ
הַפּוֹעֵל – הַכּוֹחַ הַיּוֹצֵר
וּפּוֹעֵל אֶת הַנִּבְרָא, בְּנִפְעָל –
בְּנִבְרָא, תָּמִיד, לְהַחְיֹתוֹ
וּלְקַיְּמוֹ, וּבְחִינָה זֹאת – שֶׁל
כּוֹחַ הַבּוֹרָא הַעוֹמֵד תָּמִיד
בְּנִבְרָא לְהַחְיֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ,
הוּא "דְּבַר ה'" וְ"רוּחַ פִּי"
שֶׁבְּעֶשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת שֶׁבֶּחַ נִבְרָא הָעוֹלָם, – "דְּבַר ה'"
שֶׁבְּעֶשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת הַנִּבְרָא, עוֹמֵד תָּמִיד בְּנִבְרָא, שֶׁמַּעֲשֶׂה
הַמְאֻמְרוֹת בָּאִים צִירוּפֵי אוֹתוֹת הַדִּיבּוּר הַמְרַכִּיבוֹת אֶת "דְּבַר ה'"
הַבּוֹרָא כֹּל נִבְרָא, כִּפִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר ב"שֶׁעַר הַיְחוד וְהַאֲמוּנָה" בִּפְרָק
א', שֶׁגַם הַנִּבְרָאִים שְׂאִינָם נֹכָחִים בְּעֶשְׂרֵה הַמְאֻמְרוֹת נִמְשָׁךְ לָהֶם
חַיּוֹת מַעֲשֶׂה הַמְאֻמְרוֹת עַל יְדֵי צִירוּפֵי הָאוֹתוֹת הַשּׁוֹנִים וְעַל יְדֵי
חִילוּפִים וְתַמּוּרוֹת שֶׁל הָאוֹתוֹת (שְׁאוֹת אַחַת מִחֲלִיפָה אוֹת שְׁנִיָּה
וְכו'), וְאַפְּסֵי אֲרִיץ הָלִזוּ הַגִּשְׁמִיּוֹת וּבְחִינַת דּוֹמָם שֶׁבָּה – שֶׁעַפְרָא²⁰
יֵשׁ בּוֹ הֲרִי גַם כּוֹחַ הַצּוּמָח לְהַצְמִיחַ צִמְחִים, וְצִמְיָחָה הִיא הֲרִי עֲנִין
שֶׁנֶּרָא בּוֹ חַיּוֹת לְצִמּוּחַ מִקְטָן לְגָדוֹל, וְאִילוֹ הַדּוֹמָם שֶׁבְּעַפְרָא, שֶׁלֹּא
נֶרָאָה בּוֹ שׁוּם עֲנִין שֶׁל חַיּוֹת, אִפְּסֵי לֹא חַיּוֹת שֶׁל צִמְיָחָה מִקְטָן לְגָדוֹל
חַיּוֹת וְקִיּוּמָן הוּא "דְּבַר ה'" מ' מְאֻמְרוֹת הַמְּלַבֵּשׁ בֶּחַ וּמְקַיְּמָן
לְחַיּוֹת דּוֹמָם וְ"יֵשׁ" מ'אֵין, וְלֹא יַחְזֹרוּ לְאֵין וְאַפְסִים מִמֶּשׁ כְּשֶׁהָיוּ.
– לִפְנֵי שֶׁנִּבְרָאוּ מ'אֵין ל"יש". וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב הָאֲרִיז"ל²¹, שֶׁגַם
בְּדוֹמָם, בְּאֲבָנִים וְעֶפֶר וּמִיָּם, – שֶׁלֹּא נֶרָאָה בָּהֶם לְכַאוּרָה שׁוּם
חַיּוֹת, יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת נֶפֶשׁ וְחַיּוֹת רִוּחָנִיּוֹת. – וְהוּא "דְּבַר ה'"
שֶׁבֵּרָא אוֹתוֹ וּמַחִיָּה וּמַקְיִים אוֹתוֹ לְחַיּוֹת דּוֹמָם וְלֹא לְשׁוּב לְחַיּוֹת "אֵין"
כִּפִּי שֶׁהָאֵין אוֹ הַעֶפֶר אוֹ הַמִּים הֵיוּ לִפְנֵי שֶׁנִּתְהוּוּ. לְהֵלֵךְ מִסְבִּיר רַבְּנוּ
הוֹקֵן, ש"דְּבַר ה'" הַמַּהוּוֹת כֹּל הַנִּבְרָאִים – הוּא ה"שְׂכִינָה":

19. בתניא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התקין" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל "זו", ככפנים. 20. הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש 'ארץ' דכאן - עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד ל(דברך ה' נצב ב)שמים שקדמו, ול'עולמות עליונים ותחתונים" (שהיחודה פ"א עיי"ש). וא"צ לחילוק דכח הצומח כו'. והרי מפרש תומי "בדומם כאבנים ועפר כו'". 21. ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם שער נ'.

יום חמישי כ"ז תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלט, והנה נודע לי"ח... עד עמ' 278, לארץ.

אגרת הקדש

והנה

נודע לי"ח כי דבר ה' נק' בשם שכינה בלשון רז"ל ואימא תתאה ומטרוניא בלשון הזהר ובפרט בר"פ וארא לפי ששוכן ומתלבש בנבראים להחיותם ובלשון המקובלים נק' בשם מלכות ע"ש דבר מלך שלטון כי המלך מנהיג מלכותו בדיבורו ועוד טעמים אחרים ידועים לי"ח ומודעת זאת כי יש בחי' ומדריגת מל' דאצילות ובחי' מל' דבריאה וכו'. ופי' מל' דאצילות הוא דבר ה' המחי' ומהוה נשמות הגדולות שהן מבחי' אצילות כמו נשמת אדה"ר שנא' בו ויפח באפיו וכו' וכמו נשמות האבות והנביאים וכיוצא בהן (שהיו מרכבה לה' ממש ובטלים ממש במציאות אליו כמארו"ל שכינה מדברת מתוך גרונו של משה וכן כל הנביאים ובעלי רוח"ק היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש כמו שכתב האר"י ז"ל). ו"מלכות דבריאה", הוא "דבר ה'" המחיה ומהוה הנשמות והמלאכים שפעולם הפריאה, שאין מעלתם – ומדריגתם, כמעלת – ומדריגת האצילות וכו'. – ש"מלכות" של עולם ה"יצירה" היא ה"דבר ה'" המחיה ומחיה את הנוצרים של עולם ה"יצירה", ו"מלכות דעשיה", – בחינת ה"מלכות" של עולם ה"עשיה", הוא "דבר ה'" המחיה ומהוה את עולם ה"ה' פבלל", עד יסוד העפר, ו – כן המים אשר מתחת לארץ²⁶ – בהתאם לאמור, שהתהוות כל הנבראים אשר על פני האדמה היא מבחינת ה"שכינה", מההתגלות של הקדוש ברוך הוא, דרושה הסברה נוספת, כיצד נבראים אותם ענינים בעולם שהם מ"קליפות" שכ"נגד" האור האלקי – ורבנו הזקן מסביר:

1 והנה, נודע ליודעי חן, – לידעי חכמה נסתרה (תורת הקבלה), כי
2 "דבר ה'" – המהוה ומחיה את הנבראים, בחינת זו באלקות נקרא
3 בשם "שכינה" בלשון רז"ל, – בש"ס ומדרשים וכדומה, ו – היא
4 נקראת "אימא תתאה" – ה"אמא התחתונה", ו"מטרוניא" –
5 מלכה, בלשון הזהר,
6 ובפרט – בזהר, פריש –
7 בתחילת פרישת וארא, –
8 דף כב, ב. – שם מובא משל
9 על הבחינה בה הקדוש ברוך
10 הוא מדבר, מבית מלך,
11 "מטרוניא", לפי ש – דבר
12 ה", שוכן ומתלבש
13 בנבראים להחיותם, –
14 ולכן הוא נקרא "שכינה",
15 מלשון "שוכן", ו"אימא
16 תתאה" ו"מטרוניא",
17 המתייחסים לבחינה שהיא
18 "אמא" ו"מלכה" המחיה את
19 ילדיה ואת החוסים בקרבה,
20 ובלשון המקבלים נקרא
21 בשם "מלכות", על שם
22 "דבר מלך שלטון"²², כי
23 המלך מנהיג מלכותו
24 בדבור, ועוד טעמים
25 אחרים ידועים ליודעי חן.
26 – חכמה נסתרה (תורת
27 הקבלה). ומודעת זאת, – וידוע הדבר, כי – בבחינת "מלכות", דבר
28 ה', ישנן דרגות רבות, שכן, יש בחינת ומדריגת "מלכות
29 דאצילות", – ספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", ובחינת
30 "מלכות דבריאה" – ספירת ה"מלכות" של עולם ה"בריאה", וכו'.
31 – הרי שבבחינת "דבר ה'" ישנן דרגות רבות, ופרוש "מלכות
32 דאצילות", הוא "דבר ה'" המחיה ומהוה נשמות הגדולות שהן
33 מבחינת אצילות, כמו נשמת אדם הראשון, שנאמר בוי"²³:
34 "ויפח באפיו בו", – נשמת חיים – כלומר שהקדוש ברוך הוא

יום שישי כ"ח תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 278, (אלא שבארצות... עד עמ' קמ, עמהם)).

אגרת הקדש

- 1 (אלא שבארצות האמות - בחוץ לארץ, החיות - מ"דבר ה" 2 המהיה שם את העולם, הוא על ידי התלבשות שרים החיצונים 3 הממנים על ע' אמות. דהינו, שיוצא ניצוץ מ"דבר ה", הנקרא 4 בשם "מלכות דעשיה", - שמ"דבר ה" עצמו בא ניצוץ בלבד, 5 ומאיר על השרים - 6 המלאכים, של מעלה 7 בבחינת מקור מלמעלה, 8 - והוא מפרש שוב אך אינו 9 מתלבש בהם ממש, אלא 10 נמשך להם חיות מהארה 11 זו שמאיר עליהם 12 מלמעלה בבחינת מקור. 13 ומשפיע - מהמלאכים, 14 נשפע חיות לאמות, 15 ולבהמות חיות ועופות 16 שבארצותיהם, - בחוץ 17 לארץ; כלומר, בתחילה 18 נשפעת החיות באומות 19 עצמן, "מין המדבר", ולאחר 20 מכן בבהמות וכדומה, מין 21 החי, ו"למין הדומם, לארץ 22 הנשמית, 23 הנשמיים שהם הנלגלים" 24 (אלא - קיים הבדל בין 25 הנבראים עצמם, ששמים 26 וארץ ובהמות וחסות 27 ועופות טהורים - נשפעים 28 - מקבלים שפע וחיותם 29 מקלפת נה, ובעלי החיים 30 הטמאים ונפשות האמות 31 - מקבלים חיותם משאר 32 קלפות). - כמוסבר 33 באריכות בחלק א' של ספר 34 ה"תניא" פרק ו', ההבדל בין 35 "קליפת נוגה" המעורבת טוב ורע, לבין שאר "ג' קליפות הטמאות" 36 שכולן רע. והנה, שמים וארץ וכל אשר בהם בארצות האמות 37 - כלם בלא ממש חשיבי - נחשבים ככלום, לגבי השרים - 38 המלאכים, שהם חיותם וקיומם, והשרים בלא ממש חשיבי - 39 נחשבים ככלום ממש, לגבי החיות הנמשך להם מהניצוץ מ"דבר 40 ה" המאיר עליהם מלמעלה. - באופן של "מקור", ואת-על-פי 41 כן, החיות הנמשך לתוכם - במלאכים ובשרים העליונים, 42 מהארה זו הוא בבחינת גלות בתוכם, שלכן נקראים - השרים 43 של הגוים, בשם "אלקים אחרים", וקרו ליה: "אלהא 44 דאליהא"²⁸, - והם קוראים להקדוש ברוך הוא האלוהה של 45 האלקיות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים"), שגם הם,
- הן בבחינת אלקות. - בהרגשתם ובישותם. ולכן - כיוון שהחיות של אומות העולם (וכל אשר ברשותם) היא מההארה האלקית המאירה בשרים העליונים, במילא הם אכן מקבלים חיותם מהם, ולכן הגוים הנשפעים מהם - מהשרים העליונים, הם עובדי עבודה וזה ממש, עד עת קץ, - של הגאולה העתידה, שיכלע המות והספרא אחרא, - הקליפות, ו"אז אהפך אל עמים כו' לקרא כלם בשם ה"²⁹. - רבנו הזקן חזר כן למה שהסביר שהניצוץ האלקי המחיה את השרים העליונים, ודרכם את העובדים עבודה זרה, הוא בגלות, ואומר: ו' החיותם של עובדי עבודה זרה על ידי החיות האלקית, נקרא גם כן בשם "גלות השכינה", מאחר שחיות זה אשר בבחינת "גלות" בתוכם, - כפי שהוסבר לעיל, הוא מהארה הנמשכת להם מהניצוץ מ"דבר ה" הנקרא בשם "שכינה" - כאמור לעיל ש"דבר ה" נקרא "שכינה" בלשון רבותינו ז"ל. ברם, מתעוררת השאלה: אם כן, הרי שענין הגלות היה תמיד, מאז בריאת העולם עם כל הדברים הטמאים שבו - מסביר רבנו הזקן בחצאי עיגול: (וגלות זה - הנגרמת בגין חיותן של הקליפות על ידי ניצוץ מ"דבר ה", נמשך מחטא עין הדעת ואילך, - כידוע, שעל ידי חטא עין הדעת נמשכה חיות לקליפות שלא היתה להם לפני החטא, אך - והוא בבחינת אחרים לבד דקדשה. - כלומר, הניצוץ הנמשך אז לשרים הוא מבחינת "אחרים" בלבד, מהצד התחתון והחיצוני של קדושה ואלקות, אך בשגלו ישראל לבין האמות, ואחיות ישראל ושרשם הוא בבחינת פנים העליונים - הפנימיות של הקדוש ברוך הוא, הנה זו היא גלות שלמה, - שכן, גם הפנימיות של אלקות נמשכה בשרים של האומות; כמוסבר בפרוטרוט לעיל ב"אגרת התשובה" פרק ו', עין שם, ועל זה אמרו רז"ל³⁰: "גלו לאדום - שכינה עמהם"):
- הנבראים עצמם, ששמים וארץ ובהמות וחסות ועופות טהורים - נשפעים - מקבלים שפע וחיותם מקלפת נה, ובעלי החיים הטמאים ונפשות האמות - מקבלים חיותם משאר קלפות). - כמוסבר באריכות בחלק א' של ספר ה"תניא" פרק ו', ההבדל בין "קליפת נוגה" המעורבת טוב ורע, לבין שאר "ג' קליפות הטמאות" שכולן רע. והנה, שמים וארץ וכל אשר בהם בארצות האמות - כלם בלא ממש חשיבי - נחשבים ככלום, לגבי השרים - המלאכים, שהם חיותם וקיומם, והשרים בלא ממש חשיבי - נחשבים ככלום ממש, לגבי החיות הנמשך להם מהניצוץ מ"דבר ה" המאיר עליהם מלמעלה. - באופן של "מקור", ואת-על-פי כן, החיות הנמשך לתוכם - במלאכים ובשרים העליונים, מהארה זו הוא בבחינת גלות בתוכם, שלכן נקראים - השרים של הגוים, בשם "אלקים אחרים", וקרו ליה: "אלהא דאליהא"²⁸, - והם קוראים להקדוש ברוך הוא האלוהה של האלקיות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים"), שגם הם,

יום שבת קודש כ"ט תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמ, והנה אף כי... עד עמ' קמ, האר"י ז"ל.

אגרת הקדש

21 בעולם ה"עשייה", אכל –
22 למרות כל האמור, אין שום
23 שנוי חס ושלום – על ידי
24 הצמצומים והמסכים,
25 בעצמות השכינה, שהיא
26 "דבר ה'" ו"רוח פיו". וגם
27 פכחיתת ההארה והמשכת
28 תחיות, – הנמשכת מ"דבר
29 ה'", הנה ההארה
30 שבאצילות בוקעת המסך
31 ומתלבשת בבריאה, וכן
32 מבריאה ליצירה ומיצירה
33 לעשיה, ולכן אור-אין
34 סוף ברוך-הוא שבאצילות
35 הוא גם בן בעשיה –
36 ויתירה מזו ובעולם הזה
37 תחמרי, על ידי
38 התלבשותו – של "אור אין
39 סוף", במלכות דבריאה-יצירה-עשיה, במבאר הפל בכתבי
40 האר"י ז"ל³³:

והנה אף כי ה' אחד ושמו אחד דהיינו דבורו ורוח
פיו המכונה בזה"ק בשם שמו הוא יחיד
ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח
פיו יתברך מתחלקת לד' מדרגות שונות שהן ד'
עולמות אבי"ע והשינוי הוא מחמת צמצומים ומסכים
(רבים) לצמצם האור והחיות ולהסתירו שלא יהא
מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות
ובעולם היצי' הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו'
אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר
ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה
ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה
וכן מבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה ולכן אור א"ס
ב"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י
התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתבי
האר"י ז"ל:

1 והנה, אף כי ה' אחד
2 ושמו אחד³¹, דהיינו –
3 ששמו הוא דבורו ו"רוח
4 פיו" המכונה בזה"ק
5 הקדוש³² בשם "שמו" הוא
6 יחיד ומיוחד – אף-על-פי'
7 כן, ההארה והמשכת
8 החיות הנמשכת מ"רוח
9 פיו" יתברך מתחלקת לד'
10 מדרגות שונות, שהן ד'
11 עולמות: אצילות, בריאה,
12 יצירה עשיה. והשנוי – בין
13 ארבע המדרגות, הוא
14 מחמת צמצומים ומסכים
15 (רבים), לצמצם האור
16 והחיות ולהסתירו, שלא
17 יהא מאיר כל כך בעולם
18 הבריאה כמו – שהוא
19 מאיר בעולם האצילות, ובעולם היצירה הוא – הוא והחיות
20 מוטרמים על ידי צמצומים ומסכים יותר וכו'. – ויותר מכך

31. זכרי' יד, ט. 32. ראה תקו"ז תכ"ב (סו, ב). 33. ראה ע"ח שמ"ב פ"ד. ובכ"מ.

אגרות הקודש

ב"ה, כ"ט תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מעש"ק, בשאלתו אשר בימים הקצרים בימי החורף מפני
טרדתו במשרתו, ספק בידו אם יספיק ללמוד השיעור חומש וחק לישראל במשך היום, ושואל אם ילמד
זה בלילה.

והנה הוראה מפורשה לא שמעתי בזה, והנראה לי אשר בהנוגע לשיעור תהלים, הרי אם יודע
המזמורים בע"פ, יש לאומרם לאחר חצות לילה או קודם צאת הכוכבים, אבל לא מצאת הכוכבים ועד
לחצות לילה.

ובהנוגע להשיעור חומש וחק לישראל, יכול ללמד לא בבת אחת, כי אם לחלקם פסקא פסקא
במשך היום וכמובן שאפשר גם בחנות, ובאם גם ע"ז לא יהי' הפנאי, אזי ילמד עם פירוש על כל פסוק
ופסוק אשר בשעת הדחק יש להסביר שזהו נכלל בכלל תורה שבע"פ ובפרט שבזמננו זה כמה מקילים
בהענין דלימוד מקרא בלילה, אף שמואב זה בכמה ספרים...

יום שני	שבת	כד תשרי, אסרו חג [בחול]	ה'תש"ד
תהלים: מפרק קיג עד פרק קיח	מברכים ראש חדש מרחשון. אמירת כל התהלים בהשפמה. יום התועדות. הפטורה: כה אמר – ויאדיר. שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י. תהלים: קיג-קיח. תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.		

ההתועדות – פארבריינגען – ברבים בכלל, ובשבת או במוצאי שבת בפרט, היא אחת היסודות בדרך החסידים והחסידות, ופתח ומבוא למצוה היסודית דאגבת ישראל. רבא דרבא [ברוב המקרים], הנה בכל התועדות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסבים שיטיבו הנהגותיהם ודרכיהם, שיקבעו עתים ללמד דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ושישמרו הקביעות, ואשר הלמוד יהיה על מנת ללמד ולקיים. – והנה כללות ענין ואפן התוכחה מבאר היטב בדבור המתחיל "ואם רוח המושל" (קנטרס למ"ד), אשר ראוי לכל אחד ואחד מאנ"ש ללמדו היטב אדעתא דנפשיה [=עם עצמו] – אמנם הוכחה זו בעת ההתועדות היא רק על דברים וענינים שאין בהם משום הלבנת פנים ולא כלום, כמו שהיה מאז ומקדם, אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחבה גדולה.

יום שלישי	יום ראשון	כה תשרי	ה'תש"ד
תהלים: פרק קיט אשרי... עד פסוק צו מצותך מאד	שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד. תניא: כה. להבין...לדבר מאומה.	עשרה נגונים – מהם תנועות בלבד – מתיחסים לרבנו הזקן שהוא בעצמו חברה. המתיחסים לרבנו האמצעי, הינו שנתחברו בזמנו והיו מנגנים אותם לפניו, אבל לא שהוא מחברה. והיתה אצלו קבוצת אברכים מנגנים – וידועה בשם "דעם מיטעלען רבי'ס קאפעלע" [=מקהלתו של הרבי האמצעי"] – ונחלקה לשתי פלגות: בעלי שיר – בפפה, ובעלי זמרה – בכלים שונים.	

יום רביעי	יום שני	כו תשרי	ה'תש"ד
תהלים: פרק קיט מפסוק צו מה... עד סוף הפרק לא שכחתי	שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש"י. תהלים: קיט, מה...לא שכחתי. תניא: וזהו כי...קלט רוחניית.	הענין על פסוק "לעולם ה' דברך נצב בשמים", מביא רבנו הזקן (שער היחוד והאמונה פרק א, אגרת הקדש כ"ה) בשם הפעל שם טוב, הגם שיש ענין זה במדרש תהלים, וכמו שנתבאר גם ב"לקוטי תורה" בדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר", וכונה מיחדת בזה, כי ביום שני היה המאמר "יהי רקיע" – שהוא הנצב בשמים – וזה יהיה לזכרון עולם, כי ביום שני ח"י אלויל נולד הפעל שם טוב.	

יום חמישי	יום שלישי	כז תשרי	ה'תש"ד
תהלים: מפרק קכ עד פרק קלד	שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש"י. תהלים: קכ-קלד. תניא: והנה נודע . . . 278 לארץ.		
הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מְקִיפּוֹת אֶת חַיֵּי הָאָדָם מִיּוֹם גִּיחוֹ מִבֶּטֶן אִמּוֹ עַד עֵת פְּקֻדָּתוֹ, וּמַעֲמִידוֹת אוֹתוֹ בְּקֶרֶן אוֹרָה בְּשֶׁכֶל בְּרִיא וּבִקְנֵן מַדּוֹת נַעֲלוֹת וְהַנְּהֻגוֹת יִשְׁרוֹת לֹא רַק בֵּין אָדָם לְמָקוֹם אֲלָא גַם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, כִּי הַמִּתְנַהֵּג עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהוֹרָאוֹת חו"ל הוּא חַי חַיִּים מְאֻשָּׁרִים בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.			

יום שישי	יום רביעי	כח תשרי	ה'תש"ד
תהלים: מפרק קלה עד פרק קלט	שיעורים. חומש: נח, רביעי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: (אלא שבארצות . . . עמהם).		
"אם בַּחֲקָתִי תִּלְכוּ גו' וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם" .. לַמּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הֵם טִבְעַת הַקְּדוּשִׁין שֶׁבֵּהֶם קָדֵשׁ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל לְהִתְחַיֵּב לְזוֹן אוֹתָם וּלְפָרְנָסָם.			

שבת קודש	יום חמישי	כט תשרי	ה'תש"ד
תהלים: מפרק קמ עד פרק קמד	שיעורים. חומש: נח, חמישי עם פירש"י. תהלים: קמ-קמד. תניא: והנה . . . האר"י ז"ל. מְבָרְכִים בְּרַבַּת הַקִּשָּׁת, וְלֹא בִּישׁ מִפְּקָקִים בְּזוֹה.		
אֵינֶנּוּ עוֹר פֶּן דִּי מַעֲזִיבוֹזְשֵׁעַר בַּעֲלֵי בְתִים הָאֵט גַּעְהָאֵט א מַחְלוּקַת מִיט נֶאָךְ א בַּעַל הַבֵּית, און זײַענדיג אַמאַל בא דעם בעש"ט אין שוהל האָט ער געשריען, אַז ער וואָלט זײַן בר פֿלוגתא קורע כּדג זײַן. דער בעש"ט האָט געהייסען די תלמידים געבען איינע די אנדערע די הענט, און זײַך שטעלען לעבען אים מיט צוגעמאַכטע אויגען. דער בעש"ט האָט אַרויפגעלייגט זײַן הייליגע הענט אויף די אַקסלען פון די צוויי תלמידים, וועלכע זײַנען געשטאַנען לעבען אים, פֿלוצלונג האָבען די תלמידים אָנגעהויבען שרייען פון גרויס שרעק: זײַ האָבען געזעהן ווי דער בעל הבית איז קורע כּדג זײַן בר פֿלוגתא. דאָס באַווייזט קלאָהר, אַז פון יעדער כח איז פאראן א פועל דבר: אָדער אין א לבוש חומרי, אָדער א רוחני וואָס מי קאָן אים אָנעמען נאָר מיט העכערע און איידעלערע געפילען.			

אַחַד מִהַבְּעָלֵי בְתִים שֶׁל הָעִיר מַעֲזִיבוֹ' הִיָּתָה לוֹ מְרִיבָה עִם עוֹד בַּעַל בֵּית, וּבְהִיּוֹתוֹ פֶּעַם אֶחָד הַבַּעַל שָׁם טוֹב בְּבֵית הַפִּנְסָת הוּא צָעַק, שֶׁהִיָּה "קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג".

הַבַּעַל שָׁם טוֹב צָוָה אֶת תַּלְמִידָיו לְשַׁלֵּב יָדֵים כָּל אֶחָד עִם חֲבִירוֹ, וּלְהִתְצַב לִידוֹ בְּעֵינָיִם עֲצוּמוֹת. הַבַּעַל שָׁם טוֹב הִנִּיחַ יָדָיו הַקְּדוּשׁוֹת עַל כַּתְּפֵי שְׁנֵי הַתַּלְמִידִים שֶׁעָמְדוּ בְּסֻמוֹךְ אֵלָיו. לְפִתְעַ הִחֲלוּ הַתַּלְמִידִים לְצַעֲקוֹ מִתּוֹךְ אֵימָה גְּדוֹלָה: הֵם רָאוּ כִּיצַד בַּעַל הַבֵּית קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג!

זֶה מוֹכִיחַ בְּבִירוֹר, שֶׁמִּכָּל כַּח יִשְׁנוּ פֶּעַל דְּבָר: אִם בְּלְבוֹשׁ חֲמָרִי, אוֹ רוּחָנִי שְׁאִפְשֵׁר לְתַפְסוֹ רַק בַּחוּשִׁים נַעֲלִים וְעֵדִינִים יוֹתֵר.

יום שני כ"ד תשרי ה'תש"ע

ביעור פירות שביעית

בביעור חמץ. ב. נתינת דבר למי שראוי לו - כמו בביעור מעשרות. ובמשנה שביעית (ט, ה) נחלקו במי שיש לו פירות שביעית והגיע זמן הביעור. לרבי יהודה עניים יכולים לחלקם לכדי מזון שלוש סעודות, אבל לא עשירים, ולרבי יוסי "אחד עניים ואחד עשירים, אין אוכלין אחר הביעור".

ומבואר בירושלמי כי המחלוקת נעוצה בהבנת הפסוק "ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חייט השדה" (שמות כג, יא): רבי יהודה מפרש: העניים יכולים לאכול, ואת הנותר תאכל חייט השדה. ורבי יוסי לומד: האביונים ויתר העם יאכלו, וכל זה רק בזמן שחייט השדה יכולה לאכול.

לפי זה, ממשעות הביעור היא חלוקת הפירות ולא איסור אכילה. אבל הרמב"ם גורס בדברי רבי יוסי "אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלים אחר הביעור", ולכן, קודם שעת הביעור יחלק את הפירות כדי שיגמרו לאוכלם עד שעת הביעור, אך אחר הביעור - שורף את הפירות באש או משליכם לים המלח. ומזה מסיק ה'מקדש דוד' (סימן נט אות ב ד"ה "והנה שיטת הרמב"ם") שלדעת הרמב"ם מותר לבער את הפירות על ידי אכילתם, ורק אם לא מצא מי שיאכל בשעת הביעור יבער בדרך אחרת, כשיטת בעל המאור שאפשר לקיים "תשביטו" על ידי אכילת החמץ.

יום שלישי כ"ה תשרי ה'תש"ע

מכירת קרקע לצמיתות

מנה לאו זה (בהל' סנהדרין פ"ט ה"ד) במנין הלאוין שלוקים עליהם. וזו היא דעת אב"י (תמורה שם) החולק על רבא וסובר שכאשר לא הועילו מעשיו אינו לוקה. ואף כאן כתב הרמב"ם "שניהם עוברים בלא תעשה" ולא הזכיר מלקות.

ומנין למד הרמב"ם ש"אין מעשיהן מועילין", והרי יתכן שאמנם אסור למכור קרקע לצמיתות, אבל אם מכר חלה המכירה?

ומבאר ה'מנחת חינוך' (מצוה שלט ס"ק כ"ד) על פי דברי ה'נמוקי יוסף' (ב"מ ל"א, א): התורה אמרה שהארץ לא תמכר לצמיתות - "כי לי כל הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמדי". כלומר, הקב"ה הפקיע את בעלות האדם על הקרקע לענין מכירתה לצמיתות, והעושה כן, מוכר דבר שאינו שלו.

הלכות שמיטה ויובל פרק ז, הלכות א"ג: פרות שביעית - אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה... בלחיה מן השדה - חייב לבער אותו המין מן הבית, וזה הוא בעור של פרות שביעית... ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור - שורף באש, או משליך לים, או מאבד בכל דבר שמתאבד. נאמר בתורה: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" (ויקרא כה, ז).

ודרשו בתורת כהנים: אם לחיה מותר לאכול, בוודאי שלבהמה, שהרי האדם צריך לזון אותה. אם כן, למה נאמר בתורה גם "ולבהמתך"? - "מקיש בהמה לחיה: כל זמן שחיה אוכלת מן השדה, האכל לבהמתך מן הבית. כלה לחיה מן השדה - כלה לבהמתך מן הבית".

מכר, וכן מפשט הירושלמי (שביעית ט, ג) עולה שחובת ביעור פירות שביעית היא מהתורה.

אולם הרמב"ן על התורה (שם פסוק ז) כתב: "...ואפשר שהאיסור הזה מדבריהם הוא, ואולי אפילו הביעור כולו חומרא מדברי סופרים, והברייתות השנויות בתורת כהנים בענין הביעור - אסמכתא מדרבנן...". והנה, מצינו שני אופני ביעור: א. כילוי מן העולם - כמו

הלכות שמיטה ויובל פרק י"א, הלכה א: ארץ ישראל... אינה נמכרת לצמיתות, שנאמר: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ואם מכר לצמיתות, שניהם עוברין בלא תעשה; ואין מעשיהן מועילין, אלא תחזור השדה לבעליה ביובל.

בספר החינוך (מצוה של"ט) כתב, שלדעת הרמב"ם אם מכר את הקרקע לצמיתות לוקים המוכר והקונה, אף שהיובל מפקיע את המכירה והקרקע חוזרת לבעליה, כדברי רבא (תמורה ד, ב) שאמנם "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני" מכל מקום לוקה על שעבר על ציווי ה'.

וה'משנה למלך' כתב, שלדעת הרמב"ם אינו לוקה, שהרי בהל' בכורות (פ"ו ה"ה) כתב שהמוכר מעשר בהמה לא חלה המכירה (כיון שהדבר אסור), וממילא אינו לוקה. וכמו כן לא

יום רביעי כ"ו תשרי ה'תש"ע

ישוב העיר - על ידי מי?

ומתרג': ישיבת נכרים אינה נחשבת ישיבה. ולכן, הערים המוקפות שמצאו ישראל בעת שכבש יהושע את הארץ נחשבות 'מוקפות חומה', כיון שישראל התיישבו בערים אלו לאחר שכבר הוקפו חומה.

אך ה'טורי אבן' (אבני מילואים, מגילה ג, ד) סובר ששיבת נכרים כן נחשבת ישיבה. ובכל זאת אין חוששים לערים המוקפות חומה מימות יהושע, שמא יושבו ואח"כ הוקפו, כי על הרוב, בנית חומה קודמת לישיבה בעיר.

ואף שאין הולכים בממון אחר הרוב, בכל זאת קובעים שהבית הוא 'בית עיר חומה' ולאחר שתעבור שנה מקניית הבית, והמוכר לא יגאלנו, יחלט הבית בידי הקונה, ואין חוששים שמא

הלכות שמיטה ויובל פרק י"ב, הלכה י"ד: אין המקום נקרא 'עיר חומה' - עד ש... יקפו אותה חומה תחלה, ואחר כך יבנו החצרות בתוכו; אבל מקום שישב ואחר כך הקפו... אינו עיר חומה, אלא בתים שבו בבתי החצרים.

והקשה הר"ן (מגילה ב, א ד"ה אבל):

עיר נחשבת למוקפת חומה - לענין מכירת בתי ערי חומה ולענין קריאת המגילה - רק אם היתה מוקפת בשעה שכבש יהושע בן נון את הארץ (לקמן הל' ט"ו). ולכאורה, איך יכולים אנו לקבוע את מעמדה ככזו, והרי יש לחשוש שמא זהו "מקום שישב ואח"כ הוקף", שאינו נקרא 'עיר חומה', והבתים שבה נידונים כ'בתי חצרים'?

הוא מהמיעוט שישב ואח"כ הוקף ודינו כ'בית חצרים' שאינו נחלט לאחר שנה, כי: "אין הולכים בממון אחר הרוב" רק כאשר למוחזק (שהוא המיעוט) יש חזקת ממון אבל כאשר אין לו חזקת

ממון - קובע הרוב. ואף כאן הבית נחלט בידי הלוקח, כי לאחר שהבעלים מכרו את הבית אין למוכר חזקה. ומכיון שעל פי רוב מוקף המקום לפני שמתיישבים בו, דינו כ'בית עיר חומה'.

מקומו של המזבח

יום חמישי כ"ז תשרי ה'תש"ע

ב. יש במזבח דין מיוחד שלא מצינו דוגמתו בנוגע ליתר הפרטים של בית המקדש, שמקומו בהר המוריה "מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם". ועל פי זה נקבע מקומם של שאר הפרטים והמידות שבהר הבית.

ואת ההסבר להלכה מיוחדת זו לגבי מקומו המכוון של המזבח, מביא הרמב"ם בהלכה ב', בה הוא מפרט באריכות את מעלתו הגדולה של המקום.

ויש להטעים הלכה זו, לפיה עולה שמקומו של בית המקדש נקבע לפי מקומו המכוון של המזבח, בכך, שלאמיתו של דבר המזבח הוא עיקרו של בית המקדש כדברי הרמב"ם (בתחילת הל' בית הבחירה) שמצוות "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" היא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות".

(הל' בית הבחירה עם חידושים וביאורים, סי' ז)

הלכות בית הבחירה, פרק ב הלכות א"ב: המִזְבֵּחַ, מְקוֹמוֹ מְכוּן בְּיִתְּךָ; וְאֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לַיהוָה". וּבְמִזְבֵּחַ נֶעֱקֵד יִצְחָק אֲבִינוּ, שְׁנֵאמַר: "וְיָלַד לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּדְבָּר", וְנֵאמַר: "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת בְּהַר הַמֹּרִיָּה... וּמִסֶּתֶר בֵּיד הַכֹּהֵל, שְׁהַמָּקוֹם שְׁכָנָה בּוֹ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה הַמִּזְבֵּחַ בְּנִין אֲרֻנָּה - הוּא הַמָּקוֹם שְׁכָנָה בּוֹ אֲבִרָהּם הַמִּזְבֵּחַ וְעֶקֶד עָלָיו יִצְחָק... באריכות לשונו של הרמב"ם בנוגע למקום המזבח, ובחלוקת העניין לשתי הלכות נפרדות, מלמדנו הרמב"ם כי בדין מקומו המכוון של המזבח קיימים שני גדרים:

א. מקומו של המזבח שייך להר המוריה באופן 'עצמי', שייכות הנובעת מכך שבאותו מקום נעקד יצחק אבינו ובאותו המקום החל שלמה המלך לבנות את בית ה' – הלכה א.

בין המקדש לקודש הקדשים

יום שישי כ"ח תשרי ה'תש"ע

עשרה מדרגות. משם לעזרת ישראל, הנעלית יותר בקדושתה, יש להוסיף ולעלות חמש עשרה מדרגות, וכך הלאה. אלא שלפי זה יש להבין:

קודש הקדשים נעלה מכל חלקי המקדש (שם הכ"ב), ואם כך למה בפועל היה בגובה זהה לשאר החלקים?

והביאור: הקדושה הרוחנית של המקדש באה לידי ביטוי במקום הגשמי, וחילוקי הגובה של חלקי המקדש היו בהתאם לדרגות הקדושה. במה דברים אמורים? בחילוקי דרגות שיש ביניהם יחס כל שהוא, אך כשמדובר בדרגת קדושה נעלית ללא כל השוואה ("באין ערוך"), אי אפשר לתת לכך ביטוי בהבדלי גובה גשמיים מדודים ומוגבלים.

(ליקוטי שיחות סדך כ"ט, עמ' 71)

הלכות בית הבחירה פרק ו, הלכות א - ב: הַמִּקְדָּשׁ בְּלוֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר, אֲלָא בְּמַעְלָה הָהָר... וְעוֹלָה מִן הַחֵיל לְעוֹרֵת הַנִּשְׁיִם בְּשִׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעְלֹת... וְעוֹלָה מִמֶּנָּה לְעוֹרֵת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא תַּחֲלַת הָעוֹרָה, בְּחִמֵּשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלֹת.

הרמב"ם אינו מביא רק תיאור עובדתי, שהבית נבנה בשיפוע שבמעלה ההר ועל כן היה חייב להיות מפלס על גבי מפלס. אלא שמצד ההלכה היה הבית צריך להיות בשיפוע ולא במישור. וטעם הדבר: קדושת המקדש היא קבועה ונתפסת גם בקרקע שעליו הוא נבנה ("המקום אשר יבחר ה'"), והיות שבית המקדש מורכב מחלקים שונים שאין דרגת קדושתם שווה (להלן פ"ז הט"ז ואילך), בא הדבר לידי ביטוי גם בקרקע עליהם עומדים החלקים: לעזרת הנשים הקדושה מן החיל, עולים בשתים

האם יש מצווה לעשות את הארון?

שבת קודש כ"ט תשרי ה'תש"ע

ב) כיצד נטל יאשיהו את הארון ממקומו וגנוזו מחשש שמא בעתיד יילקח הארון לבבל (ויאמ' נב, ב) והרי התורה ציוותה שהארון יהא במקדש?

אלא שמעשהו של יאשיהו גופו מוכיח שעשיית הארון והנחתו קודש הקודשים היא אך ורק כדי שיהיה "ונועדתי לך שם". ולאחרי שדבר זה נעשה ובאופן ד"אינה בטילה לעולם" - שוב לא מצינו מצוה בעשיית הארון. רק שכל זמן שהארון קיים (ולאחרי שיתגלה לעת"ל) – יש ציווי לשאתו בכתף ושלל יסירו ממנו הבדים.

ולכן עשיית הארון אינה נמנית במניין המצוות (לדורות), ומטעם זה לא הובאו דיני עשייתו של הארון - כי מה שנעשה נעשה. ומזמן בנין בית המקדש הראשון - אין ציווי לעשות את הארון.

(אגרות קודש, חכ"ג, עמ' קצה)

הלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה יב: בָּעֵת שֶׁמּוֹלִיכִין אֶת הָאֲרוֹן מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, אֵין מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לֹא עַל הַבְּהֶמָה וְלֹא עַל הָעֲגֻלָּה; וְלִפִּי שֶׁשָּׂכַח דָּוִד וּנְשָׂא עַל הָעֲגֻלָּה, נִפְרָץ פָּרִץ בְּעוֹא. אֲלָא מִצְוָה לְנַטְּלוֹ עַל הַבְּהֵמָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עָלֵיהֶם, בְּבִתָּהּ יִשְׂאוּ".

ידועה הקושיא מדוע לא מנה הרמב"ם את עשיית הארון במנין המצוות. והשאלה מתחזקת לנוכח העובדה, שכן מנה את מצות משא הארון בכתף. ואם מצוות משא הארון נמנית, כל שכן שמצוות עשיית הארון צריכה להימנות!

יתר על כן: כשמבאר (בספר המצוות) את הטעם לכך שאינו מונה את עשיית "המנורה והשלחן והמזבח וזולתם", כי "כולם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש", אינו מזכיר את הארון!

ומבאר הרבי, בהקדים עוד שתי תמיהות:

א) למה השמיט הרמב"ם את דיני עשיית הארון?

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ד כ"ט תשרי ה'תש"ע

יום שני כ"ד תשרי ה'תש"ע

הלכות שמטה ויובל פרק ו

א. אין עושין סחורה בפרות שביעית; ואם רצה למכור מעט מפרות שביעית, מוכר. ואותן הדמים, הרי הן בפרות שביעית: ילקח בהן מאכל, ויאכל בקדשת שביעית. ואותו הפרי הנמכר, הרי הוא בקדשתו כשהיה.

ב. לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר, ולא יצבע מקלפי שביעית בשכר – מפני שזה עושה סחורה בפרות שביעית. לקח ירקות לאכל, והותר – מותר למכור המותר, והדמים שביעית; וכן אם לקח ירקות לעצמו, ולקח מהם בנו או בן בתו ומכר – הרי זה מותר, והדמים דמי שביעית.

ג. כשמוכרין פרות שביעית – אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנין, כדי שלא יהיה כסוחר בפרות שביעית; אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה [על פי השערה], להודיע שהוא הפקר, ולוקח הדמים לקנות בהן אכל אחר.

ד. ואוגד דברים שדרךן להאגד לבית, למכר בשוק אכסרה, בדרך שאוגדין להביא לבית, לא בדרך שאוגדין לשוק – כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום; ודברים שאין דרךן להאגד אלא לשוק, לא יאגד אותן.

ה. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ – לא יהיו נמכרים במדה, או במשקל, או במנין, אלא בפרות הארץ אכסרה; ואם היו נכרים שהן מחוצה לארץ, מותר.

ו. חמר בשביעית מבהקדש: שהפודה את הקדש – יצא הקדש לחלין, ונתפשו הדמים תחתיו. והשביעית אינה בן; אלא המוכר פרות שביעית – נתפשו הדמים ויצעו בפרות שביעית, והפרות עצמן לא נתחללו ונעשו בפרות שאר השנים, שנאמר בה: "תהיה", בהיותה תהי לעולם. ולפי שנקראת 'קדש', תופשת את דמיה. נמצאת אומר: האחרון נתפש בשביעית, והפרי עצמו הרי הוא כמו שהיה.

ז. ביצד? לקח בפרות שביעית או בדמיהן בשך – נעשה הבשך באותן הפרות, ואוכלו בפרות שביעית; וצריך לבצר שניהן בשעת בעור שביעית. לקח באותו בשך או בדמיו דגים – יצא הבשך, ונתפשו הדגים. לקח בדגים או בדמיהן שמן – יצאו דגים, ונתפש שמן. לקח בשמן או בדמיו דבש – יצא שמן, ונתפש דבש. וצריך לבצר הפרות הראשונות עם הדבש האחרון, בדרך שמבערין פרות שביעית; ואין עושין משניהן מלוגמה [תרופה] ולא מפסידין אותן, כשאין פרות שביעית.

ח. אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח [– שאין צריך לומר פירות אלו מחוללין]. במה דברים אמורים? בפרי ראשון; אבל בפרי שני [כסף שפדה פירות שביעית עליו] – מתחלל בין דרך מקח בין דרך חלול.

ט. וכשמחללין פרי הנלקח שנית [– פרי שני], אין

מחללין אותו על בהמה חיה ועוף חיים – שפא ניחם, ויגדל מהם צדדים; ואין צריך לומר שביעית עצמה. אבל מחללין אותן הפרות על השחוטין.

י. דמי שביעית – אין פורעין מהם את החוב, ואין עושין בהן שושבינות [דמי תמיכה מידידים למשיא בנין], ואין משלמין מהן תגמולין, ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת; אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים, וצריך להודיע [שישמרו על קדושתן]. וכן אין לוקחין מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה; ואם לקח, [קנסתו ש:] יאכל כנגדן [פירות אחרים] בדרך שעושה במעשר שני. ואין מביאין מהן קני זבים וזבות וילדות, חסאות ואשמות; ואם הביא, יאכל כנגדן. ואין סכין כלים ועורות בשמן של שביעית; ואם סף, יאכל כנגדן.

יא. אין נוהגין מהן לא לבלן, ולא לספר, ולא לספן, ולא לשאר האמנין; אבל נוהגין הוא למי שדולה מים מן הבור להשקות אותו מים. ומותר לתן מפרות שביעית או מדמיהן לאמנין, מתנות חנם.

יב. האומר לפועל: 'הא לך אסר זה, ולקט לי ירק היום' – שכרו מותר; ואינו פדמי שביעית – אלא מוציאו בכל מה שיירצה, ולא קנסו את הפועל להיות שכרו פדמי שביעית. ואם אמר לו: 'לקט לי בו היום ירק' – הרי זה פדמי שביעית; ואינו מוציאו אלא באכילה ושתייה, בפרות שביעית.

יג. החמרים העושים בפרות שביעית מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדי – הרי שכרן פדמי שביעית; ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרים, ולא קנסו בשכר הפועל? מפני ששכר הפועל מעט – לא קנסו בו, משום כדי חייו [פרנסתו].

יד. הלוקח מן הנחתום כפר בפונדיון, ואמר לו בשעת לקיחה: 'כשאלקט ירקות שדה, אביא לך' – הרי זה מותר; ואותו הפכר, הרי הוא בפרות שביעית. ואם לקח ממנו סתם – לא ישלם מדמי שביעית; שאין פורעין חוב מדמי שביעית.

טו. אוכלין פרות שביעית בטובה [להוקיר טובה לבעלים, ואין בזה משום סחורה], ושללא בטובה [שלא ברצונם כהפקר]. ביצד בטובה? שיתן לו פרות שביעית, כמי שעשה עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגנתו לאכל, כמי שעשה עמו טובה. ומי שנתנו לו פרות שביעית במתנה, או שנפלו לו בירשה – הרי זה אוכלם, בדרך שאוכל פרות שאוסף אותן הוא בעצמו מן השדה.

הלכות שמטה ויובל פרק ז

א. פרות שביעית – אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה, שנאמר: "ולקחתם וילחיתם אשך בארצך תהיה", כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן

עד העצרת, ובעצבים עד הפסח של מוצאי שביעית, ובגרוגרות עד חנוכה.

יב. המוליד פרות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו - חיב לבער; לפי שנותנין עליו חמרי מקום שניצא משם, וחמרי מקום שהלך לשם. ופרות הארץ שניצאו לחוצה לארץ - מתבצרים במקומן, ולא יעבירו ממקום למקום.

יג. כלל גדול אמרו בשביעית: כל שהוא מאכל אדם, או מאכל בהמה, או ממין הצובעין - אם אינו מתקיים בארץ - יש לו שביעית ולדמיו שביעית, וחיב בבעור ויש לדמיו בעור. כגון עלי הלוח השוטה ועלי הדנדנה [נענע, מנטה] והעלשין, מאכל אדם; וכגון החוחים והדנדרין, מאכל בהמה; וכגון אסטס וקוצה, ממין הצובעין. ואם היה מתקיים בארץ, כגון הפואה והרכפה ממין הצובעין - אף על פי שיש לו שביעית ולדמיו שביעית - אין לו בעור ולא לדמיו בעור, שהרי מתקיים בארץ, אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה.

יד. *וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואינו ממין הצובעין - הואיל ואינו לעצם, יש לו שביעית ולדמיו שביעית. אבל אין לו בעור ולא לדמיו בעור, אף על פי שאינו מתקיים בארץ; אלא נהנין בו או בדמיו עד ראש השנה; כגון עקר הלוח השוטה, ועקר הדנדנה [נענע], והעקרבנין [מיו עשב].

טו. קלפי רמון והנץ [הפרח] שלו, קלפי אגוזים, והנרענין - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית; אבל אין להם בעור ולא לדמיהם. לולבי זרדים [ראשי ענפים שחתכו מהכרם], והחרובים - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית, ויש להן ולדמיהן בעור. לולבי האלה, והבטנה, והאטדין [סוג קומ] - יש להן ולדמיהם שביעית, ואין להן ולא לדמיהן בעור; אבל לעלים שלהן יש בעור.

טז. איזו היא שעת בעור העלין? בעת שיבולו מן האילנות שלהן; עלי זיתים, ועלי קנים, ועלי חרובין - אין להם בעור, לפי שאינן נובלות וכלות.

יז. ועד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחין בשביעית? עד שייבש המתיק [פרי מר, ונקרא כך בלשון סגי נהור]; ויגבב עשבים יבשים, עד שתתר רביעה [גשמים] שניה במוצאי שביעית.

יח. ועד מתי יהיו העננים מתרין להפגס לפחדסות במוצאי שביעית, לאסוף פרות שביעית? עד שתתר רביעה שניה. יט. הנרד והכפר והלטם, יש להן שביעית ולדמיהן שביעית. הקטף, והוא שרף היוצא מן האילנות ומן העקרין [גזעים], אין לו שביעית; והיוצא מן הפגין [פירות שלא הבשילו], יש לו שביעית ולדמיו שביעית.

כ. במה דברים אמורים? באילן מאכל; אבל באילן סרק - אף היוצא מן העלין ומן העקרין - כפרי שלהן, ויש לו שביעית ולדמיו שביעית.

כא. הפוכש ורד שביעית בשמן של ששית - ילקט

השדה, אמה אוכל ממה שבבית; כלה לחיה מן השדה - חיב לבער אותו המין מן הבית, וזה הוא בעור של פרות שביעית.

ב. כיצד? הרי שהיו לו גרוגרות [תאנים מיובשות] של שביעית בתוך ביתו - אוכל מהן כל זמן שהתאנים באילנות בשדה. פלו התאנים מן השדה - אסור לאכל מן הגרוגרות שבבית, אלא מבער אותן.

ג. היו לו פרות מרבין, מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. ואסור לאכל אחר הבעור, בין לעניים בין לעשירים; ואם לא מצא אוכלין בשעת הבעור - שורף באש, או משליך לים, או מאבד בכל דבר שמאבד.

ד. היו לו צמוקין של שביעית, וכלו הענבים מן הגנות והפרדסים שהן הפקר - אף על פי שעדין יש ענבים בגפנים שבתוך החצרות - אינו אוכל מן הצמוקין מפני ענבים אלו שבתוך, לפי שאינם מצויין לחיה. אבל אם יש ענבים קשים ביותר שאינם נגמריין אלא בסוף השנה, הרי זה אוכל מן הצמוקין בשבילם. וכן כל פיוצא בזה. ה. אילן שהוא עושה פרות שתי פעמים בשנה, והיה לו מפרותיו הראשונות - הרי זה אוכל מהן כל זמן שפרות שניות מצויות בשדה, שהרי מאותו המין בשדה; אבל פרות הסתו - אין אוכלין בשבילן, מפני שהן דומין לפרות של שנה אחרת.

ו. הפוכש שלשה [מיני] כבשים בתבית אחת [שכל אחד זמן ביעורו שונה] - כל שפלה מינו מן השדה, יבער מינו מן התבית; ואם התחיל בה, הרי הכל כמבער. וכשם שמבער אכלי אדם, כך מבער אכלי בהמה מן הבית; ואינו מאכיל לבהמה, אם כלה אותו המין מן השדה.

ז. וכשם שמבערין את הפרות, כך מבערין את הדמים. כיצד? הרי שמכר רמזים של שביעית, והרי הוא אוכל בדמיהן, וכלו הרמזים מן האילן שבשדה, ונשאר אצלו מן הדמים שמכר בהן - חיב לבער.

ח. כיצד עושה? קונה בהן מאכלות, ומחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד; או ישליך המעות לים המלח, אם לא מצא אוכלין.

ט. שלש ארצות לבעור: ארץ יהודה כלה - הקר והשפלה והעמק, ארץ אחת; עבר הירדן פלו - שפלת לד והר שפלת לד ומבית חורון עם הים, ארץ אחת; והגליל פלו - גליל העליון וגליל התחתון ותחום טבריה, ארץ אחת. ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתן, עד שיכלה האחרון שבה.

י. כיצד? היו לו פרות בארץ יהודה - אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ יהודה כלה; וכן אם היו לו פרות גליל - אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ הגליל כלה; וכן בעבר הירדן.

יא. ושלש ארצות אלו, פלן חשוכות בארץ אחת לחרובין ולזיתים ולתמרים. ואוכלין בתמרים, עד שיכלה האחרון שבו; ואימתי הוא כולה? עד הפורים. וכן אוכלין בזיתים

י. כשם שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית, או לשמר אותן - כך אסור לקח אותן מעם הארץ; לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואפלו כל שהוא - שמא לא יאכל אותן בקדשת שביעית.

יא. הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית, נותן לו אתרוג מתנה; ואם לא נתן, מבליע לו דמי אתרוג בדמי הלולב. יב. במה דברים אמורים? בזמן שהיה מוכר פרות שקמוותן בשמור, כגון תאנים ורמונים וכיוצא בהן; אבל אם היה מוכר פרות שחזקתן מן ההפקר, כגון הפיגם, והירבוזין השוטים, והחלגלוגות, והפספר של הרים, וכיוצא בהן - הרי זה מתר לקח ממנו מעט בדמי שלש סעודות בלבד, משום כדי חייו [פרנסתו] של מוכר.

יג. וכן כל דבר שאינו חייב במעשרות, כגון שום בעל כבי, ובצל של רכפה, וגריסין הקלקיות, ועדשים המצריות, וכן גרעוני גנה שאינן נאכלין כגון זרע לפת וצנון, וכיוצא בהן - הרי אלו נלקחין מכל אדם בשביעית. יד. במה דברים אמורים? בעם הארץ סתם; אבל מי שהוא חשוד לעשות סחורה בפרות שביעית, או לשמר פרותיו ולאצור מהן - אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זקת שביעית, כלל. ואין לוקחין ממנו פשתן, אפלו סרוק; אבל לוקחין ממנו טווי ושוזר.

טו. החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות; והחשוד על המעשרות, אינו חשוד על השביעית. שאף על פי שזה וזה מן התורה - מעשר טעון הבאת מקום, מה שאין כן בשביעית; ושביעית אין לה פדיון, מה שאין כן במעשר.

טז. החשוד על הטהרות, אינו חשוד לא על המעשר ולא על השביעית; שהאכל הטמא הזה שמכרו בחזקת טהור, אינו מטמא אחרים אלא מדברי סופרים [חכמים], והחשוד לדברי סופרים, אינו חשוד לדברי תורה.

יז. כל החשוד על דבר - אף על פי שאינו נאמן על של עצמו, נאמן על של אחרים; חזקה, אין אדם חוטא לאחרים. לפיכך, החשוד על דבר, דנו ומעידו.

יח. הכהנים חשודין על השביעית - לפי שהן אומרים: ה'איל והתרומות מתרות לנו, אף על פי שהן אסורין על הנזרים במיתה - קל וחמר פרות שביעית'. לפיכך, סאה תרומה שנפלה למאה סאה של פרות שביעית, תעלה; נפלה לפחות ממאה - ירקבו הכל, ולא ימכרו לכהנים ככל מדמא [תערובת תרומה וחולין], לפי שהן חשודין על השביעית.

יט. הצבעין והפסמין [מפסמי בהמות] לוקחין מרסן מכל מקום, ואין חוששין שמא מספיתי שביעית הוא.

כ. גבאי קפה בשביעית, לא יהיו מדקדקין בהצרות של אכלי שביעית; ואם נתנו להם פת - מתרת, ואין חוששין לה, שמא מספיתי שביעית הוא; שלא נחשדו ישראל להיות נותנין מפרות שביעית, אלא או מעות שביעית, או ביצים הנלקחות בדמי שביעית. ומתן ללוות מן העניים פרות שביעית, ומחזירין להן פרות בשנה שמינית.

את הנדר, והשמן מתר. כבשו בשמן של מוצאי שביעית - חייב לבצר השמן; שהרי הנדר גבש הוא, ויכבד נתייב בבעור.

כב. חרובין של שביעית שכתשן בגין ששית, או בגין מוצאי שביעית - חייב לבצר היין, שהרי טעם פרות שביעית בו. זה הכלל: פרות שביעית שנתערבו בפרות אחרות - מין במינו, בכל שהוא; ושלל במינו, בנותן טעם.

הלכות שמטה ויוכל פרק ח

א. כדרך שאסור לעבד הארץ בשביעית - כך אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה, או למכר להן כלי עבודה; לפי שאסור לחזק ידי עובדי עברה.

ב. ואלו כלים שאין האמן רשאי למכרן בשביעית, למי שהוא חשוד על השביעית: מתרשה וכל כליה, העל והמזנה [לזרות התבואה] והדקר [מטדר]. זה הכלל: כל שמלאכתו מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית, אסור למכרו לחשוד; ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ותהיה מתרת, מתר למכרו לחשוד.

ג. כיצד? מוכר הוא לו המגל, והעגלה וכל כליה - שאם יקצר בו מעט ויביא על העגלה מעט, הרי זה מתר; ואם יקצר כדרך הקוצרין או יביא כל פרות שדהו, אסור.

ד. ומתר למכר סתם למי שאינו חשוד, אפלו דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית - שהרי אפשר שיקנה בשביעית, לעשות לו מלאכה לאחר שביעית.

ה. היוצר מוכר חמשה כדי שמן, וחמש עשרה כדי זין, ומתר למכר לגוי יתר מזה, ואינו חושש שמא ימכר לישראל; ומוכר פדים רבים לישראל בחוצה לארץ, ואינו חושש שמא יביא לארץ.

ו. ומוכר לחשוד פרה חורשת, שהרי אפשר לשחטה. ומוכר לו שדהו, שהרי אפשר שיוכירה [שלא יעבוד בה]. אבל לא ימכר לו שדה האילן, אלא אם כן פוסק עמו על מנת שאין לו באילן. ומשאילו סאה [כלי מדידה] למדד בה, אף על פי שהוא יודע שיש לו גרן - שהרי אפשר שימדד בה בתוך ביתו. ופוטל לו מעות, אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלין. וכלן בפרוש, אסורין.

ז. וכן משאלת אשה להכרתה החשודה על השביעית, נפה ויכרה רחים ותנור; אבל לא תבור ולא תטחן עמה. ח. מחזקין ידי גוים בשביעית, בדברים בלבד - כגון שראוהו חורש או זורע, אומר לו: 'תתחזק', או 'תצלח', וכיוצא בדברים אלו; מפני שאינם מצוין על שביתת הארץ. אבל לא יסעדנו ביד. ומתן לרדות עמהן הפרות, וחזקתן מהם גירין [קרקע שנחרשה בשביעית] - לפי שאינן בגי חייב כדי לקנס אותם.

ט. מתר לעשות בתלוש בסורגה [מקומות שכבש דוד], אבל לא במחבר. כיצד? דשין וזורין ודורקין ומעמרין, אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין; וכן כל כיוצא באלו.

יום שלישי כ"ה תשרי ה'תש"ע

הלכות שמטה ויוכל פָּרָק ט

א. מצות עשה להשמיט המלוא בשביעית, שנאמר: "שמוט כל בעל משה ידו"; והתובע חוב שעברה עליו שביעית - עבר על לאו, שנאמר: "לא יגש את רעהו ואת אחיו".

ב. אין שמטת כספים נוהגת מן התורה בשביעית, אלא בזמן שהיוכל נוהג, שיש שם שמטת קרקע - שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף; ודבר זה, קבלה הוא [ממשה רבינו]: אמרו חכמים, בזמן שאמה משמיט קרקע - אמה משמיט כספים בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובזמן שאין שם שמטת קרקע - אין אמה משמיט כספים בשביעית, אפלו בארץ.

ג. ומדברי סופרים [חכמים], שתהא שמטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום, ואף על פי שאין היוכל נוהג - כדי שלא תשתכח תורת השמטת כספים בישראל.

ד. אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה - שנאמר: "מקץ שבע שנים, תעשה שמטה". וזה דבר השמטה: שמוט וכו', ושם הוא אומר: "מקץ שבע שנים, במועד שנת השמטה - בחג הסוכות"; מה שם אחר שבע, אף השמטת כספים אחר שבע. לפיכך, המלוא את חברו בשביעית עצמה, גובה חובו כל השנה כלה; וכשתשקע חמה בליל ראש השנה של מוצאי שביעית, אבד החוב.

ה. שחט את הפרה, וחלקה על דעת שהיום ראש השנה של מוצאי שביעית, ונתעבר אלו, ונמצא אותו היום סוף שביעית - אבדו הדמים, שהרי עברה שביעית על החוב.

ו. שביעית משמטת את המלוא; ואפלו מלוא שבשטר שיש בו אחריות נכסים, הרי זה משמיט. ואם סים לו שדה בהלואתו, אינו משמיט. והשביעית משמטת את השבועה, שנאמר: "לא יגש" - מפל מקום, לא לשלם ולא להשבע.

ז. במה דברים אמורים? בשבועת הדינין, וכל פיוצא בה מדברים שאם יודה בהן, שביעית משמטת אותן; אבל שבועת השומרין והשתפין [- שטענו שנגנב מהם], וכיוצא בהן משבועות שאם יודה ישלם - הרי זה ישבע אחר השמטה.

ח. הלואה ותבעו וקפר בו, והגיעה שמטה והוא בכפירתו, והודה אחר שעברה שביעית, או שבאו עליו עדים אחר השביעית - אין השביעית משמטת.

ט. המלוא את חברו, וקבע לו זמן לעשר שנים - אינו משמיט; אף על פי שהוא בא לידו "לא יגש", הרי הוא עתה אינו יכול לנגש. התנה עמו שלא יתבענו, שביעית משמטת.

י. המלוא את חברו, והתנה עמו שלא תשמטנו שביעית - הרי זה נשמט, שאינו יכול לבטל דין השביעית. התנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה, ואפלו בשביעית - תנאו קים; שכל תנאי שבממון קים, ונמצא זה חייב עצמו בקמון שלא חייבה אותו תורה, שהוא חייב.

יא. הקפת חנויות, אינה נשמטת; ואם עשה אותה מלוא, נשמטת. שכר שכיר, אינו נשמט; ואם זקפו עליו במלוא, הרי זה נשמט.

יב. קנס של אונס והמפתה והמוציא שם רע - אינן נשמטין; ואם זקפן במלוא, נשמטין. ומאימתי נזקפין במלוא? משעת העמדה בדין.

יג. המגרש את אשתו קדם השמטה, אין כתבתה נשמטת; ואם פגמה אותה, או זקפתה עליו במלוא - נשמטת. יד. המלוא על המשכון, אינו משמיט - והוא, שיהיה החוב כנגד המשכון; ואם היה יתר, משמיט היתר על המשכון.

טו. המוסר שטרותיו לבית דין, ואמר להם: 'אתם גבו לי חובי זה' - אינו נשמט, שנאמר: 'ואשר יהיה לך את אחיד'; וזה - בית דין תובעין אותו. וכן בית דין שחתכו את הדין, וכתבו: 'איש פלוני אמה חייב לתן לזה כף וכף' - אינו נשמט; שזה כגבוי הוא, וכאלו בא לידו, ואינו במלוא.

טז. כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלות זה את זה, ועוברין על הכתוב בתורה: "השמר לך פן יהיה דבר וגו'" - התקין [סוסר] פרוזבול, כדי שלא ישמט החוב, עד שילוו זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים; אבל שמטה של תורה, אין הפרוזבול מועיל בה.

יז. אין כותבין פרוזבול, אלא בית דין חכמים גדולים ביותר, כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי - שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם; אבל שאר בתי דינין, אין כותבין. יח. זה הוא גופו של פרוזבול: 'מוסר אני לכם, פלוני ופלוני הדינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה'; והדינין חותמין מלמטן, או העדים.

יט. אין כותבין פרוזבול, אלא על הקרקע; אם אין קרקע לזה - מזה לו המלוא כל שהוא בתוך שדהו, אפלו קלח של כרוב. השאילו מקום לתנור או לכירה, כותבין עליו פרוזבול; היתה לו שדה ממשפנת, כותבין עליה פרוזבול.

כ. וכותבין לאיש על נכסי אשתו, וליתומים על נכסי אפטרופיין. אין לו קרקע, ולעבר יש לו קרקע - כותבין לו עליה פרוזבול. היה לו חוב על חברו, ויש לחברו קרקע - הואיל והוא תחת שעבודו, כותב עליו פרוזבול. כא. אחד שלוח מחמשה, צריכין פרוזבול לכל אחד ואחד; וחמשה שלוח מאחד, דין פרוזבול אחד לכלן.

כב. כתב הפרוזבול תחלה, ואחר כך הלוא - אינו מועיל, אלא משמיט; עד שיקתב הפרוזבול לאחר שהלואה. נמצאת אומר, שכל מלוא הקודמת לפרוזבול, אינה נשמטת בפרוזבול זה; ואם הפרוזבול קדם את המלוא, הרי זו נשמטת.

כג. לפיכך, פרוזבול המקדם כשר, והמאחר פסול. כיצד? כתב הפרוזבול בגיסן, והקדים זמנו מאד - כשר; שהרי הורע כחו, שאינו משמיט אלא עד אדר. אבל אם אחר זמנו, וכתבו מאז - פסול; שהרי מיפה כחו, שהוא אינו

החמשים - שגאמר: "נספרת לך שבע שבתות שנים וגו' וקדשתם את שנת החמשים"; ושתי מצוות אלו, מסורין לבית דין הגדול בלבד.

ב. ומאימתי התחילו למנות? מאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ - שגאמר: "שש שנים תזרע שדה, ושש שנים תזמר כרמך", עד שיהיה כל אחד מפרי ארצו; ושבע שנים עשו בכבוש הארץ, ושבע שנים בחלוק. נמצאת אומר, בשנת שלש וחמש מאות וארבעים מראש השנה שאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה - התחילו למנות. ועשו שנת עשר וחמש מאות וארבעים ליצירה, שהיא שנת אחת ועשרים משנכנסו לארץ - שמטה; ומנו שבע שמטות וקדשו שנת חמשים, שהיא שנת ארבע וששים משנכנסו לארץ.

ג. שבעה עשר יובלים מנו ישראל, משנכנסו לארץ ועד שיצאו; ושנה שיצאו בה, שחרב הבית בראשונה, מוצאי שביעית היתה, ושנת שש ושלושים ביובל היתה - שארבע מאות שנה ועשר שנים עמד בית ראשון. כיון שחרב הבית, בטל מנין זה משבטלה הארץ. ונשארה הארץ חרבה שבעים שנה, ונבנה בית שני, וארבע מאות ועשרים עמד. ובשנה השביעית מבנינו עלה עזרא, והיא הביאה השנה; ומשנה זו התחילו למנות מנין אחר. ועשו שנת שלש עשרה לבנין בית שני שמטה, ומנו שבע שמטות וקדשו שנת חמשים; אף על פי שלא היה שם יובל בבית שני, מונין היו אותו כדי לקדש שמטות.

ד. נמצאת למד, שהשנה שחרב בה הבית באחרונה, שתחלתה מתשתי שאחר החרבן בשני חדשים, שהרי מתשרי הוא המנין לשמטים וליובלות - אותה השנה מוצאי שביעית היתה, ושנת חמש עשרה מן היובל התשיעי היתה. ולפי חשבון זה - שנה זו, שהיא שנת אלף ומאה ושבע לחרבן, שהיא שנת שבע ושמונים וארבע מאות למנין שטורות, שהיא שנת שש ושלושים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה - היא שנת שמטה, והיא שנת אחת ועשרים מן היובל.

ה. אבל כל הגאונים אמרו, שמסרת היא בידיהם איש מפי איש, שלא מנו באותן השבעים שנה שבין חרבן בית ראשון ובנין בית שני אלא שמטות בלבד, בלא יובלות; וכן משחרב באחרונה, לא מנו שנת חמשים אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת החרבן. וכן עולה מתלמוד עבודה זרה, כפי חשבון זה, שהוא קבלה.

ו. ושנת השמטה ידועה היא ומפרסמת אצל הגאונים ואנשי ארץ ישראל; וכלן לא מנו אלא לשני חרבן, משליכין אותן שבע שבע. ולפי חשבון זה - תהי שנה זו, שהיא שנת שבע ומאה וארבע לחרבן, מוצאי שביעית. ועל זה אנו סומכין, וכפי חשבון זה אנו מורין לענין מעשרות ושביעית והשמטת כספים - שהקבלה [מסורת הגאונים] והמעשה עמודים גדולים בהוראה, ובהם ראוי להתלות. ז. שנת יובל אינה עולה ממנין שני השבוע [השמיטה] - אלא שנת תשע וארבעים שמטה, ושנת חמשים יובל;

משמיט עד איר שלא כדין - שאין דינו שלא ישמיט אלא עד ניסן, בשעת מסירת הדברים לבית דין.

כד. המוציא שטר חוב אחר שביעית, ואין עמו פרוזבול - אבד חובו. ואם אמר: 'היה לי פרוזבול, ואבד' - נאמן; שמזמן הספנה ואילך, בעל חוב גובה שלא בפרוזבול. ולא עוד, אלא כשיביא בעל חוב את שטרו, או כשיבוא לתבע במלוה על פה - אומרים לנתבע: 'שלם לו'; ואם טען הנתבע ואמר: 'איה פרוזבול שלו'? אומרים לתובע: 'היה לך פרוזבול, ואבד'? אם אמר: 'כן היה', נאמן; ואם הודה שלא כתב פרוזבול, אבד חובו. והתומין, אינן צריכין פרוזבול.

כה. הוציא פרוזבול, וטען הנתבע ואמר: 'מלוה זו שהוא תובע - אחר פרוזבול זה היתה', והתובע אומר: 'קדם פרוזבול זה היתה' - התובע נאמן; שאלו אמר: 'היה לי ואבד' - נאמן, ואף על פי שאין אנו יודעין זמן הפרוזבול שאבד.

כו. טען הנתבע ואמר: 'מלוה יש לו אצלי', והתובע אומר: 'לא פי, אלא הקפת חנות היא שאינה נשמטת, שהרי לא זקפתה מלוה' - הרי זה נאמן; שאם ירצה יאמר: 'מלוה היתה, ופרוזבול היה לי ואבד' - שבין שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מתר ואוכל דבר אסור.

כז. תלמידי חכמים שהלוח זה את זה, ומסר דבריו לתלמידים, ואמר: 'מוסר אני לכם, שקל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה' - אינו צריך לכתב פרוזבול; מפני שהן יודעין שהשמטת כספים בזמן הזה מדבריהם [של חכמים], ובדברים בלבד היא נדחית.

כח. כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית, רוח חכמים נוחה הימנו. וצריך המלוה לומר למחזיר: 'משמיט אני, וכבר נפטרת ממני'. אומר לו: 'אף על פי כן, רצוני שתקבל' - יקבל ממנו, שגאמר: "לא יגש", והרי לא נגש. ולא יאמר לו: 'בחובי אני נותן לך'; אלא יאמר לו: 'שלי הם, ובמתנה אני נותן לך'.

כט. החזיר לו חובו, ולא אמר לו כן - מסבב עמו בדברים, עד שיאמר לו: 'שלי הם, ובמתנה נתתם לך'; אם לא אמר, לא יקבל ממנו - אלא יטל מעותיו, וילך לו. ל. מי שנמנע מלהלוות את חברו קדם השמטה, שמה יתאחר החוב אצלו וישמט - עבר בלא תעשה, שגאמר: "השמר לך וגו'". וחסא גדול הוא - שהרי הזהירה תורה עליו בשני לאוין, שגאמר: "השמר לך פן וגו'", וכל מקום שגאמר: 'השמר', או 'פן', או 'אל' - הרי זו מצות לא תעשה. והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו, וקראה אותו "בליעל"; והרי הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע אלא יתן, שגאמר: "נתון תתן לו, ולא ירע לך בך בתתך לו"; והבטיח הקדוש ברוך הוא בשכר מצוה זו בעולם הזה, שגאמר: "כי בגלל הדבר הזה, יברכך וגו'".

הלכות שמטה ויובל פרק י

א. מצות עשה לספר שנים שבע שבע, וקדש שנת

הוא דין מכירת שדות האמור בתורה, והיא מצות עשה, שנאמר: "גאלה תתנו לארץ". יוכל משמיט קרקע בתחלתו, ושביעית אין משמטת כספים אלא בסופה, כמו שבארנו.

הלכות שמטה ויובל פרק יא

א. ארץ ישראל המתחלקת לשבטים - אינה נמכרת לצמיתות, שנאמר: "והארץ לא תמכר לצמיתות". ואם מכר לצמיתות, שניהם עוברין בלא תעשה; ואין מעשיהן מועילין, אלא תחזור השדה לבעליה ביובל.

ב. והמוכר שדהו לששים שנה, אינה יוצאה ביובל - שאין חזר ביובל, אלא דבר הנמכר סתם, או הנמכר לצמיתות.

ג. לא ימכר אדם ביתו או שדה אחזתו, אף על פי שהן חוזרין אחר זמן - אלא אם בן העני, שנאמר: "וכי ימוך אחיד, ומכר מאחזתו". אבל למכר ולהניח הדמים בכיסו, או לעשות בהן סחורה, או לקח בהן כלים ועבדים ובהמה - אינו רשאי; אלא למזונות בלבד. ואם עבר ומכר מקל מקום, הרי אלו מכורין.

ד. ודינן בבית דין בתי ערי חומה, ובשדה דין שדה אחזה. דין מוכר שדה אחזה - להשיב את הדמים לפי השנים הנשארות ליובל; ובכל עת שירצה לפדות, מחשב עם הלוקח על השנים שאכל, וגורע מדמי המכר, ומחזיר לו את השאר.

ה. כיצד? הרי שנשאר ליובל עשר שנים, ומכר לו שדה במאה דינר, אכלה הלוקח שלש שנים, ורצה המוכר לגאל - נותן לו שבעים דינר, ומחזיר שדהו; וכן אם אכלה שש שנים - נותן לו ארבעים דינר, ומחזיר שדהו. לא גאלה, אלא היתה ביד הלוקח עד שנת היובל - תחזור לבעלים בלא דמים, שנאמר: "במספר שני תבואת ימכר לך".

ו. מכרה לו והיא מלאה פרות, ולאחר שנים גאלה - אינו יכול לומר לו: 'החזירנה לי מלאה פרות כמו שמכרתי לך'. לפיכך, אם מכרה לו מלאה פרות לפני ראש השנה, וגאלה אחר שתי שנים - הרי זה אוכל שלש תבואות בשתי השנים, ואינו מחשב עמו אלא לפי שתי שנים בלבד, שנאמר: "על פי השנים", לא על פי התבואות.

ז. הקנים והזמורות ופרות שקמה שבתוכה, הרי הן של לוקח כשאר הפרות שלה; אבל אילן שנכסח או שיבש, שניהן אסורין בו. כיצד יעשה? ימכר, וילקח בדמיו קרקע, והלוקח אוכל פרותיה, עד שתגאל השדה מידי.

ח. הלוקח שדה אחזה, ונטעה אילנות והשביחה - כשהיא חוזרת ביובל, שמין שבח האילנות שבתוכה, ונותן בעל השדה דמי השבח ללוקח, שנאמר: "וירצא ממכר בית" - ממכר חזר, ואין השבח חזר.

ט. המוכר את שדהו בזמן שהיובל נוהג, כמו שבארנו - אינו מתר לגאל לפחות משתי שנים, שנאמר: "במספר שני תבואת ימכר לך"; ואפילו רצה הלוקח, הרי זה אסור - שנאמר: "במספר שנים אחר היובל, תקנה מאת עמיתך", אין פחות משתי שנים מעת לעת מיום המכירה.

ושנת אחת וחמשים, תחלת שש שנים של שבוע. וכן בכל יובל ויובל.

ח. משגלה שבט ראובן ושבט גד ונחצי שבט מנשה, בטלו היובלות - שנאמר: "וקראתם דרור בארץ לכל ישביה", בזמן שכל יושביה עליה; והוא, שלא יהיו מערביין שבט בשבט, אלא כלן יושבים בתקנן. בזמן שהיובל נוהג בארץ, נוהג בחוצה לארץ, שנאמר: "יובל הוא" - בכל מקום, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.

ט. ובזמן שהיובל נוהג, נוהג דין עבד עברי, ודין בתי ערי חומה [שנאמר בו "לא יצא ביובל"], ודין שדה חרמים [המיוחדת לבדק הבית או לכהן], ודין שדה אחזה [שירש מאבותיו ומכרה, חוזרת אליו ביובל], ומקבלין גר תושב; ונוהגת שביעית בארץ, והשמטת כספים בכל מקום - מן התורה. ובזמן שאין היובל נוהג, אין נוהג עבד עברי, ולא בתי ערי חומה, ולא שדה אחזה, ולא שדה חרמים, ואין מקבלין גר תושב; ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם, וכן השמטת כספים בכל מקום מדבריהם, כמו שבארנו.

י. מצות עשה לתקע בשופר בעשירי בתשרי בשנת היובל. ומצוה זו מסורה לבית דין, תחלה; וכל יחיד ויחיד חזב לתקע, שנאמר: "תעבירו שופר". ותוקעין בשופר תשע, כדרך שתוקעין בראש השנה; ומעבירין שופר בכל גבול ישראל.

יא. שופר של יובל ושל ראש השנה, אחד הוא לכל דבר; ואחד היובל ואחד ראש השנה לתקיעות, אלא שביובל תוקעין בין בבית דין שקדשו בו את החדש, ובין בבית דין שלא קדשו בו את החדש; וכל יחיד ויחיד חזב לתקע כל זמן שבית דין יושבין, ושללא בפני בית דין.

יב. ובראש השנה שחל להיות בשבת, לא היו תוקעין אלא בבית דין שקדשו בו את החדש; ואין כל יחיד ויחיד תוקע, אלא בפני בית דין.

יג. שלשה דברים מעכבין ביובל: תקיעה, ושלוח עבדים, והחזרת שדות לבעליהן - וזו היא השמטת קרקע.

יד. מראש השנה ועד יום הכפורים, לא היו עבדים נפטרים לבתיהם, ולא משתעבדין לאדוניהם, ולא השדות חוזרות לבעליהן - אלא עבדים אוכלין ושותים ושמחים, ועטרוניהם בראשיהם. בין שהגיע יום הכפורים - תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן, וחזרו שדות לבעליהן.

טו. דין היובל בשביטת הארץ ודין השמטה, אחד הוא לכל דבר: כל שאסור בשביעית מעבודת הארץ, אסור בשנת יובל; וכל שמתר בשביעית, מתר ביובל; ומלאכות שלוקין עליהן בשביעית, לוקין עליהן ביובל; ודין פרות שנת יובל באכילה ומכירה ובכעור, כדין פרות שביעית לכל דבר.

טז. ותרם שביעית על היובל - שהשביעית משמטת כספים, ואין היובל משמיט כספים. ויותר יובל על השביעית - שהיובל מוציא עבדים, ומשמיט קרקע; וזה

תורה, ואינו מחזיר ביוכל. ואם ירש ממנה [מקום ב:] בית הקברות - יחזיר לבני משפחה, משום פגם משפחה [שגנאי להם שיקבר זר בתוכם והם יקברו במקום אחר]; ויתנו לו דמיה, ומנפין לו דמי קבר אשתו - שהרי חזב בקבורתה.

יום רביעי כ"ו תשרי ה'תש"ע

הלכות שמטה ויובל פ"ק יב

- א. המוכר בית בתוך עיר המקפת חומה - הרי זה גואל אותה כל שנים עשר חדש מיום שמכר, בכל עת שירצה, ואפלו ביום שמכר; וכשירצה לפדות - נותן כל הדמים שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום.
- ב. ואין הקרובים פודין אותה, אלא המוכר עצמו אם השיגה ידו. ויש לו למכר מנכסיו ולפדות; אבל לא ללוה ויגאל, ולא יגאל לחצאין.
- ג. מת הלוקח, יפדה מיד בנו; וכן אם מת המוכר, יש לבנו לפדותה כל שנים עשר חדש.
- ד. מכר לראשון, ומכר ראשון לשני בתוך השנה - מונין לראשון: כיון ששלמה שנה לראשון - החלט הבית [נ- עבר לרשותו לגמרי] ביד השני; שהמוכר מכר לשני כל זכות שתבוא לידי. הגיע שנים עשר חדש ולא גאלה, הרי זו נחלטה ביד הלוקח. וכן אם נתן הבית מתנה ולא גאלו כל שנים עשר חדש, הרי זה נחלט ביד זה שנתינו לו מתנה.
- ה. היתה שנה מעבדת, אינו נחלט עד סופה - שנאמר: "עד מלאות לו שנה תמימה", להביא חדש העבור.
- ו. מכר שני בתים, אחד בחצי אדר ראשון ואחד בראש אדר שני - זה שמכר בראש אדר שני, כיון שהגיע אחד באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה; וזה שמכר בחצי אדר ראשון, לא עלתה לו שנה עד חצי אדר של שנה הבאה - מפני שיירד הלוקח בחדש העבור.
- ז. הגיע יום שנים עשר חדש, ולא נמצא הלוקח לפדות ממנו - הרי זה מניח מעותיו בבית דין, ושובר הדלת ונכנס לביתו; ואימתי שגבול הלוקח, יבוא ויטל את מעותיו.
- ח. המקדיש בית עיר חומה, וגאלו אחר מיד ההקדש - כיון שעלתה לו שנה משעה שנגאל מיד ההקדש ולא גאלו בעליו, נחלט ביד הגואל; שאין ההקדש חולט, אלא הלוקח, שנאמר: "לקנה אתו, לדתיו".
- ט. מכר בית עיר חומה, והגיע יובל בתוך שנת המכר - אינו חוזר ביוכל, אלא יהיה ביד הלוקח, עד שירצה המוכר לגאל כל שנת המכר; או תמלא שנה, ויחלט.
- י. המוכר בית בבתי החצרים, או בעיר שאינה מקפת חומה כראוי - הרי זה נגאל בכל יפה שבדין השדות ושבדין הבתים המקפין חומה. ביצר? אם רצה לגאל מיד - גואל, כדין הבתים. הגיע שנים עשר חדש ולא גאל - הרי זה גואל עד שנת היובל, כדין השדות; וכעת שגואל - מחשב עם המוכר, וגורע לו מה שאכל. הגיע יובל ולא גאל - חוזר הבית בלא דמים, כדין השדות.

- י. וצריך שיאכל הלוקח שני תבואות בשתי השנים [שנתיים שהיו בהן תבואות], ואחר גאל - שנאמר: "שני תבואות"; לפיכך, אם היתה אחת משתי השנים שביעית, או שנת שדפון או ירקון - אינה עולה מן המנין.
- יא. הניחה הלוקח בורה [לא זרועה] שנה ואכלה שנה, או אכלה שנה ונרה [חרש] שנה לזריעה ולא זרעה - הרי אלו עולין למנין. מכרה בשנת יובל עצמה - אינה נמכרת, והדמים חוזרין לבעלים.
- יב. מכרה שנה אחת לפני היובל - הרי הלוקח אוכל אותה שנה שניה אחר היובל, שנאמר: "שני תבואות".
- יג. מכר נקעים מלאים מים, או סלעים שאינם ראויין לזריעה - הרי זה פודה בפחות משתי שנים, שנאמר: "במספר שני תבואות" - שדה הראויה לתבואה, היא שאינה נגאלת אלא אחר שתי שנים. ואם לא גאלה - אף על פי שאינה ראויה לזריעה, חוזרת לבעלים ביוכל.
- יד. מכר אילנות - אין נגאלין לפחות משתי שנים, שהרי ראויין לתבואות; ואם לא גאלן, אינן חוזרין לבעלים ביוכל - שנאמר: "ושב לאחזתו", ולא לאילנות.
- טו. מכר שדה לראשון, ומכר הראשון לשני, ושני לשלישי, אפלו מאה - בשנת היובל תחזר לאדון ראשון, שנאמר: "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, לאשר לו אחזת הארץ".
- טז. מכרה לראשון במאה דינר, ומכרה הראשון לשני במאתים, ורצה האדון לגאל - אינו מחשב אלא עם הראשון, שנאמר: "לאיש אשר מכר לו". מכרה לראשון במאתים, ומכרה הראשון לשני במאה - הרי זה מחשב עם האחרון. וכן אם מכרה במאה, והשביחה ביד הלוקח, והרי היא ראויה להמכר במאתים - מחשב לפי מה שמכר; ואם מכרה במאתים, והכסיפה, והרי היא ראויה להמכר במאה - מחשב לפי מה שהיא. לעולם מניין כח המוכר שדה אחזה, ומרעין כח הלוקח.
- יז. המוכר שדה אחזה, והיו לו שדות אחרות, ומכר מאותן השדות כדי לגאל שדה שמכר - אין שומעין לו, שנאמר: "ומצא כדי גאלתו", עד שימצא דבר שאינו מצוי בשעה שמכר. וכן אם לזה לגאל, אין שומעין לו - שנאמר: "והשיגה ידו", לא שיליה.
- יח. מצא מעט, ורצה לגאל חצי השדה שמכר - אין שומעין לו, שנאמר: "כדי גאלתו" - או גואל את כלה, או אינו גואל. ואם רצו קרוביו לגאל - גואלין, שנאמר: "ויבא גאלו הקרב אליו".
- יט. הנותן שדה מתנה, הרי זו חוזרת לו ביוכל - שנאמר: "תשבו איש אל אחזתו", לרבות את המתנה.
- כ. האחין שחלקו [בירושה] - פלקוחות הן, ומחזירין זה לזה חלקו ביוכל; ולא תבטל חלקתן מקמות שהיתה. וכן הבכור והמיתבם [נושא] אשת אחיו [שמת] - מחזיר ביוכל חלק שנטל, ונוטל החלק שפנגדו.
- כא. אבל היורש את אשתו - אף על פי שירשת הבעל מדבריהם [של חכמים] - עשו חזק לדבריהם בשל

וּמִגִּרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהַמָּתָם וְלִרְכָּשָׁם, וְלִכָּל חֵיתָם" -
לחיים נתנו, לא לקבורה.

ד. אין עושין בערי הלויים עיר מגרש, ולא מגרש עיר,
ולא מגרש שדה, ולא שדה מגרש - שנאמר: "וישדה
מגרש עריהם, לא ימכר";

ה. ומפי השמועה [מסורת ממש רבין] למדו, שזה
שנאמר: "לא ימכר", לא ישנה - אלא השדה והמגרש
והעיר, כל אחד משלשמן כמות שהוא לעולם. וכן בשאר
ערי ישראל - אין עושין שדה מגרש, ולא מגרש שדה,
ולא מגרש עיר, ולא עיר מגרש;

ו. ולא יסתר אדם את ביתו לעשותו גנה, ולא ישע את
חורבתו גנה; שלא יחריבו ארץ ישראל.

ז. כהנים ולוויים שמכרו שדה משדות עריהם, או בית
מבתי ערי חומה שלחן - אין גוזלין בסדר הזה, אלא
מוכרין השדות ואפלו סמוך ליוכל, וגוזלין מיד; ואם
הקדישו שדה, גוזלין מיד ההקדש לאחר היובל; וגוזלין
בתי ערי חומה כל זמן שניצו, אפלו אחר כמה שנים -
שנאמר: "גאלת עולם תהיה ללוים".

ח. ישראל שירש את אבי אמו לוי - הרי זה גואל כלוים,
אף על פי שאינו לוי; הואיל והערים או השדות של לויים,
גואל לעולם; שדין זה תלוי במקומות אלו, לא בבועלים.
ט. ולוי שירש את אבי אמו ישראל - אינו גואל כלוים,
אלא כישראל; שלא נאמר "גאלת עולם תהיה ללוים",
אלא בערי הלויים.

י. כל שבט לוי, מזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. וכן הן
מזהרין, שלא יטלו חלק בבזה בשעה שכובשין את הערים
- שנאמר: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי, חלק
ונחלה עם ישראל", "חלק" בבזה, ו"נחלה" בארץ; וכן
הוא אומר: "בארצם לא תנחל, וחלק לא יהיה לך
בתוכם", בבזה. וכן לוי או כהן שנטל חלק בבזה, לוקה;
ואם נטל נחלה בארץ, מעבירין אותה ממנו.

יא. יראה לי, שאין הדברים האלו אמורים, אלא בארץ
שנכרת עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב, וירשונה
בניהם ונתחלקה להם; אבל שאר כל הארצות שכובש
מלך ממלכי ישראל - הרי הפהנים והלויים באותן הארצות
ובבנותן, ככל ישראל.

יב. ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובבזתה עם אחיו?
מפני שהבדל לעבד את ה' ולשירתו, ולהורות דרכיו הנשירים
ומשפטי הצדיקים לרבים - שנאמר: "וירו משפטי יעקב,
ותורתך לישראל". ולפיכך, הבדלו מדרכי העולם - לא
עורכין מלחמה בשאר ישראל, ולא נוטלין, ולא זוכין לעצמן
בכח גופן; אלא הם חיל ה', שנאמר: "ברך ה' חילו", והוא
ברוך הוא זוכה להם, שנאמר: "אני חלקך ונחלתך".

יג. ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מפל באי
העולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו להבדל לעמד
לפני ה' לשירתו ולעבדו לדעת את ה', והלך ישר כמו
שעשהו האלהים, ופרק מעל צנארו על החשבונות הרבים

יא. כל שהוא לפניו מן החומה, כגון הגנות והמרחצאות
והשוככות - הרי הוא בבתים, שנאמר: "אשר בעיר".
אבל השדות שבתוך העיר, נגזלין בדין השדות שחוץ
לעיר, שנאמר: "וקם הבית אשר בעיר" - "הבית" וכל
הדומה לבית, לא השדות.

יב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, אינו
נחלט בבתי ערי חומה. וירושלים, אין הבית נחלט בה.
ובית הבנוי בחומה, אינו בבתי ערי חומה.

יג. עיר שגאותיה חומתה, או שהים חומתה - אינו כמקפת.
יד. אין המקום נקרא 'עיר חומה' - עד שיהיה בו שלש
תצורות או יתר, ובכל תצור מהן שני בתים או יתר, ויניפו
אותן חומה תחלה, ואחר כך יבנו התצורות בתוכו; אבל
מקום שישב ואחר כך הקף, או שלא היה בו שלש
תצורות של שני בתים - אינו עיר חומה, אלא בתיים שבו
בבתי החצרים.

טו. אין סומכין אלא על חומה המקפת בשעת כבוש
הארץ. כיצד? עיר שלא היתה מקפת חומה בשעה שכבש
יהושע את הארץ - אף על פי שהיא מקפת עתה, הרי
היא בבתי החצרים; ועיר שהיתה מקפת חומה בימי
יהושע - אף על פי שאינה מקפת עתה, הרי היא כמקפת.
וכיון שגלו בחרבן ראשון, בטלה קדשת ערי חומה שהיו
בימי יהושע. כיון שעלה עזרא בביאה השנייה, נתקדשו
כל הערים המקפות חומה באותה העת - מפני שביאתן
בימי עזרא שהיא ביאה שנייה, כביאתן בימי יהושע; מה
ביאתן בימי יהושע, מנו שמטין ויובלות, ונקדשו בתי ערי
חומה, ונתחייבו במעשר - אף ביאתן בימי עזרא, מנו
שמטין ויובלות, ונקדשו בתי ערי חומה, ונתחייבו במעשר.
טז. וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית, בעת שיכנסו
לארץ - יתחילו למנות שמטין ויובלות, ונקדשו בתי ערי
חומה, ויתחייב כל מקום שיכבשוהו במעשרות, שנאמר:
"והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך,
וירשתה", מקיש ירשתך לירשת אבותיך - מה ירשת
אבותיך, אתה נוהג כחדוש כל הדברים האלו, אף
ירשתך, אתה נוהג בה כחדוש כל הדברים האלו.

הלכות שמטה ויובל פרק יג

א. שבט לוי - אף על פי שאין להם חלק בארץ, כבר
נצטוו ישראל לתן להם ערים לשבת ומגרשיהן;
והערים - הן שש ערי המקלט, וצליהן ארבעים ושנים
עיר; וכשמוסיפין ערי מקלט אחרות בימות המשיח,
הכל ללוים.

ב. מגרשי הערים, כבר נתפשו בתורה שהן שלשת
אלפים אמה סביב - שנאמר: "מקרי העיר וחוצה, אלה
אמה סביב", ויהלן הוא אומר: "ימדתם מחוץ לעיר, את
פאת קדמה אלפים באמה וגו'" - אלה הראשונות מגרש,
ואלפים שמודין חוץ למגרש לשדות וכרמים.

ג. ונתנין לכל עיר, בית קבורה חוץ לתחום זה -
שאינו קוברין מתייהם בתחום עריהם, שנאמר:

האלהים, וזה מזבח לעולה לישראל", ואומר: "זאת מנוחתי עדי עד".

ד. בנזן שבנה שלמה, כבר מפרש במלכים; וכן בנזן העתיד לבנות – אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל, אינו מפרש ומבאר. ואנשי בית שני – כשבנו בימי עזרא – בנוהו כבנזן שלמה, ומעין דברים המפרשים ביחזקאל.

ה. ואלו הם הדברים שהן עקר בבנין הבית: עושין בו קדש, וקדש הקדשים, ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא 'אולם'; ושלשון נקראין 'היכל'. ועושים מחצה אחת סביב להיכל, רחוקה ממנו פצין קלעי החצר שהיו במדבר; וכל המקף במחצה זו שהוא פצין חצר אהל מועד, הוא הנקרא 'עזרה'. והכל נקרא 'מקדש'.

ו. ועושין במקדש שבכה כלים: מזבח לעולה ולשאר הקרבנות; וכבש שעולין בו למזבח, ומקומו לפני האולם, משוף לדרום; וכיור וכנו, לקדש ממנו הפהנים וידיהם ורגליהם לעבודה, ומקומו בין האולם ולמזבח, משוף לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש. ומזבח לקטרת, ומנורה, ושלחן; ושלשום בתוף הקדש, לפני קדש הקדשים.

ז. המנורה בדרום משמאל הנכנס, ושלחן מזמין שעליו לחם הפנים; ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ. ומזבח הקטרת משוף מבין שניהם לחוץ. ועושין בתוף העזרה גבולין – 'עד כאן לישראל', 'עד כאן לפהנים'; ובונים בה בתים לשאר צרכי המקדש, כל בית מהם נקרא 'לשכה'.

ח. כשבנין ההיכל והעזרה, בונין באבנים גדולות; ואם לא מצאו אבנים, בונין בלבנים. ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית, אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ, ואחר כך מכניסין אותן לבנין, שגאמר: "אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית, אבני גזית", ואומר: "ומקבות והגרזן כל כלי ברזל, לא נשמע בבית בהבנתו".

ט. ואין בונין בו עץ בולט כלל, אלא או באבנים או בלבנים וסיד; ואין עושין אכסדריות של עץ בכל העזרה, אלא של אבנים או לבנים.

י. ומרצפין כל העזרה באבנים יקרות. ואם נצקרה אבן – אף על פי שהיא עומדת במקומה – הואיל ונתקלקלה, פסולה; ואסור לכהן העובד לעמד עליה בשעת העבודה, עד שתקבע בארץ.

יא. ומצוה מן המבחר לחזק הבנין ולהגביהו כפי כח הצבור, שגאמר: "(ו)לרומם את בית אלהינו". ומפארין אותו ומיפין כפי כחן. ואם יכולין לטות אותו בלזב ולהגדיל במעשיו – הרי זו מצוה.

יב. אין בונין את המקדש בלילה, שגאמר: "ויביום הקים את המשפן" – ביום מקימין, לא בלילה; ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. והכל חזקין לבנות ולסעד בעצמם ובקמונם, אנשים ונשים, במקדש המדבר; ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין. ואין בנזן מקדש דוחה יום טוב.

אשר בקשו בני האדם – הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונתחלתו לעולם ולעולמי עולמים; ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזכה לפהנים וללויים. הרי דוד אומר: "ה' מנת חלקי וכוסי – אתה תומיך גורלי". בריך רחמנא דסייען. נגמר ספר שביעי, בעזרת שדי. ומנזן פרקים של ספר זה, חמשה ושמנים: הלכות פלאים, עשרה פרקים; הלכות מתנות צניים, עשרה פרקים; הלכות תרומות, חמשה עשר פרקים; הלכות מעשרות, ארבעה עשר פרקים; הלכות מעשר שני ונטע רבעי, אחד עשר פרקים; הלכות בפורים ושאר מתנות כהנה שבגבולין, שנים עשר פרקים; הלכות שמטה ויובל, שלשה עשר פרקים.

בשם ה' אל עולם.

שאלו שלום ירושלים, ישליו אהביך.

ספר שמיני והוא ספר עבודה

הלכותיו תשע, וזה הוא סדורן: הלכות בית הבחירה, הלכות כלי המקדש והעובדים בו, הלכות ביאת המקדש, הלכות אסורי מזבח, הלכות מעשה הקרבנות, הלכות תמידין ומוספין, הלכות פסולי המקדשין, הלכות עבודת יום הכפורים, הלכות מעילה.

הלכות בית הבחירה

יש בכללן שש מצוות – שלש מצוות עשה, ושלש מצוות לא תעשה; וזה הוא פסוק: (א) לבנות מקדש; (ב) שלא לבנות המזבח גזית; (ג) שלא לעלות עליו במעלות; (ד) ליראה מן המקדש; (ה) לשמר את המקדש סביב; (ו) שלא להשבית שמירת המקדש. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות בית הבחירה פרק א

א. מצות עשה לעשות בית לה', מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה – שגאמר: "ועשו לי מקדש". וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו, ויהיה לפי שעה – שגאמר: "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה".

ב. ביון שונכסו לארץ, העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שפכשו ושהלקו. ומשם באו לשילה, ובנו שם בית של אבנים; ופרשו יריעות המשכן עליו, ולא היתה שם תקרה. ושלש מאות ושלשים ותשע שנה עמד מקדש שילה. וכשמת עלי – חרב, ובאו לנב ובנו שם מקדש; וכשמת שמואל – חרב, ובאו לגבעון ובנו שם מקדש. ומגבעון באו לבית העולמים. וימי נב וגבעון – שבע וחמשים שנה.

ג. ביון שונכנה המקדש בירושלים – נאסרו כל המקומות בלן לבנות בהן בית לה', ולהקריב בהן קרבן; ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד, ובהר המוריה שבה – שגאמר: "ויאמר דוד: זה הוא בית ה'".

יום חמישי כ"ז תשרי ה'תש"ע

הלכות בית הבחירה פרק ב

א. המזבח, מקומו מכון ביותר; ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "וזה מזבח לעלה לישראל". ובמזבח נעקר יצחק אבינו, שנאמר: "ולך לך אל ארץ המריה", ונאמר: "ויבן שלמה את הבית בהר המוריה".

ב. ומסרת ביד הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה - הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה, והוא המזבח שעליו הקריב קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון כשנברא קרבן, ומשם נברא; אמרו חכמים: 'אדם ממקום כפירתו נברא'.

ג. מדות המזבח מכונות הרבה, וצורתו ידועה איש מאיש. ומזבח שבנו בני הגולה, כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו; ואין להוסיף על מדתו, ולא לגרע ממנה.

ד. ושלשה נביאים עלו עמה מן הגולה - אחד העיד להם על מקום המזבח, ואחד העיד להם על מדותיו, ואחד העיד להם שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית.

ה. מזבח שעשה משה, ושעשה שלמה, ושעשו בני הגולה, ושעתידי לעשות - כלן עשר אמות גבה כל אחד מהן; וזה שכתוב בתורה: "שלוש אמות קמתו" - מקום המערכה בלבד. ומזבח שעשו בני הגולה, וכן העתידי להבנות - מדת ארפו ורחבו, שלשים ושתים אמות על שלשים ושתים אמות.

ו. עשר אמות של גבה המזבח - מהן באמה בת חמשה טפחים, ומהן באמה בת ששה טפחים; ושאר כל אמות הבנין, בת ששה טפחים. וגבה כל המזבח, שמונה וחסמיים טפחים.

ז. וכך היתה מדתו וצורתו: עלה חמשה טפחים, וכנס חמשה טפחים - זה הוא יסוד; נמצא רחב שלשים אמה ושני טפחים, על רחב שלשים אמה ושני טפחים. עלה שלשים טפח, וכנס חמשה טפחים - זה הוא סוכב; נמצא רחבו שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים, על שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים. ומקום הקרנות, אמה מזה ואמה מזה סביב; וכן מקום רגלי הפתחים, אמה סביב; נמצא מקום המערכה, רחב ארבע ועשרים אמה וארבעה טפחים, על ארבע ועשרים אמה וארבעה טפחים.

ח. גבה כל קרן וקרן, חמשה טפחים; ורובע כל קרן, אמה על אמה. וארבע הקרנות חלולין היו מתוכן. וגבה מקום המערכה, שמונה עשר טפח. נמצא חצי גבה המזבח, כששה טפחים מסוף הסוכב ולמטה.

ט. וחוט של סקרא היה חגור באמצע המזבח, להבדיל

יג. המזבח, אין עושין אותו אלא בבנין אבנים. וזה שנאמר בתורה: "מזבח אדמה תעשה לי" - שיהיה מחבר באדמה; שלא יבנוהו לא על גבי כפין, ולא על גבי מחלות; וזה שנאמר: "ואם מזבח אבנים" - מפי השמועה למדו שאינו רשות אלא חובה.

יד. כל אבן שנפגמה כדי שתחגר בה הצפרן, כספין של שחיטה - הרי זו פסולה לכבש ולמזבח, שנאמר: "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'". ומהיכן היו מביאין אבני מזבח? מבתולת הקרקע - חופרין עד שמגיעין למקום הנפר שאינו מקום עבודה ובנין, ומוציאין ממנו האבנים, או מן הים הגדול, ובונים בהן. וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו.

טו. ואבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו - פסולות; ואין להן פריון, אלא נגזין. כל אבן שנגע בה הפרזל - אף על פי שלא נפגמה - פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש, שנאמר: "כי חרבך הנפת עליה, ותחללה". והבונה אבן שנגע בה פרזל במזבח או בכבש - לוקה, שנאמר: "לא תבנה אתהן גזית"; והבונה אבן פגום, עובר בעשה. טז. אבן שנפגמה או שנגע בה הפרזל אחר שנבנית במזבח - אותה האבן פסולה, והשאר כשורות. ומלבנין את המזבח פעמים בשנה, בפסח ובחג; וכשמלבנין אותו, מלבנין אותו במפה, אבל לא בכפס של פרזל, שמא יגע באבן ויפסל.

יז. אין עושין מדרגות למזבח, שנאמר: "ולא תעלה במעלות על מזבחי"; אלא בונים כמו תל בדרומו של מזבח, מתמצט ויורד מראש המזבח עד הארץ; והוא הנקרא 'כבש'. והעולה במעלות על המזבח, לוקה. וכן הנותן אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח, דרך השחתה - לוקה, שנאמר: "ונתעתם את מזבחתם... לא תעשון כן לה' אלהיכם".

יח. המנורה וכליה, והשלחן, וכליו, ומזבח הקטרת וכל כלי השרת - אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד; ואם עשו אותן של עץ או עצם או אבן או של זכוכית, פסולין. יט. היו הקהל עניים, עושין אותן אפלו של בדיל; ואם העשירים, עושין אותן של זהב. אפלו המזרקות והשפודין והמגרפות של מזבח העולה, והמדות - אם יש כח ויכולת בצבור, עושין אותן של זהב. אפלו שערי העזרה - מחפין אותן זהב, אם מצאה ידם.

כ. אין עושין כל הכלים מתחלתן, אלא לשם הקדש; ואם נעשו מתחלתן להדיוט, אין עושין אותן לגבוה. וכלי גבוה - עד שלא נשתמש בהן גבוה, ושאין להשתמש בהן הדיוט; ומשישתמש בהן גבוה, אסורין להדיוט. אבנים וקורות שחצבן לשם בית הפנסת, אין בונים אותן בהר הבית.

טז. כְּשֶׁבוֹנִין הַמִּזְבֵּחַ, בּוֹנִין אוֹתוֹ כְּלוּ אֶטוֹם כָּמִין עֲמוּד, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ חֶלֶל כָּלִל; אֲלֹא מְבִיא אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת, וּמְבִיא סִיד וְזָפֶת וְקוֹנִיָּא, וּמִמָּחָה וְשׁוֹפָף לְחוּץ מִלְּפָנַי גְּדוֹל כִּמְדָּתוֹ, וּבִנְיָה וְעוֹלָה. וְנוֹתֵן בְּחוּץ הַבִּנְיָן גּוֹף שֶׁל עֵץ אוֹ אֶבֶן בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מִזְרָחִית, כְּמִדַּת הַיִּסּוּד; וְכֵן נוֹתֵן בְּחוּץ כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן, עַד שִׁישְׁלִים הַבִּנְיָן וְיִסִּיר הַגּוֹפִים שֶׁבְּחוּץ הַבִּנְיָן; כְּדִי שֶׁתִּשָּׁאֵר קֶרֶן דְּרוּמִית מִזְרָחִית בְּלֹא יִסּוּד, וְיִשָּׁאֲרוּ הַקִּרְנוֹת חֲלוּלִין.

יז. אַרְבַּע קִרְנוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ, וְיִסּוּדוֹ, וְרִבּוּעוֹ – מַעֲכָבִין; וְכָל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן, וְיִסּוּד, וְכֶבֶשׂ, וְרִבּוּעַ – הָרִי הוּא פְּסוּל, שֶׁאֲרַבְעָתָן מַעֲכָבִין. אֲבָל מִדַּת אֶרְכוֹ, וּמִדַּת רָחְבוֹ, וּמִדַּת קוֹמָתוֹ – אֵינָן מַעֲכָבִין; וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְחוֹת מֵאֲמָה עַל אֲמָה בְּרוּם שְׁלֹשׁ אֲמֹת, כְּשֶׁעוֹר מְקוֹם הַמַּעֲרֵכָה שֶׁל מִזְבֵּחַ מְדַבֵּר.

יח. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם מִבְּנֵיוֹ – אִם נִפְגַּם מִבְּנֵיוֹ טַפַּח, פְּסוּל; פְּחוֹת מִטַּפַּח, כָּשֵׁר; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּנִשְׁאָר אֶבֶן פְּגוּמָה.

הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פָּרָק ג

א. הַמְנוּחָה, מִפְּרִשֶׁת צִנְרָתָהּ בְּחוּרָה. וְאַרְבַּעָה גְּבִיעִים וּשְׁנֵי כִפְתוּרִים וּשְׁנֵי פָּרָחִים הֵיוּ בִּקְנֵה הַמְנוּחָה, שְׁנֵאֲמַר: "וּבִמְנוּחָה אַרְבַּעָה גְּבִיעִים, מִשְׁקָדִים, כִּפְתוּרִים וּפָּרָחִים"; וְעוֹד פָּרַח שְׁלִישִׁי הָיָה סְמוּךְ לִירֵכָה שֶׁל מְנוּחָה, שְׁנֵאֲמַר: "עַד יִרְכָּה עַד פָּרָחָה".

ב. וְשִׁלֵּשׁ רִגְלִים הֵיוּ לָהּ. וְשִׁלְשָׁה כִּפְתוּרִים אַחֲרֵים הֵיוּ בִּקְנֵה הַמְנוּחָה, שֶׁמֶהֱיָן יוֹצְאִין שִׁשֶּׁת הַקְּנִים, שִׁלְשָׁה מִצַּד זֶה, וְשִׁלְשָׁה מִצַּד זֶה; וּבְכָל קְנֵה וְקְנֵה מִקֵּץ, שִׁלְשָׁה גְּבִיעִים וְכִפְתוּר וּפָּרַח, וְהֵכַל מִשְׁקָדִים כְּמוֹ שְׁקָדִים שֶׁקָּדִים בְּעִשְׂתָּן. ג. נִמְצְאוּ כָּל הַגְּבִיעִים שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים, וְהַפָּרָחִים תִּשְׁעָה, וְהַכִּפְתוּרִים אֶחָד עֶשְׂרִי. וְכֵלֵן מַעֲכָבִין זֶה אֶת זֶה; אֲפִלּוּ אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם וְאַרְבַּעִים, מַעֲכָב אֶת כָּלֵן.

ד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁעֲשֻׁהָ זֶהָ; אֲבָל שֶׁל שָׂאֵר מִיָּגִי מִתְּכוֹת, אֵין עוֹשִׂין בָּהּ גְּבִיעִים כִּפְתוּרִים וּפָּרָחִים. וְכֵן מְנוּחָה הַבָּאָה זֶהָ – תִּהְיֶה כְּלָה כְּפָר עִם גִּירוּתֶיהָ, וְתִהְיֶה כְּלָה מִקִּשָּׁה מִן הַעֲשָׂתוֹת. וְשֶׁל שָׂאֵר מִיָּגִי מִתְּכוֹת – אֵין מְקַפִּידִין עַל מִשְׁקָלָהּ, וְאִם הָיְתָה חֲלוּלָה כְּשֶׁנָּה.

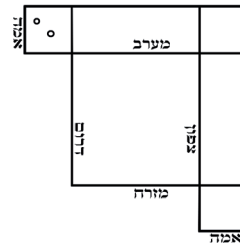
ה. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ לְעוֹלָם מִן הַגְּרוּטָאוֹת – בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל זֶהָ, בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל שָׂאֵר מִיָּגִי מִתְּכוֹת.

ו. הַמְלַקְחִים וְהַמִּתְּכוֹת וְכָלִי הַשָּׁמֶן, אֵינָן מְכָלִל הַכֶּפֶר; שֶׁהָרִי נִצְאָר בְּמְנוּחָה: "זֶהָ טְהוֹר", וְחִזּוֹר וְאָמַר: "וּמִלְקָחֶיהָ וּמִתְּכוֹתֶיהָ זֶהָ טְהוֹר"; וְלֹא נִצְאָר 'גִּירוּתֶיהָ זֶהָ טְהוֹר', מִפְּנֵי שֶׁהַנְּרוֹת קְבוּעִין בְּמְנוּחָה וְהֵן מְכָלִל הַכֶּפֶר.

ז. שֶׁבַעַת קָנֵי הַמְנוּחָה מַעֲכָבִין זֶה אֶת זֶה, וְשֶׁבַעַת גִּירוּתֶיהָ מַעֲכָבִין זֶה אֶת זֶה – בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל זֶהָ, בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל שָׂאֵר מִיָּגִי מִתְּכוֹת. וְכָל הַנְּרוֹת קְבוּעִים בְּקָנִים.

ח. שִׁשֶּׁת הַנְּרוֹת הַקְּבוּעִין בְּשִׁשֶּׁת הַקְּנִים הַיּוֹצְאִין מִן הַמְנוּחָה, כֵּלֵן פְּגִיחָם לִגְרָהּ הָאֲמָצִיעִי {שֶׁעַל קְנֵהּ} {שֶׁל קָנֵי} הַמְנוּחָה. וְזֶה הַגֶּר הָאֲמָצִיעִי, פְּגִיזוֹ כִּנְגֵד קֶדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים; וְהוּא הַנִּקְרָא 'גֶּר מַעֲרָבִי'.

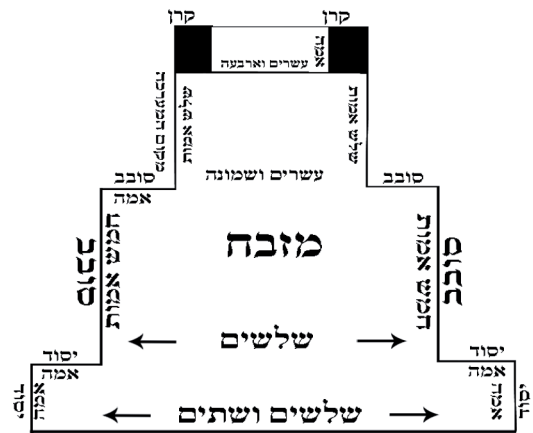
בֵּין דָּמִים הַעֲלִיּוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים: וְנִמְצָא גְּבִהוּ מִן הָאֶרֶץ עַד מְקוֹם הַמַּעֲרֵכָה, תִּשְׁעָ אֲמֹת פְּחוֹת טַפַּח; וְזוֹ הִיא צוּרָתוֹ לְפִי מִדּוּתוֹ:

י. יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ לֹא הָיָה מְקִיף מֵאַרְבַּע רִחוּתָיו כְּמוֹ הַסּוֹבֵב, אֲלֹא הָיָה הַיִּסּוּד מְשׁוּף כִּנְגֵד כָּל רוּחַ צָפוֹן וּמַעֲרָב, וְאוֹכַל בְּדָרוֹם אֲמָה אֶחָת וּבִמְזָרְחָה אֲמָה אֶחָת; וְקֶרֶן דְּרוּמִית מִזְרָחִית לֹא הָיָה לָהּ יִסּוּד.

יא. וּבְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוּמִית הָיוּ שְׁנֵי נִקְבִים כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִין; וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'שִׁיתִין': שֶׁהָדָמִים יוֹרְדִין בָּהֶן וּמִתְעַרְבִין בָּאֲמָה, וְיוֹצְאִין לְנַחַל קֶדְרוֹן.

יב. וְלִמְטָה בְּרַצְפָּה בְּאוֹתָהּ הַקֶּרֶן – הָיָה מְקוֹם אֲמָה עַל אֲמָה, וְטַבְלָה שֶׁל שִׁישׁ וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ, שֶׁבוֹ יוֹרְדִין לְשִׁית וּמִנְקִין אוֹתוֹ, וְזוֹ הִיא צוּרָתוֹ:

יג. וְכֶבֶשׂ הָיָה בְּנוֹי לְדָרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ – אֶרְפוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתֵּים, עַל רֹחַב שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה; וְהָיָה אוֹכַל בְּאֶרֶץ שְׁלֹשִׁים אֲמָה מִצַּד הַמִּזְבֵּחַ, וּפּוֹרוֹת מִמֶּנּוּ אֲמָה עַל הַיִּסּוּד וְאֲמָה עַל הַסּוֹבֵב. וְאוֹרֵי מַעַט הָיָה מִפְּסִיק בֵּין הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ, כְּדִי לִתֵּן אֶת הָאֲבָרִים בְּזִרְיָקָה. וְגִבְהַת הַכֶּבֶשׂ תִּשְׁעָ אֲמֹת פְּחוֹת שְׁתוֹת, עַד כִּנְגֵד הַמַּעֲרֵכָה.

יד. וּשְׁנֵי כֶבֶשִׁים קִטְנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, שֶׁבָּהֶן פּוֹנִין לַיִּסּוּד וְלַסּוֹבֵב, וּמִבְּדִלִין מִן הַמִּזְבֵּחַ כְּמֵלֵא נִימָא. וְחֲלוֹן הָיְתָה בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ, אֲמָה עַל אֲמָה, וּרְבֻבָהּ הָיְתָה נִקְרָאת, שֶׁבָּהּ נוֹתְנִין פְּסוּלִי חֲטָאת הָעוֹף, עַד שֶׁתִּעָבֵר צִנְרָתָהּ וְתִצָּא לְבֵית הַשְּׂרָפָה.

טו. וּשְׁנֵי שְׁלִחָנוֹת הָיוּ בְּמַעֲרָב הַכֶּבֶשׂ – אֶחָד שֶׁל שִׁישׁ, שְׁנוֹתָנִין עָלָיו אֶת הָאֲבָרִים; וְאֶחָד שֶׁל כֶּסֶף, שְׁנוֹתָנִין עָלָיו כְּלִי הַשֶּׁרֶת.

טו. אלו הארבעה עשר קנים - נותן החלה הראשונה על עצמו של שלחן, ונותן בין ראשונה ושניה שלשה קנים, ובין כל חלה וחלה שלשה קנים, ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד, לפי שאין על הששית אחרת; נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה.

טז. וּשְׁנֵי שְׁלֵחָנוֹת הָיוּ בְּאוֹלָם מִבְּפָנִים עַל פֶּתַח הַבַּיִת - אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ, נוֹתֵנִין עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים בְּקִיּוּסָתוֹ, וְאֶחָד שֶׁל זָהָב, שֶׁנוֹתֵנִין עָלָיו הַלֶּחֶם הַפָּנִים בְּיִצְיָאָתוֹ; שְׂמַעְלִין בְּקִדְשׁ וְלֹא מוֹרִידִין.

יז. מִזִּבְחַת הַקְטָרֶת הָיָה מִקְרָבָע, אִמָּה עַל אִמָּה; וְהָיָה נִתּוּן בַּהֵיכָל, מִקְבֹּץ בֵּין הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם, מִשּׁוּף מִבֵּין הַשְּׁלֶחֶן וְהַמְנוּחָה לְחוּץ. וְשִׁלְשֶׁתָּן הָיוּ מִנְחִין מִשְׁלִישׁ הַהֵיכָל וְלִפְנִים, כִּנְגַד הַפֶּרֶכֶת שֶׁמִּבְדֵּלֶת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים.

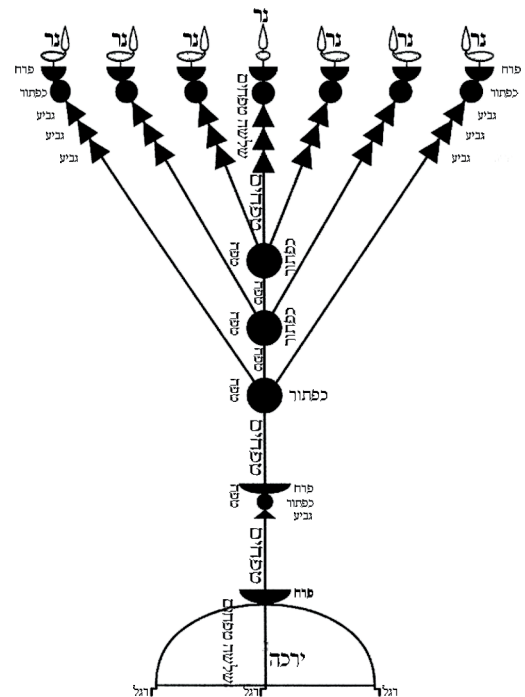
יח. הפיור - ה'יו לו שנים עשר דד, כְּדִי שִׁיְהִיּוּ כָּל הַכְּהֹנִים
הַמִּתְעַסְקִין בַּתְּמִיד מִקֹּדֶשׁ שֵׁין מִמּוֹנוּ כְּאֶחָד. וּמוֹכְנֵי עֲשׂוּ לוֹ,
שִׁיְהִיּוּ בַּהּ הַמִּים תְּמִיד; וְהִיא חַל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמִּים
שָׁבָה נִפְסָלִין בְּלִינָה; שֶׁהַפִּיור מְכַלֵּי הַקֹּדֶשׁ, וּמִקֹּדֶשׁ; וְכָל
דְּבַר שִׁיתְקַדֵּשׁ בְּכָלִי קֹדֶשׁ - אִם לֹא, נִפְסָל.

א. אָבן הָיְתָה בַקֹּדֶשׁ הַקְדָּשִׁים בְּמַעֲרָבוֹ, וְעֲלֶיהָ הָיָה הָאָרוֹן מִנְּחָה, וּלְפָנָיו צִנְעָנֶת הַמֶּן וּמִטָּה אֲהֶרֶן. וּבָעֵת שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת, וַיָּדַע שְׁסוּפוֹ לַחֲרֹב, בָּנָה מָקוֹם לִגְנוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לַמִּטָּה, בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעַלְקָלּוֹת; וַיֹּאשִׁיחֵהוּ הַמֶּלֶךְ צִוָּה, וַיִּגְנֻזוּ אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאמֶר לַלְלוּיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְדּוֹשִׁים לַה': חֲנוּ אֶת אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא בִפְתָח. עֲתָה עֲבֹדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּגְו'". וַיִּגְנֻז עִמּוֹ מִטָּה אֲהֶרֶן וְצִנְעָנֶת הַמֶּן וּשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה; וְכָל אֱלוֹ לֹא חִזְרוּ בַּבַּיִת שָׁנִי. וְאַף אוֹרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בַּבַּיִת שָׁנִי - לֹא הָיוּ מְשִׁיבֵין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאַלִין בְּהֶן, שְׁנֵאמַר: "עַד עֲמַד כֵּהֵן לְאוֹרִים וְתַמִּים"; וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתוֹן אֶלָּא כְּדִי לְהַשְׁלִים בְּהֶן שְׁמוֹנֶה בְּגָדִים לְכַהֵן גָּדוֹל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲסַר [שְׁמוֹנֶה] בְּגָדִים.

ב. בבית ראשון היה כּתל מִבְּדִיל בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין קִדְשׁ הַקִּדְשִׁים, עָבְיוֹ אָמָּה. וּכְיוֹן שֶׁבָנוּ בֵּית שֵׁנִי, נִסְתַּמַּק לָהֶם אִם עָבִי הַכֶּתֶל הִיא מִמֶּדֶת [שטח] הַקֶּדֶשׁ; לִפְיֶךָ עָשׂוּ קִדְשׁ הַקִּדְשִׁים עֲשָׂרִים אָמָּה תְּמִימוֹת, וְעָשׂוּ הַקֶּדֶשׁ אַרְבָּעִים אָמָה תְּמִימוֹת, וְהִנִּיחוּ אָמָּה יִתְּרָה בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין קִדְשׁ הַקִּדְשִׁים. וְלֹא בָנוּ כֶּתֶל בְּבֵית שֵׁנִי, אֲלֵא עָשׂוּ שְׁתֵּי פְּרוּכּוֹת - אֶחָד מִצַּד קִדְשׁ הַקִּדְשִׁים, וְאֶחָד מִצַּד הַקֶּדֶשׁ, וּבִיגִיחָן אָמָּה, כִּנְגַד [במקום] עָבִי הַכֶּתֶל שֶׁהִיא בְּרֵאשׁוֹ; אֲבָל

ט. הַגְבִיעִים דּוֹמִין לְכוֹסוֹת אֶלְכֶסְנֶדְרִיהַ, שְׁפִיחָן רָחֵב וְשׁוֹלִיחָן קָצֵר; וְהַכַּפְתּוֹרִים כְּמִין תַּפּוּחִים בִּירוֹתִיִּים, שְׁחָן אֲרֵכִין מַעֲט כְּבִיצָה שְׁשָׁנִי רֹאשִׁיהָ כִּדֵּין; וְהַפְּרָחִים כְּמוֹ פְּרָחֵי הַעֲמּוּדִים, שֶׁהֵם כְּמוֹ קַעֲרָה וְשִׁפְתָּהּ כְּפוּלָה לַחוּץ.

י. גבה המנונה היה שמונה עשר טפח: תהגלים והפרח שלשה, ושני טפחים חלק, וטפח שבו גביע כפתור ופרח, וטפחים חלק; וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו - אחד הילף ואחד הילף, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנונה; וטפח חלק; וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו - אחד הילף ואחד הילף, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנונה; וטפח חלק; וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו - אחד הילף ואחד הילף, ונמשכין ועולין כנגד גבה המנונה; וטפחים חלק; נשתירו שלשה טפחים, שבהן שלשה גביעים, כפתור ופרח. וזו היא צורתה: (

יא. ואכן היתה לפני המנוחה, ובה שלש מעלות, שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות, ומניח עליה כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה בשעת הטבה.

יב. השלחן - הִזָּה אָרְפוּ שְׁנֵים עָשָׂר סֶפֶת, וְרָחֲבוּ שֵׁשֶׁה סֶפֶתִּים; וְהִזָּה מִנָּח אָרְפוּ לְאַרְבֵּי הַבֵּית וְרָחֲבוּ לְרֹחַב הַבֵּית. וְכֵן שָׁאֵר כָּל הַכֵּלִים שֶׁבְּמִקְדָּשׁ, אָרְפוּ לְאַרְבֵּי; חוּץ מִן הָאֲרוֹן, שֶׁהִזָּה אָרְפוּ לְרֹחַב הַבֵּית; וְכֵן גִּרְוֹת הַמְּנוּחָה הֵיוּ כְּנֶגֶד רֹחַב הַבֵּית, בֵּין הַצִּפּוֹן וְהַדְּרוֹם.

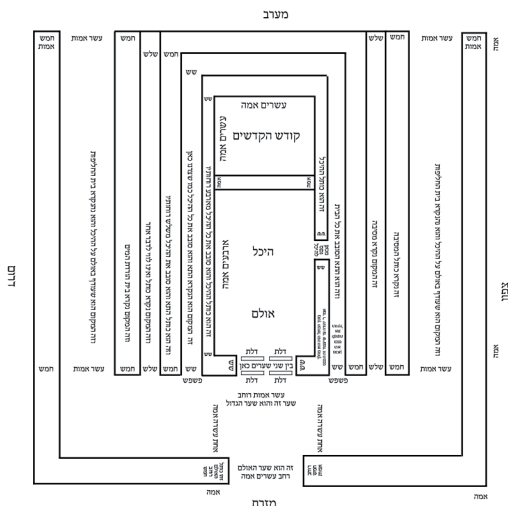
יג. ארבעה צניפין של זָהב הָיוּ לְשִׁלֹּחַן, מִפְּעִלִין מֵרֵאשִׁיחֵן, שֶׁהָיוּ סוֹמְכִין בֵּהֶם שְׁתֵּי הַמַּעֲרֻכּוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, שְׁנַיִם מִסָּדֵר זֶה וְשְׁנַיִם מִסָּדֵר זֶה; וְהֵם הַנְּאָמְרִים בַּתּוֹרָה: "וּקְשׁוּתֵיו".

יד. וְעֲשִׂימֹנָה קָנִים שֶׁל זָהָב, כָּל אֶחָד מֵהֶן כֹּחֲצִי

ולא היו לו שערים. וחמש מלתריות של מילא - קורות מצוירות] היו על גבי פתחו מלמעלה - התחתונה עודפת [בולטת מ:] על [רוחב] הפתח אמה מזה ואמה מזה, וכל אחת מחמשותן עודפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה; נמצאת העליונה שלשים אמה. ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת. וזו היא צורת המלתריות:

(ט.) וזו היא צורת ההיכל כולו לפי מדת ארכו ורחבו:

ט. ההיכל - היה בגובה רחב מלפניו [ממזרח] וצר מאחוריו [ממערב], כמו ארי. ויציעים [קורות אבן] היו מקפין לבית פלו מסביב, [מ] חוץ לכתל המסכה [המערב הפנימי]. היציע התחתונה חמש [אמות], ורובד - [רוחב הקומה ש:] על גבה שש; והיציע האמצעית שש, ורובד על גבה שבע; והעליונה שבע, שנאמר: "היציע התחתונה". וכן היו השלש יציעים מקיפים לבית משלש רוחותיו [צדדיו]. וכן סביב לכתלי האולם מלמטה עד למעלה, כך היו: אמה אחת חלק, ורובד שלש אמות, ואמה חלק, ורובד שלש אמות - עד למעלה. ונמצאו הרבדן מקפין לפתלים - רחב כל רובד שלש אמות, ובין כל רובד ורובד אמה; ורובד העליון היה רחב ארבע אמות.

י. כל אלו המקומות הפנימיים שבין הפתלים, הם הנקראים 'תאים'; נמצאו תאים המקפין למקדש, חמש מן הצפון וחמש מן הדרום ושלש מן המערב. ושלש

במקדש ראשון, לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד - שנאמר: "והכדילה הפרכת לכם וגו'".

ג. ההיכל שבנו בני הגולה, היה מאה על מאה על רום [גובה] מאה; וכך היתה מדת רימו [גובהו]: בנו גבה שש אמות אטום, כמו יסוד [בסיס] לו; ורום כתלי הבית ארבעים אמה, ורום הפיור [הציור] שבתקרה אמה; ועל גביו גבה שתי אמות [חלל] פניו, שיכנס בו הדלף [גשם], והוא הנקרא 'בית דלפא'; ועבי התקרה שעל גבי בית דלפא אמה, ומעזיבה [טיח] גבה אמה. ועליה - [עליית גג] בנויה על גביו, גבה כתליה ארבעים; ובגגה גבה אמה פיור, ואמתים גבה בית דלפא, ואמה תקרה, ואמה מעזיבה. וגבה המעקה שלש; וטס של ברזל כמו סף [חרב], גבהו אמה, על גבי המעקה סביב, כדי שלא ינוחו עליו העופות - והוא הנקרא 'כלה עורב' - [מכלה עורבים]. הרי הכל מאה אמה.

ד. מן המערב למזרח, מאה אמה; וזה הוא חשבונן: ארבעה כתלים זה לפנים [אחד] מזה, וביניהן שלשה מקומות פניוין - בין הכתל המערבי ובין הכתל שלפנים ממנו חמש אמות, ובין כתל שני ושלשי שש אמות, ובין כתל שלישי ורביעי שש; ואלו המדות הן של עבי הכתל עם המקום הפניוין שבין שני הפתלים. וארץ קדש הקדשים עשרים אמה, ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה, וארץ הקדש ארבעים אמה, ועבי הכתל המזרחי שבו השער שש אמות; והאולם אחת עשרה אמה, ורחב כתל האולם חמש אמות. נמצא הכל מאה אמה.

ה. מן הצפון לדרום, מאה אמה: עבי כתל האולם חמש אמות, ומכתל האולם עד כתל הקדש עשר אמות. וכתלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה, וביניהם חמשה מקומות פניוין - בין כתל חיצון ובין השני חמש אמות, ובין שני ושלשי שלש אמות, ובין שלישי ורביעי חמש, ובין רביעי וחמישי שש, ובין חמישי וכתל הפנימי שש. נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה, וארבעים אמה מצד זה שפגגוד, ורחב הבית מבפנים עשרים - הרי מאה אמה. ו. הפשפש הוא השער הקטן; ושני פשפשים היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצעו - [בין הפשפשים] - אחד בצפון, ואחד בדרום. שבדרום, לא נכנס בו אדם מעולם; ועליו הוא מפרש על ידי יחזקאל: "השער הזה סגור יהיה, לא יפתח". ושבצפון, בו נכנסין. ומהלך [הנכנס] בין שני הכתלים - [בתוך קיר ההיכל], עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו, ונכנס לתוך ההיכל; ומהלך עד שער הגדול, ופותחו.

ז. השער הגדול - היה רחב עשר אמות, וגבהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו - שתיים [מ:] בפנים, ושתיים מבחוץ. החיצונות נפתחות לתוך [לכיוון] הפתח לכסות עביו של כתל, והפנימיות נפתחות לתוך הבית - [ההיכל] לכסות [הקיר ש] אחורי הדלתות.

ח. פתחו של אולם היה גבוה ארבעים אמה, ורחב עשרים;

מזרחי שהיה נחשת דומה לזהב, ושער זה הוא הנקרא 'שער עליזון', והוא שער ניקנור.

ו. העזרה לא הייתה מכוננת באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרווחות [הצדדים], וקרובה למערבו יתר מכל הרווחות; ובינה ובין הצפון [המרחק] יתר ממה שבינה ובין המערב, ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון.

ז. ולפני העזרה במזרח הייתה עזרת נשים, והיא הייתה ארץ מאה ושלושים וחמש על רחב מאה ושלושים וחמש. וארבע לשכות [חדרים] היו במקצעותיה [בפינותיה], של ארבעים ארבעים אמה, ולא היו מקורות; וכן עתידין להיות [במקדש השלישי].

ח. ומה הן משמשות? דרומית מזרחית - לשפת הנזירים, ששם מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן; ומזרחית צפונית - לשפת דיר העצים, ששם כהנים בעלי מומין מתלעין בעצים, שכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול; צפונית מערבית - לשפת המצרעים; מערבית דרומית - בה היו נותנין יין ושמן, והיא הייתה נקראת 'לשפת בית שמניה'.

ט. עזרת נשים הייתה מקפת כצוצטרה [מרפסת], כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטן [בשמחת בית השואבה] - כדי שלא יהיו מערבים. ובית גדול היה בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל, והיה בנוי [בצורת] כפה, ומקף רבדן [מדפים] של אבן; והוא היה נקרא 'בית המוקד'. ושני פתחים היו לו - אחד פתוח לעזרה, ואחד פתוח לחיל.

י. וארבע לשכות היו בו, שתיים [בעזרה שהיא:] קדש ושתיים [מחוץ לעזרה והן:] חל; וראשי פספסין [קורות קטנות] מבדילין בין הקדש והחל. ומה הן משמשות? מערבית דרומית - לשפת הטלאים [- שמוכנין להקרב]; דרומית מזרחית - לשפת עושי לחם הפנים; מזרחית צפונית - בה גזזו בית חשמונאי אבני המזבח ששקצום [שטימאו] מלכי יון; צפונית מערבית - בה יורדין לבית הטבילה.

יא. היורד לבית הטבילה מלשכה זו, היה הולך במסכה [מחילה] ההולכת תחת המקדש פלו, והנרות דולקות מכאן ומכאן, עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה הייתה שם, ובית הפסא של כבוד; וזה הוא כבודו - [שאם] מצאו נעול, בידוע שיש שם אדם.

יב. ארץ העזרה מן המערב למזרח, מאה ושמונים ושבע; וזה הוא חשבונן: מפתל מערבי של עזרה עד כתל ההיכל - אחת עשרה אמה; וארץ ההיכל פלו - מאה אמה; בין האולם ולמזבח - שתיים ועשרים; המזבח - שתיים ושלושים; מקום דריסת [הליכת] רגלי הכהנים, והוא הנקרא 'עזרת כהנים' - אחת עשרה אמה; מקום דריסת רגלי ישראל, והוא הנקרא 'עזרת ישראל' - אחת עשרה אמה.

דיאטות [קומות] היו, דיוטא על גבי דיוטא. נמצאו חמשה עשר תאים בדרום, חמשה על גבי חמשה; וכן בצפון חמשה עשר. ושמונה תאים היו במערב, שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן בדיוטא אחת. הכל שמונה ושלושים תאים.

יא. שלשה פתחים היה לכל אחד ואחד מן התאים - אחד לתא מן הימין, ואחד לתא מן השמאל, ואחד לתא שעל גביו; ובקרן מזרחית צפונית בתא שבדיוטא האמצעית, היו חמשה פתחים - אחד לתא מימין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסכה [מעבר בין התאים], ואחד לתא שיש בו הפשפש [לפתח ההיכל], ואחד להיכל.

יב. ומסכה הייתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית, שבה היו עולין לגגות התאים: היה עולה במסכה, ופניו למערב; הלך את כל פני הצפון, עד שהוא מגיע למערב; הגיע למערב, הפך פניו לדרום; הלך את כל פני המערב, עד שהוא מגיע לדרום; הגיע לדרום, הפך פניו למזרח, והיה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה [לגג], שפתחה של עליה היה פתוח לדרום.

יג. ובפתחה של עליה היו שתי כלונסיות של ארז [ומדרגות] שבהן עולין לגגה של עליה. וראשי פספסין היו מבדילין בעליה בין גג הקדש לגג קדש הקדשים. ולולין [פתחין קטנים] היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים, שבהן משלשלין את האמנים בתבות, כדי שלא יזונו [יביטו] את עיניהם מבית קדש הקדשים; ופעם אחת בשנה מלבנין [צובעים] את ההיכל, מפסח לפסח.

יום שישי כ"ח תשרי ה'תש"ע

הלכות בית הבחירה פרק ה

א. הר הבית, והוא הר המוריה - היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, והיה מקף חומה; וכפין [כיופת] על גבי כפין היו בנויות מתחתיו, מפני אהל הטמאה [- שלא תעלה]. וכלו היה מקרה סטו [- על גבי עמודים] לפנים מסטו [- התקרה הקיפה את ההר מבפנים].

ב. וחמשה שערים היו לו - אחד מן המערב, ואחד מן המזרח, ואחד מן הצפון, ושנים מן הדרום. רחב כל שער עשר אמות, וגבהו עשרים; ויש להן דלתות.

ג. לפנים ממנו סורג [גדר] מקיף סביב, גבהו עשרה טפחים. ולפנים מן הסורג - החיל [חומה], גבהו עשר אמות; ועליו הוא אומר בקינות: "ויאכל חל וחומה, יחדו"; "וחומה" - זו חומת העזרה.

ד. לפנים מן החיל - העזרה; וכל העזרה הייתה ארץ מאה ושמונים ושבע, על רחב מאה ושלושים וחמש. ושבעה שערים היו לה - שלשה מן הצפון סמוכין למערב, ושלושה מן הדרום סמוכין למערב, ואחד במזרח מכאן מכאן בית קדש הקדשים באמצע.

ה. כל שער מהן היה רחבו עשר אמות, וגבהו עשרים אמה; והיו לו דלתות מחפות [מצופות] זהב - חוץ משער

אמה. נמצאת עזרת כהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה.

ד. ומהלך כל עזרת כהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח בשנה; ועולה משם לאולם בשנים עשרה מעלות, ויום כל מעלה חצי אמה ושלשה חצי אמה. והאולם וההיכל כלו בשנה.

ה. נמצא גבה קרקע ההיכל [מ] על קרקע שער המזרח של הר הבית עשרים ושתי אמות. וגבה שער הר הבית עשרים אמה; לפיכך העומד כנגד שער המזרח, אינו רואה פתח ההיכל; ומפני זה עשו כהל שער גבי שער זה נמוך, כדי שיהיה כהן העומד ביה המשתה [הר הזיתים, הנמצא למרחק המוקדש] רואה פתח ההיכל בשעה שמהלך מדם הפרה נכח ההיכל.

ו. ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים, ששם הלויים נוהגין הפגרות והנבלים והמצולות וכל כלי השיר; ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים, היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן [בשעת ההקדבה].

ז. הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחל – אם היו גגותיהן שוין [מחוברי] עם קרקע העזרה – תוכן חל, וגגותיהן קדש; ואם אינן שוין – אף גגותיהן חל; שהגגות והעליות לא נתקדשו. לפיכך גגים אלו – אין אוכלין שם קדשי קדשים, ולא שוחטין קדשים קלים.

ח. היו בנזירות בחל ופתוחות לקדש – תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים, אבל אין שוחטין שם קדשים קלים; והנכנס לשם בטמאה, פטור; וגגותיהן חל לכל דבר.

ט. המחלות הפתוחות לעזרה, קדש; והפתוחות להר הבית, חל. החלונות וצעי החומה [קדושתם] כלפנים – בין לאכילת קדשי קדשים, בין לטמאה.

י. בית דין שרצו להוסיף על [שטחה של] ירושלים, או להוסיף על העזרה – מוסיפין; ויש להן [ורשאים] למשך [להרחיב] העזרה עד מקום שרצו מהר הבית, ולמשך חומת ירושלים עד מקום שרצו.

יא. אין מוסיפין על העיר [ירושלים] או על העזרות – אלא על פי מלך, ועל פי נביא, ובאורים ותמים, ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים, שנאמר: "ככל אשר אני מראה אותך". וכן תעשו, לדורות; ומשה רבנו מלך היה.

יב. וכיצד מוסיפין על העיר? עושין בית דין שתי [קרבני] תודות, ולוקחין לחם חמץ שבהן [הבאים עמהם], והולכים בית דין אחר שתי [לחמין] התודות, ושתי התודות [נישאות ע"י ב' כוהנים] זו אחר זו; ועומדין בנזירות ובנבלים ובצלצל, על כל פנה ופנה ועל כל אבן ואבן שבירושלים, ואומרים: "ארומקו, ה', פי דליתני", עד שמגיעין לסוף המקום [שהוסיפו לעיר] שמקדשין אותו, ועומדין שם. ואוכלין שם לחם תודה אחת משתי התודות, והשניה נשרפת. ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו.

יג. ורחב העזרה מן הצפון לדרום, מאה ושלשים וחמש; וזה הוא חשבון: מכתל צפוני עד בית המטבחים – שמונה אמות; בית המטבחים – שנים עשרה אמה ומחצה, ושם תולין ומפשיטין את הקדשים. ובגדן. יד. מקום השלחנות – שמונה אמות, ובו שלחנות של שיש שמונה עשרה שלחנות, ומדיחין את הבשר לבשרו; ושמונה שלחנות היו. ובגדן מקום השלחנות, מקום הטבעות [לאחיות הבהמות בשחיטה] – עשרים וארבע אמה; ושם שוחטין את הקדשים.

טו. ובין מקום הטבעות והמזבח – שמונה אמות, והמזבח – שלשים ושנים, והקבש – שלשים, ובין הקבש ולכתל דרומי – שנים עשרה אמה ומחצה.

טז. מכתל צפוני של עזרה עד כתל המזבח, שהוא רחב [העזרה] ששים ומחצה, וכנגדו מכתל האולם עד כתל מזרחי של עזרה, שהוא ארץ [העזרה] ששה ושבעים. (טז.) כל המרבע הזה הוא הנקרא 'צפון', והוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים.

יז. שמונה לשכות היו בעזרת ישראל – שלש בצפון, ושלש בדרום. שבדרום – לשפת המלח, לשפת הפרנה, לשפת המדיחין; לשפת המלח – שם נוהגין מלח לקרבן; לשפת הפרנה – שם מולחין עורות הקדשים, ועל גגה היה בית טבילה לכהן גדול ביום הכפורים; לשפת המדיחין – שם היו מדיחין קרבי [כדס] הקדשים, ומשם מסבה עולה לגג בית הפרנה. והשלש שבצפון – לשפת הגזית, לשפת הגולה, לשפת העץ; לשפת הגזית – שבה סנהדרי גדולה יושבת, וחציה היה [ב:] קדש וחציה היה חל; ולזה שני פתחים, אחד לקדש ואחד לחל. ובחצי של חל, היו הסנהדרין יושבין. לשפת הגולה – שם היה בור שממלאין ממנו בגלה [לפסח], ומשם מספקין מים לכל העזרה. ולשפת העץ היתה אחורי שתייה, והיא היתה לשפת כהן גדול; והיא הנקראת 'לשפת פלהדרין'. וגם שלשון שנה [בגובהה]. ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל, אחת מימין שער מזרחי, והיא לשפת פינתם המלביש [המכין את בגדי הכהנים], ואחת משמאלו, והיא לשפת עושי חבתין [המכניס את מנחת כהן גדול במחבת]. וזו היא צורת כל הלשכות והעזרה כלה לפי מדותיה.

הלכות בית הבחירה פרק ו

א. המקדש כלו לא היה במישור, אלא במעלה ההר: כשאדם נכנס משער מזרחי להר הבית, מהלך עד סוף החיל בשנה [במישור], ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשנים עשרה מעלות [מדרגות], רום [גובה] כל מעלה חצי אמה ושלשה חצי אמה.

ב. ומהלך כל עזרת נשים בשנה, ועולה ממנה לעזרת ישראל, שהיא תחלת העזרה, בחמש עשרה מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלשה חצי אמה.

ג. ומהלך כל עזרת ישראל בשנה, ועולה ממנה לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה, ועליה דוכן [במה] יש בו [בדוכן] שלש מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלשה חצי

ושבין] שואלין אותו: 'מה לך מקיף על השמאל? - [ומשיב] 'שאני אכל'. - 'השוכן בבית הזה נחמד'. 'שאני מגדה' - 'השוכן בבית הזה יתן בלבד ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך'.

ד. כל [כהן] שהשלים עבודה ונסתלק לו, אינו יוצא ואחוריו להיכל, אלא מהלך אחרנית מעט מעט, ומהלך על צדו [כשפניו לעדוה] עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי משמר [הכהונה] ואנשי מעמד [שלוחי ישראל למעמד ההקדשה] ולויים מדוכנן [מזימרתם] - כך הן יוצאין מן המקדש, כמו שפוסע אחר תפלה [שמונה עשרה] לאחוריו. כל זה ליראה מן המקדש.

ה. לא יקל אדם את ראשו [בשחוק] כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור, מפני שהוא מכון כנגד קדש הקדשים. וכל הנכנס לעזרה - יהלך בנחת במקום שמתר לו להכנס לשם, ויראה עצמו שהוא עומד לפני הארון ה' שאמר: "והיו יצני ולבי שם כל הימים"; ומהלך באימה ויראה ופחד ורעדה, שנאמר: "בבית אלהים נהלך ברגש". ו. ואסור לכל אדם לישוב בכל העזרה; ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, שנאמר: "ויבא המלך דוד, וישב לפני ה'". והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית [שחציה קודש וחציה חול], לא היו יושבין אלא בחציה של חל.

ז. אף על פי שהמקדש היום חרב בצוונותינו, חייב אדם במוראו כמו שהיה נהוג בו בבנינו: לא יכנס אלא למקום שמתר להכנס לשם, ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח, שנאמר: "את שבתותי תשמרו, ומקדשי תיראו" - מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם; ואף על פי שחרב, בקדשתו עומד.

ח. בזמן שהיה המקדש בנוי - אסור לו לאדם להקל את ראשו מן [הר] הצופים, שהוא חוץ לירושלים ולפנים; והוא שיהיה רואה את המקדש, ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש.

ט. אסור לו לאדם לעולם שיפנה [צרכיו] או יישן בין מזרח למערב; ואין צריך לומר שאין קובעין בית הכסא בין מזרח למערב בכל מקום, מפני שההיכל במערב. לפיכך לא יפנה לא למערב, ולא למזרח שהוא כנגד המערב, אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים. וכל המטיל מים [צרכים קטנים] מן [הר] הצופים ולפנים - לא ישוב ויפניו כלפי הקדש [המקדש], אלא יסלק המקדש לצדדין [ולא מול המקדש].

י. ואסור לאדם שיעשה בית תבנית [בדוגמת ומידות] היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד העזרה, שלחן בצורת השלחן, ומנורה בצורת המנורה; אבל עושה מנורה של חמשה קנים, או של שמונה קנים, או מנורה שאינה של מתכת, אף על פי שיש לה שכעה קנים.

יא. שלש מחנות היו ישראל במדבר - מחנה ישראל, והיא ארבע מחנות [השבטים]; ומחנה לוי, שנאמר בה: "וסביב למשכן יחנו"; ומחנה שכינה, והיא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וינגדן לדורות - מפתח ירושלים עד

יג. וכן אם הוסיפו על העזרה, מקדשין אותה בשיירי המנחה: מה ירושלים, התורה שנאכלת בה [בכל העיר] מקדשתה - אף העזרה, שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן; ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו.

יד. כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה - לא נתקדש קדוש גמור. וזה שעשה עזרא [כשעלו מבבל] שתי תודות, וזכר הוא שעשה; ולא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותמים. ובמה נתקדשה? בקדשה ראשונה שקדשה שלמה - שהוא קדש העזרה וירושלים לשענה [בזמנו], וקדשה לעתיד לבוא [לנצח]. טו. לפיכך מקריבין הקרבנות בלן אף על פי שאין שם בית מצוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה, ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומה; שקדשה הראשונה קדשה לשענה, וקדשה לעתיד לבוא. טז. ולמה אני אומר במקדש וירושלים, שקדשה ראשונה קדשתן לעתיד לבוא, ובקדשת שאר ארץ ישראל לענן שביעית ומעשרות וכיוצא בהן, לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדשת המקדש וירושלים - מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר: "והשמותי את מקדשיכם"; ואמרו חכמים: 'אף על פי ששוממין, בקדשתן הן עומדין'. אבל חייב הארץ בשיעית ובמעשרות, אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים [- ע"י מלך או נביא או שופט מדעת רוב ישראל]; וכיון שנלקחה הארץ מידיהם - בטל הכבוש, ונפטר מן התורה מן המעשרות ומן השיעית, שהרי אינה ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה ככבוש אלא בחזקה [בקנין] שהחזיקו בה [כל אחד במקומו]; וליפיק כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל ונתקדש בקדשת עזרא השניה - הרי הוא מקדש היום, ואף על פי שנלקחה [נקנתה] הארץ ממנו [אח"כ ע"י נכרי], וחייב בשיעית ובמעשרות, על הדרך שבארנו בהלכות תרומה.

הלכות בית הבחירה פרק ז

א. מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר: "ומקדשי תיראו"; ולא מן המקדש אתה רוא, אלא ממי שצנה על יראתו.

ב. ואיזו היא יראתו? שלא יכנס לחר הבית במקלו, או במנעלו שברגליו, או באפנדתו [חלוק לספיגת זיעה], או באבק שעל רגליו, או במעוה הצוררין לו בסדינו [בבגדו]. ואין צריך לומר שאסור לו לרק בכל הר הבית; אלא אם נודמן לו רק, מבליעו בכסותו. ולא יעשה הר הבית דרך, שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שנגדה כדי לקצר הדרך, אלא יקיפו מבחוץ. ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה.

ג. וכל הנכנסין לחר הבית, נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל - חוץ ממי שארעו דבר [אבל או מנוחה], שהוא מקיף על השמאל. לפיכך היו [העובדין]

חכמים], אבל מן התורה מתר טבול יום להפגס למחנה לוי. וטמא שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת.

יח. עזרת ישראל מקדשת מעזרת נשים – שאין מחסר כפורים [- שטרם הביא קרבנו] נכנס לשם, וטמא שנכנס לה חייב כרת [- מיתה משמים עד גיל 50].

יט. עזרת כהנים מקדשת ממנה – שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם, לסמיכה [- סמיכת ידים על הקורבן] ולשחיטה ולתנופה [הגבהת הקורבן].

כ. בין האולם ולמזבח מקדש ממנה – שאין בעלי מומין ופרועי ראש [מגודלי שער] וקרוצי בגדים נכנסין לשם.

כא. ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח – שאין נכנס לשם אלא רחוי [- 'מקודש' בכיור ה] ידים ורגלים.

כב. בית קדש הקדשים מקדש ממנו – שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה.

כג. מקום שהיה בעליה [בקומה ח] על קדש הקדשים – אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע [בשבע שנים], לידע מה הוא צריך לחזק בדקו [- לתקנו]. בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטמאה – מצנה שיהיו נכנסין כהנים תמימים; לא מצאו תמימים, יפנסו בעלי מומין; ואם אין שם כהנים, יפנסו לויים; לא מצאו לויים, יפנסו ישראל. מצנה בטוהרים; לא מצאו טוהרים, יפנסו טמאים. טמא ובעל מום – יפנסו טמא ואל יפנסו בעל מום, שהטמאה דחוייה בצבור [שרובם טמאים]. וכל הנכנסין להיכל לתקן, יפנסו בתבות [שלא יביטו בקודש]; אם אין שם תבות, או שאי אפשר להם שייעשו בתבות – יפנסו דרך פתחים.

יום שבת קודש כ"ט תשרי ה'תש"ע

הלכות בית הבחירה פרק ח

א. שמירת המקדש מצות עשה, ואף על פי שאין שם פחד מאויב ולא מלסטים; שאין שמירתו אלא כבוד לו; אינו דומה פלטורין [ארמון] שיש עליו שומרים, לפלטורין שאין עליו שומרים.

ב. ושמירה זו מצותה כל הלילה; והשומרים הם הכהנים והלויים, שנאמר: "אתה ובניך אתך, לפני אהל העדת", כלומר: אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר: "ושמרו את משמרת אהל מועד", ונאמר: "והכהנים... קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו, שומרים משמרת המקדש".

ג. ואם בטלו שמירה זו עברו בלא תעשה, שנאמר: "ושמרתם את משמרת הקדש", ולשון שמירה – אזרה היא; הא [מכר] למדת, ששמירתו מצות עשה, ובטול שמירתו בלא תעשה.

ד. מצות שמירתו, שיהיו הכהנים שומרים מבפנים [למקדש] והלויים מבחוץ; וארבע ועשרים [משמרות של] עדה [- עשרה] שומרים אותו בכל לילה תמיד בארבעה ועשרים מקום – הכהנים בשלשה מקומות, והלויים באחד ועשרים מקום.

הר הבית, במחנה ישראל; ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער נקנור, במחנה לוי; ומפתח העזרה ולפנים, מחנה שכינה. והחיל ועזרת הנשים, מעלה יתרה בבית העולמים [ביהמ"ק].

יב. כל ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדשתה? שמביאין [רק] ממנה [קורבן] העמר ושתי הלחם [בשבועות] והכפורים – מה שאין מביאין בן משאר הארצות.

יג. עשר קדשות הן בארץ ישראל, זו למעלה מזו: עירות המקפות חומה [מימי יהושע בן נון] מקדשות משאר הארץ – שמשלחין מתוכן את המצרעין, ואין קוברים מתתוכן עד שירצו שבועה טובי [ממוני] העיר או כל אנשי העיר; ואם יצא המת חוץ לעיר, אין מקזירין אותו לתוכה אף על פי שרצו בלן להחזירו.

יד. רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה [- העיר], מפנין אותו; וכל הקברות מפנין, חוץ מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר [והוא קדש לעיר], בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו – אם היה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן, אין מפנין אותו עד שירצו בלן; פחות מכאן, מפנין אותו. וירושלים מקדשת משאר העירות המקפות – שאוכלין שם קדשים קלים [קורבנות] ומעשר שני לפנין מחומתה. ואלו דברים שנאמרו בירושלים: אין מלינין בה המת, ואין מצבירין בתוכה עצמות אדם, ואין משפירין בתוכה בתים, ואין נותנין בה מקום לגר תושב [נכרי ששומר ד' מצוות בני נח], ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חלדה [הנביאה] שהיו בה מימות נביאים הראשונים, ואין נוטעין בה גנות ופרדסים, ואינה נזרעת ולא נחרשת שמה תסרח [מהזיבול], ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים, ואין מקימין בה אשפות מפני השרצים, ואין מוציאים ממנה זיזין [קורות] וגזוזטראות [מרפסות] לרשות הרבים מפני [החשש שיהיו] אהל הטמאה, ואין עושין בה כבשונות [משפחות] מפני העשן, ואין מגדלין בה תרנגולין [שדרכן ללקט שרצים] מפני הקדשים; וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולין בכל ארץ ישראל, מפני הטהרות. ואין הבית נחלט בה [נמכר] לצמיתות, ואינו מטמא בנגעים [של צרעת], ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים.

טו. הר הבית מקדש ממנה – שאין זבין וזבות נדות ויולדות [- שהן טמאות] נכנסין לשם; ומתו להכניס המת עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם.

טז. החיל מקדש ממנו – שאין גויים וטמא מת ובוטל נדה נכנסים לשם.

יז. עזרת נשים מקדשת מן החיל – שאין טבול יום [טמא שטבל ויטהר בלילה] נכנס לשם; ואסור זה מדבריהם [של

ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות שמן המשחה; (ב) שלא לעשות כמזהו; (ג) שלא לסוף ממנו; (ד) שלא לעשות כמתכנת הקטרת; (ה) שלא להקטיר על מזבח הזהב חוץ מן הקטרת; (ו) לשאת הארון על הכתף; (ז) שלא יסורו הכדים ממנו; (ח) שיעבד הלוי במקדש; (ט) שלא יעשה אחד במלאכת חבירו במקדש; (י) לקדש הכהן לעבודה; (יא) שיהיה כל המשמרות שוות ברגלים; (יב) ללבש בגדי כהנה לעבודה; (יג) שלא יקדש המעיל; (יד) שלא יזח החשן מעל האפוד. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק א

א. מצות עשה לעשות שמן המשחה, שיהיה מוכן לדברים שצריכין משיחה בו – שנאמר: "ועשית אותו שמן משחת קדש".

ב. וככה עשהו משה רבנו במדבר: לקח מן המור והקנמון והקדה, מכל אחד משלשתן [במשקל] חמש מאות שקל בשקל הקדש, ומקנה הבשם [במשקל] חמשים ומאתים; וזה שנאמר בתורה: "וקנמן בשם מקציתו [במשקל] חמשים ומאתים" – ששוקלין אותו בשני פעמים, חמשים ומאתים בכל פעם. ושוחק כל אחד ואחד לבדו, וערב הכל, ושרה אותם במים זכין ומתקין, עד שיצא כל כחן במים; ונתן על המים שמן זית הין – והוא שנים עשר לג, כל לג [מכיל] ארבע רביעיות; ובשל הכל על האש, עד שאבדו [התאדו] המים ונשאר השמן. והניחו בכלי לדורות.

ג. המר – הוא הדם הצורר בחיה שבהדו, הידוע לכל שמתבשמן בו בני אדם בכל מקום. והקנמון – הוא העץ הבא מאי הדו, שריחו טוב ומתגמרים [מתבשמים] בו בני אדם. והקדה – הוא הקשט. וקנה בשם – הן הקנים הדקין כתבן האדמים הבאים מאי הדו, וריחו טוב, והן ממני בשמים שנותנין אותו הרופאים בצרי [בתרופות].

ד. העושה שמן המשחה כפעשה הנה וכמשקל הנה, ולא הוסיף ולא גרע – במזיד, חייב כרת; ובשוגג, מביא חטאת קבועה [רגילה], שנאמר: "אשר יקח כמהו". והוא שיעשה אותו להמשח בו; אבל אם עשה להתלמד או לתנו לאחרים – פטור.

ה. הסף [המורח] משמן המשחה [בכמות של] פזית – במזיד, חייב כרת; ובשוגג, מביא חטאת קבועה, שנאמר: "ואשר יתן ממנו על זר – ונכרת". ואין חזבין אלא על שמן המשחה שעשה משה – שנאמר: "ממנו", מזה שנאמר בו: "שמן משחת קדש יהיה זה לי"; ומעולם לא נעשה שמן המשחה אחר, חוץ ממה שעשה משה.

ו. אחד הסף את עצמו, ואחד הסף את אחרים – שנאמר: "ואשר יתן ממנו על זר". הסף פלים, ובהמה, וגויים שהן כבהמה, או שסף בו מתים – פטור, שנאמר: "על בשר אדם לא יסף".

ז. אין מושחין ממנו לדורות אלא כהנים גדולים,

ה. והיכן היו שומרים? כהנים היו שומרים בבית אבטינס, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ, היו עליות בנויות בצד שערי העזרה; והרובין [פרחי כהונה] היו שומרים שם. בית המוקד – בארץ; וזקני בית אב של אותו היום היו יושבים שם, ומפתחות העזרה בידם. ו. לא היו הכהנים השומרים שנים בבגדי כהנה, אלא מקפלין אותם ומניחין אותם כנגד ראשיהן; ולובשין בגדי עצמם, ויושבים על הארץ, כדרך כל שומרי חצרות המלכים, לא שישנו על המטות.

ז. ארע [טומאת] קרי לאחד מהם, הולך במסכה [מחילה] שפתח הקרקע – שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו – וטובל, וחוזר ויושב אצל אחי הכהנים עד שפותחין השערים בבקר, יוצא והולך לו.

ח. והיכן היו הלויים שומרים? על חמשה שערי הר הבית, ועל ארבע פנותיו מתוכו, ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ, שאסור לישב בעזרה; ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה, שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ. הרי שמונה עשר מקום.

ט. ועוד שומרים בלשפת הקרבן, ובלשפת הפרכת, ואחורי בית הכפרת [קודש הקודשים].

י. ומעמידין ממנה אחד על כל המשמרות השומרים, ואיש הר הבית היה נקרא; והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה, ואבוקות דולקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר: 'איש הר הבית, שלום עליך' – נכר שהוא ישן, חובטו במקלו; ורשות היה לו לשרף את פסותו [בגדו], עד שהיו אומרים בירושלים: 'מה קול בעזרה? – קול בן לוי נלקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמרו'.

יא. בשחר, קדם שיעלה עמוד השחר, סמוך לו – יבוא הממנה של מקדש, וידפק על הכהנים [היושבים] שבבית המוקד, והן פותחין לו. נטל את המפתח, ופתח את השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו אחרי הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם, ונחלקו לשתי פתות – פת הולכת למזרח, וכת הולכת למערב; והיו בודקין והולכין את כל העזרה, עד שיגיעו שתי הפתות למקום בית עושי [מנחת] חבתין. הגיעו – אלו ואלו אומרים: 'שלום, הכל שלום', והעמידו עושי חבתין לעשות חבתין.

יב. כסדר הנה עושין בכל לילה, חוץ מלילי שבת – שאין בידם אור, אלא בודקין בגרות הדלוקין שם מערב שבת.

ברוך רחמנא דסעין

הלכות כלי המקדש והעובדים בו

יש בכללן ארבע עשרה מצוות – שש מצוות עשה,

למדידת הנסכים של זבחים; ולג - למדידת שמן המנחות; ודצי לג - למדידת שמן לכל גר מנורת המנורה; ורביעית - לחלק בזה השמן לחבתין.

יח. ואין לנו [במקדש] דבר [שנצטרך] למדוד בו [בכלי של] הין; ולמה היה שם? הואיל והיה במקדש בימי משה, שמדד בו שמן לשמן המשחה. ובחצי לג שהיה במקדש, היה מודדין מים למי שוטה ושמן לתורה [נ- קורבן תודה]; ורביעית שהיתה שם, היה מודדין שמן לחם נזיר ומים לטהרת מצרע. ולא מפני מעשים אלו נתקדשו [הכלים], אלא מפני המלאכות של מקדש שאמרנו.

יט. כל [כלי] המדות האלו - קדש, ומכלי השרת; אלא שמדות הלח נמשחו [בשמן המשחה] מבפנים ומבחוץ, וכלי היבש לא נמשחו אלא מבפנים. לפיכך ברוצי [נ- העודף הנשפך מכלי] מדות הלח, קדש; וברוצי מדות היבש, חל.

הלכות כלי המקדש והעובדים בו פרק ב

א. הקטרת נעשית [מחדש] בכל שנה ושנה; ועשייתה מצות עשה, שנאמר: "קח לך סמים". ונתפרשו בתורה ארבעה מסמניה, והן: נטף ושחלת וחלבנה וילבונה; ושאר סמניה - הלכה למשה מסיני.

ב. ואחד עשר סמנין נאמרו לו למשה בסיני, והן שעושין אותן במשקל מכן [מדיוק]; ומוסיפין עמהן בלא משקל [מדיוק] מלח סדומית וכפת הירדן, ועשב אחד שמעלה העשן; ולא היו יודעין [מכירין] אותו אלא אנשים דוועים [מסוימים], והוא היה הלכה [מסורת] בידם איש מפי איש.

ג. וזה הוא משקל אחד עשר סמניה: נטף ושחלת וחלבנה וילבונה, מכל אחד משקל שבעים מנה; והמנה [משקל]: מאה דינרין. וזו קציעה ושבלת גרד וכרסם, מכל אחד ששה עשר מנה; קשט, שנים עשר מנה; קנזון, תשע מנים; קלופה, שלש מנים. משקל הכל, שלש מאות ושמונה ושישים מנה. שוחקין הכל הדק; ומוסיפין לה רבע הקב מלח סדומית, וכפת הירדן, ומעלה עשן כל שהיא [נ- מעט]. ומקטיר ממנה בכל יום על מזבח הזהב מנה - שלש מאות תמשה וששים יום, כנגד [מספר] ימות החמה. והשלש מנים הנשארות - שוחק אותן ערב יום הכפורים דקה מן הדקה, עד שמוציא ממנה מלא חפניו, להקטיר ביום הכפורים. והנשא - הוא מותר הקטרת שאמרנו בשקלים [נ- בהלכות שקלים].

ד. "נטף" האמור בתורה, הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי [שרף]; והשחלת, היא הצפרן שנותנין בגי אדם במגמרות [בשמים]; והחלבנה, כמו דבש שחור, וריחו קשה [חזק], והוא שרף אילנות בערי יון. וזה הוא שמתן בלשון ערבי: עוד בלסאן, ואצ'פאר טיב, ומיעה, ולבן, ומסך, וקציעה, וסנבל אלנארדין, ועפראן, וקסט, ועוד, וקשר סליכיה, וענבר.

ה. כיצד מפשטין [וכותשין] את הקטרת? מביא תשעת קבין בורית כרשינה [מין סבון], וישף [משפספס] בה את הצפרן; ואחר כך שורה את הצפרן באחד ועשרים קב של יין חזק

ומשוה מלחמה, ומלכי בית דוד בלבד; אפלו כהן כהן [גדול] - מושחין אותו, שנאמר: "והכהן המשיח תחתיו מבניו וגו'".

ח. בית שני, שלא היה שם שמן המשחה - היה הכהן גדול מתרבה [מתמנה] בלבישת הבגדים בלבד, שהיה לובש בגדי כהנה גדולה.

ט. כיצד מושחין את הכהן? צק את השמן על ראשו, וסף ממנו על גבי עיניו כמין [צורת אות -] כף יוני כזה (כ) - שנאמר: "ויצק משמן המשחה על ראש אהרן". ומלכי בית דוד, מושחין אותן כמין גזר [כתר] על [נ- סביב] ראשן. ולא ימשח במקומות אחרות [בגוף], ולא ירבה בשמן.

י. הנותן משמן המשחה על גבי מלך או כהן גדול שפבר נמשחו, פטור - שנאמר: "ואשר יתן ממנו על זר", ואין אלו [נחשבים] זרים אצלו; אבל הסף ממנו אפלו למלך וכהן גדול, חייב - שנאמר: "על בשר אדם לא יסוף", כל אדם במשמעה. וכהן גדול שנטל שמן המשחה מראשו וסף במעי [נ- על בטנו] - חייב כרת; והוא שייסוף ממנו בכזית. יא. אין מושחין את המלך אלא על גבי [סמוך לו] מעין; ואין מושחין מלך בן מלך - שהמלכות ירשה למלך לעולם, שנאמר: "הוא ובניו בקרב ישראל". ואם היתה שם מחלקת - מושחין אותו כדי לסלק המחלקת ולהודיע לכל שזה הוא המלך לבדו; כמו שממשחו שלמה מפני מחלקת אדוניהו, ויואש מפני עתליה, והוא אחז מפני יהויקים אחיו. וזה שממשח אלישע ליהוא - לא בשמן המשחה משחו, אלא בשמן אפרסמון; ודבר זה מסרת ביד החכמים.

יב. כל כלי המקדש שעשה משה במקדש - לא נתקדשו אלא במשיחתן בלבד בשמן המשחה, שנאמר: "וימשחם, ויקדש אתם". ודבר זה אינו נוהג לדורות; אלא הפלים כלן - כיון שנשתמשו בהן במקדש במלאכתן, נתקדשו, שנאמר: "אשר ישרתו כם בקדש", בשרות הם מתקדשין. יג. הכפות והקצרות שמקבלין בהן המנחות, וכן המזרקות שמקבלין בהן הדם, ושאר כלי השרת - של כסף ושל זהב היו; ומתר לעשותם של שאר מתכות, כמו שבארנו. וכלן מתקדשין במלאכתן; ואם נשברו - מתיר אותן ועושה אותן כלי אחר, ואין קדשתן מסתלקת מהן לעולם.

יד. כלי הקדש שנקבו או שנסדקו - אין סותמין אותן, אלא מתיכין אותן ועושין אותן חדשים.

טו. ספין שנושט מן הנצב [ידיה], או שנופגם - אין מחזירין אותו [לידיה] ואין מושחין אותו, אלא גוזזין אותו בין הקדש והאולם לדרום, ועושין אחרים; שאין [ראוי שתהיה] צניות במקום [המקדש שכולו] צשירות.

טז. שתי [סוגי] מדות של יבש היו במקדש - חצי עשרון, ועשרון: העשרון למנחות, וחצי העשרון לחלק בו מנחת כהן גדול שבכל יום.

יז. ושבע [סוגי] מדות של לח היו שם: הין, וחצי ההין, ושלישית ההין, ורביעית ההין, ולג, וחצי לג, ורביעית לג, ולמה היו? חצי ההין ורביעית ההין ושלישית ההין -

הריח בה ולא עשה - אינו חיב כרת, אלא דינו כדין הנהגה מן הקדש; לא חיבה תורה כרת, אלא לעושה במתכנתה להריח בה.

יא. מנכח הזהב שבהיכל - עליו מקטירין קטרת בכל יום. ואין מקטירין עליו דבר אחר. ואם הקטיר עליו קטרת אחרת שאינה כזו, או שהקטיר עליו קטרת כזו שהתנדב אותה יחיד או רבים, או הקריב עליו קרבן או הסיף נסוף [ניסך משקה] - לוקה, שנאמר: "לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה וגו'".

יב. בעת שמוליכין את הארון ממקום למקום, אין מוליכין אותו לא על הבהמה ולא על העגלות; ולפי ששכח דוד ונשארו על העגלות, נפרץ פרץ בעזא [ומת]. אלא מנחה לנטלו על הכתף, שנאמר: "כי עבודת הקדש עליהם, בכתף ישאו".

יג. כשנשאין אותו על הכתף, נושאין פנים כנגד פנים, ואחריהם לחוץ, ופניהם לפנים [לכיוון הארון]. ונזהרים שלא ישמטו הבדים [החוטות] מן הטבעות; שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות - לוקה, שנאמר: "בטבעת הארון יהיו הבדים, לא יסרו ממנו".

ביותר; ואחר כך שוחק כל אחד ואחד מן הסמנים בפני עצמו הדק, וכשהוא שוחק אומר: 'היטב הדק, היטב הדק, היטב הדק'.

ו. וכל מעשיה בקדש בתוך העזרה, ומשל הקדש - בכלי שרת; והמפטם את הקטרת מן החלין, פסולה.

ז. פעמים בשנה היו מחזירין אותה למכתשת [כלי הכתישה]. בימות החמה היו מפזרין אותה כדי שלא תתעפש, ובימות הגשמים צוברין [אוספים] אותה כדי שלא יפוג ריחה.

ח. נתן לתוכה דבש כל שהוא, פסלה; חסר אחד מסמניה - חיב מיתה, שהרי נעשית קטרת זרה. פשמה מעט מעט [מכל מין] במתכנתה [לפי יחס הממשקל הכללי], כשרה - אפלו פטם פרס [חצי מנה] בשחרית ופרס בין הערבים.

ט. העושה קטרת מן אחד עשר סמנים אלו, לפי משקלות אלו, כדי להריח בה, ואף על פי שלא הריח - חיב כרת על עשייתה, אם עשה במזיד; ובשוגג, מביא חטאת קבוצה [רגילה]. אף על פי שלא עשה המשקל כלו, אלא חציו או שלישו, הואיל ועשה לפי משקלות אלו, חיב - שנאמר: "במתכנתה לא תעשו: איש אשר יעשה כמותה להריח בה - ונקבת מעמיו".

י. עשה להתלמד [להתאמן] בה או למסרה לצבור - פטור;

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ד תשרי ה'תש"ע

יום שני כ"ד תשרי ה'תש"ע

הלכות ערובין פרק ז

א. מי שיצא מערב שבת חוץ למדינה [עיר], ועמד במקום בתוך התחום או בסופו, ואמר: 'שביתתי במקום זה, וחזר לעירו ולן שם - יש לו להלך למחר מאותו מקום, אלפים אמה לכל רוח. וזה הוא עקר ערובי תחומין, לערב ברגליו; ולא אמרו לערב בהנחת מזון שתי סעודות בלבד במקום, אף על פי שלא יצא ולא עמד שם, אלא להקל על העשיר, שלא יצא אלא ישלח ערובו ביד אחר ויניחנו לו.

ב. וכן אם נתפנו לקבץ שביתתו במקום ידוע אצלו, כגון אילן או בית או גדר שהוא מפיר מקומו, ויש בינו ובינו כשחשכה אלפים אמה או פחות, והחזיק בגדר והלך כדי שיגיע לאותו מקום [לפני כניסת שבת] ויקנה בו שביתה - אף על פי שלא הגיע ולא עמד שם, אלא התזירו חברו ללון אצלו, או שחזר מעצמו ללון, או נתעכב - יש לו להלך עד מקום שנתפנו לו, ומאותו מקום אלפים אמה לכל רוח; שפיון שגמר בלבו לקבץ שם שביתתו, והחזיק בגדר, נעשה כמי שעמד שם, או שהניח ערובו שם.

ג. במה דברים אמורים? בענין שאין מטריחין אותו להניח ערוב; או ברחוק, כגון מי שהיה בא בגדר, והיה ירא שפא תחשף; והוא, שישארו מן היום כדי שיגיע לאותו מקום שקנה בו שביתה קדם שתחשף, אם רץ בכל כחו, ויהיה בינו ובין אותו מקום כששתחשף, אלפים או

פחות. אכל אם לא היה דחוק ולא עני, או שלא נשאר מן היום כדי שיגיע אפלו רץ בכל כחו, או שהיה בין המקום שנתפנו לשבת בו ובין המקום שהוא עומד בו כשחשכה יתר מאלפים אמה, או שלא כגון המקום שקנה בו שביתה - הרי לא קנה שביתה ברחוק מקום, ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה.

ד. מי שעמד מבעוד יום ברשות היחיד, וקנה שם שביתה, או שהיה בא בגדר ונתפנו לשבת ברשות היחיד הידועה אצלו, וקבע שם שביתתו - הרי זה מהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. ואם היה רשות היחיד זו מקום שלא הקף לדירה, או תל, או נקע - אם היה בה בית סאתים [מאה אמה על חמישים] או פחות, מהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח; ואם היה יתר על בית סאתים, אין לו בה אלא ארבע אמות, וחוצה מהן אלפים אמה לכל רוח. וכן אם הניח ערובו במקום שלא הקף לדירה.

ה. הקנה [קובע] שביתה ברחוק מקום, ולא סים [ציין] מקום שביתתו - לא קנה שביתה שם. כיצד? היה בא בגדר, ואמר: 'שביתתי בשדה פלונית', או 'בבקעה פלונית', או 'ברחוק אלף אמה', או 'אלפים ממקומי זה' - הרי זה לא קנה שביתה ברחוק מקום; ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה. ו. אומר: 'שביתתי תחת אילן פלוני', או 'תחת סלע פלוני' - אם יש תחת אותו אילן או אותה סלע שמונה אמות או יתר, לא קנה שביתה; שהרי לא כגון מקום

יחלף במזרח אלא אלא אלא וְחַמֵּשׁ מֵאוֹת, כְּרִגְלֵי מִי שְׁעָרָב עָלָיו בְּמַעֲרָב. לְפִיכָךְ, אִם עָרַב אוֹ עָרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עָרוּבִין אֵלּוּ, אֶחָד בְּרַחוּק אֶלְפִים לְמִזְרַח, וְאֶחָד בְּרַחוּק אֶלְפִים לְמַעֲרָב - הָרִי זֶה לֹא יִזוּז מִמְקוֹמוֹ.

ג. מְעַרְב אָדָם שְׁנֵי עָרוּבִין בְּשָׁתִי רוּחוֹת, וּמִתְנֶה וְאוֹמֵר: 'אִם אֶרֶע לִי דָבָר מִצָּנָה אוֹ נִלְחָצָתִי [לְבָרוּחַ מִהַגּוֹיִם] לְמַחֵר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה, זֶה הָעָרֹב הוּא שְׁאֵנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְהָעָרֹב שְׁבָרוּחַ הַשְּׁנִית אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה הַשְּׁנִית, זֶה הָעָרֹב הוּא שְׁאֵנִי סוֹמֵךְ עָלָיו, וְשְׁבָרוּחַ הָרִאשׁוֹנָה אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לְשָׁתִי הָרוּחוֹת, יֵשׁ לִי לְסוֹמֵךְ עַל אֵיזָה עָרֹב שְׁאֵרְצָה, וְלֵאזִנָּה שְׁאֵרְצָה אֲלֶיךָ; וְאִם לֹא אֶרֶע לִי דָבָר, וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מִשְׁתִּיחֶן - אֵין שְׁנֵי הָעָרֹבִין אֵלּוּ עָרֹב, וְאֵנִי סוֹמֵךְ עַל אֶחָד מֵהֶן, אֲלֹא הָרִינִי כְּגִי עִירִי, שֵׁנִשׁ לִי אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לְחֻמָּה'. ד. כְּשֶׁם שְׁאֵסוֹר לְצֹאת חוּץ לְחֻמָּה בְּשִׁבְתּוֹ, כִּף אֲסוֹר בְּיוֹם טוֹב וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים; וְכִשֶּׁם שֶׁהַמוֹצֵא מֵרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בְּשִׁבְתּוֹ חֵיב, כִּף הַמוֹצֵא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים חֵיב. אֲכָל בְּיוֹם טוֹב, מִתֵּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת. לְפִיכָךְ, מְעַרְבִין עָרוּבֵי חֲצֵרוֹת וּמִשְׁתַּמְתִּפִּין בְּמִבּוֹאוֹת לְיוֹם הַכַּפּוּרִים, בְּשִׁבְתּוֹ; וּמְעַרְבִין עָרוּבֵי תְּחוּמֵין לְיוֹם הַכַּפּוּרִים וּלְיָמִים טוֹבִים, בְּדֶרֶךְ שְׁמַעְרָבִין לְשִׁבְתּוֹ.

ה. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיּוֹת סוֹמֵךְ לְשִׁבְתּוֹ, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ, אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלוּיּוֹת - יֵשׁ לוֹ לְעָרַב שְׁנֵי עָרוּבִין לְשָׁתִי רוּחוֹת, וְסוֹמֵךְ עַל אֵי זֶה מֵהֶן שְׁיִרְצָה לְיוֹם הָרִאשׁוֹן, וְעַל הָעָרֹב שְׁבָרוּחַ הַשְּׁנִית לְיוֹם הַשְּׁנִי; אוֹ מְעַרְב עָרֹב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְׁנֵי יָמִים, וּבְיוֹם הַשְּׁנִי יִתְּנֶה כְּגִי הָעִיר וְכֵאלּוֹ לֹא עָשָׂה עָרֹב, וְיֵשׁ לוֹ אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁנִי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלוּיּוֹת; אֲכָל בְּשֵׁנִי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הָרִי הֵן בְּיוֹם אֶחָד, וְאֵינוֹ מְעַרְב לְשֵׁנִי הַיָּמִים, אֲלֹא לְרוּחַ אַחַת.

ו. וְכֵן מִתְנֶה אָדָם עַל עָרֹבוֹ, וְאוֹמֵר: 'עָרוּבֵי לְשִׁבְתּוֹ זֶה, אֲכָל לֹא לְשִׁבְתּוֹ אַחֲרָת'; 'לְשִׁבְתּוֹ אַחֲרָת, אֲכָל לֹא לְזוֹ', 'לְשִׁבְתּוֹת, לֹא לְיָמִים טוֹבִים', 'לְיָמִים טוֹבִים, לֹא לְשִׁבְתּוֹת'.

ז. אָמַר לְחַמְשָׁה: 'הָרִינִי מְעַרְב עַל אֵיזָה מִכֶּם שְׁאֵרְצָה, רְצִיתִי יִלָּךְ, לֹא רְצִיתִי לֹא יִלָּךְ' - אֵף עַל פִּי שְׁרָצָה מִשְׁחָשְׁכָה [- אַחַד שֶׁחָל הָעָרֹב], יִלָּךְ; דְּבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרִי סוֹפְרִים, יֵשׁ בּוֹ בְּרָרָה [בְּסוֹף מִתְבָּרַר שֶׁמִּלְכַּתְחִילָה רָצָה לִילָךְ]. וְכֵן הַמְעַרְב לְשִׁבְתּוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וְאוֹמֵר: 'רְצִיתִי אֲלֶיךָ, לֹא רְצִיתִי לֹא אֲלֶיךָ, אֲלֹא אֶתְּנֶה כְּגִי עִירִי' - כָּל שִׁבְתּוֹ שְׁיִרְצָה יִלָּךְ, אֵף עַל פִּי שְׁרָצָה מִשְׁתַּחֲשֶׁף.

ח. הַמְעַרְב לְשֵׁנִי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלוּיּוֹת, אוֹ לְשִׁבְתּוֹ יוֹם טוֹב - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עָרֹב אֶחָד לְרוּחַ אַחַת לְשֵׁנִי הַיָּמִים - צָרִיךְ שִׁיחֶה הָעָרֹב בְּמִקְוֵמוֹ מִצִּי בְּלִיל רֹאשׁוֹן וּבְלִיל שְׁנִי, כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? מוֹלִיכּוֹ בְּעָרֹב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעָרֹב שִׁבְתּוֹ, וּמִחְשִׁיף עָלָיו, וְנוֹטְלוֹ בְּיָדוֹ [מִפְּנֵי הַגְּנוּבִים] וְכֵא לּוֹ, אִם הָיָה לִיל יוֹם טוֹב [- שְׁמוֹתוֹ לְטַלְטֵל];

שְׁבִיתָתוֹ - שְׁאִם כָּא לְשִׁבְתּוֹ בְּעָרֹב אֲמוֹת אֵלּוּ, שְׁמָא בְּעָרֹב אֲמוֹת אֵלּוּ הָאֲחֵרוֹת הוּא שְׁקָנָה שְׁבִיתָתָה.

ז. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהַתְּכִין לְשִׁבְתּוֹ בְּעָקְרוֹ, אוֹ בְּעָרֹב אֲמוֹת שְׁבָדְרוֹמוֹ, אוֹ שְׁבָצְפוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתּוֹ פָּחוֹת מִשְׁמוֹנָה, וְנִתְּכֵן לְשִׁבְתּוֹ תַּחְתּוֹ - קָנָה; שְׁתֵּרִי אֵין שֶׁם שְׁעוֹר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְהָרִי מְקַצֵּת מְקוֹמוֹ מְסִים. הָיָה שְׁנֵים בָּאִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מִכִּיר אֵילָן אוֹ גֵּדֵר אוֹ מְקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָתָה, וְהַשְּׁנִי אֵינוֹ מִכִּיר - זֶה שְׁאֵינוֹ מִכִּיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לְמִכִּיר, וְהַמִּכִּיר מִתְּכֵן לְשִׁבְתּוֹ הוּא וְהַבְּרוֹ בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁהוּא מִכִּיר.

ח. אֲנָשִׁי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיךְ לְהֵן עָרוּבִין לְמִקְוֵמוֹ יָדוּעַ [מְסוּיִם], וְהַחֲזִיק [הָיָה בְּעִיצוּמָה שֶׁל הַלִּיכָה] בְּדֶרֶךְ, וְהַחֲזִירוֹ חֲבָרוֹ, וְלֹא הוֹלִיךְ עָרוּבִין - הֵן לֹא קָנָה שְׁבִיתָתָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, שְׁתֵּרִי לֹא הִנַּח שֶׁם עָרוּבִין, וְאֵין לְהֵן לְהַלֵּךְ מִמִּדְּיָתָה, אֲלֹא אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שֶׁם עָרֹב - שְׁתֵּרִי הוּא כָּא בְּדֶרֶךְ, וְנִתְּכֵן לְשִׁבְתּוֹ שֶׁם, וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ; לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְמַחֵר לְהַלֵּךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְלִהְיוֹת מִמֵּנֵה אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ.

ט. זֶה שְׁאֵמְרָנוּ, שְׁצָרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָתָה בְּרַחוּק מְקוֹם שְׁיִחְזִיק בְּדֶרֶךְ, לֹא שִׁינֵּא וְיִלָּךְ בְּשָׂדֶה, אֲלֹא אֶפְלוֹ יִרְדּוּ מִן הָעֲלִיָּה [- עֲלִית הַגָּן] לִילָךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְקָדָם שְׁיִנֵּא מִפְּתַח הַחֲצֵר הַחֲזִירוֹ חֲבָרוֹ - הָרִי זֶה הַחֲזִיק, וְקָנָה שְׁבִיתָתָה. וְכֵן כָּל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָתָה בְּרַחוּק מְקוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'שְׁבִיתָתִי בְּמִקְוֵמוֹ פְּלוֹנִי', אֲלֹא בֵּין שְׁגֵמֵר בְּלָבוֹ וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ כָּל שֶׁהוּא, קָנָה שֶׁם שְׁבִיתָתָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שְׁיִנֵּא בְּרִגְלָיו וְעָמַד בְּמִקְוֵמוֹ שְׁקָנָה בּוֹ שְׁבִיתָתָה, שְׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כָּלוּם, אֲלֹא בֵּין שְׁגֵמֵר בְּלָבוֹ, קָנָה.

י. הַתְּלִמִּידִין שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלִילִי שִׁבְתּוֹ בְּשָׂדוֹת וּבְכִרְמִים, אֲכָל בְּעֲלֵי הַבָּתִּים שֶׁפֶתֶן מִצִּיָּה לְעוֹבְרֵי דְרָכִים הַבָּאִים שֶׁם, וּבָאִים וְלֵנִים בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ - מִהֲלִכִין אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ מִבֵּית הַמְּדֻרָשׁ, לֹא מִמְקוֹם הָאֲכִילָה; שְׁאֵלוֹ מִצָּאוֹ עוֹדֶתֶן בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ, לֹא הָיָה יוֹצֵאִין לְשָׂדֶה; וְאֵין דַּעְתָּן סוֹמְכֵת לְדִירָה, אֲלֹא עַל בֵּית מְדֻרָשָׁם.

יום שלישי כ"ה תשרי ה'תש"ע

הלכות ערובין פרק ח

א. אֵין מְנִיחִין שְׁנֵי עָרוּבִין, אֶחָד בְּמִזְרַח וְאֶחָד בְּמַעֲרָב, כְּדִי שִׁיחֲלֹף בְּמִקְצֵת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְׁנֵי הָעָרוּבִין, וּבִשְׁאֵר הַיּוֹם עַל הָעָרֹב הַשְּׁנִי - שְׁאֵין מְעַרְבִין שְׁנֵי עָרוּבִין לְיוֹם אֶחָד. טָעָה וְעָרַב לְשָׁתִי רוּחוֹת, בְּמִדְּמָה הוּא [- מִפְּנֵי שֶׁחֲשַׁב] שְׁמַעְרָבִין לְשָׁתִי רוּחוֹת, אוֹ שְׁאֵמַר לְשָׁנִים: 'צָאוּ וְעָרְבוּ עָלָי, אֶחָד עָרַב עָלָיו לְצָפוֹן וְאֶחָד עָרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מִהֲלֹךְ כְּרִגְלֵי שְׁנֵיהֶם.

ב. בִּיצֵד מִהֲלֹךְ כְּרִגְלֵי שְׁנֵיהֶן? שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ, אֲלֹא בְּמִקְוֵמוֹ שֵׁנִשׁ לְשִׁנְיָתָהּ לְהַלֵּךְ בּוֹ; נִתֵּן הָאֶחָד עָרֹבוֹ בְּרַחוּק אֲלֶיךָ אֲמָה לְרוּחַ מִזְרַח, וְהַנִּיחַ הַשְּׁנִי מֵהֶן עָרֹבוֹ בְּרַחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲמָה לְרוּחַ מַעֲרָב - אֵין זֶה שְׁעָרְבוּ עָלָיו מִהֲלֹךְ בְּמַעֲרָב אֲלֹא אֲלֶיךָ אֲמָה, כְּרִגְלֵי מִי שְׁעָרַב עָלָיו בְּמִזְרַח, וְלֹא

יום רביעי כ"ו תשרי ה'תש"ע

הלכות שביתת עשור

יש בכללן ארבע מצוות - שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרשן: (א) לשבת בו מלאכה; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) להתענות בו; (ד) שלא לאכל ולשתות בו. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים אלו.

הלכות שביתת עשור פרק א

א. מצות עשה לשבת מלאכה בעשור לחדש השביעי, שנאמר: "שבת שבתון היא לכם"; וכל העושה בו מלאכה, בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: "ובעשור וגו' כל מלאכה לא תעשו". ומה הוא חייב על עשיית מלאכה ביום זה? אם עשה ברכונו בידון, חייב פרת; ואם עשה בשגגה, חייב קרבן חטאת קבועה (בהמה בין לעשיר ובין לעני).

ב. כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה בעשור פרת; וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת, חייבין עליו קרבן חטאת ביום הכפורים. וכל דבר שאסור לעשותו בשבת אף על פי שאינו מלאכה, אסור לעשותו ביום הכפורים; ואם עשה, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדברנן] כדרך שמכין אותו על השבת. וכל שאסור לטלטל בשבת, אסור לטלטלו ביום הכפורים; וכל שאסור לאמרו או לעשותו לכתחלה בשבת, כף אסור ביום הכפורים. כללו של דבר: אין בין שבת ליום הכפורים בענינים אלו, אלא שידון מלאכה בשבת בסקילה, וביום הכפורים בכרת.

ג. ומתיר לקנב את הירק ביום הכפורים, מן המנחה ולמעלה. ומה הוא הקנב? שסיר את העלין המעפשות, וקצץ השאר ויתקן אותו לאכילה. וכן מפציעין באגוזין ומפררין ברמונים, מן המנחה ומעלה - מפני עגמת נפש [שתתענה נפשו יותר]. ויום הכפורים שחל להיות בשבת, אסור בקניבת ירק ובפציעת אגוזים ובפרירת רמונים כל היום. וקבר נהגו העם בשנער [בבבל] ובמערכ [ארץ ישראל], שלא יעשו אחד מכל אלו ביום הצום, אלא הרי הוא בשבת לכל.

ד. מצות עשה {אחרת} {אחת} יש ביום הכפורים, והיא לשבת בו מאכילה ושתיה, שנאמר: "תענו את נפשתיכם" - מפי השמועה [שנמסרה ממש רבנן] למדו, ענוי שהוא לנפש, זה הצום; וכל הצם בו, קיים מצות עשה. וכל האוכל או שותה בו, בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: "כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה, ונקרתה"; מאחר שענש הפתוח פרת למי שלא נתענה, למדנו שמזהרין אנו בו על אכילה ושתיה. וכל האוכל או השותה בו בשוגג, חייב קרבן חטאת קבועה. ה. וכן למדנו מפי השמועה, שאסור לרחץ בו או לסוך

ולמחר מוליכו לאותו מקום, ומניחו שם עד שתחשך, ואוכלו אם היה ליל שבת, או מביאו אם היה ליל יום טוב - מפני שהן שתי קדשות, ואינם כיום אחד, כדי שנאמר: 'מליל ראשון קנה הערוב לשני ימים'.

ט. נאכל הערוב בראשון - קנה הערוב בראשון, ואין לו ערוב לשני; ערב ברגליו בראשון, צריך לערב ברגליו בשני, והוא שילך ויעמד באותו מקום, ויחשב בלבו שיקנה שם שביתה. ערב בפת בראשון - אם רצה לערב ברגליו בשני, הרי זה ערוב; ואם רצה לערב בפת, צריך לערב באותה הפת עצמה שערב בה בראשון.

י. יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר שבת, בזמן שמקדשין [את החודש] על [פ]י הראיה [נ] עדות ראית מולד הלבנה - יראה לי שהן כיום אחד, וקדשה אחת הן. יא. זה שאמרנו שיש לו לאדם לערב שני ערובין בשתי רוחות לשני הימים, והוא שיהיה אפשר לו להגיע לכל אחד משני הערובין ביום הראשון; אבל אם אי אפשר לו להגיע לערוב של יום השני ביום הראשון, אין ערוב השני ערוב - שהערוב מצותו שיהיה בסעודה הראויה מבעוד יום, וזה הואיל ואינו יכול להגיע לזה הערוב ביום הראשון, הרי זו אינה ראויה מבעוד יום.

יב. פיצד? הרי שהניח ערובו ברחוק אלפים אמה מביתו לרוח מזרח, וסמך עליו ליום ראשון, והניח ערוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלף ברוח מערב, וסמך עליו ליום שני - אין זה השני ערוב, שהרי ביום הראשון אין זה הערוב השני ראוי לו מבעוד יום, לפי שאינו יכול להגיע אליו, שהרי לא נשאר לו ברוח מערב כלום.

יג. אבל אם הניח ערובו ברחוק אלף וחמש מאות אמה מביתו ברוח מזרח, וסמך עליו ליום ראשון, והניח ערוב שני רחוק מביתו לרוח מערב בתוך חמש מאות אמה, וסמך עליו ליום שני - הרי זה ערוב, שהרי אפשר לו שיגיע לו ביום הראשון.

יד. יום טוב שחל להיות בערב שבת, אינו עושה ערוב ביום טוב, לא ערובי תצרות, ולא ערובי תחומין - אלא מערב הוא ביום חמישי שהוא ערב יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של גלויות בחמישי וערב שבת, מערב מיום רביעי ערובי תחומין וערובי תצרות. ואם שכח ולא ערב - הרי זה מערב ערובי תצרות בחמישי ובערב שבת, ומתנה; אבל לא ערובי תחומין.

טו. פיצד מתנה? אומר בחמישי: 'אם היום יום טוב, אין בדיברי כלום; ואם לאו, הרי זה ערוב'; ולמחר חזור ומערב ואומר: 'אם היום יום טוב, כבר ערבותי מאמש, ואין בדיברי היום כלום; ואם אמש היה יום טוב, הרי זה ערוב'. במה דברים אמורים? בשני ימים טובים של גלויות; אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, הרי הן כיום אחד, ואינו מערב להן אלא מערב יום טוב.

ברוך רחמנא דיסעין

[מי דג מלוח] או מורקס [שומן דג מלוח] וחמץ חי - אפלו אכל ושתה מהן הרבה, הרי זה פטור מן הפרת; אבל מפני אותו מפת מרדות.

ו. שתה חמץ מזוג [מעורב] במים, חבי. הפוסס [בפיו] פלפלין וזנגביל [קנמון] יבש וכיוצא בהן, פטור; אבל זנגביל רטב, חבי. אכל עלי גפנים, פטור; לולבי גפנים [ענפי גפן רכים], חבי. ואלו הן לולבי גפנים? כל שלבלבו בארץ ישראל מראש השנה ועד יום הכפורים; יתר על זה - הרי הם כעצים, ופטור. וכן כל פיוצא באלו.

ז. אכל עלי במלח, מצטרף המלח לבשר; ציר [מיין] שעל גבי ירק, מצטרף; מפני שמכשירי האכל המעורבים עם האכל, כאכל הן חשוכין. היה שבע מאכילה גסה שאכל עד שקץ במזונו, ואכל יתר על שבעו - פטור, כמי שאכל אכלין שאינן ראויין לאכילה; שאף על פי שזה היתר ראוי לרעב, אינו ראוי לכל מי ששבע בזה.

ח. חולה שיש בו סכנה ששאל [ביקש] לאכל ביום הכפורים - אף על פי שהרופאים הבקיאין אומרים 'אינו צריך' - מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר 'די'. אמר החולה: 'איני צריך', והרופא אומר 'צריך' - מאכילין אותו על פיו; והוא, שיהיה רופא אמן [מומחה]. רופא אחד אומר 'צריך', ואחד אומר 'אינו צריך' - מאכילין אותו; מקצת הרופאים אומרים 'צריך', ומקצתן אומרים 'אינו צריך' - הולכין אחר הרב או אחר הבקיאין; ובלבד שלא יאמר החולה 'צריך אני'; אבל אם אמר 'צריך אני' - מאכילין אותו. לא אמר החולה שהוא צריך, ונחלקו הרופאים והיו פלן בקיאין, ואלו שאמרו 'צריך' פמנן שאמרו 'אינו צריך' - מאכילין אותו.

ט. עברה [מעוברת] שהריחה [מאכל מסוים], לוחשין לה באוננה שיום הכפורים הוא: אם נתקרה דעתה בזכרון זה, מוטב; ואם לאו, מאכילין אותה עד שתתישב נפשה. וכן מי שאחזו בלמוס [חולי הרעבון], מאכילין אותו עד שיאורו עיניו; אפלו נבלות ושקצים מאכילין אותו מיד, ואין משהין עד שימצאו דברים המתירין.

י. קטן בן תשע שנים וכן עשר שנים, מתנכין אותו [לצום] שעות. כיצד? היה רגיל לאכל בשתי שעות ביום, מאכילין אותו בשלש; היה רגיל בשלש, מאכילין אותו בארבע. לפי כח הבן, מוסיפין לענותו בשעתו. בן אחת עשרה שנה, בין זכר בין נקבה - מתענה ומשלים מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות.

יא. בת שתים עשרה שנה ויום אחד וכן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביאו שתי שערות [למטה] - הרי הן גדולים לכל המצוות, ומשלימין [את כל הצום] מן התורה; אבל אם לא הביאו שתי שערות - צדין קטנים הן, ואינן משלימין אלא מדברי סופרים. קטן שהוא פחות מבן תשע - אין מענין אותו ביום הכפורים, כדי שלא יבוא לידי סכנה.

בו [שמן] או לנעל את הסנדל או לבצל. ומצנה לשבת מפל אלו, כדרך ששובת מאכילה ושתיה, שנאמר: "שבת שבתון" - שבת לענין מלאכה, ושבתון לענינים אלו. ואין חבין פרת או קרבן, אלא על אכילה ושתיה; אבל אם רחץ או סף או נעל או בצל, מפני אותו מפת מרדות.

ו. כשם ששובת מלאכה בו, בין ביום ובין בלילה - כף שבות של ענוי, בין ביום ובין בלילה. וצריך להוסיף מחל על קדש בכניסתו וביציאתו, שנאמר: "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש, בערב" - כלומר, התחל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי; וכן ביציאה שוהה בענויו מעט מלילי אחד עשר סמוך לעשירי, שנאמר: "מערב עד ערב תשבתו שבתכם".

ז. נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצנה להוסיף מחל על קדש - אין ממחין בידן, שלא יבואו לעשות בידן; שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשים; והנח להן שיהיו שוגגין, ואל יהיו מזידין. וכן כל הדומה לזה.

יום חמישי כ"ז תשרי ה'תש"ע

הלכות שביתת עשור פרק ב

א. האוכל ביום הכפורים מאכלין הראויין לאדם ככותבת הגסה [תמר גדול], שהיא פחות מבכיצה במקט - הרי זה חבי. וכל האכלים מצטרפין לשעור זה. וכן השותה משקין הראויין לשתית אדם כמלא לגמיו של שותה, כל אחד ואחד לפי לגמיו - חבי; וכמה מלא לגמיו? כדי שישלכם לצד אחד ויראה מלא; ושעור זה באדם בינוני - פחות מרביעית. וכל המשקין מצטרפין לשעור זה. ואכילה ושתיה, אין מצטרפין לשעור אחד.

ב. אחד האוכל אכלים המתירין, או שאכל דברים האסורין, כגון פגול [קרבן שנפסל במחשבה] ונותר [קרבן שעבר זמן אכילתו] וטבל [פירות שאינן מעושרי] ונבלות וטרפות וחלב או דם, האיל אכל אכלים הראויין לאדם, הרי זה חבי פרת משום אוכל ביום הכפורים.

ג. אכל או שתה פחות משעור זה, אינו חבי פרת; אף על פי שהוא אסור מן התורה בחצי שעור, אין חבין פרת אלא על כשעור. והאכל או השותה חצי שעור, מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן].

ד. אכל מעט וחזר ואכל וחזר ואכל - אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת שלש ביצים, הרי אלו מצטרפות לכשעור; ואם לאו, אין מצטרפות לכשעור. שתה מעט וחזר ושתה וחזר ושתה - אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתית רביעית, מצטרפין לשעור; ואם לאו, אין מצטרפין. ה. אכל אכלים שאינן ראויין למאכל אדם, כגון עשבים המרים או שרפים [הנוטפים מאילנות] הבאושין [מלוחכמים], או ששתה משקין שאינם ראויין, כגון ציר

יום שישי כ"ח תשרי ה'תש"ע

הלכות שביתת עשור פרק ג

א. אסור לרחץ ביום הכפורים - בין בחמין בין בצונן, בין כל גופו בין אבר אחד; אפלו אצבע קטנה, אסור להושיטה במים. והמלך והפלה רוחצין את פניהן - פלה, כדי שלא תתגנה על בעלה; והמלך, כדי שיראה בפינו, שנאמר: "מלך בפינו תחזינה עיניך". ועד כמה נקראת 'פלה'? עד שלשים יום.

ב. מי שהיה מלכלך בצואה או טיט - רוחץ מקום הטנופת בדרכו, ואינו חושש. ומדיחה אשה ידה אחת במים, ונותנת פת לבנה. והחולה רוחץ בדרכו, אף על פי שאינו מספן. וכל חיבי טבילות טובלין בדרפן, בין בתשעה באב בין ביום הכפורים.

ג. מי שראה קרי בזמן הזה בלילי יום הכפורים - אם לח הוא, מקנח במפה ודיו; ואם רבש הוא או שנתלכלך - רוחץ מקומות המלכלכין בלבד, ומתפלל. ואסור לו לרחץ כל גופו או לטבל; שאין הטובל בזמן הזה טהור, מפני טמאת מת; ואין הרחיצה מקרי לתפלה בזמן הזה אלא מנהג, ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המתר. ולא אמרו שהרואה קרי בלילי יום הכפורים טובל, אלא בשתקנו טבילה לבעלי קריין; וכבר בארנו, שבטלה תקנה זו.

ד. טיט שהוא לח ביותר, כדי שיניח אדם ידו עליו ותעלה בה לחלוותית שאם הדביק אותה לידו האחרת תדבק בה לחלוותית - אסור לישוב עליו. לא זמלא אדם כלי חרש מים ויצטנן בו [יקרד 191], שהמים נוזלים מדפנו; אפלו כלי מתכות אסור, שמא ינתזו מים על בשרו. ומתר להצטנן בפרות.

ה. לוקח אדם מטפחת מערב יום הכפורים, ושורה אותה במים, ומנגבה [מייבשה] מעט, ומניחה תחת הפגדים; ולמחר מעבירה על פניו, ואינו חושש, ואף על פי שיש בה קר הרבה.

ו. ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שהוא גדול ממנו בחכמה, או לקרות בבית המדרש - עובר במים עד צנארו, ואינו חושש. ועושה מצנה שהלך לעשותה, וחוזר במים למקומו; שאם לא תתיר לו לחזור - אינו הולך, ונמצא נכשל [נמנע] מן המצנה. וכן ההולך לשמור פרותיו - עובר במים עד צנארו, ואינו חושש; ובלבד שלא יוצאו ידיהם מתחת שולי בגדיהם, בדרף שעושין כהל.

ז. אסור לנעל מנעל וסנדל, אפלו ברגלו אחת; ומתר לצאת בסנדל של שעם [מעט אלון] ושל גמא [גומי] וכיוצא בהן. וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו - שהרי קשי הארץ מגיע לרגלו, ומרגיש שהוא יחף. התינוקות - אף על פי שהן מתרין באכילה ושתיה ורחיצה וסיכה, מונעין אותן ממנעל וסנדל.

ח. מתר לכל אדם לנעל את הסנדל מחמת עקרב וכיוצא בה, כדי שלא תשכנו. והחיה [ניולדת] מתרת לנעל את הסנדל משום צנה, כל שלשים יום; והחולה פיוצא בה, אף על פי שאין שם סכנה.

ט. אסור לסוך מקצת גופו בכל גופו, בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג. ואם היה חולה, אף על פי שאין בו סכנה, או שיש לו חטטין [אבעבועות] בראשו - סך בדרכו, ואינו חושש.

י. יש מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים, כדי שתהיה לו בשת פנים מאשתו ולא יבוא לידי תשמיש המטה; ויש מקומות שנהגו שלא להדליק, שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו ויבוא לידי תשמיש. ואם חל יום הכפורים להיות בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום - שהדלקת נר בשבת חובה.

ברוך רחמנא דסייע

יום שבת קודש כ"ט תשרי ה'תש"ע

הלכות שביתת יום טוב

יש בכללן שתיים עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פסוק: (א) לשבת בראשון של פסח; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) לשבת בשביעי של פסח; (ד) שלא לעשות בו מלאכה; (ה) לשבת ביום חג השבועות; (ו) שלא לעשות בו מלאכה; (ז) לשבת בראש השנה; (ח) שלא לעשות בו מלאכה; (ט) לשבת בראשון של חג הסוכות; (י) שלא לעשות בו מלאכה; (יא) לשבת בשמיני של חג הסוכות; (יב) שלא לעשות בו מלאכה. ובאור שביתת ימים אלו - בפסקים אלו.

הלכות שביתת יום טוב פרק א

א. ששת הימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה - שהן ראשון ושביעי של פסח, וראשון ושמיני של חג הסוכות, וביום חג השבועות, ובאחד לחדש השביעי - הן הנקראין 'ימים טובים'. ושביתת כלן שנה, שהן אסורין בכל מלאכת עבודה, חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה, שנאמר: "אף אשר יאכל לכל נפש".

ב. כל השוכת ממלאכת עבודה באחד מהן, הרי קיים מצות עשה, שהרי נאמר בהם "שביתון", כלומר: שבות. וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה, כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא באלו - הרי בטל מצות עשה; ועבר על לא תעשה, שנאמר: "כל מלאכת עבודה לא תעשו", "כל מלאכה, לא יעשה בהם". ואם עשה בעדים והתראה, לוקה מן התורה.

ג. העושה אבות מלאכות הרבה ביום טוב בהתראה אחת, כגון שזרע ויבנה וסתר וארג בהתראה אחת - אינו לוקה אלא אחת; [משום ש] חלוק מלאכות לשבת [לחייב על כל מלאכה ומלאכה], ואין חלוק מלאכות ליום טוב.

מִתֵּר לְאָכְלוֹ לְמִתֵּר בֵּין בָּחַל בֵּין בְּשֶׁבֶת, וּבִלְבָד שְׁלֹא יַעֲרִים [וירבה מתוך כוונה לשייר]. וְאִם הָעָרִים - הָרִי זֶה אֲסוּר, וְאִפְלוּ בְּשֶׁבֶת שְׁאֵחֵר יוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהִתְמִירוּ בַּמַּעֲרִים יוֹתֵר מִן הַמְּזִיד.

יב. מִי שֶׁהִיתָה לוֹ בִּהְמָה מְסֻכָּנָה [נוטה למות] - לֹא יִשְׁחַט אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֲלָא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁיִּכּוֹל לְאָכְל מִמֶּנָּה בְּזֵית צִלִּי מִבְּעוֹר יוֹם; כִּדִּי שְׁלֹא יִשְׁחַט בְּיוֹם טוֹב מֵהַ שִּׂיאָכֵל בָּחַל. וְכֵן כָּל בִּיּוֹצָא בָּזָה.

יג. אֵין אוֹפִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב, כִּדִּי לְהַאֲכִיל גּוֹיִם אוֹ כְּלָבִים, שְׁנֹאֲמַר: "הוּא לְבִדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם" - "לָכֶם", וְלֹא לְגוֹיִם; "לָכֶם", וְלֹא לְבִהְמָה. לְפִיכָּה, מְזַמְּנִין [לסעודה] אֶת הַגּוֹי בְּשֶׁבֶת, וְאֵין מְזַמְּנִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - גְּזֵרָה, שְׁמָא יִרְכָּה בְּשִׁבְלֵוֹ. אָכֵל אִם כֵּן הַגּוֹי מֵאֲלִיו - אוֹכֵל עִמָּהּ מֵהַ שֶּׁהֵם אוֹכְלִין, שֶׁכָּכֵר הִכְיָנוּהוּ.

יד. בִּהְמָה שֶׁחֲצִיָּה שֶׁל גּוֹי וְחֲצִיָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מִתֵּר לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב; שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְאָכְל מִמֶּנָּה בְּזֵית בִּשּׁוֹר בְּלֹא שְׁחִיטָה. אָכֵל עֶסֶה שֶׁחֲצִיָּה לְגוֹי וְחֲצִיָּה לְיִשְׂרָאֵל - אֲסוּר לְאִפּוֹת אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיִּכּוֹל לְחַלֵּק הַבָּצֵק. בְּגִי הַחִיל [חייילים] שֶׁנִּתְּנוּ קָמַח לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לֶחֶן פֶּת בְּיוֹם טוֹב - אִם בְּשִׁנּוּתֵינָן מִמֶּנָּה פֶּת לְתִינוּק אֵין מְקַפִּידִין, מִתֵּר לְאִפּוֹתוֹ לָהֶם בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל פֶּת וּפֶת רְאוּיָה לְתִינוּק. עֶסֶת הַכְּלָבִים - בְּזִמְן שֶׁהִרְעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, נֶאֱפִית בְּיוֹם טוֹב. טו. הַמְבָשֵׁל בְּיוֹם טוֹב לְגוֹיִם אוֹ לְבִהְמָה אוֹ לְחַיִּית לְחַל - אֵינוֹ לוֹקָה; שְׂאֵלֵו כָּאוֹ לוֹ אוֹרְחִים, הֵיךְ אוֹתוֹ תִּכְשִׁיל רְאוּי לָהֶם. עֲשֶׂה לְנַפְשׁוֹ וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְהַאֲכִיל מִמֶּנָּה לְגוֹיִם וּלְבִהְמָה.

טז. רְחִיצָה וְסִיכָה - הָרִי הֵן בְּכֹלל אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה, וְעוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ", לְכָל שֶׁבָצֵרָה הַגּוֹי. לְפִיכָּה, מִתְמַיֵּן חֲמִין בְּיוֹם טוֹב, וְרוֹחֵץ בָּהֶם פְּנֵי יָדָיו וְרַגְלָיו; אָכֵל כָּל גּוֹפּוֹ, אֲסוּר מִשּׁוּם גְּזֵרַת מֶרְחֵץ [שמא יחם שלא לצורך]. וְחֲמִין שֶׁהִתְחַמּוּ מִעֲרֵב יוֹם טוֹב, רוֹחֵץ בָּהֶן כָּל גּוֹפּוֹ בְּיוֹם טוֹב - שְׁלֹא גְזֵרוֹ עַל דְּבָר זֶה, אֲלָא בְּשֶׁבֶת בִּלְבָד.

יז. כָּל שֶׁאֲסוּר בְּשֶׁבֶת - בֵּין מִשּׁוּם שֶׁהוּא דוֹמָה לְמִלָּאכָה אוֹ מִבֵּיא לִידֵי מִלָּאכָה, בֵּין שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּתָה [שחכמים הוסיפו חומרה והשבתה] - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב, אֲלָא אִם כֵּן הֵיךְ בּוֹ צָרָה אֲכִילָה וְכִיּוֹצָא בָּהּ, אוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵן מִתְרִין בְּיוֹם טוֹב, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּהִלְכּוֹת אֱלוֹ. וְכָל שֶׁאֲסוּר לְטַלְטֵל בְּשֶׁבֶת, אֲסוּר לְטַלְטֵל בְּיוֹם טוֹב, אֲלָא לְצָרָה אֲכִילָה, וְכִיּוֹצָא בָּהּ. וְכָל שֶׁמִּתֵּר בְּשֶׁבֶת, מִתֵּר בְּיוֹם טוֹב. וְיֵשׁ בְּיוֹם טוֹב מֵהַ שְׂאֵין בְּשֶׁבֶת, אֲסוּר מִקְצָה [כדלקמן] - שֶׁהִתְקַצָּה אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב, וּמִתֵּר בְּשֶׁבֶת; מִפְּנֵי שִׁיּוֹם טוֹב קָל מִשְׁבֶּת, אֲסוּר בּוֹ הַמְקַצָּה - שְׁמָא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל בּוֹ.

יח. בִּיצָד? תְּרַנְגֵּלַת הַעוֹמֶדֶת [המיועדת] לְגַדֵּל בִּיצִים, וְשׁוֹר הַעוֹמֶד לְחִרְשָׁה, וְיוֹנֵי שׁוֹכָה, וּפְרוֹת הַעוֹמֶדִין לְסִחוּרָה - כָּל אֱלוֹ וְכִיּוֹצָא בָּהֶן מִקְצָה הֵן, וְאֲסוּר לְאָכְל מִהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיִּכְיֵן אוֹתָן מִבְּעָרֵב [החג], וְיִתְחַשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאֲכִילָה. אָכֵל בְּשֶׁבֶת - הַכֹּל מוֹכֵן אֲצֵל שְׁבֶת,

ד. כָּל מִלָּאכָה שֶׁחִיבִין עֲלֶיהָ בְּשֶׁבֶת - אִם עֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שְׁלֹא לְצָרָה אֲכִילָה - לוֹקָה, חוּץ מִהַוָּצָאָה מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת וְהַהֲבָעָה; שֶׁמִּתְרֵף שֶׁהִתְרָה הוּצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצָרָה אֲכִילָה, הִתְרָה שְׁלֹא לְצָרָה אֲכִילָה; לְפִיכָּה, מִתֵּר בְּיוֹם טוֹב לְהוֹצִיא קֶטֶן אוֹ סֶפֶר תּוֹרָה אוֹ מִפְתָּח וְכִיּוֹצָא בָּאֱלוֹ, מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת. וְכֵן מִתֵּר לְהַבְעִיר, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ לְצָרָה אֲכִילָה. וְשֶׁאֵר מִלָּאכּוֹת - כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צָרָה אֲכִילָה - מִתֵּר, כְּגוֹן שְׁחִיטָה וְאַפְיָה וְלִישָׁה וְכִיּוֹצָא בָּהֶן; וְכָל שְׂאֵין בָּהֶן צָרָה אֲכִילָה - אֲסוּר, כְּגוֹן אֲרִיגָה וְכַתִּיבָה וּבִגְדֵי וְכִיּוֹצָא בָּהֶן. ה. כָּל מִלָּאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת מִעֲרֵב יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הֶפְסֵד וְלֹא חֲסָרוֹן אִם נַעֲשֶׂת מִבְּעָרֵב - אֲסוּר חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא לְצָרָה אֲכִילָה. וְלָמָּה אֲסוּר דְּבָר זֶה? גְּזֵרָה שְׁמָא יִנִּית אָדָם מִלָּאכּוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִבְּעָרֵב לְיוֹם טוֹב, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כְּלוֹ הוֹלֵךְ בַּעֲשִׂית אוֹתָן מִלָּאכּוֹת, וְיִמָּנַע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנָאי לְאָכְל וּלְשִׁתּוֹת.

ו. וּמִזֶּה הַטַּעַם עֲצֻמוֹ, לֹא אֲסוּר הַהוּצָאָה בְּיוֹם טוֹב, וְאִף עַל פִּי שֶׁכָּל הוּצָאָה הִיא מִלָּאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מִעֲרֵב יוֹם טוֹב. וְלָמָּה לֹא אֲסוּרָה? כִּדִּי לְהַרְבוֹת בְּשִׁמְחַת יוֹם טוֹב, וְיִוִּלֶּיךָ וְיָבִיא כָּל מֵה שִׁירְצָה, וְיִשְׁלִים חֲפָצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי שִׁדְּיוֹ אֲסוּרוֹת. אָכֵל שְׂאֵר מִלָּאכּוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִבְּעָרֵב - הוּאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן עֶסֶק [התעסקות], אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב.

ז. בִּיצָד? אֵין קוֹצְרִין, וְלֹא דָשִׁין, וְלֹא זורִין, וְלֹא בּוֹרְרִין, וְלֹא טוֹחֲנִין אֶת הַחֲטִים, וְלֹא מְרַקְדִין [בנפה] בְּיוֹם טוֹב - שֶׁכָּל אֱלוֹ וְכִיּוֹצָא בָּהֶן, אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מִבְּעָרֵב, וְאֵין בָּכָה הֶפְסֵד וְלֹא חֲסָרוֹן.

ח. אָכֵל לִשְׁיָן, וְאוֹפִין, וְשׁוֹחֲטִין, וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב - שְׂאֵם עֲשֶׂה אֱלוֹ מִבְּעָרֵב, יֵשׁ בָּכָה הֶפְסֵד אוֹ חֲסָרוֹן; שְׂאֵין לָחֶם חֵם אוֹ תִּכְשִׁיל שֶׁבִשֵּׁל הַיּוֹם, כְּלָחֶם שֶׁנֶּאֱפֶה מֵאֲמָשׁ [מעבר יו"ט] וְכַתְּשִׁיל שֶׁנִּתְבָּשֵׁל מֵאֲמָשׁ; וְלֹא בִשּׁוֹר שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם, כִּבְשָׁר שֶׁנִּשְׁחַט מֵאֲמָשׁ. וְכֵן כָּל בִּיּוֹצָא בָּאֱלוֹ. וְכֵן מְכַשִּׁיר אֲכָל נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֲסָרוֹן אִם נַעֲשֶׂה מִבְּעָרֵב - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיקָה [כתישת] תְּכִלִּין וְכִיּוֹצָא בָּהֶן.

ט. אֵין אוֹפִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב, מֵהַ שִּׂיאָכֵל בָּחַל; וְלֹא הִתְרָה מִלָּאכָה שֶׁהִיא לְצָרָה אֲכִילָה, אֲלָא כִּדִּי לְהִנּוֹת בָּהּ בְּיוֹם טוֹב. עֲשֶׂה כִּדִּי לְאָכְל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר - מִתֵּר לְאָכְל הַמּוֹתֵר בָּחַל.

י. מִמִּלָּאָה אֲשֶׁה קִדְרָה בִּשּׁוֹר, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֲלָא לְחִתִּיכָה אַחַת. וּמִמִּלָּאָה נִחְתָּוֶם חֲבִית שֶׁל מִים, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ צָרִיךְ אֲלָא לְקִיתוֹן אֶחָד. וּמִמִּלָּאָה אֲשֶׁה תַּנּוּר פֶּת, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֲלָא לְכָפֵר אֶחָד - שֶׁבְּזִמְן שֶׁהִפֶּת מְרָבָה, הִיא נֶאֱפִית יָפָה. וּמוֹלֵחַ אָדָם כְּמָה חֲתִיכּוֹת בִּבֶּת אַחַת, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ צָרִיךְ אֲלָא לְחִתִּיכָה אַחַת. וְכֵן כָּל בִּיּוֹצָא בָּזָה.

יא. הַמְבָשֵׁל אוֹ הַאֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כִּדִּי לְאָכְל בּוֹ בְּיוֹם, אוֹ שְׂזִמְן אוֹרְחִים וְלֹא כָּאוֹ, וְנִשְׂאֵר הַתִּכְשִׁיל וְהַפֶּת - הָרִי זֶה

מִרְדּוּת [מַלְקוּת מִדְּבַנּוּ], או מִנְדִּין אוֹתוֹ, אִם לֹא הִיָּה מִן הַתְּלִמִּידִים [של החכמים]. וְכֵשֶׁם שֶׁהִרְאִשׁוּן אֲסוּר בְּסִפְדַּ וְתַעֲנִית וְחִיָּב בְּשִׁמְחָה, כִּף הַשָּׁנִי; וְאִין בִּינִיָּהֵן הַפֶּרֶשׁ, אֲלֹא לַעֲנִין הַמֵּת בְּלִבְדֹּ.

כג. בִּיצַד? הַמֵּת בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן, יִתְעַסְקוּ בְּקַבּוּרָתוֹ גּוֹיִם; וּבְיוֹם טוֹב שְׁנִי, יִתְעַסְקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל; וְעוֹשִׁין לוֹ כָּל צָרָכָיו, כְּגוֹן עֲשִׂית הַמָּטָה וְהַפִּירָת תְּכָרִיכִין וְקִצְצִית הַבְּשָׂמִים וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה – שִׁיּוֹם טוֹב שְׁנִי לְגַבִּי הַמֵּת כָּחַל הוּא חָשׁוּב, וְאִפְלוּ בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גְּלִיּוֹת – שְׁתֵּי קִדְשׁוֹת הֵן, וְאִין בְּיוֹם אֶחָד; לְפִיכָף, דָּבָר שֶׁהִיָּה מִקְצָה בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן, או שְׁנוֹלָד בְּרֹאשׁוֹן – אִם הֵכִין אוֹתוֹ לְשָׁנִי, הָרִי זֶה מִתֵּר. בִּיצַד? בִּיצָה שְׁנוֹלָדָה בְּרֹאשׁוֹן, תֵּאָכֵל בְּשָׁנִי; חִיָּה וְעוֹף שֶׁנִּצְוָה בְּרֹאשׁוֹן, יֵאָכְלוּ בְּשָׁנִי; דָּבָר הַמְּחַכֵּר לְקִרְקַע שֶׁנֶּעֱקַר בְּרֹאשׁוֹן, יֵאָכֵל בְּשָׁנִי. וְכֵן מִתֵּר לְכַחַל אֶת הָעֵין בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי, וְאִף עַל פִּי שֶׁאִין שֵׁם חֲלִי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲכָל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – קִדְשָׁה אַחַת הֵן, וּבְיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֲלֹא לַעֲנִין הַמֵּת בְּלִבְדֹּ. אֲכָל בִּיצָה שְׁנוֹלָדָה בְּרֹאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֲסוּרָה בְּשָׁנִי; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. שְׁבֵת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוֹלָדָה בִּיצָה בְּאֶחָד מֵהֵן – אֲסוּרָה בְּשָׁנִי; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּבִיצָה. וְאִפְלוּ נוֹלָדָה בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי, לֹא תֵּאָכֵל בְּשִׁבְתָּ הַסְּמוּכָה לוֹ.

וְאִינוּ צָרִיף הַכֵּנָה. וְכֵשֶׁם שֶׁהִמְקִצָה אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב, כִּף הַשָּׁנִי (שְׁנוֹצֵר מִצַּב חֲדָשׁ בִּי"ט, כְּגוֹן כָּלִי שְׁנִשְׁבֵּר) – אֲסוּר. **יט.** חֹל מְכִין לְשִׁבְתָּ, וְחֹל מְכִין לְיוֹם טוֹב; אֲכָל אִין יוֹם טוֹב מְכִין לְשִׁבְתָּ, וְלֹא שְׁבֵת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב. לְפִיכָף, בִּיצָה שְׁנוֹלָדָה בְּיוֹם טוֹב [שְׁחַל] – אַחֵר הַשְּׁבֵת – אֲסוּרָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִתְרַנְּגְלָת עוֹמֶדֶת לְאֲכִילָה; הוּאִיל וּמֵאֲמַשׁ [אֶתְמוּל] נִגְמְרָה הַבִּיצָה, נִמְצָא שְׁבֵת מְכִין אוֹתָהּ לְיוֹם טוֹב. וְאֲסוּרָה בְּכָל יוֹם טוֹב – גְּזֵרָה מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שֶׁאַחֵר שְׁבֵת. וְכֵן בִּיצָה שְׁנוֹלָדָה בְּכָל שְׁבֵת, אֲסוּרָה – גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁבֵת שֶׁאַחֵר יוֹם טוֹב.

כ. וְכֵשֶׁם שֶׁאֲסוּר לְאֲכִילָה, כִּף אֲסוּר לְטַלְטֵלָה. וְאִפְלוּ נִתְעַרְבָה בְּאֵלֶף – בָּלָן אֲסוּרָה; שֶׁהָרִי לְמַחֵר יִתְרוֹ הַכֹּל, וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתֵּרִין [שִׁישׁ אִפְשָׁרוֹת לְהַתִּיר], אִפְלוּ בְּאֵלֶף אֲלֵפִים אִינוּ בְּטֵל. הַשּׁוֹחֵט תְּרַנְּגְלָת בְּיוֹם טוֹב, וּמִצָּא כֶּה בִּיצִים גְּמוּרוֹת [מוֹכְנוֹת] – הָרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת; שֶׁאִין זֶה דָּבָר מְצוּי תָּמִיד; וְדָבָר שֶׁאִינוּ מְצוּי אֲלֹא קָרִי [מִקְרָה קֶרֶה], לֹא גְזֵרָה בּוֹ.

כא. זֶה שֶׁאִינוּ עוֹשִׂין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, כָּל יוֹם טוֹב מֵאֵלּוּ, שְׁנֵי יָמִים – מִנְהַג הוּא; וְיוֹם טוֹב שְׁנֵי מִדְּבָרֵי סוּפְרִים הוּא, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּגִלּוֹת. וְאִין עוֹשִׂין בְּגִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים, אֲלֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּלִבְדֹּ. וּבְהַלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֲדָשׁ מִסְפָּר זֶה, נִבְאָר עֶקֶר מִנְהַג זֶה, וּמֵאִי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מְקוֹם.

כב. יוֹם טוֹב שְׁנִי – אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים – כָּל שֶׁאֲסוּר בְּרֹאשׁוֹן, אֲסוּר בְּשָׁנִי. וְכָל הַמְּחַלֵּל יוֹם טוֹב שְׁנִי, וְאִפְלוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבֵת, בֵּין בְּמִלְאָכָה, בֵּין שִׁצָּא חוּץ לְתַחֲנוּם – מְכִין אוֹתוֹ מִכַּף

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד-כ"ט תשרי ה'תש"ע

שְׁכַל אַחַד יוֹסִיף פֶּרֶט אַחֵר בַּמִּצְוָה; וְאִם לֹא לֹא שֶׁמְעִינִין, כְּלוּמָר: מִצְוָה זֹאת לֹא תִשָּׁג אֵיכוֹת עֲשִׂיתָהּ אֲלֹא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, הֵינּוּ שְׁנִי מִנְהַג הַשָּׁנִים לְבָדֵן וְנִמְנָה גַם הַשְּׁמִטִין עֲמָהֵן. בֵּינָן שֶׁאָמַר, שֶׁעֲנִין זֶה לֹא יִשָּׁג אֲלֹא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, מִשְׁמַע שֶׁהִיא בְּהַחֲלֵט מִצְוָה אַחַת. כִּי אֵלּוּ הִיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּלוּמָר: מִנֵּן שְׁנֵים וּמִנֵּן שְׁמִטִין – לֹא הִיָּה אוֹמֵר 'עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין', כִּי כִּף (בְּדֶרֶךְ כָּל) – מִשְׁנֵי כְּתוּבִים נִלְמְדוֹת כָּל-שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְכֵן כָּל-מִצְוָה וּמִצְוָה מִכְּתוּב שֶׁלָּהּ. וְלַעוֹלָם אִין אוֹמְרִים "הָא עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים" אֲלֹא בְּמִצְוָה אַחַת, שֶׁלֹּא נִשְׁלַמְת 'יִדְעַת דִּינָיָה אֲלֹא מִשְׁנֵי כְּתוּבִים, כְּמוֹ הַבְּכוֹר שֶׁאָמַר בּוֹ הַכְּתוּב: "כָּל-פֶּטֶר רָחֵם לִי" (שְׁמוֹת ל"ד, י"ט), כִּי כְּתוּב זֶה לְבָדוּ מוֹרָה, שֶׁהַבְּכוֹר לֵה' – בֵּין זָכָר בֵּין נִקְבָּה – וְכָא כְּתוּב אַחֵר, "הַזְכָּרִים

יום שני כ"ד תשרי ה'תש"ע

מצות עשה קמ. קלו. קלז.

מצות לא תעשה רכד. רכה. רכו.

הַמִּצְוָה הַקָּמ – הַצְּוִי שֶׁנִּצְטִינוּ לְסַפּוֹר אֶת-הַשָּׁנִים מֵעַת מִשְׁלָנוּ עַל הָאֶרֶץ וְהַחֲזִקְנוּ כֶּה – שְׁבַע שְׁבַע שָׁנִים עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וּמִצְוָה זֹאת, כְּלוּמָר: סְפִירַת שְׁנֵי שְׁמִטָּה, הִיא מְסוּרָה לְבֵית דִּין, כְּלוּמָר: סִנְהֶדְרֵי גְדוּלָּה, שֶׁהֵם הֵם שְׁסוּפְרִים שְׁנָה שְׁנָה מִחֲמָשִׁים הַשָּׁנִים, כְּדָרָף שֶׁפֶל-אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ מוֹנֶה יָמֵי הָעֹמֶר, וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "וְסִפַּרְתָּ לָךְ שְׁבַע שְׁבֹתָת שָׁנִים וְגו'" (ויקרא כ"ה, ח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת בַּהֲר): "כָּוֹל יִסְפֹּר שְׁבַע שְׁמִטִּים זֶה אַחֵר זֶה (בְּלִי לְסַפּוֹר שְׁנִים בּוֹדְרוֹת) וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל? תִּלְמוּד לומר: "שְׁבַע שָׁנִים שְׁבַע פְּעָמִים" (שם), הָא עַד שִׁיאֲמָרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים (עַד שִׁישְׁלִימוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים אַחַד אֶת הַשָּׁנִי,

הָאֶרֶץ בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל, וְהוּא אָמְרוּ בָּהּ: "לֹא תִזְרְעוּ" (שם, יא), כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּשִׁמְטָה: "שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע". וְכֵשֶׁם שֶׁאֲסוּרָה בְּשִׁמְטָה בֵּין עֲבוּדַת הָאֶרֶץ בֵּין עֲבוּדַת הָאֵילָן, כֹּךְ הַיּוֹבֵל, וְלִפְיָכֹךְ אָמַר "לֹא תִזְרְעוּ", בְּלִשׁוֹן כְּלָלִי (לשון זריעה היא הן בעבודת הארץ והן בעבודת האילן), לְכֻלּוֹל הָאֶרֶץ וְהָאֵילָן. וְגַם הַעוֹבֵר עַל זֶה — לֹוָקָה.

הַמִּצְוָה הֶרֶכ"ה — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְקָצוֹר סְפִיחֵי שָׁנַת יוֹבֵל כְּשֶׁאֵר הַשָּׁנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאֲרָנוּ (לא תעשה רכב) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת-סְפִיחֶיהָ" (שם, יא).

הַמִּצְוָה הֶרֶכ"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ גַם כֵּן מִלְאָסוֹף פְּרוֹת הָאֵילָן בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲנוּ אוֹסְפִים בְּשֶׁאֵר הַשָּׁנִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת-נִזְרֶיהָ" (שם), כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאֲרָנוּ (לא תעשה רכב) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית. וְכִסְפָּא (פרשת בהר שם) אָמְרוּ: "לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ — כְּשֵׁם שֶׁאֲמָרוּ בְּשִׁבְעִיעִית, כֹּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוֹמַר: שֶׁהִדִּין בְּכָל-הַלְאוֹיִן הָאֵלֶּה שָׁנָה. וְדִינֵי הַשִּׁמְטָה וְהַיּוֹבֵל כֻּלָּם אֵינָם חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יום שלישי כ"ה תשרי ה'תש"ע

מצות עשה קלח.

מצות לא תעשה רכז. מצות עשה קלט.

הַמִּצְוָה הַקַּל"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ שִׁיחֲזֹרוּ כָּל-הַקְּרָעוֹת הַמְּכֻוֹרִים בְּשָׁנָה זוֹ — לְבַעֲלֵיהֶם, וְיִצְאוּ מִתַּחַת יְדֵי הַקּוֹנִים, כְּלִי דְמִים. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶּם גָּאֵלָה תִּתְּנוּ לְאֶרֶץ" (ויקרא כה, כד). וּבָאֵר לָנוּ, שֶׁגָּאֵלָה זוֹ תִּהְיֶה בְּשָׁנָה זוֹ וְאָמַר: "בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל-אֲחֻזָּתוֹ" (שם, יג). וְכִבֵּר עֶסֶק הַכְּתוּב בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ וּבָאֵר אֵיךְ יִהְיֶה דִּין הַמוֹכֵר עִם הַקּוֹנֶה, אִם הוּא רוֹצֵה לְפָדוֹת אֶת-אֲדָמָתוֹ הַמְּכֻוֹרָה קִדָּם שֶׁתַּחֲוִל שָׁנַת הַיּוֹבֵל. וּבָאֵר גַּם-כֵּן שֶׁדִּין זֶה מִיַּחַד לְקְרָעוֹת שֶׁהֵן מִחוּץ לַחֻמַּת הָעָרִים, וְשֶׁהַחֲצֹרוֹת וְהַבִּתִּים הַבְּנוּיִם בַּכְּפָרִים — בֵּינוֹן שֶׁלֹּא נִבְנוּ מִבְּפָנִים לַחֻמָּה, הָרִי דִינָם כְּדִין הַשְּׂדוֹת וְהַגִּנּוֹת. וְהֵם בְּתֵי הַחֲצֵרִים שֶׁעֲלֵיהֶם אָמַר הַכְּתוּב: "עַל-שְׂדֵה הָאֶרֶץ יִחְשַׁב גָּאֵלָה תִּהְיֶה-לוֹ וּבִיבֵל יֵצֵא" (שם, לא) וְכִבֵּר

לֹה" (שם יג, יב), וּפְסוּק זֶה לְבִדּוֹ מוֹרָה, שֶׁכָּל-זִכָּר לֹה' — בֵּין כְּבוֹר בֵּין פְּשוּט. אָבֵל מִשְׁנֵי הַפְּתוּכִים הִשָּׁג עֲנִין הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא כְּבוֹר זִכָּר בְּלִבָּד כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרוֹ בְּמַכְלֵתָא.

הַמִּצְוָה הַקַּל"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְקַדֵּשׁ אֶת שָׁנַת הַחֲמִשִּׁים, כְּלוֹמַר: לְהַשְׁכִּית בָּהּ עֲבוּדַת הָאֲדָמָה כְּמוֹ בְּשִׁמְטָה. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שָׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" (ויקרא כה, י), וּבְפָרוֹשׁ אָמְרוּ (ספרא פרשת בהר): "כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁבְעִיעִית, כֹּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל", כְּלוֹמַר: הַשָּׁנָה בֵּינֵיהֶם בְּעֶשֶׂה, כְּשֵׁם שֶׁהַשָּׁנָה הַכְּתוּב בֵּינֵיהֶם בְּלֹאוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָבֵאֵר (לא תעשה רכב). וְדִינֵי שָׁנַת יוֹבֵל וְשָׁנַת שִׁמְטָה בְּהַשְׁכֵּת עֲבוּדַת הָאֲדָמָה וְהַפְּקָרָת כָּל-הַצּוֹמֵחַ — שְׁוִים. וְאֶת-שְׁנֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (הַשְׁכֵּת הַעֲבוּדָה, וְהַפְּקָרָת הַצּוֹמֵחַ) כּוֹלֵל אָמְרוּ: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שָׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". וְכִבֵּר בָּאֵר הַכְּתוּב, שֶׁעֲנִין הַקְּדָשָׁה בָּהֵן, שִׁיְהִיו פְּרוֹתֵיהֶן וְתִבּוֹאֲתָן הַפָּקֵר. וְאָמַר: "כִּי יוֹבֵל הִיא קִדְשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת-תִּבּוֹאֲתָהּ" (שם, יב). יוֹבֵל זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּאֶרֶץ, וּבִתְנַאי שִׁיְהִי כָּל-שֶׁכֶט וְשֶׁכֶט יוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, כְּלוֹמַר: בְּחֵלֶק שְׁלוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיוּ מְעַרְבִין זֶה בָּזֶה.

הַמִּצְוָה הַקַּל"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְתַקַּע בְּשׁוֹפָר בְּעֶשְׂרָה בְּתִשְׁרֵי שֶׁל שָׁנָה זוֹ (שֶׁל יוֹבֵל) וְלִהְיוֹת בְּכָל-אֲרָצֵנוּ עַל חֲרוֹת לְעִבְדִים וְיִצִּיאָת כָּל-עֶבֶד עֲבָרִי לַחֲפְשִׁי, כְּלִי דְמִים, בְּיוֹם זֶה, כְּלוֹמַר: עֶשְׂרָה בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרֹת לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל-אֲרָצְכֶם" (שם, ט), וְאָמַר: "וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-יִשְׂרָאֵל" (שם, י), וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר (ראש השנה כו): שֶׁשָּׁנָה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתַקִּיעָה וְלִבְרָכוֹת. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוֹ דִּינֵי תַקִּיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּמַסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְדוּעַ, שֶׁתַּקִּיעָה זוֹ בַּיּוֹבֵל אֵינָה אֶלָּא לְפָרְסוֹם הַחֲרוֹת, וְשֶׁהִיא חֵלֶק מִן-הַהִכָּרָזָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ": וְאֵין עֲנִינָה כְּעֲנִין תַקִּיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהֵן "זְכוּרֹן לְפָנֵי ה'", וְאֵלֶּה לְשִׁחְרוּר הָעֲבָדִים, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ.

הַמִּצְוָה הֶרֶכ"ד — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ עַל עֲבוּדַת

האזהרה מלקחת חלק בבינת הארץ (ונלמדת מהמילה "חלק" שבפסוק), והשני: "ונחלה לא-יהיה-לו", האזהרה מלקחת חלק בארץ. וכבר נכפל הלאו על שני ענינים אלו עצמם בפניהם, והוא אמרו ותעלה לאהרן: "בארצם לא תנחל וחלק לא-יהיה לך בתוכם" (במדבר יח, כ), ובא הפרוש (ספרי פרשת קרח שם): "בארצם לא תנחל" — בשעת חלוק הארץ: "וחלק לא-יהיה-לך בתוכם" — בבזה. ואולי תחשוב ששני הלאוין האלה הנזכרים בפניהם שתי מצות ולפיכך ראוי למנותם (בכהנים בפני-עצמם, ובשאר שבט לוי בפני-עצמם) — דע שפיון שהלאו בא באופן כללי: "כל-שכט לו", הרי נכנסו הכהנים בכלל ואמנם כפלו בפניהם לחזוק (ליתר תוקף) וכן כל-הדומה לזה מן-הכלל והפרט אינו נכפל אלא לחזוק או להשלמת הדין, כיון שלא השג הדין בשלמות מן-הלאו האחד. ואלו מנינו אמרו לאהרן: "בארצם לא תנחל וחלק לא-יהיה לך בתוכם" נוסף על אמרו: "לא-יהיה לכהנים הלויים" וגו', כי אז נצטרך למנות לפי ההקש הזה (השוואה זו) בעצמו אסור הגרושה והחללה והזונה על כהן גדול שלשה לאוין נוסף על שלשה הלאוין שבאו בכל-כהן בכלל, בין גדול בין קטן. ואם יאמר האומר: שכן באמת צריך למנות, נאמר לו: שבהכרח יהיה כהן גדול בגרושה חייב שמים: אחת משום שהוא כהן והגרושה אסורה לו, והשנייה: משום שהוא כהן גדול והיא אסורה עליו עוד בלאו אחר — וכבר נתבאר בגמרא קדושין (עז). שאינו חייב אלא אחת. נמצא שהלאו הכללי בלבד הוא שנמנה וכל-לאו אחר שייבא באותו ענין בפרטות אינו אלא ללמד איזה דין, או להשלמת הענין, כדרך שבארנו במצוה קס"א קס"ה ממצות אלו. ומן-הסוג הזה בעצמו (דוגמה נוספת מסוג זה) האזהרה שהזהיר את-הכהנים שלא-יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובכשרם לא ישרטו שרשם (ויקרא כא, ה), ושלשה לאוין אלו בעצמם כבר קדמו לכל-ישראל בכלל ואמר: "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית" (שם יט, כז), "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א) "וישרט לגפש לא תתנו בבשרכם"

נתבארו דיני מצוה זו בערכים (ערכין כט:). וגם היא אינה נוהגת אלא בארץ ישראל ובזמן שהיובל נוהג.

המצוה הרכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלמכור אדמותינו בארץ פנען לצמיתות, והוא אמרו: "והארץ לא תמכר לצמיתת" (שם, כג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף ערכין (כט, ואילך).

המצוה הקל"ט — הצווי שנצטוינו שתהא פדית הקנינים המכורים מבפנים לחומת עיר, עד לסוף שנה אחת בלבד, ואחרי השנה יתקיימו בידי הקונה ולא יצאו ביוכל, והוא אמרו ותעלה: "ואיש כי ימכר בית-מושב עיר חומה וגו'" (שם, כט), ומצוה זו היא דין בתי ערי חומה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת ערכים (לא:). והיא אינה נוהגת אלא בארץ.

יום רביעי כ"ו תשרי ה'תש"ע

מצות לא תעשה קסט. קע.

מצות עשה קפג.

מצות לא תעשה רכח. מצות עשה כ.

המצוה הקס"ט — האזהרה שהזהר כל-שכט לוי מלקחת חלק בארץ ישראל (שנחלקה לשאר השבטים), והוא אמרו ותעלה: "לא-יהיה לכהנים הלויים כל-שכט לוי חלק ונחלה" (דברים יח, א).

המצוה המשלימה מאה ושבעים — האזהרה שהזהר עוד כל-שכט לוי מלקחת חלק בבזה שבזוים בשעת כבוש ארץ ישראל. והוא אמרו ותעלה: "לא-יהיה לכהנים הלויים כל-שכט לוי חלק ונחלה". ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "חלק בבזה, ונחלה בארץ". אפשר לך להקשות עלי ולומר: למה מניח שני ענינים אלו שתי מצות, והם: האזהרה מלקחת חלק בארץ והאזהרה מלקחת חלק בבזה, והלא הם בלאו אחד והרי זה לאו שכללותו שהקדמת (כתבת בהקדמה — לעיל הכלל התשיעי) שהוא נמנה לאו אחד? דע שפכר נתחלק לאו זה ואמר: "ונחלה לא-יהיה-לו" (שם, ב), והרי הם שני לאוין בשני שמות, האחד מהם: "לא-יהיה לכהנים הלויים חלק ונחלה" והוא

הזאת (ששמה "מקדש") כוללת פִּרְטִים, וְשֶׁהַמְנוּרָה וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמִּזְבֵּחַ וְזוּלָתָם כֻּלָּם מִחֲלָקֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַכֹּל נִקְרָא "מִקְדָּשׁ", וְיִכָּבֵר נִתְיַחַד צוּוּי לְכָל-חֵלֶק וְחֵלֶק. אָבֵל אָמְרוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי" (שמות ב, כא), שְׁאִפְשָׁר לַחֲשֹׁב עַל פְּסוּק זֶה, שֶׁהוּא מִצְוָה בְּפָנָי עֲצָמָה מְלֻבֵּד מִצְוַת מִקְדָּשׁ — הָרִי עֲנִינִי כִּמוֹ שֶׁאֲבָאָר לָךְ: פְּשֻטָּה דִּקְרָא הָרִי הוּא מִדְּבַר בִּשְׁעַת הַתֵּר הַבְּמוֹת, שֶׁהִיא מֵתֵר לָנוּ בְּזֶמֶן הַהוּא לַעֲשׂוֹת מִזְבֵּחַ אֲדָמָה בְּכָל-מָקוֹם וּלְהִקְרִיב עָלָיו; וְיִכָּבֵר אָמְרוּ עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם שֶׁעֲנִין הַדְּבוּר הוּא, שֶׁהוּא צִוָּה לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ מִחֻבֵּר בְּאַרְצָא, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁלֹטֵל כִּמוֹ שֶׁהִיא בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמְרָם בַּמִּכְלָתָא דְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּפֶרוּשׁ פְּסוּק זֶה: "כִּשְׁתַּכְנֶס לְאַרְצָא עֲשֵׂה לִי מִזְבֵּחַ הַמִּחֻבֵּר בְּאֲדָמָה". כִּיֹּן שֶׁהַדְּבָר כֵּךְ — הָרִי הוּא צוּוּי נוֹהֵג לְדוּרוֹת וְהָרִי הוּא מִחֲלָקֵי הַמִּקְדָּשׁ, רְצוּנִי לֹאמֹר: שִׁיבְנָה מִזְבֵּחַ מִן-הָאֲבָנִים דְּנֻקָּא. וּבַמִּכְלָתָא (יִתְרוֹ פֶּרֶשָׁה יֵא) אָמְרוּ בְּפֶרוּשׁ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאִם-מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי" אָמְרוּ: "רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֹמֵר: כָּל-אִם' וְאִם' שְׁבִתוּרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלֶשָׁה — אֶחָד מֵהֶם: וְאִם-מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי". אָמְרוּ: "וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים" — חוּבָה. אֵתָה אֹמֵר חוּבָה, אוֹ אֵינִי אֵלָא רְשׁוּת? תִּלְמוּד לֹאמֹר: "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת-מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כז, ו), וְיִכָּבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכָלֶלֶם, כִּלּוּמֵּר בְּנִין הַמִּקְדָּשׁ וְתֹאֲרוֹ וְחִלּוּקוֹ (חִלּוּקוֹת הַחֲצֵר, הַקֹּדֶשׁ וְקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים וכו'). וּבְנִין הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁפָּטָיו, בַּמִּסְכָּתָא שֶׁחִבְרָה לְשֵׁם כֵּךְ, הִיא מִסְכַּת מִדּוֹת. וְכֵן נִתְבָּאָר תֹּאֲרַ הַמְנוּרָה וְהַשְּׁלֶחֶן וּמִזְבֵּחַ הַזֶּהָב וּמָקוֹם הַנִּחְתָּם בְּהִיכָל בְּגִמְרָא מְנַחוֹת (כח, צו וְאֵילֶךְ) וְיֻזְמָא (לג).

יום חמישי כ"ז תשרי ה'תש"ע

מצות לא תעשה עט. פ.

הַמִּצְוָה הַע"ט — הָאֲזִזְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּבָנוֹת מִזְבֵּחַ מֵאֲבָנִים שֶׁנֶּעַע בָּהֶן בְּרוֹזֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִבְנֶה אֶתְהֵן גְּזִית כִּי חִרְבָּךְ הַנִּפְתָּ עָלֶיהָ וְתִחַלְלָהּ" (שמות כ, כב), וְאִם בְּנָה מִזְבֵּחַ — הָרִי הוּא פְּסוּל וְאֵין מִקְרִיבִים עָלָיו. וְיִכָּבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִמִּדּוֹת (מִשְׁנָה ד).

הַמִּצְוָה הַמְשָׁלִימָה שְׁמָנִים — הָאֲזִזְרָה

(וִיקְרָא יט, כח), וְנִכְפְּלוּ בַּפְּהִינִים לְהַשְׁלֵמַת הַדִּין בְּלֻבֵּד, כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוֹף מִכּוֹת (כ): כִּשְׁנִיתְבָּאָרוּ דִּינֵי שְׁלֹשׁ הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה; וְאֵלוּ הֵיוּ לְאוּיִן מִיַּחֲדִים בַּפְּהִינִים וְלֹא הֵיוּ לְהַשְׁלֵמַת דִּין אֵלָא הֵיוּ מִצְוֹת נִפְרָדוֹת, כִּי אִזּוּ הִיָּה הַכֵּהֵן חִיב עַל כָּל-מַעֲשֶׂה מֵהֶם שְׁתֵּי מִלְּקִיּוֹת: מָשׁוּם שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵלִי וּמָשׁוּם שֶׁהוּא כֹהֵן — וְאֵין הַדְּבָר כֵּן, אֵלָא מִלְּקִיּוֹת אַחַת בְּלֻבֵּד כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל, כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹמוֹ. וְהֵבֵן כָּלֵל זֶה וְדַעְהוּ.

הַמִּצְוָה הַקפ"ג — הַצּוּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לִתֵּן עֲרִים לְלוּיִם לְדוּרֵי בָּהֶן, כִּיֹּן שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בְּאַרְצָא, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְנָתַנּוּ לְלוּיִם וְגו' עֲרִים לְשִׁבְתָּ" (במדבר לה, ב). וְגַם עֲרִים אֵלוּ, כִּלּוּמֵּר: עֲרֵי הַלוּיִם, הֵן עֲרֵי מִקְלָט (שֶׁהַהוּרָג נִפֶּשׁ בִּשְׂגָגָה מוּגֵן שֶׁם מִפְּנֵי נִקְמַתוֹ שֶׁל גּוֹאֵל הַדָּם) וְקוּלְטוֹת בַּתְּנָאִים הַמִּיַּחֲדִים לָהֶן, כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּמִּכּוֹת (ו).

הַמִּצְוָה הָרכ"ח — הָאֲזִזְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּמָכּוֹר מִגִּרְשֵׁי הַלוּיִם וְהוּא אָמְרוּ: "וְשָׂדֶה מִגִּרְשׁ עֲרִיָּהֶם לֹא יִמְכֹּר" (וִיקְרָא כה, לד). וְאֵתָה יוֹדֵעַ לְשׁוֹן הַתּוֹרָה (במדבר לה, ב) שֶׁנּוֹתְנִים לְלוּיִם עֲרִים וּמִגִּרְשׁ וְשָׂדֶה מִגִּרְשׁ, כִּלּוּמֵּר: אֵלֶּךְ אִמָּה מִגִּרְשׁ וְאֵלֶּפִים אִמָּה חוּצָה לָהֶם לְשִׁדּוֹת וְכִרְמִים, כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּמִּסְכַּת סוּטָה (כז), וּבִבְאֵה הָאֲזִזְרָה לְלוּיִם מִלְּשִׁנּוֹת אֶת-הַגְּבוּלוֹת הָאֵלֶּה לְכָל יַעֲשׂוּ אֶת-הָעִיר מִגִּרְשׁ וְלֹא הַמִּגִּרְשׁ עִיר, וְלֹא הַשָּׂדֶה מִגִּרְשׁ וְלֹא הַמִּגִּרְשׁ שָׂדֶה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא יִמְכֹּר". בָּא בַּקְּבֻלָּה שֶׁעֲנִינֵנוּ: לֹא יִשְׁנֶה. וְיִכָּבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף עֲרֵכִין (לג).

הַמִּצְוָה הַמְשָׁלִימָה עֶשְׂרִים — הַצּוּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לִבְנוֹת [לַעֲשׂוֹת] בֵּית-הַבְּחִירָה לַעֲבוּדָה שְׁבוּ תִּהְיֶה הַהִקְרָבָה וְהַבְּעֵרָה הָאֵשׁ תָּמִיד (שְׁתוּקָד עַל הַמִּזְבֵּחַ), וְאֵלָיו תִּהְיֶה הַהִלִּכָה וְכו' תִּהְיֶה הַחֲגִיגָה וְהַעֲלִיָּה לְרֹגֵל וְהַתְּקַבְּצוֹת בְּכָל-שָׁנָה, כִּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כה, ח). וּלְשׁוֹן סְפָרִי (דברים יב, י): "שְׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטוּיֵנוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לְאַרְצָא: לְמִנּוֹת לָהֶם מִלֶּךְ וּלְבָנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה, וּלְהִכְרִית זֶרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֶךְ". הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁבְּנִין בֵּית הַבְּחִירָה מִצְוָה בְּפָנָי עֲצָמָה. וְיִכָּבֵר בְּאַרְנוּ (לַעֲלֵל כָּלֵל יב) שֶׁהַכְּלָלוֹת

המקדש ללכת סביבו תמיד בכל-לילה במשך כל-הלילה כדי לכבדו, ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו יתעלה לאהרן: "ואתה ובניך אתם לפני אהל העדת" (במדבר יח, ב), כלומר: אתם תהיו לפני תמיד. וכבר נכפל צווי זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושמרו את-משמרת אהל מועד" (שם, ד). ובלשון ספרי (פרשת קרח שם): "אתה ובניך אתם לפני אהל העדת — הפהנים מבפנים והלויים מבחוץ", כלומר: לשמירה ולהליכה סביבו. ובמכלתא אמרו בלשון הזה: "ושמרו את-משמרת אהל מועד — אין לי אלא בעשה, מנין בלא-תעשה? תלמוד לומר: ושמרתם את משמרת הקדש" (שם, ה) הנה נתברר לך ששמירתו — מצות עשה. ושם אמרו: "גדלה למקדש שיש עליה שומרים. לא דומה פלטורין (היכל המלך) שיש עליה שומרים לפלטורין שאין עליה שומרים". וידוע שפלטורין — שם ההיכל רצונו לומר: שמגדלת ההיכל ורוממותו, שיהיו שומרים קבועים עליו. וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו בפרק א' ממסכת תמיד ובמסכת מדות.

המצוה הס"ז — האזהרה שהזהרנו מלהשפית שמירת-המקדש ולסב בו תמיד כל-לילה, והוא אמרו: "ושמרתם את משמרת הקדש" (שם) וכבר בארנו במצוה כ"ב ממצות עשה, ששמירת המקדש והסבוב בו מצות עשה; וכך נבאר כאן, שבטול דבר זה — מצות לא-תעשה, ובלשון המכלתא: "ושמרו את-משמרת אהל מועד" (שם, ד), אין לי אלא בעשה, ומנין בלא-תעשה? — תלמוד לומר: "ושמרתם את משמרת הקדש" (שם, ה), וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש תמיד ומדות.

המצוה הל"ה — הצווי שנגטוינו שיהא לנו שמן עשוי כפי התאור המיוחד (שמות ל, כב-כד) מוכן למשח בו כל-כהן גדול שיתמנה, כמו שאמר: "והכהן הגדול מאחיו אשר-יוצק על-ראשו שמן המשחה" (ויקרא כא, י), וכן מושחים בו מקצת המלכים (כלומר, רק מלכי בית דוד), כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו. וכבר נמשח בו המשכן וכל-כליו; אבל אין מושחים בו את-הכלים לדורות, לפי שבפרוש אמרו בספרי (במדבר ז, א), שבמשיחתם של אלו — כלומר כלי

שהזהרנו מלעלות למזבח במעלות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו, אלא ילך עקב בצד גדל, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעלה במעלות על-מזבחי וגו'" (שם, כג). ובלשון המכלתא (סוף פרשת יתרו): "מה-תלמוד לומר: 'אשר לא-תגלה ערותך עליו'? שפשעולה למזבח לא יהא פוסע פסיעה גסה, אלא מהלך עקב בצד גדל". וכבר נתבאר צורת הכבש ואיך בנינו בפרק ג' ממדות (משנה א). וכל-הפוסע פסיעה גסה על המזבח עד שתגלה ערותו עליו — לוקה.

יום שישי כ"ח תשרי ה'תש"ע

מצות עשה כא.

המצוה הכ"א — הצווי שנגטוינו ליראה מן המקדש הנה מאד מאד, עד שנקבע לו בלבנו מקום היראה והפחד — וזו היא מוראת מקדש, והוא אמרו יתעלה: "ומקדשי תיראו" (ויקרא יט, ל). והגדרת יראה זו כמו שהזכירו בספרא (קדושים): "איוזה הוא מורא? לא יבנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפנדתו (בגד שלובש אדם על גופו כדי שיספוג הזיעה, ואין דרך ללבושו בלי מלבוש עליו) ובאבק שצל רגליו ולא יעשנו קפנדריא (מעבר, לקצר הדרך), ורקיקה מקל-וחמר" (— ודאי שאסור). וכבר נתבאר בכמה מקומות בתלמוד, שאסור בהחלט לשבת בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד; וכל-זה לפי שאמר יתעלה: "ומקדשי תיראו" וזו חובה לעולם, אפילו בזמן הזה שהוא חרב בעונותינו שרבנו. ובלשון ספרא (שם): "אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש מנין? תלמוד לומר: את-שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו — מה-שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם". ושם אמרו עוד: "לא מן-המקדש אתה ירא, אלא ממי שפקד על המקדש".

יום שבת קודש כ"ט תשרי ה'תש"ע

מצות עשה כב. מצות לא תעשה סז.

מצות עשה לה.

מצות לא תעשה פג. פד.

המצוה הכ"ב — הצווי שנגטוינו לשמר את-

המשפך — הקדשו כל-הפלים לעתיד לבוא, אָמר יתעלה: "שמן משחת-קדש יהיה זה לי לדרתיכם" (שמות ל, לא). וכָּבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זוּ בְּרִישׁ פְּרִתוֹת (ה).

המצוה הפ"ג — האזהרה שהזהרנו מלעשות שמן כשמן המשחה, והוא אָמְרוּ יתעלה: "ובמתנתו לא תעשו כמהו" (שם, לב) והעובר על לאו זה, אם הוא מזיד — חָיִב פְּרִת, כָּמוֹ שֶׁבֶּא פְּתוֹב: "אִישׁ אֲשֶׁר-יִרְקַח כְּמֹהוּ וְכוּ'" (שם, לג).

ואם הוא שוֹגֵג — חָיִב חֲטָאת קְבוּעָה. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זוּ בְּפֶרֶק א' מְפָרְטוֹת (ה).

המצוה הפ"ד — האזהרה שהזהרנו מלעשות שמן המשחה שפעשה משה זולת כהנים גדולים ומלכים בלבד, והוא אָמְרוּ יתעלה: "על-בשר אדם לא יסוד" (שם, לב). וכָּבֵר, שֶׁהַנִּמְשָׁח בּוֹ בְּמִזֵּיד — חָיִב פְּרִת, אָמַר: "וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל-זֶר וְנִכְרַת" (שם); ואם הוא שוֹגֵג — חָיִב חֲטָאת קְבוּעָה. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מַצָּה זוּ בְּרִישׁ פְּרִתוֹת (ה).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, תשכ"ב
ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה דוב ארי' שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מערב חג הסוכות זמן שמחתנו,

ומה שכותב בנוגע לדעתי אודות תמיכת הממשלה בישיבות וישיבות קטנות ות"ת המתנהגים על טהרת הקדש.

כבר פרסמתי הטעמים וגם נדפס בירחון המאור, אשר בודאי נמצא אצל כת"ר,

וכללות הנקודה - מיוסדה על מאמר חז"ל, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תשב"ר, ומי הוא זה ואיזהו אשר יערב לבו למנוע תמיכה כהאמורה, שבודאי עי"ז כמה מבני ישראל ובנות ישראל לא יוכלו להתקבל במוסדות האמורים, ואם בשביל בנין בית המקדש אסור לבטל תשב"ר עאכ"כ מפני חששות מדומים ועכ"פ רחוקים,

וראי' מוכחת איך צריכה להיות השקפת החרדים לדבר ה' בשאלה האמורה, גם מהנגדים, שכל אלה שמלפני איזו שנים נלחמו בפאראקול סקולס וכל אלו המונעים שהפעדעריישאן של צדקה תתמוך במוסדות החרדים, וכל אלו הלוחמים נגד שיעור לימוד הדת בשביל תלמידי הפאבליק סקולס, נלחמים בכל תוקף נגד תמיכה האמורה, וד"ל.

ובודאי לדכוותי האריכות בכל האמור אך למותר, ותקוהי חזקה שינצל כל השפעתו ובתוקף המתאים לעזר תשב"ר חינוך בני ישראל על יסודי התורה שיהי דרך דידן, ז. א. השקפת תורתנו תורת חיים, נצח. ואם המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא עאכ"כ כשהמדובר בעשירות מאות ואולי גם אלפים.

בודאי ידוע לכת"ר גם מפורסמי אגודת ישראל בהאמור הראשי ישיבות כאן וכו'.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

שמואל א א יב-יח

יב וְהָיָה כִּי הִרְבֵּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעָלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיָּהּ: יג וְחָנָה הָיָה מִדְּבַר עַל־לִבָּהּ רַק שְׁפָתֶיהָ נִעֲוָת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע וַיַּחֲשֹׁבָה עָלַי לְשֹׁכְרָהּ: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עָלִי עַד־מָתִי תִשְׁתַּכְּרִין הַסִּירִי אֶת־יֵינִךָ מֵעָלַיִךְ: טו וְתֵעַן חָנָה וְתֹאמַר לֹא אֲדֹנִי אֵשָׁה קִשְׁת־רוּחַ אֲנִכִּי וַיֵּין וְשֹׁכֵר לֹא שְׁתִּיתִי וְאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: טז אֶל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַת־בְּלִיעֵל כִּי־מֵרֹב שִׁיחִי וְכַעֲסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה: יז וַיַּעַן עָלַי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שְׁלָתְךָ אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעַמּוֹ: יח וְתֹאמַר תִּמְצָא שְׁפָחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וְתִלָּךְ הָאִשָּׁה לְדִרְכָּהּ וְתֹאכֵל וּפְנִיָּה לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד:

רש"י

דברתי לפניך קושי: שיחי. יש מקומות שהוא לשון אנינות לב. דבר אחר: מרוב שיחי. כתרוממו: ארי מסגי אקניותי וארגיותי אורכית בצלו עד כען: וכעסי. שצירתי מכעסת אותי: אל תתן. לשון מסירה, כמו (תהלים כז יב): אל תתני בנפש צרי: (יז) את שלתך. חסר א', לדרוש בו לשון בנים, כמו (דברים כח כז): ובשליתה היוצאת וגו': יתן את שלתך. בְּשָׁרָה שנתקבלה תפלתה: (יח) תמצא שפחתך חן. לבקש עליה רחמים: ופניה לא היו לה. פנים של זעם:

מצודת ציון

(יב) הרבתה. מלשון רבוי: (יג) על לבה. כמו אל לבה: נעות. מלשון נע ונד: ויחשבה. חשב אותה: (טו) ואשפוך את נפשי. תרגם יונתן: ואמרית עולבן נפשי בצלו, וכן (תהלים קב א) ישפוך שיחו: (טז) אל תתן. ענין האמירה על הדבר, כמו (לקמן יח ח) ולי נתנו האלפים: לפני בת בליעל. כמו לבת בליעל, ודוגמתו (קהלת ה ח) ואל תאמר לפני המלאך, ומשפטו להמלאך: בליעל. בלי עול של מקום: שיחי. ענין ספור התלאות, כמו (תהלים קב א) ולפני ה' ישפוך שיחו: עד הנה. עד הזמן הזה: (יז) שלתך. כמו שאלתך באל"ף: (יח) ופניה. ענין זעם, כמו (ירמיהו ג יב) לא אפיל פני בכס:

תתמה על מה זה שפתי נעות וקולי לא ישמע, כי הלא לפני ה' אשפוך נפשי, ומה לי להרים קול להשמיע לזולת: (טז) אל תתן. אל תחשבני לבת בליעל לבוא שכורה לבית ה', כלומר, אם האמת כדברך, מה לי להאריך בתפלה כל כך: כי מרוב שיחי וכעסי. כי בעבור רוב ספור התלאות והכעס אשר פנינה מכעסת אותי, דברתי לפני ה' עד הנה, היות רבים הם: (יז) יתן את שלתך. ימלא את בקשתך, ובדרך תפלה אמר: (יח) תמצא. רוצה לומר: הנה מצאתי חן בעיניך, כי מה שבקשת עלי רחמים, יחשב לי למציאות חן, והחזיקה לו טובה בדבריה: ותאכל. מעתה אכלה כל צרכה, ולא היה לה עוד הזעם שהיה לה מאז, כי בטחה בתפלת עלי:

(יב) שומר את פיה. מצפה מתי תפסיק, כך תרגמו יונתן: ועלי אוריד לה עד דתפסוק: שומר. לשון המתנה, כמו (בראשית לו יא): שמר את הדבר, (איוב יד טז): לא תשמור על חטאתי: (יג) ויחשבה עלי לשכורה. שלא היו רגילין להתפלל בלחש: (טו) לא אדוני. לא אדון אתה בדבר הזה, גלית בעצמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאיני שכורת יין: (טז) אל תתן את אמתך. כלפי שאמרה לו דבר קשה, חזרה ופייסתו, שלא יתננה הפקר ובזיון לפני צרתה בת בליעל: כי מרוב שיחי.

מצודת דוד

(יב) שומר את פיה. רוצה לומר: היה מסתכל לשומר מוצא שפתיה, לשמוע מדבריה: (יג) וחנה. אבל חנה היתה מדברת על לבה, רוצה לומר: בלחש, כאלו מדברת אל לבה, ולא היה נשמע לעלי: ויחשבה עלי לשכורה. כי כן דרך השכור לנענע בשפתיו, ואין אומר ואין דברים: (יד) תשתכרין. תראי בעצמך את השכורות זה זמן מרובה, ועד מתי: הסירי את יינך. אם שתית יין הרבה, עסקי להסיר שכרות היין בשינה וכדומה: (טו) לא אדוני. רוצה לומר: אתה אדוני, לא כן הדבר, אבל אני אשה קשת רוח, רוצה לומר: מצרה ודאגה, ומדעת באתי הנה להתפלל, ולא מבלי דעת כשכור, כי יין ושכר לא שתיתי: ואשפוך וכו'. רוצה לומר: ואל

דברי הימים ב יט ט"א כ א"ב

ט וַיֵּצְאוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה תַעֲשׂוּן בִּירְאֵת יְהוָה בְּאַמוּנָה וּבְלִבָּב שָׁלֵם:
 י וְכָל־רִיבֹ אֲשֶׁר־יִבֹּא עֲלֵיכֶם מֵאֲחֵיכֶם וְהַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵיהֶם בֵּין־דָּם לְדָם
 בֵּין־תּוֹרָה לְמִצְוָה לְחָקִים וּלְמִשְׁפָּטִים וְהִזְהַרְתֶּם אִתָּם וְלֹא יֵאָשְׁמוּ לַיהוָה
 וְהִיהֶקְצַף עֲלֵיכֶם וְעַל־אֲחֵיכֶם כֹּה תַעֲשׂוּן וְלֹא תֵאָשְׁמוּ: יא וְהִנֵּה אֲמַרְיָהוּ
 כֹּהֵן הָרֹאשׁ עֲלֵיכֶם לְכָל דְּבַר־יְהוָה וּזְבִדְיָהוּ בֶן־יִשְׁמָעֵאל הַנָּגִיד לְבֵית־יְהוּדָה
 לְכָל דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְשֹׁטְרִים הָלוּיִם לַפְּנִיכָם חֲזָקוּ וַעֲשׂוּ וַיְהִי יְהוָה עִם־הַטּוֹב:
 כ א וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ בְנֵי־מֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וְעַמָּהָם מִהֶעֱמוּנִים עַל־יְהוֹשָׁפָט
 לְמַלְחָמָה: ב וַיָּבֹאוּ וַיַּגִּידוּ לַיהוֹשָׁפָט לֵאמֹר בָּא עָלֶיךָ הַמּוֹן רַב מֵעֵבֶר לַיָּם
 מֵאַרְם וְהֵנָּם בְּחֻצְצוֹן תָּמָר הִיא עֵין גִּדִּי:

רש"י

(ט) כה תעשון. משום זריזות וזהירות ולחזק הוסיף נו"ן כמו (רות ג') עד אשר תדעין איך יפול דבר וכמו (בראשית ל"ב) כה תאמרן לאדני לעשו וכה תדבקין וגו' אשר יקצרון (רות ב'): (י) בין דם לדם. בין דם רציחת שוגג למזיד: והזהרתם אותם. אחיכם: והיה קצף עליכם ועל אחיכם. לפיכך כה תעשון והזהרתם את אחיכם: ולא תאשמו. אותם מכל מקום שאם תקבלו את האזהרה לא יהיה לכם קצף ואף לא יהיה בשום דבר אשם עליכם הואיל ועשיתם חובתכם המוטל עליכם לעשות: (יא) ויהי ה' עם הטוב. עם עושה הטוב והישר: (א) ועממהם מהעמונים. זה עמלק ולמה נקראו עמונים לפי ששינה כסותו ולשונו כעמונים ונתערכו בהם ובא להלחם בישראל וכן מוכח למטה בענין ובעת החלו ברינה ותהלה נתן ה' מארבים על בני עמון ומואב והר שעיר וגו' נמצא שהעמונים שנאמר כאן הם עמלקים ששינו לשונם וכסותם והוא שיסד הקליר בפרשת זכור זכור עריץ בעמונים נחבא פרץ כרמי עין גדי כהובא כלומר זכור מה שעשה עמלק העריץ שנחבא בין העמונים ובא לפרוץ כרמי ישראל באותו זמן כדכתיב והנם בחצצון תמר היא עין גדי ועין גדי סמוך למחוז של עמלק כמו שנאמר בלך לך (בראשית יד) ויכו את כל שדה העמלקי וגם את האמורי היושב בחצצון תמר: (ב) היא עין גדי. כלומר שאמרו לו כבר באו כל כך בקרוב לנו:

מצודת דוד

מצודת ציון

(ט) עליהם. על שופטי ירושלים: כה תעשון ביראת וכו'. כן תעשו את דבר המשפט עשו אותה ביראת ה' (יא) ושוטרים. הם הרודים ונוגשים לקיים דברי השופטים: וכו' (י) וכל ריב. כאשר יהיו שופטי הערים חולקין בדבר מה ויבואו לשאול את פיהם: בין דם לדם. בין יהיו מחולקים בדבר משפט רציחה אם הוא דם מזיד או לשוגג יחשב: בין תורה למצוה. רוצה לומר בין בדבר הוראה באחת ממצות ה' שבין אדם למקום: לחקים. הם המצות שהמה חק מבלי טעם: ולמשפטים. בדברים שבין אדם לחבירו: והזהרתם אותם. לעשות כמו שתאמרן אתם: ולא יאשמו לה'. לעשות כמו שאמרו הם: והיה קצף עליכם. אם לא הזהרתם אותם: ועל אחיכם. על שעמדו בדבריהם: כה תעשון. להזהירם בדבר: ולא תאשמו. הואיל ועשיתם את שלכם והם אם ישמעו ואם יחדלו: (יא) אמריהו. יתכן שהוא עזריה הנזכר (בדה"א ה') ועיין בסוף מלכים בחשבון הדורות: הראש עליכם. אשר הוא הראש עליכם הוא יהיה לכל דבר ה' וכל דבר הקשה מכם תביאו אליו: לכל דבר המלך. את פיו תשאלו בכל דבר הנוגע בחק המלוכה: לפניכם. מזומנים לפניכם לכל אשר תצוו להכריח את העם על המשפט: עם הטוב. עם העושה הטוב והישר בעיני ה': (א) מהעמונים. שם אומה נקראת ע"ש מקומה וכן נאמר ויתנו העמונים מנחה לעזיהו (לקמן כ"ו) ואולי הוא הפוך מן העמונים שזכר שם ובמדרש אמר שהם עמלקים והם בני שעיר האמור למטה וקראם עמונים כי התנכרו ולבשו בגדי עמונים שלא יכירום בני ישראל כי כל בני אדם בכללם היו תחת ממשלת יהודה עד שפשעו בימי יהורם בן יהושפט: (ב) מעבר לים. הוא ים המלח: מארם. בדרך מהלכם באו מעבר ארם: והנם הם עתה בחצצון תמר:

1 ואם עבר וקבל מן הקטן, לא יחזיר לו, שהרי אינו יודע לשמור על מה
2 שנותנים לו, אלא יעשה לו סגולה [אוצר] שהוא דבר המתקיים ואינו
3 נאבד, ואם מת הקטן יחזיר לו ויחזיר כגון אביו או אחיו.
4 וכו' – כל אלו שהוזכרו בברייתא, דהיינו אשה עבד וקטן, שאמרו בשעת
5 מיתתן על אותם המעות שהפקידו, של פלוני חן, יעשה הנפקד בפירושו
6 – כפי שאמרו לו המפקדים, ואם לאו, כלומר, שאין נראה לנפקד שאכן
7 המעות של אותו פלוני, אלא שהם שייכים לבעל או לאדון או לבעל הבית
8 שהקטן דר אצלו, ונראה לו שמה שאמרו בשעת מיתתן היה מחמת בושה,
9 שלא יוחזקו כגנבים, יעשה הנפקד פירוש אחר לפירושו, כלומר שלא יחזיר
10 לאותו פלוני, אלא יחזיר לבעל או לאדון או לבעל הבית.
11 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: דביתא [אשתו] דרבה בר בר חנה, כי
12 קא שכיחא אמה – בשעת מיתתה אמרה, הני בימי ו-עגילים] אלו
13 שברשותי, אינם שלי אלא דמרתא ובני דמרתא – של החכם מרתא, ובני
14 בתו. לאחר מיתתה אמה לקמיה דרב – בא לפני רב, אמר ליה רב, אי
15 מהימנא לך – אם נאמנת עליך אשתך במה שאמרה שאכן עגילים אלו
16 אינם שלה, ולא גנבה ממך ממון לקנותם, עשה בפירושה – כאשר אמרה,
17 והחזירם להם. ואי לא, ואתה חושש שהיא גנבה ממך, עשה פירוש אחר
18 לפירושה, כלומר, אתה רשאי ליטול אותם לעצמך.
19 ואיכא דאמרי, הכי אמר ליה – כך פסק רב, אי אמידא לך – אם אותם
20 שאמרה שהם בעלי העגילים נראים בעיניך כאנשים עשירים, שראים
21 להפקיד עגילים אלו, עשה בפירושה, ואי לא, עשה פירוש אחר
22 לפירושה, וטול אותם לעצמך.
23 שנינו בברייתא לעיל: שאם עבר וקבל מן הקטן יעשה לו סגולה. מבררת
24 הגמרא: מאי סגולה – מה הוא האוצר שצריך לעשות להם. מבארת
25 הגמרא: רב חסדא אמר, יקנה לקטן ספר תורה, כדי שיוכל לקרוא בו כל
26 ימיו, והוא פירותיו, והקורן קיימת לעולם. רבה בר רב הונא אמר יקנה לו
27 דיקלא [עץ דקל] דאכל מיניה תמרי – שיאכל ממנו הקטן תמרים, והעץ
28 עצמו ישאר קיים לו.
29 שנינו במשנה: ולא לאב חזקה בנכסי ה' ולא לבן חזקה בנכסי האב.
30 הגמרא דנה עד מתי אין להם חזקה: אמר רב יוסף, אפילו אם האב והבן
31 חלקו [נפרדו], ואין הבן סמוך על שולחן האב, ואינו מתעסק בנכסיו, מכל
32 מקום כיון שאינם מקפידים זה על זה, גם אין להם חזקה זה על זה. ואילו
33 רבא אמר, אם האב והבן חלקו, לא נאמר דין זה, אלא יש להם חזקה זה
34 על זה.
35 אמר רב רמייה מדפתי, עבר רב פפי עובדא – עשה רב פפי מעשה בדין
36 תורה שבא לפניו, ופסק שבאופן שהאב והבן חלקו, לא נאמר במשנה שאין

37 להם חזקה זה על זה, אלא יש להם חזקה, כדעת רבא.
38 אמר רב נחמן בר יצחק, אישתעי ו-סיפר] לי רב הויה מהומו ארדשי,
39 דאישתעי ליה – שסיפר לו רב אחא בר יעקב, משמיה דרב נחמן בר
40 יעקב, שפסק שבחלקו, לא. והלבנתא – וכן ההלכה שבאופן שחלקו לא
41 נאמר במשנה שאין להם חזקה זה על זה, אלא יש להם חזקה.
42 הגמרא מביאה ראייה מברייא: תניא נמי הכי – שנינו כן בברייתא, כן
43 שחלק ואשתו שנתגרשה תרי הן כשאר כל אדם.
44 אגב שהתבאר שאין לאב ולבן חזקה זה בנכסי זה, מבארת הגמרא דין אב
45 המתעסק בנכסי הירושה, ויצא שטר על שמו, האם זה שייך לו או לכולם:
46 איתמר – נאמר בבית המדרש, אחד מן האחים כגון גדול האחים, שהיה
47 נושא ונותן בתוך הבית – מתעסק בנכסים המשותפים שירשו מאביהם,
48 והיו אונות – שטרי קניית קרקעות, ושטרות של הלואות וזמאין על שמו
49 – ששמו כתוב בהן, שקנה או הלוח, ואמר שאינם שייכים לירושה, אלא
50 שלי הם, שגפלו לי בירושה מבית אבי אמה, ואין לכם חלק בזה, והאחים
51 אינם יודעים אם שלו הם, או מירושת אביהם השייכת גם להם. אמר רב,
52 עזי – על אח זה להביא ראיה שממנו קנה או הלוח, כיון שגם מה
53 שנושא ונותן בנכסים המשותפים נכתב על שמו, אין תללות שהגיע לו ממון
54 ממקום אחר, ואינו יכול להוציא את הממון מחזקת נכסי האב, עד שיביא
55 ראייה לדבריו. ושמואל אמר, על האחין להביא ראיה שאינם שלו, כיון
56 שהוא מוחזק בהם, ואם לא הביא ראייה הרי הם שלו.
57 שמואל מבאר, שלא בכל אופן סובר רב שהנכסים בחזקת האחים: אמר
58 שמואל, אף שרב סובר שעל האב שהשטרות כתובים על שמו להביא ראייה
59 ששלו הם, מודה לי אבא – רב, שאם מת האב חזוה, ונפלו נכסיו לפני
60 יורשיו, על האחין האחרים להביא ראיה שהשטרות אינם שלו, כיון
61 שהיתומים אינם יודעים היכן לחפש את הראיות שיוכח אותם, והשטרות
62 שנכתבו על שם אביהם מוכיחים ששלו היו.
63 הגמרא מקשה על מה שאמר שמואל שרב מודה לו ביתומים: בתקופה לה
64 רב פפא, כלום טענין להו ליתמי מידי דלא טען להו אבוהון – וכי
65 טוענים ליתומים טענה שאביהם לא יכול היה לטעון, שהרי אביהם היה
66 צריך להביא ראייה כדי להחזיק בנכסים, וכיצד נעמיד אותם בחזקת יתומים
67 בלי שיביאו ראיה. ומוכיח את דבריו, והא רבא אפיק זונא דסרבלא
68 וספרא דאנדא מיתמי – והלא רבא הוציא מיתומים מספריים של סורקי
69 בגדים שגוזזים בהם את הסרבלים, וספרי אגדה שירשו מאביהם, בלא
70 שהביאו בעליהם הראשונים ראיה שרק בהשאלה הגיעו לידי אביהם. ולא
71 העמידם בחזקת היתומים, אף שהזקה מה שתחת ידו של אדם שלו, משום
72 שמדובר בדיכרים העשויים להשאל ולחשפיה,

אגרות קודש

ב"ה, ז"ך תשרי, תש"כ

ברוקלין.

מר פנחס שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום השלישי, וכיון אשר שמא מילתא היא ושייך לגזע רבנו הזקן בעל
התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) תקוית חזקה אשר גזע צור מחצבתו
ניכר במעשה ובפועל, ז.א. אשר נוסף על הנהגה הנדרשת מכל אחד ואחד מבני ישראל לדתו ותורתו, הרי
בני משפחת הרב עליהם להוסיף ולהדר בזה כמובן, וזכות אבותיהם מסייעתם למלאות גם את זה, ואין
לך דבר העומד בפני הרצון.

אתענין לדעת אם נשמר מהוריו (או ששמע) ומקרוביו איזה זכרונות ימי קדם, בכתב ידם או
רשימות מאחרים, ותי"ח על ההודעה בזה.

בכבוד ובברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

בבא בתרא. פרק שלישי – חזקת הבתים דף נב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) עג

קבל מן הקטן – לא יחזיר לו, שהרי אין יודע לשמור, וכמשלך לאיבוד דמי מי
שהחזיר לו. אלא יעשה לו טגולה – אורז, עד שיגדל ויחזיר לו. ולקמן מפרש מאי
טגולה. ואם מת – קטן, יחזיר לירשיו. וכולן שאמרו – אפילו קטן. בשעת מיתתו
– אורחא דמילתא נקט. דכשהו בריאין, אם רוצים להחזיר לבעלים – יטלו שלחן
מיד הנפקד, ויחזירו לבעליהן, דמה לן
לגלות הדבר? יעשה כפירוש – יחזיר
הנפקד לאותו פלוני שפירשו אלו. הכי
גרסינן: ואם לאו יעשה פירוש לפירוש –
כלומר, ואם לא מהימן להחזיר נפקד
שהפקדון של אותו פלוני הוא. אלא של
בעלים שלהם הוא, ומתוך בושה אינם רוצים
לומר שהוא של בעלים, דלא ליתחזקו
בכולנים וגנבים – יעשה הנפקד פירוש אחר
לפירוש, שיחזור לבעליהן של אלו ולא
לאותו פלוני. וכי האי גונא אמרין בסמוך
בהדיא עובדא דביתיה דרבה בר בר חנה.
יש מפרשים: ואם לאו יעשה פירוש
לפירוש – כלומר, אם לא פירשו בשעת
מיתה, יעשה פירוש למה שהם היו צריכין
לפרש, שיחזיר לבעליהן. ולא נהירא, דאם
כן היינו רישא: ואם מתו יחזיר לבעליהן, ואם
מת יחזיר לרבו. דמיירי בשמת ולא פירש
למי יחזיר, וקאמר דיוחזיר לבעלים, ותרי
זימני למה לי? ואית ספרים דכתב בהו:
ואיכא דאמר יעשה פירוש לפירוש. כלומר,
לא יעשה כמה שפירשו הן, אלא יחזיר
לבעלים. ולא נהירא, דאם כן רב דאמר: אי
מדימן לך כו' – דאמר כמאן? לא כרישא
ולא כסיפא. כיפי = עגילים, אגורש.
כדאמרין בעלמא (עירובין צו, ב) כיפי תלא
ליה – עגילים תלה באונניהם. דמרתא –
שם חכם, אחיו של רבי חיאי. כדאמרין –
(סנהדרין ה, א): מרתא ואייבו חנא ורבי
חיאי כו'. ובני ברתא – של מרתא, ושל בני
בתו. אי מהימנא לך – שלא גנבה ממך
כלום. עשה פירוש לפירוש – עכב לעצמך.
אי נמי, אי אמידא לך אשתך, שיש לה אוהבים שנתנו לה ממון על מנת שלא יחזקו בה, ומתנה זו שנותנת לקרוביה משלה – עשה כפירוש. ספר
תורה – לשמור בה, הרי פירות, והקדן קיים. דאביל מינה – הקטן תמרי, והקדן קיים. אבל בעיסקא – לא, שמת יאירע בה דבר תכלה ותאבד. אפילו חלקו – נתפרדו
האב והבן, שכל אחד מהם על שולחן אביו ואין הבן בנכסי אביו כלום – אפילו הכי אין מחזיקין זה על זה, דלא קפדי תאודרי. חלקו לא – כלומר, בחלקו לא מיירי
מתניתין, אלא כיון דחלקו יש לן חזקה זה על זה. הכי גרסינן: עבד רב פפי עובדא חלקו לא – כלומר, כרבא עשה דהיכא דחלקו לא דברה משנתנו, אלא ודאי יש
לן חזקה. הכי גרסינן כפירוש רבינו חננאל: איתמר אחד מן האחים שהיה נושא ונותן כו' – אחד מן האחים, כגון גדול אחיו לאחר מות האב, אונות = שטרי מכירות.
לשון "כחז ראשית אונן" (בראשית מט). ושטרות – של הלואה. יוצאין על שמו – שבשמו נכתבו, שהוא לקח והלוה. שלי הן – ואין לאחי חלק בהן. שנפלו לי הממונות
שהלויתי, וקנתי בהן קרקעות הללו מבית אבי אמא, ואין אתם יורשים עמי. והלכך נקט "אבי אמא", דאילו מבית אבא – כולן יורשין בשוה, דבאחין מן האב עסקין, שכולן
יורשין ממון של אביהן ביחד, ולא יטול זה יותר מזה, והלכך מאין לו ממון זה לבדו אם לא ירשו מאמזו וכגון שאינם בני אבא. עליו להביא ראיה – שהממון שלו, אף
על פי שכתובין השטרות בשמו. דכיון שהיה הוא לבדו נושא ונותן בנכסים שנכתבו על שמו, וכדמפרש לקמיה שאין חלוקין אפילו בעיטתן, דכיון דלא נודע מעולם מאיזה
צד יבא לו ממון בלא אחיו – אין לתלות השטרות אלא בממון האב, ואינו יכול להוציא הממון מחזקת האב. ולקמן מפרש ראייה במאי. על האחין להביא ראיה – שהשטרות
הללו מממון אביהן, דאמאי דכתב בשטר סמכין, והרי על שמו נכתב. ואף על גב דהלכתא כשמואל דיני – בהא הלכתא כרב, דתניא לקמן כוותיה, ורב חסדא ורבה ורב
ששת נמי כרב סבירא להו, דמפרשי מילתיה לקמן. אבא – רב. כך היה שמו, בדקרי ליה בשחיתת חולין (קלו, ב) "אבא אריכא", דאמרין: מאן ריש סדרא בבבל – אבא
אריכא. ואמרין במסכת נדה (כד, ב): רב ארין בדורו היה. והאי דקרי ליה רב – כמו שקורין לרבי יהודה הנשיא רבי בארץ ישראל קרו ליה נמי בבבל רב. וכן מצאתי בספר
ערך המזבא מרומא. שאם מת – ויש לו בנים ליורשו – על האחין להביא ראיה. דכיון דיתמי לאו בני איתריי ראייה נינהו ואין יודעין לחפש זכותן, וגם השטר מוכיח שהיה
ממון של אביהן – על שכתבו להביא ראיה. אבל כשהוא עצמו קיים היה מטיל רב עליו להביא ראיה. דאם איתא דשלו הוא ממון זה – יכול לחפש ולמצוא ראיה, ואם
לא ימצא ראיה הפסיד. מתקף לה רב פפא – כשהוא דאמר שמואל: מודי לי אבא. כלום טענינן להו ליתמי כו' – בתמיה, אילו היה אביהן קיים – היינו מחזיקין הממון
ביד אחיק עד שיביא ראיה שאינו שלהן, ולפי שמת יפה כחן של יתומין ממנו, ופיסדו אחיק? בתמיה. ואף על גב דאבוהן לא מהניא ליה חזקת שלש שנים לומר "לקוח הוא ביד"
שנים, שאף על פי שלא דר בו אביו אלא יום אחד וזה החזיק שלש שנים אחריו כן הוא חזקה, ואף על גב דאבוהן לא מהניא ליה חזקת שלש שנים לומר "לקוח הוא ביד"
אלא אם כן יש עמה טענה "אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה", וגבי בנו לא בעינן טענה זו, אלא "מאבי ירשת", אלמא: טענינן ליתמי מאי דלא מצי אבוהון למטען –
לא דמי, דהתם נמי אין טוענין בשביל היתומים אלא שאביהן קנאה מן המערער, כמו שהיה הוא האב יכול לטעון, ולפיכך הוא חזקה אף על גב דלא טענו מדי. אבל הכא,
האב לא מצי טעון לאחין שיביא ראיה, ואין היכי נטעון במקום היתומים כן הוא רבא אפיק כו' – סימא דאתקפתא דרב פפא היא. וזנא דסרכלא – זוג מספרים של
סורקי בגדים, שגוזזין בהם הסרכלים. בלא ראיה – הבעלים, שהיו להם עדים שהן שלהן, הוציאום מן היתומים בלא ראיה ועדים שיעידו שחשאלו לאביהן כן יתנוסס. לפי
שחן עשוין להשאל ולהשכיר, שאם אמר אביהן "לקוחים הם ביד" – עליו להביא ראיה. אף היתומים עליהן להביא ראיה שלקחן אביהן מן הבעלים, וכיון דלית להו ראיה
– החזירים רבא לבעלים, ולא נאמר: כיון שמת האב – על הבעלים להביא ראיה.

דברים העשויין להשאל ולהשכיר ואמר לקוחים הן בידי אינו נאמן — וקשה
דאמר בפרק "כל הנשבעין" (שביעות מלא) אמר רבי יהודה: ראוהו שהטמן
כלים תחת כנפי יריצא, ואמר "לקוחין הן בידי" — אין נאמן. ולא אמרן אלא בבעל
הבית שאינו עשוי למכור כליו, ולא אמרן אלא בדברים שאין עשויין להטמין, ולא
אמרן אלא בדברים העשויין להשאל

וְלַחֲשִׁכִּי אֵלֶמָּה, דַּאֲפִילוּ דְבָרִים הָעוֹשִׁין
לְהַשְׁאִיל וְלַחֲשֹׁבֵר נִאֲמָן אִי לִיכָא כֹל הֵי מִלֵּי
דְקֹאמְרָה, שְׂאֵן עָשׂוּ לְמַכּוּר כְּלִיז, וְכֹלִים שְׂאֵן
דְּרַבֵּן לְהַטְמִין וְנֹרָא לְרִבִּינוּ תָּם דְּגֵרֵס הָתָּם:
וּבְכֹלְהוּ נִמְי, כִּי לִיתְנֹה - לֹא אֲמָרן אֲלֵא
דְּבָרִים שְׂאֵן עָשׂוּיִן לְהַשְׁאִיל וְלַחֲשֹׁבֵר, אֲבָל
יִבְרִים הָעוֹשִׁין לְהַשְׁאִיל וְלַחֲשֹׁבֵר - אֲפִילוּ
לִיתְנֹה לְחַד מִזְנֵי אֵין נִאֲמָן, וְכֵן גִּירֵס רַב הָאִי
בְשִׁעְרִים (שִׁעַר מ), וְכֵן רִבִּינוּ חֲנַנְאֵל, וְכֵן מוֹכַח
בְּשִׁילְיָה "מְקַבֵּל" (בְּבֹא מִצִּיעַ קֵט, א), וְאֵם
תֹּאמְרָה: דְּתַנָּא בִּיהֲגוּל בְּתֵרָא" (בְּבֹא קִמָּא קִיד,
ה) הַמְכִּיר כְּלִיז וְסִפְרֵיו בִּיד הָאִיר, וְיִצָּא שֶׁם
גְּבֵהָ בַּעֲר - יִשְׁבַּע כִּמָּה חֲצִיצִי וְיִטּוּל.
וְחִשְׁתָּא, אֲפִילוּ לֹא יִצָּא שֶׁם גְּבֵהָ יֵהֵא נִאֲמָן
לְזוּמַר שְׁגִבְהָ מִיגו דֹּאִי בַּעֲרֵי אֲמֹר "הַשְׁאִלְתִּי
לָךְ", דְּסִפְרִים הֵן עָשׂוּיִן לְהַשְׁאִיל דַּאֲפִילוּ סִפְרָא
דֶּאֲגֻדְתָּא אֲמֹר הַכָּא דַּעֲשׂוּיִן לְהַשְׁאִיל - כִּל
שְׁכֵן שֹׂאֵר סִפְרִים, כִּדְאֲמֹר בִּיעֲרָה שְׁתַּנְתַּתְּהָ"
(כְּתוּבוֹת נ, א), "וְצֻדְקָתָה עֹמֶדֶת לַעַד" - זֶה
הַכּוּתָב סִפְרִים וּמִשְׁאִלֵּי לְאַחֲרֵים, וְאֵין לְזוּמַר
דֵּלֵא מִדִּימִין בְּמִיגו לְזוּמַר דְּגוּבִים, מִשּׁוּם
דֶּאֲחֻזְקִי אִינְשֵׁי גְּבִיבִי לֹא מִחֻזְקִין, כִּדְאֲמֹר
בִּ"כֵּל הַנִּשְׁבָּעִין" (שְׁבוּעוֹת מו, ב), דֵּלֵא דִמֵּי,
דְּהָתָם וְדֹאִי אֵינִי נִאֲמָן לֶאֱחֻזְקִי הָהוּא גְּבִירָא
גְּבִיבִי אֲפִילוּ בְּמִיגו, אֲבָל הַכָּא, שְׂאִינוּ אֹמְרִם
לְזִנְיָה גְּבִים, אֲלֵא שְׁהֵם גְּבִים - מִדִּימִין סִפְרִי,
דְּכִמָּה גְּבִים שֶׁם בְּטוֹלֵם, וְאֵין לְזוּמַר נִמְי דֵּלֵא
מִיגו דְּהוּא, שְׂאִינוּ עָשׂוּיִן בְּרַעֲזָן שְׁאִלְתִּי לָךְ -
לִפִּי שְׂאוֹנוּ יוֹדַע בִּי שְׁהוּא מִשְׁקֵר, דְּהוּא לַעֲלֵל
(לֹא, א) אֲמֹר דְּנִאֲמָן לְזוּמַר "שֶׁל אֲבוֹתִי הוּא
שֶׁלְקוּחָה מֵאֲבוֹתֵינוּ", בְּמִיגו דֹּאִי בַּעֲרֵי אֲמֹר "מִינֵךְ
וּבִנְיָתֵךְ", אָף עַל פִּי שְׁהוּא יוֹדַע דֵּלֵא מִנְיָה
וּזְבִנָּה, וְכֵן בִּפְרָק שְׁנֵי דְכֹתוּבוֹת (טו, ב) תֵּן
דְּנִאֲמָן לְזוּמַר "שְׂדֵה זֶה שֶׁל אֲבִיךָ הִיָּתָה
וְלִקְחָתָה דִּימְנָה", בְּמִיגו דֹּאִי בַּעֲרֵי אֲמֹר "לֹא
הִיָּתָה שֶׁל אֲבִיךָ מְעוֹלָם", אָף עַל פִּי שְׁהוּן יוֹדַע
שְׁהִיתָה שֶׁל אֲבִי, וּמִתְנַהֵר עוֹז דֶּאֱכָלִי חוֹשְׁלִי

בנהדרעא לעיל (לו, א) — אין אריה, דאיבא למימר כגון שמכדשו, ואומר שלא אכלו כל כך, דהשתא הוי מיגו טוב. ותיריך רבינו חב: דהתם מיירי באדם שאין עשוק להשאיל ולהשכיר לזה שקבא, כגון דלא גייס ביה. ולפי זה, אם עשוי להשאיל, אפילו לא יצא לו שם גבה — נאמן לומר שהם גנובים במיגו. ולמורינו הרב דודי נראה דלא מהמקם במיגו, דהוי מיגו להוציא אף על פי שנטול דמים שהוציא.

אימא מעיטות קמיץ — אף על גב דלא עזיב דע, הכי, אמר "מבית אבי אמא" — מכל מקום נאמן, במיגו דאי בעי אמר "מעיתות קמצינא".

דמרתא קמי יתמי אימא לא גולה מימין — קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דארברה, מהאי טעמא דטרטרא קמי יתמי — גולה מימין, כדאמר ב"השולח" (גיטין לה, א): בההוא הנאה דטרטרא קמי יתמי אתיא לאורויי ויתרין: דהכי נמי קאמר הכא: קא משמע לן דלא אמרינן דלא גולה, אלא אדרבה — אתיא לאורויי, כדאמר בגיטין. **נעל** וגדר כל שהוא בר — בגמרא פירש רבינו שמואל דהאי נעל — היינו שקבע מנעול בדלת, דהוי בנין. אבל סגר הדלת ונעל במפתח בנכסי הגר, דליכא דמסר ליה — לא הוי חזקה, דאין זה אלא במבריה ארי מנכסי חבירו. אף על גב דבריש פסחים (ד, א) אמר דמשמסר לו מפתח הוי הבית בחזקת שוכר לבדקו, והוא הדין לקטורו — דהיינו

במתניתין: נותן מנתה ואחין שחלקו, לא על ידי חזקה דנעל גדר הן קונין ברקעה
מענה — כלומר, ערעור. **אבל בחזקה שאין עמה מענה** — שבעל הקרקע מודה
 חזקה לקנות, שלא יוכל לחזור עוד זה בזה. **בקדושי דבי לוי** — בתוספתא, בבבירי
בפניו — במקום וממכר מיירי, דתנן בקידושין (כו, א) דקרקע נקנית בחזקה. **ומתא**
 בפניו — לא תיחזי חזקה? בתמיה. **הכי קאמר** — אם גדר ופריך לוקח בפניו דמוכר
 בכך וכך מעות, והחזיק זה בפניו — היא חזקה, דניחא ליה בדרך חזקה.

בְּדִשְׁלַח רַב הוּאָא בַּר אֲבִין: דְּבָרִים הַעֲשִׂין לְהִשְׁאִיל וּלְהִלְשִׁפִּיר, וְאָמַר "לְקוֹחִין הֵן בִּידִי" - אִינוּ נֶאֱמָן קִשְׁיָא. אָמַר רַב חֲסֵדָא: לֹא שָׁנֹא אֵלָא דְאֵין חִלּוּקִין בְּעִיסָתָן, אָבָל חִלּוּקִים בְּעִיסָתָן - אִמּוּר מַעֲסִיתוּ קִימִין. רָאִיהּ בְּמֵאִי? רַבָּה אָמַר: רָאִיהּ בְּעֵדִים; רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: רָאִיהּ בְּקִיּוּם הַשְׁמֵר. אָמַר לִיהּ רַבָּא לְרַב נַחֲמָן: הֵא רַב וְהָא שְׂמֻזָּאל, הֵא רַבָּה וְהָא רַב שֵׁשֶׁת, מִדּ כְּמָאן סְבִירָא לִיהּ? אָמַר לִיהּ: אֲנָא מִתְּנִיתָא יַדְעָנָא; דִּתְנִיָּא: אַחֲרֵי מִן הָאֲחִין שְׁהִיה נֹתֵן וְנוֹשֵׂא בְּתוּךְ הַבֵּית, וְהָיוּ אוֹנוֹת וְשִׁמְרוֹת וּיֻצְאִין עַל שְׁמוֹ, וְאָמַר: שְׁלִי הֵן, שְׁנַפְלוּ לִי מִבֵּית אָבִי אֲמָא - עָלָיו לְהִבִּיא רָאִיהּ. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׁהִיא נוֹשֶׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוּךְ הַבֵּית, וְהָיוּ אוֹנוֹת וְשִׁמְרוֹת וּיֻצְאִין עַל שְׁמָהּ, וְאָמְרָה: שְׁלִי הֵן, שְׁנַפְלוּ לִי מִבֵּית אָבִי אָבָא אוֹ מִבֵּית אָבִי אֲמָא - עָלֶיהָ לְהִבִּיא רָאִיהּ. מֵאִי "וְכֵן"? - מֵהוּ דִּתְנִיָּא: אִשָּׁה כִּיּוֹן דִּשְׁבִּיחָא לָהּ מִלְּתָא, דְּאָמְרִי קָא טְרָחָא קִמִּי יִתְמִי - לֹא גִזְלָה מִיִּתְמִי, קָא מִשְׁמַע לָן. "בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים - בְּמַחְזִיק, אָבָל בְּנוֹתָן מִתְּנָה וְהָאֲחִין שְׁחֻלְקוּ" וְכו'. אַפְּסוּ כֹּל הֵנִי דְאָמְרִין לֹאוּ בְּנֵי חֻזְקָה נִינְהֻזוּ? - חֲפֹרֵי מַחֲסָרָא וְהָכִי תַתְּנִי: בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים - בְּחֻזְקָה שְׁשִׁשׁ עָמָה מַעְנָה, בְּגוֹן מוֹכֵר אוֹמֵר "לֹא מִכְרִיתִי" וְלוֹקַח אוֹמֵר "לִקְחִיתִי". אָבָל חֻזְקָה שְׁאִין עָמָה מַעְנָה, בְּגוֹן נֹתֵן מִתְּנָה, וְהָאֲחִין שְׁחֻלְקוּ, וְהַמַּחְזִיק בְּנִכְסֵי הֵגֵר, דְּלִמְקַנֵּי בְּעֻלְמָא הוּא, נַעַל, גִּדֵּר, פֶּרֶץ כֹּל שְׁהוּא - הָרִי זֶה חֻזְקָה. תְּנִי רַב הוֹשְׁעִיא בְּקִדּוּשֵׁין דְּבִי לָלוּי: נַעַל, גִּדֵּר, פֶּרֶץ כֹּל שְׁהוּא בְּפִנְיֹ - הָרִי זֶה חֻזְקָה. - בְּפִנְיֹ אֵין, שְׁלֹא בְּפִנְיֹ לֹא? אָמַר רַבָּא, הָכִי קָאֲמַר: בְּפִנְיֹ - לֹא צִרְיָד לְמִימַר לִיהּ "לֶךְ חֻזַּק וּקְנִי", שְׁלֵא

וימר כגון שמכחישו, ואומר שלא ידע. והלפת מיירי בארש שאין עשרון ידע. ולזה דה, אם בעד להשאל, גנובים במינו. ולמורינו הרב דודי על פי שנטול דמים שהוציא. — אלא אומר "מבית אבי אמא" — אמר "מעיסתי קמצתי".

לרבינו שמשון בן אברהם, אדרבה, יותמתי, כדאמר ב"השולח" (גיטין י"א תרי"ז): דהכי נמי קאמר הכא: — אתאי לאוריי, כדאמר בגיטין. שמואל דהאי נעל — היינו שקבע במפתח בנכסי הגור, דליכא דמסר יסד חבירו, אף על גב דבריש פסחים שוכר לבדקו, והוא הדין לקנותו דהני

חזקה דנעל גדר לו קונן כדקתני במתניתין: בתמידי. **במה דברים אמאי** — שבעל הקרקע מודה לו ליטלה, כגון נותן מתנה בו, כיון **ושני דבי לוי** — בתוספתא, בברייתא דמסכת קדושין שסידר לוי, כמו ש' (א) דקרקע נקנית בחזקה. **ומתמה נמרא: בפניו הוא** דהוי חזקה **אב** אם גדר ופרץ לוקח בפניו דמוכר — לא צריך למימר ליה מוכר ללוקח יא חזקה, דניחא ליה בהך חזקה. והלכך שתיק, ולא יוכל מוכר לחזור

יבן אפקינזו רבא — משום דדברים העשוי
 2 ור' לקוח הוא בידו", כדשלה רב הונא. קשיא
 3 ודאי לי אבא כו'. ופסק רבינו חננאל להכלתא
 4 להביא ראיא. וכן פירש: נקטינן מרבותי זכרונם
 5 לברכה, כל היכא דאמר בגמרא "תיובתא"
 6 דפלוני תיובתא" — בטלו דברי מי שחשבה
 7 עליו לגמרי. אבל היכא דעלתא ב"קשיא", כי
 8 הך דשמאל — לא בטלו דבריו. דאמרין: לא
 9 הוה בירא להן דבטלה שמועה זו לגמרי,
 10 אלא לא אשתבח פירוקא בדהוא שעתא,
 11 תלמיא וקיימא. ואף על פי כן נראה בעיני,
 12 שכן שני "תיובתא" ולא שני "קשיא" דקאי
 13 אמילתא דאמרין — חד ראיא. ולא הוה
 14 עיקר. אלא, לגבי תיובתא ממשנה או
 15 מברייתא — שייך לומר "תיובתא", ומפריכא
 16 דאמוראי שייך למימר "קשיא". והא דשמאל
 17 נראה בעיני דנלא סמכינן עליה כל עיקר. וכן
 18 בפרשור שני חננאל: כתב רבינו גאון כי זה
 19 שאמר שמאל ומודי לי אבא שאם מת על
 20 האזין להביא ראיא — אין הלכה כמותו. לא
 21 שנו — הא דקאמר רב: עליו להביא ראיא.
 22 אלא שאין חלוקין — בשום דבר בעולם,
 23 אפילו בעיסוק. הלכך, מאין לו לזה כלום
 24 בלא אחיזה — עצרן ביותר, ולכן
 25 נתעשר, ודחיק לו ממון לבדו שאין לאחיו
 26 חלק בו, ומהמנהג ההוא לקח קרקעות,
 27 וחלזה לאחרים. ראיא במאי — אדרב קאי,
 28 שהלכה כמותו. דאי אדשמאל — היכי אמר
 29 רב ששת ראיא בקיום השטר? ודאי לשמאל
 30 דאית ליה על האזין להביא ראיא — צריך
 31 להן לפסול שטרו של זה, ולא לקיימו. ראיא
 32 בעדים — על בעל חשבון להביא ראיא
 33 דמיתניס קימין, על מאביז אמי ירש. וזהו
 34 ממון של שטרות הללו שלו. בקיום השטר
 35 — שכתבו לו בית דין הנפק על שטר זה, וכיון
 36 דקיימיהו בית דין — ביקו השטר, וחקרו
 37 ועמדו על אמיתת הדבר שכל הכתוב בשטר
 38 אמת הוא, והשטר הרי כתוב בשמו של זה.
 39 ואי רבא והא רב ששת — דפליגי אליבא
 40 דרב, ואי כרב סבירא לך, ראיא במאי? אי
 41 כרבה אי כרב ששת. מתניתא ידענא —
 42 כרב. ומיהו, לא פירש לי אי כרבה אי כרב
 43 להביא ראיא. ולא בקיום השטר, דהא אפילו
 44 דמקום השטר. וכן האשה — אלמנה. מבית
 45 מבית אבא, ומשום רישא דתני "מבית אבא"
 46 וכן — דמשמע: ואפילו האשה דינה
 47 ויכח? הני הוה ליה למיתני: אשה שהיתה
 48 שני דברים שוין, וחימנין דאמרין דצריכי
 49 דב'לא זו זקא זו? קתני. דשביחא לה מילתא
 50 בית דין לעשותה פאטורופוס בשל יתומין,
 51 ומקושי גדול תאמר על שלהן שהוא שלה,
 52 משמע: לך. בבבא אבא ירושלמי: אין לאיש
 53 ר' לאתר מיתת אשתו — יש לו חזקה. ולא
 54 לאחר מיתת בעלה — יש לו חזקה. ולא
 55 מיתת הבן — יש לו חזקה. ולא לבן בנכסי
 56 אב — יש לו חזקה. ואיכא לדמויי להך דתנא
 57 במתניתין לא גרסינן "ופרץ בפניו", דהא נכסי
 58 ליה הגר. אטו כל הני — דאמרין לקמן
 59 (דברעם שלש שנים. בחזקה שיש עומה
 60 גל דרובין כל שהוא בפני עדים — עומה
 61 דרו רבי חיאי ורבי אושעיא. נעל וגדר ופרץ
 62 שלא בפניו — דמוכר, אם נעל וגדר שלא
 63 דין חזק וקני'. אלא מביין שנתרצה לו למכרה
 64 עזר, וחלוקה נתחייב לו דמי מקחו. שלא

שואלת הגמרא: **מאי** – מה בא התנא לומר בתיבת **יָבֵן** כשמביא את דין
האשה. משיבה הגמרא: **מֵהוּ דְתִימָא** – שמתאמר, **אִשָּׁה** זו, **כִּינָן דְשִׁבְחָא**
לָהּ מִיִּלְתָּא – שכבוד הוא לה שבת דין ממנים אותה אפטרופוס בנכסי
היתומים, וכן **דְאִמְרִי** – שאנשים אומרים בשבחה, **קָא תִרְחָא קָמִי יִתְמִי** –
שטורחת בנכסי היתומים, ולכן **לֹא גִזְלָה מִיִּתְמִי**, ונאמנת לומר שהממן
שקנתה קרקע או הלותה לאחרים, שלה הוא, **קָא מְשַׁמַּע לָן** – משמיענו
התנא שאינו כן, אלא הנכסים בחזקת היתומים, ועליה הראיה.
שנינו במשנה (לעיל מב): **בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים, בְּמַחְזִיק, אֲבָל בְּנוֹתָן מִתְנָה,**
וְהָאִחִין שְׁחָלְקוּ וְכוּ, והמחזיק בנכסי הגר, נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי
זו חזקה: מקשה הגמרא: **אֲמֹ כֹל הֵי דְאִמְרִינָן** – וכי כל הנמנים כאן, **לֹא**
בְּנֵי חֲזָקָה נִינְהוּ – לא על ידי חזקה של נעל גדר פרץ הם קונים, ומה כוונת
המשנה 'במה דברים אומרים במחזיק'.
מתרצת הגמרא: **תְּסֹוֹרִי מְחַסְרָא וְהִכִּי קִתְנִי** – חסר במשנה מילים, וכך יש
לשנות בה, **בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים** שצריך חזקת שלש שנים במקום עדים
ושטר ראיה, **בְּחֻזְקָה שֵׁישׁ עֲמָה מַעְנָה** – שיש טענות נגדה, **בְּגִזְלָה** שהמחזיק
שהשדה היתה שלו **אִימֵר**, **לֹא מְכַרְתִּי** את השדה, **וְהִלֻּקְתָּ** שמחזיק עבשיו
בשדה **אִימֵר**, **לְקִתְנִי** – קניתי אותה, **אֲבָל בְּחֻזְקָה שֵׁאִין עֲמָה מַעְנָה** – שאין
מערערים נגדה, שאף הבעלים הראשונים מודה, **בְּגִזְלָה נִוְתָן מִתְנָה, וְהָאִחִין**
שְׁחָלְקוּ, וְהַמְחֻזֵּק בְּנִכְסֵי הַגֵּר, דְלִמְקַנֵּי בְּעִלְמָא הוּא – שעושה חזקה כדי
לקנות את הקרקע, אם **נָעַל** – עשה מנעול בדלת לנעול בו, או סתם מעט
בפתח, וכעת אפשר להיכנס רק בדוחק, או **גִּיד** את הקרקע, או **פָּרִין** בגדר
שסביב הקרקע, אף אם עשה זאת רק **כֹּל שְׁהוּא, הָרִי זֶה חֻזְקָה, וקנה את**
הקרקע.
הגמרא מביאה ברייתא בענין חזקה זו: **תְּנִי** – שנה **רַב הוֹשְׁעִיא** ברייתא,
שנשנתה בתוספתא על מסכת קדושין **דְּבִי לִי** – שסידר לוי, לפרש את מה
ששנינו שם (כו). שקרקע נקנית בחזקה, שאם **נָעַל** או **גִּיד** או **פָּרִין כֹּל שְׁהוּא,**
בְּפָנָיו – בפני המוכר, **הָרִי זֶה חֻזְקָה, וקנה את הקרקע.**
מקשה הגמרא: וכי רק אם עשה זאת **בְּפָנָיו** של המוכר, **אִין** – הוא קונה את
הקרקע, אך אם עשה זאת **שְׁלֵא בְּפָנָיו, לֹא** קנה את הקרקע.
מתרצת הגמרא: **אִמֵר רַבא, הִכִּי קָאמֵר** – כך כוונת הברייתא לומר, אם
החזיק **בְּפָנָיו, לֹא צָרִיד לְמִימַר לֵיהּ** – לא צריך לומר לקונה **לִיךְ חֲזָקָה וקני'**
– לך תחזיק בקרקע ותקנה אותה, אלא כיון שהתמצא במעות והחזיק בפניו,
הרי זו חזקה, שהרי בשתיקתו גילה המוכר דעתו שמרוצה מהחזקה שעשה
הלוקח, ולכך אין המוכר יכול לחזור בו, והלוקח חייב לשלם דמי מקחו,

ומפרשת הגמרא, שהטעם שמה שזה תחת ידו אינו מוכיח ששלו הם,
כִּדְשָׁלַח – כפי ששלחו **רַב הוֹנָא בַר אֲבִין, שְׂדֵרִים** של ראובן **הָעִשְׂרִין**
– (שרגילים) **לְהַשְׁאִיל וְלְהַשְׁכִּיר** אותם, והם ביד שמעון **וְאִמֵר לְקוֹחוֹתֵי הֵן**
בְּיָדִי – קניתיים מראובן, **אִינוּ נֶאֱמָן**, אלא תולים ששאל או שכר אותם. הרי
שעל אף שהמספריים והספריים ביד היתומים, אין טוענים להם לקוחים הם,
כשם שאביהם לא יכול היה לטעון כן, ומדוע אמר שמואל שרב מודה שאם
נפלו הנכסים לפני היתומים על האחים להביא ראיה, על אף שאביהם צריך
להביא ראיה. ומסקנת הגמרא, **קָשְׁיָא** מדוע אמר כך שמואל.
הגמרא מפרשת באיזה אופן אמר רב שהאח שעל שמו השטרות צריך
להביא ראיה: **אִמֵר רַב חֲסִדָא, לֹא שָׁנוּ** – לא נאמרו דברי רב, שאף
שהשטרות על שמו עליו להביא ראיה, **אֲלָא** באופן **דְאִין חֲלִוּקִין** האחים
בנכסיהם כלל, והם שותפים אפילו **בְּעִיסָתָן** – בעיסה שאוכלים ממנה, כיון
שאין לנו במה לתלות שהגיעו אליו נכסים חוץ מהירושה, **אֲבָל** אם הם
חֲלִוּקִים בנכסיהם, אפילו אם רק **בְּעִיסָתָן, אִימֵר** – יש לומר **שְׁמַעֲיָסָתוֹ**
קִימִין ואכל מעט, ובשאר הכסף קנה קרקעות והלוה לאחרים, ועל האחים
להביא ראיה שקנה והלוה מהירושה.
הגמרא מבררת לשיטת רב איזה ראיה על האח להביא שהנכסים שלו:
רָאִיהָ בְּמֵאָה – איזה ראיה עליו להביא להוכיח שהקרקע או החוב שלו. **רַבָּה**
אָמַר, רָאִיהָ בְּעֵדִים שיעידו שמעיסתו קימין או ירש מאבי אמו, ומממן זה
קנה או הלוה. **רַב שְׁשֵׁת אָמַר, רָאִיהָ בְּקִיּוֹם הַשְּׁטָר** על ידי בית דין, וודאי
שחקרו שהשטר אמת הוא, והרי הוא כתוב על שמו.
הגמרא מבררת מה ההלכה: **אָמַר לִיה רַבא לְרַב נַחֲמָן, הָא** – הרי לפנינו
רַב, הסובר שעל האח להביא ראיה, וְהָא – והרי לפנינו **שְׁמוּאֵל, הסובר**
שעל האחים להביא ראיה. הָא – הרי לפנינו **רַבָּה, הסובר שלרב צריך ראיה**
בעדים, וְהָא – והרי לפנינו **רַב שְׁשֵׁת, הסובר שצריך ראיה בקיום השטר**
בבית דין. מַר – אתה רב נחמן, **בְּמֵאָה סְבִירָא לִיה** – כמי אתה סובר להלכה.
משיב רב נחמן: **אָמַר לִיה רב נחמן לרבא, אֲנִיא מִתְנִיתָא יְדַעְנָא** – אני יודע
ברייתא, שמפורשת בה ההלכה. **דְתִנְיָא, אֶחָד מִן הָאִחִין שְׁהִיה נִוְתָן**
וְנוֹשָׂא בְתוֹף הִכִּית בנכסי הירושה, וְהִיו אוֹנוֹת וּשְׁטָרוֹת יוֹצֵאִין עַל שְׁמוֹ,
וְאִמֵר שטרות אלו שְׁלִי הֵן, שקניתי והליתי מממונות שְׁנַפְּלוּ לִי מִבֵּית אֲבִי
אֲמֵא, עָלִיו לְהִבְיָא רָאִיהָ ששלו הן, כשיטת רב. ומוסיפה הברייתא, וְכֵן
הָאִשָּׁה האלמנה שְׁהִיא נוֹשֵׂאת בְתוֹף נִוְתָנָת הִכִּית בנכסי היתומים, וְהִיו
אוֹנוֹת וּשְׁטָרוֹת יוֹצֵאִין עַל שְׁמוֹ, וְאִמֵרָה שְׁלִי הֵן, מחמת שְׁנַפְּלוּ לִי
בירושה מִבֵּית אֲבִי אֲמֵא, או מִבֵּית אֲבִי אֲמֵא, עָלִיהָ לְהִבְיָא רָאִיהָ.

אגרות הקודש

בי"ה ז"ך תשרי, תש"כ

ברוקלין.

מר פנחס שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום השלישי, וכיון אשר שמא מילתא היא ושייך לגזע רבנו הזקן בעל
התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) תקותי חזקה אשר גזע צור מחצבתו
ניכר במעשה ובפועל, ז. א. אשר נוסף על הנהגה הנדרשת מכל אחד ואחד מבני ישראל לדתו ותורתו, הרי
בני משפחת הרב עליהם להוסיף ולהדר בזה כמובן, וזכות אבותיהם מסייעתם למלאות גם את זה, ואין
לך דבר העומד בפני הרצון.

אתענין לדעת אם נשמר מהוריו (או ששמע) ומקורביו איזה זכרונות ימי קדם, בכתב ידס או
רשימות מאחרים, ות"ח על ההודעה בזה.

בכבוד ובברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

1 אך אם מחזיק **שלא בפניו**, צריך המוכר לומר לקונה, 'לך
2 חזק וקני' – לך תעשה חזקה בקרקע, ותקנה אותה, ואם החזיק בלא שאמר
3 לו זאת, אינה חזקה כלל.
4 התבאר, שרק אם מוכר הקרקע אומר לקונה 'לך חזק וקני', מועילה החזקה
5 אף שלא בפני המוכר: **בעי** ו-הסתפקו רב, המקבל קרקע **במתנה**, ובא
6 להחזיק בה שלא בפני הנותן אחר שאמר שנותן לו במתנה, **היאך** הדין,
7 האם צריך לומר לו 'לך חזק וקני' או לא.
8 **אמר שמואל**, **מאי תבעי** ליה **לאבא** – מה מסתפק רב, **השתא** – נתבונן
9 כעת, **ומה** אם במקרה, שהמוכר אינו מפסיד, **דקא יהיב** ליה וזו – שהקונה
10 עתיד לתת לו כסף, מכל מקום רק **אי אמר** ליה המוכר לקונה לך **חזק וקני**,
11 אין – מועילה החזקה שלא בפניו, אך **אי לא** אמר לו כך, **לא** – אינה
12 מועילה, **מהנה** שהנותן רק מחסר ממונו, וכי **לא כל שכן** שאינו קונה בלא
13 שיאמר לו 'לך חזק וקני', הלא יש לחוש שמא כשיבוא להחזיק כבר חזר בו
14 הנותן.
15 אך הגמרא מבארת את סברת רב שהסתפק בזה: **ורב** שהסתפק בדבר **סבר**,
16 **מאי ויהיב** ו-מי שנותן **מתנה**, **בעין** **יפה** הוא **יהיב** – נותן אותה, כיון
17 שמחמת חיבתו למקבל נותן אותה, ואף בלא שאומר 'לך חזק וקני' מסכים
18 שיחזיק בה.
19 הגמרא חוזרת לבאר את דברי הברייתא לגבי 'נעל גדר ופרץ': שנינו
20 בברייתא, שכדי לקנות קרקע בחזקה די ב'נעל גדר פרץ כל שהוא'. מבררת
21 הגמרא: ו**כמה** הוא השיעור של 'כל שהוא' כדי לקנות. משיבה הגמרא:
22 **בדשמואל** – כפי שאמר שמואל, **דאמר שמואל**, **גדר גדר** שהיה גבוה
23 פחות מעשרה טפחים, והוסיף עליו כל שהוא **והשלימו** **לעשרה** טפחים, וכן
24 אם **פרץ בפריצה** שהיתה בגדר, והרחיבה כל שהוא, ונעשה רוחב הפרצה
25 **כדי שיקנס ויצא בה**, **הרי זו חזקה**, וקנה בכך את השדה.
26 שואלת הגמרא: **האי גדר** – גדר זו, שאמרנו שתוספת כלשהי בה נחשבת
27 חזקה, **היכי דמי** – באיזה אופן מדובר, **אילימא** **דמעיקרא לא הוו סלקי**
28 **לה** – אם נאמר שקודם שהוסיף לא היו יכולים לעלות עליה ולעבור אל
29 השדה, **והשתא נמי לא סלקי לה** – וגם עתה אחר שהוסיף עליה אי אפשר
30 לעבור מעליה אל השדה, **מאי עבר** – מה עשה לתועלת השדה במה
31 שהוסיף, ומדוע נחשבת תוספת זו לחזקה כדי לקנות. **ואילא** נאמר שמדובר
32 באופן **דמעיקרא הוו סלקי לה** – שקודם שהוסיף יכלו להיכנס מעליה אל
33 השדה, **והשתא לא סלקי לה** – ועתה אחר שהוסיף אי אפשר להיכנס
34 מעליה אל השדה, מדוע זה רק 'גדר כל שהוא', הלא **מוכא עבר** – עשה
35 בזה הרבה, שעשאה גדר מעולה.
36 מתרצת הגמרא: **לא צריכא** – לא הוצרך להשמיענו שאף גדר כלשהו
37 נחשב חזקה, אלא באופן **דמעיקרא הוו סלקי לה ברווחא** – שמתחילה היו
38 יכולים לעבור מעליה אל השדה באופן מרווח, **והשתא קא סלקי לה**
39 **ברוחא** – ועתה אחר שהוסיף על הגדר, אפשר להיכנס מעליה רק בדוחק,
40 ומשמיענו התנא, שעל אף שלא סתם באופן שאי אפשר להיכנס כלל,

41 נחשבת תוספת זו לחזקה כדי לקנות על ידה.
42 שואלת הגמרא עוד: **האי פריצה** – פירצה זו, שאמרנו שתוספת כלשהי בה
43 נחשבת לחזקה, **היכי דמי** – באיזה אופן מדובר, **אילימא** **דמעיקרא הוו**
44 **עילי בה** – אם נאמר שגם קודם שהוסיף היו יכולים להיכנס דרכה, **והשתא**
45 **נמי עילי בה** – וגם עתה אחר שהוסיף בה אפשר להיכנס דרכה, **מאי עבר**
46 – מה עשה שמחמת זה נחשב שהחזיק בקרקע. **ואילא** נאמר שמדובר באופן
47 **דמעיקרא לא הוו עילי בה** – שקודם שהוסיף עליה לא היו יכולים לעבור
48 דרכה, **והשתא קא עילי בה** – ועתה כשהוסיף עליה יכולים להיכנס
49 דרכה, מדוע זה נחשב 'פרץ כל שהוא', הלא **מוכא עבר** – עשה הרבה,
50 שפרץ פירצה מעולה בגדר.
51 מתרצת הגמרא: **לא צריכא** – לא הוצרך להשמיענו שפרץ כלשהו נחשב
52 פרץ, אלא באופן **דמעיקרא הוו עילי בה ברווחא** – שמתחילה היו
53 נכנסים דרכה רק בדוחק, **והשתא עילי בה ברווחא** – ועתה אפשר להיכנס
54 דרכה ברווח, ומשמיענו התנא, שעל אף שרק הוסיף על הפירצה, נחשבת
55 תוספת זו לחזקה בקרקע.
56 הגמרא מביאה אופנים נוספים שנחשבים חזקה כדי לקנות קרקע: **אמר רבי**
57 **אפי אמר רבי יוחנן**, **נתן צרור** – אבן קטנה או גוש עפר בחור שבגדר
58 השדה, **והועיל** בסתימת נקב זה לשדה, או **נטל צרור** מגדר השדה ונוצר
59 חור קטן בגדר, **והועיל** ביצירת נקב זה לשדה, **הרי זו חזקה** לקנות על ידה
60 את השדה.
61 מבררת הגמרא: **מאי** – למה הועיל כשתן צרור, ו**מאי** – ולמה הועיל
62 כשתן צרור. **אילימא** – אם נאמר שנתן צרור בחור וסבר **מאי מינה** –
63 ומנע ממים להיכנס לשדה, שראה נהר שוטף ובא להזיק לשדה, ובסתימת
64 הנקב הציל אותה, וכן **נטל צרור** מגדר השדה ו**אפיק מייא מינה** – ועל ידי
65 יצירת הנקב הוציא ממנה מים שהציפו אותה, מדוע זה נחשב לחזקה כדי
66 לקנות על ידה, **האי** – הלא בזה רק **מבריח ארי מנכסי חברי הוא**, שאין
67 זה תיקון לקרקע אלא סילוק נזק ממנה, ואין זה חזקה, לפי שכל אחד
68 מישראל מצווה להציל ממון חבריו, ואין בכך כל הוכחה שעשה זאת כדי
69 לקנות על ידו.
70 מתרצת הגמרא: **ואילא**, אין מדובר באופן שבנתינת או נטילת הצרור הוא
71 רק מסיר נזק, אלא החזקה שנאמרה **בנתן צרור** וסתם נקב, מדובר באופן
72 **דצמד לה מייא** – שחיבר את המים שבתוכה אליה, שלא יצאו ממנה,
73 והועיל בזה לשדה שתהא מושקית במים אלו, וכן **נטל צרור** ועשה נקב
74 בגדר, ו**אדח לה מייא** – ופתח פתח למים להיכנס אליה, ובוזה השקה את
75 השדה והועיל לה, והרי זו חזקה.
76 הגמרא מבארת בשמו האם העושה חזקה בשדה אחת קנה חברתה: ו**אמר**
77 **רב אפי אמר רבי יוחנן**, **שתי שדות של נכסי הגר שמת**, הסמוכות זו לזו,
78 ו**יצר** – שביל **אחד** מפריד **ביניהן**, אם **החזיק** – עשה חזקה, כגון שחפר
79 כלשהו **באחת מהן** כדי **לקנותה**, ולא התכוין לקנות גם את חברתה, **קנאה**
80 לזו שהחזיק בה לחוד, ואת חברתה לא קנה, כיון שהמצר מפריד ביניהן.

הני מילי במוכר ומשכיר לחבירו, דאיכא דמסר ליה דליקני. אבל בנכסי הגר – מאן מסר
ליה דליקני ואין נראה לרבינו יצחק, דבהדיא אמר בפרק "הפרה" (בבא קמא נב, א) דלא
קנה במסירת מפתח, ולא מהני מסירת מפתח אלא שלא יצטרך לומר לו "לך חזק וקני".
ודוקא גבי בדיקת חמץ הוא דתלי במסירת מפתח, דמי שמפתח בידו עליו לבדוק, לפי שבידו
ליכנס ולבדוק, ומה שפירש נמי דלא קני בנעילת
דלת – לא משמע בן גיטין ב"הוורק" (עמ, ב),
דקאמר: תיזיל אידי ותיזיר ותפתח. ואילו,
בנעילה לחדה קניא. שלא היתה יכולה לעשות
מגעול, בדשבת היה. ואפילו דאסור לקנות בשבת
– בשכיב מרע שרי, שלא תטוף דעתו עליו
כדאמר לקמן. ולא דמי נעילת דלת למכירה ארי,
דדוקא נתן צרור דסבר מינה מהי הוא דאמר
בסמוך דהווי מכירה ארי, אבל הכא, שנועל בפני
כל אדם ואין מניח אדם ליכנס – מוכח מילתא
שהבית הוא שלו, וקני בנעילה לחדה. וכן מוכח
לקמן (נז, א) גבי הא דתנן: אלו דברים שיש לך
חזקה, ואלו דברים שאין לך חזקה. ופריך
בגמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? אמר
עולא: כל שאילו בנכסי הגר לא קנה בו. וקתני
סיפא: הכניס תרנגולין בתוך הבית – הרי זה
חזקה, וקנה נמי בנכסי הגר. והיינו טעמא דההם
דקנה, משום דמסתמא כשנתן שם תרנגולין –
נעל דלת לשמן, אלמא דקנה בנעילה. אבל
קשה לרבינו שמשון בן אברהם, דאמר לקמן:
הבונה פלטרין בנכסי הגר, ובא אחר והעמיד לך
דלתות – קנה. וההם מיידי בנעל, דלא ראי לא
– אמאי קנה? האי לבני בעלמא הוא דאפיק, כמו
קמא שכל אדם יכול ליכנס כשלא נעל אלא ודאי
בנעל איירי, ומשמע דדוקא שהעמיד דלתות, אבל
לא העמיד דלתות לא קנה בנעילה. ושייך לעיל
נב, בן **נעל** וגדר ופרך כל שבבא – פירש
הקונטרס: דלא גרסינן "בפניו", משום דההיא גר
לא שייך לפניו. ואינה קשיא, דאיכא למימר:
משום דנותן מתנה ואחין שחלקו נקט בפניו.
ומיזו לא גרסינן ליה, דדייק בגמרא אברייא
דרב שרביא: בפניו – אין, שלא בפניו – לא. ואמתניתין חזה ליה למידק, ועוד, דבעי רב
במתנה היאך תפשוט ממתניתין, דאנותן מתנה קתני "בפניו" אי גרס לה. **אמאי** כל הני לאו
בני חזקת נכחו – פירוש: דמשמע ליה במה דברים אמורים באותו חזקת דבעי שלש שנים
חזקה, כלומר במידי דשייך חזקה. אבל בנותן בו, משום דהי כפרין: מאי אנו, כגון נותן מתנה
והאחין שחלקו, לאו בני חזקת שלש שנים נניה?

אמר שמואל ומאי תבעי ליה לאבא ומה מכר בו? – אף על גב דשמואל אית ליה
סוף פרק קמא דבבא מצינא (טז, א) דיפה כח מתנה מבח מכר לענין דלא טריף
מינה את השבח – היינו אחר שכבר נתקיימה המתנה, כדפירש הקונטרס. **האי** פרעה
דיכי דמי אילימא דמעיקרא לא עיילי בה והשתא נמי לא עיילי בה מאי עבד – נראה
דלא גרסינן, דדיכי מצין למימר "השתא נמי לא עיילי" דהא "כדי שיכנס ויצא בה"
קאמר לכך נראה כספרים דגרסינן: דמעיקרא לא עיילי בה והשתא עיילי בה – טובא
עבד. **טובא** עבד – ואין זה כל שהוא, אלא בו. ונעל נמי כל שהוא צריך ליישב
כעין דהי.

אותה

לאחיות, והשתא שהשלימו לעשרה לא סלק לה כלל – טובא עבד, ואין זה ראוי לקרות כל שהוא. ואף על פי שבנין כל שהוא גדר. והשתא סלקי לה
ברוחא – והיינו "כל שהוא", דכל שהוא אהני, דלא אבתי סלקי לה קצת. והאי עדיק שמואל והשלימו לעשרה – לאו דוקא, דהוא הדין לפחות מעשרה, (והוא) והשתא
אהני להכי דסלקי ברווחא. ומעיקרא הווי סלקי לה ברווחא. ואורחא דמילתא נקט, דסתם השלימו לעשרה מעיקרא סלקי לה ברווחא והשתא סלקי לה ברווחא. והשתא **קעייילי**
לה **ברוחא** – דפורתא אהני. ולא בעי לתרצוי דמעיקרא לא עיילי כלל, והשתא עיילי לה ברווחא – דטובא עבד, דשווייה פתח. וגבי נעל כל שהוא נמי איכא לפרושי כהאי
גוונא – שסתם פתח סתימה כל שהוא, דמעיקרא עיילי לה ברווחא והשתא עיילי לה ברווחא. אי נמי, שקבע מנעול בדלת לנעול בו, דהיינו בנין. אבל סגר את הדלת ונעל
במפתח בנכסי הגר – אינה חזקה, דאין זה אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו, ומכירה ארי מנכסו חבירו הוא כדלקמן בשמעתין. ואף על גב דגבי שכירות בתים אמרינן
בפסחים (ה, א) שמשמר לו מפתחות הוי בחזקת שוכר, והוא הדין לגבי לקנותו – הני מילי במוכר ומשכיר לחבירו, אבל בנכסי הגר – מי מסר לו מפתחות שיקנה? הלכך צריך
בנין כל שהוא. **נתן צרור** – בחור שבגדר השדה. וכולו שמעתין אנכסי הגר קאי, והוא הדין לקונה דבר מחבירו. **נעל צרור** – מי הגדר ועשה בו נקב. הרי זה חזקה – ובגון
דמהני לעשרה, כדפירש ואיל. **מאי נתן בו**? – למאי אהני נתינה ונטילה דליהוי חזקה? אילימא נתן צרור וסכר מיא – ראה הני שרשן ורועה ליכנס דרך נקב, ובא זה
וסתם את הנקב בצרור, וסכר את המים מן השדה שלא יכנסו בו, שלא ישטפו את השדה. ו**אפיק מינה מיא** – שנאספו לה מים בצד האחד, ועשה נקב בצד השני, כדי שיצאו
לחוץ. **האי מכירה ארי וכו'** – הא למא זה דומה – למשיב אבידה, דכל ישראל מצוין להציל ממון חביריהם מן ההיזק. ואין קריי חזקה אלא דומיא דגדר ופרץ, שעושה בו
בנין או כל תיקון הצריך לו לשדה. כגון משקה מים או זומר או זורע או חורש. ד**עמד לה מיא** – כמו "צמיד תחיל" (בבבא יט) "ויצמדו לבעל פגור" (תהלים קו) – ויחבר המים
שבתוכו שלא יצאו לחוץ. והווי כמו משקה את השדה, דומיא דחורש, שמתקן את השדה ומייפו בהשקאה זו. **דפתח ליה מיא** – על ידי נטילת צרור בנכסו המים מן הנהר דרך
חור שבכותל. ו**אמר רב אסי אמר רבי יוחנן** שתי שדות – של גר הסמוכין זה לזה, אלא שיש מצר אחד ביניהן. החזיק **באחת** מהן – כגון דרפך בה כדלקמן, ונתכוין לקנותה
לבדה, ולחברתה לא נתן לב לקנות – קנאה לאותה שדה לבדה. ואי לא הווי מצר בינתיים – הווי קנה את כולם מסתמא, כהפירה בה שחזק.

לקנות

שלא בפניו צריך למימר בו – אם בא להחזיק שלא בפניו דמוכר, כגון בעיר אחרת,
או אפילו באותה העיר שלא מדעתו של מוכר – לא היא חזקה, אלא אם כן אמר
לו מוכר ללוקח "לך חזק וקני". ואפילו אם נתן לו מעות – לא קני במעות. כגון בעיר
שכותבין שטר, דאין הכסף מועיל עד שיחזיק או עד שיכתוב השטר, כדאמרין בפרק

קמא דקדושין (כו, א) עלה דהך משנה: נכסים
שיש להם אחריות נקנין בבסך בו, אמר רב:
לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר,
אבל במקום שכותבין את השטר – לא קנה
עד שיכתוב לו את השטר. ואי פריש – פריש.
שפירש בבסך קאנה קנין גמור בלא חזקה
ושטר, אבל מסתמא – לא קני במעות עד
דמוחזיק. **בעי רב** – הך ברייתא הווי שמינא
ליה, דקתני: בפניו, אבל שלא בפניו – לא
הווי חזקה, עד דאמר ליה בהדיא "לך חזק
וקני". וקמבעיא ליה: מי לימא דבמכירה
מיירי, אבל במתנה, מכיון שאמר לו "נותני
לו קרקע זו", והלך והחזיק שלא בפניו – הווי
חזקה, ואף על גב דלא אמר לו "לך חזק וקני",
וכדפירש טעמא דקמיה, דנותן בעין יפה
נותן. או דלמא לא שנא? מאי תיבעי ליה
לאבא – במתנה טפי ממכר: קל וחומר הוא
דלא קני עד דאמר ליה "לך חזק וקני". ומה
מכר דקיהיב ליה זווי – לוקח למוכר היום
למחר לאחר שיחזיק, שהרי על מנת כן הוא
מחזיק – כדי לפרוע דמים למוכר, דמוכר לא
מפסיק ביון חזיקל כל הדמים. אי נמי יהיב
ליה מקמי דמוחזיק, וזי לא קנה, כדפרישית
לעיל, ובגון במקום שכותבין את השטר,
דכתיבא בקדושין (כו, א) מכר לו עשר שדות
בעשר מדינות, ביון שהחזיק בשדה אחת –
קנה כולן, מה שאין שותפיהן. במה דברים
אמורים – שנתן לו דמי כולן בו. אלמא אחר
נתינת דמים בעינן חזקה, ואפילו הכי אי אמר
ליה מוכר ללוקח "לך חזק וקני" – הוי חזקה,
ואי לא – לא. **מתנה** – דאין כי אם חסרון

ממונו – לא כל שכן דצריך למימר ליה "לך חזק וקני", ולא ליהוי חזקה עד דאמר
ליה? דדלמא לכשיחזיק להחזיק – כבר חזר בו ממתנתו. **ורב** – דקבעי עלה סבר:
איכא למימר מאן דיהב מתנה בעין יפה יהיב, שממחא חיבה נתן לו. והלכך ניהא ליה
שילך ויחזיק, ואיכא למימר דכמאן דאמר ליה דמי, והלכך מספקא ליה. ושמואל גמי
דפשיטא ליה, סבירא ליה: היכא אמרינן בעין יפה נותן – הני מילי כגון לאחר שהחזיק
ונתקיימה המתנה, הוא דאמרין בעין יפה נותן לו מכל וכל, שלא שייך לעצמו במתנה
זו. דאמרין לעיל (נא, ב) המוכר שדחו לאשתו – קנתה והבעל אוכל פירות, במתנה
– קנתה ואין הבעל אוכל פירות. אבל כל זמן דמספקא לן אי גמר להקנות המתנה
לא או – מספק אין לנו לומר שנתן אלא שלו במתנה, עד דמפרש ואומר "לך חזק וקני".
דאמר שמואל צרור גדר – שהיה בנין פחות מעשרה והשלימו לעשרה, לפי שלא
יוכלו לעלות עליו וליכנס בשדה. **פרץ פרעה** – הרחיב הפרעה. **דמעיקרא** – כשהיה
פחות מעשרה, לא הווי סלקי לה – אין יכולין לעלות דרך עליו ליכנס בשדה, כגון
שדיה עשוי בשיפוע, או היה בנין על מקום מדרון. והשתא נמי לא סלקי לה **מאי**
קעביר – ואמאי הוי חזקה? דכל בנין בלא צורר לא היא חזקה. ו**אלא דמעיקרא** הווי

סלקי לה – מהיא ברווחא, והשתא שהשלימו לעשרה לא סלק לה כלל – טובא עבד, ואין זה ראוי לקרות כל שהוא. ואף על פי שבנין כל שהוא גדר. והשתא סלקי לה
ברוחא – והיינו "כל שהוא", דכל שהוא אהני, דלא אבתי סלקי לה קצת. והאי עדיק שמואל והשלימו לעשרה – לאו דוקא, דהוא הדין לפחות מעשרה, (והוא) והשתא
אהני להכי דסלקי ברווחא. ומעיקרא הווי סלקי לה ברווחא. ואורחא דמילתא נקט, דסתם השלימו לעשרה מעיקרא סלקי לה ברווחא והשתא סלקי לה ברווחא. והשתא **קעייילי**
לה **ברוחא** – דפורתא אהני. ולא בעי לתרצוי דמעיקרא לא עיילי כלל, והשתא עיילי לה ברווחא – דטובא עבד, דשווייה פתח. וגבי נעל כל שהוא נמי איכא לפרושי כהאי
גוונא – שסתם פתח סתימה כל שהוא, דמעיקרא עיילי לה ברווחא והשתא עיילי לה ברווחא. אי נמי, שקבע מנעול בדלת לנעול בו, דהיינו בנין. אבל סגר את הדלת ונעל
במפתח בנכסי הגר – אינה חזקה, דאין זה אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו, ומכירה ארי מנכסו חבירו הוא כדלקמן בשמעתין. ואף על גב דגבי שכירות בתים אמרינן
בפסחים (ה, א) שמשמר לו מפתחות הוי בחזקת שוכר, והוא הדין לגבי לקנותו – הני מילי במוכר ומשכיר לחבירו, אבל בנכסי הגר – מי מסר לו מפתחות שיקנה? הלכך צריך
בנין כל שהוא. **נתן צרור** – בחור שבגדר השדה. וכולו שמעתין אנכסי הגר קאי, והוא הדין לקונה דבר מחבירו. **נעל צרור** – מי הגדר ועשה בו נקב. הרי זה חזקה – ובגון
דמהני לעשרה, כדפירש ואיל. **מאי נתן בו**? – למאי אהני נתינה ונטילה דליהוי חזקה? אילימא נתן צרור וסכר מיא – ראה הני שרשן ורועה ליכנס דרך נקב, ובא זה
וסתם את הנקב בצרור, וסכר את המים מן השדה שלא יכנסו בו, שלא ישטפו את השדה. ו**אפיק מינה מיא** – שנאספו לה מים בצד האחד, ועשה נקב בצד השני, כדי שיצאו
לחוץ. **האי מכירה ארי וכו'** – הא למא זה דומה – למשיב אבידה, דכל ישראל מצוין להציל ממון חביריהם מן ההיזק. ואין קריי חזקה אלא דומיא דגדר ופרץ, שעושה בו
בנין או כל תיקון הצריך לו לשדה. כגון משקה מים או זומר או זורע או חורש. ד**עמד לה מיא** – כמו "צמיד תחיל" (בבבא יט) "ויצמדו לבעל פגור" (תהלים קו) – ויחבר המים
שבתוכו שלא יצאו לחוץ. והווי כמו משקה את השדה, דומיא דחורש, שמתקן את השדה ומייפו בהשקאה זו. **דפתח ליה מיא** – על ידי נטילת צרור בנכסו המים מן הנהר דרך
חור שבכותל. ו**אמר רב אסי אמר רבי יוחנן** שתי שדות – של גר הסמוכין זה לזה, אלא שיש מצר אחד ביניהן. החזיק **באחת** מהן – כגון דרפך בה כדלקמן, ונתכוין לקנותה
לבדה, ולחברתה לא נתן לב לקנות – קנאה לאותה שדה לבדה. ואי לא הווי מצר בינתיים – הווי קנה את כולם מסתמא, כהפירה בה שחזק.

אותה קנה וחברתה לא קנה — והא דאמרין בפרק קמא דקדושין (כו, א) גבי עשר שדות בעשר מדינות, החזיק באחת מהן קנה כולן — התם בנותן לו דמי כולן, והבא בבכסי הגר או במתנה, ואף על גב דאין מוחרשין דמים, מכל מקום לא הוי כמכר שנתן לו דמי כולן.

ליבני בעלמא הוא דאפיך — ואף על גב דרפך בה פורתא כשבנה יסוד — לא מהני מיד, אלא בקרקע העומד לחרשה. ולא דמי למוצא פלטרין בניין וסד בהן סיד אחד, דקני. דהתם משביח הוא בבכסי הגר, דהיינו פלטרין, אבל הבא, מה הן בבכסי הגר — הוא קרקע, והיא לא נשתבחה, שאין ראוי לדור שם כל זמן שאין דלתות. ואם תאמר: והא יש בה גג, וראוי ליכנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ויש לומר: דמכל מקום לא חזיא לדירת קבע כל זמן שאין בה דלתות. דאדרבה, קילקלה, דמעיקרא חזיא לזריעה, והשתא לא חזיא לזריעה.

המציע מצעות בבכסי הגר קנה — ודוקא הציע, אבל הלך בבית או שכן — לא קנה. ואפילו מצא מטות מוצעות ושכב עליהם — משמע דלא קנה, דהגבהה חשובה בעינן. **הרחיצו** וסכו — בפרק "כירה" (שבת מא, א) דאמר: רחץ ולא סך מעיקרא. ולא גרסינן "מעיקרא", דהבא משמע דסיכה היא בתר רחיצה, דליכא למימר שתי סיכות היו עושין — דאם כן אמאי לא חשיב ליה הבא ההיא דקדוש רחיצה? ומקרא "ורחיצה וסכת" אין ראיה, דההיא סיכה איכא למימר במיני בשמים, דההיא סיכה דהיא להחבשם ולרחי טוב היא אתר רחיצה, שלא יעבידו המים את הבשמים.

ארעא

מצעות בנכסי הגר — קנה. ו**אנהרינהו** ענין מפתניתא, מאי היא? **דתניא**: **ביצד בהזקה? נעל לו מנעלו, או התיר לו מנעלו, או שהוליד פליו אחריו לבית המרחץ, והפשיטו, והרחיצו, סכו, גרדו, והלבישו, והנעילו, והגביהו** — קנאו; **אמר רבי שמעון**: **לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. מאי קאמר? הכי קאמר: הגביהו לרבו** — קנאו, **הגביהו רבו לו** — לא קנאו; **אמר רבי שמעון**: **לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. אמר רב ירמיה בריה אבא רב יהודה**: **האי מאן דשדא**

לקנות אותה ואת חברתה — כשמחזיק באחת נתכבין לקנות בחזקה זו את שתיהן. אותה קנה — לבדה, אבל חברתה לא קנה, דמצר מפסיק, כדאמר רבי יוסי בר חנינא לקמן בשמעתין (נד, א): המצר והחצב מפסיקין בבכסי הגר. ודוקא בבכסי הגר, דממילא קני, הלכך אין בו כח לקנות אלא אותה שדה שהחזיק בה, אבל במכר מודי רבי יוחנן שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, כדאמרין בפרק ראשון דבבא קמא (יב, א) ולקמן ב"המוכר את הבית" (סו, א), אמר שמואל: מכר לו עשר שדות בעשר מדינות — החזיק באחת מהן קנה כולן, ותניא בהדיא כוותיה דשמואל בפרק קמא דקדושין (כו, ב), ומפרש טעמא: דסדנא דארעא חד הוא. וכדמפרש התם בבביתא: במה דברים אמורים שקנה כולן — שנתן לו לזקק למכור דמי כולן, דכולהו אשתעבוד ליה לזקק בשביל מעותיו, אהני חזקת אחת מהן לקנות כולן. אבל לא נתן לו דמי כולן — לא קנה אלא כנגד מעותיו. והלכך גבי בבכסי הגר נמי, דליכא מתן מעות — לא קני אלא חזיא שדה דאחזיק בה. אף אותה לא קנה — דלא נתכבין להחזיק בה, ואין חזקה אלא מדעתה, דאין אדם קונה שלא מדעתה. **בעי רבי ירמיה** החזיק באחת מהן לקנות אותה והמצר בו — מי לימא: האי דלרבי יוחנן לא קנה חברתה בחזקה דאידך, היינו משום שלא נתכבין להחזיק במצר, וכיון שהוא מפסיק לא תועיל חזקה לשדה אחר שנתן מחובר לה. אבל הבא, דמתכבין לקנות גם את המצר עם חברתה, מאי? מי אמרין: האי מצר דהא ארעא שהחזיק בה הוא וקנה גם המצר, ודהא ארעא של מצר שני גם הוא, ויקנה גם אותה. או דלמא האי לחודיה קני והאי לחודיה קני — המצר מופלג מן השדה, גבוה או נמוך, וכל אחד מקום חשוב בפני עצמו הוא, מצר לבד ושדה לבד. ולא מבעיא דחברתה לא קנה, אלא אפילו המצר לא קנה. והאי דאמר רבי יוחנן חברתה לא קנה — הוא הדין דאפילו מצר לא יכול לקנות בחזקת השדה, אלא אורחא דמילתא נקט, שאין חוששין בני אדם בקניית המצר כי אם בקנין השדה. והחזיק במצר — דרפך ביה פורתא. לקנות שתיהן — השדות דמכאן ומכאן, מהו — דאם תמצא לומר

לקנות אותה ואת חברתה — אותה קנה, חברתה לא קנה; **לקנות את חברתה** — אף אותה לא קנה. **בעי רבי ירמיה**: **החזיק באחת מהן לקנות אותה ואת המצר ואת חברתה, מהו? מי אמרין מצר דארעא חד הוא וקני, או דלמא האי לחודיה קני והאי לחודיה קני? תיקו. בעי רבי אלעזר**: **החזיק במצר לקנות שתיהן, מהו? מי אמרין האי מצר אפסרא דארעא הוא וקני, או דלמא האי לחודיה קני והאי לחודיה קני? תיקו. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה**: **שני בתים זה לפנים מזה, החזיק בחיצון לקנותו — קנאו; לקנות אותו ואת הפנימי — חיצון קנה, פנימי לא קנה; לקנות את הפנימי — אף חיצון נמי לא קנה. החזיק בפנימי לקנותו — קנאו; לקנות אותו ואת החיצון — קנה שניהן; לקנות את החיצון — אף פנימי לא קנה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה**: **הפונה פלמרין גדולים בנכסי הגר, ובא אחר והעמיד להן דלתות** — קנה; **מאי טעמא? קנאו, לכני בעלמא הוא דאפיך. אמר רב דימי בר יוסף אמר רבי אלעזר**: **המוצא פלמרין בנכסי הגר, וסד בהן סיד אחד או ביור אחד** — קנאו. וכמה? **אמר רב יוסף**: **אמה. אמר רב חסדא**: **וכנגד הפתח. אמר רב עמרם**: **האי מילתא אמר לן רב ששת ואנהרינהו ענין מפתניתא**: **המציע מצעות בנכסי הגר** — קנה. ו**אנהרינהו** ענין מפתניתא, מאי היא? **דתניא**: **ביצד בהזקה? נעל לו מנעלו, או התיר לו מנעלו, או שהוליד פליו אחריו לבית המרחץ, והפשיטו, והרחיצו, סכו, גרדו, והלבישו, והנעילו, והגביהו** — קנאו; **אמר רבי שמעון**: **לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. מאי קאמר? הכי קאמר: הגביהו לרבו** — קנאו, **הגביהו רבו לו** — לא קנאו; **אמר רבי שמעון**: **לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. אמר רב ירמיה בריה אבא רב יהודה**: **האי מאן דשדא**

החזיק בשדה לא קנה המצר — התם היינו טעמא שאין המצר צריך מן השדה, ואין זקוק לו כלל. אבל המצר משועבד הוא לשדה לשמרו, כמו שהאפסר משמר את הבהמה, ואמרין בקדושין (שם) תרע, אילו מכר לו עשר בהמות באפסר אחד מי לא קנה הבהמות בשביל שמחזיק באפסר? והאי מצר נמי אפסר דארעא הוא, וכמי שמחזיק בשדות קני **החזיק קני** — המצר לגמרי, ולא דמי לאפסר של בהמות כדאמרין נמי בקדושין: מי דמי, התם אגודו בידו, הבא לא אגודו בידו. זה **לפנים מזה** — והפנימי יש לו דריסת הרגל על החיצון, לצאת לרשות הרבים דרך עליו. **פנימי לא קנה** — דאין פנימי משועבד לחיצון כלל דלחיני חזקה שלו. הכי גרסינן: לקנות אותו ואת החיצון קנה שתיהן. לקנות את החיצון — לבדו, לכך החזיק בפנימי — אף פנימי לא קנה. **קנאו לכני בעלמא הוא דאפיך** — הפך לבנים בעלמא וסדרן זה על זה. דכל זמן שלא העמיד דלתות מאי קעביד? מעיקרא עיילי ברווחא והשתא נמי עיילי לה ברווחא. דתחלת בנין אינו עיקר, אלא גמרו. וכדתנן (לעיל מב, א): נעל וגדר, דהיינו העמדת דלתות. אבל בנה כל שהוא — לא קנאי. **המוצא פלמרין** — בניין, ואין חסר כלום, ואין לו מה לחדש בבית שתהיה חזקה. גדולים לא גרסינן. **סיד** — טיח בסיד. **ביור** — ציורין מחוקק על הקיר. **וכמה** — הוי יפוי להחזיק. **וכנגד הפתח** — דרך כניסת פתח הבית בכותל שכנגדו, דשם נראה יותר לנו. אבל במקום אחר — טפי מאמנה בעי. **הא מילתא** — דלקמן, אמר לן רב ששת מדעתו. **ואנהרינהו לעינין מפתניתא** — והאי ענינו להביא לנו ראיה לדבריו ממתניתא דלקמן. **הציע מצעות** — ושכב שם על הקרקע בבכסי הגר — קנה. ואף על גב דלא היינו נעל וגדר ופרך, שלא תיקן שום תיקון בקרקע, אלא שנהנה גופו מן הקרקע ששמשו הקרקע — הוי חזקה. ונראה בעיני דמהבא דנפקא לן קרקע נקנה בחזקה בקדושין מהאי קרא "ושבו בעריכם אשר תפשתם", במה תפשתם — בישיבה. ועוד: מדכתיב "וירשתם אותה וישבתם בה" במה ירשתם — בישיבה, והיינו בכלל ישיבה כששוכב על הקרקע. **ביצד בחזקה** — אעבר כנעני, דתנן בקדושין שנקנה בחזקה, קני. **נעל לו** — עבר לרבו. ששימש העבר לרבו — היא חזקה. וכן כולן, אף הציע מצעות, ששמשו הקרקע — קנה. והנעילו — היינו נעל לו מנעלו דרישא. ואגב שטיפס דהלביש אמר נמי הנעילו. גירוי — כמו "ויקח לו חרש להתגרד בו" (איוב ב). והגביהו קנאו — לקמיה מפרש: מי הגביה למי. **אמר רבי שמעון בו** — לקמיה מפרש. **מאי קאמר** — הגביהו דקאמר תנא קמא, מי הגביה למי, ומאי קמהדר ליה רבי שמעון? דלפום ריהטא משמע דהיינו תנא קמא. **הגביה העבר לרבו** — כגון שהיה צריך להגביהו זה, כגון להעלותו למטות — קנאו לעבר בהגבהה זו. שהרי שיימך לרבו שנסמך עליו. והיינו דומיא דהציע בבכסי הגר, דכיון שנסמך ונשען בשכיבתו על הקרקע קנאה. **הגביה רבו לו לא קנאו** — דלא שייכא הגביהה כי אם במטלטלי, שאין דרך להגביה בני אדם. **לא תהא חזקה** — דהנעיל והלביש והרחיצ והפשיט, גדולה מהגבהה רב לעבר, וקנה רב לעבר, שהרי הגבהה חמורה היא, דקונה אפילו ברשות מוכר, מה שאין כן במשיכה ומסירה, וגם קונה ברשות הרבים ובסימטא.

44 חזקה: אָמַר רַב נְחֵמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבָהוּ, תְּבוּנָה פְּלִטְרִין וְ-אַרְמוּנוֹת
45 גְּדוּלִים בְּנִכְסֵי הָגֵר, וְכֵן אַחֲרֵי וְהַעֲמִיד לָקֵחַ – לִארְמוּנוֹת דְּלִתּוֹת, זֶה
46 שֶׁהַעֲמִיד דְּלִתּוֹת קָנָה אֶת הַנִּכְסִים. וּמִפְּרֵשׁ, מָאִי מַעֲקָא – מִהַ הִטְעַם שֶׁהִשְׁנִי
47 קָנָה וְלֹא הִרְאָהוּ, מִשּׁוּם דִּקְמָא – הִרְאָהוּ, שֶׁבָּנָה אֶת הָאֲרָמוֹת, לְבָנִי
48 בְּעֵלְמָא הוּא דְאַפִּיף – רַק הִפָּךְ לְבָנִים וְסִידְרָם זֶה עַל זֶה, וְלֹא עָשָׂה קִנְיָן שֶׁל
49 נְעִילָה אוֹ גְדִירָה הַמְשִׁבִּיחַ אֶת הַקֶּרֶקֶר, שֶׁהָיָה גַם אַחֲרֵי שֶׁבָּנָה אֶת הָאֲרָמוֹת
50 אֲפֻשֶׁר לְהִכְנֹס לְמִקּוֹם.
51 הַגִּמְרָא מְבִיאָה אוֹפֵן נֹסֵף שֶׁל חֻזְקָה: אָמַר רַב דִּימִי בַר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי
52 אֱלֵעָזָר, תְּבוּנָא פְּלִטְרִין – אֲרָמוֹת בְּנוּיִם בְּנִכְסֵי הָגֵר שְׁמוֹת, וְאִין מִה
53 לְחֹדֶשׁ וּלְבָנוֹת בָּהֶם שִׁיחָא חֻזְקָה כְּדִי לְקַטְנָם, וְסָד בְּהֵן סִיּוּר אַחֲרֵי, אוֹ כִּיּוֹר
54 בָּהֶם כִּיּוֹר אַחֲרֵי – צִיּוֹר בָּהֶם צִיּוֹר חֻזְקוֹן בְּקִיר, קִנְיָאן.
55 מִבְּרִית הַגִּמְרָא: וְכִפְּהָ צִרִיף לְסִיד אוֹ לְכִיּוֹר כְּדִי לְקַטְנָם. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא:
56 אָמַר רַב יוֹסֵף, אִמְפָּה עַל אִמְפָּה. אָמַר רַב הִסְדָּא, וְאוֹתוֹ אִמְפָּה עַל אִמְפָּה צִרִיף
57 לְהִיּוֹת בְּנִיגָד וְ-וּמֹלֵן הַפֶּתַח, שֶׁשֶּׁם זֶה מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב, כִּיּוֹן שֶׁנִּרְאָה יוֹתֵר לְנוֹי.
58 הַגִּמְרָא מְבִיאָה אוֹפֵן נֹסֵף שֶׁל חֻזְקָה: אָמַר רַב עֲמֵרָם, הָאִי מִלְּתָא – הַדְּבָר
59 שֶׁלֹּהֵן אָמַר לֵן וְ-אִמְרָא לֵנוֹ רַב שֵׁשֶׁת מִדְּעוֹת, וְאַנְהִירִינְהוּ עֵינֵינוּ – וְהָאִיר
60 אֶת עֵינֵינוּ, כְּלוּמֹר, הוֹכִיחַ אֶת דְּבָרֵינוּ, מִכְּתִיבָא – מִבְּרִיתָא. וְהַדְּבָר שֶׁאִמְרָא
61 רַב שֵׁשֶׁת הוּא, שֶׁהַמַּצִּיעַ מַצָּעוֹת – הַפּוֹרֵס סְדִינִים בְּנִכְסֵי הָגֵר וְשָׁכַב עֲלֵיהֶם
62 עַל הַקֶּרֶקֶר, קָנָה אֶת הַנִּכְסִים, וְאִם שָׂאִין זֶה תִּיקוֹן בִּקְרָקֶר, כִּיּוֹן שֶׁנִּהְיָה גּוֹפֵר
63 מִנִּכְסֵי הָגֵר, הִרִיּוֹ זֶה חֻזְקָה.
64 מִכְּתִיבָא – מִבְּרִיתָא, מָאִי הִיא – מֵאִיּוֹ בְּרִיתָא הוֹכִיחַ זֹאת, דְּתִנְיָא, בִּיצֵד
65 קוֹנִים עֲבָד כְּנַעֲנִי בְּחֻזְקָה, נָעַל לוֹ הָעֶבֶד אֶת מַנְעֻלּוֹ, שִׁמִּישׁ אוֹתוֹ בּוֹה, אוֹ
66 הִתִּיר וְ-פִתַּח לוֹ מַנְעֻלּוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיד אֶת בְּלִיּוֹ אַחֲרָיו לְבִית הַמִּתְרָחֵץ, וְכֵן
67 אִם הִשְׁמִיטוּ מִבְּגָדָיו, וְכֵן אִם הִרְחִיצוּ, אוֹ סָכּוּ בְּשִׁמּוֹ, אוֹ גִּירָדוּ, וְכֵן אִם
68 הִלְבִּישׁוּ, וְכֵן אִם הִנְעִילוּ אֶת מַנְעֻלּוֹ, וְכֵן אִם הִגְבִּיהוּ, קִנְיָאן, שִׁמִּישׁוֹשִׁים
69 אֵלּוּ הֵם חֻזְקַת הָאֲדוֹן עֲבָדוֹ, וְאִם כֵּן, מִהַ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּקְרָקֶר זֶה חֻזְקָה
70 לְקַטְנָה.
71 מִמְּשִׁיבָה הַבְּרִיתָא: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, לֹא תִהְיֶה חֻזְקָה שְׁקוּנִים בַּה עֲבָד
72 גְּדוּלָּה מִהִנְבִּיחָה, שֶׁהָיָה הִנְבִּיחָה קִנְיָן חֹזֵק הִיא, שֶׁהָיָה קוֹנָה בְּכָל מְקוֹם
73 אֲפִילוֹ בִּרְשׁוֹת מוֹכֵר, וְלִכְךָ וְדָאִי שֶׁהָעֶבֶד נִקְנָה אִם בַּהֲגָבָה.
74 שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: מָאִי קִנְיָן – מִהַ אִמְרָא תִנָּא קִנְיָן הַגְּבִיּוֹת קִנְיָן, מִי הַגְּבִיָּה
75 לְמִי, וְמִהַ הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהִגְבִּיחָה קוֹנָה, הִלָּא גַם תִּנָּא קִנְיָן אִמְרָא כִּךְ.
76 מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: הִכִּי קִנְיָן – כִּךְ אִמְרָא תִנָּא קִנְיָן, הִנְבִּיחָה הָעֶבֶד לְרַבּוֹ, כְּגוֹן
77 שֶׁהָיָה צִרִיף לְעִלּוֹת לְמִיתּוֹ, קִנְיָן בַּהֲגָבָה זֶה בְּקִנְיָן חֻזְקָה, שֶׁהָיָה שִׁמִּישׁ אֶת
78 רַבּוֹ, אִךְ אִם הִנְבִּיחָה רַבּוֹ לוֹ – לְעֶבֶד, כְּדִי לְקַטְנָה בְּקִנְיָן הַגְּבִיחָה, לֹא קִנְיָן,
79 שָׂאִין הַגְּבִיחָה קוֹנָה אֵלּא מִטְּלָלִין שֶׁהוֹדֵךְ לְהַגְבִּיחָם, וְאִין הוֹדֵךְ לְהַגְבִּיחָה
80 בְּנִי אֲדָם. וְעַל כִּךְ אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, לֹא תִהְיֶה חֻזְקָה שֶׁל הַנְּעִיל הַלְּבִישׁ
81 וְכִיּוֹצֵא בּוֹה גְּדוּלָּה מִהִנְבִּיחָה שֶׁל הָרַב אֶת הָעֶבֶד, שֶׁהִנְבִּיחָה חֲמוּרָה הִיא,
82 שֶׁהָיָה קוֹנָה בְּכָל מְקוֹם, אֲפִילוֹ בִּרְשׁוֹת מוֹכֵר, מִהַ שָׂאִין כֵּן מְשִׁיבָה וּמִסִּירָה,
83 וְגַם קוֹנָה בִּרְשׁוֹת הָרַבִּים וּבְסִמְטָא, וְעַל כֵּן קוֹנָה הִיא גַם אֶת הָעֶבֶד.
84 הַגִּמְרָא מְבִיאָה דִּין נֹסֵף בְּחֻזְקָה בְּנִכְסֵי הָגֵר: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בִּירְדָּא
85 וְ-מִמְּקוֹם שֶׁשְׁמוֹ בִּירִי אָמַר רַב יְהוֹדָה, הָאִי מָאן

1 ואם החזיק באחת כדי לקנות אותה ואת חברתה, אותה שהחזיק בה קנה,
2 אך את חברתה לא קנה, כיון שהמצר מפסיק ביניהם, וחזקה באחת אינה
3 חזקה בחברתה.
4 ואם החזיק באחת רק כדי לקנות את חברתה, מלבד שלא קנאה כיון שלא
5 החזיק בה, אף אותה השדה שהחזיק בה לא קנה, כיון שאין אדם קונה
6 אלא מדעתו.
7 הגמרא מביאה ספק בענין קניית שתי שדות ומצר ביניהן: בְּעֵי וְ-שְׁאֵל רַבִּי
8 יוֹרְאָה, אִם הַחֻזִּיק בְּאַחַת מֵהֶן – מִהַשְׁדוֹת שֶׁהִמְצִיר מִפְּסִיק בִּינֵיהֶם, כְּדִי לְקַנּוֹת
9 אוֹתָהּ וְאֶת הַמִּצֵּר וְאֶת חֶבְרָתָהּ, מִהוּ – מִהַ הָדִין, הָאִם קוֹנָה אֶת כּוֹלָם אוֹ
10 לֹא. וְצַדִּיק הַסֵּפֶק, מִי אֲמָרִינוּ – הָאִם נֹאמַר שֶׁמִּצֵּר דְּאַרְעָא חֵד הוּא – מִצֵּר
11 הַשְׂדֵה אֶחָד הוּא עֲמֻמָּה, וּכְשֶׁהַחֻזִּיק בַּשְּׂדֵה יוֹכֵל לְקַנּוֹת גַּם אֶת הַמִּצֵּר, וְכִיּוֹן
12 שֶׁהִמְצִיר סוֹמֵךְ אֶף לְשִׁנְיָה, נִחְשָׁב אִף כְּחֹלֶק מִהַשְׂדֵה, וְקִנְיָן – וְקוֹנָה כִּכְךָ גַּם
13 אֶת הַמִּצֵּר וְגַם אֶת הַשְּׂדֵה הַסְּמוּכָה, אוֹ דְּלִמָּא – אוֹ שְׁנֹאמַר, דְּהָאִי לְחֻזְיָה
14 קָאִי וְהָאִי לְחֻזְיָה קָאִי – הַמִּצֵּר עוֹמֵד לְעִצְמוֹ וְהַשְּׂדֵה עוֹמֵד לְעִצְמָהּ,
15 וְאִינֵם נִידוּנִים בְּקֶרֶקֶר אַחַת, וְאִינוּ קוֹנָה אוֹתוֹ בְּקִנְיָת הַשְּׂדֵה, וְאִם אֶת הַשְּׂדֵה
16 הַסְּמוּכָה אִינוּ קוֹנָה. וּמִסְקִנָּה הַגִּמְרָא, תִּיקוֹן – תַּעֲמֹד הַשְּׁאֵלָה בְּסִפְקָא.
17 הַגִּמְרָא מְבִיאָה סִפְקָא נֹסֵף בּוֹה: בְּעֵי וְ-שְׁאֵל רַבִּי אֱלֵעָזָר, אִם הַחֻזִּיק בְּמִצֵּר
18 שְׁבִין הַשְּׂדוֹת כְּדִי לְקַנּוֹת אֶת שְׁתֵּייהֶן, מִהוּ – מִהַ הָדִין, הָאִם קוֹנָה אוֹתָם אוֹ
19 לֹא. וְצַדִּיק הַסֵּפֶק, מִי אֲמָרִינוּ – הָאִם נֹאמַר, שֶׁאִם אִם נֹאמַר שֶׁכְּשֶׁהַחֻזִּיק
20 בַּשְּׂדֵה לֹא קָנָה אֶת הַמִּצֵּר, הִיּוֹנוּ מִשּׁוּם שֶׁהִמְצִיר אִינוּ צִרִיף לְשְׂדֵה, וְאִין
21 בְּקִנְיָת הַשְּׂדֵה פְּגִיעָה בְּעִלּוֹת הַמִּצֵּר, וְלִכְךָ חֻזְקָה בַּשְּׂדֵה אִינֵה נִחְשָׁבֶת
22 לְחֻזְקָה בְּמִצֵּר, אִךְ כְּשֶׁמִּחְזִיק בְּמִצֵּר, כִּיּוֹן דְּהָאִי מִצֵּר אֲפֻסָּרָא דְּאַרְעָא הוּא
23 – מִצֵּר זֶה שׁוֹמֵר אֶת הַשְּׂדֵה כַּאֲפֻסֵּר הַשׁוֹמֵר אֶת הַבְּהֵמָה, וּמִשּׁוּעֲבָד לְשְׂדֵה
24 לְשׁוֹמְרָהּ, וְכִשְׁקוֹנָה אֶת הַמִּצֵּר פּוֹגַע בְּעִלּוֹת הַשְּׂדֵה, וְקִנְיָן – וְלִכְךָ כְּשֶׁמִּחְזִיק
25 בְּמִצֵּר הִרִיּוֹ זֶה גַם חֻזְקָה בַּשְּׂדוֹת וְקוֹנָה אוֹתוֹ, אוֹ דְּלִמָּא – אוֹ שְׁנֹאמַר, דְּהָאִי
26 לְחֻזְיָה קָאִי וְהָאִי לְחֻזְיָה קָאִי – הַמִּצֵּר עוֹמֵד לְעִצְמוֹ וְהַשְּׂדֵה עוֹמֵד
27 לְעִצְמָהּ, וְאִינוּ קוֹנָה אֶת הַשְּׂדוֹת בְּחֻזְקָתוֹ בְּמִצֵּר. וּמִסְקִנָּה הַגִּמְרָא, תִּיקוֹן –
28 תַּעֲמֹד הַשְּׁאֵלָה בְּסִפְקָא.
29 אֲגַב שֶׁהַתְּבָאֵר דִּין חֻזְקָה בַּשְּׂדֵה אַחַת כְּדִי לְקַנּוֹת אֶת חֶבְרָתָהּ, מְבִאֵרָה
30 הַגִּמְרָא דִּין חֻזְקָה בְּבֵית אֶחָד כְּדִי לְקַנּוֹת אֶת הַשְּׂנִי. אָמַר רַב נְחֵמָן אָמַר רַבָּה
31 בַּר אֲבָהוּ, שְׁנֵי בָתִּים שֶׁל גֵּר שָׁמַת שֶׁהָיוּ זֶה לְפָנִים מִזֶּה, וְכִדִּי לְהַגִּיעַ לְפָנֵינוּ
32 צִרִיף לְעֶבֶד דֶּרֶךְ הַחִיצוֹן, וְיֵשׁ לְפָנֵינוּ זְכוּת לְצֵאת דֶּרֶךְ הַחִיצוֹן לְרִשּׁוֹת
33 הָרַבִּים, אִם הַחֻזִּיק בְּבֵית הַחִיצוֹן כְּדִי לְקַנּוֹת, קִנְיָן. וְאִם הַחֻזִּיק בּוֹ כְּדִי
34 לְקַנּוֹת אוֹתוֹ וְאֶת הַפְּנִימִי, רַק אֶת הַחִיצוֹן קָנָה, אִךְ אֶת הַפְּנִימִי לֹא קָנָה,
35 כִּיּוֹן שָׂאִין בְּחִיצוֹן כָּל שִׁיבוֹת לְפָנֵינוּ. וְאִם הַחֻזִּיק בְּחִיצוֹן כְּדִי לְקַנּוֹת רַק אֶת
36 הַפְּנִימִי, מִלְּבַד שֶׁלֹּא קָנָה אֶת הַפְּנִימִי, אִם אֶת הַחִיצוֹן נִמְי לֹא קָנָה, שֶׁהָיָה
37 לֹא הַתְּכוּיִן לְקַטְנָה.
38 אִם הַחֻזִּיק בְּפָנֵינוּ כְּדִי לְקַנּוֹת, קִנְיָן. וְאִם הַחֻזִּיק בְּפָנֵינוּ כְּדִי לְקַנּוֹת אוֹתוֹ
39 וְאֶת הַחִיצוֹן, קָנָה שְׁנֵיהֶן, כִּיּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ דֶּרֶךְ בְּחִיצוֹן לְצֵאת לְרִשּׁוֹת
40 הָרַבִּים, וְקִנְיָן בּוֹ הוּא גַם קִנְיָן בְּחִיצוֹן. אִךְ אִם הַחֻזִּיק בְּפָנֵינוּ כְּדִי לְקַנּוֹת רַק
41 אֶת הַחִיצוֹן, אִם אֶת הַפְּנִימִי לֹא קָנָה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הַתְּכוּיִן לְקַטְנָה, וּמִמִּילָא
42 גַּם אֶת הַחִיצוֹן אִינוּ קוֹנָה.
43 הַגִּמְרָא מְבִיאָה אִידֵּה אוֹפֵן נִחְשָׁב חֻזְקָה לְקַטְנָה אֶת נִכְסֵי הָגֵר, וְאִידֵּה אוֹפֵן אִינוּ

1 דִּשְׁדָּא לִפְתָּא בִּי פִּילִי דְאֶרְעָא דְגֵר – מִי שׁוֹרֵעַ לִפְתּוֹךְ נִקְעִים שְׂבָרָקָה
 2 הָגֵר, וְלֹא הוּא חָפֵר אוֹתָם, וְאֵף לֹא כִסֶּה בַּעֲפֵר, לֹא הָיָה – אֵינוֹ חֲזָקָה לִקְנוֹת,
 3 שְׁהָרִי לֹא עָשָׂה שׁוּם תִּיקוּן בִּקְרָקָה. וּמִפְרָשׁ, מֵאִי מַעֲמָא – מִהַ הִטְעַם
 4 שׁוֹרִיעַת הַלֶּפֶת אֵינָה חֲזָקָה, הֲלֹא אַחֵר שִׁירִישׁוֹ הוֹרְעִים הָרִי הֵם מִשְׁבִּיחִים
 5 אֶת הַקְרָקָה, מִשּׁוֹם דְּכַעֲדִינָא דִּשְׁדָּא וְ– בּוֹמֵן שׁוֹרֵעַ לֹא הָיָה שְׂבָרָקָה – לֹא
 6 הִשְׁבִּיחַ הַקְרָקָה, הִשְׁתַּחֲוָה דְקָא שְׂבָח – עֲבָשׁוֹ כִּשְׂגֹדֶל הַלֶּפֶת וְהִשְׁבִּיחָהּ
 7 הַקְרָקָה, מִפְּלִילָא קָא שְׂבָח – מִעֲצָמָה הִשְׁבִּיחָהּ, וְאֵינוֹ קוֹנֶה עַל יָדֵי זֶה.
 8 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה כַּמָּה אוֹפְנִים שְׁהַעוֹשָׂה פְּעוּלָה בִּקְרָקָה כְּדִי לִקְנוֹתָהּ, פְּעָמִים
 9 שְׁקוֹנָה וּפְעָמִים שְׁלֹא, שְׁתִּלּוּי לִשָּׁם מִה עָשָׂה זֹאת: אִמְרַּם שְׁמוּאֵל, הָאִי מֵאֵן
 10 דְּפָשַׁח דִּיקְלָא – מִי שֶׁקָּצַץ עֲנָפִים מֵעֵץ דָּקֵל, כְּדִי לַחְזוֹק בִּקְרָקָה, אִם עָשָׂה
 11 זֹאת אֲדַעְתָּא דִּיקְלָא – כְּדִי לַהֲשִׁיבָה אֶת הַדָּקֵל, שִׁכְשַׁעְנָפִי מִרְּבִיבִים אֵינוֹ
 12 גָּדֹל כְּרֹאוֹי, קִנְיָ – קוֹנֶה אֶת הַקְרָקָה. אֲךָ אִם עָשָׂה זֹאת אֲדַעְתָּא דְּחִיּוֹתָא –
 13 כְּדִי לַהֲכִיל אֶת הָעֲנָפִים לִבְהֻמָּתוֹ, לֹא קִנְיָ – אֵינוֹ קוֹנֶה אֶף אֶת הַדָּקֵל.
 14 שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא: הֵיכִי דְמִי – אִיךָ יוֹדְעִים אִם כּוֹונָתוֹ לַהֲשִׁיבָה אֶת הַדָּקֵל אוֹ
 15 לַהֲכִיל לִבְהֻמָּתוֹ. מִשְׁבִּיבָה הַגִּמְרָא: שְׁקֵל מִהָאִי גִיסָא וּמִהָאִי גִיסָא – אִם
 16 לִקַּח עֲנָפִים מִצֵּד זֶה וּמִצֵּד זֶה, יֵשׁ לּוֹמֵר שְׁכוּונָתוֹ אֲדַעְתָּא דִּיקְלָא –
 17 לַהֲשִׁיבָה אֶת הַדָּקֵל, אֲךָ אִם לִקַּח כּוֹלָא מִחַד גִּיסָא – כָּל הָעֲנָפִים רַק מִצֵּד
 18 אֶחָד, אֲדַעְתָּא דְּחִיּוֹתָא – וְדֹאִי שְׁדַעְתּוֹ רַק לְצוֹרֵךְ בְּהֻמָּתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁמִּקְלָקֵל
 19 אֶת הַדָּקֵל, וְאֵינוֹ קוֹנֶה.
 20 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה אוֹפֵן נוֹסֶף: וְאִמְרַּם שְׁמוּאֵל, הָאִי מֵאֵן דְּכִיבִי וְכִיבִי – מִי שֶׁנִּיקָה
 21 אֶת הַשֹּׁדֵה מִקִּיסְמִים וְעֹשִׁיבִים רַעִים, אִם עָשָׂה זֹאת אֲדַעְתָּא דְאֶרְעָא –
 22 לַהֲשִׁיבָה אֶת הַקְרָקָה שֶׁתִּהְיֶה נּוֹחָה לַחֲרִישָׁה, קִנְיָ – קוֹנֶה בּוֹה. אֲךָ אִם עָשָׂה
 23 זֹאת אֲדַעְתָּא דְּצִיבִי – כְּדִי לִקַּח אֶת הַקִּיסְמִים לַהֲדַלְקָה, לֹא קִנְיָ – אֵינוֹ
 24 קוֹנֶה.
 25 שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא: הֵיכִי דְמִי – אִיךָ יוֹדְעִים אִם כּוֹונָתוֹ לִיפּוֹת אֶת הַקְרָקָה אוֹ
 26 לַהֲדַלְקָה. מִשְׁבִּיבָה הַגִּמְרָא: שְׁקֵל רַבְרָבִי וְוּוֹטְרִי – אִם לּוֹקֵחַ גַּם אֶת הָעֹשִׁיבִים
 27 הַגְּדוֹלִים וְגַם אֶת הַקִּטְנִים, אֲדַעְתָּא דְאֶרְעָא – יֵשׁ לַתְּלוֹת שְׁכוּונָתוֹ לִיפּוֹת אֶת
 28 הַקְרָקָה. אֲךָ שְׁקֵל רַבְרָבִי וְשְׁבָבִי וְוּוֹטְרִי – אִם לִקַּח אֶת הַגְּדוֹלִים וְהַשְּׂאִיר אֶת
 29 הַקִּטְנִים, אֲדַעְתָּא דְּצִיבִי – וְדֹאִי שְׁדַעְתּוֹ לַהֲדַלְקָה, שְׁהָרִי לִיקַט רַק אֶת
 30 הַגְּדוֹלִים הָרְאוּיִם לִשְׂרִיפָה, וְאֵינוֹ קוֹנֶה.
 31 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה אוֹפֵן נוֹסֶף: וְאִמְרַּם שְׁמוּאֵל, הָאִי מֵאֵן דְּאֶתְקִיל תִּיקְלָא – מִי
 32 שֶׁלֶקַח תִּקְלוֹת מִהַקְרָקָה, וְהַחֲלִיקָה שְׁלֹא יִהְיוּ בָּהּ מִקְוֹמוֹת גְּבוּחִים וְנִמְוָכִים,
 33 וּבִכָּךְ הִיא נּוֹחָה לַחֲרִישָׁה, אֲדַעְתָּא דְאֶרְעָא – אִם עָשָׂה זֹאת כְּדִי לִיפּוֹת
 34 הַקְרָקָה לַחֲרִישָׁה, קִנְיָ – קוֹנֶה בּוֹה. אֲךָ אִם עָשָׂה זֹאת אֲדַעְתָּא דְּכִיבִי דְרִי – כְּדִי
 35 לַעֲשׂוֹת בִּקְרָקָה גּוֹרֵן, לֹא קִנְיָ – אֵינוֹ קוֹנֶה בִּכָּךְ, מִשּׁוֹם שֶׁהַקְרָקָה עוֹמֶדֶת
 36 לַחֲרִישָׁה, וְאַחֵר שִׁיעֲשֶׂה גּוֹרֵן יִצְטָרֵךְ לִפְנוֹתוֹ לַצּוֹרֵךְ הַחֲרִישָׁה, וּבִכָּךְ שֶׁמִּכֵּן
 37 אוֹתָהּ לְגוֹרֵן מִקְלָקֵל אוֹתָהּ.
 38 שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא: הֵיכִי דְמִי – אִיךָ יוֹדְעִים אִם כּוֹונָתוֹ לִיפּוֹת אֶת הַקְרָקָה
 39 לַחֲרִישָׁה אוֹ לַעֲשׂוֹת גּוֹרֵן. מִשְׁבִּיבָה הַגִּמְרָא: שְׁקֵל מוּלְיָא וְשְׁדָּא גִנְצָא – אִם
 40 לִקַּח קְרָקָה גְּבוּחָה וְהִשְׁלִיכָהּ בְּבוֹר, וְהִשְׁהוּ בּוֹה אֶת פָּנֵי הַקְרָקָה, אֲדַעְתָּא
 41 דְאֶרְעָא – יֵשׁ לּוֹמֵר שְׁכוּונָתוֹ לִיפּוֹת אֶת הַקְרָקָה לַחֲרִישָׁה. אֲךָ מוּלְיָא בְּמוּלְיָא
 42 – אִם בְּמִקּוֹם שֶׁהַקְרָקָה מוֹגַבְתָּה הִשְׁפִּיל מַעַס אֶת גּוּבָהּ, בֹּאוּפֵן שְׂאִיזוֹר זֶה

יִהְיֶה גְּבוּחָה שׁוֹה, וְגִנְצָא גִנְצָא – וּבְמִקּוֹם שֶׁהַקְרָקָה נִמְוָכָה הִשְׁפִּיל מִהַגּוּבָה
 שֶׁסְבִיבָהּ, בֹּאוּפֵן שְׂאִיזוֹר זֶה יִהְיֶה שׁוֹה, וְלֹא הִשְׁהוּ אֶת כָּל הַקְרָקָה, אֲדַעְתָּא
 דְּכִיבִי דְרִי – וְדֹאִי שְׁדַעְתּוֹ לְצוֹרֵךְ עֲשִׂיתָ גּוֹרֵן בְּמִקְוֹמוֹת שֶׁהִשְׁהוּ, וְאֵינוֹ קוֹנֶה
 בִּכָּךְ.
 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה אוֹפֵן נוֹסֶף: וְאִמְרַּם שְׁמוּאֵל, הָאִי מֵאֵן דְּפִתַּח מִיָּא בְּאֶרְעָא –
 מִי שֶׁפִּתַּח פֶּתַח בְּגֵר שִׁכְנָסוֹ מִיָּם מִזְהָרָה, אֲדַעְתָּא דְאֶרְעָא – אִם עָשָׂה זֹאת
 כְּדִי שִׁיחִיו בִּקְרָקָה מִיָּם לַהֲשִׁקוֹתָהּ, קִנְיָ – קוֹנֶה בִּכָּךְ. אֲךָ אֲדַעְתָּא דְּכּוּוֹרִי –
 אִם עָשָׂה זֹאת כְּדִי לְצוֹד אֶת הַדָּגִים שְׁבָמִים, לֹא קִנְיָ – אֵינוֹ קוֹנֶה.
 שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא: הֵיכִי דְמִי – אִיךָ יוֹדְעִים אִם כּוֹונָתוֹ לַהֲשִׁקוֹת אוֹ לְצוֹד דָּגִים.
 מִשְׁבִּיבָה הַגִּמְרָא: פִּתַּח תְּרִי בְּבִי, חַד מַעֲיִיל וְחַד מַפִּיק – אִם פִּתַּח שְׁנֵי
 פִּתְחוֹת, אֶחָד שִׁכְנָסוֹ הַמִּיָּם, וְאַחֵר כִּנְגְדוֹ שִׁיַּצָּא, אֲדַעְתָּא דְּכּוּוֹרִי – וְדֹאִי
 שְׁכוּונָתוֹ רַק לְצוֹד דָּגִים. אֲךָ חַד בְּבָא – אִם פִּתַּח רַק פִּתַּח אֶחָד לִכְנִיסַת
 הַמִּיָּם, אִף שֶׁגַם הַדָּגִים נִיַּצּוּדִים, אֲדַעְתָּא דְאֶרְעָא – יֵשׁ לּוֹמֵר שְׁכוּונָתוֹ
 לַהֲשִׁיבָה אֶת הַקְרָקָה, וְקוֹנֶה בּוֹה.
 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה מַעֲשֶׂה שְׁצִרִיךְ לַחְזוֹק בְּשֹׁדֵה בֹּאוּפֵן הָרְאוּיִ: הֵהִיִּא אִיתְתָּא
 דְּאֶבְלָה דִּיקְלָא בְּתַפְשִׁיחָא תְּלִיסַר שָׁנִין – הִיתִּיהָ אִשָּׁה שֶׁהִשְׁתַּמְשָׂה בְּדָקֵל
 שֶׁל גֵּר שְׁמָהּ, בֹּאוּפֵן שֶׁלֶקְטָה עֲנָפִים רַק מִצֵּד אֶחָד לַהֲכִיל לִבְהֻמָּתָהּ, בְּמִשְׁךְ
 שֶׁלשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים, אִתָּא הָהוּא – הִגִּיעַ אָדָם אֶחָד, רַפְּיָק תּוֹתִיָּה פּוֹרְתָא –
 חָפֵר מַעַס תַּחַת הַדָּקֵל כְּדִי לִקְנוֹתוֹ, וּמוֹעִיל בַּחֲפִירָה זוֹ לֵאמֹר כַּחֲרִישָׁה
 הַמוֹעִילִת לְזוֹרִיעָה. אִתָּא לְקַמְיָה דְּלִי – הִגִּיעַ לִפְנֵי לִי, וְאִמְרַּם לָהּ קַמְיָה
 דְּמִרְ עוֹקְבָא – יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהִגִּיעַ לִפְנֵי מִר עוֹקְבָא, כְּדִי לַתְּבוֹעַ שֶׁתִּפְסִיק
 לִקְחַת עֲנָפִים מִהַדָּקֵל, כִּיּוֹן שׁוֹכֵה בּוֹ, אִמְרַמְיָה בְּיָדֶיהָ – וְאִכֵּן הָעֵמִיד לִי אוֹ
 מִר עוֹקְבָא אֶת הַדָּקֵל בִּידּוֹ.
 אִתָּא קָא צוֹוֹתָא קַמְיָה – הִגִּיעָה הָאִשָּׁה שֶׁאֲכָלָה מִהַדָּקֵל כִּבְר שֶׁלשׁ עֶשְׂרֵה
 שָׁנִים, וְצַעֲקָה לִפְנֵי עַל שֶׁלֶקְחָהּ לֹא אֶת מִה שֶׁמִּשְׁתַּמְשֶׁת שָׁנִים רַבּוֹת. אִמְרַם
 לָהּ לִי אוֹ מִר עוֹקְבָא, מֵאִי אֶעְבִּיד לָךְ – מִהָ אַעֲשֶׂה לָךְ, דִּלָּא אֶחְזִיקֶת
 בְּדַמְחֻזְקִי אִינְשִׁי – שְׁלֹא חֲחֻזֶקֶת בְּדָקֵל לַתְּוֹעֵלָתוֹ, כְּפִי שֶׁמִּחְזִיקִים כְּדִי
 לִקְנוֹת, שְׁהָרִי אֲכָלָה רַק מִצֵּד אֶחָד.
 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה אוֹפֵן נוֹסֶף שֶׁל חֲזָקָה: אִמְרַם רַב, הִצֵּר וְ– הַמְצִיר צִוְרָה שֶׁל
 חִיָּה אוֹ עוֹף בְּנִבְכִּי חֲנִי, קִנְיָ אֶת הַנִּבְכִּים. וּמִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא: שְׁלֹא אִמְרַם זֹאת
 רַב בְּפִירוּשׁ, אֲלֹא לּוֹמְדִים זֹאת מִכָּךְ דְּרַב לֹא קִנְיָ לְנִבְכִי דְכִיבִי רַב – שֶׁרַב לֹא
 קִנָּה אֶת הַגִּינָה הַסְמוּכָה לְבֵית מִדְרָשׁוֹ, שֶׁהִיתִּיהָ שֶׁל גֵּר שְׁמָהּ, אִלָּא בְּצוֹרְתָא
 – בִּכָּךְ שְׁצִיר בְּכוֹתָל שֶׁלָּה צוֹרֶת בַּעַל חֵי.
 הַגִּמְרָא מִמְשִׁיבָה לְדוֹן בְּדִינִי קִנְיָ בְּנִכְסֵי הָגֵר: אִיתְמַר, שְׁדָּה שֶׁל גֵּר שְׁמָהּ
 הַמְסוּוִימָת בְּמַצְרִיָּה – שֶׁמְסוּמְנַת בְּגְבוּלֶיהָ עַל יְדֵי שְׁבִילִים שֶׁמִּפְרִידִים בֵּין
 הַשְּׂדוֹת, אִמְרַם רַב הוֹנָא אִמְרַם רַב, בֵּינּוֹן שְׁחָבִישׁ בָּהּ מִכּוּשׁ אֶחָד – חָפֵר בָּהּ
 חֲפִירָה אַחֶת, קִנְיָ בּוֹלָה, כִּיּוֹן שֶׁהִשְׁבִּילִים מוֹכִיחִים עַל מִה שְׁבִינִיהֶם שֶׁהִיא
 שְׁדָה אַחֶת. וְשְׁמוּאֵל אִמְרַם, לֹא קִנְיָ אִלָּא מִקּוֹם מִכּוּשׁוֹ בְּלִבָּר, מִשּׁוֹם
 שֶׁחֲזָקָה בַּחֲלָק מוֹעֵס בְּשֹׁדֵה מוֹעִיל לִקְנוֹת אֶת כּוֹלָה רַק כִּשְׂקִיבֵל הַמוֹכֵר
 מַעוֹת כִּנְגֵד כּוֹלָה, אֲבָל בְּנִכְסֵי הָגֵר שְׁקוֹנֶה בְּלֹא מַעוֹת, צִרִיךְ קִנְיָ בְּכָל חֲלָק
 שֶׁרָצָה לִקְנוֹת.

בבא בתרא. פרק שלישי – חזקת הבתים דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) פא רש"י תוספות

דשדא ליפתא בי פילי – שזרע לפת בתוך נקעים של קרקע הגר, ולא כיסה עפר ולא עשה כלום, כי אם זריקת הלפת בתוך החריץ – לא היא חזקה, שהרי לא עשה שום תיקון בקרקע. והשלכת זרע בקרקע אינו מעשה, אלא אם כן זורע ואחר כך מכסהו. ואף על פי שגדל הלפת ונשרש בקרקע היום ולמחר – ממילא הוא דקשבת. ולא דמי לרפך בה פורתא, דמעשה קעביד

בגוף הקרקע, ומשביח הקרקע מיד בחרישה זו. וכן צמד לה מיא דאמרן לעיל – הרי משקה את השדה, ומנגב את הקרקע. אבל האי – מאי קעביד? ואכילת הלפת נמי אינה חזקה, דאכילת פירות אינו קונה, ולא היא חזקה לקנות, שהרי אינו עושה בלקיטת הפירות ולא באכילתם שום תיקון בקרקע, שהיה דומה לנעל גדר ופרץ, וגם לא להציע מצעות בנכסי הגר, דחתם קמיתחני גופו מן הקרקע, וקמשמשא ליה קרקע כעבד לרב. והכי נמי אמרינן לקמן בשמעתין (נז, א): והרי אכילת פירות דבנכסי חבירו קנה – לענן חזקת שלש שנים, להיות אכילת הפירות של שלש שנים עומדים במקום שטר. ובנכסי הגר לא קנה – כלומר, לגבי לקנות קרקע מיד, כדין קרקע שנקנית בכסף בשטר ובחזקה דנעל וגדר – לא היא חזקה. פילי – כמו פילאי. דפשח דיקלא – כמו "ויפשחני" (איכה ג) – נוטל מן הענפים. ויש שמפשחין אותו לצורך הדקל, לפי שענפיו מרובים, ואין מניחין אותו לגדול, ומזהניא ליה הפשיחא כזימור בכרם. אדעתא דדיקלא – כדי שיגדל. קני – הדקל. אדעתא דחיותא – אם מפשיחו לצורך בהמותיו להאכילן, ואינו מתכוין להנאת הדקל, ומיהו, בלקיטת הענפים מתכוין הוא להחזיק בדקל ולקנותו בחזקה זו – לא קני. ואף על גב דממילא מתני לדקל, כיון דאינו מתכוין לתקן הקרקע דומיא דנעל וגדר, אלא ללקיטת פירות מתכוין – לא היא חזקה, וכמחזיק שלא מדעת דמי. וכי קאמר "מתכוין אני לקנות בלקיטת זו" – הרי הוא כמי שהולך בשוק ואומר "רוצה" להחזיק בשדה פלוני",

בדביבור בלא מעשה לא היא חזקה. דתרחי בעינן, שיעשה תיקון בקרקע בידיים, ובאותו תיקון יהא מתכוין לשם תיקון, כדי להחזיק. היכי דמי – מנא ידעינן אי אדעתא דדיקלא או אדעתא דחיותא עבד, שלא יוכל לכפור ולטעון "אדעתא דדיקלא עבדתי?" מהאי ניסא ומהאי ניסא – אם מכל צדדין ליקט, כאן מעט וכאן מעט – אדעתא דדיקלא. שכן מנהג לעשות, כדי האי גזונא הוא דאיכא למימר אדעתא דדיקלא. ואף על גב דאיכא למימר נמי אדעתא דחיותא – מסתמא כל אדם אדעתא להחזיק מתכוין, וכל היכא דאיכא למימר הכי דוכי – אמרינן אדעתא למיקני מכין. כולה מחד ניסא – מקלקל הוא את האילן, שמגללו כולו מצד אחד, והואו דאי אדעתא דחיותא לחוד מתכוין, דלאילן לא חייה. האי מאן דוכי זכיא – מכבד ומסתר את השדה מקיסמים ועשבים רעים. אדעתא דאריא – שתהא נוחה לחרוש. אדעתא דציבי – ללקט עצים לשרוף. לא קני, דכל לקיטת פירות לא קני. שקל רברבי וזוטרי – איכא למיתלי אדעתא דאריא. אבל שבק זוטרי ליכא למיתלי אלא אדעתא דציבי לחוד, גדדולים הראוין לשריפה מלקט. דאחזיקל תיקלא – מסיר המכשולות ומשוה פני הקרקע, שתהא חלקה ולא תכשל המחרשה ותשבר. קני – דדמי לחרוש. רבי ריי – גורן לדוש שם תבואה. דכיון דקרקע זה לחרשה עומד ולא לגורן, ואף לאחר שיחליקנו לגורן ויחבטו שם חטין יהא צריך שם לחרוש ולזרוע – נמצא שאין גורן זה כאן כי אם לקלקל, ואין זה מתקן חשדה כי אם מקלקל, וכל תיקון שסופו לסתור – אינו אלא קלקול, ומעיקרא לא מתקן הוא. ולא דמי לנעל וגדר ורפך ביה פורתא, והשקאת מים – שכל דברים הללו אין סופן לסתור. אבל גורן זה – סופן לקלקלו ולסתור, דעיקר דאריא לחרשה קיימא. אבל אם רצה לעשות שם גורן קבוע לעולם – נראה בעיני דקני, דאין לך חזקה גדולה מזו. מוליא = תל. נצא = גומא. שקל מוליא ושדא בנצא אדעתא דאריא – לקח התל והשלך בגומא. נמצא שהשוה כל הקרקע – איכא למימר דלחרוש עשה, שלא תתעבב המחרשה. מוליא כמוליא ונצא בנצא – התל הרחיב במקומו והשפילו, ונתן מגדלו סביבתו לצדדין, שלא יהא זקוק כל כך. וכן נצא בנצא – שפתי הגומא השפיל וגדר לאמצעיה. ונעשית הגומא חלקה – הרי הגומות לבד והתלים לבד, והרי ש כאן מקומות מקומות חלקים כל אחד לבדו. אדעתא דבי דרי – הרי הוא חשול חטים, ולא לחרשה. וכל החזקות הללו בין בנכסי הגר, בין במנחה, בין במכר, והאחין שחלקו. דפתח מיא – שיכנסו בשדה. פתח תרי כבי – אחד לצד הגדר ליכנס המים, ואחד לצד שני לצאת. אדעתא דכוורי – לצוד דגים נתכוין, ולא להשקות השדה. דאי להשקות השדה מתכוין – היה לו לעשות פתח אחד ויתעבבו שם המים, וגם הדגים יהיו נצודין שם מאיליהן. בתפשיחא – כדאמרן לעיל, דפשח דיקלא אדעתא דחיותא. כולה מחד גיסא. רפך תותיה פורתא – דהיינו עודד תות האילן, דמהני ליה כחורש לזריעה. ברמחזיק אינשי – אדעתא דדיקלא. דהיינו מהאי גיסא ומהאי גיסא. הצר צורה – צורת חיה או עוף. בנכסי הגר – בבתלי הבית. אבל סיוו וכיוור דאמר לעיל (נג, ב) אמר כנגד הפתח – לאו היינו צורת בריה, אלא ציורים בעלמא מעשה צעצועים ופרחים. אבל צורת חיה או עוף – חשובה, ודי באחד, ולא בעינן אמה, ולא כנגד הפתח. דרב לא קנה ליננתא דבי רב – גינה הסמוכה לבית מדרשו, והיתה של גר, ומת, וקנאה רב בכך שעשה בה צורה להחזיק בה. ומכללא דרך מעשה אימנר דך דרב. המסוייפת במציצה – שיש לה מצר בארבע רוחותיה. בין שהביש בה – וחפר בהגרא מבוש אחד – הכאה אתה בקרקע – קנה כולה, דהיינו רפך בה פורתא. ובגורן קרקע שעומד לחרשה, אבל בבית לא היא חזקה. ולא שנא מכר ולא שנא נכסי הגר – קנה כולה. לא קנה אלא מקום מבוש בלבד – ודוקא נכסי הגר. אבל מכר וקבל זוזי, אפילו עשר שדות בעשר מדינות, והחזיק באחת מהן – קנה כולה, כדאמר שמואל בפרקי קמאי בבבא קמא וקדושין, וכפרשיית לעיל (נג, ב). ובדף פלוגתא הלכתא כרב, דהא רב נחמן עבד עובדא כוותיה דרב לקמן בשמעתין.

אדעתא דציבי לא קני – ואף על פי שמתקן הקרקע. וכן פשח דיקלא אדעתא דחיותא, אף על פי שהדקל מיתקן בכך. דלעולם לא קני אלא אם כן מתכוין לקנות, כדאמרין לעיל: לקנות את חבירתה – אף אותה לא קנה, כיון שלא נתכוין לקנותה. וביבמות פרק "רבן גמליאל" (נב, ב) אמר: הא למה זדו דומה – לעודר בנכסי הגר וכסבור שלו דן, קלא קנה. וב"הפרה" (בבא קמא מט, ב) אמר הדמחזיק בשטרותיו של גר מהו? (א) דמחזיק בשטרא – אדעתא דאריא עבד מחזיק, ובארעא הא לא אחזיק, ושטרא נמי לא קנה – דלאו דעתיה אשטרא. או דלמא דעתיה נמי אשטרא. ואין להקשות: דאף על גב דאין דעתיה אשטרא – אמאי אין דין קונה לו שלא מדעתו כמו חצרו? דחצר מתורת יד איתרביא דהא דחצר קונה לו שלא מדעתו – היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו, ואם היה יודע – היה רוצה לקנות. אבל אם יודע ואין מתכוין לקנות – לא קני. ואם תאמר: מציא בגל או כבולל ישן, דתנן ב"אלו מציאות" (בבא מציעא כה, ב) הרי אלו שלו, מפני שיכול לומר של אמוריים הוא, אמאי לא קניא ליה חצרו? ויש לומר: דבדבר שאין הוזה שימצא – לא קנה חצרו שלא מדעת. מוליא במוליא כו' – הקשה הרב רבינו יוסף דאורליינש: משמע שצריך קרקע שזה לחרשה יותר מלדשה, ואנן סהדי דלדישה צריך הרבה יותר שזה וחלק ומה שפירש נמי בקונטרס דאם עושה אדעתא דגורן קבוע קני, היכי ידעינן אי עבד אדעתא דגורן קבוע או אינו קבוע? והיה מפרש, דבי דרי דהכא – היינו להעמיד שם בהמות, כמו אבי דרי חושבנא (שבת לב, א). דלקמן (נז, א) תנן דהעמדת בהמה לא קני. ורבינו תם השיב לו שהם היו דשים במוריגים, ולא היו צריכין להשוות קרקע כל כך.

ושאינה

אינשי. אמר רב: הצר צורה בנכסי הגר – קנה; דרב לא קני לננתא דבי רב אלא בצורתא. איתמר: שדה המסוייפת במציצה – אמר רב הונא אמר רב: כיון שהפיש בה מבוש אחד – קנה כולה; ושמואל אמר: לא קנה אלא מקום מבוש בלבד.

ושאינה

אדעתא דציבי לא קני – ואף על פי שמתקן הקרקע. וכן פשח דיקלא אדעתא דחיותא, אף על פי שהדקל מיתקן בכך. דלעולם לא קני אלא אם כן מתכוין לקנות, כדאמרין לעיל: לקנות את חבירתה – אף אותה לא קנה, כיון שלא נתכוין לקנותה. וביבמות פרק "רבן גמליאל" (נב, ב) אמר: הא למה זדו דומה – לעודר בנכסי הגר וכסבור שלו דן, קלא קנה. וב"הפרה" (בבא קמא מט, ב) אמר הדמחזיק בשטרותיו של גר מהו? (א) דמחזיק בשטרא – אדעתא דאריא עבד מחזיק, ובארעא הא לא אחזיק, ושטרא נמי לא קנה – דלאו דעתיה אשטרא. או דלמא דעתיה נמי אשטרא. ואין להקשות: דאף על גב דאין דעתיה אשטרא – אמאי אין דין קונה לו שלא מדעתו כמו חצרו? דחצר מתורת יד איתרביא דהא דחצר קונה לו שלא מדעתו – היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו, ואם היה יודע – היה רוצה לקנות. אבל אם יודע ואין מתכוין לקנות – לא קני. ואם תאמר: מציא בגל או כבולל ישן, דתנן ב"אלו מציאות" (בבא מציעא כה, ב) הרי אלו שלו, מפני שיכול לומר של אמוריים הוא, אמאי לא קניא ליה חצרו? ויש לומר: דבדבר שאין הוזה שימצא – לא קנה חצרו שלא מדעת. מוליא במוליא כו' – הקשה הרב רבינו יוסף דאורליינש: משמע שצריך קרקע שזה לחרשה יותר מלדשה, ואנן סהדי דלדישה צריך הרבה יותר שזה וחלק ומה שפירש נמי בקונטרס דאם עושה אדעתא דגורן קבוע קני, היכי ידעינן אי עבד אדעתא דגורן קבוע או אינו קבוע? והיה מפרש, דבי דרי דהכא – היינו להעמיד שם בהמות, כמו אבי דרי חושבנא (שבת לב, א). דלקמן (נז, א) תנן דהעמדת בהמה לא קני. ורבינו תם השיב לו שהם היו דשים במוריגים, ולא היו צריכין להשוות קרקע כל כך.

ושאינה

ושאינה

מסוימת במצריה עד כמה – פירוש: כמה יקנה במכור אחד – כדאילו תיירא דתורי והדר. פירוש: כשיעור מדת תלם. והן היו יודעים מדת התלם כמה היה אורך שלו, דבשדה גדולה לא היו חורשים במענה אחד כל אורך השדה. ולא כפירוש הקונטרס: כשיחורש צמד בקר שורה אחת מקצה גבול שדה עד קצהו ומתוך כך קונה כל השדה. חדא – דלישנא לא משמע

הכי. ועוד: דאמאי בעי והדר רק כשיחורש פעם אחת, אף על גב דלא הדר. גוי מכי מטו זוזי לדידה אסתלק ליה – פירש הקונטרס: משום דכל קנינו של גוי בכסף, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (יד, ב), אשכחן גוי דכל קנינו בכסף. ולא ראיא היא לפירוש רבינו תם, דמפרש התם: דוקא בעבר עברי קאמר, שאין בו קנין אחר. דשטר לא ידעין ביה אפילו בישראל אלא מדהוקש לאמה העבריה, ואמה העבריה לאחרא, אבל בגוי, דלא שייך ביה קדושין – ליכא למילף מאחרא. ועוד, תניא התם: "מכסף ומקנתו" – בכסף הוא נקנה, ואינו נקנה בתבואה וכלים, דהיינו חליפין. משמע דהוא הדין בשטר אינו נקנה, דאפילו כל שוה היה ממועט התם "מכסף" אי לאו דכתיב "שכ"י לרבות שוה כסף בכסף. אבל בעלמא אומר רבינו תם: דאדרבה, אין קנינו של גוי בכסף אלא במשיכה. וכדריב' יוחנן קיימא לן, דרדשי (בכורות יג, ב) "מיד עמיתך" בכסף, הא מיד גוי – במשיכה. וכן בפרק בתרא דעבודה זרה (עא, א) מסיק דמשיכה לגוי קונה. והוא דקאמר הכא: וגוי מכי מטו זוזי לדידה אסתלק ליה – היינו משום דמצינו בגוי קנין כסף בעפרון, ושטר ודאי לא קנה בגוי, משום דישאל גופיה לא קנה בשטרא אלא מ"ספר המקנה" דירמיה, והתם ישראל הוה. וישאל אף קנה עד דמט

שטרא לדידה – שהיו עומדים במקום שבותבין את השטר. וקשיא לרבינו שמשון בן אברהם: דאמאי לא קנה בכסף גרידא, מעפרון, בל דחומר מגופה: גופו באחת ממנו בשתיים? כדאמרין בבכורות בפרק שני (יג, א), דליכא למימר שאינו גומר בדעתו לקנות עד שיהיה בשטר, דמאחר שהגוי מסתלק – למה לא יגמור בדעתו לקנות. ויניחו להיות הפרק: והוה לן למימר דהוי כאילו פירש "אי בעינא בבספא אקני", מהאי טעמא דפרשיית גרצין לומר: דאנן סהדי שלא היה בדעתו אלא כמות שהוא רגיל לקנות עם ישראל, דהיינו בשטר, מולא פירש "אי בעינא בבספא אקני". אבל קשיא לקנות משמון בן אברהם: דברכין שני דבכורות (שם) אמר רבי יצחק: ישראל שנתן מעות לגוי בבמה בדיניהן, אף על פי שלא משך – קנה, וחייבת בבכורה. ואמאי לא אמרין: אף על גב דקנה מן התורה, כדאמר אביי התם: בדיניהם שפסקה לזון תורה – "מיד עמיתך" במשיכה, הא מיד גוי בכסף, מכל מקום אין בדעתו לקנות אלא עד שימשוך, כמו שהוא רגיל לקנות עם ישראל, כדאמרין הכא ויש לומר: דהתם בדיניהם קאמר. ונראה דשרי לישראל לתבוע מינייהו מעותיו, אף על פי שמתוך כך יחזור הקרקע ויגזול את המחזיק, דברין קא תבע ליה, דלא נתן לו מעות אלא על מנת שתבא הקרקע לידו. ואם המחזיק יכול לישטם מן הגוי – ישמט, אף על פי שהלוקח מפסיד. אך אם המחזיק בעי לפרוע לו מעותיו, אם יפקיענו הראשון הקרקע מידו על ידי גוי – נראה דהוה ליה מסור ממש. באבי דמשמרי הוה כו' – והא דאמר ב"היגיון" (גטין נח, ב) דאזול מרותייהו דבאגי, ואזיל גידול בר רעלאי ויהיב טסקא תלת שנין, ולכי גידול בר מרותייהו הדרא להו, ולא אמרין כיון דלא יהיב טסקא הופקעה מידם וזכה בה גידול בר רעלאי. דהתם מיייר כגון שאמרו מרותייהו לבני באגי שיהיו הקרקע ויורעו ויבאלו פירות ויפרעו טסקא עד שיהיו. ונתרבו להם בני באגי ונתנו לגידול, הלכך לא הופקעה מידם, ובשיחורו חזרו לזון, אבל הכא הוה משמרי בשביל המס שלא רצו לפרוע.

אם

ליה למימר עובדא, ולכך לא חשש לתרץ. ואביי מהדר ליה דמההוא עובדא ליכא לאיתויי ראיא. ומיהו, רב יוסף לא חזר בו, דמכל מקום שמואל אמרה, כדאמר בסמוך. והאי דקשיא ליה דינא דמלכותא דינא – רב יוסף לא סביירא ליה האי דאמר אביי "ומלכא אמר לא ליכול ארעא אלא בשטר", דלאו דינא דמלכותא הוא, אלא בחוקה נמי ליכול. בדורא דמלכותא דינא, אי נמי, כפר של רועים. אתא לקמיה דרב יהודה – ורוב מעשי שמע משמואל רב. דורא דרענא קאמרת – בתמיה, וכי משם אתה מביא ראיא דנכסי הגוי הרי הן כמכדבר? באגי מיטמרי – שדות טמונות, שלא היו הבעלים נותנים את המס למלך, אלא מבריהן עצמן. דאינו גופייהו – בעלים ראשונים לא הוה יהיב טסקא, ומדינא דמלכותא לא היה בידם דבעלים כח למכור, ומכרן בטל. וזה השני שהחזיק – קנה בדינא דמלכותא, שהתנה בחוקתו על מנת ליתן את הטסקא למלך, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא – ליכול ארעא בחוקה בלא שטרא. אבל בקרקע שהיא ירושה לגוי מאבותיו, ומכרה – לעולם אימא לך: אם בא אחר והחזיק בה – מוציאין אותה מידו, ומחזירין לראשון כשיהיה לו השטר מן המוכר.

ושאינה מסוימת במצריה, עד כמה? אמר רב פפא: כדאילו תיירא דשורי והדר. אמר רב יהודה אמר שמואל: נכסי גוי הרי הן כמכדבר, כל המחזיק בהן זכה בהן; מאי טעמא? גוי מכי מטו זוזי לדידה אסתלק ליה, ישראל לא קני עד דמטי שטרא לדידה. הלכך הרי הן כמכדבר, וכל המחזיק בהן זכה בהן. אמר ליה אביי לרב יוסף: מי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל: דינא דמלכותא דינא, ומלכא אמר: לא ליכני ארעא אלא באגרתא אמר ליה: אנא לא ידענא, עובדא הוה בדורא דרענא, בישראל דבון ארעא מגוי, ואתא ישראל אחרינא רפיך בה פורתא, אתא לקמיה דרב יהודה, אוקמה בידא דשני. אמר ליה: דורא דרענא קאמרת? התם פאגי מטמרי הוה, דאינוהו גופייהו לא הוה יהיב טסקא למלכא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא. רב הונא זבן ארעא מגוי, אתא ישראל אחר רפיך בה פורתא, אתא לקמיה דרב נחמן, אוקמה בידיה. אמר ליה: מאי דעתיד? דאמר שמואל: נכסי גוי הרי הן כמכדבר, וכל המחזיק בהם זכה? ליעבר

אמרה שמואל, דאם כן קשיא דשמואל אדשמואל, דאמר דינא דמלכותא דינא. ולי נראה דהלכתא כשמואל, דהא רב נחמן, דדיינא הוי והלכתא כוותיה בדיני, דן כוותיה לקמיה. וגם הרבה אמוראים כשמואל סביירא להו לקמן, וסליק שמעתין בהכי. והא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא – רב יוסף עצמו היה יודע תירוצו לדבר, דאמר ליה לאביי: אנא לא ידענא עובדא היכי הוה כו' – לא חשש לתרץ, מאחר דהוה מייית ראיא מעובדא. כי מטו זוזי לדידה – מן הלוקח. אסתלק ליה – הגוי, שהרי כל קנינו של גוי בכסף, כדאמרין בפרק קדושין (יד, ב), ומשקבל המעות – לגבי ידידה הויא מכירה גמורה, שאין יכולין עוד לחזור בה. וישראל לא קני במתן מעות עד דאתא שטרא לדידה, כדאמרין בקדושין. וכדפרשיית לעיל, דאפילו מישראל חברה לא קני בזוזי עד שיכתוב לו את השטר, וכל שכן מגוי, דסתם גוים אנשים הם ואין בדעתו לקנות בלא שטר. והלכך, אי אתא ישראל אחרינא רפך ביה פורתא מקמי האי – קנה. ודוקא בלוקח מגוי, אבל לוקח מישראל חבירו, נדד דלא קני לוקח עד דאתי שטרא לדידה – אחר מיהא אין יכול לקדם ולהחזיק, שהרי עדיין ברשות מוכר קיימא, שכל זמן שלא החזיק הלוקח או לא בא השטר לידו – יכולין שניהם לחזור זה בזה. מי אמר שמואל הכי – דקני ליה שני לארעא דגוי בחוקה בלא שטר מן הגוי? והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא – כל מסיס וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם – דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו. והלכך דין גמור הוא, ואין למוחקי בממון חבירו על פי חוק המלך כהנהג בעיר משום גזל. ומלכא אמר – לא ליכול ארעא שום מחזיק בארעא אלא אם כן שני בידו שני מכירה מן המוכר, דהיינו יקנה או מחזיק, והואל ואין לו שטר מן הגוי? אלא לוקח ראשון יקנה בדינא דמלכותא לכי אתי שטריה דגוי לדידה. אמר ליה אנא לא ידענא – רב יוסף נמי בעל כרחך הוה ידע להא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. והא דקמהדר ליה לאביי "אנא לא ידענא כו'" – ודאי היה יודע תירוצו לדבר, אלא דעדיף

ליה למימר עובדא, ולכך לא חשש לתרץ. ואביי מהדר ליה דמההוא עובדא ליכא לאיתויי ראיא. ומיהו, רב יוסף לא חזר בו, דמכל מקום שמואל אמרה, כדאמר בסמוך. והאי דקשיא ליה דינא דמלכותא דינא – רב יוסף לא סביירא ליה האי דאמר אביי "ומלכא אמר לא ליכול ארעא אלא בשטר", דלאו דינא דמלכותא הוא, אלא בחוקה נמי ליכול. בדורא דמלכותא דינא, אי נמי, כפר של רועים. אתא לקמיה דרב יהודה – ורוב מעשי שמע משמואל רב. דורא דרענא קאמרת – בתמיה, וכי משם אתה מביא ראיא דנכסי הגוי הרי הן כמכדבר? באגי מיטמרי – שדות טמונות, שלא היו הבעלים נותנים את המס למלך, אלא מבריהן עצמן. דאינו גופייהו – בעלים ראשונים לא הוה יהיב טסקא, ומדינא דמלכותא לא היה בידם דבעלים כח למכור, ומכרן בטל. וזה השני שהחזיק – קנה בדינא דמלכותא, שהתנה בחוקתו על מנת ליתן את הטסקא למלך, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא – ליכול ארעא בחוקה בלא שטרא. אבל בקרקע שהיא ירושה לגוי מאבותיו, ומכרה – לעולם אימא לך: אם בא אחר והחזיק בה – מוציאין אותה מידו, ומחזירין לראשון כשיהיה לו השטר מן המוכר.

ליעבר

ושאינה מסוימת במצריה – אלא בקעה גדולה, ופתוחה לשדות אחרים או לרשות הרבים, עד כמה צריך לחפור ויקנה כולה אליבא דרב? דהא ודאי לשמואל לא חשיבא מסוימת טפי משאינה מסוימת, דאפילו במסוימת קאמר לא קנה אלא מכוש, וכל שכן בשאינה מסוימת. יש מפרשים בענין אחרים, ולא נהירא לי כלל. כדאילו

תיירא דתורי והדר – כשיחורש צמד בקר שורה אחת מקצה גבול שדה עד קצהו והדר, ובחזרתו יעשה עוד שורה אחרת, דהיינו שתי שורות על פני כל השדה משפתו אל שפתו ממזרח למערב, מתוך כך קנה כל השדה גם מן הצפון לדרום. דכיון דחרש שתי שורות על פני כל אורך השדה או על כל רחבו – כאילו חרש כולה, שהרי החזיק בן מראשו ועד סופו. כן נראה בעיני. אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי הגוי – שמכרם הגוי לישראל, שקבל הגוי הדמים ממנו, ועדיין לא החזיק בה ישראל זה הקונה אותם. הרי הן כמכדבר – הפקר. כדמפרש לקמן, שאם קדם ישראל אחר והחזיק בהם – קנה, כאילו הן נכסי הגוי שמו. ויש מפרשין דמעות מיהא יחזיר ללוקח ראשון. ולי אין נראה כלל, דאם כן מאי הרי הן כמכדבר? אלא זכה בהן לגמרי. ואם יכול לוקח ראשון לזון עם הגוי ולהוציא ממנו מעותיו – יעשה, ואם לאו – יפסיד. ומיהו נראה בעיני דהאי שני רשע מקרי, דכיון דיהיב לוקח ראשון זוזי – לא גרע מעני המחזיק בחברה ובא אחר ונטלה, דמקרי רשע ההוא אחר. ופירש רבינו חננאל דלית להלכתא כשמואל. ומשום דמקשי עלה אביי איך דשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא, ובא רב יוסף לתרץ, והקשהו אביי ואמר דמעולם

אמרה שמואל, דאם כן קשיא דשמואל אדשמואל, דאמר דינא דמלכותא דינא. ולי נראה דהלכתא כשמואל, דהא רב נחמן, דדיינא הוי והלכתא כוותיה בדיני, דן כוותיה לקמיה. וגם הרבה אמוראים כשמואל סביירא להו לקמן, וסליק שמעתין בהכי. והא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא – רב יוסף עצמו היה יודע תירוצו לדבר, דאמר ליה לאביי: אנא לא ידענא עובדא היכי הוה כו' – לא חשש לתרץ, מאחר דהוה מייית ראיא מעובדא. כי מטו זוזי לדידה – מן הלוקח. אסתלק ליה – הגוי, שהרי כל קנינו של גוי בכסף, כדאמרין בפרק קדושין (יד, ב), ומשקבל המעות – לגבי ידידה הויא מכירה גמורה, שאין יכולין עוד לחזור בה. וישראל לא קני במתן מעות עד דאתא שטרא לדידה, כדאמרין בקדושין. וכדפרשיית לעיל, דאפילו מישראל חברה לא קני בזוזי עד שיכתוב לו את השטר, וכל שכן מגוי, דסתם גוים אנשים הם ואין בדעתו לקנות בלא שטר. והלכך, אי אתא ישראל אחרינא רפך ביה פורתא מקמי האי – קנה. ודוקא בלוקח מגוי, אבל לוקח מישראל חבירו, נדד דלא קני לוקח עד דאתי שטרא לדידה – אחר מיהא אין יכול לקדם ולהחזיק, שהרי עדיין ברשות מוכר קיימא, שכל זמן שלא החזיק הלוקח או לא בא השטר לידו – יכולין שניהם לחזור זה בזה. מי אמר שמואל הכי – דקני ליה שני לארעא דגוי בחוקה בלא שטר מן הגוי? והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא – כל מסיס וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם – דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו. והלכך דין גמור הוא, ואין למוחקי בממון חבירו על פי חוק המלך כהנהג בעיר משום גזל. ומלכא אמר – לא ליכול ארעא שום מחזיק בארעא אלא אם כן שני בידו שני מכירה מן המוכר, דהיינו יקנה או מחזיק, והואל ואין לו שטר מן הגוי? אלא לוקח ראשון יקנה בדינא דמלכותא לכי אתי שטריה דגוי לדידה. אמר ליה אנא לא ידענא – רב יוסף נמי בעל כרחך הוה ידע להא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. והא דקמהדר ליה לאביי "אנא לא ידענא כו'" – ודאי היה יודע תירוצו לדבר, אלא דעדיף

ליה למימר עובדא, ולכך לא חשש לתרץ. ואביי מהדר ליה דמההוא עובדא ליכא לאיתויי ראיא. ומיהו, רב יוסף לא חזר בו, דמכל מקום שמואל אמרה, כדאמר בסמוך. והאי דקשיא ליה דינא דמלכותא דינא – רב יוסף לא סביירא ליה האי דאמר אביי "ומלכא אמר לא ליכול ארעא אלא בשטר", דלאו דינא דמלכותא הוא, אלא בחוקה נמי ליכול. בדורא דמלכותא דינא, אי נמי, כפר של רועים. אתא לקמיה דרב יהודה – ורוב מעשי שמע משמואל רב. דורא דרענא קאמרת – בתמיה, וכי משם אתה מביא ראיא דנכסי הגוי הרי הן כמכדבר? באגי מיטמרי – שדות טמונות, שלא היו הבעלים נותנים את המס למלך, אלא מבריהן עצמן. דאינו גופייהו – בעלים ראשונים לא הוה יהיב טסקא, ומדינא דמלכותא לא היה בידם דבעלים כח למכור, ומכרן בטל. וזה השני שהחזיק – קנה בדינא דמלכותא, שהתנה בחוקתו על מנת ליתן את הטסקא למלך, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא – ליכול ארעא בחוקה בלא שטרא. אבל בקרקע שהיא ירושה לגוי מאבותיו, ומכרה – לעולם אימא לך: אם בא אחר והחזיק בה – מוציאין אותה מידו, ומחזירין לראשון כשיהיה לו השטר מן המוכר.

בבא בתרא דף נד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) פג

28 דְּעֵצָא, בְּיִשְׂרָאֵל דְּזִבְנֵי אֲרָעָא – שְׁקֵנָה קִרְקַע בְּכֶסֶף מְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים,
29 ועדיין לא הגיע השטר לידי הישראל, וְאֵתָא יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵינָא רְפִיק בָּהּ
30 פּוֹרְתָא – ובא ישראל אחר והחזיק בה על ידי חפירה מועטת, אֵתָא לְקַמְיָה
31 דְּרַב יְהוּדָה – בא הקונה לפני רב יהודה, שברוב הדינים היה דן לפי מה
32 ששמע משמואל רבו, אִוקְמָה בִּידָא דְּשִׁנִּי – והעמיד רב יהודה את הקרקע
33 ביד השני שהחזיק בה, ומוכח ממעשה זה ששמואל סובר שהשני שהחזיק
34 בקרקע, זכה בה אף שלא קיבל שטר.
35 אֲמַר לִיה אַבִּי לִרְבִּי יוֹסֵף, דִּינָא דְּרַעוּתָא קְאָמְרַת – האם מהמעשה שהיה
36 בדורא דרעותא אמרת להביא ראיה, הרי הָתָם בְּאֵי מְמַרְי הָווּ – שדות
37 טמונים היו, כלומר שבעליהם היו מטמינים את עצמם, דְּאִינְהוּ גּוֹפִיָּהּוּ לֹא
38 הָווּ יְהִיבֵי טַסְקָא לְמַלְכָּא – שהם עצמם לא היו משלמים את מס הקרקע
39 למלך, וּמַלְכָּא אֲמַר מָאן דִּיהִיב טַסְקָא לִיכּוּל אֲרָעָא – והמלך אמר שרק
40 מי שמשלם את מס הקרקע אוכל את פירותיה, ואם כן לבעלים לא היה כח
41 למכור את הקרקע לאחרים, ולכן העמיד רב יהודה את הקרקע ביד השני
42 שהחזיק בה על מנת לשלם מס למלך אף שאין לו שטר, אבל אין להוכיח
43 ממעשה זה שאף אם מכר הנכרי קרקע שבאה לו בירושה מאבותיו ושכחו
44 למוכרהו סובר שמואל שיזכה בה המחזיק, כיון שמדין המלכות אין לקנות
45 קרקע אלא בשטר.
46 הגמרא מביאה מעשה נוסף בנכרי שמכר קרקע לישראל בכסף, ובא ישראל
47 אחר והחזיק בה בזמן שעדיין לא הגיע השטר ליד הקונה: רַב הוֹנָא זָבֵן
48 אֲרָעָא מְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים – קנה קרקע מנכרי בכסף ועדיין לא הגיע השטר
49 לידו, אֵתָא יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי רְפִיק בָּהּ פּוֹרְתָא – ובא ישראל אחר והחזיק בה
50 על ידי חפירה מועטת, אֵתָא לְקַמְיָה דְּרַב נַחֲמָן – בא המחזיק בחפירה לפני
51 רב נחמן, אִוקְמָה בִּידָהּ – והעמיד רב נחמן את הקרקע בידו, אֲמַר לִיה רַב
52 הוֹנָא לִרְבִּי נַחֲמָן, מָאן דְּעֵתִיד – מפני מה היתה דעתך לדון כן, האם משום
53 שהנך סובר כשמואל, דְּאֲמַר שְׁמוּאֵל נִכְסֵי עוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָרִי הֵן בְּמַדְבָּר,
54 וְכָל הַמַּחְזִיק בָּהֶם זָכָה,

מבררת הגמרא: וְשִׁאֲמָה מְסוּיָמָת בְּמַצְרֵיהּ – ואם אין השדה מסומנת
בגבוליה, אלא פתוחה לשדות שסביבה, עַד בָּמָה צָרִיךְ לַחְפּוֹר כְּדִי לַקְנוֹת
את כולה לשיטת רב. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב פָּפָא, בְּרִאיוֹל הִינָּה
דְּשׁוּרִי – כשיחשו צמד שורים שורה אחת בשדה כגון ממזרח למערב,
וְהָרִי – ויחזרו לחרוש את אותו הצד ממערב למזרח, ונמצא שחרש שתי
שורות על פני כל השדה לארכה או לרחבה, ומכיון שחרש והחזיק בשדה
מראשה ועד סופה, קנה את כל השדה.
קנין הנכרי הוא רק בכסף, וכשנותן לו הקונה מעות, מסתלקת בעלות הנכרי
מהחפץ. הגמרא דנה מה הדין כשמכר הנכרי קרקע לישראל, ולאחר שנתן
הקונה מעות החזיק בהם אחר: אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, נִכְסֵי עוֹבֵד
בּוֹכְבִּים שמכרם לישראל בכסף, ועדיין לא החזיק בהם הקונה, הָרִי הֵן
בְּמַדְבָּר – כהפקר, וְכָל הַמַּחְזִיק בָּהֶן – כל ישראל אחר שעשה בהם קנין
מועט והחזיק בהם, זָכָה בָּהֶן. מָאן טַעְמָא – מה הטעם בדין זה. משום
שְׁעוֹבֵד בּוֹכְבִּים מְכִי מְטוּ זִוְיָ לִידָהּ – מיד כשבאו מעות הקונה לידי, וְאֶסְתַּלַּק לִיה – נסתלקה בעלותו ואינו יכול לחזור בו מהמכירה, כיון שנכסיו
נִקְנִים בְּקִנְיָן כֶּסֶף בְּלִבָּד, והקונה הִיִּשְׂרָאֵל לֹא קָנִי אותם עַד דְּמַטִּי שְׁמִירָא
לִידָהּ – עד שיבוא שטר המכר לידו (במקום שרגילים לכתוב שטר), הִלְכָּד
– כיון שאין לא לנכרי ולא לישראל בעלות עליהם כל זמן שלא בא השטר
ליד הישראל, לִכֵּן הָרִי הֵן בְּמַדְבָּר, וְכָל הַמַּחְזִיק בָּהֶן זָכָה בָּהֶן.
אבוי מקשה על דינו של שמואל מדין אחר שאמר שמואל: אֲמַר לִיה אַבִּי
לְרַב יוֹסֵף, מִי אֲמַר שְׁמוּאֵל חָבִי – וכי כך אמר שמואל, שהמחזיק קנאה
בלא שקיבל מן העובד כוכבים שטר, וְהָאֲמַר שְׁמוּאֵל, דִּינָא דְּמַלְכוּתָא
דִּינָא – דין המלכות הוא דין גמור, וּמַלְכָּא אֲמַר לֹא לִקְנִי אֲרָעָא אֶלָּא
בְּאִינְרֵתָא – והמלך אמר שלא יקנו קרקע אלא בשטר מכירה, ומן הדין היה
שיקנה אותה הקונה הראשון כשיבוא השטר לידו.
אֲמַר לִיה רַב יוֹסֵף לַאֲבִי, אֵנָּה לֹא יִדְעָנָא – איני יודע לתרץ את דברי
שמואל, אבל עוֹבְדָא הָהוּא – מעשה כזה היה בְּמָקוֹם שִׁמּוֹ דְּרִוּא

אגרות קודש

בי"ה, י"ט תשרי, תשכ"א

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ יושב על מדין,

מנהל עדתו במישרין מו"ה שלמה שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתב כת"ר מזי"ך אלול, בו כותב אודות לימוד תורה ברבים, דברי אגדה ומוסר.

והרי ידועים דברי רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה, והשולחן ערוך - פסוק בנגלה
דתורה, באגה"ק שלו (תניא ח"י"ד) סי' כ"ג) אשר האגדה שבסי' ע"י רוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת
עונותיו של אדם כמבואר בכהאריז"ל - דברים נפלאים ונצורים.

ויחי רצון שיוסיף בהאמור כהנה וכהנה ומתוך שמחה וטוב לבב, וכחוראת המורה הגדול רבנו
הרמב"ם בספרו יד החזקה בסיום וחותרם הלכות לולב.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן
כתבו, וזכות פעולתו האמורה, תעמוד לו לבשר טוב בכל האמור.

בברכה לבשו"ט.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום, והנני חותם בשמו.

בבקשתו נשלח לו בפ"ע סי' תניא קדישא ועוד.

1 אַם כֵּן, לִיעֲבֹד לִי מֶרַחֲמֵי דְשִׁמְוֹאֵל – פסוק לי בדין אחר שאמר שמואל,
2 דְאִמֵּר שְׁמוּאֵל לַעֲלִי (נד), שהמחזיק בנכסי הגר על ידי חפירה מועטת, לֹא
3 קָנָה אֶלֶּא מְקוֹם מְבוֹשׁוֹ וְחִפְרִיתוֹ בְּלִבָּד, ולפי זה קנה השני רק את מקום
4 חפירתו, שהרי החזיק בהפקר שהוא נכבסי הגר.
5 אִמֵּר לִיהִי רַב נַחֲמָן לִרְבֵּי הוֹנָא, בְּהֵאֵי – בהלכה זו, אִנָּא (בשמעתין)
6 [בְּשִׁמְעִיתִין] סְבִירָא לִי – אני סובר בשמועתך, דְאִמֵּר רַב הוֹנָא אִמֵּר רַב
7 (שם), לִבְיָן שְׁנִיבֶשׁ בְּהֵאֵר מְבוֹשׁ אַחֵר, קָנָה בְּוִלָּה, ולכן לא פסקתי לך
8 בשמואל בזה.
9 הגמרא מביאה שיטות אמוראים שפסקו בשמואל: שֶׁלֹּחַ רַב הוֹנָא בְּרֵי אֲבִין,
10 יִשְׂרָאֵל שְׁלֵקָה וְקָנָהוּ – קנהו וְשִׁדָּה מְעוּבָד בּוֹכְבִּים בְּכֶסֶף, וְכָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר
11 וְהַחֲזִיק בָּהּ כְּשַׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ הַשֹּׁטֵר לִיד הַקּוֹנֶה, אֵין מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוֹ
12 שֶׁל שֹׁנֵי, וכדברי שמואל לעיל (נד). וְכֵן הָיָה רַבִּי אֲבִין וְרַבִּי אִילְעָא וְכָל
13 רַבּוֹתֵינוּ שְׁוִין בְּדָבָר.
14 הגמרא מביאה עוד דינים שאמר שמואל בענין דינא דמלכותא דינא: אִמֵּר
15 רַבָּה, הֲנִי תֵּלֵת מִיָּלִי – שלושה דברים אלו, אִישְׁתַּעֲי לִי – אמר לי עוֹקֵבֵין
16 בְּרֵי נַחֲמָיָה רִישׁ גְּלוּתָא – ראש הגלות, מְשֻׁמִּיָּה דְשִׁמְוֹאֵל. א. דִּינָא
17 דְּמַלְכוּתָא דִּינָא – דין המלכות הוא דין גמור. ב. וְאִרְסוּתָא דְּפִרְסָא –
18 חוקת הפרסיים בקרקע הם עַד אֲרֻבַּעִין שָׁנִין, שמדין המלכות אם החזיקו
19 בה ארבעים שנה, היא הוכחה שהקרקע שלהם גזול אותה.
20 ג. וְהֲנִי וְהָרֹוּי – עשירים בעלי קרקעות, שהיו קונים מעבדי המלך את
21 קרקעות עניי העיר שלא שילמו עליהם מס, דְּוִבִין אֲרֻבָּא לְמִסְקָא – אם קנו
22 קרקע על מנת לשלם עליה מס, וְכִינְהוּ וְכִינִי – קנו אותה, ולא יוכל בעל
23 הקרקע להוציאה מידם כשירצה לשלם את המס, שמדין המלכות מי
24 שמשלם את המס הוא יושב בקרקע. אומרת הגמרא: וְהֲנִי מִיָּלִי לְמִסְקָא –
25 דין זה אינו אלא כשמוכרו את הקרקע מחמת שלא שילם בעל הקרקע את
26 המס שמוטל עליה, אֲכָל לְבָרָא – אם מכרוה משום שלא שילם את מס
27 הגולגולת שמוטל על האדם, לֹא קנו אותה, ויכול בעל הקרקע להוציאה
28 מידם. מֵאִי מִצְטָא – מה הטעם בחילוק זה. משום שְׁבָרָא, אֲכָלָהּ וְנִגְבְּרִי
29 מִנָּה – הוא תשלום שמוטל על ראשו של אדם עבור עצמו ולא עבור
30 קרקעו, ולכן אין גובה המלך מקרקעו אם אינו משלם אותה, אלא יתפשוהו
31 עד שישלם, או יכרו מהעיר.
32 רַב הוֹנָא בְּרִיהִי דְרַב יְהוֹשֻׁעַ חֵלֵק וְאִמֵּר, שְׁאִפִּילוּ שְׁעָרֵי דְכָמָא – שעורים
33 תלושים שמונחים בכדו, והוא הדין כל מטלטלי, מְשִׁתַּעְבְּדִי לְבָרָא –
34 משתעבדים למס הגולגולת, וכל שכן קרקעותיו, ולכן אף במס זה אם מכרו
35 עבדי המלך את הקרקע מחמת שלא שילם, אין יכול בעל הקרקע להוציאה
36 מיד הקונה.
37 מַקְשָׁה הגמרא: אִמֵּר רַב אֲשִׁי, אִמֵּר לִי הוֹנָא בְּרֵי נָתָן, קָשִׁי וְנִתְקַשְׁהוּ בְּהֵאֵר
38 אִמֵּימֵר, אִם בֵּן בְּטָלָתְ בְּאוֹתָהּ מַלְכוּת אֶת יְרוּשָׁתָּה בְּגוֹ הַבְּבוֹר שֶׁמִּקְבֵּל
39 בְּנַכְסֵי אֲבִיו פִּי שְׁנִים (ורבים כא יז), שהרי אם מת אביו קודם ששילם את המס
40 של שנה זו לא יטול פי שנים, דְּהִנָּה לִיהִי רֵאוּי, כיון שכל נכסי האב
41 משועבדים למלך והם כגבויים כבר, נמצא שהם רק ראויים לבוא לאב
42 כשישלם, והדין הוא שֶׁאֵין הַבְּבוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנִים בְּנַכְסֵי רֵאוּי לְבוֹא
43 לְאֲבִיו, בְּבִמְוָחָק – כמו שנטול מנכסים שכבר מוחזקים אצלו.
44 מתרץ רב אשִׁי: אִמֵּר לִיהִי רַב אֲשִׁי לְהוֹנָא בְּרֵי נָתָן, אִי הָכִי, אִפִּילוּ מִסְקָא נָמִי
45 – יקשה לאמימר גם במס המוטל על הקרקע, שהרי אמרו לעיל לדברי הכל,
46 שאין מוציאים קרקע מהלוקח כשמוכרו אותה עבדי המלך מחמת שהבעלים

47 לא שילמו את המס המוטל עליה, ומוכח שגם עבור מס זה משתעבדים
48 קרקעותיו למלך, ואם כן אין תתקיים ירושת בכור בקרקעות. אֶלֶּא בְּהֵאֵר אִת
49 לָךְ לְמִימֵר – אלא מה יש לך לומר במה שלא הוקשה לו ממס זה, דְּיָהִיב
50 מִסְקָא וּמִית – שנתן האב את מס הקרקע בתחילת השנה ואחר כך מת,
51 שבאופן זה מתקיים ירושת בכור כיון שכבר היו הנכסים ברשות האב קודם
52 מיתתו, הָכָא נָמִי דְּיָהִיב בְּרָנָא וּמִית – גם במס הגולגולת יש לך לומר
53 שתתקיים כשנתן האב מס זה קודם שמת וכבר היה מוחזק בנכסיו.
54 הגמרא דנה אם ההלכה כרב הונא בריה דרב יהושע: אִמֵּר רַב אֲשִׁי, אִמֵּר
55 לִי הוֹנָא בְּרֵי נָתָן, שְׁאִילְתֵּינְהוּ לְסַפְּרֵי דְרַבָּא – שאלתי את כותבי השטרות
56 אצל רבא, וְאִמְרוּ לִי, הֲלָבְתָא בְּרַב הוֹנָא בְּרִיהִי דְרַב יְהוֹשֻׁעַ. וְלֹא הָיָא –
57 אמנם אין ההלכה כן, וְהָתָם לְאוּקוּמִי מִלְּתִיהִי הוּא דְאִמֵּר – שם השיבו
58 סופרי רבא שההלכה כמותו, רק משום שרצו לקיים את השטרות שכתבו
59 כשמוכרו עבדי המלך קרקעות שלא שילמו עליהם את מס הגולגולת,
60 ושתתקיים המכירה על ידי השטרות.
61 הגמרא מביאה עוד דינים שאמר רב אשי לענין תשלום מס: וְעוֹד אִמֵּר רַב
62 אֲשִׁי, פְּרִדְכָת – אדם בטל שאינו עוסק במלאכה ובלימוד, ובדבר המועיל
63 לעולם, מְסִייעָא בְּהֵאֵר – צריך לסייע בתשלום המס שמוטל על בני העיר
64 מחמת שהוא לא שילם, ואף שאינו עושה ריוח בעיר. וְהֲנִי מִיָּלִי – דין זה
65 אינו, אלא דְּאִצְלִיתִיהּ מְתָא – כשהצילוהו בני העיר מלשלם את המס
66 שתבעו ממנו, כגון שקצב המלך על בני העיר סכום מס לשנה, וגבו עבדי
67 המלך מכל אדם לפי אומד דעתם, ומאדם זה גבו הרבה, אך מחמת שאמרו
68 להם בני העיר שאין לו ממון, הפחיתו מחלקו והצילוהו על בני העיר, שבזה
69 צריך לשלם להם כיון שהם הצילוהו. אֲכָל אֲנִידִיקָא – עבדי המלך
70 שתובעים מכל אחד את חלקו במס, ולא תבעו מאדם זה מחמת ששכחוהו
71 או שמחלו לו כשראו שאין לו ממון, סְנִיעָתָא דְשִׁמְיָא הָיָא – סייעו אותו
72 מהשמים שימחלו לו, ולכן אינו צריך לשלם לבני העיר, ואף שמוטל עליהם
73 לשלם חלקו.
74 הגמרא לעיל (נג) הביאה את דינו של רב אסי בשתי שדות של גר ומיצר
75 אחד ביניהן, שאם החזיק באחת מהן ונתכוין לקנות גם את חברתה, לא קנה
76 את חברתה. הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רב אסי בענין זה: אִמֵּר רַב אֲסִי
77 אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, תְּמַצֵּר – שביל העשוי להפריד בין השדות, וְהֶחָצִיב – אילן
78 או עשב שיונק רק מהקרקע שכנגדו, מְפַסְיָקִין בְּנִבְכָּסֵי הָרַר אם היה אחד
79 מהם בין שתי שדותיו, שאם החזיק באחת מהן, לא קנה את השניה. אֲכָל
80 לְעִנְיָן פָּאָה וְנוֹמָאָה שיתפרש ענינם להלן, לֹא.
81 הגמרא מביאה את דעת רבין שחולק על רב אסי: בִּי אֶתָּא וְכִשְׁבָּא רַבִּין
82 מארץ ישראל לבבל אִמֵּר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְפָּסִיקִים אִפִּילוּ לְעִנְיָן פָּאָה
83 וְנוֹמָאָה.
84 נאמר בתורה (ויקרא טו ט) וּבְקָצְרְכֶם אֶת קְצִיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּתַת שְׂדֶךְ
85 לְקָצֵר וגו', והיינו שבקצירת שדה צריך שלא לקצור מעט תבואה בסוף
86 השדה, ולהניחה לעניים. הגמרא מבארת מה ענין הפסקת מיצר וחצב לגבי
87 פאה. מבררת הגמרא: פָּאָה מֵאִי הָיָא – מה מחדש לנו דין ההפסקה של
88 מיצר וחצב לגבי פאה. משיבה הגמרא: דִּתְנִין – ששנינו במשנה (פאה פ"ב
89 מ"א), וְאִלּוּ מְפַסְיָקִין בֵּין הַשְּׂדוֹת ואפילו הן של איש אחד לְעִנְיָן פָּאָה, והיינו
90 שאם נמצא אחד מדברים אלו ביניהן, צריך להניח פאה בכל אחת מהשדות
91 בפני עצמן, תְּנַחֵל – קרקע קשה מלאה אבנים ואינה ראויה לזריעה,
92 וְהַשְׁלֹולִית – מקום שמתקבצים בו מי גשמים,

בבא בתרא. פרק שלישי – חזקת הבתים דף נה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) פה רש"י תוספות

ליעבר לי מר כאידך דשמואל – כיון דכשמואל סבירא לך, ולא לינקי אלא ההוא פורתא דרפק. והא לא מצי למימר: ליעבר לי מר כאידך דשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא, ולא לינקי אלא בשטר. דכיון דמודי רב הונא דשמואל אמרה להדיא דנכסי הגר הרי הן כדבר – על כרחך זקוק אתה לתרץ דלא תקשי שמואל אדשמואל, וכדפרישית לעיל. אין מוציאין

ב' – כשמואל. וכן היו רבותינו ב' – כל זה שלח רב הונא בר אבין. דינא דמלכותא דינא – ב"הגזול קמא" (בבא קמא ק"ג, ב) אמר: תדע דקטילו דיקלי וגשרי גשרי ועברין עליהו. דאריסא דפרסאי ארבעין שנין – חזקת פרסיים ארבעים שנים היא על ידי דינא דמלכותא. דאף על גב דלא קני איניש אלא בשטר, מיהו, אם החזיק בה גוי ארבעים שנים, ובא ישראל וקנה ממנו – הוי קנין גמור, ולא יוכל ישראל אחר לומר "שלי היא שגולה גוי ממני". ואף על גב דאמרין (בבא בתרא לה, ב): ישראל הבא מחמת הגוי הרי הוא בגוי, ואין לו חזקה אלא בההוא שטרא שמכרה ישראל לגוי – הכא יש לו חזקה. אי נמי, אתא לאשמועין דאף על גב דבשאר מקומות הויא חזקה לישראל בשלש שנים, בארץ פרס אינה חזקה בפחות מארבעים שנים, דדינא דמלכותא הוא שם כן. הני זחרורי – בעלי נחלות העשירים קונים מעבדי המלך שדות עניי העיר, שאין יוכלין ליתן תסקא למלך, וכן פורעין את המס, ומחזיקין בקרקעות בשביל המס. שכן דינא דמלכותא: דמאן ידדיב תסקא ליכול ארעא, כדאמר לעיל. זבנייהו זבני – מה שקונין הקרקע מעבדי

המלך בשביל המס שנותנים – מכרן קיים, דדינא דמלכותא דינא. ואם יחזרו בעלים ראשונים, או יתעשרו, ויאמרו להחזיר המס להני זחרורי – לא יוכלו לערער על הני זחרורי כלל, דזבנייהו זבני. וזחרורי – על שם נחלה שקרי ויהרא לקמן, בפרק ה"מוכר את הבית" (סא, ב): ואי אמר ליה "זיהרא" – אפילו בוסתני ופרדסי. והילך תלת מילי: קמיתא – דינא דמלכותא דינא, ובאריסא דפרסאי, והני זחרורי שתלזין דינא דמלכותא דינא – הרי תלת. והני מילי – דזבנייהו זבני – אי זבין לטסקא, בשביל מס הקרקע שלא נתנו הבעלים. אבל לכרגא – בשביל כסף גולגולתא שלא פרעו מכרו להם עבדי המלך קרקעותיו של זה – לא הוו זבני, דאין זה דינא דמלכותא לגבות הקרקע בשביל מס הראש, כי אם בשביל מס הקרקע. אקרקפתא דגברא מנה – או יתפשו עד שיתן מאליו, או יכרו מן העיר. ודך מלתא גמרא קאמר ליה. אפילו שערי דכרא – שכבר נתלשו מן הקרקע ומונחין בכדו, וכל שכן קרקע עצמה. ולא שנא זבין ארעא לטסקא או לכרגא – זבנייהו זבני, דהכי הוי דינא דמלכותא. שערי דכרא – כלומר, לא מטלטלין שיש לו בעולם משועבדין למלך בשביל מס ראשו. והכא דלא פרע – נתחייב כל אשר לו, ומי שיקנה מעבדי המלך בין קרקעות בין מטלטלין – זבנייהו זבני. אם כן – דאפילו שערי דכרא משתעבדי לכרגא, היכי יתקיים הכתוב דכתיב (דברים כא) "בכל אשר ימצא לך? הרי באותה המלכות בטלת ירושת בנו הבכור. דכל ממון האב, אם מת ולא פרע עדין כרגא דשנה זו – הוה ליה ממון ראו, דאינו מחזק בו כלל כי אם המלך, דשעבוד המלך עדיף משאר שעבודין וכגוון דמי. ומיהו, לאו אתקפתא מעלייתא היא, דאיכא למימר: אין הכי נמי, תבטל ותבטל לשם, ובשאר מקומות יתקיים. דשביקה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה. אי הכי אפילו טסקא נמי – רב אשי הוא דקפריך עליה דאמימר הכי, דכיון דקשיא ליה לאמימר הכי – אפילו כי אמרין ארעא לטסקא אשתעבדא לדברי הכל – אם כן בטלת בקרקעות ירושת בנו הבכור. אלא מאי אית לך למימר – היכי דמי דלא תבטל – כגון ידדיב טסקא של אותה שנה בתחלת השנה ומיהו, דעד סוף השנה אינה משועבדת למלך עוד, והוה ליה מחזק, ויטול בה בכור פי שנים. הכא נמי וכו'. ולא היא התם – לית הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. דלא משתעבדי לא קרקעות ולא מטלטלין לכרגא, ואי זבין לכרגא – לא הוו זבנייהו זבני, דכרגא אקרקפתא דגברא מנה. ואינהו ספרי דרבא דאמרי הלכתא כרב הונא – לאוקומי מלתייהו בעו, לקיים מעשיהם וטרתו שכתבו על מכירת קרקעות שנמכרו לכרגא, ובאו לומר דמשתעבדי לכרגא, כדי שיהו המכירות והשטרות קיימין. ומיהו, שלא כדין נכתבו השטרות ונמכרו הקרקעות, והדרי זבני. פרידב – אדם בטל ממלאכה ומלמוד ומדרך ארץ, ואין עוסק בישובו של עולם כלל. מסייע מתא – הוא חייב בעול הקהל, ואף על פי שהוא אינו עושה ריוח בעיר. והני מילי – דמסייע ליתן במס הקהל. כגון דאצילית מתא – עבדי המלך היו תובעים לו לבדו, והם הצילוהו והקלו במשאו בטענותם, שאמרו עליו שאין לו ממון, ומתוך כך נתרבה מס שלחן והכביד עולו יותר. כגון שהמלך גייל ליקח מכולן מס קצוב לשנה, ובאו לתבוע לכל אחד כפי אומד דעתם עד שיעלה גיבויים לחשבון מס הקצוב, והיו שואלין לזה יותר מדאי, והם הפצוהו ופטרנהו, ומה שפחתו מזה – יגבו מן השאר. אבל אנדיסקי – ממונן של מלך הרגילין לגבות מכל בית ובית מכל איש איש עד שיעלה החשבון למס הקצוב, ושכחוהו לזה, או לא רצו לשלוא לו כלום בשביל שהוא אדם בטל וסבורין שישן לו ממון, וגבו לו המס מכל השאר. אף על פי שהעבדי עליהם המס כדי שזיה לזה ליתן – שטר, דסייעתא דשמיא הוה שמחלו לו. הפצר והחצב ב' – שתי שדות של גר, ומצר אחד ביניהן, החזיק האחר מן – לא קנה את הבתירה, אלא האי דאחזיק ביה לבדו קנה, כדאמר רבי יוסי בר חנינא לעיל בשמעתתא. והוא הדין אם אין שם מצר, אבל יש חצב בטעו ביניהם – מפסיק חצב – הוא אילן או עשב שבו תיחם יהושע את ארץ ישראל, לפי שיורד ויונן כנגדו, ואינו יונן לא מכאן ולא מכאן, כדאמר (ביצה כד, ב): חצובא מקטע רגילין דרשעים, שמשיגין גבול רעיהו, וזה אינו משיג גבול אחר. אבל לענין פאה או טומאה לא – הוי הפסק, לחשבן שתי שדות. אלא ניח פאה אחת על שניהם, הואיל וסומכין זה לזה. דמן התורה אין מצר מפליג קרקע המחוברת לחיבה שתי פאות. ומיהו, לגבי חזקה די לנו אם קנה במכשוד אחד שדה אחת, דהא אפילו בשדה אחת איכא למאן דאמר לא קנה אלא מקום מכושו, וכל שכן בשתי שדות – לדברי הכל דלא קנה אלא מה שהחזיק. וסברא בעלמא הוה, דחזקה מעלייתא בעינן שיחזיק בכל השדות. פאה וטומאה – לקמיה מפרש מאי נפקא מינה בין שדה אחת לשתיים. אפילו לפאה ולטומאה – דמאי שנא מחזקה. פאה מאי היא – לגבי מאי מהני הפסק. דתנן – דהפסק מחייב להניח פאה בכל אחת. הנחל – "נחל איתן אשר לא יעבר בו ולא יורע" קרקע קשה מלא צרורות ואבנים, שאין ראוי לזריעה. והשלוות – קברתה מי גשמים. "איהבונס צאן לזיר" (בבא קמא סא, א). מאי שלולית? אמר ר' יהודה אמר שמואל: מקום ששוללן מי גשמים שם. רב ביבי אמר רבי יוחנן: אמת המים המחלקת שלל לאגפיה.

אם כן בטלת ירושת בנו – דבשלמא מכל אדם שיש עליו כתובת אשה ובעל חוב, אף על פי שנכסים משועבדין להן – מכל מקום אין ירושת בנו הבכור בטילה, משום דמלוה ואשה מחסרי גובינא, וצריכי אדרכתא ואברתא ושומא. אבל למס המלך – אפילו קרקע שוה אלף זוז משועבדת לדבר מועט. והקרקעות עיקר הן של המלך, וכבר הוה מחזק, ולא מחסרי גובינא, רבינו יצחק ורבינו תם. אנדיסקי פירוש: כותבי שטרות המלך. דדיסקא הוא שטר, כדאמר ב"הגזול בתרא" (בבא קמא ק"ב, ב). האי מאן דקטש דיסקא מבית דין הגדול, ובפסק "השולח" (גיטין לו, א): מעיקרא במאי אפקיהו – בדיסקי.

דך
אבין ורבי אילעא וכל רבותינו שוין בדבר. אמר רבה, הני תלת מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל: דינא דמלכותא דינא, ובאריסא דפרסאי עד ארבעין שנין, והני זחרורי דזבין ארעא לטסקא – זבניהו זבני. והני מילי לטסקא, אבל לכרגא לא; מאי טעמא? פרגא אקרקף דגברי מנה. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אפילו שערי דכרא משתעבדי לכרגא. אמר רב אשי: אמר לי הונא בר נתן, קשי בה אמיתרי: אם כן, בטלת ירושת בנו הבכור, דהוה ליה ראוי, ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק אמרי ליה: אי הכי, אפילו טסקא נמי אלא מה אית לך למימר? דיהיב טסקא ומית, הכא נמי – דיהיב פרגא ומית. אמר רב אשי, אמר לי הונא בר נתן: שאולתינהו לספרי דרבא, ואמרו לי: הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. ולא היא, התם לאוקומי מליתיה הוא דאמר. ואמר רב אשי: פרידבך מסייע מתא. והני מילי דאציליתיה מתא, אבל אנדיסקי – סיעתא דשמיא היא. אמר רב אשי אמר רבי יוחנן: המצר והחצב מפסיקין בגנסי הגר, אבל לענין פאה וטומאה – לא. פי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אפילו לפאה וטומאה. פאה – מאי היא? דתנן, ואילו מפסיקין לפאה: הנחל, ושלולית, ורידך

והני זבנייהו זבני – מה שקונין הקרקע מעבדי המלך בשביל המס שנותנים – מכרן קיים, דדינא דמלכותא דינא. ואם יחזרו בעלים ראשונים, או יתעשרו, ויאמרו להחזיר המס להני זחרורי – לא יוכלו לערער על הני זחרורי כלל, דזבנייהו זבני. וזחרורי – על שם נחלה שקרי ויהרא לקמן, בפרק ה"מוכר את הבית" (סא, ב): ואי אמר ליה "זיהרא" – אפילו בוסתני ופרדסי. והילך תלת מילי: קמיתא – דינא דמלכותא דינא, ובאריסא דפרסאי, והני זחרורי שתלזין דינא דמלכותא דינא – הרי תלת. והני מילי – דזבנייהו זבני – אי זבין לטסקא, בשביל מס הקרקע שלא נתנו הבעלים. אבל לכרגא – בשביל כסף גולגולתא שלא פרעו מכרו להם עבדי המלך קרקעותיו של זה – לא הוו זבני, דאין זה דינא דמלכותא לגבות הקרקע בשביל מס הראש, כי אם בשביל מס הקרקע. אקרקפתא דגברא מנה – או יתפשו עד שיתן מאליו, או יכרו מן העיר. ודך מלתא גמרא קאמר ליה. אפילו שערי דכרא – שכבר נתלשו מן הקרקע ומונחין בכדו, וכל שכן קרקע עצמה. ולא שנא זבין ארעא לטסקא או לכרגא – זבנייהו זבני, דהכי הוי דינא דמלכותא. שערי דכרא – כלומר, לא מטלטלין שיש לו בעולם משועבדין למלך בשביל מס ראשו. והכא דלא פרע – נתחייב כל אשר לו, ומי שיקנה מעבדי המלך בין קרקעות בין מטלטלין – זבנייהו זבני. אם כן – דאפילו שערי דכרא משתעבדי לכרגא, היכי יתקיים הכתוב דכתיב (דברים כא) "בכל אשר ימצא לך? הרי באותה המלכות בטלת ירושת בנו הבכור. דכל ממון האב, אם מת ולא פרע עדין כרגא דשנה זו – הוה ליה ממון ראו, דאינו מחזק בו כלל כי אם המלך, דשעבוד המלך עדיף משאר שעבודין וכגוון דמי. ומיהו, לאו אתקפתא מעלייתא היא, דאיכא למימר: אין הכי נמי, תבטל ותבטל לשם, ובשאר מקומות יתקיים. דשביקה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה. אי הכי אפילו טסקא נמי – רב אשי הוא דקפריך עליה דאמימר הכי, דכיון דקשיא ליה לאמימר הכי – אפילו כי אמרין ארעא לטסקא אשתעבדא לדברי הכל – אם כן בטלת בקרקעות ירושת בנו הבכור. אלא מאי אית לך למימר – היכי דמי דלא תבטל – כגון ידדיב טסקא של אותה שנה בתחלת השנה ומיהו, דעד סוף השנה אינה משועבדת למלך עוד, והוה ליה מחזק, ויטול בה בכור פי שנים. הכא נמי וכו'. ולא היא התם – לית הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. דלא משתעבדי לא קרקעות ולא מטלטלין לכרגא, ואי זבין לכרגא – לא הוו זבנייהו זבני, דכרגא אקרקפתא דגברא מנה. ואינהו ספרי דרבא דאמרי הלכתא כרב הונא – לאוקומי מלתייהו בעו, לקיים מעשיהם וטרתו שכתבו על מכירת קרקעות שנמכרו לכרגא, ובאו לומר דמשתעבדי לכרגא, כדי שיהו המכירות והשטרות קיימין. ומיהו, שלא כדין נכתבו השטרות ונמכרו הקרקעות, והדרי זבני. פרידב – אדם בטל ממלאכה ומלמוד ומדרך ארץ, ואין עוסק בישובו של עולם כלל. מסייע מתא – הוא חייב בעול הקהל, ואף על פי שהוא אינו עושה ריוח בעיר. והני מילי – דמסייע ליתן במס הקהל. כגון דאציליתיה מתא – עבדי המלך היו תובעים לו לבדו, והם הצילוהו והקלו במשאו בטענותם, שאמרו עליו שאין לו ממון, ומתוך כך נתרבה מס שלחן והכביד עולו יותר. כגון שהמלך גייל ליקח מכולן מס קצוב לשנה, ובאו לתבוע לכל אחד כפי אומד דעתם עד שיעלה גיבויים לחשבון מס הקצוב, והיו שואלין לזה יותר מדאי, והם הפצוהו ופטרנהו, ומה שפחתו מזה – יגבו מן השאר. אבל אנדיסקי – ממונן של מלך הרגילין לגבות מכל בית ובית מכל איש איש עד שיעלה החשבון למס הקצוב, ושכחוהו לזה, או לא רצו לשלוא לו כלום בשביל שהוא אדם בטל וסבורין שישן לו ממון, וגבו לו המס מכל השאר. אף על פי שהעבדי עליהם המס כדי שזיה לזה ליתן – שטר, דסייעתא דשמיא הוה שמחלו לו. הפצר והחצב ב' – שתי שדות של גר, ומצר אחד ביניהן, החזיק האחר מן – לא קנה את הבתירה, אלא האי דאחזיק ביה לבדו קנה, כדאמר רבי יוסי בר חנינא לעיל בשמעתתא. והוא הדין אם אין שם מצר, אבל יש חצב בטעו ביניהם – מפסיק חצב – הוא אילן או עשב שבו תיחם יהושע את ארץ ישראל, לפי שיורד ויונן כנגדו, ואינו יונן לא מכאן ולא מכאן, כדאמר (ביצה כד, ב): חצובא מקטע רגילין דרשעים, שמשיגין גבול רעיהו, וזה אינו משיג גבול אחר. אבל לענין פאה או טומאה לא – הוי הפסק, לחשבן שתי שדות. אלא ניח פאה אחת על שניהם, הואיל וסומכין זה לזה. דמן התורה אין מצר מפליג קרקע המחוברת לחיבה שתי פאות. ומיהו, לגבי חזקה די לנו אם קנה במכשוד אחד שדה אחת, דהא אפילו בשדה אחת איכא למאן דאמר לא קנה אלא מקום מכושו, וכל שכן בשתי שדות – לדברי הכל דלא קנה אלא מה שהחזיק. וסברא בעלמא הוה, דחזקה מעלייתא בעינן שיחזיק בכל השדות. פאה וטומאה – לקמיה מפרש מאי נפקא מינה בין שדה אחת לשתיים. אפילו לפאה ולטומאה – דמאי שנא מחזקה. פאה מאי היא – לגבי מאי מהני הפסק. דתנן – דהפסק מחייב להניח פאה בכל אחת. הנחל – "נחל איתן אשר לא יעבר בו ולא יורע" קרקע קשה מלא צרורות ואבנים, שאין ראוי לזריעה. והשלוות – קברתה מי גשמים. "איהבונס צאן לזיר" (בבא קמא סא, א). מאי שלולית? אמר ר' יהודה אמר שמואל: מקום ששוללן מי גשמים שם. רב ביבי אמר רבי יוחנן: אמת המים המחלקת שלל לאגפיה.

1 דרך היחיד ודרך הרבים – בירושלמי פריך. אמאי איצטרך למיתני דרך הרבים? דכין
2 דתנא דדרך היחיד מפסיק, כל שכן דרך הרבים ומשני: משום סיפא נקטין, דקתני:
3 הכל מפסיק לזרעים, ואין מפסיק לאילנות אלא גדר כו', וקא משמע לן דאפילו דרך
4 הרבים לא מפסיק לאילן. ומפרש נמי אמאי תנא שביל הרבים, כיון דתנא שביל היחיד
5 מפסיק, דמשום אילן לא צריך למיתנייה – כיון
6 דאשמועינן דאפילו דרך הרבים לא מפסיק
7 לאילן, כל שכן שביל הרבים. אלא אתא
8 לאשמועינן דשביל הרבים נמי בעינן שיהא
9 קבוע בימות החמה ובימות הגשמים. והשתא
10 איצטרך למיתני כוליה; שביל היחיד –
11 לאשמועינן דמפסיק לזרעים אף על גב דגרע
12 מכולהו, ודרך הרבים – אשמועינן דלא מפסיק
13 לאילן, ודרך היחיד – אשמועינן דלא בעינן
14 קבוע, ושביל הרבים – אשמועינן דבעינן קבוע.
15 ואין להקשות: דלא ליתני שביל הרבים, ואנא
16 ידענא דבעינן קבוע, מדתנן דרך היחיד. דאי לא
17 בעי – לא ליתני דרך היחיד אלא ליתני שביל
18 הרבים, דהוי רבוחא טפי. או איפכא, דלא ליתני
19 דרך היחיד ואנא ידענא דלא בעינן קבוע,
20 מדתנן שביל הרבים ולא תנא דרך היחיד דהוי
21 רבוחא טפי. דהא אי לאו דתנא תריוויה – לא הוה ידענא די מנייהו מפסיק טפי; דרך
22 היחיד רוח טפי, ושביל הרבים בקעי ביה רבים. **רבי** אליעזר מטהר – רבינו שמואל
23 בן מאיר פירש דפליגי, דרבי אליעזר חשיב ליה ספק ספיקא, ורבנן לא חשיבי ליה אלא
24 ספיקא אחת. ורש"י פירש בפרק בתרא דעבודה זרה (ע, א) דאיירי בשדה מלאה
25 טומאה. ופליגי, דרבי אליעזר סבר אף על גב דליכא אלא חדא ספיקא, כיון דליכא
26 ספק מגע אלא ספק ביאה – טהור. והיינו טעמא, דטומאה מטוטה גמרינן, וגבי טוטה
27 הוי ספק מגע ולא ספק ביאה, דודאי (נטהרה) וצריך להיות: נסתרה. וחכמים מטמאין,
28 כיון דאין כאן אלא ספיקא אחת. וסוגיא דעבודה זרה מוכחת כפירוש רש"י, דרבי
29 אליעזר מטהר אפילו בספיקא אחת. דקאמר: עובדא דהוה בנהרדעא, ואמר שמואל:
30 חומרא שרי. כמאן – כרבי אליעזר, דאמר ספק ביאה טהור. פירוש: דמטעם רוב גבוי
31 ישראל נינהו לא מצין למימר דשרא שמואל כדשרא רבא לעיל בעובדא דפומבדיתא.
32 דדוקא בפומבדיתא הוה רוב גבוי ישראל, דרעים הוין, כדאמרין לעיל (מו, א): תא אחוי לך רבאי דפומבדיתא, ואמרין (חולין קכו, א): פומבדיתא לווין – אשני אושפין.
33 ומשני לה: שאני התם, כיון דאיכא דפתחי לשם ממונא דהוה ליה ספק ספיקא. פירוש: ספק גבוי גוים ספק גבוי ישראל, ואם תמצא לומר גוים – אימור לא נגע, כיון ידיעי
34 על ידי ריח שהיה יין לא היו חוששין כו'. משמע דלמאי דהוה בעי לאוקומי כרבי אליעזר, דסלקא דעתך דלא פתחי לשם ממונא, ובודאי נגע – הוי שרי אף על גב דליכא
35 אלא חדא ספיקא. אם גוים אם ישראלים, משום דהוי ספק ביאה אם באו גוים לשם או לאו. ומיהו, קשה מדהוה פולמוס (עבודה זרה ע, ב) דסליק לנהרדעא ושיריה רבי
36 אלעזר, וקאמר רב דימי: לא ידענא אי משום דסבר כרבי אליעזר דסבר ספק ביאה טהור, אי משום רוב דאתו בהדי דפולמוס ישראל נינהו. ופריך: ספק ביאה? ספק מגע הוא
37 ומשני: כיון דפתוח חביות טובא – אימור אדעתא דממונא פתח, וכספק ביאה דמי. ואף על גב דתלינן אדעתא דממונא והוי ספק ספיקא אפילו הכי לא שרי אלא לרבי אליעזר,
38 ולעיל שרי שמואל בהאי טעמא אפילו לרבנן. ופירש רש"י התם: גבוי נהרדעא לא הוה ידעי אם רוב גוים או רוב ישראלים, ושרי אפילו לרבנן, דספק ספיקא הוי. אבל הנהו
39 דאזלי בתר פולמוס – הוה ידעי רבי אליעזר דשרא אם רוב ישראל הם או רוב גוים. הלכך, אף על גב דאיכא למימר דאתו אדעתא דממונא, ליכא אלא חדא ספיקא. אלא
40 הוי רוב גוים, ושרי לרבי אליעזר כיון דפתוח חביות טובא, דמוכחא מילתא דלשם ממון באו ולא מנסכי. דהוי כבולשת שבנסה לעיר בשעת מלחמה, דקתני: אלו ואלו מותרות.
41 הלכך, אף על גב דספק מגע הוא, כיון דמוכחא מילתא לקולא – כספק ביאה דמי. ומיהו, קשה לרבינו תם לשני הפירושים: בדמסכת טהרות (פרק ששי משנה ד) מוכח דרבנן
42 מטמאין אפילו בספק ספיקא, דתנן: כל שאתה יכול לרבות ספיקות וספיקי ספיקות, ברשות היחיד – טמא, ברשות הרבים – טהור, כיצד כו', ואחר כך קתני: הנכנס לבקעה
43 בימות הגשמים דמיתני הכא. ומיהו, ההוא דעבודה זרה נובל לפרש כשיטת רש"י, דרבי אליעזר שרי אפילו בספיקא אחת, כדמוכח הסוגיא. ורבנן, נהי דבטומאה מחמירי לטמאות
44 אפילו בספק ספיקא, בין נסך שריא ספק ספיקא. ורבינו תם מפרש: דפליגי, דרבנן מטמאין אפילו בכמה ספיקות, משום דמן הדין אפילו בחדא ספיקא טהור, דאוקמה אחזקיה,
45 וילפינן מטוטה דטמא – ואם כן מה לי חדא ספיקא מה לי תרי ספיקי, דהא אפילו בחדא ספיקא הוה לן למימר דטהור. ורבי אליעזר סבר: אין לך בו אלא חידוש, ודוקא
46 חדא ספיקא טמא. ואתי שפיר ההוא דפולמוס, דמשמע אפילו בספק ספיקא לא שרי אלא לרבי אליעזר דוקא. ובההיא עובדא דנהרדעא לא גריס רבינו תם "לא, שאני התם"
47 כו', דלהאי גריסא משמע דמודו רבנן דבספק ספיקא שרי, ורבי אליעזר שרי אפילו בספיקא אחת. אלא מפרש רבינו תם: כמאן – כרבי אליעזר, בנתינתא גריס. והדר גריס:
48 האי ספק ביאה ספק מגע הוא ולא דוקא ספק מגע קאמר, דאדרבה ספק ביאה הוא, דספק אם באו גוים שם אם לאו, דאימור ישראל נינהו, אלא לספיקא אחת קרי ספק
49 מגע. דספק ביאה דרבי אליעזר היינו ספק ספיקא. והכי פריך: והא ספיקא אחת היא, ואפילו לרבי אליעזר לא שרי בספיקא אחת ואם תאמר: ומנא לן דלרבנן אפילו בין נסך
50 אסרי בספק ספיקא? ויש לומר: דבכמה דוכתי מדרמא במסכת עבודה זרה חומרא דין נסך לחומרא דטהרות. **רבי** אליעזר מטהר – נראה דגרסינן "רבי אלעזר", דאי רבי אליעזר
51 – היכי בעי למימר כפריה בתרא דעבודה זרה (ע, א) דשמואל רבי אלעזר כרבי אליעזר? והא שמואל רבי אלעזר אית להו סוף פרק קמא דנדה (ח, א) דאין הלכה כרבי אליעזר
52 בסדר טהרות אלא בארבע, ודך בסדר טהרות היא **בהעלם** אחד חייב – אפילו בשתי רשויות. ותימה: דאמר רבא בפרק "המוציא יין" (שבת פ, א): הוציא חצי גרוגרת והציאו
53 וחור והוציא חצי גרוגרת והעבירה דרך עליה – חייב. מה צריך דרך עליה? הא לא בעי הכא אלא לרשות אחת, אפילו רחוקות זו מזו ויש לומר: דודאי בלא דרך עליה חייב, והא
54 דנקט דרך עליה – לאשמועינן דאם העביר תוך שלשה לחצי גרוגרת המונחת – דחייב, אף על גב דלא הוי תוך שלשה לקרקע. והקשה רבינו תנאלי: לרבי יוסי דשתי רשויות,
55 אמאי פטרי? והאמר בפרק "הבונה" (שם קד, ב): כתב אות אחת בטבריא ואת אחת בצפורי – חייב, מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי וגריס רבינו תנאלי: מרשות אחת – חייב,
56 משתי רשויות – פטור. אם הוציא חצי גרוגרת משתי רשויות לרשות הרבים – פטור, אבל אם ברשות אחת לקחה, אפילו חלקה והוציאה לשתי רשויות – חייב, דמחוסר קריבה
57 לאו כמחוסר מעשה דמי. ולרבינו יצחק נראה דלאו פירכא היא, דלא דמי, דהתם שם המלאכה כתיבה, וכתיבה נגמרה כשיכתוב שתי אותיות, ואפילו רחוקות זו מזו. אבל הכא –
58 שם המלאכה היא הוצאה, וכשהוציא לשתי רשויות – אכתי לא נגמרה הוצאה עד שיקרבו.

1 דרך הרבים – שש עשרה אמה רוחב, דרך היחיד ארבע אמות. ו"לא זו אף זו" קתני.
2 **שביל הרבים** – שהולכין שם רבים ברגליהן. אבל דרך הרבים – מקום הילוך
3 העגלות והסוסים. וכולה "לא זו אף זו" קתני. **הקבוע בין בימות החמה** – ואפילו
4 בימות הגשמים. שאין רגילים להלך בבקעה, מהלכין שם. שאין חרישה חוריעה לשם.
5 **טומאה מאי היא** – מאי הפסק שייך בשדה
6 לענין טומאה? דתנן כו' – ואליבא דרבי
7 אליעזר הוא דשייך הפסק, כדמפרש ואזיל.
8 **בימות הגשמים** – הויה רשות היחיד
9 לטומאה. וספיקה טמא, שהרי אין מהלכין
10 בה בני אדם, שלא לקלקל חוריעה. הלכתי
11 למקום הלו – נכנסתי בבקעה זו. וחכמים
12 מטמאים – דסוף סוף מה לי שדה אחת מה
13 לי שתי שדות – חדא ספיקא הויא, שמא הלך
14 עד הקבר והאחיל, שמא לא הלך – וספיקו
15 טמא. **ספק ביאה טהור** – היכא דמספקא
16 ליה אם נכנס באותה שדה, ואם תמצא לומר
17 נכנס – ספק אם בא עד מקום טומאה אם
18 לאו, וספק ספיקא הוא, וטהור. אבל היכא
19 דליכא אלא ספק מגע, דפשיטא ליה דנכנס
20 באותה שדה, אלא שספק לו אם נגע בקבר
21 אם לאו – חדא ספיקא הוא, וטמא. והלכך לרבי אליעזר, אי מפסיק מצר וחצב
22 בינתים וטומאה באחת מהן, ואין יודע באיזה מהן נכנס – ספק ביאה הוא, וטהור.
23 ואי ליכא מצר בינתים – ספק מגע איכא ולא ספק ביאה, דכולהו שדה אחת הן,
24 וטמא. וקדיקין גמרא דלרבין אמר רבי יוחנן דוקא פאה וטומאה, אבל לשבת –
25 לא הוי הפסק. אי מפסיק מצר וחצב בין שני רשות הרבים, והוציא חצי גרוגרת
26 בזה ואחר כך הוציא חצי גרוגרת בשני – חייב, דאפילו לרבי יוסי דפטרי בשני
27 רשויות, דאין המצר מפסיק לשני רשויות. במסכת שבת תנן: המוציא אוכלין
28 חייב בגרוגרת. דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא חשיבא הוצאת דבר
29 חשוב בפחות מכגרוגרת. **בהעלם אחד חייב** – שלא נודע לו בינתים שהוא
30 שבת, ידידיעה מחלקת.

ברשות

1 דרך הרבים – שש עשרה אמה רוחב, דרך היחיד ארבע אמות. ו"לא זו אף זו" קתני.
2 **שביל הרבים** – שהולכין שם רבים ברגליהן. אבל דרך הרבים – מקום הילוך
3 העגלות והסוסים. וכולה "לא זו אף זו" קתני. **הקבוע בין בימות החמה** – ואפילו
4 בימות הגשמים. שאין רגילים להלך בבקעה, מהלכין שם. שאין חרישה חוריעה לשם.
5 **טומאה מאי היא** – מאי הפסק שייך בשדה
6 לענין טומאה? דתנן כו' – ואליבא דרבי
7 אליעזר הוא דשייך הפסק, כדמפרש ואזיל.
8 **בימות הגשמים** – הויה רשות היחיד
9 לטומאה. וספיקה טמא, שהרי אין מהלכין
10 בה בני אדם, שלא לקלקל חוריעה. הלכתי
11 למקום הלו – נכנסתי בבקעה זו. וחכמים
12 מטמאים – דסוף סוף מה לי שדה אחת מה
13 לי שתי שדות – חדא ספיקא הויא, שמא הלך
14 עד הקבר והאחיל, שמא לא הלך – וספיקו
15 טמא. **ספק ביאה טהור** – היכא דמספקא
16 ליה אם נכנס באותה שדה, ואם תמצא לומר
17 נכנס – ספק אם בא עד מקום טומאה אם
18 לאו, וספק ספיקא הוא, וטהור. אבל היכא
19 דליכא אלא ספק מגע, דפשיטא ליה דנכנס
20 באותה שדה, אלא שספק לו אם נגע בקבר
21 אם לאו – חדא ספיקא הוא, וטמא. והלכך לרבי אליעזר, אי מפסיק מצר וחצב
22 בינתים וטומאה באחת מהן, ואין יודע באיזה מהן נכנס – ספק ביאה הוא, וטהור.
23 ואי ליכא מצר בינתים – ספק מגע איכא ולא ספק ביאה, דכולהו שדה אחת הן,
24 וטמא. וקדיקין גמרא דלרבין אמר רבי יוחנן דוקא פאה וטומאה, אבל לשבת –
25 לא הוי הפסק. אי מפסיק מצר וחצב בין שני רשות הרבים, והוציא חצי גרוגרת
26 בזה ואחר כך הוציא חצי גרוגרת בשני – חייב, דאפילו לרבי יוסי דפטרי בשני
27 רשויות, דאין המצר מפסיק לשני רשויות. במסכת שבת תנן: המוציא אוכלין
28 חייב בגרוגרת. דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא חשיבא הוצאת דבר
29 חשוב בפחות מכגרוגרת. **בהעלם אחד חייב** – שלא נודע לו בינתים שהוא
30 שבת, ידידיעה מחלקת.

אבל

וְהָרִיב הַרְבֵּים – מקום להילוך הסוסים והעגלות שרחבו שש עשרה אמה, וְהָרִיב הַחֵיד – מקום כזה שרחבו ארבע אמות, וְשָׁבִיל הַרְבֵּים – מקום צר להילוך אנשים ברגליהם, ורבים הולכים בו, וְשָׁבִיל הַחֵיד – מקום צר שהולך בו איש אחד לשדוה, הַקְּבוֹעַ – שרגילים ללכת בשבילים אלו בקביעות בִּין בִּימֹת תַּחֲמָה וּבִין בִּימֹת הַנְּשָׁמִים, כיון שאין זורעים וחורשים שם, ואין חשש שיתקלקלו הזרעים.

הדברים שנשנו במשנה זו מפסיקים בין השדות, לחייב פאה על כל אחת ואחת. ונחלקו רב אסי ורבין בדעת רבי יוחנן אם גם מיצר וחצב מפסיקים לענין פאה כמו לענין חזקה בנכסי הגר, רב אסי אמר שאינם מפסיקים, כיון שהשדות סמוכות זו לזו, ואין מיצר וחצב חשובים הפסקה בין שתי שדות מחוברות כדי לחייב שתי פאות. אך לענין חזקה מפסיקים, כיון שמסביר צריך להחזיק בהן בחזקה מעולה בלא שום דבר המחלק אותן, שהרי אפילו בשדה אחת נחלק שמואל ואמר (לעיל נד.) שאם חפר בה חפירה מועטת כדי לקנות את כולה, לא קנה אלא את מקום החפירה, כל שכן כשיש הפסקה כל שהיא כגון מיצר וחצב, שצריך לעשות קנין בכל אחת לדברי הכל. ורבין אמר שמפסיקים, כיון שאינו מחלק בין פאה לחזקה בנכסי הגר, וכמו שבחזקה דם הפסק, אף לענין פאה דם הפסק.

הגמרא מבארת מה ענין הפסקת מיצר וחצב לגבי טומאה. מבררת הגמרא: טוּמְאָה מֵאֵי הִיא – מה מחדשת לנו הפסקת מיצר וחצב לגבי טומאה. משיבה הגמרא: דִּתְנִן במשנה (טהרות פ"ז מ"ד), הַנֶּכְנֵם לְבִקְעָה – מקום שיש בו הרבה שדות, בִּימֹת הַנְּשָׁמִים שדינו אז כרשות היחיד כיון שהשדות זורעות אז, ואין רבים מהלכים בו מחשש לקלוקל הזרעים, וְטוּמְאָה – וידוע שיש קבר בַּשָּׂדֶה פְּלוּנִית שבבקעה, וְאִמֵּר הנכנס, ודאי הִלְכְתִּי לְמָקוֹם הַלֵּז – לבקעה, וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם נִכְנַסְתִּי לְאוֹתוֹ מָקוֹם – לשדה שיש בה קבר וְאִם לְאוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר וְהַכְּמִים מְטַמְּאִין, ויבוארו טעמיהם להלן.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי אליעזר: שֶׁהִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִמֵּר (טהרות פ"ז מ"ד), סֵפֶק בִּיאָה – אם הספק הוא האם בא למקום הטומאה, מחזיקים אותו בתורת מְטַהֵר, כיון שיש כאן 'ספק ספיקא', א. האם נכנס כלל למקום הטומאה. ב. אף אם נכנס לשם, האם נגע שם בטומאה. ובספק ספיקא דנים לקולא. סֵפֶק מִנֵּעַ טוּמְאָה – אם הספק הוא רק אם נגע בטומאה, הדין הוא שְׁמָמָא, כיון שיש כאן רק ספק אחד, וספק טומאה ברשות היחיד טמא. ודכמים משטמאים גם בספק אם בא למקום הטומאה סוברים, שמאזר

שודאי נכנס לבקעה, הרי הוא רק ספק אחד, האם הלך למקום הקבר והאחיל עליו ונטמא, אם לאו, ומה שהשדות מחולקות אינו מוסיף ספק, משום שכל הבקעה היא כשדה אחת.

ובשיטת רבי אליעזר נחלקו רב אסי ורבין בדעת רבי יוחנן כשיש חצב או מיצר בין השדות שבבקעה, שלרב אסי אין מפסיקים מיצר וחצב ביניהן, ואף רבי אליעזר יטמא בזה, שהרי הן כשדה אחת שיש בה קבר, והוא ודאי נכנס לשם, אלא שספק אם האחיל על הקבר אם לאו, ואם כן הוא רק ספק אחד וספק מגע. אבל לרבין מפסיקים מיצר וחצב ביניהן והן שתי שדות, ונקרא בזה לרבי אליעזר 'ספק ביאה' וטוהר, כיון שיש כאן שתי שדות, ואין ידוע אם נכנס לשדה שיש בה קבר ויש כאן ספק ספיקא.

הגמרא מביאה שרא נחלק על רבי יוחנן האם מיצר וחצב מפסיקים לענין שבת, וכמו שיתבאר להלן: מדייקת הגמרא ממה שאמר רבין בשם רבי יוחנן (לעיל ע"א) 'אפילו לפאה וטומאה', שהוא סובר שמיצר וחצב מפסיקים דווקא לענין נכסי הגר, פאה וטומאה, אֲבָל לְשָׁבָת – לענין שיפסיקו מיצר וחצב בין שתי רשויות לענין שבת, לֹא. רַבָּא חלק וְאִמֵּר, שְׁאִפִּילוּ לְעֵנִין שְׁבָת מפסיקים, ותתבאר מחלוקתם להלן.

אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת, היא הוצאה מרשות לרשות (שבת עג.), ואמרו במשנה (שם ע"ז) ששיעור הוצאה המחייבת בדברי מאכל הוא 'בגרוגרת', והיינו כתאנה יבשה. הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה רבנן ורבי יוסי בענין הוצאת דבר מאכל בשבת מרשות לרשות, ובשיטת רבי יוסי נחלק רבא על רבי יוחנן לגבי הפסקת מיצר וחצב: דִּתְנִיא בברייתא (שם פ.), שאם אדם שכח ששבת היום, והוציא דבר מאכל בשיעור חֲצִי גְרוּגְרָת ודהיינו חצי מהשיעור שמתחייב בו מרשות היחיד לרשות הרבים, וְהִנִּיחָהּ שם, וְחָזַר וְהוֹצִיא לרשות הרבים חֲצִי גְרוּגְרָת אַחֲרָת של דבר מאכל, הדין הוא שאם היו שתי ההוצאות בְּהֶעֱלָם אַחֵד – בשכחה אחת, שלא נזכר בין ההוצאות שהיום שבת, חָיִיב חטאת, כיון שלא היתה כאן ידיעת האיסור שמחלקת בין ההוצאות, והרי הוא כמוציא גרוגרת שלימה בבת אחת מרשות לרשות. אך אם הוציא את שני החצאים בְּשֵׁנִי הֶעֱלָמוֹת, והיינו שאחר הוצאת חצי הגרוגרת הראשונה נזכר ששבת היום, וחזר ושכח קודם שהוציא את חציה השני, פְּטוּר, כיון שידיעת האיסור בין ההוצאות מחלקת ביניהם, והרי הן כשתי שגגות. רַבִּי יוֹסִי חלק וְאִמֵּר, שְׁבָהֶעֱלָם אַחֵד

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תשרי, תשי"ב
ברוקלין.

האברך עוסק בצ"צ רב פעלים כו' יצחק צבי שי'

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מאור ערב היום הקדוש, עם המצורף אליו, ות"ח ת"ח על הבשורה טובה מהענינים בעיר גנים, ובודאי ההצלחה דעד עתה - תוסיף בהם, ובכללות המתעסקים ומשתדלים בעניני הרשת, כחות נוספים וחזקים, להרחבת הענינים ככל האפשרי, ואם המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, עאכז"כ שנים-שלשה ועוד. והרי נראה לעינים, שבהשתדלות מתאימה - אפשר להוסיף עוד עשיריות תלמידים-ות בגן וביה"ס. מובן שהנ"ל צריך להעשות באופן שלא להכניס ענין הנצחנות בהכנגד, שהרי דברי ודרכי תורתנו הם דרכי נועם וכמודגש בתורת החסידות.

ועי"פ האמור מובן, שנכון במאד וביותר - מה שעורכים בעיר גנים התועדות ושמחת בית השואבה וכיו"ב.

בברכת הצלחה בכל האמור, ועד לופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, ועד לנחלה בלי מצרים, המחכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

1 **בְּרִשׁוֹת אֶחָת** – אם הוציא את שני החצאים בשכחה אחת לרשות הרבים
2 אחת, **חֵיב**. אבל **בְּשְׁתֵּי רִשְׁוִיּוֹת** – אם הוציאם לשתי רשויות הרבים
3 שרחוקות זו מזו, ואפילו בשכחה אחת, **פְּטוּר**, כיון שכמו שדייעת האיסור
4 מחלקת בין ההוצאות, כך גם הרשויות מחלקות ביניהן, ואינן מצרפות אותן
5 למעשה הוצאה אחת.
6 ונחלקו רבין ורבא אם מייצר וחצב מפסיקים לדעת רבי יוסי בין שתי רשויות
7 הרבים, שלרבין אינם מפסיקים, כיון שאינם רשות בפני עצמם. ולרבא
8 מפסיקים, וכשיטתו להלן שאף דבר שאינו רשות מחלק בין הרשויות לרבי
9 יוסי.
10 הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים מה נחשב הפסק בין רשויות הרבים
11 לדעת רבי יוסי, ושיטת רבא ביניהם שהיא כשיטתו כאן שמיצר וחצב
12 מפסיקים לענין שבת: **וְאָמַר רַבָּה, וְהוּא –** מה שפטר רבי יוסי במוציא שני
13 חצאים לשתי רשויות הרבים, הוא רק **כְּשֵׁישׁ** רשות של **חֵיב** **חֲמָא**
14 שמפסיקה **בִּינֵיהֶם**, והיינו רשות היחיד, שהוצאה והכנסה מזו לזו אסורים
15 מן התורה וחייב עליהם חטאת, ומשום כך היא נחשבת לרשות בפני עצמה,
16 וחשובה להפסיק ביניהן, **אֲכָל** אם יש ביניהן **בְּרִמְלִית** שאיסורה מדרבנן,
17 **לֹא**, כיון שמן התורה היא מתבטלת לשתי הרשויות שבצידיה, ומודה רבי
18 יוסי שאם הוציא חצי גרוגרת לרשות הרבים שבצידיה האחד ועוד חצי
19 לרשות הרבים שבצידיה השני בהעלם אחד, חייב חטאת.
20 **אֲבִי חֶלֶק וְאָמַר, שְׁאִפִּילוּ בְּרִמְלִית** חשובה הפסק, **אֲכָל פִּסְלָא –** חתיכת
21 עץ או עמוד שגבוהים עשרה טפחים או פחות, ואין ברחבם ארבעה על
22 ארבעה טפחים, **לֹא**, כיון שאין בה מקום חשוב של ארבעה על ארבעה
23 טפחים, והיא מקום פטור, ואפילו מדרבנן מותר להוציא ממנה ואליה כיון
24 שהיא מתבטלת לרשויות שבצידיה.
25 **רַבָּא חֶלֶק עַל רַבָּה וְאֵבִי וְאָמַר, שְׁאִפִּילוּ פִּסְלָא** חשובה הפסק, כיון שאינה
26 גרועה ממיצר וחצב שאמר רבא לעיל שמפסיקים לענין שבת.
27 הגמרא מביאה ששיטת רבא כאן היא לשיטתו במקום אחר: **וְאָדָא רַבָּא**
28 **לְטַעֲמִיה** – דבר זה שאמר רבא לעיל (נה) שמיצר וחצב מפסיקים לענין
29 שבת, לשיטתו אמרה, **דְּאָמַר רַבָּא, שְׁרִשׁוֹת שֶׁבֶת בְּרִשְׁוֹת גִּיטִין דְּמִי –**
30 רשויות שבת דומים בהלכותיהם להלכות רשות לגבי גיטין, והיינו שכמו
31 שאמרו בגיטין (עז) שאם עמדה אשה בחצר בעלה, והשאל לה הבעל מקום
32 בחצירו לקנות בה את גיטה, וכשזרק את הגט נפל על פיסלא שהיתה
33 בחצירו, אינה מגורשת. משום שאדם אינו רגיל להשאל שתי מקומות, ואם
34 כן לא השאל את הפיסלא שהיא מקום חשוב בפני עצמו, ונמצא שנפל הגט
35 ברשות הבעל. כך גם לענין שבת, אף שאינה רשות בפני עצמה, מכל מקום
36 היא מקום חשוב בפני עצמו, ומחלקת את הרשויות.
37 לעיל (נה) אמרו רבי אסי ורבין בשם רבי יוחנן שמיצר וחצב מפסיקים בין שתי
38 שדות בנכסי הגר, לענין שצריך להחזיק בכל אחת מהן. הגמרא מבררת מה
39 הדין לרבי יוחנן כשאין שם מייצר וחצב: **אֵין שָׁם –** בין שדותיו של הגר, **לֹא**
40 **מִצֵּר וְלֹא חֲצֵב, מֵאִי –** מה הדין לרבי יוחנן, בכמה צריך להחזיק ויקנה את
41 כולה. **פִּירֵשׁ רַבִּי מְרִינוֹם מִשְׁמוֹ** של רבי יוחנן, שקנה בחפירה אחת, את **כָּל**
42 **שְׁנֵי רֵאָת** שדה אחת על שְׁמוֹ, והיינו כל שקוראים אותה בני אדם 'שדה'
43 של פלוני ואין קוראים אותה 'שדות של פלוני', שאם קוראים אותם 'שדות'
44 מוכח שהם שדות נפרדות, וצריך להחזיק בכל אחת מהן. מבררת הגמרא:
45 **הִכִּי דְּמִי –** באיזה אופן יקראו אותה ותיחשב שדה אחת שנקראת על שמו.

46 משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פֶּסָא, דְּקָרוּ לֵיהּ בִּי פְּרָגוּתָא** (בור) **דְּפִלְגָא** –
47 שקוראים על שדה זו 'זו השדה שהיה פלוני משקה אותה מבור', כיון
48 שהשקיה מבור אחד מצרפת אותם להיקרא שדה אחת.
49 הגמרא מבארת מהו חצב, ומדוע נחשב הפסק בין השדות כמיצר: **וְיָתִיב**
50 **(–ישוב) רַב אֶחָא בְּרַ עֲנִיָּא קָמִיהּ** (–לפניו) **דְּרַבִּי אֶסִּי, וְיָתִיב רַב אֶחָא וְקָאָמַר**
51 **מִשְׁמִיהּ דְּרַבִּי אֶסִּי בְּרַ חֲנִינָא, שְׁחֲצוּבָא –** חצב, **מִפְּסִיק בְּנִכְסֵי הָגֵר.**
52 מבררת הגמרא: **מֵאִי חֲצוּבָא –** מהו חצב, ומהי חשיבותו להיחשב הפסק
53 כמיצר. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** הוא אילן או עשב שָׁבוּ
54 **תַּיְחָם יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ** בין נחלות השבטים ובין נחלת איש
55 לנחלת תבירו, כיון שאינו יונק מצדדיו, וכיון שעשוי לתחום בין השדות,
56 נחשב להפסק ביניהן.
57 אחר שהביאה הגמרא את דברי רבי יהודה בשם רב בענין תחומי הארץ,
58 מביאה הגמרא דבר נוסף שאמר בשמו בענין זה: **וְעוֹד אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר**
59 **רַב, לֹא מִנָּה יְהוֹשֻׁעַ בְּסִפְרוֹ, אֱלָא עֲיִירוֹת הָעוֹמְדוֹת עַל הַנְּבוֹלִין –** עירות
60 שתוחמות את הארץ. ומנה דווקא אותן, כדי להראות את תחומיה.
61 הגמרא ממשיכה לדון בגבולות ארץ ישראל לענין מעשר, שהיא מצוה
62 התלויה בארץ: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל** מקום מארץ ישראל
63 **שֶׁהָרָאָהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, חֵיב בְּמַעֲשֵׂר,** והם ארץ
64 שבעת העמים שכבשו ישראל כבניסתם לארץ. מבררת הגמרא: **לְאִפְסוּקִי**
65 **מֵאִי –** איזה ערים מארץ ישראל נתכונן רב יהודה למעט. משיבה הגמרא:
66 **לְאִפְסוּקִי** את ארצם של העמים **קִינִי, קִנִּזִּי, וְקִדְמוֹנִי** שהובטחה ארצם
67 לאברהם אבינו בבית בין הבתרים (בראשית טו, יח – יט) בין ארצם של עשרה
68 העמים, ולא כבשו ישראל אלא שבעה, וכשתינתן לנו גם ארצם לעתיד
69 לבוא, תהיה פטורה ממעשרות.
70 הגמרא מביאה שנחלקו התנאים מי הם 'קני קניזי וקדמוני': **תִּנָּא** בברייתא,
71 **רַבִּי מֵאִיר אָמַר,** שהם העמים שנקראו **נִפְתָּחוֹתָא –** מבני מצרים, **עֲרֻבָא**
72 **–** מבני ימעאל, **וְשִׁלְמָאָה –** הקניזי. **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר,** שהם **הָר שְׁעִיר,**
73 **עֲמוֹן, וּמוֹאָב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר,** שהם **עֲרֻדִּיקִים –** שם מחו, **אֶסִּיא –**
74 אשכנז, **וְאִסְפָּמִיא –** ספרד.

משנה

75 עדים שבעדותם חשבו לגרום הפסד לאחר, ובאו עדים אחרים והעידו
76 שודאי לא ראו את העדות, שהרי באותו זמן היו עמם במקום אחר, נקראים
77 העדים הראשונים 'עדים זוממים'. ועונשם שצריכים לשלם לבעל דין את
78 אשר חשבו להפסידו. משנתינו דנה בכמה אופנים שהעידו עדים על אחד
79 שהחזיק בשדה שלש שנים, והזוממי: **הִיוּ שְׁנַיִם מַעֲדִינִין אוֹתוֹ –** את המחזיק
80 בקרקע, **שְׁאֲבָלָה –** את פירותיה **שְׁלֹשׁ שָׁנִים,** ונמצא שעל ידי עדותם יש לו
81 בה חזקה, ופסקו בית דין על פיהם שהיא של המחזיק, **וְנִמְצָא** העדים
82 **זוֹמְמִים** על ידי שבאו עדים ואמרו שודאי לא ראו חזקה זו, שהרי בשנות
83 החזקה היו עמם במקום אחר. העדים הראשונים **מְשַׁלְמִין לוֹ –** לבעל
84 הקרקע **אֶת הַכֶּל –** כל דמי הקרקע שרצו להפסידו.
85 אופן נוסף: **שְׁנַיִם בְּרָאשׁוֹנָה –** אם היו שנים מעידים שהחזיק בשנה
86 הראשונה משנות החזקה, ו**שְׁנַיִם** אחרים מעידים **בְּשֵׁנִית, וְשְׁנַיִם בְּשִׁלְשִׁית,**
87 מצטרפות הכתות להעיד על חזקת שלש שנים,

בבא בתרא. פרק שלישי – חזקת הבתים דף נו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) פט תוספות

ברשות אחת – ברשות הרבים עצמה שהוציא בה חצי גרוגרת ראשון, באותה עצמו הוציא האחרון. בשתי רשויות – הרבים, המופלגים זה מזה – פטור, דרשויות מחלקות סבירה ליה. ואמר רבה – אימתי חשיבי שתי רשויות. והוא שיש חיוב חטאת בניניהן – שיש רשות היחיד בין שתי רשות הרבים, שאם הוציא ממנו לזן או מן הכניס לו – חייב חטאת, הלכך חשיב הפסק לעשותן שתיים. אבל כרמלית – כגון 1 בקעה שבעיתים – לא מחלקא לה, דבטל מן התורה להכא ולהכא. אבל פיסלא לא – כגון חתיכת עץ או עמוד שאין גבוה עשר אמות ואין רוחב ארבעה, אי נמי גבוה עשר אלא שאין רוחב ארבעה, דהוי מקום פטור, דאפילו מדרבנן מותר לטלטל מתוכו לרשות הרבים ומישרות הרבים לתוכו, וכן מותר לרשות היחיד ומרשות היחיד לתוכו, וכן דבטל לגמרי להכא ולהכא, אפילו מדרבנן, דליכא מקום חשוב של ארבע טפחים – הלכך לא הוי הפסק. רבא אמר אפילו פיסלא – מחלקת הרשויות לפטור מחיוב שבת, דלא גרע ממצר וחצבא. ואודא רבא למעמיה – דאמר לעיל: אפילו לענין שבת. ברשות גיטין דמי – דאמרין במסכת גיטין ב"הורוק" (עו, א) דאם הקנה לה חצרו להתגרש, וזקק לה גט, ונפל על הפיסלא שבחצר – אינה מגורשת. דהא פיסלא מקום אחר הוא בפני עצמו, ואינו בכלל חצר, וחצר הקנה לה ולא פיסלא. דחד מקום – מושיל איניש, תרי מקומות – לא מושיל איניש. הכי מפרשין לה התם. וקאמר רבא: רשות שבת דומה לרשות גיטין, דהכי נמי לענין שבת היא חץ פיסלא מקום חשוב בפני עצמו, ומחלק רשויות אם הוא ממוצע ביניהם. דכי היכי דלא בטיל פיסלא לגבי חצר – הכי נמי לא בטיל הכא לענין שבת לגבי רשות הרבים. וקבעי גמרא: לרבי יוחנן, דאמר המיצר והחצב מפסיקין בבכסי הגר, שלא יקנה בחזקת חבירו עד שיחזיק בשתיקן. ואם אין שם לא מצר ולא חצב, דאינה מסויימת במצריה – מה לי אמר רבי יוחנן? כמה צריך להחזיק שיקנה הכל? דאילו רב ושמואל אמרו לעיל: כדאיתא תיירא דתורי והדר. אלא משום דשמעין ליה לרבי יוחנן שיעור אחר, כקעי ליה. פייש רבי מרינוס משמו – של רבי יוחנן. כל שנקראת על שמו – כל שנקראת על שדה אחד בלשון יחיד על שמו, שקורין לה "שדה פלוני", שאין אומר "שדות פלוני" – קנה הכל במכוש אחד. כי נגרותא דפלניא – כל השדה שדיה הגר משקה מבורו – קנה הכל במכוש אחד. מאי חצובא – איזה דבר הוא, ומאי חשיבותו להחשב כמצר? שבו תיהם – בין שבת לשבת, בין איש לאיש, לפי שאינו יונק לא מכאן ולא מכאן. לא מנה יהושע בו? – כדאמר בפרק קמא (לעיל יד, ב), יהושע כתב ספרו. על הגבולין – כדי להראות התחומין. ופשטיה דקרא אתא לאשמועינן, מה טעם חשב אותן עיירות. כל שהראוהו הקדוש ברוך הוא למשה – בשעת מיתתו, כדכתיב "ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן" (דברים לד). חייב במעשר – דהם הם שבעה עממים הכתובים בכל מקום. אבל קני קניזי וקדמוני שנתנו לאברהם אבינו בין הבתרים – לא יתחייבו במעשר לעתיד לבא כשיחזירם לנו לעתיד, כדאמר בבבאשית רבה. אי נמי, אם כבשו ישראל מהם אחרי מות יהושע – כולן פטורין מן המעשר, דכתיב התם "וזאת הארץ אשר נשבעתי" וגו' (שם). "וזאת" – למעוטיהי דהני שנתוספו לאברהם על השבועה. כן נראה בעיני. ואף על גב דרשם: נמי כתיב באברהם – לא ממעוטי ליה, דהיינו חזי, דלא כתיב התם, ומעוטי שכתבם משה, דכתיב (דברים ג) "דהוה יקרא ארץ רפאים" כלומר, היינו רפאים שניתן לאברהם בין הבתרים. תניא רבי מאיר אומר בו? – כולוהו הני תנאי בפירוש דקניזי וקדמוני פליגי. משנה נמצא זומטין – שבאו שנים ואמרו להם: היאן ראייתם חזקה זו? והלא באותו הזמן עמנו הייתם במקום פלוני. משלמין לו את הכל – כפי דמי קרקע שהיו רוצים להפסידו יגבה מהן, כדכתיב (דברים יט) "כאשר זומס" ולא כאשר עשה, לבר קרקע שלו פטורין מן המחזיק. שנים בראשונה בו? – דהיינו שלש כתות שלש השנים, כת לשנה כת לשנה, אם נמצאו זוממים כולם. משלשין בניניהן – כל כת תתן השליש. דשלש כתות הם, וקיימא לן (מכות ה, ב) אין עדים נעשים זוממין עד שיוזמו כולם.

שלשה

אבל פיסלא לא – חקשה רבינו יצחק בן אשר: והלא פיסלא היא כרמלית, דב"הורוק" (גיטין עו, ב) מפרש דפיסלא דהוי גבי גט רשות לעצמה, כגון דלא גבוהה עשרה – אם כן משמע דגבוהה שלשה. ומסתמא איירי ברחבה ארבעה, דלא אשכחן רשות בפני עצמו שהוא חשיב בפחות מארבעה. ועמוד גבוה שלשה ורוחב ארבעה ברשות הרבים – הוי כרמלית. ואם כן, אמאי קאמר. אבל פיסלא לא? ויש לומר: דמכל מקום, הוואל וקטן הוא כל כן ומטלטל – לא חשיבא לאביי להפסיק בין שתי רשויות בכרמלית. אין שם לא מצר בו? – אטומאה קאי, כדמוכח בהדיא בתוספתא דטירות (פרק עשרין), דקתני: הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלוני. אמרו לפני רבי אליעזר: הרי היא של רשות היחיד. פירש רבי מרינוס משמו: כל שיש לה שם בפני עצמה בו, ולא כפירוש הקונטרס דפירש "משמו" דקאמר רבי מרינוס – היינו משמו של רבי יוחנן. העומדות על הגבולים – אין לפרש על הגבולים של ארץ ישראל – דבמה עיירות חשיב שהם באמצע ארץ ישראל, אלא בגבולים דכל שבת ושבת וכו', כל שהראוהו בו? – טפי הוה ליה למינקט מה שתיים ב"אלה מסעי" שמונה עיירות של המצר, ושם מפורש היטב תחום של ארץ ישראל. חייב במעשר – ואם תאמר: וכללא הוא? והלא הרבה ברכים בכשום עולי מצרים ולא בכשום עולי בבל, ולא נתחייבו במעשר, אף על פי שהראם למשה ויש לומר, דקסבר: קדושה ראשונה – קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא. והשתא ניחא, שלא תקשי: "כל" לאותו מאי. דאתא לאותו ברכים שכבשו עולי מצרים ולא בכשו עולי בבל. לאפוקי מאי – תימה: מאי קאמר לאפוקי מאי? והא "כל" קאמר, דמשמע לאותו ויש לומר: דמי' שהראוהו' דייק, דמשמע לאפוקי. ואם תאמר: ולמאן לאפוקי חוץ לארץ? ויש לומר: דאין זה חידוש. ולכן אמר לאפוקי קניזי וקדמוני, אף על גב דמארץ ישראל הם. ה"ר שיער ענמן ומואב – תימה: דמשמע דעמון ומואב לא בכשום עולי מצרים. ובסוף פרק קמא דביבמות (טו, א) אמרין: עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, דאמר מר: הריבה ברכים בכשו בו? וקסבר קדושה ראשונה לא קדושה לעתיד, דהניחוש שיסבכו עליהם ערים בשביעית. ואין לומר דהתם בעמון ומואב שטרו בסיחון – דהתם נהו שביעית, דהיינו עבר הירדן, דאמרין בפסחים (נב, א), שלש ארצות לביעור, יהודה ועבר הירדן והגליל ואומר רבינו תם: דעבר הירדן – היינו ארץ סיחון ועוג, שלא היתה מעמון ומואב. ועוד מתיר רבינו תם: דביבמות נמי איירי בעמון ומואב שלא שטרו בסיחון כדחבא, ולא בא לפרש התם אמאי אין שביעית נהוגת שם, דהא חוצה לארץ היא, אלא לפרש למה מעשרין מעשר עני ולא מעשרין מעשר שני, שלא לשנות סדר השנים. דבמסכת ידים (פרק רביעי משנה ג) איבא פלוגתא, דרבי אלעזר בן עזריה גזר שיעשרו מעשר שני כמו בבבל, שלא לשנות מסדר השנים. ורבי טרפון גזר שיעשרו מעשר עני, כמו במצרים שהיא קרובה מעשרין מעשר שני, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם – אף עמון ומואב שהם קרובים בו? ואם תאמר: ואמאי לא מייית ביבמות ההוא טעמא דמצרים דתנן במסכת ידים (שם)? ויש לומר: דניחא ליה למימר טפי הרבה ברכים בו, דלמאן דאמר לא קדושה – דהיוזו אפילו מארץ ישראל עצמה ליכבש מפני סמוך עניים. וזה היתרוץ עיקר, דבכחי מיתרצה דלא קשיא דרבי אלעזר אדרבי אלעזר ורבי יהושע אורי' יהושע, ואין להאריך. ערדיסקים אסיא בו? – תימה: דמשמע אסיא בחוץ לארץ היא, ואם כן היכי קאמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין כו, א), רבי חייא בר זרונקי ורבי שמעון בן יחזקאל הוו קאזלי לעבר השנה בעסיא, והתניא בפרק קמא דסנהדרין (יא, ב) דאין מעברין אלא ביהודה ובשלמא רבי מאיר דיעבר שנה בעסיא (מגילה יח, ב) – איבא למימר דלא הניח כמותו בארץ ישראל, כדאמרין במכור (סו, א) ארבי עקיבא. אלא רבי חייא ורבי שמעון – ליכא למימר דלא הניחו במתן, דהא ויש לקש דר קרי להו: רועי בקר וחשושים על השביעית ויש לומר: דהווא לעבר – היינו חישוב, כמה ועיבר שלש שנים זו אחר זו, דפרק קמא דהתם (יב, א), תדע, דהא שנה שביעית היתה, ותני התם (סוף פרק קמא) (יב, א) דאין מעברין שנים בשביעית.

משלשין

משלשין

בניהם – הכא לא שייך למיפריך: ולימרו הנך קמאי "אנן מגנ ידעינן דכל דקאי בבי דינא לאסחודי אתי אהאי ארעא? אפן לחיובי מחזיק פירות קאתינן" בדפריך בפרק "כיצד הרגל" (בבא קמא כד, ב) גבי שור: ולימרו הנך (קמאי) ב"אנן לחיובי פלגא נזקא קאתינן". דכיון דמחזיק מביאן לבית דין – ודאי לטובתו באו כרי להחזיקו בקרקע, ולא כדי לחיובי פירות.

הרי – אלו שני עדים – שהרי העד שהעיד בראשונה הוא עצמו יכול להעיד בשניה, ולא אמרין אדם קרוב אצל עצמו, כמו כן אחיו יכול להעיד בשניה. והן עדות אחת – דאין משלמין עד שיוזמו כולן.

ורבנן – האי דבר ולא חצי דבר מאי עבדי ליה – ואם תאמר: והכא כולי עלמא דרשי "דבר ולא חצי דבר", ובפרק "מרוכב" (שם עא, ב) אמרין: "חמשה בקר" אמר רחמנא, ואפילו חמשה חצאי בקר ויש לומר: והכא משום דדבר מיותר הוא, ואם תאמר: הוא איצטריך ל"דבר" "דבר" מממון, לאשמועינן דאין דבר שבערה פחות משנים (גיטין צ, א) ויש לומר: ד"דבר" דגבי ערוה מופנה הוא. ואפילו למאן דאמר דלמדין ומשיבין – שמוא ליכא למיפריך מידי, ואי איכא למיפריך – יש לומר דלא מד"ביר דריש, אלא מ"על פי שנים יקום", ומשמע יקום כל העדות ולא חצי. אבל גבי ממון – מה לי ממון גדול ומה לי ממון קטן, לפי מה שגבג ישלם, להכי אין סברא למעט חצאי בקר. הוא דדרשינן בפרק "ארבעה וחמשה" (בבא קמא מ, א) גבי שור של שני שותפין: "כופר" ולא חצי כופר – שאני התם, ולכפרה אתי, דאין אדם מביא חצי כפרה, חצי טהא וחצי אשם. והא דאמרין התם (גיטין מב, ב) גבי חצי עבד וחצי בן חורין דמשלם חצי כופר – התם כל הכופר דשייך בו משלם, וחשיב כופר שלם, דלא הרג אלא חצי בן חורין. ובפרק "יש בכור" (בבא קמא מ, ב) דרשינן: "חמש" חצי חמש – התם נמי, מצות פריונו חמשה סלעים, ולא מקיימא מצוה בפתוח.

אלא – למעוטי שנים אומרים אחת בגבה – אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאין צריך לחלק כפירות הקונטרס, ואפילו (והיתנו) חשובה גדולה כשברקו שני עדים היום בכל מקום ולא ראו כי אם אחת בגבה, ובדקו למחר אותם עדים עצמן ולא ראו כי אם אחת בכריסה בשתי כתי עדים – חשיב חצי דבר, אף על פי שראו כל מה שיכולין, ולא דמי לעדות חזקה, דהכא אין עדותן עדות בלא עדות שני אחרונים ואין מועיל לשום דבר בעולם, לכך הוי חצי דבר. אבל שנים בראשונה, אף על פי שאין עדות מועיל לענן חזקה – מכל מקום נפקא מינה בעדותן לשלומי פירי, ודבר שלם הוא.

אלא – חזקת אומר אומר אכלה ראשונה שלישית כו' – פירש הקונטרס: דרב נחמן היה סבור דרב יהודה איירי באחד אומר אכלה חטים היינו ראשונה שלישית וחמישית. ואין נראה, דאם כן מאי פריך: אלא מעתה אכלה ראשונה כו' אין הכי נמי, דלסברתו אמר רב יהודה דהוי חזקה. והכי היה ליה למיפריך: אמאי הוי חזקה? והא אין שום אדם אומר שאכלה רצופה, ולא דמי לרבי יהושע בן קרחה ונראה לפרש: דרב נחמן ידע דתרייהו אחדא שתא קמסחדי, והכי פירוש: כיון דאמר דהויא חזקה אף על גב דמכחשי אהדדי, משום דתרייהו אחזקה קמסחדי – אלא מעתה, אחד אומר: אכלה ראשונה שלישית וחמישית, ושנית רביעית ואשית הניחה בורה בדרב נחמן באגא. ואחד אומר: לא כן, אלא אכלה שנית רביעית וששית, וראשונה שלישית וחמישית הניחה בורה – הכי נמי דהוה חזקה אף על גב דמכחשי אהדדי, כיון דתרייהו מיהא אחזקה קא מסחדי ומשני:

ששנים בדילול. ושאלתי לעובדי האדמה, ואמרו לי שלעולם כך הוא במנהג, שנה אחת חטין ושנה אחת שעורין כן כל הימים, ואינה צריכה שבייתה כלום – הרי זה חזקה, שהרי אין מוכזשים את זה כלל, וממה נפשך כל אחד מעיד שאכלה שני חזקה, והלכך היה חזקה. דדמיא להא דרבי יהושע בן קרחה דאמרין בפירקין לעיל (לב, א): אין עדותם מעטרת עד שיראו שנים כאחד, רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה. וטעמא דרבי יהושע מפורש בסנהדרין בפרק "הורר", דאף על גב דאמנה דקמסחדי היא לא מסחדי האי, מיהו תרייהו אמנה קמסחדי. והכא נמי, תרייהו אחזקה קמסחדי. **אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו'** – דהיינו כרב יהודה, הכי נמי דתיהי חזקה? הא ודאי לא תיהי חזקה, דלא דמיא כלל לרבי יהושע בן קרחה אלא היכא דאחד אומר: אכלה ראשונה ושניה ושלשית, ואחד אומר: אכלה רביעית וחמישית ששית. דתרייהו אחזקה מעלייתא קמסחדי. אבל הכא – לא זה ולא זה מעידים על חזקה רצופה, דחזקה בדילוג אינה כלום. וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתי. **אמר ליה רב יהודה הכי השתא התם כו'** – וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה – חצי עדות הוא. הכא תרייהו בחדא שתא מסחדי, כשזה אומר אכלה חטין וזה אומר אכלה שעורים – אין לנו לחוש ולומר דלמא בדילוג קא מסחדי, אלא מסתמא על אותם שלש שנה שני נמי מעיד. וכיון דעדות שלימה יש על השלש שנים – מה יש פסול עור? אי משום דהוה אומר אכלה שעורים. **בין חטין ושעורין לאו אדעתיהו דאנישי** – אין מבינין יפה בין קמת חטים לקמת שעורים.

משלשין בניהם. שלשה אחים ואחד מצטרף עמהם. – והן עדות אחת להקמה. **גמרא מתניתין דלא פרבי עקיבא; דתניא, אמר רבי יוסי: כשהלך אבא חלפתא אצל רבי יוחנן בן גוריון ללמוד תורה, ואמרי לה: רבי יוחנן בן גוריון אצל אבא חלפתא ללמוד תורה, אמר לו: הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים, שניה בפני שנים, שלישית בפני שנים, מהו? אמר לו: הרי זו חזקה; אמר לו: אף אני אומר כן, אלא שרבי עקיבא חולק בדרך זה, שהיה רבי עקיבא אומר: "דבר" – ולא חצי דבר. ורבנן, האי "דבר" – ולא חצי דבר, מאי עבדי ליה? אי לימא למעוטי אחד אומר "אחת בגבה" ואחד אומר "אחת בכריסה" – האי חצי דבר וחצי עדות היא אלא, למעוטי שנים אומרים "אחת בגבה" ושנים אומרים "אחת בכריסה". אמר רב יהודה: אחד אומר "אכלה חטים", ואחד אומר "אכלה שעורים" – הרי זו חזקה. מתקיף לה רב נחמן: אלא מעתה, אחד אומר "אכלה ראשונה שלישית וחמישית", ואחד אומר "אכלה שניה רביעית וששית", הכי נמי דהויא חזקה אמר ליה רב יהודה: הכי השתא? התם בשתא דקא מסחדי מר לא קא מסחדי מר, הכא תרייהו בחדא שתא קא מסחדי; מאי איכא למימר, בין חיטי לשעורי? לאו אדעתיהו דאנישי. "שלשה אחין ואחד מצטרף עמהן" – הרי אלו שלש עדות, והן עדות אחת להקמה.**

ההוא

שלשה אחים ואחד מצטרף עמהם – דהיינו: אח לשנה, אח לשנה, ואחד עם האח, שאותו אחד מעיד עם כולן. הרי אלו שלש עדות, ולהכי כשר עדותן, דאשתא דקא מסחדי האי לא קמסחדי האי, ואין כאן שני עדים קרובים בעדות אחת. והן עדות אחת להקמה – שאם החזמו – משלשין בניהן, וגם אין ניוזמין עד שיוזמו כולן. **גמרא מתניתין** – דחשיב לשלש בתות של עדים עדות אחת לשלש שני חזקה. **דלא פרבי עקיבא** – דלרבי עקיבא לא מהני עדותן כלל, הואיל וכל אחד אין מעיד על חזקה שלימה דשלש שנים, אלא על שלש חזקה – והיינו חצי דבר. **אבא חלפתא** – אבי, חלפתא. דרבי יוסי סתם היינו רבי יוסי בן חלפתא. שהרי רבי עקיבא אומר דבר – "על פי שנים עדים יקום דבר" שלם, ישתלם כל הממון על פי עדים השנים. **ולא חצי דבר** – כל כת וכת אינה מעידה אלא על שלש החזקה, והיינו שלש דבר ולא דבר שלם, הואיל ואין שני עדים מעידים על כל השלש שנים. הכי נרשינן: **אילימא למעוטי אחד כו'** – במסכת נדה (נב, ב) אמר: שתי שערות שאמרו – אפילו אחת בגבה ואחת בכריסה. בכריסה – באותו מקום. חצי עדות הוא – דאין כאן אלא עד אחד לכל שיער, ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת עונשין לחיבה. וקרא חצי דבר אתא למעוטי, שהרי "דבר" כתיב, וחצי עדות למעוטי לא איצטריך דבר – כדבדריא כתיב: "לא יקום עד אחד" וגו'. **אלא** – האי "דבר" למעוטי חצי דבר דכי האי גונא, כגון שנים אומרים: אחת בגבה ראינו ולא בדקנו יותר, ושנים אומרים: אנו בדקנו מלפניה וראינו אחת בכריסה. ואי לאו מיעוטא דקרא "דבר" ולא חצי דבר – לא היה לנו לשלש עדות זה, דעדות זה כשר הוא, מאחר שיש שני עדים על כל שיער. שהרי אין מוכחשין כלל זה את זה, אלא כת זו בדקו מגבה וכת שניה בדקו מלפניה, ובשעה אחת ראו שתי שערות, אלו מכאן ואלו מכאן, דליכא

למימור שומא נינהו. השתא דכתיב "דבר" – עדותן בטלה, דשתי שערות דבר אחד הוא, ואין מועילין אלא כשון ביחד בבת אחת. שאם נראה אחד היום מכאן, ולמחר גדל שני במקום אחר, וכבר נשר הראשון – אמרין: שומא נינהו ואין כלום, אלא אם כן ישנן ביחד, וכל כת וכת יכול לראות שתי השערות, דהא ביחד היו. נמצא שכל כת עדות של חצי דבר מעיד, וכל אחד אינו מעיד שהיה גדולה, אלא חצי סימני גדלות ראינו. אבל שלש שני חזקה דמתניתין, שאין יכולין להיות כי אם בזה אחר זה, ומי שראה אכילה שנה זו אינו יכול לראות של שנה שניה, אלא אם כן שוהה שנה שניה בזה המלכות, הלכך כל שנה ושנה וכל יום ויום חשיב דבר שלם בפני עצמו. דעל כרחך, כיון דקרא למעוטי אתא, ומיעוט אחד הוא דאיכא (למימור) אין לך למעט כי אם חצי דבר דמסתבר טפי למעוטי, דהיינו עדות דשתי שערות בשתי בתות. **ואחד אומר** – אותן שלש שנים שאתה אומר אכלה חטין – אני מעיד כמותך שאכלה, אבל אכילת שעורים היתה – הרי זו חזקה. וטעמא מפרש לקמיה. **מתקיף לה רב נחמן אלא מעתה כו'** – רב נחמן לא היה יודע טעמו של רב יהודה המפורש לעיל, דבין חטין ושעורין טעו אינשי. אלא סבירא ליה דהא דקאמר רב יהודה אחד אומר אכלה חטין ואחד אומר אכלה שעורים כו' – לאו באותן שלש שנים דקמסחדי האי מסחדי האי, דאם כן עדות מוכחשת היא, ותיבטל. אלא סבירא ליה לרב נחמן דהכי קאמר רב יהודה: אחד אומר אכלה חטין שלש שנים כפי מנהג עובדי אדמה, ואחד אומר אכלה שעורים שלש שנים כפי מנהג עובדי אדמה. והיינו

ששנים בדילול. ושאלתי לעובדי האדמה, ואמרו לי שלעולם כך הוא במנהג, שנה אחת חטין ושנה אחת שעורין כן כל הימים, ואינה צריכה שבייתה כלום – הרי זה חזקה, שהרי אין מוכזשים את זה כלל, וממה נפשך כל אחד מעיד שאכלה שני חזקה, והלכך היה חזקה. דדמיא להא דרבי יהושע בן קרחה דאמרין בפירקין לעיל (לב, א): אין עדותם מעטרת עד שיראו שנים כאחד, רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה. וטעמא דרבי יהושע מפורש בסנהדרין בפרק "הורר", דאף על גב דאמנה דקמסחדי היא לא מסחדי האי, מיהו תרייהו אמנה קמסחדי. **אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו'** – דהיינו כרב יהודה, הכי נמי דתיהי חזקה? הא ודאי לא תיהי חזקה, דלא דמיא כלל לרבי יהושע בן קרחה אלא היכא דאחד אומר: אכלה ראשונה ושניה ושלשית, ואחד אומר: אכלה רביעית וחמישית ששית. דתרייהו אחזקה מעלייתא קמסחדי. אבל הכא – לא זה ולא זה מעידים על חזקה רצופה, דחזקה בדילוג אינה כלום. וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתי. **אמר ליה רב יהודה הכי השתא התם כו'** – וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה – חצי עדות הוא. הכא תרייהו בחדא שתא מסחדי, כשזה אומר אכלה חטין וזה אומר אכלה שעורים – אין לנו לחוש ולומר דלמא בדילוג קא מסחדי, אלא מסתמא על אותם שלש שנה שנה שני נמי מעיד. וכיון דעדות שלימה יש על השלש שנים – מה יש פסול עור? אי משום דהוה אומר אכלה שעורים. **בין חטין ושעורין לאו אדעתיהו דאנישי** – אין מבינין יפה בין קמת חטים לקמת שעורים.

ההוא

1 ואם הוזמו כל הכתות, מְשַׁלְשִׁין בְּיָנֵיהֶם – כל אחת מהן תתן שליש מדמי
2 הקרקע.
3 אופן נוסף: היו העדים שְׁלֹשָׁה אֲחִים, וכל אחד מהם מעיד על חזקת שנה
4 אחת, וְאֶחָד שְׁאִינוֹ קָרוֹב מִצִּמְרָף עִמָּהֶם – עם כל אחד מהם ומעיד על כל
5 השלש שנים, הָרִי אֱלוֹ שְׁלֹשׁ עֲדוּתוֹת נִפְרְדוּת. נמצא שאין האחים מעידים
6 יחד בעדות אחת, כיון שעל השנה שמעיד זה לא מעיד זה, ולכן עדותם
7 כשרה. וְהֵן עֲדוּת אַחַת לְהוֹמָה – אך לענין הומה הרי הן בעדות אחת, ולכן
8 אם הוזמו, משלמים האחים חצי מדמי הקרקע [וכל אחד שישייתו], והעד
9 הנוסף משלם את חציה השני, ואף אין נעשים וזממים עד שיוזמו את כולם.

גמרא

10 שנינו במשנה שעדותן של שלש כתות עדים, כל אחת על שנה אחת,
11 מצטרפות לחזקה. הגמרא מביאה שדין זה תלוי במחלוקת תנאים: מִתְּנִיתִין
12 – משנתנו וְלֹא בְּדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא בְּבֵרֵיתָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי,
13 בְּשִׁחְלָף אָבָא חֲלַפְתָּא, אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְאָמַרְי לָהּ
14 – ויש אומרים שכך אמר רבי יוסי, כשהלך רבי יוחנן בן נורי אֵצֶל אָבָא
15 חֲלַפְתָּא לְלַמּוֹד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ, הָרִי שְׁאֵכְלָהּ הַמְּחֻזָּק בְּקִרְקַע שָׁנָה
16 רִאשׁוֹנָה בְּפָנֵי שָׁנִים – שני עדים, וְשָׁנִיָּה בְּפָנֵי שָׁנִים אֲחֵרִים. וְשְׁלִישִׁית בְּפָנֵי
17 שָׁנִים אֲחֵרִים, מָהוּ – האם מצטרפים כולם להעיד על חזקת שלש שנים.
18 אָמַר לוֹ, הָרִי זוֹ חֻזְקָה. אָמַר לוֹ, אֵף אֲנִי אוֹמֵר בֵּן, אֱלֹא שְׂרָבִי עֲקִיבָא
19 חוֹלֵק בְּדָבָר זֶה, שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְלומד מהכתוב (דברים יט טו) 'על
20 פִּי שְׁנֵי עֲדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים יִקָּוֶה דָּבָר', שהעדות כשרה רק
21 כשהעדים מעידים על 'דָּבָר' שלם, וְלֹא עַל חֲצִי דָּבָר, וכיון שבעדות זו כל
22 כת מעידה רק על שליש מהחזקה, אם כן היא עדות על חצי דבר, ופסולה.
23 מבררת הגמרא: וְרַבָּנָן במשנתנו שחולקים על רבי עקיבא, וסוברים שעדות
24 על אכילת שנה אחת כשרה, אם כן, הָאִי – דרשה זו שדרשו 'דָּבָר וְלֹא
25 חֲצִי דָּבָר', מֵאִי עֲבָדִי לִיה – לגבי מה דורשים אותה, ובאיזו עדות מודים
26 שפסולה מחמת 'חצי דבר'.

27 הגמרא מביאה שיש ללמוד מדין עדות על בת לעשותה גדולה, מה דרשו
28 חכמים למעט מדרשת 'ולא חצי דבר'. מבררת הגמרא: אֵילִימָא – אם נאמר
29 שרובנו בא הפסוק לְמַעֲוָנִי באופן שבאים שני עדים להעיד שהיא גדולה
30 לענין שתהיה חייבת בעונשים, ושהיו קידושיה קידושין ועד אֶחָד אוֹמֵר,
31 ראיתי שעה אַחַת בְּנִבְיָהּ, וְאֶחָד אוֹמֵר, ראיתי שעה אַחַת בְּכַרְיִסָּהּ,
32 וסוברים חכמים שנתמטע מהדרשה של דבר ולא חצי דבר שעדות זו אינה
33 כשרה, כיון שכל אחד מעיד רק על שעה אחת, כלומר על חצי דבר, שהרי
34 הדבר השלם הוא שתי שעות.

35 דוחה הגמרא: הָאִי – עדות כזו, חֲצִי דָּבָר וְחֲצִי עֲדוּת הִיא, כי מלבד
36 החסרון שמעידים על שעה אחת שהיא 'חצי דבר', יש גם חסרון של
37 'חצי עדות', שהרי על כל שעה בפני עצמה מעיד רק עד אחד, ואין צורך

38 בדרשה מיוחדת כדי לומר שאינו נאמן לעשותה בת עונשים, שהרי כתוב
39 מפורש הוא (דברים יט טו) 'לא יקום עד אֶחָד בְּאִישׁ' וגו'.
40 מסיקה הגמרא: אֱלֹא לרבנן באה הדרשה לְמַעֲוָנִי באופן שבאו שְׁנֵים
41 וְאוֹמְרִים ראינו שעה אַחַת בְּנִבְיָהּ, וְשְׁנֵים אֲחֵרִים אוֹמְרִים ראינו שעה
42 אַחַת בְּכַרְיִסָּהּ, ובוה אף שהעדות היא שלימה, שהרי על כל שעה מעידים
43 שנים, מכל מקום עדותם אינה מועילה, משום שהיא עדות על שעה אחת,
44 והיינו חצי דבר.
45 הגמרא דנה האם מצטרפת עדותם של שני עדים על חזקת שלש שנים,
46 כשיש חילוק ביניהם בפרטי העדות: אָמַר רַב יְהוֹדָה, היו שנים מעידים על
47 שלש שני חזקה, אלא שעד אֶחָד אוֹמֵר, אַכְלָה חֲמִים, וְעַד אֶחָד אוֹמֵר
48 אַכְלָה שְׁעוּרִים, הָרִי זוֹ חֻזְקָה.
49 הגמרא מביאה את קושיית רב נחמן שהקשה לרב יהודה מחמת שסבר
50 שדברי רב יהודה אמורים באופן שכל אחד מעיד על שלש שנים אחרות:
51 מִתְּנִיתִין לָהּ רַב נְחֲמָן לרב יהודה, אֱלֹא מַעֲתָה – הרי לפי זה, אם היה עד
52 אֶחָד אוֹמֵר שְׁאֵכְלָה שנה רִאשׁוֹנָה ושנה שְׁלִישִׁית וְחִמִּישִׁית, וְעַד אֶחָד
53 אוֹמֵר שְׁאֵכְלָה שנה שְׁנִיָּה ושנה רְבִיעִית וְשִׁשִּׁית, שלעדות שניהם היתה
54 החזקה בשנים שאינו רצופות, הָכִי נָפִי דְּהֵוִיא חֻזְקָה – האם תאמר גם בזה
55 שתחשב חזקה, והרי הם מעידים על חזקה בדילוג, וחזקה בדילוג אינה
56 חזקה, ואם כן אף בזה אומר אכלה חטים וזה אומר אכלה שעורים שהיא
57 עדות על חזקה בדילוג, לא תהא חזקה.
58 רב יהודה משיב לרב נחמן שדבריו נאמרו באופן אחר: אָמַר לִיה רַב יְהוֹדָה
59 לרב נחמן, הָכִי הִשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה לבאר את דברי, הרי
60 הָתָם – באופן שעד אחד מעיד על שנה ראשונה שלישית וחמישית והעד
61 השני מעיד על שנה רביעית וששית, בְּשִׁתָּא דְקָא מְסַחֲדִי מִר לֹא קָא
62 מְסַחֲדִי מִר – על שנה שעד זה מעיד אין העד השני מעיד, ואם כן היא רק
63 חצי עדות על כל שנה, ולכן אינם מצטרפים. אבל הָתָם – בדברי באופן
64 שהעידו על אכילת חטים ושעורים, מדובר שתְּרִיִּיהוּ בְּחֶדָא שְׁתָּא קָא
65 מְסַחֲדִי – שני העדים מעידים על אותה שנה, אלא שיש סתירה בדבריהם
66 בפרטי העדות.
67 רב יהודה מבאר מדוע מצטרפים, אף שסותרים זה את זה בפרטי העדות:
68 ואלא מֵאִי אֵיכָא לְמִימָר – איזו סברא יש לומר שלא תועיל עדותם, רק
69 משום שמכחישים זה את זה במה שאכל. וזה אינה הכחשה, משום שִׁבִּין
70 חִפְּי לְשַׁעְרֵי לֹא אֲדַעְתִּיהוּ דְּאִינְשֵׁי – אין אנשים יודעים להבחין היטב
71 בין ערימת חטים לערימת שעורים, ואם כן יש לומר שהעדים אינם
72 מכחישים זה את זה בגוף העדות אלא שלא הבחינו היטב, ולכן מצטרפים.
73 שנינו במשנה: שְׁלֹשָׁה אַחִין וְאֶחָד מִצִּמְרָף עִמָּהֶן, הָרִי אֱלוֹ שְׁלֹשׁ עֲדוּתוֹת,
74 וְהֵן עֲדוּת אַחַת לְהוֹמָה: הגמרא מביאה מעשה ודנה האם יש לדמותו לדין
75 משנתנו:

1 **ההוא שְׁמַרָא דְהוּהָ תְּחִימִי עָלֶיהָ כִּי תִרִי** – מעשה בשטר שהיו חתומים
2 עליו שני עדים, והיה צריך המלוה לקיים את חתימות העדים. **שְׂכִיב דָּר**
3 **מִיָּנִיחוּ** – ומת אחד מהעדים החתומים בשטר. קיים העד החי את חתימת
4 עצמו, **וְאִתָּא אֲחִיהָ דְהָאִי דְקָאִי וְחָד אֲחֵרִינָא** – בא אחיו של העד החי
5 וצירף עמו עוד אחד, **לְאַחְוָרִי אֲחֵתִימָת יִדְיָה דְאִירָךְ** – כדי להעיד על
6 חתימת ידו של המת. **סָבַר רַבִּינָא לְמִיטְרָה, הֵינֵנו מְתִנִּיתִין** – שדומה מעשה
7 זה לדין משנתנו. **בְּשִׁלְשָׁה אֲחִין שְׂמַעֲיָדִים כָּל אֶחָד מֵהֶם עַל חֻקָּת שְׁנָה**
8 **אֶחָד וְאֶחָד שְׂאִינוּ קְרוֹב מִצְּטָרָה עִמָּהֶן** – עם כל אחד מהם, ואמרו במשנה
9 שמכיון שהאחים אינם מעידים יחד על אותה שנה, אין בזה פסול קורבה.
10 וסבר רב נחמן שאף בקיום שטר זה, כיון שאין העד החי מעיד עם אחיו על
11 דבר אחד, אלא העד החי מעיד על חתימתו ואחיו על חתימת יד המת, לכן
12 תועיל עדותם.

13 **רב אשי מבאר שדין משנתנו אינו דומה למעשה: אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי**
14 **לרבינא, מִי דָּמִי** – וכי יש לדמות את המעשה בשטר לדין משנתנו, הֲתָם
15 – במשנתנו שהעידו האחים יחד עם אחר כל אחד על שנת חזקה אחת, **לֹא**
16 **נָפִיק נָבִי רִיבְעָא דְמִמְנָא אֲפֻמָּא דְאֲחִי** – אין מוציאים את כל הממון
17 פחות רבע [שלשה רבעים] על פי האחים, אלא רק חצי, ואת החצי השני על
18 פי העד האחר. נמצא שמתקיים מה שנאמר (דברים יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים
19 וגו' קָוָם דְּבָרִי' והיינו שתקום כל חצי מהעדות על פי אחד מהעדים. אבל
20 **הָכָא** – במעשה השטר, **נָפִיק נָבִי רִיבְעָא דְמִמְנָא אֲפֻמָּא דְאֲחִי** –
21 מוציאים על פי העד החי ואחיו שלשה רבעים, שהרי חצי מהממון מוציאים
22 על פי עדות העד החי על חתימתו, ואת חצי הממון השני, מוציאים על פי
23 עדותו של אחיו של העד החי עם האחר, וכיון שהאחים נחשבים כאחד,
24 נמצא שמוציאים שלשה רבעים על פי עד אחד, ורבע על פי האחר, ואין
25 מתקיימת כל חצי מהעדות על פי אחד מהעדים.

משנה

26 המשניות הבאות עוסקות בדין 'חזקת תשמישים', כלומר, אדם המשתמש
27 בנכסי חבירו, ושתק חבירו ולא מיחה בו, יש לו חזקה, ואין חבירו יכול
28 לסלקו מהשתמשותו.

29 חזקה זו היא רק כשעשה דבר קבוע ברשות חבירו, כגון שהניח קורותיו על
30 כותלו של חבירו, וכיוצא בזה, או אף כשהתשמש עצמו הוא ברשות שלו
31 אלא שבא ממנו היזק לרשות חבירו, כגון פתיחת חלון ברשותו באופן המזיק
32 לחבירו, וכיוצא בזה, אבל המשתמש ברשות חבירו בלא שיעשה שם דבר
33 קבוע, אין לו חזקה על שימוש זה, ויכול חבירו לסלקו כשירצה.
34 בדין חזקת קרקע מצינו לעיל (מא.) שכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה,
35 והיינו שחזקה מועילה רק אם הוא טוען שקנה או קיבל את הקרקע במתנה,
36 אך אם הוא מודה שישב בקרקע שלש שנים רק משום שלא אמר לו אדם
37 דבר מעולם, הרי זה חזקה שאין עמה טענה, שאינה מועילה. ובחזקת
38 תשמישים שאין עמה טענה נחלקו הראשונים, יש מהראשונים הסוברים
39 שאף 'חזקת תשמישים' צריכה טענה, שלא מצינו חזקה בלא טענה, ולפיכך
40 אין זו חזקה, עד שיטען שקנה ממנו זכות זו או קיבלה במתנה. אך רבים
41 מהראשונים סוברים שחזקת תשמישים מועילה אף בלא טענה, שכיון
42 שראה בעל הבית שהלה משתמש בשלו, ושתק, הרי זו ראייה שמחל לו,
43 ולא אמרו שחזקה שאין עמה טענה אינה חזקה אלא כשמחזיק בגוף
44 הקרקע, כיון שגם אילו מחל לו, לא קנה הלה את הקרקע מפני שקרקע
45 אינה נקנית במחילה.

46 עוד דנו הראשונים בדין חזקת תשמישים, מהו הזמן שבו צריך להחזיק, יש
47 מהם הסוברים שחזקת תשמישים דינה כחזקת קרקעות ואינה מועילה אלא
48 אם נשתמש שלש שנים ולא מיחה בו הבעלים. אולם יש הסוברים שחזקה
49 זו אינה צריכה שלש שנים אלא כל שהשתמש שעה אחת בפני הבעלים

ושתק, הרי זו חזקה, ושוב אין בעל הבית יכול לסלקו מהשתמשותו זו.
51 **אֱלֹו דְּבָרִים שֵׁישׁ לָהֶן חֻזְקָה** – שאם החזיק שלש שנים בתשמישים אלו,
52 וחבירו ראה ולא מיחה בו, הרי זו חזקה, ויכול לטעון שחבירו נתן לו במתנה
53 את המקום לתשמש זה, או שמכרו לו. **וְאֱלֹו דְּבָרִים שֵׁאִין לָהֶן חֻזְקָה** –
54 שאינם מועילים למשתמש בהם שתהיה לו חזקה. **הֵינֵנו מְעִמִּיד בְּחֻקָּה**
55 **בְּחֻזְרָא חֲבִירוֹ, וְכֵן אִם הַעֲמִיד שֵׁם תַּנְזֹר לֵאפִיָּה, או רִיחִים שֶׁל יָד לִטְחִינָה**
56 **חֲטִים, וְכִירִיִּים** – תנור קטן. וכן אם היה **מְגִלָּל תְּרַנְגֻלִּים, וְגִזְזִין** – משהה
57 את **וְכָלֹו בְּחֻזְרָא**, אף אם עשה כן שלש שנים, **אֵינָה חֻזְקָה**, משום שאין
58 בעל החצר מקפיד על דברים אלו, שהם מיטלטלים ואינם תשמישים של
59 קביעות. **אֲבָל אִם עָשָׂה מַחֲצֵה לְבַהֲמָתוֹ גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפָּחִים, וְכֵן אִם**
60 **עָשָׂה מַחֲצֵה לְתַנּוּר וְכֵן לְכִירִיִּים וְכֵן לְרִיחִים** שהעמיד בחצר. או **שֶׁהֲבָנִים**
61 **תְּרַנְגֻלִּין לְתוֹךְ חֲבִית שֶׁל חֲבִירוֹ, וְכֵן אִם עָשָׂה בַּחצֵר מְקוֹם** – בור לְזִבְלוֹ,
62 **עֹמֶק שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, או שְׁעָשָׂה לִזְבֹּלוֹ מַחֲצֵה גְבוּהָ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים**, כדי
63 שלא יתפזר, אם השתמש במשך שלש שנים באחד מתשמישים אלו, ולא
64 מיחו בו הבעלים, **הֲרִי זוֹ חֻזְקָה**, כיון שאלו הם תשמישי קבע ובני אדם
65 מקפידים שלא יעשו כן אחרים ברשותם, ובדואי השתמש ברשות הבעלים.

נמרא

66 שנינו במשנה שאדם המעמיד בהמה בחצר אין זו חזקה, ואם עשה לה
67 מחיצה עשרה הרי זו חזקה, והבינה עתה הגמרא שמשנתנו עוסקת באדם
68 זר [שאינו שותף בחצר] המשתמש בחצר. מקשה הגמרא: **מָאִי שָׁנָא רִישָׁא**
69 **וּמָאִי שָׁנָא סִיפָא** – מדוע ברישא שהעמיד בהמתו בחצר, אין זו חזקה, ואילו
70 בסיפא שהעמיד מחיצה לבהמתו, הרי זו חזקה, והרי דרך בני אדם להקפיד
71 אף על העמדת בהמות בחצר שלהם.

72 מתרץ עולא: **אָמַר עֻלָּא, כָּל תְּשֻׁמִּישׁ שֶׁאִדָּם עוֹשֶׂה בַּחצֵר חֲבִירוֹ, שְׁאִילֹו**
73 **הִיא עוֹשֶׂה שִׁמּוּשׁ זֶה כְּמַעֲשֵׂה קֵנִי 'חֻזְקָה', וכגון שהיה עוֹשֶׂהוּ בְּנִגְכֵּי הָגֵר**
74 **שְׁמַת לֵלָא יוֹרֵשִׁים, שִׁנְכִּסּוּ הֵם הַפֶּקֶר, הִיא הָדִין שֶׁקָּנָה אֶת הַקֶּרֶע, אף**
75 **בְּנִגְכֵּי חֲבִירוֹ קָנָה**, כלומר, אם החזיק באותו התשמיש שלש שנים בחצר
76 חבירו, נחשב 'חזקה', ואינו צריך להביא עדים על כך שקנה זכות זו, אבל
77 **כָּל תְּשֻׁמִּישׁ שֶׁעָשָׂה בַּחצֵר חֲבִירוֹ שְׁאִילֹו הִיא עוֹשֶׂהוּ בְּנִגְכֵּי הָגֵר**, הדין היה
78 **שֶׁלֹא קָנָה**, אף **בְּנִגְכֵּי חֲבִירוֹ לֹא קָנָה**, כלומר, אף אם החזיק בכך שלש
79 שנים אין זו 'חזקה' ואין למשתמש ראייה על המכירה. ולכן העמדת בהמה
80 שאינה נחשבת כמעשה קנין בקרקע, אינה מועילה אף להיות חזקת ראייה
81 למחזיק בקרקע על ידי שימוש זה, ואילו העמדת מחיצה שמועילה כמעשה
82 קנין, הרי היא מועילה גם כראייה.

83 **רב ששת מקשה על הכלל שאמר עולא: מְתַקֵּף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, וְכָלֵלָא הוּא**
84 **– וכי כך הוא הכלל בדינים אלו, והלא יש חילוק בין החזקות, וְרָאִיהָ לְדַבְרָא,**
85 **שֶׁהֲרִי הַעוֹשֶׂה נִיר – חרישה, בקרקע חבירו, דְּבִנְגְכֵּי הָגֵר נחשב 'חזקה' וְקָנָה**
86 **את הקרקע, כיון שתיקן את הקרקע, ואילו הַעוֹשֶׂה כֵּן בְּנִגְכֵּי חֲבִירוֹ שלש**
87 **שנים, לֹא קָנָה** – אינו יכול להוכיח מכך שהקרקע שלו, משום שאין
88 הבעלים מקפידים על כך שלא יחרשו להם את הקרקע, שהרי אחרי שהלה
89 יחרשו, יזרעו הם בעצמם ויאכלו את הפירות, ואין להם הפסד בדבר.

90 **נְעוּד רָאִיהָ לְחַלֵּק בֵּין חֻזְקוֹת, שֶׁהֲרִי אֲבִילָת פִּירוֹת – אדם שלקט פירות**
91 **מקרקע חבירו, דְּבִנְגְכֵּי חֲבִירוֹ – אם עשה כן שלש שנים, וחבירו לא מיחה**
92 **בו, הרי זו ראייה שֶׁקָּנָה את הקרקע, ואילו המלקט פירות בְּנִגְכֵּי הָגֵר, לֹא**
93 **קָנָה**, כיון שלא עשה תיקון בגוף הקרקע. ומוכח אם כן שלא כדברי עולא,
94 אלא אין לדמות את החזקות זו לזו, וחזורת הקושיא מדוע שנינו ברישא
95 שאם העמיד בהמתו בחצר חבירו, אין זו חזקה.

96 **רב נחמן מתרץ באופן אחר: אָמַר רַב נְחֻמִּין, אָמַר רַבָּה פֶּר אֲבִיתָ,**
97 **לעולם כשאדם זר העמיד את בהמתו בחצר שאין לו שום שייכות בה, הרי**
98 **זו חזקה,**

בבא בתרא. פרק שלישי – חזקת הבתים דף נז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) צג רש"י

ההוא שטרא – והוצרך המלוה לקיימו. שכיב חד מינייהו – מת אחד מהן קודם שנתקיים השטר. ואילו לא מת – היה כל אחד בא ומעיד לבדו על חתימת ידו. ואין צריך לצרף עמו אחר, אלא נאמן לומר "זה כתב ידי". כדתנן בפרק שני דכתובות (כ, ב): זה אומר "זה כתב ידי" וזה אומר "זה כתב ידי" כו' וחכמים אומרים: אין צריכין לצרף עמהם אחר, אלא נאמן לומר "זה כתב ידי". ואמרין בגמרא: – לדברי חכמים על מנה שבשטר הן מעידין – אנתנו ראינו המלוה וחתמנו. הלכך בתרי סגי, ולא צריך חד מינייהו לאסחודי אדחבריה. והיכא דמת אחד מהן אמרינן – התם אליבא דרבנן דצריך שנים מן השוק להעיד על חתימת יד המת, והחי יעיד הוא לבדו על חתימת ידו. אבל העד החי לא יצטרף עם אחר מן השוק להעיד על חתימת המת. דכיון דעל מנה שבשטר הן מעידין, וכי אמר "זה כתב ידי" נפק פלגא דממונא אפומיה, שהרי הוא לבדו מעיד על חתימתו ואין צריך אחר להעיד עמו, וכי הדר מצטרף עם ההוא מן השוק להעיד על חתימת המת, הדר נפיק ריבעא דממונא על פומיה – אשתכח דכוליה ממונא נבי ריבעא נפק אפומיה. ואנן "על פי שנים עדים" בעינן, חצי דבר על פי של זה וחצי דבר על פי של זה. והלכך, הכא דשכיב חד מינייהו – אין עד החי יכול להצטרף עם אחר מן השוק להעיד על חתימת יד המת, אלא צריך שנים מן השוק להעיד עליו. דצריך שנים מן השוק להעיד על חתימת דאיך המת. היינו מתנינן – דאף על גב דשני אחין פסולין לעדות אחת, דלא חשיבי אלא כחד – אפילו הכי מכשרא להו מתנינן לשלשה אחין בעדות קרקע אחד, מאחר שאין זה מעיד על אותה שנה שזה מעיד. אף כאן, העד החי מעיד על החתימה שלו, ואחיו על חתימת יד המת. התם – במתניתין, לא נפיק כל הממון. נבי ריבעא – חסר רביע, דהיינו שלשת חלקים ממון, אפומא דאחי. אלא פלגא הוא דנפיק אפומא דעד נכרי, ופלגא נפיק אפומא דאחי, והלכך כשיצא לעדות זו, דטעמא דפסיל רחמנא קרובים בעדות אחת – לפי שאין חשובין אלא כאיש אחד, ולגבי חזקת שלש שנים כאיש אחד דמו, שהרי איש אחר שמצטרף עמו מועיל בשלשתן אם ראה החזקה שלש שנים. אבל הכא – גבי שטרא, נפיק נבי ריבעא דממונא, דהיינו שלש חלקי הממון אפומא דאחי, וכי חשבת לאחי כעד אחד – נמצא עד אחד מגבה שלשה חלקים והאחד רביע, ולא קרינא "על פי שנים עדים" וגו'. משננה אלו דברים שיש להם חזקה – כלומר, אלו מיני תשמישין דאמרין לקמן שאדם משתמש בשל חבירו, שאם משתמש שלש שנים ולא מיחה בו חבירו – יש לו חזקה לזה המחזיק, ויכול לטעון: אתה נתת לי לתשמש זה במתנה, או מכרת לי. כגון תשמישין קבועין, כדמפרש לקמן, שאדם מקפיד עליהן אם נעשין שלא ברשותו. והלכך בשלש שנים היא חזקה – דומיא דבורות שיחין ומעורות ובית השלחין וכל הני דלעיל, דכיון דקביעות תשמיש הוא – כדמחזיק בגופה של קרקע חבירו דמי, והוא חזקה בשלש שנים. ורבינו חננאל פירש: אלו דברים שיש להם חזקה – כאשר כבר פירשנו. ולא נהירא, אלא לקמיה קאי, כדפרישית. דאי לעיל קאי, ומסקנא דמתניתין דלעיל היא – אריכות לשון של הבל הוא בלא צורך. ועוד, דאבתי תנינן לקמן "יש להם חזקה" טובא. כללא דמילתא, כל הני "יש להם חזקה" דתנן במתניתין עד סוף הפרק – בחזקת שלש שנים מיירי, כדמוכח בברייתא (לקמן נט, ב): בא לפני רבי חייא, אמר לה יגעת בני יגעת. היה מעמיד בהמה ב' – כל הני דברים המוטלסין הן, ואינו תשמיש של קביעות, ואין בעל חצר מקפיד עד ארבע וחמש שנים. ולכך אין לו חזקה למחזיק לומר: מדוע לא מחית בידי? דאמר ליה בעל חצר: לא חששתי למחלות, דלא מחזקת בגוף הקרקע כדמחזיק איניש, ולא הייתי נפסד כלום. ומעתה אני מקפיד. תנור וזכרים – מוטלסין הן. וכן ריחים, בריחא דידא. אבל עשה מחיצה בחצר ב' – הרי זה גדר, והרי זו חזקה. כל מקום תוך המחיצות שעשה – יכול לטעון "לקוח הוא ביד". הכנים תרנגולין לתוך הבית – של חבירו, שלש שנים – גם על זאת ודאי מקפיד איניש, ואם לא מיחה – הפסיד, דודאי על פיו עשה וברשותו. ועשה מקום ב' – או עשה מקום. עמק שלשה – כדי שלא יתפור. או נבזה שלשה – מחיצה גבוהה שלשה. גמרא מאי שנא רישא – דבהעמדת בהמה כרי, בלא מחיצה, אין זו חזקה. ומאי שנא סיפא – דבעשיית מחיצה, קנה. וקא סלקא דעתך השתא דבאיניש בעלמא, שאינו בר חצר זו, קאמר דאין זו חזקה. והלכך קשיא ליה: מאי שנא רישא מסיפא? הא ודאי מקפידין בני חצר על איש נכרי שיביא כאן בהמותיו, ומדלא מיחו – ודאי הקנו לו מקום בחצר זה להעמיד בהמותיו, ואמאי אין לו חזקה? ולקמן מתרין לה בשותפין. אמר עולא – כל חזקה רעועה דלא קנה, אם בא לעשותה בנכסי הגר לקנותה מיד. והוא הדין לענין קונה קרקע מחבירו, ואמר לו "לך חזק וקני" והלך והחזיק חזקה רעועה דלא קנה, כגון העמדת שם בהמתו או תנור וזכרים, דאין זה נעל וגדר, דלא עשה שום תיקון בגוף הקרקע. בנכסי חבירו נמי לא קנה – כלומר, לענין חזקת שלש שנים, שלוקח אומר "לקחתי" ומוכר אומר "לא מכרתי" – אינה קרויה חזקה, להיות במקום עדי מכירה, דהא לא עבר ולא מדי. כל שאילו בנכסי הגר קנה – כגון עשיית מחיצה, ורפך בה פורתא. בנכסי חבירו נמי קנה – כלומר, היא חזקה. ומיהו, הקנין על ידי מעות או מתנה היא. ומיהו, הכנים תרנגולין לתוך הבית דקתני סיפא, דהוי חזקה בנכסי הגר – לא היא חזקה. והאי דלא פריך לה – משום דעדיפא מינה קפריך רב ששת. ואית דמפרש דהכנים תרנגולין נמי הוי חזקה בנכסי הגר, דהיינו נעל – שנעל את הדלת בפניהם. ולאו מילתא היא, דנעילת דלת לאו חזקה היא, דאינו דומה אלא למכירה ארי, כדאמרן לעיל (נג, א). ונעל דלת – בבנין מיירי, שחש דלת או סתימה. וכללא הוא – בתמיה, דקא דמדינת חזקת שלש שנים שתלוי בקפידא, לחזקת קנין נכסי הגר שתלוי בתוך הקרקע. ניר – אמרינן בפירקין דלעיל (לו, ב) דלכולי עמלא ניר לא הוי חזקה. דבנכסי הגר קנה אפילו רפך בה פורתא, ובנכסי חבירו לענין שלש שנים לא קנה חזקה זו. לפי שהכל תלוי באכילת הפירות, שאם יחרשו ולא יאכל – אין בעל הקרקע מפסיד, שהרי יורע ואחר יאכל. והרי אכילת פירות – לקטת הפירות, דבנכסי חבירו קנה אם אכל הפירות שלש שנים, דהויא אכילת שלש שנים במקום עדות שקנה הקרקע זו מן הבעלים, כדאמרן בכוליה פירקין. ובנכסי הגר לא קנה – דאין זה נעל וגדר, כדאמרן לעיל (נד, א): האי מאן דפשח דיקלא אדעתא דחיותא לא קני. אלא אמר רב נחמן אמר רב רבה בר אבהו – לעולם גבי איש נכרי שבא להעמיד בהמה בחצר אחרים שאין לו בה שותפות, לא שנא רישא ולא שנא סיפא – דהויא חזקה, שאין בני חצר מניחין לנכרי להשתמש תשמישין הללו בחצר שלהן אלא אם כן נטלו רשות מהן, ואם לא מיחו בתוך שלש שנים – הויא חזקה.

בשותפין עסקין דבהעמדה כדי לא קפדי – תימה: דאמר הכא דהיבא דקפדי קני, והאמר לעיל (מב, ב) דשותפין אין מחזיקין זה על זה, דפעמים מניח האחד להשתמש לחברו שלש שנים, ואחר כך ישתמש הוא יש לומר: הא דנחית לפלגא הוא דנחית לכולא, להאי גיסא או להאי גיסא, כדאמר לעיל. ועוד נראה: דיש לחלק בין

שדה לחצר, דהבא מיירי שבתים אלו פתוחין

לחצר זה, דכיון שהוא יוצא ונכנס דרך חצר זה,

היבא דקפדי – אין מניח לו לעשות, אי לא

דבונה מיניה. **אסור** ליכנס בחצר – בגמרא

מוקי לה בין בחצר שיש בה דין חלוקה, בין אין

בה. ואף על גב דבאין בה דין חלוקה אין יכול

למחות בו מליכנס בחצר – מכל מקום יכול

לאסור עליו, מידי דהוה אמשכיר בית לחברו

שיכול המושכר להקדישו, כדאמר בפרק

"האומר משקלי עלי" (ערכין כא, א), אף על פי

שאין יכול למחות בידו של שוכר מליכנס בו.

ומיהו, היא גופא תימה: דמאי שנא מבעל חוב,

דאם הקדיש שדחו דאתי בעל חוב ושקיל (שם

כג, ב), אלא משום דרבי אבהו שלא יאמרו

הקדיש יוצא לחולין בלא פדיון מוסף דינר ויש

לומר: דשאני בעל חוב, שגוף הקרקע יוצא

מתחת יד מקדישו. אבל התם – אין גוף הקרקע

יוצא מתחת יד מושכר לעולם. **רבינא** אמר

לעולם לא קפדי – משמע הכא דכולי עלמא

קפדי אינשי אדריסת הרגל. דאפילו רבינא לא

קאמר אלא בשותפין, ותימה: דתנן בפרק קמא

דמגילה (ת, א): אין בין המוחרר הנאה מחבירו

למוחרר הימנו מאכל – אלא דריסת הרגל,

ובלים שאין עושין בהן אוכל נפש. ופר"ך

בגמרא: דריסת הרגל הא לא קפדי ומפרש

רבינו תם: דהתם משמע ליה לגמרא דמתניתין

איירי בבקעה דלא קפדי. דאי בחצר, דקפדי –

אפילו מוחרר הימנו מאכל אסור. דכיון דקפדי,

אם כן כיצא בו משכירים, ותנן בפרק "אין בין

המוחרר" (נדרים לג, א): דכיצא בו משכירים –

אסור, אפילו בלים שאין עושין בהן אוכל נפש.

ולחיי פריך: כיון דעל כרחק איירי בדריסת הרגל

בבקעה דלא קפדי, אם כן אפילו מוחרר הימנו

הנאה אמאי אסור? והוא הדין דהוי מצי למיפריך:

בלים, הא לא קפדי

מציין

הכא בחצר השותפין עסקין, דבהעמדה כדי לא קפדי,

אמחיצה קפדי. ובהעמדה כדי לא קפדי? והא תנן:

השותפין שְׁנֵדוּ הִנָּהוּ זֶה מֵזֶה – אֲסוּרִין לִיכְנֹס לַחֲצֵר

אֶלָּא אֲמַר רַב נַחֲמָן אֲמַר רַבָּה בַּר אֲבָהוּ: הֵכָּא בִּרְחֻבָּהּ

שֶׁל אַחֲוָי בָּתִּים עֶסְקִין, דִּבְהֶעֱמָדָה כִּדִּי לֹא קִפְדִּי,

וְאִמְחִיצָה קִפְדִּי. רַב פֶּפְאָה אָמַר: אִידִי וְאִידִי בִּחְצֵר

הַשְּׁוֹתְפִין, וְאִיכָּא דִּקְפָּדִי וְאִיכָּא דְלֹא קִפְדִּי, גָּבִי

מְמוֹנָא – לְקוּלָּא, גָּבִי אִיסוּרָא – לְחֻמְרָא. רַבִּינָא אָמַר:

לְעוֹלָם לֹא קִפְדִּי, וְהָא מִנִּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיָא; דִּתְנִינָא,

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: אֶפְיֻלוּ וְיִתְרוֹ אֲסוּר בְּמוֹדֵר הִנָּהוּ. אֲמַר

רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי בְּנָאָה: כִּפְּלָ שְׁוֹתְפִין מְעַכְבִּין זֶה אֶת

זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה, שְׁאִין דְּרָבָן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל

לְהַתְּבֹזֹת עַל הַכְּבִיסָה. "וַעֲצִם עֵינָיו מֵרְאוֹת

בְּרַע" – אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אֲבָא: זֶה שְׁאִין מִסְתַּכֵּל

בְּנִשְׁיָם בְּשַׁעָה שְׁעוּמוֹדוֹת עַל הַכְּבִיסָה. הֵיכִי דְמִי? אִי

דְּאִיכָּא דְרָבָא אַחֲרִיתָא – רָשַׁע הוּא, אִי דְלִיכָּא דְרָבָא

אַחֲרִיתָא – אָנוּס הוּא – לְעוֹלָם דְלִיכָּא דְרָבָא

אַחֲרִיתָא, וְאֶפְיֻלוּ הֵכִי מִיבְעִי לִיה לְמִינִס נִפְשִׁיהּ. בְּעָא

מִינִיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מִרְבִּי בְּנָאָה: חִלּוּק שֶׁל תִּלְמוּד חֶכֶם

בִּיצֵד? – כָּל שְׁאִין בְּשָׂרוֹ נִרְאָה מִתְּחִתּוֹ. טְלִית שֶׁל

תִּלְמוּד חֶכֶם בִּיצֵד? – כָּל שְׁאִין חִלּוּק נִרְאָה מִתְּחִתּוֹ

טַפָּח. שְׁלַחַן שֶׁל תִּלְמוּד חֶכֶם בִּיצֵד? – שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי גִדְל

וְשְׁלִישׁ גִּלְאִי, וְעַלּוֹ קְעֵרוֹת וִוְרָק, וּמִבְעֵתוֹ מִבְּחוּץ. וְהָא

תְּנִינָא: טַבְעֵתוֹ מִכְּפָנִים – לֹא קִשְׂיָא: הָא דְאִיכָּא יְנוּקָא,

הָא דְלִיכָּא יְנוּקָא. וְאִי בְּעִית אִיכָּא: הָא וְהָא דְלִיכָּא

יְנוּקָא, וְלֹא קִשְׂיָא: הָא דְאִיכָּא שְׁמַעָא, הָא דְלִיכָּא שְׁמַעָא.

וְאִי בְּעִית אִיכָּא: הָא וְהָא דְאִיכָּא שְׁמַעָא, וְלֹא קִשְׂיָא:

הָא בִּימְמָא, הָא בְּלִילִיָא. וְשֶׁל עִם הָאֲרֵץ דְּמִזְמָה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

למזמרה

בבא בתרא דף נז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) צה

1 והָכֵא – כאן במשנתנו, האומרת שהעמדת בהמה אינה נחשבת חזקה,
2 והעמדת מחיצה לבהמה נחשבת חזקה, בְּחֶצֶר הַשְּׁוֹתֶפִּים עֲקָרִין וּמְדוּבָר,
3 שאחד מהשותפים בחצר העמיד את בהמותיו בחצר שלש שנים, ולא מיחו
4 בו השותפים האחרים, ולכן הדין שהעמדת בהמה אינה חזקה אף שאין
5 החצר מיועדת לכך, כיון דְּבְּחֶצֶר הַשְּׁוֹתֶפִּים כְּדִי לֹא קָפְדִי – על העמדת בהמות
6 בלבד אין השותפים מקפידים זה על זה, עד לזמן שיצטרך אחד מהם את
7 אותו המקום, ולכן שימוש של אחד השותפים במשך שלש שנים אינו
8 נחשב חזקה, אף שלא מחו בו שאר השותפים, אבל אִמְחִיצָה קָפְדִי – על
9 עשיית מחיצה בחצר מקפידים השותפים, ואם אחד השותפים עשה מחיצה
10 ולא מיחו שאר השותפים, מוכח שעשה כן ברשותו והרי זו חזקה. מקשה
11 הגמרא: וּבְחֶצֶר הַשְּׁוֹתֶפִּים כְּדִי לֹא קָפְדִי – וכי אין דרך השותפים להקפיד על
12 העמדת בהמה לחוד בחצירים, וְהָאֵל תִּנּוּ (גדרים מה), הַשְּׁוֹתֶפִּים שֶׁנִּדְרָו הַנָּחָה
13 וְהַ מְנָה, ונמצא שלכל אחד מהם אסור ליהנות מנכסו חבירו, שניים
14 אֲסוּרִין לִיבְנֵם לְחֶצֶר הַשְּׁוֹתֶפִּים להם בשותפות. וממשה זו מוכח שדרך
15 השותפים להקפיד אפילו על דריסת הרגל בחצירים, שהרי אם לא היה
16 דרכם להקפיד, היה הדבר נחשב כאילו כל שותף הפקיר את החצר לשאר
17 שותפיו לענין דריסת הרגל, ומותרים להכנס לחצר ומדקפדי אפילו על זה,
18 כל שכן שמקפידים זה על זה לא להעמיד בהמה בחצירים, וקשה על רבה
19 בר אבוב שסובר שאין השותפים מקפידים על העמדת בהמה בלא עשיית
20 מחיצה.
21 הגמרא חוזרת ומתרת את המשנה באופן אחר: אִלָּא אִמְרַ רַב נְחֻמִּין אִמְרַ
22 רַבָּה בְּרַ אֲבִינָה, הָכֵא – משנתנו, האומרת שהעמדת בהמה אינה נחשבת
23 חזקה, והעמדת מחיצה לבהמה נחשבת חזקה, בְּחֶצֶר הַשְּׁוֹתֶפִּים שֶׁל אַחֲוֵי בְּתִים
24 עֲקָרִין, דְּבְּחֶצֶר הַשְּׁוֹתֶפִּים כְּדִי לֹא קָפְדִי – שעל העמדת בהמות בלבד אין בני
25 אדם מקפידים, ולכן העמדת בהמה אינה נחשבת חזקה, וְאִמְחִיצָה קָפְדִי –
26 אולם על עשיית מחיצה גבוהה עשרה מקפידים, ולכן העמדת מחיצה
27 לבהמה נחשבת חזקה. אבל בחצר שלפני הבתים צריך שיהא מקום פנוי
28 לכניסה ויציאה לבתיהם, ולכן אפילו העמדת בהמות בלבד נחשבת
29 לחזקה.
30 רב פפא ורבינא חוזרים ומעמידים את המשנה בחצר השותפים, ומתרגמים
31 את הקושיא מנדרים: רַב פָּפָא אִמְרַ, אִידִי וְאִידִי – בין במשנתנו ובין
32 במשנה בנדרים מדובר בְּחֶצֶר הַשְּׁוֹתֶפִּים שלפני הבתים, ואין בזה כלל גמור,
33 אלא אִיכָּא דְקָפְדִי – יש שותפים המקפידים זה על זה בהעמדת בהמה
34 וחפצים בחצירים אפילו בלא עשיית מחיצה, וְאִיכָּא דְלֹא קָפְדִי – ויש
35 שאינם מקפידים בהעמדה לבד, ולפיכך, גַּבִּי מְבֹרָכָא – לגבי דיני ממונות,
36 כלומר, לגבי היתר השימוש של כל אחד מהשותפים בחצר שלא מדעת
37 השני, הולכים לְקוּלָא, כלומר, אף שאסור להשתמש בממון חבירו ללא
38 רשות, כאן מותר לשותף להשתמש בחצר השייכת גם לחבירו ללא רשותו,
39 כיון שאנו מקילים ואומרים ששותפים אינם מקפידים על העמדת בהמה
40 בחצר, וממילא גם אין חזקה בשימוש זה, כיון שיכול השני לטעון למחזיק,
41 אני מהאנשים שאינם מקפידים על שימושים אלו, ולכן לא מחיתי, ורק אם
42 תוכיח שאני מהמקפידים תהיה לך חזקה. אולם לַגַּבִּי אִיסוּרָא לְחֻמְרָא –
43 באיסור דאורייתא הולכים לחומרא, ויש להחמיר בספק, ולכן במשנה
44 בנדרים שיש בזה ספק איסור לא יחל בדבר, אנו מחמירים וחוששים שמא
45 אחד מהשותפים הוא מאותם שמקפידים, ולכן שניהם אסורים להכנס
46 לחצר. רַבִּינָא אִמְרַ, לְעוֹלָם לֹא קָפְדִי – אין דרך השותפים להקפיד
47 בדריסת הרגל, וְמָה שֶׁנִּינוּ בנדרים שאסורים להכנס לחצר, הָאֵל מְנִי –
48 מהו השונה משהו זה, רַבִּי אֶלְעָזָר הֵיא, שמחמיר בנדרים ואוסר למודר
49 הנאה ליהנות מחבירו אפילו בדבר שאין בו הנאה כל כך, דְּתִנְיָא, רַבִּי
50 אֶלְעָזָר אִמְרַ, אִפִּילוּ וְיִתְדִי דְהִינוּ שֶׁדֶּרֶךְ הַמוּכָר לוֹתֵר בְּמִקְחָא, בכך
51 שמוסיף ללוקח מעט משלו, ואינו מקפיד עליו, אִסוּר בְּלֹקֶח שֶׁהוּא מוֹדֵר
52 הָנָּחָה מהמוכר, כיון שחוספת זו נחשבת כמתנה, ולכן המשנה בנדרים
53 הסוברת כרבי אלעזר אוסרת שותף המורה הנאה להכנס לחצר
54 השותפים, אף על פי שאין השותפים מקפידים על דריסת הרגל.
55 הגמרא מבארת באלו עניינים מעבבים השותפים זה את זה: אִמְרַ רַבִּי יוֹהָנָן
56 מְשֻׁם רַבִּי בְּנָאָה, כָּפַל – בכל התשמישים הקבועים בחצר הַשְּׁוֹתֶפִּים
57 מְעַבְבִּין – יכולים לעכב זה את זה, שאם האחד רוצה והשני אינו רוצה
58 לעשות כן, יכול השני לעכב עליו שלא ישתמש לבדו כיון שממעט את אויר
59 החצר, הוּיָן מִן הַכְּבִיבָה, שתיקנו חכמים שיכול כל שותף לכבס בחצר ואין

60 האחר יכול לעכב עליו, מפני שְׁאֵין דְרָבָן שֶׁל בְּתוּלָה לְהַתְּבֹהֶת עַל
61 הַכְּבִיבָה בְּנֶהר, מכיון שאינן יכולות לשמור כראוי על צניעותם באותה
62 שעה.
63 הגמרא מביאה מימרא בענין נשים העומדות בנהר לכבס: נֹאמַר בַּפְסוּק
64 (ישעיה לג יד-ט) 'מִי יִגְדֹר לָנוּ אֵשׁ אוֹכְלָה', כלומר מי יזכה לגור עם ה' שהוא
65 אש אוכלה, 'הֲלֹךְ צִדְקוֹת וְגו' וְעַצֵּם עֵינָיו מִרְאֹת בְּרַע', ומבארת הגמרא
66 סיום הפסוק: וְעַצֵּם וְסוּרָה עֵינָיו מִרְאֹת בְּרַע', אִמְרַ רַבִּי חִינָא בְּרַ אֲבָה, פסוק זה נאמר על אדם שְׁאֵין מִסְתַּכֵּל בְּנִשִּׁים בְּשִׁעָה שְׁעוֹמְדוֹת בְּנֶהר עַל
67 הַכְּבִיבָה – בשעת הכיבוס, שאינן יכולות לשמור כראוי על צניעותם
68 באותה שעה. ושאלת הגמרא: הִיכִי דְמִי – באיזה אופן משבחו הפסוק אם
69 עוצם עיניו, ומשמע מזה שאם לא יעצום עיניו אינו לא צדיק ולא רשע, אִי
70 דְאִיכָּא דְרָבָא אֲחֵרִיתָא – אם יש דרך אחרת ללכת בה, והוא הולך בדווקא
71 על שפת הנהר, הרי אף אם יעצום עיניו רִשְׁעָה הוּא, כיון שהיה צריך
72 להתרחק מהעבירה וללכת בדרך אחרת, ואילו בפסוק מבואר שהעצום
73 עיניו נחשב חסיד. אִי דְלִיכָּא דְרָבָא אֲחֵרִיתָא – ואם אין לו דרך אחרת,
74 ומוכרח לעבור ליד הנהר ומסתכל שם דרך הליכתו, הרי אָנוּס הוּא,
75 והתורה פטרה את האנוס, ואינו צריך לעצום את עיניו, ואילו מכך שהפסוק
76 משבח את העוצם עיניו מוכח שכך צריך לעשות. משיבה הגמרא: לְעוֹלָם
77 דְלִיכָּא דְרָבָא אֲחֵרִיתָא – שאין לו דרך אחרת, ומוכרח לעבור דרך הנהר,
78 וְאִפִּילוּ הִכִּי מִיכְעִי לִיה לְמִינֵם נִפְשִׁיה – ואף על פי כן הוא צריך לאנוס
79 את עצמו ולהטות את עיניו לצד שאין בו נשים, ועל זה משבחו הפסוק,
80 שאם עשה כן הרי הוא חסיד.
81 אגב זה שהביאה הגמרא מימרא של רבי בנאה, מביאה הגמרא עוד מימרות
82 בשמו: בְּעָא מְיֻנָּה רַבִּי יוֹהָנָן מְרַבִּי בְּנָאָה, חֲלוּק שֶׁל תִּלְמִיד חָכָם, בִּיצַד
83 הוא צריך להיראות. השיב לו רבי בנאה: כָּל שְׁאֵין בְּשִׁירָא נְרָחָה מִתְּחִתּוֹ,
84 כלומר החלוק צריך להיות ארוך עד כף הרגל, כדי שלא יראה את כפות
85 רגליו כשהולך יתף.
86 עוד שאל רבי יוחנן את רבי בנאה: מְלִית וְכִמִּין מעיל שמתכסה בו על כל
87 בגדים שהוא לובש שֶׁל תִּלְמִיד חָכָם, בִּיצַד הוא צריך להיראות. השיב לו
88 רבי בנאה: כָּל שְׁאֵין חֲלוּקִין נְרָחָה מִתְּחִתּוֹ מִפָּח – שהטלית תהיה ארוכה,
89 כדי שהחלוק שמתחת הטלית לא יראה יותר מטפח.
90 עוד שאל רבי יוחנן את רבי בנאה: שֶׁלָּחן שֶׁל תִּלְמִיד חָכָם בִּיצַד הוא צריך
91 להיראות. השיב לו: שְׁנֵי שְׁלִישִׁי רַחֲבֵי הַשּׁוּלְחָן בצד של הסועדים, מכוסה
92 בְּגָדִיל – מפה, כדי שיוכלו הסועדים לקנח פיהם במפה ולתת עליה הפת,
93 וְשְׁלִישִׁי החיצון שאינו בצד של הסועדים, גָּלָא – מגולה, וְעָלִין נותנים
94 קְעִירוֹת וְיָרֵק, כלומר, ראוי שיהיה שם השולחן מגולה להניח עליו קערות
95 וכוסות וירקות, כדי שלא ילכבו המפה ולא יתבזו האוכלים. וְמִבְּעִתּוֹ –
96 והטבעת של שלחן שהיו רגילים לעשות בשפתו כדי שיוכלו לתלות את
97 השולחן בגמר הסעודה, יהיה מְבַחוּץ ולא בצד של הסועדים.
98 מקשה הגמרא: וְהָאֵל תִּנּוּ – והרי שנינו בברייתא שֶׁבְּעִתּוֹ של השולחן
99 צריכה להיות מְבַפְּנִים – בצד של הסועדים. מתרצת הגמרא: לֹא כְּשִׂיא,
100 הָאֵל – מה שאמר רבי בנאה שהטבעת צריכה להיות מבחוץ, היינו באופן
101 דְאִיכָּא יְנוּקָא – שיש בבית תינוק שיושב ליד אביו בצד השולחן, שאז אין
102 לשים את הטבעת בפנים, כדי שלא ישחק בה התינוק ויפחך את השולחן,
103 וְהָאֵל – ואילו מה ששנינו בברייתא שטבעתו מבפנים, היינו באופן דְלִיכָּא
104 יְנוּקָא – שאין תינוק בבית, ולא יעשנה מבחוץ כדי שלא יכשל בה השמש
105 שהולך סמוך לשולחן. תירוצו נוסף: וְאִי בְּעִתּוֹ אִיכָּא, הָאֵל וְהָאֵל – בין
106 בברייתא ובין במימרא של רבי בנאה מדובר דְלִיכָּא יְנוּקָא, וְלֹא כְּשִׂיא, הָאֵל
107 – מה ששנינו 'טבעתו בפנים' היינו באופן דְאִיכָּא שְׁמָעָא – שיש שמש
108 בסעודה, שאז צריך ליתנה מבפנים כדי שלא יכשל בה השמש, וְהָאֵל – מה
109 שאמר רבי בנאה שטבעתו מבחוץ, היינו באופן דְלִיכָּא שְׁמָעָא, ולכן עדיף
110 שיעשנה מבחוץ, כיון שאם יעשה מבפנים יהיה צר המקום ויזיק לסועדים.
111 תירוצו נוסף: וְאִי בְּעִתּוֹ אִיכָּא, הָאֵל וְהָאֵל – בין בברייתא ובין במימרא של רבי
112 בנאה מדובר דְאִיכָּא שְׁמָעָא – שיש שמש, וכן מדובר שאין תינוק, וְלֹא
113 כְּשִׂיא, הָאֵל בְּיָמָא – מה שאמר רבי בנאה 'טבעתו מבחוץ' מדובר ביום,
114 והשמש יכול להיחזר, ולכן יעשנה מבחוץ ולא מבפנים כיון שהמקום נעשה
115 צר ויזיק לסועדים, וְהָאֵל בְּלִילָא – ואילו מה ששנינו בברייתא 'טבעתו
116 בפנים' היינו בלילה, שאין השמש יכול להיחזר, ועלול הוא להיתקל
117 בטבעת. המשיך רבי בנאה ואמר: וְשׁוּלְחָן שֶׁל עַם הָאֲרִיזָה דּוּמָה

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ג. וְאִפִּילוּ מִי שִׁישׁ בִּידוֹ מַעֲטָ מַעוֹת וְצָרִיךְ לִיקַח בָּהֶם מֵאֲכָלִים לְשֶׁבֶת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ בְּמָה לְקִנּוֹת גֵּר הָרִי הֵנָּה קֹדֶם
- 2 לְכָל הַמֵּאֲכָלִים שֶׁל שֶׁבֶת^{כח} חוץ מִפֶּת שֶׁהִפֶּת קוֹדֶמֶת לְנֶר^{כח} שֶׁהָיָה עֵיקַר מִצְוַת הַסְּעוּדָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן
- 3 רע"ד³⁹:

חלק ב' סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיף ג

הלכתא רבתא

כז] לבל המאכלים של שבת - מאכלים של שבת בלבד, הפת, וקודמים לקניית הנר³⁷.
 אבל לא למאכלים של ימות החול, שהם פת וקטניות
 שדרכם ללפת בהם את הפת.
 שהקטניות נחשבות כחלק מעיקר הסעודה - והרי הם בכלל

ציונים והוספות

הרבה אע"פ שהם מחמשת המינים אינו יוצא ידי חובת ג' סעודות שחייב אדם לסעוד בשבת עד שיאכל לחם שמברכין עליו המוציא וברכת המזון (ועוד שעיקר סעודה הוא הלחם שעליו יחיה האדם) לפי שלגבי אכילת המן שממנה למדו ג' סעודות נאמר בה לחם שנאמר ויאמר אליהם משה הוא הלחם אשר נתן וגו'.
 ועד"ז בסימן רעא סעיף ח: מי שאין ידו משגת לקנות יין לקידוש שבילה. . ויין לקידוש שביום, הרי קידוש הלילה קודם לכל לפי שהוא מן התורה - אע"פ שיכול לקדש על הפת - וגם על היין אינו אלא מדברי סופרים, מכל מקום כיון שעיקר קידוש זה הוא מן התורה - גם היין שלו קודם לכל - חוץ מן הפת, שאם אין לו פת לחם משנה היא קודמת ליין של קידוש הלילה, ויקדש על הפת לפי שהפת הוא עיקר מצות סעודת השבת - שאי אפשר לקיימן כלל בלא פת.

37) קצות השולחן סימן עד בדה"ש סק"ח: ויש לעיין אם יש לו פת לבד ואין לו שום דבר ללפת הפת - אם הנר קודם, דהא צער לאדם לאכול לחם יבש. . דאין זה בכלל עשה שבתך חול דהוא גרוע מחול. . ולשון אדמו"ר ז"ל הנר קודם לכל המאכלים של שבת, תיבות 'של שבת' לכאורה מיותרים דהא מיירי בשבת, ואפשר לדייק דנר קודם למאכלי שבת, אבל לא לקטניות שגם בחול הוא בא ללפת הפת וצ"ע.
 38) בסימן רעא סעיף ח לגבי מי שיש לו מעות לפת או ליין לקידוש, כתב רבינו שיכול לקנות פת לחם משנה במקום יין לקידוש, וביאר בקו"א שהוא משום שיכול לקדש על הפת, ועוד שיש ללחם משנה אסמכתא מן התורה, אמנם כאן השמיט רבינו המלים 'לחם משנה', ולא כתב אלא 'פת' בלבד, משמע שיש להעדיף שלום ביתו על לחם משנה, וכן פסק בכף החיים סק"ז.
 39) סעיף ה: אפילו אכל אדם כל מיני מעדנים ומיני תבשילין

שולחן ערוך - הלכות תפלה

- 1 א רפאנו ה' ונרפא הושיענו כו' הוא לשון הכתוב רפאנו ה' ונרפא הושיענו ואושעה כי תהלתי אתה לפיכך אין לומר
- 2 רפאנו ה' אלקינו אלא בלשון הכתוב.

4 ואע"פ שהכתוב ליחיד אין מכנין אותו לרבים וכאן אומרים
 5 בלשון רבים מה שכתוב בלשון יחיד יש אומרים שהטעם הוא
 6 מפני שלא אסרו אלא בזמן שמתכוין לקרות או לתרגם שאינו
 7 רשאי לשנות מלשון הכתוב אבל כשאומר דרך תפלה ובקשה
 8 מותר לשנות הפסוק לפי צורך השעה ולפי ענין התחנה ובקשה
 9 ויש אומרים שהטעם הוא מפני שלא אסרו לשנות אלא כשקורא
 10 כל המזמור או כל הענין כסדר ואז אפילו דרך תפלה ובקשה
 11 אסור לשנות אבל כשמתפלל ואומר פסוקים הנה והנה יכול
 12 לשנות מיחיד לרבים ומרבים ליחיד ויש להחמיר כדבריהם שלא
 13 לשנות מזמור שלם מיחיד לרבים או להיפך אפילו דרך תפלה
 14 וגם פסוק לא ישנה אלא כשאומר דרך תפלה ובקשה כמו

- 15 שנתבאר לסברא הראשונה (לפי שאפשר שגם לסברא האחרונה
- 16 לא התירו אלא בדרך זה):

חלק א סימן קט, פירוש ברכת רפאנו ודינה וכו' סעיף אחד:

- 17 א ברכת השנים צריך לשאול בה מטר בימות הגשמים ומפני
- 18 מה קבעו השאלה בברכת השנים מתוך שהיא פרנסה קבעוה
- 19 בברכת פרנסה.
- 20 ומתחילין לשאול בארץ ישראל מליל ז' במרחשון לפי שהיא
- 21 ארץ הרים וצריכה לגשמים מיד אחר החג והיה ראוי לשאול בה
- 22 מיד אחר החג אלא שאיחרו השאלה ט"ו ימים אחר החג כדי
- 23 שיגיע האחרון שבישראל שעלה לרגל לביתו לנהר פרת שהוא
- 24 מקום ישוב היותר רחוק מירושלים ולא יעצרנו הגשם (ואף
- 25 לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל
- 26 כמו שעושים גם היום לפיכך לא בטלו תקנת חכמים שתקנו

1 השאלה בארץ ישראל בז' במרחשון).

2 ובבבל וכיוצא בה שאינה ארץ הרים כארץ ישראל וא"צ
3 לגשמים מיד אחר החג מתחילין לבלי ס' אחר תקופת תשרי
4 ויום התקופה ויום השאלה הם בכלל הס' נמצא לעולם ב' ימים
5 בין התקופה לשאלה שאם התקופה ביום א' השאלה היא לבלי
6 ד' וס' יום אלו אין מונין אותם מעת לעת אלא אפילו נפלה
7 התקופה ביום מתחילין לשאול לבלי ס' מיום זה.

8 ואנו מנהיגין כבני בבל בכל מקום ויש שתמהו וחלקו על זה
9 אף שאנו הולכים אחרי חכמי בבל בכל מקום ועושים כמותם
10 במקום שנחלקו חכמי בבל וחכמי ארץ ישראל מפני שתלמוד
11 בבלי הוא עיקר זהו בדבר איסור והיתר וחיוב ופטור וטומאה
12 וטהרה אבל בדבר התלוי בצורך השעה ואין בו שינוי לעבור על
13 דברי תורה ראוי לילך אחר השנים והמקומות והזמן שבבל
14 שוכנת על מים רבים וא"צ לגשמים עד ס' לתקופה או היה זמן
15 הזרע מאוחר בבבל אבל בארצות אלו שזמן הזרע הוא מחצי
16 תשרי ואילך הדבר ידוע שאם לא ירדו גשמים מיד אחר הזרע
17 שהוא מתקלקל שהעופות והעכברים יאכלוהו כולו למה לא
18 נעשה כבני ארץ ישראל ששואלין הגשמים בז' במרחשון כי
19 בדבר זה אין מחלוקת בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל שיתנו
20 אלו טעם לדבריהם שראוי לעשות כך ואלו נותנים טעם שראוי
21 לעשות כמותן אלא שבבבל היו עושים כפי הצריך להם ובארץ
22 ישראל כפי הצריך להם וכן בכל ארץ שהיא רחבת ידים ראוי
23 לעשות בה כפי הצורך לכולה אפילו לשאול גשמים בימות
24 החמה אם צריכים לכולה.

25 אבל מקומות הצריכים גשמים בימות החמה ואינם נקראים ארץ
26 בפני עצמה כיחידים דמי ושואלין בשומע תפלה שהוא מקום
27 שאלת כל צרכיו של אדם כמו שיתבאר בס' ק"ט אבל בברכת
28 השנים אין רשאי לשנות מטבע הצבור מפני צורך עצמן ולשואל
29 מטר בזמן שהוא מזיק לרוב העולם ואם טעו ושאלו בברכת
30 השנים מחזירין אותם כמו יחיד הטועה וגם בשומע תפלה אין
31 שואלין אלא כל יחיד לעצמו בתפלת לחש אבל אין אומרים ותן
32 טל ומטר בתפלת הצבור שהיא חזרת הש"ץ אלא מרצין לפניו
33 יתברך בתענית ובסליחות ובמזמורים ופסוקים של מטר ואין
34 הש"ץ משנה ממטבע הצבור לומר בפירוש ותן טל ומטר בשומע
35 תפלה.

36 ולענין הלכה לא נתקבלה סברא זו שכבר נהגו מעולם בכל
37 תפוצות ישראל שבחוץ לארץ לילך אחר בני בבל בזה ולפ"ז
38 אם ארץ אחת צריכה לגשמים בימות החמה אפילו היא רחבת
39 ידים כמו אשכנ"ז בכללה או ספר"ד בכללה ואפילו ארצות רבות
40 רחבת ידים כיחידים הם ובשומע תפלה ומכל מקום אם ארץ
41 אחת כולה צריכה למטר בימות החמה וטעה בה היחיד ושאל
42 מטר בברכת השנים יכול לסמוך על סברא זו בדיעבד ואינו
43 מחויב לחזור אלא אם רוצה לחזור ולהתפלל בתורת נדבה
44 (וא"צ לחדש בה דבר כיון שמתפלל על הספק כמו שנתבאר
45 בס' ק"ז וק"ח) וה"ה אם בארצות אלו טעה היחיד ושאל מטר
46 מז' במרחשון ואילך אינו מחויב לחזור:

47 ב עד מתי שואלין הגשמים עד תפלת המנחה של ערב יום טוב
48 הראשון של פסח ומשם ואילך פוסקין לשאול כמו שפוסקין
49 להזכיר ואפילו קודם שפוסקין להזכיר כגון שטעה והתחיל לבלי
50 יום טוב תפלת חול ונזכר אחר שהתחיל ברכת השנים שהוא

51 צריך לגמור אותה ברכה כמו שיתבאר בס' רס"ח לא יאמר בה
52 ותן טל ומטר שהרי אף להזכיר היה מן הדין להפסיק לבלי יום
53 טוב אלא שאחרו עד מוסף משום שאין כל העם מצויים בבית
54 הכנסת לבילה ויהיו אגודות אגודות כמו שנתבאר בס' ק"ד
55 א"כ בשאלה שאין הצבור שואלים אף הוא לא ישאול.

56 וכן אם השאלה היא לבלי שבת וטעה יחיד והתפלל של חול
57 לא ישאל כיון שהצבור לא התחילו עדיין שהיחיד נגרר אחר
58 הצבור בכל מקום:

59 ג ואם שאל מטר אחר יום טוב הראשון של פסח בין שנזכר
60 קודם סיום הברכה בין שנזכר אח"כ צריך לחזור לראש
61 הברכה מטעם שנתבאר בס' ק"ד ואם לא נזכר עד לאחר
62 חתימות ברכות אחרות צריך לחזור לראש ברכת השנים ולומר
63 משם ואילך כל הברכות על הסדר כמו שיתבאר בס' ק"ט:

64 ד אם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו אפילו אם
65 שאל טל שהשאלה אינה דומה להזכרה שכשהזכיר טל
66 במקום גשם אין מחזירין אותו לפי שהזכרה הוא סידור שבחו
67 של מקום והורדת הטל היא ג"כ שבח לו כמו הורדת הגשם כמו
68 שנתבאר בס' ק"ד אבל בשאלה צריך לשאול כל דבר המביאו
69 לידי ברכה הן טל הן גשם ואין טל עולה במקום גשם.

70 ומכל מקום אם לא שאל טל אין מחזירין אותו ששאלת הטל
71 אינו אלא מנהג שחכמים לא חייבו כלל בטל לא בשאלה ולא
72 בהזכרה מטעם שנתבאר שם:

73 ה אם לא שאל מטר ונזכר קודם שהתחיל תקע בשופר שואלו
74 שם ונחשב כאלו שואלו בתוך ברכת השנים כמו שנתבאר
75 בס' ק"ד ואם נזכר אחר שהתחיל תקע בשופר קודם שומע
76 תפלה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפלה משא"כ בהזכרה
77 שהוא שבח ואין לה ענין בשומע תפלה ואם הוא שרוי בתענית
78 וצריך לומר עננו בשומע תפלה יאמר ותן טל ומטר קודם עננו
79 שהשאלה חמורה מעננו שאם לא אמרה כלל מחזירין אותו
80 משא"כ בעננו לכך ראוי להקדימה ואם נזכר אחר חתימת שומע
81 תפלה קודם שהתחיל רצה אומר ותן טל ומטר ואח"כ מתחיל
82 רצה ונחשב כאלו שואלו בשומע תפלה.

83 ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל רצה אם לא עקר רגליו חוזר
84 לברכת השנים ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה ואם השלים
85 תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אע"פ שלא עקר
86 רגליו דינו כעקר וה"ה אם רגיל לומר תחנונים וסיים תחנוניו
87 ואמר אחריהם יהיו לרצון וגו' שבאמירת פסוק זה עשה היסח
88 הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו כמו שיתבאר בס'
89 תכ"ב:

חלק א סימן קיז, דיני ברכת השנים וכו' ה' טע"פ:ס

90 א השיבה שופטינו חותם בה מלך אוהב צדקה ומשפט משא"כ
91 בשאר ברכות שאין מלכות בחתימתן אלא במשפט בלבד
92 משום שנאמר מלך במשפט יעמיד ארץ.

93 ומראש השנה עד יום כפור חותם המלך המשפט ופירושו הוא
94 מלך המשפט וכן הוא לשון המקרא לפעמים כמו הארון הברית
95 ודומיו ואם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט יתבאר בס' תקפ"ב:

חלק א סימן קיח, חתימת ברכת השיבה טע"ף א:

לקוטי תורה

1 **תוכן הפרק:** היכולת של כל אחד מישראל, אפילו
2 הדיוט, להמשיך שכינתו יתברך למטה
3 [לאחרי שנתבאר כיצד מסירים ההסתר על בחינת
4 "ישראל" שבנשמה - ימשיך לבאר בפרק זה, את התוצאה
5 הרצוי' ממדידה זו בעבודת התשובה.

6 ובהקדמה:

7 הנקודה העיקרית שנתבארה עד כה היא, שעיקר ענין
8 התשובה הוא, להסיר המסך המבדיל על בחינת "ישראל"
9 שבאדם, שהיא "כולא חד" עם אלקות, אשר מחמתה
10 מוכרח שתהי' לה אהבה עד כדי מסירת נפש ממש עבורו
11 ית'.

12 מזה מובן, שהבחינה האמיתית אם האדם אכן הגיע
13 לתשובה זו באמת, היא - אם איכפת לו, לא רק מצבו
14 (הרוחני) הפרטי עד כמה הוא קרוב יותר אל השי"ת - אלא
15 בעיקר, האם רצונו וחפצו של הקב"ה מתמלאים כדבעי.

16 להלן יבאר כיצד תכלית הבריאה היא שהקב"ה
17 "נתאוה" ששכינתו ית' תמלא את כל העולם כולו,
18 ולפיכך, השב אל הקב"ה לפי תוכנה הפנימי של "תשובה"
19 - יעסוק בכל לב ונפש לגלות אלקות בכל העולם כולו,
20 שע"ז ממלאים רצונו וחפצו של הקב"ה בבריאת העולם.

21 וזה שימשיך:]

22 אך לא ישאר בכך שלא יעשה כלום, כמו שסוברין
23 העולם שזהו תכלית השלימות בשיש לו מעמ
24 אהבה.

25 ה"עולם" סובר שתכלית השלימות בעבודת ה' היא
26 - הרגש שבלב.

27 כי לימוד התורה בפועל ובוודאי קיום מצוות
28 מעשיות, הם רק ענינים של "פועל ממש" הנעשים
29 בכוחות החיצוניים של האדם, ויכול להיות אדם
30 שבפנימיותו אין לו שום רגש לרוחניות וקדושה
31 (ואדרבה, לבו בוער כאש לתאוות גשמיות), אלא
32 שלפועל כובש את תאוותיו וכופה את עצמו ללמוד
33 תורה ולקיים מצוות.

34 משא"כ אדם שבנפשו ובלבבו מרגיש באמת
35 אהבה להשם, הרי הוא נעשה באמת יותר "רוחני"
36 וקרוב אל השם - ואם כן, זוהי תכלית השלימות
37 בעבודת האדם.

38 אך לאמיתו של דבר אין זה נכון, דאין האהבה
39 עצמה תכלית השלימות.

40 [והולך ומסביר מהי באמת התכלית:]

41 אך העיקר הוא להמשיך אלהותו ית' למטה להיות
42 לו דירה בתחתונים, שזהו דוקא תכלית הבריאה.
43 ידוע מה שאמרו רז"ל שתכלית בריאת עולם הזה
44 הוא ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים",
45 שהקב"ה רצה שעולם הזה הגשמי יעשה דירה
46 לשכינתו יתברך, ולפיכך עיקר עבודת האדם עלי
47 אדמות הוא "להמשיך אלקותו יתברך למטה", היינו
48 לעסוק באותם הענינים הממשיכים השכינה
49 ב"תחתונים", ודבר זה הוא הגורם תענוג כביכול אצל
50 הקב"ה (מאחר שבכך נשלמה "תאוותו" ותשוקתו של
51 הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים).

52 לזכור תמיד ולהתבונן שמלא כל הארץ כבודו
53 ולהאריך בזה, וזהו תענוג עליון.
54 מאחר שזוהי תכלית הבריאה, על כן בזה צריך
55 להיות עיקר התעסקות האדם.

56 קודם כל - במוחו ומחשבתו, שצריך לזכור תמיד
57 ולהתבונן באריכות כיצד "מלא כל הארץ כבודו",
58 שבארץ הלזו הגשמית מלא כבודו יתברך.

59 היינו שעל האדם להתבונן בענין אחדותו ית'
60 האמיתית, שבאמת אין שום מציאות מחוץ לאלקות,
61 מאחר ש"מלא כל הארץ כבודו", שגם בארץ הלזו
62 התחתונה אין שום דבר נפרד ממנו יתברך (שזהו
63 הפירוש הפנימי ב"הוי' אחד", שמצד שם הוי' הכל
64 "כולא חד" עם אלקות).

65 ועי' זה גופא עושה דירה לו ית' בתחתונים,
66 וכמבואר בארוכה בספר התניא, שעצם ההתבוננות
67 והאמונה ב"יחוד ה' האמיתי, אשר אפילו בארץ מתחת
68 אין עוד מלבדו" - שהוא יתברך "מלא כל הארץ הלזו
69 כו' וכולא קמי' כלא חשיב ממש והוא לבדו הוא כו'
70 גם במקום הזה שנברא בו עולם הזה" - "זו היא דירתו
71 בתחתונים".

72 ואמונה זו וההתבוננות בזה גורמות "תענוג
73 העליון".

74 וכל המאריך באח"ד כו'.
75 מטעם זה אמרו חז"ל שעיקר הכוונה בקריאת
76 שמע צ"ל בתיבת "אחד" - "כל המאריך באחד,
77 מאריכין לו ימיו ושנותיו" - כי תיבת "אחד" מורה על
78 גילוי אחדותו יתברך בעולם, וכמאמר חז"ל בפירוש

40 הקב"ה, שהקשר לענין ה"שם" הוא, דכשם שעל ידי
41 שקוראים לאדם בשמו הוא פונה לקוראיו כך על ידי
42 לימוד התורה "נמשך" הקב"ה למטה.
43 וזה יכול כל אחד אפילו הדיוט, כשאומר הלכה
44 ואגדה כו' או כשעושה איזה מצוה.
45 ונמצא שהאמת היא להיפך ממש מסברת ה"עולם"
46 מהו עיקר ענין העבודה.
47 שלפי סברת העולם עיקר המעלה בעבודה הוא
48 כשהאדם מרגיש עכ"פ מעט אהבה להשם בלבו, ואילו
49 לימוד התורה ומעשה המצוות הם ביטויים חיצוניים
50 (במעשה בפועל) להתקשרות ודביקות בהשי"ת;
51 אבל לפי האמת, כוונת השי"ת בבריאת העולם
52 היא שהאדם ימשיך אלקות למטה, שעי"ז נעשה
53 העולם דירה לו יתברך, והמשכה זו אינה אלא ע"י
54 לימוד התורה וקיום המצוות, ואם כן, אדם הדיוט
55 שאינו מרגיש שום אהבה לה' בלבו, אבל לומד תורה
56 (הלכה או אפילו דברי אגדה) וכן מקיים מצוה - הרי
57 ע"י מעשיו המשיך בפועל אלקות למטה (אף שהוא
58 אינו מסוגל להרגיש מה שפעל על ידי מעשיו),
59 ובמילא השלים בכך "כוונת הבריאה".
60 ואילו האדם שהתבונן בגדלות השם ונתעורר
61 ברגשי אהבה אליו יתברך אבל "לא עשה כלום" - הרי
62 החסיר את העיקר.
63 ובלבד שיכוין להמשיך אלהותו ית' אל חיותו
64 וחלקו ממעל, כי חלק ה' עמו שיתאחד וידבק חלקו
65 עם השי"ת, ויתגלה אלהותו ית' לעין כל, כמאמר
66 כי עין בעין יראו ונגלה כבוד הוי'.
67 אך עכ"פ זה נדרש (אפילו מהדיוט), שכוונתו
68 בלימוד התורה וקיום המצוות תהי' כדי להמשיך
69 אלקות בנפשו עד שנפשו תתאחד עם השי"ת, וכן -
70 לגלות אלקות בכל העולם עד שיהי' לו יתברך דירה
71 בתחתונים.
72 פירוש:
73 על ידי לימוד התורה וקיום המצוות נמשך אלקות
74 לתוך הארת נשמתו כפי שהיא מלובשת באברי גופו
75 (שעל ידם הוא לומד תורה ומקיים מצוות), וכן
76 בדברים הגשמיים שבהם מקיימים המצוות; ועל ידי
77 מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות להמשיך אלקות
78 למטה (על ידי תורה ומצוות), יתגלה סוף-סוף לעתיד
79 לבא כבודו ית' לעין כל בכל העולם כולו.

1 אותיות אח"ד - אות אל"ף קאי על הקב"ה אלופו של
2 עולם, אות ח' - ז' רקיעים וארץ, ואות ד' - ד' רוחות
3 העולם; וזהו ענין אח"ד - גילוי אחדותו של הקב"ה
4 תוך ז' רקיעים וארץ, עד שכל ד' רוחות העולם יהיו
5 מלאים כבודו יתברך.
6 ועומק הענין:
7 לפי האמת, מצד הקב"ה בכבודו ובעצמו אין שום
8 מציאות בלעדו, שהכל "כולא חד" עם אלקות, ומה
9 שנראה העולם למציאות בפני עצמו נפרד מאלקות
10 הוא מצד ההעלם וההסתר, שהקב"ה הסתיר את עצמו
11 שלא תתגלה האמת ש"הוא לבדו הוא ואין זולתו".
12 וזו היתה כוונת הבריאה "להיות לו יתברך דירה
13 בתחתונים", שהקב"ה רצה שבני ישראל על ידי
14 עבודתם יסירו את ההסתר הזה ויגלו אחדותו יתברך
15 האמיתית גם למטה בעולם הזה, כך שיהי' ניכר בכל
16 העולם כולו ש"הוי' אחד".
17 וזהו התוכן הפנימי של ענין האריכות באחד,
18 שאין הכוונה רק לכוונה בעת אמירת תיבת "אחד",
19 אלא ש"צריך לזכור תמיד ולהתבונן שמלא כל הארץ
20 כבודו", עד ש"בכל דבר ודבר שהאדם רואה ישים אל
21 לבו אחדות הבורא ית'".
22 אך איך הוא ההמשכה, הוא ע"י תורה ומצוות שהם
23 רמ"ח אברין דמלכא.
24 אך איך אכן ממשיכים ומגלים שכינתו יתברך
25 בפועל למטה בכל העולם כולו - הרי זה על ידי תורה
26 ומצוות.
27 כי המצוות נקראות "רמ"ח אברין דמלכא",
28 שהטעם שנמשלו המצוות לאברים הוא לפי שכמו
29 שבתוך אברי הגוף מלובשים כוחות הנפש
30 וכשמושכים אחד מאברי הגוף נמשך בדרך ממילא גם
31 כח הנשמה שמלובש בהאבר ההוא, כך בכל מצוה
32 ומצוה מלובש אור אלקי, ובקיום המצוה נמשך האור
33 האלקי המלובש במצוה ההיא, הן באדם המקיים את
34 המצוה, וכן בדבר הגשמי שבו נעשית המצוה.
35 ונמצא, שעל ידי קיום מצוות מעשיות ממשיכים
36 אלקות למטה.
37 וכל התורה שמותיו של הקב"ה.
38 וכן על ידי לימוד התורה נמשך אלקות למטה,
39 שלכן אמרו חז"ל שכל התורה כולה הן שמותיו של

1 ונמצא, שגם עבודת האדם להמשיך אלקות בתוך
2 נפשו (על ידי לימוד התורה וקיום המצוות) - שע"ז
3 נעשה בתכלית ההתאחדות עם השי"ת - היא ג"כ לשם
4 תכלית זו לעשות לו ית' דירה בתחתונים, כי על ידי
5 שאחדותו יתברך היא בגילוי בבני ישראל כפי שהם
6 למטה בגופים גשמיים, ביכולתם לגלות אחדותו
7 יתברך בכל העולם כולו.

8 וזה נדרש מכל אדם (אפילו מהדיוט שאינו יכול
9 להגיע לכך להיות אהבת ה' בוערת בלבו), לכוין
10 שלומד תורה ומקיים מצוות לשם תכלית זו, לעשות
11 לו יתברך דירה בתחתונים.

12 וזהו לשם יחוד ב'ו' לפי פשוטו, שלא יחפז שום
13 דבר כמ"ש מי לי בשמים ב'ו'.

14 ענין זה - שעכ"פ נדרש מהאדם לכוון בלימוד
15 התורה וקיום המצוות לשם המשכת אלקותו יתברך
16 בנפשו וע"ז בכל העולם כדי להשלים כוונת הבריא
17 - הוא הוא תוכן אמירת "לשם יחוד קודשא בריך הוא
18 ושכינתו" קודם כל מצוה, שתוכן כוונה זו הוא,
19 שבעשיית מצוה צריך להיות כוונת האדם לא לשם
20 תועלת עצמו (אפילו לשם התועלת והמעלה הרוחנית
21 הנפעלת באדם על ידי המצוות), אלא אך ורק לכבודו
22 יתברך (לשם הקב"ה ושכינתו), היינו לגלות כבודו
23 ושכינתו יתברך בעולם כדי שתהי' לו דירה בתחתונים.

24 והוא כענין מ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי
25 בארץ", שהפירוש בזה הוא שהאדם רוצה רק את
26 הקב"ה בלבד, היינו שאינו רוצה שום דבר לעצמו,
27 אפילו לא ענינים רוחניים שבשמים, אלא רק שיתמלא
28 רצונו יתברך שיהי' לו דירה בתחתונים.

29 ואי אפשר להמשיך אלהותו ית' כי אם לתוך כלים,
30 דהיינו תורה ומצוות.

31 הטעם שהמשכת אלקות בעולם היא רק ע"י תורה
32 ומצוות הוא לפי שכדי שיהי' אלקות בגילוי בתוך גדרי
33 העולם צריך האור האלקי להתלבש ב"כלים" - ותורה
34 ומצוות הן הן ה"כלים" לאורו יתברך.

35 וכל אותיות התורה הם כלים כמ"ש וכלים מכלים
36 שונים ויין מלכות רב, דהיינו השראת השכינה.

37 אותיות התורה הן "כלים" לאורו יתברך, וכמו
38 ענין האותיות בפשטות, שהן "כלים", שאותיות
39 ותיבות מכליות "תוכן" מסויים (אם רעיון שכלי או
40 תיאור רגש שכלב וכדומה).

41 וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "כלים מכלים שונים
42 ויין מלכות רב", דידוע שכל מלך הנזכר במגלת אסתר
43 קאי גם על מלך מלכי המלכים הקב"ה. ומהו "יין"
44 של הקב"ה - "ויין מלכות רב" - זוהי השראת השכינה
45 שאין לה גבול; וכיצד אפשר לו לאדם להכיל "יין רב"
46 זה? הנה על זה אומר "וכלים מכלים שונים", שהכלים
47 הם אותיות התורה, שבהן מלובש אור שכינתו יתברך.

48 ובזמן שבהמ"ק קיים היה עיקר השראת השכינה
49 בקדשי קדשים, ומשם מתפשט לכל העולם.

50 ועכשיו בשחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו אלא
51 ד' אמות של הלכה, [דשם הוא] עיקר השראת
52 השכינה, ומשם מתפשט לכל העולם כולו.

53 כמו הנשמה שעיקר השראתה במוח ומשם
54 מתפשטת לכל הגוף כולו להחיותו.

55 ידוע שבהמ"ק הוא כמו ה"מוח" של כל העולם,
56 דכמו שעיקר השראת הנשמה היא במוח האדם ומשם
57 מתפשטת חיות הנשמה, וכן כוחותי', לכל אברי הגוף
58 - כך עיקר השראת השכינה הי' במקדש, ומשם
59 נתפשט אלקות בכל העולם.

60 ומשחרב בהמ"ק עיקר השראת השכינה הוא
61 בעבודה זו הקשורה ב"מוח", דהיינו לימוד התורה,
62 ומהשראה זו שבנפש האדם הלומד תורה, מתפשט אור
63 השכינה בכל העולם.

64 [לסיכום: ענין התשובה הוא - "שובה ישראל", להסיר
65 המסך המסתיר על בחינת "ישראל" שבנשמתו, "כי חלק
66 הוי' עמו", המיוחדת בתכלית עם השי"ת באופן שלא שייך
67 שום ענין של פירוד ח"ו ממנו יתברך;

68 אך תכלית ענין התשובה הוא לא רק להתעלות
69 ו"להגיע" לבחינת "ישראל", אלא להשתוקק להמשיך
70 אלקות בעולם על ידי תורה ומצוותי', כלומר: לאחר
71 שהאדם מגלה את בחינת "ישראל" שבו, שע"ז נרגשת
72 אצלו אחדותו יתברך האמיתית שהכל "כולא חד" עם
73 אלקות, הרי בדרך ממילא צריך זה לעורר אצלו תשוקה
74 גדולה שאחדות זו תתגלה בכל העולם כולו, עד שיהי'
75 כבודו יתברך מלא כל העולם, שזוהי תכלית הבריא.

76 וע"פ הנ"ל - שעבודת התשובה כלולה משני שלבים:
77 (א) לשוב לבחינת "ישראל" שבו, (ב) העבודה להמשיך
78 אלקות למטה כדי שתתגלה אחדותו ית' בכל העולם -
79 יבואר ג"כ מ"ש בהמשך ל"כי חלק הוי' עמו גוי" (דקאי על
80 בחינת ישראל שבנשמה) - "ימצאהו בארץ מדבר גוי":]

26 אך נתבאר לעיל שתכלית התשובה היא, להתעורר
27 ברצון ותשוקה להשלים כוונת הבריאה לעשות לו
28 יתברך דירה בתחתונים, ע"י התבוננות שמלא כל
29 הארץ כבודו.

30 ועל זה ממשיך בכתוב "יבוננהו", שצריך להיות
31 ענין ההתבוננות (יבוננהו) ש"מלא כל הארץ כבודו"
32 (שכבודו ית' מלא (היינו "ממלא") הארץ הלזו
33 הגשמית), וכתוצאה מזה עוסק בתורה ומצוות שעל
34 ידן ממשיך אלקות למטה בעולם הזה הגשמי.

35 [ב' הענינים ד"סובבנהו ויבוננהו" נרמזים גם בכתוב
36 שלאחריו - "כנשר יעיר קנו גו":]

37 כנשר, הוא רחמנות רחמים גדולים.

38 פירוש הפשוט ד"כנשר יעיר קנו" הוא שהקב"ה
39 נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו,
40 ובעבודה הוא ענין התעוררות רחמים רבים העליונים
41 מבחינת "אב הרחמים".

42 יעיר קנו בו', ויהיה התגלות אלהותו.

43 "קנו" הוא מקום מנוחת הנשר וגזוליו, וענין
44 הפנימי ד"יעיר קנו ועל גזוליו ירחף" הוא - התגלות
45 אלקות למטה עד שהעולם נעשה מכון לשבתו ית'.

46 ואז ה' בדר ינחנו בו':

47 ועי"ז באים לתכלית הכל - "הוי" ב"ד ינחנו",
48 שהוא ענין גילוי אחדותו יתברך האמיתי, ש"הוא לבדו
49 הוא ואין זולתו", בכל העולם כולו.

ד"ה שיר המעלות ממעמקים פרק ה

1 וזהו ג"כ פירוש ימצאהו בארץ מדבר, פירוש,
2 ימצאהו לחלק אלוה נשמדובר עליו בפסוק שלפניו,
3 "כי חלק הוי' עמו", במקום הקליפות כשנמשך
4 אחר תאוות הגוף ההוה ונפסד, וכתהו ילל ישימון.
5 ידוע דמדבר מורה על מקום הקליפות, שהוא
6 מקום שמם מאלקות, וגם כי הגוף (וגשמיות בכלל)
7 הוא הוה ונפסד, ולכן נמשל למדבר שמם.

8 וענינה של עבודת התשובה הוא - להשיב את
9 עצמו "אל לבבו", שלזה דורש לידע את מקומו ושרשו
10 כדי שיוכל לחזור למקומו הראשון - וזהו ענין
11 "ימצאהו בארץ מדבר", למצוא את ה"חלק ה' עמו"
12 ש"תועה במדבר".

13 יסובבנהו, פירוש, יתעורר רחמים גדולים שהוא
14 בתר שהוא סובב ומקיף.

15 נתבאר לעיל שכדי להסיר את המסך המסתיר על
16 בחינת "ישראל" שבו, צריך לעורר רחמים גדולים
17 מבחינת "אב הרחמים" שהם למעלה ממדידה
18 והגבלה;

19 וזהו ענין "יסובבנהו" - לשון סובב ומקיף, שהם
20 הרחמים מבחינת ה"כתר" שלמעלה מחכמה (כמו
21 הכתר הסובב ומקיף את המוחין שבראש), שהם
22 רחמים שלמעלה מן החכמה והמדידה וההגבלה.

23 יבוננהו, פירוש יתבונן שמלא כל הארץ כבודו,
24 להמשיך אלהותו ית' שיהיה לו דירה בתחתונים על
25 ידי תורה ומצוות בו'.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

11 שסוף מעשה תחלה למחשבה הקדומ' וכן ארץ קדמ' לשמי'
12 כו', אלא צריך לומר שיש ב' מדריגו' א' או"י ואו"ח תחלה
13 וסוף דנעוץ כו' והב' למעלה משניהם והוא ארץ שקדמ' כו',
14 וכמ"כ יובן במ"ע ומים תחתוני' הנ"ל שנק' ים הקדמוני וים
15 האחרון שהוא [עומק רום] ועומק תחת שהכל בבחי' א"ס
16 למעלה ולמטה גם בזה יש כח בממוצע שהוא במים חיים
17 הנ"ל לחברם לפי שעולה על שניהם יחד ודוקא מארץ כו'.
18 וביאור הדברי' בדרך קצרה וארוכה היינו כנ"ל בענין
19 אי"ן וי"ש האמיתי דהחכמ' מאין תמצא עד
20 עומ"ר בתכלי' למעלה עד אין קץ כו' נק' מ"ע ויה"ק וזהו

1 והנה להבין כל זה יש להקדים תחלה בענין הפלוגתא
2 שבגמרא אם שמים קדמו לארץ או ארץ קדמה
3 לשמי' כמ"ש ביום עשות ה' אלקי' ארץ ושמים הזכיר ב'
4 שמו' דה' אלקי' משא"כ בשמים שקדמו לארץ אמר רק
5 בראשי' ברא אלקי' את השמים ואח"כ הארץ. וביאור
6 הדברים משום דנעוץ תחלתן בסופן דוקא וסוף מעשה
7 עבמ"ת כו' אך א"כ לא ה' כח הסוף יותר מן התחלה
8 וכמשל מים העולי' למעלה שלא יעלו יותר ממקור חוצבם
9 בראשית ירדתם כמ"ש בפרס בענין או"י ואו"ח [ש]זהו
10 ענין נעוץ סופן בתחלתן לבד כו' אבל מאין יוכל להיות

1 שמים לרום, וכמו בזמן המבול שארובו' השמים ושמי
2 השמים נפתחו כו' (וכך [ב]ת"ר לחיי נח צד"ע דאפתחו
3 ארובו' דח"ע כו' וגם מעיינו' תהום רבה שזהו עמ"ת דח"ת
4 שירדו למטה להיות ביטול היש היותר אחרון לאי"ן כו',
5 וזהו שא' חכמו' בחוץ ח"ע וח"ת מ"ע ומ"ת הנ"ל ועכ"ז
6 אינן מ"ח כלל, דגם שבחי' או"י ואו"ח דח"ע וח"ת כשהן
7 במקורן בבלתי שיעור למעלה ולמטה כידוע דאא"ס
8 למעלה [עד] כו' ולמטה עד כו' עכ"ז אינן מגיעי' לבחי'
9 מהו"ע ממש שכוללם יחד והוא המחברם להיותו בעצם
10 הרבה נעלה מהם כי הם לא נק' רק בחי' חו"ג שבעצם
11 כידוע. והנה מזה יובן עכ"פ ענין בחי' הממוצע שבכחו
12 לחבר מ"ע ומ"ת הללו דהיינו עמ"ר ועמ"ת שבעצמו'
13 אא"ס ממש היינו מ"ש ביום ההוא יצאו מ"ח מירושלי'
14 דוקא, והענין הוא דתכלי' [עומק] בחי' האי"ן דח"ע
15 למעלה ותכלי' ירידתו בבחי' האי"ן בי"ש הנה זהו מגיע
16 רק באור א"ס שנמשך מי"ש האמיתי כמו שהוא בעצם
17 ממש שכלול מב' מדריגו' הללו כנ"ל, אבל בחי' עצמותו
18 ומהותו כמו שהוא שנק' י"ש האמיתי אין כל זה מגיע לו
19 כלל וז"ש בעוה"ב להנחיל אוהבי י"ש ממש מיש האמיתי
20 כמ"ש הנה אלקינו זה כמו שהוא במהו"ע ממש כידוע, אך
21 מ"ח שיצאו מירושלי' דוקא הוא המגיע למהו"ע ממש
22 ועכ"כ ב' חצאי' שבו יחבר למ"ע ומ"ת דיה"ק ויה"א כנ"ל
23 גם לאחר שנתרחקו מאד כנ"ל והוא מ"ש ארץ קדמה כו',
24 דהנה מ"ח הללו הוא שמתהווה ממש בבטן הארץ בחידוש

25 גמור מי"ש דעפר לאי"ן שהמי"ם שרשם מבחי' אין דמ"ע
26 ומתחדשי' מי"ש דעפר היותר אחרון מוכרח מזה שזה
27 גבוה מעמ"ר ועמ"ת הנ"ל, דמה שמעומק תחת לא יגיע
28 רק לעמ"ר ולא יותר היינו מ"ת דתהום אבל מ"ח הללו
29 שמתחדשי' ממש מיש דעפר זה לא הי' עדיין במ"ע ומ"ת
30 כלל כי חידוש גמור הוא ועכ"כ נק' מי"ם חיי"ם דוקא ומ"ע
31 ומ"ת אינם מ"ח כלל, וכ"ז מוכרח שיש דעפר הארץ יש
32 בו מבחי' היותר עליון על עמ"ר ועמ"ת הנ"ל אשר עכ"כ
33 מים הללו שמתחדשי' בו נק' מים חיים דוקא, והוא שעולה
34 לי"ש האמיתי ממש אע"פ שאין כח זה באין דמ"ע כלל
35 רק במ"ח דארץ דוקא הוא שמשפיע למ"ע ומ"ת יה"ק
36 ויה"א ומחברם יחד כנ"ל, וזהו דארץ לא שבעה מ"ע ארץ
37 דוקא ולא ים דמכסי' אותו מ"ע כנ"ל מטעם דארץ קדמ'
38 בשרשה לעמ"ר דשמי"ם ועמ"ת די"ם כו' (וז"ש על התורה
39 לא בשמים היא בעמ"ר ולא בי"ם היא עמ"ת שהן ח"ע
40 וח"ת רק באר"ץ דוקא והוא סוף מעשה דנשי' בגופי'
41 שמעפר הארץ שבחי' העלא' מ"ן שלהם בתו"מ בפ"מ
42 בארץ דוקא זהו מ"ח אשר יצאו מירושלי' [חציים] כו'
43 כידוע, וז"ש אל יתהלל חכם כו' כ"א לעשו' חסד ומשפט
44 וצדקה ג' קוין בארץ דוקא), ואין כל זה רק מפני ששרש
45 הי"ש דארץ נעוץ בתחלתו שהוא בחי' יש האמיתי וזהו
46 שבעוה"ב מקיום התו"מ בפ"מ דוקא א' להנחיל אוהבי
47 י"ש האמיתי, וז"ש ה' אלקי' ארץ ושמים כו' שזה יותר
48 עליון מאדה"ר קודם החטא כמשי"ת וד"ל).

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

15 אשר הוא מקורב ועומד לפני ה' כצדיקים וכיוצא, אלא גם
16 לכל מי שצריך לבקשה מ"ע שיבקש בקשתו מהש"י
17 ופעמים יקובל וימולא בקשתו ופעמים לא, וה"ז כמו עד"מ
18 המוסר בקשה למלך ב"ו שיוכל כל איש למסור לו בקשה
19 אף מפחותי הערך מאד ואפשר שימלא המלך משאלותיו
20 כי מטבע הטוב והחסד של המלך לשמוע דייקא אל
21 השפלים כו', ואין לייחס זאת אל ענין ההתקרבות והריחוק
22 כלל כ"א בבקשה כלליות בדבר גדול כו' אבל לא לפרטי
23 צרכי האדם כו' וכמו כן הוא ית' בענין התפלה שמתפללים
24 אליו ומבקשים ממנו הוא שומע תפלת כל פה כו':
25 ב) והנה להבין מעט מזעיר ענין התפלה, ידוע בפע"ח
26 דההפרש בין ק"ש לתפלה הוא שע"י ק"ש
27 נעשה יחוד או"א וע"י תפלה נעשה היחוד דזו"נ, ולפי
28 שיחוד דאו"א הוא נעלה יותר לכן מצות ק"ש גדולה יותר

1 **בשרש** מצות התפלה. יש מחלוקת בין הפוסקים אם הוא
2 מ"ע מדאורייתא או מדרבנן וכמו שהובא בס'
3 החינוך מצוה תל"ג, והנה רוב מוני המצות כמו הסמ"ק
4 והרשב"ץ (וכ"ד הרמב"ן בחינוך שם) העלו דהתפלה בכל
5 יום והנוסח התפלה הוא מצוה מדרבנן, אך מדאורייתא
6 הוא המצוה שיתפלל האדם ויבקש בעת מן העתים אשר
7 יצטרך לדבר מן הדברים כמו בעת צרה וכיוצא, אז היא
8 מ"ע מדאורייתא שציונו הש"י בזה שיבקש האדם זה ממנו
9 ית' לבד שיושיעו ע"ז, וזהו משרשי האמונה והוא לפי
10 שע"ז ידע ויבין שהש"י הוא לבדו המנהיג עולמו ומשגיח
11 בכל פרטי בריותיו וכי לו לבדו היכולת להושיע כו' וכמ"ש
12 הרמב"ם בפ"י המשניות בסנהדרין במשנת כל ישראל יש
13 להם חלק כו' בעיקר החמישי מן הי"ג עיקרים שלו ע"ש,
14 ועפ"ז פשוט הוא שמצות התפלה אינה מיוחדת דייקא לכל

ממש, שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו וכשאנו קורין
בתורה שם מן השמות הידועים שהוא ית' נק' בהן כוונתנו
וכן הוא הפי' באמת על עצם האלוה ית' הבורא כל
הנמצאי' מהאין המוחלט והוא המצוי הראשון שמציאותו
מעצמותו, הממציא כל הנמצאים אחר ההעדר, והוא לבדו
שלא קדמו העדר ח"ו, וא"כ מאחר שכל שם מהשמות
הנ"ל הכוונה בו עליו ית' ממש, איך אפשר לומר ששם זה
יהי' מורה רק על ספי' ידוע כמו אל בחדס כו' והרי החדס
הוא מציאות שנתהוה ממנו ית' כשאר כל הנמצאים
שקדמם העדר, ואע"פ שהוא כח אלקי ואינו נברא ונפרד,
מ"מ אינו ג"כ עצמותו ממש, והוא כמו עד"מ המחשבה
באדם שאינה עצמות הנפש אע"פ שהוא מכחות
והתפשטות הנפש כו', ויש בזה אריכות דברים להטעים
הנמשל למעלה אבל נת' במ"א, ועכ"פ כן הוא כדפרישית
שהספי' הנ"ל אע"פ שהן אלהות אינם עצמות הבורא ממש
ח"ו, וא"כ האין אפשר לומר ששם אל ר"ל ספי' החדס
דא"כ אין הפי' בו על הבורא ממש, וזה אינו, אלא ודאי
הכוונה בשמות הנ"ל על הבורא ממש, וכגון שם שכינה
נק' בלשון הקבלה נוק' דז"א והרי באמת עצמות אלקות
נק' שכינה כמארז"ל אכל עשרה שכינתא שרי' כו' ושאל
המין לרבן גמליאל כמה שכינתא אית לכו והשיב לו משל
לאור השמש כו' וא"כ מובן מוהשיב זה ששכינה היינו אור
וגלוי מא"ס ב"ה ממש שהאור מעין המאור ממש ולא ספי'
ומדה פרטית ח"ו, ומזה הטעם צויה הבעש"ט שלא ללמוד
ס' הקבלה כי מי שאינו יודע להפשיט הדברים מגשמיותן
מתגשם מאד ע"י לימוד זה כשנותן ציור בעניות דעתו
לאלקותו ית' לפי מדות פרטיים, ואע"פ שדברי האריז"ל
הם נאמנים ואמיתיים וכשקראו שכינה למדת מל' כן הוא
באמת, וכן הוא באמת שם אל בחדס ושם אלקים בגבורה
כו':

שרש מצות התפלה

עד שאפי' מי שתורתו אומנתו חייב בק"ש אע"פ שפסוק
מן התפלה, אמנם מ"מ יש מעלה יתירה בתפלה שהיא
בעמידה לפי שזהו באצי' ממש משא"כ הק"ש שהיא
מיושב לפי שהיא עדיין בבריאה כי אין בנו כח לעורר
היחוד דאז"א בהיותנו באצי' אך ורק בהיותנו בבריאה
ובחי' הבריאה נק' מושבותיכם וכמ"ש בפי' ממושבותיכם
תביאו לחם תנופה כו'. והנה קודם שית' ענין יחוד זו"נ
מהו יש להקדים הערה א' להפשיט הדברים מגשמיותן
דהנה מלבד ההפשטה הידוע לכל שכל מה שדברו
המקובלים וכינו לאלקותו ית' בערכי הכינויים הגשמיים
כמו ראש וידים ורגלים כו' ודומיהן, הכל משל ומליצה
ומקרא מלא כתיב כי לא ראיתם כל תמונה כו' וכמ"ש
באד"ר, אלא שהם כחו' אלקיי' שנקראו כן לפי שהם מקור
דמקור להתהוות הדברי' הגשמי' שבעוה"ז שנק' על שמם
כן כמ"ש בשל"ה, וגם לפי שמהותם וענינם למעלה
ברוחני' באלקין' לפעול פעולת דוגמת פעולת האיברים
שבאדם שנק' על שמם כגון שיד האדם פעולתו ליתן
בו דבר לזולתו או ליקח ממנו כמ"כ למעלה בחי' כח
החדס להשפיע מאורו ית' להנבראים נק' דרועא ימינא כו'
וכעד"ז בשארי הכינויים, אך עוד זאת צריך לדעת הפשטה
והוא כי מה שייחסו המקובלים שמות אלקיים למדות
פרטיים כמו שם אל בחדס ואלקי' בגבורה כו' אין הכונה
על גוף הספירה ממש כמו שדימו קצת מקובלים אחרונים
והוא דעת מגושמת מאד שהרי הספירה היא מדה א'
פרטיות והיא כח אלקי שנאצל ממנו כמו כח החדס או כח
הגבורה כו', ואינה עצם האלוה שהוא ית' לאו מכל אינון
מדות איהו כלל כידוע ומבואר היטב בדוכתי טובא איך
שאפי' החכמה ראשית האצי' אין לה ערוך כלל אליו ית'
המרום ומתנשא ממהות חכמ' כו' וכמ"ש בלק"א ח"ב
פ"ט, וא"כ א"א לומר דהשמות הנ"ל קאי על הספירות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וי"ל דיעקב קאי על בחי' מל' יו"ד עקב שנק' ג"כ אל שיש
בה בחי' עליונה מז"א שבמחשבה ארץ קדמה, ונמצא
שהמשכת אוא"ס בז"א הוא ע"י המל' והיינו בכדי להאיר
בבי"ע, ולכן הארץ דוקא תוציא צמחה מאין ליש, אבל
משמי' לא נצמח מאומה להיות כי כמו והחכ' מאין תמצא
כן מאין דמל' מתהוה בי"ע, שכח זה בארץ מל' דוקא, וכל
מה שנותני' לז"א הוא בשביל שפע למל' שהוא ע"י ז"א.
ולכן בזמן הגלות הצדיק אבד מלקבל ברכאין כו'. גם כי
המל' יורדת לברר בירורי' דבי"ע. וז"ע ואתה אלקה

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם,
וארז"ל במד"ר פצ"ח ר' פנחס אמר אל הוא
ישראל אביכם, מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא
עולמות מה הקב"ה מחלק עולמות כו'. וכן ארז"ל במגילה
פ"ב י"ח א' ע"פ ויקרא לו אל אלקי ישראל שהקב"ה
שהוא אלקי ישראל קרא ליעקב אל, וכ"ה במד"ר וישלח
ספע"ט אני אלקה בעליונים ואתה אלקה כו' וכ"ה בזח"א
תולדות קל"ח א', ופי' המק"מ דאלקי ישראל שהוא בינה
שהוא אלקה של ז"א הנק' ישראל, והוא קראו ליעקב אל.

1 בתחתוני' שע"י הברור' ממשיכ' גילוי אוא"ס ע' בביאור
2 ע"פ את שבתותי תשמורו.
3 ושורש ענין מה שקרא ליעקב אל הוא, כי אל הוא נהירו
4 דחכמתא, וי"ל בב' דרכי', הא' ע"פ מ"ש בס"י
5 בל"ב נתיבות פליאות חכ' חקק כו', שבד"כ נחלק על ל"ב
6 נתי', וכת' נתיב לא ידעו עיט, שיש נתיב אחד שלא ידעו,
7 וכמו שבשערי' דבינה שער החמישים לא נתגלה כ"א
8 למשה קודם הסתלקותו שעז"נ ותחסרהו מעט מאלקי'
9 דבינה, רק בעת עלייתו בהסתלקותו, ולכן לעלינו' נדמה
10 כו' שזהו שער החמישי', כן בחכ' נתיב אחד לא ידעו עיט,

11 ונשארו ל"א, והוא בחי' מעשר ממחצה דתר"ך שהם ש"י
12 עולמות דא"א, וזהו קראו ליעקב אל. והדרך הב' הוא כי
13 קנה חכ' קנה בינה ב"פ קנה עולה ש"י מחצה מתר"ך
14 אורות דכתר שמתלבשי' באו"א, ובחי' אל היינו מעשר
15 מיש, והוא בחי' מל' דאבא הנמשך ביעקב שהוא מדות
16 דאצי' ת"ת וכמ"ש בזהר ע"פ ויקח לו יעקב מקל לבנה לח
17 ולזו כו', וא"כ מה שנק' יעקב אל זהו ע"ד יחוד אוא"ס
18 בכלי' דאצי' דאיהו וגרמוהי חד. אך צ"ל איך יתכן זה על
19 יעקב שלמטה שהי' רק מרכבה לת"ת ז"א דאצי' ולא ז"א
20 ממש.

הקבצו ושמונו בני יעקב (א)

ש"פ יחזי, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

1 והוא להיות כי האהבה היא הקירוב והדביקות באלקות
2 הבאה ע"י ידיעה פרטית בעניני אלקות בהשגה
3 והתבוננות טובה ובהעמקת הדעת וכמ"ש וידעת היום
4 והשבות אל לבבך כו' ואינו שייך שיהי' כן מתולדה כ"א
5 תלוי ביגיעה לידע את ה' להתבונן כו', וע"י ההתעסקות
6 והשקידה בזה ה"ה הולך ממדריגה למדרי' כו' רק זאת יכול
7 להיות שמתולדתו הוא מסוגל לעבודה שבלב דהיינו מצד
8 מעלת נשמתו שיש לו חושים טובים בעניני אלקות ומקבל
9 את האור כי טוב וגם הנה"ב אינו מחשיך ומסתיר עליו.
10 וע"כ א"צ יגיעה כ"כ ועבודתו היא אמיתית בבחי' גילוי אור
11 ממש בנפשו. וזהו רק שמסוגל לעבודה, אבל צריך עבודה
12 ויגיעה לידע ולהשכיל ולהבין כו' אבל לא יולד באהבה
13 בטבעו בתולדתו, משא"כ ענין קבלת עול מלכות שמים
14 ויראת אלקים יוכל להיות בטבעו מתולדתו כנ"ל, והיינו
15 מפני שאין זה תלוי באיזה ידיעה פרטית ובהשגה
16 והתבוננות כ"א בהרגש אלקי, שהאלקות בכלל נרגש בנפשו

17 תמיד שאינו נשכח ממנו אפילו רגע אחד (והוא באמת
18 הרגש בחי' עצמות אוא"ס ב"ה שלמעלה ממדריגות
19 פרטיות. רק שהוא בהעלם כו'. דבאמת באהוי"ר הנה בכל
20 המדרי' שבהם היראה היא למעלה מהאהבה, דאהבה היא
21 בבחי' אורות וגילויים דאוא"ס ב"ה. שכן הוא גם במדריגות
22 היותר גבוהות ונעלות שבאהבה וכמ"ש במ"א והיראה גם
23 בחי' יר"ת היא בבחי' עצמות אוא"ס ב"ה (רק שיר"ע היא
24 בבחי' גילוי העצמות ויר"ת בבחי' העלם כו'. ויש בזה גופא
25 הפרש בין קבלת עול מלכות שמים ליר"ח ויר"א שהן
26 בהתגלות יותר היינו יותר בבחי' הרגש האלקי וכמשנת"ל
27 פ"ב. וז"ש בסש"ב פמ"ב שכדי שתבוא כו' צריך לגלותה
28 כו') ולכן היראה בכלל היא בחי' ביטל ולמעלה מבחי'
29 אהבה כו') וממילא מובן דמי שאין בו קבלת עול מלכות
30 שמים ויר"א מתולדתו מצד פחיתות נפשו ובפרט מצד
31 חומריות הנה"ב שמחשיך ומסתיר וצריך על זה יגיעה
32 ועצות בנפשו כנ"ל אין זה עבודה שבלב דתפלה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תר"ץ

הדין בראש השנה על חיי הגוף, וע"י צעקת התשובה בתקיעת שופר, הקב"ה נותן שנת חיים.

1 והנה, זהו ההפרש בין הדין ומשפט הראש השנה להדין
2 ומשפט ששופטים את האדם אחרי מותו רחמנא
3 לצלן. דהחילוק הוא בב' ענינים, הא' דהדין ומשפט שאחרי
4 מותו רחמנא לצלן הוא משפט הנפש והנשמה, והדין

5 ומשפט הראש השנה הוא משפט הגוף אם יתיה או חס
6 ושלום וחס וחלילה כו', היינו אם תתקנים ותתיה הנפש
7 בהגוף או חס ושלום וחס וחלילה כו', אם יתיה לו פנים או
8 חס ושלום כו', ואם יתיה הוא ויבני ביתו פריאים או חס

להיות תפלת האדם בראש השנה ויום הכפורים בקול גדול, וכדאיתא בבית יוסף ארח חיים סימן קא, דבראש השנה ויום הכפורים נוהגים כל ישראל להשמיע קולם בתפלה ואמירת תהלים, ובספר מגן דוד להרדב"ז ז"ל אות ט כתב וזה לשונו: כי הדבור היוצא מפי האדם כו', אם טוב וישר הוא ויוצא בקדושה אז מקריבין אותו לפני מי שאמר והיה העולם כו' עד כאן לשונו, דזהו בכל זמן, ומכל שכן בראש השנה ויום הכפורים, דזהו ענין תקיעת שופר גנוחי גניח לילא ליל, כמאמר רבינו הגדול^ל נשמתו עדן בשם הבעל שם טוב נשמתו עדן, דישראל הם בני למקום, והצעקות בעת תקיעת שופר הוא כבן הצועק אל אביו "אבא, אבא, הצילני מאיבי ושונאי", שהם המקטרגים רחמנא לצלן. וזהו "זה היום", דהיום בראש השנה שהוא יום ברא האדם, הוא "תחלת מעשיך", לפי שעקר הבריאה הוא האדם שהוא בחיר הנבראים, הנה יום זה הוא זכרון ליום ראשון, דבסדר הימים הרי יום ראשון הוא חסד, דעל ידי שהאדם עושה תשובה ושובר את לבבו בתרטה על העבר ומקבל על עצמו לשנות את דרכו לטוב, הנה הקדוש ברוך הוא שומע קול תרועת צמו ישראל, דתרועה הוא שברים צובראקנקייטלי, דער אויבערשטער נעמט צולי את התשובה, הינו די צובראקנקייטלי ברצון, ועולה מכסא דין ויושב על כסא רחמים, ומגביר מדת החסד, ונותן לכלל ישראל שנת חיים.

ז"ל ב' דראש השנה, ת"ר צדיק (תר"צ), נויארק.

ושלום כו', אם תהיה פרנסתו ברוח ויתעשר או שחם ושלום יעני ותהיה חס ושלום פרנסתו בדחק, וכן בכל הענינים הגופניים בענג או חס ושלום בצער, ועל זה הוא הדין ומשפט, והמקטרגים טוענים טענותיהם הרעים ותובעים חס ושלום דין, והמליצי ישר שהם המעשים טובים של האדם טוענים בזכותו, אבל העקר הוא הדברי זכות והבקשת רחמים של הבעל דין בעצמו. והחלוק השני שבין הדין ומשפט שאחרי מותו של האדם רחמנא לצלן להדין ומשפט בראש השנה, דאחרי המיתה רחמנא לצלן הרי אי אפשר לעשות תשובה, וזהו אחד הענינים היותר גדולים כשבאים אל עולם האמת ורוצים לעשות תשובה ואין מספיקים בידם, דארטען אין עולם האמת וויל מען שוין טאן תשובה און עס העלפט ניט, ובהדין ומשפט בראש השנה מועלת תשובה כמו שכתוב "היום לעשותם", בעולם הזה דוקא, וזהו "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מפל חיי העולם הבא", אז דורך א שעה פון תשובה ומעשים טובים בעולם הזה קומט מען צו צו הויכע מדרגות אין עולם הבא^א, והבא לטהר מסיעין אותו, ובפרט ביום בראש השנה שהוא עת רצון ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא מתרצה ומתפס בתחנונים ובדמעות כי ידו יתברך פתוחה לקבל שבים, ולכן באשר האדם מתעורר בתשובה מקבלים אותו, ולזאת צריכה

ל. שם, בעולם האמת, כבר רוצים לעשות תשובה, וזה לא מועיל. לא. שעל ידי שעה של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מגיעים למדרגות גבוהות בעולם הבא. לב. אדמו"ר הזקן בעל התניא. לג. השבירה (של הלב). לד. הקדוש ברוך הוא לוקח. לה. את השבירה.

לקוטי דיבורים

והקבלה, כפי שלומדים בגן עדן. ח"י אלול תצ"ד מלאו עשר שנה ללימוד והדרכתו של אחי השילוני את מורנו הבעל שם טוב. במשך עשר שנה אלו הנהיג מורנו הבעל שם טוב את עדת הצדיקים הנסתרים, התהלך ממקום למקום בין אנשים פשוטים ומספר להם סיפורים במעלת ישראל, מדות טובות ויראת שמים. וכשנשלמו עשר שנות הלימוד, הנה בח"י אלול תצ"ד על פי תוקף הוראת ודרישת מורו אחי השילוני, נתגלה כ"בעל שם טוב" עושה נפלאות ומגלה עמוקות. ח"י אלול תק"ה נולד הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לאביו הצדיק החסיד הרב ר' ברוך בן הגאון ר' שניאור זלמן ולאמו הצדקנית הרבנית מרת רבקה בת הגאון ר' אברהם נ"ע.

ח"י אלול ה'תש"ה

א. ח"י אלול הוא היום המיועד לשמחה ולברכה לחסידים בכלל ולחב"ד בפרט. בין חסידים מתהלכת אימרה חסידית עתיקה בשני נוסחאות: א) ח"י אלול הוא היום שהביא חיים באלול. ב) ח"י אלול נותן חיות בעבודה של אני לדודי ודודי לי. ח"י אלול תנ"ח הוא היום המאושר האמיתי לכל החסידים על פני תבל, שכן, יום זה הוא היום הבהיר של כל החסידים בכל העולם, הוא היום שבו נולד מורנו הבעש"ט. ח"י אלול תפ"ד הוא היום הגדול המאושר שאי אפשר להעריכו, כשמורנו הבעל שם טוב נהיה בן עשרים ושש שנים ולמעלה פסקו שאחי השילוני יתגלה למורנו הבעל שם טוב ויגלה לו את מאור התורה הנגלית

ספר הזכרונות מב"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ב – הפרוש מדוברובנה

- 1 ברוך, שההשגחה הועידה אותו להיות אביו של רבי שניאור זלמן, אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות
- 2 חב"ד, היה אז עדיין בחור צעיר. עם זאת ידע כבר זמן רב את המשמעות האמיתית של "מכל מלמדי
- 3 השכלתי", ובלע בצמא את כל אשר שמע מפי אנשים ולמד מספרים.
- 4 הוא הגיע לדרגה זו לאחר אשר היה מסוגל, והיה מעוניין, להבין ולהעריך נכוחה את השיטות
- 5 השונות ביהדות - בין אם הם היו שיטות בלימוד התורה או בעבודת הבורא. לפיכך התרשם עוד יותר
- 6 כאשר שמע את הסיפורים אודות צדיקים שונים, ובמיוחד אודות אלה אשר הלכו בסתר או בגלוי בדרכו
- 7 של רבי ישראל בעל שם טוב, אשר גם שמעו החל להגיע לאוזני ברוך.
- 8 בביתו של אליעזר ראובן הנפח בדוברומיסל, שם שהה בפסח מסוים, הייתה לו שעת כושר מצוינת
- 9 לשמוע ולהתבונן אודות צדיקים שונים מהעבר ומההווה, ועל שיטות שונות בעבודת הבורא בעבר
- 10 ובהווה.
- 11 הנה הוא שמע רבות אודות הבעל שם טוב ותלמידיו מפי ר' יצחק שאול, חתנו של הנפח
- 12 ומהחסידים הראשונים ואשר היה בנו של ר' ניסן מהרקי, אחד מתלמידי הבעל שם טוב ומפיצי תורתו.
- 13 ברוך היה מוקסם.
- 14 הוא גם שמע שם מעשיות אודות צדיקים - אשר נהרו אחר שיטה אחרת ביהדות - מפי בנו של
- 15 הנפח שמואל נחום בחור ישיבה. היה לו לברוך חומר רב במה להתבונן, והיה יכול להשוות ולסכם.
- 16 רועם רב עשה עליו סיפורו של שמואל נחום אודות הפרוש מדוברובנה.
- 17 היה זה כאשר נסע שמואל נחום לדוברובנה ללמוד בישיבה המקומית. היה עליו לעבור בחינה
- 18 בטרם יתקבל לישיבה, ועד מועד המבחן היה עליו להמתין זמן ממושך. לכן יעץ לו ר' אברהם משה
- 19 השמש לקבוע לעצמו מקום ב"בית הכנסת של הפרוש הזקן" הנמצא ב"סימטה הקרה" בדוברובנה.
- 20 בבואו לבית-הכנסת פגש שם ברוך את הפרוש הזקן והצדיק ר' חיים. תחילה חשב שמואל נחום
- 21 ששמו של בית הכנסת הוא על שם הפרוש הזה. אך לאחר מכן התברר לו כי בית המדרש עתיק יותר
- 22 מימי שנותיו של ר' חיים הזקן, וכי הפרוש אשר על שמו נקרא המקום השתייך לדור הקודם.
- 23 היה זה שמונים-תשעים שנה קודם לכן. בדוברובנה היה חי ילד בשם פייביש העניך, אשר הצטיין
- 24 מאוד ביראת השמים שלו.
- 25 תורה למד מעט, ובקושי היו לו את הכישרונות להתעמק בסוגיות הקשות של ים התלמוד. ולכן,
- 26 אמר ברוב חשק ובמתיקות יוצאת מהכלל כל הזמן מזמורי תהלים. הוא ממש לא הפסיק לומר תהלים
- 27 ואת התהלים אמר בהתלהבות ובהשתפכות-הנפש תמידיים.
- 28 נוסף על היותו בעל גוף חסון ומראה נאה, התברך פייביש העניך בקול עָרֵב. ולכן, היה בית המדרש
- 29 בו ישב תמיד ואמר תהלים, הִדְהָד מקול קריאת התהלים שלו. כאשר אמר את המזמורים בקול שמת,
- 30 היו כולם יכולים לחוש את השמחה אשר קולו הביא עימו. וכאשר הגיע למזמורים אשר בהם שופך
- 31 המשורר את ליבו הכבד לפני ריבונו של עולם וקולו של פייביש העניך חדור בעצבות ותחנונים, היו
- 32 השומעים חשים איך שליבותיהם מתכווצים מרוב צער, ודמעות מילאו את עיניהם.

- 1 כאשר מלאו לפייביש העניך שש-עשרה שנה פָּרַשׁ מענייני העולם הזה וְחָדַל לדבר עם בני אדם.
- 2 הוא סָתַם את נחיריו כדי שלא יגיע אליהם ריח מאכל, אָטַם את אוזניו כדי שלא ישמע את קול האנשים,
- 3 וְקָשַׁר את עיניו במטפחת.
- 4 את ספר התהלים ואת התפילות ידע בעל-פה. בכל יום מימי החול ישב בתענית, ורק בערב סָעַד
- 5 את ליבו בפת לחם חֲרָכָה וּמִים כדי לקיים את נפשו. בליל שבת קידש על כיכר לחם ואכל ממנו קצת
- 6 יותר מביום חול, וכך גם ביום השבת. יותר מזה לא טָעַם אפילו בשבת וחג. כן מיעט מאוד בשינה
- 7 עד כמה שהיה באפשרותו, ובכלל עשה הכל כדי למנוע מגופו כל תענוג. למרות כל זאת היה גופו,
- 8 למרבה הפלא, בריא וחזק וגם מראהו היה שפיר. כך נהג שנים רבות.
- 9 שמו התפרסם לא רק בכל דוברובנה כי אם גם בכל ערי ועיירות הסביבה, ואפילו גויי הכפרים
- 10 דיברו בהתפעלות על "אומר התהלים" הצעיר.
- 11 לא הרחק מדוברובנה הייתה אחוזה פריצית שנוהלה על-ידי שונא ישראל. בדעתו של צורר
- 12 היהודים הזה עלה רעיון לבצע תעלול בִּפְרוּשׁ המדובר - על ידי כך שידאג להבאתו בחוזק יד לאחוזה,
- 13 שם יתכנסו כל אנשי האחוזה כדי להתקלס בו.
- 14 הוא הטיל, אפוא, על אחד מאנשיו לנסוע לדוברובנה ולהביא את הפרוש. ברם, אך התקרב השליח
- 15 לבית המדרש, שבו ישב הפרוש ואמר תהלים ברוב התלהבות, נפלה עליו אימה ופחד, והוא לא העיז
- 16 להיכנס פנימה, קולו של הפרוש אשר נישא מבית המדרש באמרו תהלים בהתלהבות ודביקות - די
- 17 היה כדי להניעו לשוב נפחד לאדונו הפריץ ולומר לו כי מדובר באדם קדוש שאי אפשר לגשת אליו.
- 18 אין מקום כלל - הסיק - לפגיעה בכבודו של הצדיק, וכל-שכן לא על הבאתו בכוח לחצר.
- 19 מנהל האחוזה האכזר התמלא זעם: הכיצד ייתכן הדבר שמשרת שלו העז לסרב למלא את שליחותו
- 20 להביא את הפרוש לחצר? מיד ציווה להעניק למשרת הסרבן חמש עשרה מלקות בפומבי למען ישמעו
- 21 וייראו, אשר נענשים במידה ואין מצייתים.
- 22 רוכבים עם חצוצרות פשטו בסביבה והביאו את צו הפריץ אשר על כל האוכלוסייה לבוא כדי
- 23 לחזות בעונשו של השליח אשר לא ביצע את שליחותו.
- 24 תכניתו של מנהל האחוזה הייתה להראות להמון, לאחר שיסתיים הטיפול בשליח הסרבן, כי אין
- 25 הפרוש תופש אצלו מקום כלל, וכי למרות הכל יצליח להביאו לאחוזה כדי להתעלל בו.
- 26 לשם כך בנה בימת עץ גדולה תחת כיפת השמים, על במה זו היו אמורים להתקיים בו ביום שני
- 27 מחזות, לעיני כל התושבים שירוכזו מכל הסביבה: תחילה יצפו הכל בהלקאת המשרת החוטא, ומיד
- 28 לאחר מכן יובא הפרוש לבמה כדי להעמידו ללעג וקלס.
- 29 המשרת הועלה לבמה ונקשר לקורת עץ עבה כאשר גבו הערום מופנה אל הקהל. צמיתים עם
- 30 שבטים מיוחדים אשר הוכנו מראש, החלו בהלקאה כאשר סופר החצר עומד ומונה את הצליפות:
- 31 אחת, שתיים, שלוש, ארבע.
- 32 המלקות באו זו אחר זו: האוויר נבקע על ידי צליפה של שוט קלוע, אשר הד קולה האדיר מתמזג
- 33 עם קול חבטה עזה המונחת על גוו העירום של אדם. כך - אחת אחר השנייה.
- 34 כרגיל במקרים כאלו, נראים, עם הצליפות הראשונות, פסים אדומים על פני הגוף, ומייד לאחר
- 35 מכן מתחילים להתפרץ סילונות דם. המולקה צריך להתחיל לזעוק מרה, לבכות ולבקש רחמים. הגוף
- 36 המוכה רועד כבקדחת, ובסיומו של המחזה מתעלף המעונה או אף נופח את נשמתו.

- 1 ה"נוהג" הרגיל במקרה כזה היה, אשר לאחר שהסתיימו המלקות, וה"חוטא" היה שוכב שותת
 2 דם, חבול ומעונה וחסר נשימה, היה עליו עדיין לזחול בשארית כוחותיו לפרץ ולנשק את עור נעליו.
 3 ברוב המקרים היה נשאר המוכה אחר ביצוע העונש מחוסר הכרה, ולאחר שנשאו אותו לביתו היה
 4 רתוק למיטתו ימים ושבעות עד שהצליח להתאושש במקצת.
- 5 אך במקרה זה של המשרת הסרבן, נדהמו כל הצופים לראות אשר כל הצליפות שהחל לספוג לא
 6 השאירו כל סימן על גבו הערום. הונחתו עליו כבר עשר צליפות, אך הפסים האדומים טרם נראו. גופו של
 7 המשרת אף לא זע ולא נע מעוצמת החבטות האדירות אשר הונחתו עליו, כאילו לא חש הנידון כְּאֵב כלשהו.
- 8 מה משמעות הדבר? אולי השבטים רכים מדי? או שמא אין לצמיתים המלקים די כוח?
 9 ממרום שבתו, ציווה המנהל להביא שבטים חדשים וצמיתים גברתנים יותר, שהצטוו להנחית את
 10 הצליפות בכל כוחם. אך כל זה לא הועיל כלום, והמולקה קיבל את המלקות כאילו לא פגעו בו.
- 11 כאשר מלאה מכסת הצליפות והמשרת המולקה שוחרר מכבליו, נשאר עומד על עומדו כאילו לא
 12 אירע דבר. הוא השתטח ביוזמתו על קרקע הבימה וזחל אל הפרץ על מנת לנשק את נעליו. לאחר
 13 מכן קם וחזר לביתו בריא ושלם.
- 14 הגיגיו של הציבור לא היו נתונים לשאלה כיצד אירע הדבר ומה גרם לכך, שכן הכל ציפו בכיליון
 15 עיניים למחזה הבא, כדי לראות מה יארע לפרוש כאשר יובא אל הבמה, והפריץ ינהג בו כפי שהרבו
 16 לנהוג אז הפריצים ביהודים מסכנים ששימשו קרבן לתעלוליהם כדי לבדר את עצמם.
- 17 עוד לפני כן שלח המנהל לדוברובנה חמשה פרשים, כאשר עליהם מונה מפקד בכיר, ואשר קבלו
 18 פקודה נמרצת להביא בכל מחיר את הפרוש, ואפילו אם יהיה הדבר כרוך בשימוש בכוח.
- 19 עתה, על הבימה, ציפה מנהל האחוזה, ואיתו הציבור כולו, לבוא השליחים.
 20 והנה, שבו השליחים - בידיים ריקות.
- 21 חמתו של הפרץ בערה בו כאש להבה.
- 22 אלא שבפיו של מפקד חוליית הפרשים היה סיפור התנצלות.

אגרות קודש

- 1 ב"ה, ב' דר"ח אלול תרפ"ד
 2 אל עדת ישראל בעיר שדה לבן יע"א,
 3 ה' עליהם יחיו
 4 שלום וברכה
- 5 במענה על מכתבם אודות בית טבילה במח' הט' מאד מאד
 6 אצטער על זה שלא אוכל להיות בעזרם בענין זה במאומה,
 7 ורק הנני להודיע את אשר הורה הנסיון כי כאשר ימצאון
 8 שלשה חמשה אנשים אשר יתנדבו עצמם לעורר בקרב אזרחי
- 9 מחנם הט' על דבר הבית טבילה ברור לי הדבר כי בזמן קצר
 10 יהי' להם בעזרתו ית' כל הסכום הדרוש לצורך זה, והאפשר
 11 הדבר אשר בעיר ואם בישראל כמחנם הט' - כן ירבו - יהיו
 12 בלא מקוה, ובכן התעוררו בהתעוררות הראוי' והשי"ת יעזור
 13 לכם, ובגלל הדבר הזה יברכם השי"ת בשנה טובה ומתוקה
 14 ומעוטרת בברכה משולשת בבני חייא ומזונא רויחא.
 15 והיו ברכה ושלו' כאו"נ וידי"ע המברכם בכוח"ט בגו"ר.

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ כִּשׁ"י: בְּהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְכָהוּ
וְחֶשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת
עַל-פְּנֵי הַמַּיִם כִּשׁ"י: ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר
וַיְהי-אוֹר: ד וַיֹּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאוֹר כִּי-טוֹב

א בְּקֶדְמִין בָּרָא יי ית שְׁמַיָא וְיַת
אַרְעָא: ב וְאַרְעָא הָיָה צְדִינָא
וְרִיקְנָיָא וְחֶשֶׁךְ עַל אֲפִי תְהוֹמָא
וְרוּחָא מִן קְדָם יי מְנַשְׁבָּא עַל
אֲפִי מַיָא: ג וַאֲמַר יי יְהי נְהוֹרָא
וְהָיָה נְהוֹרָא: ד וְחָזָא יי ית
נְהוֹרָא אֲרִי טָב וְאַפְרֹשׁ יי בִּין

רש"י

אחת, כמו: "כי לא סגר דלתי בטני", ולא פרש מי
הסוגר, וכמו: "ישא את חיל דמשק", ולא פרש
מי ישאנו, וכמו: "אם יחרש בבקרים" ולא פרש
אם יחרש אדם בבקרים, וכמו: "מגיד מראשית
אחרית" ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר.
אם כן, תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי
כתיב: (לקמן א, ב) "ורוח אלהים מרחפת על פני
המים", ועדין לא גלה המקרא, בסדור הקודמים
והמאחרים כלום, בריאת המים מתי היתה, הא
למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים מאש
וממים נבראו, על כרחך לא למד המקרא בסדר
המקדמים והמאחרים כלום: ברא אלהים. ולא
אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו
במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים
מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיגו דכתיב
"ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים": (ב) תהו
ובהו. תהו, לשון תמה ושממוץ, שאדם תוהה
ומשתומם על בהו שבה: תהו. אשטורדישו"ן
בַּלַע"ז: בהו. לשון ריקנות וצדו (בספרים אחרים
אינו): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ:
ורוח אלהים מרחפת. פסא הפכוד עומד באויר
ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש
ברוך הוא ובמאמרו, פיונה המרחפת על הקן,
אקובטי"ר בַּלַע"ז: תורה ג (ד) וַיֹּרָא אֱלֹהִים אֶת
הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל. אף בזה אנו צריכים לדברי
אגדה: ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים
והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו, כף
פרשהו: ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו

(א) בְּרֵאשִׁית. אמר רבי יצחק: לא היה צריך
להתחיל את התורה אלא מ"החדש הזה לכם",
שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל. ומה טעם
פתח בבראשית? משום (תהלים קי"א): "בֶּחֱךָ מַעֲשֵׂיו
הַגִּיד לַעֲמוֹ לְתֵת לָהֶם נִחְלֹת גּוֹיִם", שאם יאמרו
אמות העולם לישראל: לסטים אתם שפכשתם
ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם: כָּל הָאָרֶץ
שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, היא. הוא בראה ונתנה
לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו
נטלה מהם ונתנה לנו: בְּרֵאשִׁית בָּרָא. אין המקרא
הזה אומר אלא דרשוני, כמו שדרשוהו חכמינו
זכרונם לברכה: בשביל התורה שנקראת (משלי ח):
"רֵאשִׁית דִּרְכּוֹ", ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה
ב): "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה", ואם באת לפרשו בפשוטו,
כף פרשהו: בראשית בריאת שמים וארץ, וְהָאָרֶץ
הִיְתָה תְּהוֹ וְכָהוּ וְחֶשֶׁךְ וְגו', וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי
אוֹר, ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה, לומר
שאלו קדמו, שאם בא להורות כן, היה לו לכתב:
בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך 'ראשית'
במקרא שאינו דבוק לתבה שלאחריו, כמו:
"בראשית ממלכת יהוקים", "ראשית ממלכתו",
"ראשית דגנך". אף כאן אתה אומר: "בראשית
ברא אלהים את השמים וגו'", כמו בראשית ברא,
ודומה לו: "תחלת דבר ה' בהושע", כלומר תחלת
דבורו של הקדוש ברוך הוא, בהושע: "ויאמר ה'
אל הושע וגו'". ואם תאמר להורות בא, שאלו
תחלה נבראו, ופרשו בראשית הכל ברא אלו,
ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תבה

וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ כס"י:
 ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאֹר יוֹם וּלַחֹשֶׁךְ קִרָּא לִילָה
 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד כס"י: לו פ וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין
 מַיִם לַמַּיִם כס"י: ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ
 וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין
 הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן כס"י: ח וַיִּקְרָא
 אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
 שֵׁנִי כס"י: פ יִשְׂרָאֵל ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם
 מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה
 הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן כס"י: י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה
 אֶרֶץ וּלַמְּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 כִּי־טוֹב כס"י: יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֶּרֶעַ

נְהוֹרָא וּבֵין חֹשׁוֹכָא: ה וַיִּקְרָא יי
 לְנְהוֹרָא יִמְמָא וּלְחֹשׁוֹכָא קָרָא
 לִילָיָא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צִפֹּר
 יוֹמָא חָד: ו וַאֲמַר יי יְהִי רָקִיעָא
 בְּמַצִּיעוֹת מִיָּא וַיְהִי מִפְרִישׁ בֵּין
 מִיָּא לְמִיָּא: ז וַעֲבַד יי יְת רָקִיעָא
 וַאֲפְרִישׁ בֵּין מִיָּא דִּי מְלַרַע
 לְרָקִיעָא וּבֵין מִיָּא דִּי מַעַל
 לְרָקִיעָא וַהֲוָה כֵּן: ח וַיִּקְרָא יי
 לְרָקִיעָא שָׁמַיָּא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה
 צִפֹּר יוֹם תַּנְיִן: ט וַאֲמַר יי
 יִתְבַּשְׁשׁוּן מִיָּא מִתַּחַת שָׁמַיָּא
 לְאֹמֶר חָד וְתִתְחַזִּי יִבְשָׁתָא וַהֲוָה
 כֵּן: י וַיִּקְרָא יי לַיַּבָּשָׁתָא אֶרֶעָא
 וּלְבֵית כְּנִישׁוֹת מִיָּא קָרָא יַמִּמִּי
 וַחֲזָא יי אֲרִי טָב: יא וַאֲמַר יי
 תִּדְשָׂא אֶרֶעָא דִּיתְאָה עֵסְבָא דְּבִר

רש"י

לְרָקִיעַ. על הָרָקִיעַ לא נֹאמַר, אֶלָּא "מֵעַל לְרָקִיעַ",
 לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים בְּאֹוִיר. וּמִפְּנֵי מַה לֹּא נֹאמַר: "כִּי
 טוֹב" בְּיוֹם שֵׁנִי? לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמַר מְלֹאכֶת
 הַמַּיִם עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהָרִי הִתְחִיל בָּהּ בַּשֵּׁנִי וְדָבָר
 שֶׁלֹּא נִגְמַר אֵינּוּ בְּמִלּוּאוֹ וְטוֹבוֹ, וּבְשְׁלִישִׁי שֶׁנִּגְמְרָה
 מְלֹאכֶת הַמַּיִם וְהִתְחִיל וּגְמַר מְלֹאכֶה אַחֲרָת, כִּפֹּל
 בּו "כִּי טוֹב", שְׁתֵּי פְעֻמִּים, אֶחָד לְגַמֵּר מְלֹאכֶת
 הַשֵּׁנִי וְאֶחָד לְגַמֵּר מְלֹאכֶת הַיּוֹם: (ח) וַיִּקְרָא
 אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם. שָׂא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֵשׁ
 וּמַיִם שֶׁעָרְכָן זֶה בְּזֶה וַעֲשֶׂה מֵהֶם שָׁמַיִם. (בְּסִפְרִים
 אַחֲרִים: שָׁמַיִם, שָׁם מַיִם, דְּבָר אַחֵר: אֵשׁ וּמַיִם):
 (ט) יִקְווּ הַמַּיִם. שְׁטוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ
 וְהִקְוִים בְּאוֹקֵינוֹס, הוּא הָיָה הַגְּדוֹל שֶׁבְּכָל הַיָּמִים:
 (י) קָרָא יָמִים. וְהֵלֵא יָם אֶחָד הוּא? אֶלָּא אֵינּוּ
 דוּמָה טַעַם דָּג הַעוֹלָה מִן הָיָם בְּעַפּוֹ לְדָג הַעוֹלָה
 מִן הָיָם בְּאַסְפִּמְיָא: (יא) תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא
 עֵשֶׂב. לֹא דְשָׂא לְשׁוֹן עֵשֶׂב וְלֹא עֵשֶׂב לְשׁוֹן דְּשָׂא,

מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעָרְבוּבָא, וְקָבַע לָזֶה תַּחֲמוֹמוֹ בְּיוֹם,
 וְלָזֶה תַּחֲמוֹמוֹ בְּלִילָה: (ה) יוֹם אֶחָד. לְפִי סֵדֶר
 לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה הָיָה לוֹ לְכַתֵּב יוֹם רִאשׁוֹן, כְּמוֹ
 שֶׁכָּתוּב בְּשָׂאֵר הַיָּמִים: שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי. לָמָּה
 כָּתַב אֶחָד? לְפִי שֶׁהָיָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יָחִיד
 בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁלֹּא נִבְרָאוּ הַמְּלָאכִים עַד יוֹם שֵׁנִי, כִּן
 מִפְּרָשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה: (ו) יְהִי רָקִיעַ. יִתְחַזֵּק
 הָרָקִיעַ, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְרָאוּ שָׁמַיִם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן,
 עֲדִין לַחִים הָיוּ, וְקָרְשׁוּ בַּשֵּׁנִי מִגְּעַרַת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, בְּאֹמְרוֹ: "יְהִי רָקִיעַ", וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "עֲמוּדֵי
 שָׁמַיִם יְרוּפּוּ" כָּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבַשֵּׁנִי: "וַיִּתְמַהוּ
 מִגְּעַרְתּוֹ", כְּאֵדָם שֶׁמִּשְׁתוֹמֵם וְעוֹמֵד מִגְּעַרַת הַמָּאִים
 עָלָיו: בְּתוֹךְ הַיָּמִים. בְּאֶמְצַע הַיָּמִים, שֵׁשׁ הַפְּרָשׁ בֵּין
 מַיִם הָעֲלִיוֹנִים לְרָקִיעַ, כְּמוֹ בֵּין הָרָקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל
 הָאָרֶץ. הָא לְמַדָּת, שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּמֵאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ:
 (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ. תִּקְנוֹ עַל עֲמֻדוֹ,
 וְהִיא עֲשִׂיתוֹ, כְּמוֹ: "וַעֲשֵׂתָה אֶת צִפְרִינִיָּה": מֵעַל

זָרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זָרַעוּבוּ
עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן ^{כס"י}: יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא
עֹשֶׂב מְזִרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר
זָרַעוּבוּ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיָּטוֹב ^{כס"י}:
יג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: פ ^{ע"ב בחול}
יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיִי לְאֹתֹת
וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם ^{כס"י}: טו וַהֲיִי לְמְאֹרֶת
בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן ^{כס"י}:
טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים

זרעה מזדרע אילן פירין עבד
פירין לזנה די בר זרעה בה על
ארעא והנה כן: יב ואתוצא הארץ דשא
ארעא דיתאה עסבא דבר זרעה
מזדרע לזנהי ואילן עבד פירין
דבר זרעה בה לזנהי וחזא יי
ארי טב: יג והנה רמש והנה
צפר יום תליתאי: יד ואמר יי
יהון נהורין ברקיעא דשמאי
לאפרשא בין יממא ובין ליליא
ויהון לאתין ולזמנין ולממני
בהון יומין ושנין: טו ויהון
לנהורין ברקיעא דשמאי
לאנהרא על ארעא והנה כן:
טז ועבד יי ית תרין נהוריא

רש"י

השמים", לרבות תולדותיהם, "ואת הארץ",
לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו פתיב, על
שם שהוא יום מארה, לפל אספרה בתינוקות, הוא
ששנינו: ברביעי, היו מתענים על אספרה, שלא
תפל בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה.
משנגנו האור הראשון, אבל בשבעת ימי בראשית,
שמשו האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום,
ובין בלילה: והיו לאתת. פשהמאורות לוקין,
סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה י'): "ומאורות
השמים אל תחתו", בעשותכם רצון הקדוש ברוך
הוא, אין אתם צריכין לדאג מן הפרענות:
ולמועדים. על שם העתיד, שעתידים ישראל
להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה:
ולקמים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה
חציו, הרי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים
(ספרים אחרים: ורביע יום), יגמרו מהלכן בי"ב
מזלות המשרתים אותם, והיא שנה. (ספרים
אחרים: והוא שס"ה יום ורביע יום), וחוזרים
ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן
הראשון: (טו) והיו למאורת. עוד זאת ישמשו,
שיאירו לעולם: (טז) המארת הגדלים וגו'.

ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני
דשאין מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני,
ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא
הוא לבישת הארץ בעשבים פשהיא מתמלאת
בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתפסה לבוש
עשבים, בלשון לע"ז נקרא דשא ארבאז", כלן
בערבוביא וכל שרש לעצמו נקרא עשב: מזריע
זרע. שיגדל בו זרע לזרע ממנו במקום אחר: עץ
פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא
עשתה כן, אלא "ותוצא הארץ וגו' ועץ עשה פרי"
ולא ועץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו,
נפקדה גם היא על עוניה ונתקללה. (ספרים אחרים
אינו, ודו"ק): אשר זרעו-בו. הן גרעיני כל פרי
שמהן האילן צומח כשנוטעים אותו: (יב) ותוצא
הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאין
בצומייהו, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו
קל וחמר בעצמן, כמפרש באגדה בשחיטת חלין:
תורה יג (יד) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו
וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע, וכן כל
תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד
ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב: "את

אֶת־הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־
הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת־
הַכּוֹכָבִים כִּסְיִי: י וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרִקְיעַ
הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: יי וְלַמָּשָׁל בַּיּוֹם
וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא
אֱלֹהִים בִּיָּטוֹב: יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
רְבִיעִי: פ כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ
נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי
רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם כִּסְיִי: כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־
הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה |
הַרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת
כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיָּטוֹב כִּסְיִי:
כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ
אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ כִּסְיִי:
כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: פ כד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים תוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיֵּית־אָרֶץ

בְּרִבְכָּיָא יְת נְהוֹרָא רַבָּא לְמַשְׁלַט
בִּימָמָא וְיְת נְהוֹרָא זַעֲרָא לְמַשְׁלַט
בְּלַיְלָא וְיְת כּוֹכְבָּיָא: יז וַיְהִי
יְתֵהוֹן יי בְּרִקְיעָא דְשָׁמַיָא
לְאַנְהָרָא עַל אֶרֶצָא: יח וְלַמָּשָׁל
בִּימָמָא וּבְלַיְלָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין
נְהוֹרָא וּבֵין חֹשֶׁכָא וַחֲזָא יי אֲרִי
טב: יט וַיְהִי רִמְשׁ וַיְהִי צִפּוֹר
יוֹם רְבִיעָאִי: כ וַאֲמַר יי יְרַחֲשׁוֹן
מִיָּא רַחֲשׁ נִפְשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא
יִפְרַח עַל אֶרֶצָא עַל אֶפְרִי רִקְיעָא
דְשָׁמַיָא: כא וַיִּבְרָא יי יְת תַּנִּינֵי
בְּרִבְכָּיָא וְיְת כָּל נִפְשָׁא חַיָּתָא
דְרַחֲשָׁא דִי אֶרְחִישׁוּ מִיָּא לְזַנְיָהוֹן
וְיְת כָּל עוֹפָא דְפִרַח לְזַנְיָהוּ וַחֲזָא
יי אֲרִי טב: כב וַיְבָרֶךְ יְתֵהוֹן יי
לְמִימְרָא פּוֹשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יְת מִיָּא
בִּימָמָא וְעוֹפָא יִסְגִּי בְּאֶרֶצָא:
כג וַיְהִי רִמְשׁ וַיְהִי צִפּוֹר יוֹם
חַמִּישָׁאִי: כד וַאֲמַר יי תַּפְק
אֶרֶצָא נִפְשָׁא חַיָּתָא לְזַנְיָהּ בְּעִיר
וּרְחֹשׁ וַחֲזָא אֶרֶצָא לְזַנְיָהּ וַיְהִי

רש"י

נֶפֶשׁ הַחַיָּה. נֶפֶשׁ שֵׁשׁ בָּה חַיּוֹת: (כב) וַיְבָרֶךְ
אֹתָם. לְפִי שְׁמַחְסָרִים אוֹתָם, וְצָדִין מֵהֶם וְאוֹכְלִין
אוֹתָם, הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ, וְאַף הַחַיּוֹת הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ,
אֵלָּא מִפְּנֵי הַנֶּחֱשׁ שֶׁעֲתִיד לְקַלְלָהּ, לְכַף לֹא בִרְכָּן,
שֶׁלֹּא יֵהָא הוּא בְּכָלֵל: פָּרוּ. לְשׁוֹן פָּרִי, כְּלוֹמֵר עֲשׂוּ
פְרוֹת: וּרְבוּ. אִם לֹא אָמַר אֵלָּא "פָּרוּ", הָיָה אֶחָד
מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וְכֹא "וּרְבוּ", שֶׁאֶחָד מוֹלִיד
הַרְבֵּה: תוֹרָה כג (כד) תוֹצֵא הָאָרֶץ. הוּא שֶׁפִּרְשֵׁתִי,
שֶׁהַכָּל נִבְרָא מִיּוֹם רֵאשׁוֹן, וְלֹא הִצְרָכּוּ אֵלָּא
לְהוֹצִיאָם: נֶפֶשׁ חַיָּה. שֵׁשׁ בָּה חַיּוֹת: וּרְמֶשׂ. הֵם
שָׂרָצִים, שֶׁהֵם נְמוֹכִים וְרוֹמְשִׁים עַל הָאָרֶץ וְנִרְאִים
כְּאֵלוּ נִגְרָרִים, שֶׁאֵין הַלוֹכֵן נָפֵר. כָּל לְשׁוֹן רִמְשׁ

שׁוֹיִם נִבְרָאוּ וְנִתְמַעְטָה הַלְבָנָה עַל שְׁקִטְרָגָה
וְאָמְרָה: "אִי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מַלְכִּים שִׁשְׁתַּמְשׁוּ בְּכֶתֶר
אֶחָד": וְאֵת הַכּוֹכָבִים. עַל יְדֵי שְׁמַעַט אֵת הַלְבָנָה,
הַרְבֵּה צְבָאִיהָ לְהַפִּיס דַּעְתָּהּ: תוֹרָה יז (כ) נֶפֶשׁ
חַיָּה. שֶׁיֵּהָא בָּה חַיּוֹת: שָׂרָץ. כָּל דְּבַר חַי שֶׁאֵינּוּ
גִּבְרָה מִן הָאָרֶץ קָרוֹי שָׂרָץ: בְּעוֹף, כְּגוֹן זְבוֹבִים.
בְּשָׂקָצִים, כְּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים וְתוֹלְעִים. וּבְבִרְיּוֹת
כְּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחִמָּט וְכִיּוֹצָא בָּהֶם, וְכָל הַדְּגִים:
(כא) הַתַּנִּינִם. דְּגִים גְּדוֹלִים שְׂפִיָּם, וּבְדַבְרֵי אַנְדָּה
הוּא לְזִיתָן וְכֵן זוּגוּ, שֶׁבִּרְאָם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָרָג אֵת
הַנְּקֵבָה וּמְלַחָה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא, שֶׁאִם יָפְרוּ
וַיִּרְבּוּ לֹא יִתְקַים הָעוֹלָם בְּפִגְיָהֶם. הַתַּנִּינִם כְּתִיב:

לְמִינֶה וַיְהִי־בֹן כִּסִּי: כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּית
הָאָרֶץ לְמִינֶה וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינֶה וְאֶת־כָּל־
רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּי־
טוֹב כִּסִּי: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
בְּדְמוּתֵנוּ וַיְרֹדוּ בְּדִגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ
עַל־הָאָרֶץ כִּסִּי: כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם
בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה
בָּרָא אֹתָם כִּסִּי: כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ
הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּיָּה הָרֹמֶשֶׁת

בֶּן: כה וַעֲבַד יְיָ יְתַחַת אֲרָעָא
לְזִנְיָה וְיְתַחַת בְּעִירָא לְזִנְיָה וְיְתַחַת כָּל
רְחֵשָׁא דְאַרְעָא לְזִנְיָה וְיְחֻזָּא יְיָ
אַרְי טָב: כו וַאֲמַר יְיָ נַעֲבִיד
אִינְשָׁא בְּצַלְמֵנָא בְּדְמוּתֵנָא
וַיִּשְׁלֹטוּן בְּנוּנֵי יָמָא וּבְעוֹפָא
דְּשָׁמַיָא וּבְבְעִירָא וּבְכָל אֲרָעָא
וּבְכָל רְחֵשָׁא דְרַחֲשָׁא עַל אֲרָעָא:
כז וַיִּבְרָא יְיָ יְתַחַת אָדָם בְּצַלְמֵה
בְּצֶלֶם אֱלֹהִין בָּרָא יְתַה דְּכָר
וּנְקֵבָא בָּרָא יְתַהוֹן: כח וַיְבָרִיךְ
יְתַהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פּוֹשׁוּ
וּסְגוּ וּמְלוּ יְתַח אֲרָעָא וְתַקּוּפוּ עַלֶּהּ
וּשְׁלוּטוּ בְּנוּנֵי יָמָא וּבְעוֹפָא
דְּשָׁמַיָא וּבְכָל חַיַּתָּא דְרַחֲשָׁא עַל
וּכְבִּשָׁה וַיְרֹדוּ בְּדִגַּת

רש"י

את האדם ולא כתב וַיִּבְרָאוּ: בְּצַלְמֵנוּ. בְּדְפּוֹס
שָׁלְנוּ: בְּדְמוּתֵנוּ. לְהַבִּין וּלְהַשְׁפִּיל: וַיְרֹדוּ בְּדִגַּת
הַיָּם. יֵשׁ בְּלִשׁוֹן הַזֶּה לִשׁוֹן רְדוּי וּלִשׁוֹן יְרִידָה:
זָכָה, רִדְיָה בַּחַיּוֹת וּבַבְּהֵמוֹת, לֹא זָכָה, נַעֲשֶׂה יְרֹד
לְפָנֵיהֶם וְהַחַיָּה מוֹשְׁלָת בּוֹ: (כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים
אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ. בְּדְפּוֹס הָעֶשְׂוִי לוֹ, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא
בְּמֵאמֶר וְהוּא נִבְרָא בְּיָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט):
”וַתֵּשֶׁת עָלַי כַּפְּכָה”, נַעֲשֶׂה בַּחֹתֶם כְּמִטְבַּע
הָעֶשְׂוִיָּה עַל יְדֵי רֶשֶׁם, שֶׁקּוֹרִין קוּנִי”ו בְּלַע”ז, וְכֵן
הוּא אוֹמֵר: ”תַּתְּהַפֵּךְ כְּחֵמֶר חוֹתֶם”: בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
בָּרָא אֹתוֹ. פֶּרֶשׁ לָךְ שְׂאוֹתוֹ צֶלֶם הַמִּתְקֵן לוֹ, צֶלֶם
דִּיוֹקָן יוֹצְרוֹ הוּא: זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם. וּלְהַלֵּן
הוּא אוֹמֵר: ”וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתַי וְגו’”. מְדַרְשׁ
אַגְדָּה, שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנֵי פְּרָצוּפִים בְּרִיָּאָה רְאשׁוֹנָה,
וְאַחֵר כֶּף חִלְקוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָּא: כָּאֵן הוֹדִיעַךְ
שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁשׁ, וְלֹא פֶּרֶשׁ לָךְ כִּיצַד בְּרִיתָן,
וּפֶרֶשׁ לָךְ בְּמָקוֹם אַחֵר: (כח) וּכְבִּשָׁה. חֶסֶר וִי”ו,
לְלַמֶּדֶךָ שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
יִצְאָנִית. וְעוֹד לְלַמֶּדֶךָ שֶׁהָאִשָּׁה, שֶׁדִּרְכּוֹ לְכַבֵּשׁ,

וְשָׂרֵץ בְּלִשׁוֹנֵנוּ קוֹנִמּוּבִיר”ש: (כה) וַיַּעַשׂ. תִּקְנֵם
בְּצִבּוּיָנָם, בְּתַקְוָנָן וּבְקוֹמָתָן: (כו) נַעֲשֶׂה אָדָם.
עֲנוּתָנוֹתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַדְנוּ מִכָּאֵן: לְפִי
שֶׁהָאָדָם הוּא בְּדְמוּת הַמַּלְאָכִים וְיִתְקַנָּאוּ בּוֹ, לְפִיכָךְ
נִמְלָךְ בָּהֶם, וּכְשֶׁהוּא דֵּן אֶת הַמַּלְאָכִים הוּא נִמְלָךְ
בְּפִמְלִיָּא שְׁלוֹ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַחְאָב, שֶׁאֲמַר לוֹ
מִיכָה: ”רְאִיתִי אֶת ה’ יוֹשֵׁב עַל כְּסֵאוֹ, וְכָל צָבָא
הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִימֵינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ”. וְכִי יֵשׁ
יָמִין וּשְׁמָאל לְפָנָיו? אֵלֹא אֵלֹו מִימִינִים לְזָכוֹת וְאֵלֹו
מִשְׁמָאִילִים לְחוּבָה, וְכֵן ”בְּגִזְרַת עִירִין פִּתְגָמָא
וּבְמֵאמֶר קֹדֵישִׁין שְׂאֵלְתָא”. אֵף כָּאֵן בְּפִמְלִיָּא שְׁלוֹ
נִטַּל רְשׁוּת, אָמַר לָהֶם: יֵשׁ בְּעִלְיוֹנִים בְּדְמוּתֵי. אִם
אֵין בְּדְמוּתֵי בְּתַתְּוֹנִים, הָרִי יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֶׂה
בְּרֵאשִׁית: נַעֲשֶׂה אָדָם. אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִיעֵוְהוּ
בִּיצִירָתוֹ וְיֵשׁ מָקוֹם לְאַפִּיקוֹרְסִים לְרִדּוֹת, לֹא נִמְנַע
הַכְּתוּב מִלְּלַמֵּד דֶּרֶךְ אֶרֶץ וּמִדַּת עֲנוּהָ, שֶׁיְהִי הַגְּדוֹל
נִמְלָךְ וְנוֹטֵל רְשׁוּת מִן הַקָּטָן, וְאִם כֵּתֵב ”אֶעֱשֶׂה
אָדָם”, לֹא לְמַדְנוּ שֶׁהִיא מְדַבֵּר עִם בֵּית דִּינּוֹ, אֵלֹא
עִם עֲצָמוֹ, וְתִשׁוּבָתוֹ כֵּתֵב בְּצִדּוֹ: ”וַיִּבְרָא אֱלֹהִים

אָרְעָא: כט וְאָמַר יי הָא יְהִיבִית
לְכוֹן ית כָּל עֲסָבָא דְּבֵר זִרְעָה
מִזְדָּרַע דִּי עַל אֲפִי כָּל אֲרָעָא וְיִת
כָּל אֵילָנָא דִּי בֵּה פִּירִי אֵילָנָא
דְּבֵר זִרְעָה מִזְדָּרַע לְכוֹן יְהִי
לְמִיכָל: ל וְלִכְּל חֲנוֹת אֲרָעָא
וְלִכְּל עוֹפָא דְּשָׁמַיָא וְלִכְּל דְּרַחֲשׁ
עַל אֲרָעָא דִּי בֵּה נִפְשָׁא חַיָּתָא ית
כָּל יִרְק עֲסָבָא לְמִיכָל וְהוּהּ כֵּן:
לא וַחֲזָא יי ית כָּל דִּי עֲבַד וְהָא
תִּקְיָן לְחֻדָּא וְהוּהּ רִמֵּשׁ וְהוּהּ
צִפּוֹר יוֹם שְׁתִּיתָאִי: א וְאִשְׁתַּכְּלָלוּ
שְׁמַיָא וְאֲרָעָא וְכָל חַיִּלְהוֹן:
ב וְשִׁינִי יי בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
עֲבַדְתָּהּ דִּי עֲבַד וְנַח בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה מְכַל עֲבַדְתָּהּ דִּי עֲבַד:
ג וּבְרִיךְ יי ית יוֹמָא שְׁבִיעָאָה
וְקִדֵּשׁ יְתֵה אֲרִי בֵּה נַח מְכַל
עֲבַדְתָּהּ דִּי בְּרָא יי לְמַעַבְד:
ד אֵלִין תּוֹלְדַת שְׁמַיָא וְאֲרָעָא

לַעֲשׂוֹת כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל־מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים
לַעֲשׂוֹת כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל־מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים

רש"י

עֲתָה, וְהוּהּ "יוֹם הַשְּׁשִׁי" בֵּה"א, אוֹתוֹ יוֹם ו' בְּסִינּוֹן)
הַמּוֹכֵן לְמַתָּן תּוֹרָה: תּוֹרָה א (ב) וְיִכְּל אֱלֹהִים בְּיוֹם
הַשְּׁבִיעִי. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: בְּשָׁר וְדָם שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ
עֲתִיו וְרַגְעִיו, צָרִיךְ לְהוֹסִיף מַחֲל עַל הַקֹּדֶשׁ, אָבֵל
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שִׁידוּעַ עֲתִיו וְרַגְעִיו, נִכְנָס בּוֹ
כַּחוּס הַשְּׁעָרָה וְנִרְאָה כְּאֵלוֹ כֹּלָה בּוֹ בְּיוֹם. דְּבַר
אַחֵר: מָה הִיָּה הָעוֹלָם חֹסֵר? מְנוּחָה. בְּאֵת שְׁבַת,
בְּאֵת מְנוּחָה, כִּלְתָּהּ וְנִגְמְרָה הַמְּלָאכָה: (ג) וַיְבָרֶךְ
וַיְקַדֵּשׁ. בְּרָכוֹ בְּמֶזֶן, שֶׁכָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ יֵרֵד לָהֶם עֲמֹר
לְגַלְגַּלְתָּ, וּבִשְׁשִׁי לָחֵם מִשְׁנָה, וְקִדְשׁוֹ בְּמֶזֶן שְׁלֹא יֵרֵד
כֹּלָל בְּשִׁבְתָּהּ, וְהַמְקַרָּא כְּתִב עַל הָעֵתִיד: אֲשֶׁר בָּרָא
אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. הַמְּלָאכָה שֶׁהִיָּתָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת
בְּשִׁבְתָּהּ, כִּפְּל וַעֲשָׂאָה בִשְׁשִׁי, כְּמוֹ שֶׁמְכַרְשׁ
בְּבִרְאשִׁית רַבָּה: (ד) אֱלֹהִי. הָאֱמוּרִים לְמַעַלָּה:

מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא הָאִשָּׁה: (כט) לָכֵם
יְהִיָּה לְאֹכְלָהּ וְלִכְּל חַיָּת הָאָרֶץ. הַשְׁוָה לָהֶם
בְּהֵמָה וְחַיִּית לְמַאֲכָל וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וְלֹאִשְׁתּוֹ
לְהַמִּית בְּרִיָּה וְלֹאֲכָל בְּשָׂר, אִךְ כָּל יִרְק עֲשָׂב יֵאָכְלוּ
יַחַד כֻּלָּם. וּכְשָׁבָאוּ בְּנֵי נַח, הִתִּיר לָהֶם בְּשָׂר,
שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל רִמֵּשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגוֹ", "כִּיִּרְק
עֲשָׂב", שֶׁהִתְרִית לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, "נִתַּתִּי לָכֵם אֵת
כָּל": תּוֹרָה ל (לא) יוֹם הַשְּׁשִׁי. הוֹסִיף ה' בִּשְׁשִׁי,
בְּגִמְרָה מַעֲשֵׂה בְּרִאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהִתְנָה עֲמָהֶם עַל
מְנַת שִׁיקְבָּלוֹ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה.
דְּבַר אַחֵר: "יוֹם הַשְּׁשִׁי", כֻּלָּם תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים עַד
"יוֹם הַשְּׁשִׁי", הוּא שְׁשִׁי בְּסִינּוֹן. (סְפָרִים אַחֲרִים,
שְׁבִיּוֹם ו' בְּסִינּוֹן, שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, נִתְחַזְּקוּ
כָּל יְצִירַת בְּרִאשִׁית, וְנִחַשְׁבַּ כְּאֵלוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם

עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם כִּסִּי׃ ה וְכָל
 שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהוָה בָּאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב
 הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה
 אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת־
 הָאָדָמָה כִּסִּי׃ ו וְאָדָם יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה
 אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאָדָמָה כִּסִּי׃ ז וַיִּיצֹר יְהוָה אֱלֹהִים
 אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִן־הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ
 נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה כִּסִּי׃

כד אתבראו ביוםא די עבד יי
 אלהים ארעא ושמיא: ה וכל
 אילני חקלא עד לא הוו בארעא
 וכל עסבא חקלא עד לא צמח
 ארי לא אחית מטרא יי אלהים
 על ארעא ואנש לית למפלח ית
 אדמתא: ו וננא הוה סליק מן
 ארעא ואשקי ית כל אפי
 אדמתא: ז וברא יי אלהים ית
 אדם עפרא מן אדמתא ונפח
 באנפוהי נשמתא דחיי והות

רנ"י

ה' אלהים. ה' הוא שמו. אלהים, שהוא שליט
 ושופט על כל, וכן פרוש זה בכל מקום לפי
 פשוטו: ה' שהוא אלהים: (ו) ואד יעלה. לענין
 בריתו של אדם. העלה התהום והשקה עננים
 לשורות העפר, ונברא אדם, כגבל זה, שנותן מים
 ואחר כך לש את העסה, אף כאן "והשקה", ואחר
 כך "וייצר": (ז) וייצר. שתי יצירות, יצירה
 לעולם הזה ויצירה לתחית המתים, אבל בבהמה,
 שאינה עומדת לדין, לא נכתב ביצירתה שני
 יודיין: עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה
 מארבע רוחות, שפכל מקום שימות, שם תהא
 קולטתו לקבורה. דבר אחר: נטל עפרו ממקום
 שנאמר בו: "מזבח אדמה תעשה לי", אמר:
 הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמד: ויפח באפיו.
 עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן
 התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביום ראשון
 נבראו שמים וארץ. בשני, ברא רקיע לעליונים.
 בשלישי, "תראה היבשה" לתחתונים. ברביעי,
 ברא מאורות לעליונים. בחמשי, "ישרצו המים"
 לתחתונים. הזקק בששי לבראות בו בעליונים
 ובתחתונים, ואם לאו, יש קנאה במעשה בראשית,
 שיהיו אלו רבים על אלו בבריאית יום אחד: נפש
 חיה. אף בבהמה וסיה נקראו: "נפש חיה", אף זו

תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות
 ה'. ללמדך שכלם נבראו בראשון. דבר אחר:
 בהבראם, בה"א בראם, שנאמר: "בזה ה' צור
 עולמים", בב' אותיות אלו של השם, יצר שני
 עולמים, ולמדך כאן, שהעולם הזה נברא בה"א.
 (ספרים אחרים: רמז כמו שהה"א פתוחה למטה,
 כך העולם פתוח לשבים בתשובה, ועולם הבא
 נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים
 כמו י' שהיא קטנה באותיות) רמז שירדו הרשעים
 למטה לראות שחת, בה"א זאת שסתומה מכל
 צדדיה ופתוחה למטה, לרדת דרך שם: (ה) טרם
 יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון 'עד לא' הוא
 ואינו לשון קדם, ואינו נפעל, לומר הטרים, באשר
 יאמר הקדים, וזה מוכיח. ועוד אחר: "כי טרם
 תיראון", עדין לא תיראון, ואף זה תפרש: עדין
 לא היה בארץ, כשנגמרה בריאת העולם בששי
 קדם שנברא אדם: וכל עשב השדה. עדין לא
 צמח, ובשלישי שכתוב "ותוצא הארץ", לא יצאו,
 אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו', ולמה?: כי
 לא המטיר. ומה טעם לא המטיר? לפי ש"אדם
 אין לעבד את האדמה" ואין מפיר בטובתן של
 גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צריך לעולם,
 התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים:

בְּאֲדָם לְרוּחַ מִמְּלָאָה: ח וְנָצִיב יִי
 אֱלֹהִים גִּינְתָא בְּעֶדְן מְלֻקְדָּמִין
 וְאֲשׁוּי תַּמָּן יֵת אָדָם דִּי בְרָא:
 ט וְאֶצְמַח יִי אֱלֹהִים מִן אֶרְעָא
 כָּל אֵילָן דְּמַרְגַּג לְמַחְזִי וְטֹב
 לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמַצִּיעוֹת
 גִּינְתָא וְאֵילָן דְּאֶקְלִין פִּירוּהִי
 חֲפִימִין בֵּין טֹב לְכִישׁ: י וְנִהְרָא
 הָיָה נָפִיק מִעֶדְן לְאֶשְׁקָאָה יֵת
 גִּינְתָא וּמִתַּמָּן יִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה
 לְאֶרְבֶּעָה רִישֵׁי נְהָרִין: יא שׁוֹם
 חָד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יֵת כָּל אֶרְעָא
 דְּחַוִּילָה דִּי תַּמָּן דִּהֲבָא:
 יב וְדִהֲבָא דְאֶרְעָא הָיָה טֹב תַּמָּן
 בְּדִלְחָא וְאֶבְנֵי בּוֹרְלָא: יג וְשׁוֹם
 נִהְרָא תִּנְנָא גִיחוֹן הוּא מְקִיף יֵת
 כָּל אֶרְעָא דְכוּשׁ: יד וְשׁוֹם נִהְרָא
 תְּלִיתָאָה דִּיגְלַת הוּא מְהֻלָּף
 לְמַדְנָחָא דְאֶתוּר וְנִהְרָא רְבִיעֵאָה
 הוּא פָּרַת: טו וְדָבָר יִי אֱלֹהִים יֵת
 אָדָם וְאֶשְׁרָה בְּגִינְתָא דְּעֶדְן

ח וַיִּפֹּט יְהוָה אֱלֹהִים גֵּן-עֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם
 שָׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר כִּסִּי: ט וַיִּצְמַח יְהוָה
 אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-עֵץ נֹחֵמֶד לְמַרְאֶה
 וְטוֹב לְמֵאכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֵן וְעֵץ
 הַדַּעַת טוֹב וְרַע כִּסִּי: י וְנִהְרָ יֵצָא מִעֵדֶן
 לְהִשְׁקוֹת אֶת-הָגֵן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבַּעַה
 רִאשִׁים: יא שָׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב
 אֶת כָּל-אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר-שָׁם הַזֶּהָב כִּסִּי:
 יב וְזֶהָב הָאֶרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדִלָח
 וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם: יג וְשָׁם-הַנְּהָר הַשְּׁנַי גִּיחוֹן הוּא
 הַסּוֹבֵב אֶת כָּל-אֶרֶץ כּוּשׁ כִּסִּי: יד וְשָׁם-הַנְּהָר
 הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקָל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אֲשׁוּר
 וְהַנְּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרַת כִּסִּי: טו וַיִּקַּח יְהוָה
 אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגֵן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ

רש"י

(ט) וַיִּצְמַח. לַעֲנִין הָגֵן הַפְּתוּב מְדַבֵּר: בְּתוֹךְ הָגֵן.
 בְּאֶמְצַע הָגֵן: תוֹרָה: (יא) פִּישׁוֹן. הוּא נִילוּס נְהָר
 מִצְרַיִם, וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְבָּרְכִין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין
 אֶת הָאֶרֶץ, נִקְרָא פִישׁוֹן, כְּמוֹ "וּפָשׁוּ פְרָשָׁיו". דָּבָר
 אַחֵר: "פִּישׁוֹן", שֶׁהוּא מְגַדֵּל פֶּשֶׁתָן, שְׁנֶאֱמַר אֶצֶל
 מִצְרַיִם: "וּבּוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פֶשֶׁתִּים": תוֹרָה יב
 (יג) גִּיחוֹן. שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְהוֹמָה וְהִמְיָתָה גְדוֹלָה
 מְאֹד, כְּמוֹ: "וְכִי יִגַּח", שֶׁמִּנְגַּח וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה:
 (יד) חֲדָקָל. שְׁמִימִי חֲדִין וְקִלִּין: פָּרַת. שְׁמִימִי
 פָּרִין וְרִבִּין, וּמִבְרִין אֶת הָאָדָם: כּוּשׁ וְאֲשׁוּר. עֲדִין
 לֹא הָיוּ, וְכַתֵּב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד: קִדְמַת
 אֲשׁוּר. לְמִזְרְחָהּ שֶׁל אֲשׁוּר: הוּא פָּרַת. הַחֲשׁוֹב עַל
 כָּלֵם, הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (טו) וַיִּקַּח.
 לָקַח בְּדִבְרֵים נָאִים וּפְתָהוּ לִיכְנֹס. ב"ר: תוֹרָה טז

שֶׁל אָדָם, — חִיָּה שֶׁבְּכֵלָן, שְׁנַתּוֹסֵף לוֹ דַּעַה וְדַבּוּר:
 (ח) מִקֶּדֶם. בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל עֵדֶן נִטַּע אֶת הָגֵן, וְאִם
 תֹּאמַר, וְהָרִי כְּתִיב: "וַיִּבְרָא וְגו'" אֶת הָאָדָם וְגו'?"
 רֵאִיתִי בְּבִרְיָתָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי
 הַגִּלְלִי, מַל"ב מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת, וְזוֹ אַחַת
 מֵהֶן, כָּלֵל שֶׁלְאַחֲרָיו מַעֲשֶׂה, הוּא פָּרְטוֹ שֶׁל
 רֵאשׁוֹן: "וַיִּבְרָא וְגו'" אֶת הָאָדָם" זֶהוּ כָּלֵל, סֵתָם
 בְּרִיאָתוֹ מִחֵכֶן וְסֵתָם מַעֲשָׂיו. חֲזַר וּפִרְשׁ "וַיִּצְרָא ה'
 אֱלֹהִים וְגו'" וַיִּצְמַח לוֹ גֵּן עֵדֶן וַיַּנְחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן,
 וַיִּפֹּל עָלָיו תְּרִדְמָה. הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה
 אַחֵר, וְאִינוּ אֶלָּא פָּרְטוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן. וְכֵן אֶצֶל
 הַבְּהִמָּה, חֲזַר וְכַתֵּב: "וַיִּצְרָא ה' וְגו'" מִן הָאֲדָמָה כָּל
 חַיַּת הַשָּׂדֶה" כְּדִי לְפָרֵשׁ "וַיִּבְרָא אֶל הָאָדָם" לְקִרְוֹת
 שֵׁם וּלְלַמֵּד עַל הָעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק:

לְמַפְלָחָה וּלְמִטְרָה: טז וּפְקִיד יי
 אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימָר מִכָּל
 אֵילָן גִּינְתָא מִיכָּל תִּיכּוּל:
 יז וּמֵאֵילָן דְּאֶכְלִין פִּירוּהִי
 חֲפִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ לֹא תִיכּוּל
 מִגֵּה אָרִי בְיוֹמָא דְּתִיכּוּל מִגֵּה
 מִימַת תְּמוֹת: יח וְאָמַר יי אֱלֹהִים
 לֹא תִקֵּין לְמַהְוִי אָדָם בְּלַחְדוּהִי
 אֶעֱבִיד לָהּ סָמָךְ לְקַבְלָהּ:
 יט וּבָרָא יי אֱלֹהִים מִן אֲרַעָא כָּל
 חַוֵּת בְּרָא וְיַת כָּל עוֹפָא דְּשָׁמַיָא
 וְאִיתָה לִּזְוֹת אָדָם לְמַחְזִי מַה יִּקְרִי
 לָהּ וְכָל דִּי הָוָה קָרִי לָהּ אָדָם
 נִפְשָׁא חֵיתָא הוּא שְׁמָה: כ וּקְרָא
 אָדָם שְׁמָהּ לְכָל בְּעִירָא וּלְעוֹפָא
 דְּשָׁמַיָא וּלְכָל חַוֵּת בְּרָא וּלְאָדָם
 לֹא אֲשַׁבַּח סָמָךְ לְקַבְלָהּ:
 כא וּרְמָא יי אֱלֹהִים שְׁנַתָּא עַל
 אָדָם וּדְמָךְ וְנָסִיב חֲדָא מַעֲלֵוּהִי
 וּמְלִי בְּשָׂרָא תַּחְתָּתָה: כב וּבָנָא יי
 אֱלֹהִים יַת עֲלֵעָא דְּנָסִיב מִן אָדָם
 לְאִתְמָא וְאִיתָה לִּזְוֹת אָדָם:

וּלְשִׁמְרָה כס"י: טז וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם
 לְאֹמַר מִכָּל עֵץ־הַגֶּן אֲכָל תֹּאכֵל: יז וּמִעֵץ
 הַדֹּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכֵל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם
 אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֵיזֶה הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ
 עֲזָר כְּנֶגְדּוֹ כס"י: יט וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־
 הָאָדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף
 הַשָּׁמַיִם וַיָּבֹא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לּוֹ
 וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא
 שְׁמוֹ כס"י: שלישי כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־
 הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה
 וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֲזָר כְּנֶגְדּוֹ כס"י: כא וַיִּפֹּל יְהוָה
 אֱלֹהִים | תִּרְדְּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת
 מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה כס"י: כב וַיִּבֶן
 יְהוָה אֱלֹהִים | אֶת־הַצֵּלַע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־

רש"י

וּפְרָשָׁהוּ: "כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִקְרָא לּוֹ הָאָדָם שֵׁם,
 הוּא שְׁמוֹ לְעוֹלָם": (כ-כא) וּלְאָדָם לֹא מָצָא
 עֲזָר. וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תִּרְדְּמָה. כְּשֶׁהִבְיָאן, הִבְיָאן
 לְפָנָיו כָּל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה, אָמַר: לְכֻלָּם יֵשׁ בֶּן
 זוּג, וְלִי אֵין בֶּן זוּג, מִיָּד: "וַיִּפֹּל": מִצִּלְעֹתָיו.
 מִסְטֵרִיו, כְּמוֹ: "וּלְצֵלַע הַמִּשְׁכָּן", זֶהוּ שְׁאֵמְרוּ:
 "שְׁנֵי פְרָצוּפִין נִבְרָאוּ": וַיִּסְגֵּר. מְקוֹם הַחֲתָךְ: וַיִּישָׁן
 וַיִּקַּח. שְׁלֹא יִרְאֶה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרָאת,
 וְתַתְּבִיזָה עָלָיו: (כב) וַיִּבֶן. כְּבִנֵּן, רִחְבָּה מִלְמֶטֶה
 וּקְצָרָה מִלְמַעְלָה, לְקַבֵּל הַזֶּלֶד, כְּאוֹצָר שֶׁל חֲטִימִים,
 שֶׁהוּא רִחֵב מִלְמֶטֶה וְקָצֵר מִלְמַעְלָה, שְׁלֹא יִכְבִּיד
 מִשָּׂאוֹ עַל קִירוֹתָיו: וַיִּבֶן וְגו' אֶת הַצֵּלַע וְגו'
 לְאִשָּׁה. לַהֲיוֹת אִשָּׁה, כְּמוֹ: "וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן

(יח) לֹא־טוֹב הֵיזֶה וְגו'. שְׁלֹא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי
 רָשִׁיזוֹת הֵן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יְחִיד בְּעִלְיוֹנִים וְאֵין
 לוֹ זוּג, וְזֶה בַּתְּחִתּוֹנִים וְאֵין לוֹ זוּג: עֲזָר כְּנֶגְדּוֹ.
 זָכָה — עֲזָר, לֹא זָכָה — כְּנֶגְדּוֹ לְהִלָּחֵם: (יט) וַיֵּצֵר
 וְגו' מִן הָאָדָמָה. הִיא יִצִּירָה, הִיא עֲשִׂיָה הָאֲמוּרָה
 לְמַעְלָה: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ וְגו'", אֵלָּא
 בָּא וּפְרָשׁ שֶׁהָעוֹפּוֹת נִבְרָאוּ מִן הָרֶקֶק. לְפִי שְׁאֵמַר
 לְמַעְלָה, מִן הַמִּים נִבְרָאוּ, וְכֵאן אָמַר, מִן הָאָדָמָה
 נִבְרָאוּ. וְעוֹד, לְמִדָּךְ פֶּאן, שֶׁבִּשְׁעַת יִצִּירָתָן מִיָּד בּוֹ
 בְיוֹם הִבְיָאָם אֶל הָאָדָם לְקָרוֹת לָהֶם שֵׁם, וּלְדַבְּרֵי
 אֲגָדָה: יִצִּירָה זֶה, לְשׁוֹן רְדוּי וְכַבּוּשׁ, כְּמוֹ: "כִּי
 תַצּוּר אֶל עִיר", שֶׁכְּבָשָׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל אָדָם: וְכָל
 אֲשֶׁר יִקְרָא לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה וְגו'. סְרָסְהוּ

כג ואמר האדם הִדָּא זְמָנָא גְרָמָא
מִגְרָמִי וּבִסְרָא מִבְּסָרִי לָדָא יִתְקַרִי
אַתְתָּא אֲרִי מִבְּעֵלָא נְסִיבָא דָּא:
כד על כֵּן יִשְׁבּוּק גְּבֵר בֵּית
מִשְׁכְּבֵי אֲבוּהִי וְאִמָּה וְיִדְבֵּק
בְּאַתְתָּה וַיהוֹן לְבִסְרָא חָד:
כה וַהֲוֹ תְרוּיָהוֹן עֲרִטִילָאִין אָדָם
וְאַתְתָּה וְלֹא מִתְּפַלְמִין: א וְחֻיָּא
הָוָה חֲפִים מִכָּל חַוֹּת בְּרָא דְעֵבֵד
יְיָ אֱלֹהִים וְאָמַר לְאַתְתָּא בְּקוּשְׁטָא
אֲרִי אָמַר יְיָ לֹא תִיכְלוֹן מִכָּל אֵילָן
גִּינְתָּא: ב וְאַמְרַת אַתְתָּא לְחֻיָּא
מִפִּירִי אֵילָן גִּינְתָּא גִּיכּוּל:
ג וּמִפִּירִי אֵילָנָא דִּי בְּמִצִּיעוֹת
גִּינְתָּא אָמַר יְיָ לֹא תִיכְלוֹן מִגֵּה
וְלֹא תִקְרִיבֹן בָּהּ דִּילְמָא תָּמוּתוּן:
ד וְאָמַר חֻיָּא לְאַתְתָּא לֹא מוֹת
תָּמוּתוּן: ה אֲרִי גְלִי קָדָם יְיָ אֲרִי
בְּיוֹמָא דְתִיכְלוֹן מִגֵּה וְיִתְּפַתְחוּן

הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבֹאֶה אֶל־הָאָדָם כִּסְיִי: כג וַיֹּאמֶר
הָאָדָם זֹאת הִפְעֵם עָצָם מִעֲצָמִי וּבִשְׂר
מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ
זֹאת כִּסְיִי: כד עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־
אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד כִּסְיִי:
כה וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא
יִתְבַּשְׂשׁוּ כִסְיִי: ג א וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עֶרּוֹם מִכָּל
חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ
מִכָּל עֵץ הַגֶּן כִּסְיִי: ב וְתֹאמַר הָאִשָּׁה אֶל־הִנָּחֵשׁ
מִפִּירִי עֵץ־הַגֶּן נֹאכָל: ג וּמִפִּירִי הָעֵץ אֲשֶׁר
בְּתוֹךְ־הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא
תִגְעוּ בוֹ פֶּן־תָּמוּתוּן כִּסְיִי: ד וַיֹּאמֶר הִנָּחֵשׁ אֶל־
הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמוּתוּן כִּסְיִי: ה כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ

רש"י

סְבָה קִפְץ הִנָּחֵשׁ עָלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים
וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לְעֵין כָּל וְנִתְאַוָּה לָהּ: עֶרּוֹם
מִכָּל. לְפִי עֲרֻמָּתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ, הִיָּתָה מִפְּלִתוֹ: "עֶרּוֹם
מִכָּל", "אֲרוּר מִכָּל" [בראשית רבה]: אַף כִּי־אָמַר
וְגו'. שָׁמָּה אָמַר לָכֶם: "לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל וְגו'", וְאַף
עַל פִּי שֶׁרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְׁאֵר פְּרוֹת, הִרְבָּה
עָלֶיהָ דְּבָרִים כְּדִי שֶׁתְּשִׁיכֶנּוּ וַיָּבֵא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ
הָעֵץ: תוֹרָה ב (ג) וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ. הוֹסִיפָה עַל הַצּוּרִי,
לְפִיכָךְ בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל)
"אַל־תוֹסֵף עַל דְּבָרָיו": (ד) לֹא־מוֹת תָּמוּתוּן.
דְּחָפָה עַד שֶׁנֶּגְעָה בּוֹ, אָמַר לָהּ: 'כָּשֶׁם שֶׁאֵין מִיתָה
בְּנִיגְעָה, כֵּךְ אֵין מִיתָה בְּאֲכִילָה' (בראשית רבה):
(ה) כִּי יֵדַע. כָּל אֲמֵן שׁוֹנֵא בְּנֵי אֲמָנוּתוֹ, מִן הָעֵץ
אָכַל וּבְרָא אֶת הָעוֹלָם (בראשית רבה): וְהִיָּתָם

לְאִפּוֹד", לִהְיוֹת אִפּוֹד: (כג) זֹאת הִפְעֵם. מְלַמֵּד
שֶׁבָּא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְלֹא נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ
עַד שֶׁבָּא עַל חַוָּה: לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ
וְגו'. לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן, מִכָּאן שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: (כד) עַל כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ. רוּחַ
הַקֹּדֶשׁ אוֹמְרַת כֵּן, לְאַסֵּר עַל בְּנֵי נֹחַ אֶת הָעֲרִירוֹת:
לְבָשָׂר אֶחָד. הוֹלֵךְ נוֹצֵר עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וְשֵׁם נִעְשָׂה
בְּשֵׁרָם אֶחָד: (כה) וְלֹא יִתְבַּשְׂשׁוּ. שְׁלֵא הָיוּ
יּוֹדְעִים דְּרַף צְנִיעוֹת, לְהִכָּחִין בֵּין טוֹב לְרַע, וְאַף עַל
פִּי שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ דַּעַה לְקִרְוֹת שְׁמוֹת, לֹא נִתֵּן בּוֹ יֵצֵר
הָרַע עַד אֲכָלוֹ מִן הָעֵץ, וְנִכְנַס בּוֹ יֵצֵר הָרַע, וַיֵּדַע
מָה בֵּין טוֹב לְרַע: (א) וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עֶרּוֹם. מָה
עָנָן זֶה לְכָאן, הָיָה לוֹ לְסִמּוּךְ: "וַיַּעַשׂ לְאָדָם
וּלְאִשְׁתּוֹ כִּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם"? אֵלָּא לְלַמֵּד, מֵאִיזוֹ

וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם בְּאֱלֹהִים יִדְעִי טוֹב
וְרַע כִּשׁ"י: וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכַל
וְכִי תֹאוֹה־הוּא לְעֵינַיִם וְנַחֲמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל
וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁה עִמָּה
וַיֹּאכַל כִּשׁ"י: וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי
עֵרֻמָּם הֵם וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
חֲגֹרֹת כִּשׁ"י: ה וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים
מִתְּהִלָּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם
וַאֲשֶׁתוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן כִּשׁ"י:
ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ
אֵיכָה כִּשׁ"י: י וַיֹּאמֶר אֶת-קִלְךָ שָׂמַעְתִּי בִּגְן
וַאֲיֹרָא כִּי-עִירַם אֲנִכִּי וַאֲחַבֵּא: יא וַיֹּאמֶר מִי
הִגִּיד לְךָ כִּי עִירַם אֶתָּה הַמֶּן-הָעֵץ אֲשֶׁר

עֵינֵיכֶם וְהִיִּתּוּן כְּרַבְרִבִּין כְּפִימִין
בֵּין טַב לְבִישׁ: ו וְחִזַּת אֶתְתָּא
אֲרִי טַב אֵילָן לְמִיכָל וְאֲרִי אֲסִי
הוּא לְעֵינִין וּמְרַגַּג אֵילָנָא
לְאֶסְתַּפְלָא בֵּה וְנִסְיַבַּת מֵאֲבֵה
וְאָכַלְת וַיִּהְיֶה אֵף לְבַעֲלָה עִמָּה
וְאָכַל: ז וַתִּפְתַּחְתָּא עֵינֵי תְרוּיָהוּן
וַיֵּדְעוּ אֲרִי עֲרִטִילָאִין אֵינִין
וְחִטִּטּוּ לְהוֹן טְרַפִּי תֹאנִין וְעַבְדוּ
לְהוֹן זְרוֹזִין: ח וַשְׁמַעוּ יֵת קַל
מִימְרָא דִּי אֱלֹהִים מִהִלָּךְ בְּגִינְתָּא
לְמַנְח יוֹמָא וַאֲיִטְמַר אָדָם וַאֲתַתָּה
מִן קָדָם יֵי אֱלֹהִים בְּגוּ אֵילָן
גִּינְתָּא: ט וַיִּקְרָא יֵי אֱלֹהִים לְאָדָם
וַאֲמַר לֵה אֵן אָתָּה: י וַאֲמַר יֵת קַל
מִימְרָךְ שְׂמַעִית בְּגִינְתָּא וּדְחִילִית
אֲרִי עֲרִטִילָאִי אָנָּא וַאֲיִטְמַרִית:
יא וַאֲמַר מִן חֲוִי לָךְ אֲרִי
עֲרִטִילָאִי אָתָּה הַמֶּן אֵילָנָא

רש"י

בְּאֱלֹהִים. יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת: (ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה.
רָאִתָּה דְּבָרֵינוּ שֶׁל נָחֶשׁ וְהִנָּאוּ לָהּ וְהִיא מִינִתּוֹ
(בראשית רבה): כִּי טוֹב הָעֵץ. לְהִיּוֹת בְּאֱלֹהִים:
וְכִי תֹאוֹה־הוּא לְעֵינַיִם. כְּמוֹ שָׁאֵמַר לָהּ:
"וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם": וְנַחֲמַד לְהַשְׁכִּיל. כְּמוֹ שָׁאֵמַר
לָהּ "יִדְעִי טוֹב וְרַע": וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁה. שֶׁלֹּא
תָּמוּת הִיא, וְיִחְיֶה הוּא וְיִשָּׂא אַחֲרָתָּה: גַּם. לְרַבּוֹת
בְּהִמָּה וְחִיָּה: (ז) וַתִּפְקַחְנָה וְגו'. לְעֵנֶן הַחֲכָמָה
דְּבַר הַכֶּתוּב וְלֹא לְעֵנֶן רֹאֵיהָ מִמֶּשׁ, וְסוֹף הַמִּקְרָא
מוֹכִיחַ: וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרֻמָּם הֵם. אֵף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ
כִּשֶׁהוּא עֵרֹם, אֲלֹא מֵהוּ "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרֻמָּם הֵם"?
מִצֹּה אַחַת הִיָּתָה בִּינָדָם וְנִתְעַרְטְלוּ הִימָנָה
(בראשית רבה): עָלָה תֵּאֲנָה. הוּא הָעֵץ שֶׁאָכְלוּ
מִמֶּנּוּ, בְּדָבָר שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, בּוּ נִתְקַנּוּ (סנהדרין ע),
אֲבָל שָׂאָר הָעֲצִים מִנְּעוּם מִלְּטַל עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי
מָה לֹא נִתְפָּרַס הָעֵץ? שָׁאִין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
חִפְץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה, שֶׁלֹּא יִכְלִימֻהוּ וַיֹּאמְרוּ: 'זֶהוּ

שֶׁלָּקָה הָעוֹלָם עַל יָדוֹ' (מדרש רבי תנחומא):
(ח) וַיִּשְׁמְעוּ. יֵשׁ מִדְּרָשִׁי אֲגֻדָּה רַבִּים, וְכַבֵּר
סְדֻרוֹם רַבּוֹתֵינוּ עַל מְכֻנָּם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה וּבְשָׂאָר
מִדְּרָשׁוֹת, וְאֲנִי לֹא בָאתִי אֲלֹא לְפָשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא,
וְלֹא אֲגֻדָּה הַמִּשְׁכָּת דְּבָרֵי הַמִּקְרָא דְּבַר דְּבוּר עַל
אִפְּדִי: וַיִּשְׁמְעוּ. מָה שָׁמְעוּ? שָׁמְעוּ אֶת קוֹל
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהִיא מִתְּהִלָּךְ בִּגְן: לְרוּחַ
הַיּוֹם. לְאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁשָּׁמַשׁ בָּאָה מִשָּׁם (סְפָרִים
אַחֲרִים: לָשֵׁם, וְדו"ק כִּי בֵּן עֶקֶר), וְזוֹ הִיא
מַעֲרִבִית, שֶׁלִּפְנוֹת עָרֵב חֲמָה בְּמַעֲרֵב, וְהֵם (שֵׁם
לח) סָרְחוּ בַּעֲשִׁירִית: (ט) אֵיכָה. יוֹדֵעַ הִיא הֵיכָן
הוּא, אֲלֹא לִכְנֹס עִמּוֹ בְּדָבָרִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִבְהָל
לְהִשָּׁב אִם יַעֲנִישֶׁהוּ פְתָאֵם (בראשית רבה). וְכֵן
בְּקִינָא אָמַר לוֹ: (בראשית ד) "אֵי הֵבֵל אַחִיד"? וְכֵן
בְּבִלְעָם: (במדבר כב) "מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ"?
לִכְנֹס עִמָּהֶם בְּדָבָרִים, וְכֵן בְּחֻזְקִיהוּ, בְּשִׁלּוּחֵי
מְרוֹדֶךְ בִּלְאָדָן (ישעיה לט): תוֹרָה י (יא) מִי הִגִּיד

דפסקדתך בדיל דלא למיכל מנה
אכלת: יב ואמר האדם אתתא
דיהבת עמי היא יתבת לי מן
אילנא ואכלית: יג ואמר יי
אלהים לאתתא מה דא עבדת
ואמרת אתתא חווא אטעינית
ואכלית: יד ואמר יי אלהים
לחווא ארי עבדת דא ליט את
מכל בעירא ומכל חות ברא על
מעך תיזיל ועפרא תיכול כל יומי
חייך: טו וידכבו אשוי בינך ובינ
אתתא ובינ בנך ובינ בנהה הוא
יהי דכיר לך מה דעבדת לה
מלקדמין ואת תהי נטיר לה
לסופא: טז לאתתא אמר אסגאה
אסגי צעריכי ועדויכי בצער
תלדי בנין ולנת בעלך תהא
תאובתיך והוא ישלט בך:
יז ולאדם אמר ארי קבילת
למימר אתתך ואכלת מן אילנא
די פקידתך למימר לא תיכול

צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת כס"י: יב ויאמר
האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה
לי מן העץ ואכל כס"י: יג ויאמר יהוה אלהים
לאשה מה זאת עשית ותאמר האשה הנחש
השיאני ואכל כס"י: יד ויאמר יהוה אלהים
אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל
הבהמה ומכל חית השדה על גחונך תלך
ועפר תאכל כל ימי חייך כס"י: טו ואיבה
אשית בינך ובינ האשה ובינ זרעך ובינ זרעה
הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב כס"י: טז
אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך
והרנך בעצב תלדי בנין ואל אישך
תשוקתך והוא ימשל בך כס"י: טז ולאדם
אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ

רש"י

לך. מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערם?:
המן העץ. בתמיהה: (יב) אשר נתתה עמדי.
(ע"ז ה) כאן כפר בטובה: (יג) השיאני. הטעני,
כמו: (ישעיה לו) "אל ישיא לכם חזקהו": (יד) כי
עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של
מסית, שאלו שאלו: למה עשית זאת? היה לו
להשיב: דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי
שומעין? (סנהדרין כט): מכל הבהמה ומכל חית
השדה. אם מבהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן?
העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות (דף ח),
ללמד שימי עבדו של נחש שבע שנים: על גחונך
תלך. רגלים היו לו ונקצצו: (טו) ואיבה אשית.
אתה לא נתפונת אלא שימות אדם, כשיאכל הוא
תחלה, ותשא את תוה, ולא באת לדבר אל תוה
תחלה, אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות

ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך: "ואיבה
אשית": ישופך. (סוטה ט) יכתתך, כמו: (דברים ט)
"ואכת אותו" ותרגמו: 'ושפית יתה': ואתה
תשופנו עקב. לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו,
ואף משם תמיתנו, ולשון 'תשופנו', כמו: (ישעיה
מ) "נשף בהם", כשהנחש בא לנשף הוא נושף
כמין שריקה. ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב
לשון נשיפה בשניהם: (טז) עצבונך. זה צער
גדול בנים: והרנך. זה צער העבור: בעצב תלדי
בנים. זה צער הלדה: ואל אישך תשוקתך.
לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מצח לתבעו בפה,
אלא "הוא ימשל בך", הכל ממנו ולא ממך:
תשוקתך. תאותך, כמו: (ישעיה כט) "ונפש
שוקקה": (יז) ארורה האדמה בעבורך. תעלה
לך דברים ארוכים, כגון: זבובים, ופרעושים

אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה
הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרְךָ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכֶלְנָה כָּל יְמֵי
חַיֶּיךָ כִּסִּי: יח וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאִכְלָתָ
אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה כִּסִּי: יט בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹּאכַל
לֶחֶם עַד שׁוֹבֶכְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנּוּ לִקְחָתָּ
כִּי־עֹפֶר אֶתָּה וְאֶל־עֹפֶר תָּשׁוּב כִּסִּי: כ וַיִּקְרָא
הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם
כָּל־חַי כִּסִּי: כא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם
וְלִאִשְׁתּוֹ כִּתְנוֹת עֹר וַיִּלְבָּשֵׁם כִּסִּי: פ רביעי
כב וַיֹּאמֶר א יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הִיָּה כְּאֶחָד
מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה א פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ
וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם כִּסִּי:
כג וַיִּשְׁלַחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לַעֲבֹד

מִנָּה לִיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ בְּעַמְל
תִּיכְלִינָה כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:
יח וְכוּבִין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ
וְתִיכּוֹל יֵת עֶסְבָּא דְחַקְלָא:
יט בְּזַעְתָּא דְאַפְךָ תִּיכּוֹל לְחַמָּא
עַד דְּתִיתּוּב לְאַרְעָא דְמִנָּה
אֲתַבְרִיתָא אַרִי עֲפָרָא אֲתָ וְלַעֲפָרָא
תִּתּוּב: כ וַיִּקְרָא אָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ
חַוָּה אַרִי הִיא הִתּוּב אֲמָא דְכָל בְּנֵי
אָנָּשָׁא: כא וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים
לָאָדָם וְלִאִשְׁתּוֹ לְבוֹשִׁין דִּיקָר עַל
מִשְׁךָ בְּשָׂרִיהוֹן וְאַלְבִּישָׁנוֹן:
כב וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָאָדָם הָוָה
יְחִידִי בְּעִלְמָא מִנָּה לְמִידַע טַב
וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יָדָהּ
וְיִסַּב אָף מֵאִילָן חַיָּא וְיִכּוֹל וְיַחֲי
לְעֹלָם: כג וַיִּשְׁלַחֵהוּ יְיָ אֱלֹהִים
מִגֶּן־עֵדֶן דְּעֵדֶן לְמַפְלַח בְּאַרְעָא

רש"י

מִצָּא עֹר כְּגִדֹּד. לְפִיכָף: "וַיִּפֹּל... תַּרְדֵּמָה", וְעַל
יְדֵי שְׁכֵתָב: "וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים", סִמּוֹ לֹא פֶרֶשֶׁת
הַנֶּחֱשׁ, לְהוֹדִיעַךְ שֶׁמִּתּוֹךְ שָׂרָא אֹתָם עֲרֻמִּים וְרָאָה
אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ, נִתְאַוָּה לָהּ וּבָא עֲלֵיהֶם
בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמִרְמָה: חַוָּה. נֹפֵל עַל לְשׁוֹן חַיָּה,
שֶׁמִּחַיָּה אֶת וְלִדּוֹתֶיהָ, כְּאִשֶּׁר תֹּאמַר (קֵהֶלֶת ב כב):
"מָה הָיָה לָאָדָם" בְּלִשׁוֹן הָיָה: (כא) כְּתִנּוֹת עֹר.
יֵשׁ דְּבָרֵי אֲגָדָה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפְרֵן הָיוּ
מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: דְּכָר הֵבֵא מִן
הָעֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרָנְבִים שֶׁהוּא רַךְ וְחָם, וְעָשָׂה
לָהֶם כְּתִנּוֹת מִמֶּנּוּ: (כב) הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ. הָרִי
הוּא יְחִיד בְּתַחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שְׁאֵנִי יְחִיד בְּעִלְיוֹנִים,
וְמָה הִיא יְחִידָתָהּ? "לְדַעַת טוֹב וָרָע", מָה שְּׂאִין כֵּן
בְּבִהְמָה וְחַיָּה: וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְגו'. וּמִשְׁחִיחָהּ
לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו,
וְלֹאֲמַר אָף הוּא אֵלֹהִים. וְיֵשׁ מְדַרְשֵׁי אֲגָדָה, אֲכַל אֵין

וְנִמְלִים. מִשָּׁל לִיּוֹצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה, וְהַבְּרִיּוֹת
מְקַלְלוֹת שְׂדִים שִׁנְק מֶהֶם: (יח) וְקוֹץ וְדִרְדָּר
תַּצְמִיחַ לָךְ. הָאֶרֶץ, כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה מִיְּגֵי וָרָעִים, תַּצְמִיחַ
קוֹץ וְדִרְדָּר, קוֹנֵדִס וְעַכְבִּיּוֹת, וְהֵן נֹאכְלִים עַל יְדֵי
תִּקּוֹן (בִּיצָה לד): וְאִכְלָתָ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. וְמָה
קָלָלָהּ הִיא זֹה, וְהֵלֵא בְּכִרְכָּה נֹאמַר לוֹ: "הִנֵּה נִתְּתִי
לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע וְגו'?" אֵלֶּא מָה אָמַר
כָּאֵן בְּרֹאשׁ הָעֵנָן: "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרְךָ
בְּעֲצָבוֹן תֹּאכֶלְנָה", וְאַחֵר הָעֲצָבוֹן: "וְקוֹץ וְדִרְדָּר
תַּצְמִיחַ לָךְ", כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה קִטְנִיּוֹת, אוֹ יִרְקוֹת גִּנָּה,
הִיא תַּצְמִיחַ לָךְ קוֹצִים, וְדִרְדָּרִים וְשָׂאֵר עֲשָׂבֵי
הַשָּׂדֶה, וְעַל כְּרַחֲךָ תֹּאכֶלֶם: (יט) בְּזַעַת אֶפֶיךָ.
לְאַחֵר שֶׁתִּטְרִיחַ בּוֹ הַרְבֵּה: (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם.
חֲזוֹר הַכְּתוּב לְעֵנֵינוּ הָרֹאשׁוֹן: "וַיִּקְרָא הָאָדָם
שְׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֵלֶּא לְלַמֶּדךָ שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת
שְׁמוֹת נִזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה, כְּמוֹ שְׁכֵתָב "וְלָאָדָם לֹא

אֶת־הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: כד וַיִּגְרֹשׁ אֶת־
הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרָבִים
וְאֵת לֶהֱטֵה הַחֶרֶב הַמַּתְהַפֶּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת־דֶּרֶךְ
עֵץ הַחַיִּים כס"י: ס ד א וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חֲוֹה
אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי
אִישׁ אֶת־יְהוָה כס"י: ב וַתִּסָּף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו
אֶת־הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד
אֲדָמָה כס"י: ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי
הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה כס"י: ד וְהָבֶל הֵבִיא גַם־
הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה
אֶל־הָבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ כס"י: ה וְאֶל־קַיִן וְאֶל־
מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחֲרֹ לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה
נָפְלוּ פָנֶיךָ: ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא
תֵיטִיב לִפְתֹּחַ חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ

דאיתפרי מתמן: כד ותריוך ית
אדם ואשרי מלקדמן לגינתא
דעדן ית פרוכא וית שגן חרבא
דמתהפכא למיטר ית אורח אילן
חייא: א ואדם ידע ית חוה
אתתה ועדיאת וילידת ית
קין ואמרת קניתי גברא (מן)
קדם יי: ב ואוסיפת למילד ית
אחיהי ית הבל והוה הבל רעי
ענא וקין הוה פלח בארעא:
ג והוה מסוף יומין ואיתי קין
מאבא דארעא תקרבא קדם יי:
ד והבל איתי אף הוא מבפרי
ענה ומשמנהון והות רעוא מן
קדם יי להבל ולקורבנה:
ה ולקין ולקורבנה לא הות רעוא
ותקף לקין לחדא ואתפכישו
אפוהי: ו ואמר יי לקין למא
תקיף לך ולמא אתפכישו אפיף:
ז הלא אם תיטיב עובדך ישתבק
לך ואם לא תיטיב עובדך ליום
דינא חטאת נטיר ודעתיד

רש"י

נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שתיים, לך נאמר
"ותסף" (בראשית רבה): (ב) רעה צאן. לפי
שנתקללה האדמה פרש לו מעבודתה: (ג) מפרי
האדמה. מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת: זרע
פשתן היה. (דבר אחר: מפרי, מאיזה שבא לידו,
לא טוב ולא מבחר): (ד) וישע. ויפן, וכן: "ואל
מנחתו לא שעה", לא פנה. וכן "ואל ישעו", לא
יפנו. וכן: (איוב יד) "שעה מעליו", פנה מעליו:
וישע. ירדה אש ולחכה מנחתו: תורה ה (ז) הלא
אם תיטיב. פתגמו פרושו: לפתח חטאת רבץ.
לפתח קברך חטאך שמור: ואלריך תשוקתו. של
חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאווה
להכשילך: ואתה תמשלבו. אם תרצה, תתגבר

מישבין על פשוטו: תורה כג (כד) מקדם לגן עדן.
במזרחו של גן עדן, חוץ לגן: את־הכרבים.
מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. וזה להט לאים
עליו מלפנס עוד לגן. תרגום להט, שגן, כמו שלף
שנגא, ובלשון לע"ז לאמ"ה (קלינגע), ומדרשי
אגדה יש, ואני איני בא אלא לפשוטו:
(א) והאדם ידע. כבר קדם הענין של מעלה קדם
שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלדה, שאם
כתוב "וידע אדם", נשמע שלאחר שנטרד היו לו
בנים: קין. על שם "קניתי": את ה'. כמו עם ה',
כשבא אותי ואת אישי, לבדו בראנו, אבל בזה,
שתפים אנו עמו (נדה לא): את־קין את־אחיו
את־הבל. ג' אתים רבויים הם, מלמד שתאומה

וְאֶתְהָ תִּמְשָׁל־בּוֹ כְּשִׁי׃ ח וַיֹּאמֶר קִין אֶל־הֶבֶל
 אָחִיו וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בִּשְׂדֵה וַיִּקֶּם קִין אֶל־הֶבֶל
 אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ כְּשִׁי׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִין אֵי
 הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֵשִׁמֵּר אָחִי
 אָנֹכִי כְּשִׁי׃ י וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ
 צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה כְּשִׁי׃ יא וְעַתָּה אָרוּר
 אַתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ
 לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ כְּשִׁי׃ יב כִּי תֵעָבֵד
 אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תִסָּף תִּת־כֹּחָהּ לָךְ גַּע וְנָד
 תִּהְיֶה בָאָרֶץ כְּשִׁי׃ יג וַיֹּאמֶר קִין אֶל־יְהוָה גָּדוֹל
 עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא כְּשִׁי׃ יד הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל
 פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶפְתָּר וְהָיִיתִי גַע וְנָד
 בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מִצְאֵי יַהֲרָגֵנִי׃ טו וַיֹּאמֶר לוֹ

לֹא־תִפְרָעָא מִנָּךְ אִם לֹא תַתּוּב וְאִם
 תַּתּוּב יִשְׁתַּבֵּק לָךְ׃ ח וַיֹּאמֶר קִין
 לְהֶבֶל אָחוּהִי וַיְהִי בְמַהֲוִיָּהוּן
 בְּחַקְלָא וַקָּם קִין בְּהֶבֶל אָחוּהִי
 וְקָטְלָה׃ ט וַיֹּאמֶר יְיָ לְקִין אֵן הֶבֶל
 אָחוּךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְנָא הֵנִיטֵר אָחִי
 אָנָּא׃ י וַיֹּאמֶר מַה עֲבַדְתָּא קוֹל דְּם
 זִרְעִין דַּעֲתִידִין לְמַפֵּק מִן אָחוּךָ
 קִבִּילִין גְּדָמֵי מִן אָרְעָא׃ יא וְכַעַן
 לִיט אַתָּה מִן אָרְעָא דַּפְתַּחַת יַת
 פּוּמָה וְקִבִּילַת יַת דְּמָה דְּאָחוּךָ מִן
 יָדְךָ׃ יב אֲרִי תַפְלַח בְּאָרְעָא לֹא
 תוֹסִיף לְמַתָּן חִילָה לָךְ מִשְׁלֹטִל
 וְגַלִּי תִהִי בְּאָרְעָא׃ יג וַיֹּאמֶר קִין
 קָדָם יְיָ סָגִי חוֹבִי מִלְּמַשְׁבָּק׃
 יד הָא תְּרִיבְתָּא יַתִּי יוֹמָא דִּין
 מֵעַל אִפִּי אָרְעָא וּמִן גְּדָמָךְ לִית
 אִפְשָׁר לְאַטְמָרָא וְאִחִי מִשְׁלֹטִל
 וְגַלִּי בְּאָרְעָא וַיְהִי כָל דִּישְׁכַּחְנִי
 יִקְטְלִינִי׃ טו וַיֹּאמֶר לֵה יְיָ לְכֹן

רש"י

מִנְּשׂוֹא. בְּתַמִּיקָה, אַתָּה טוֹעֵן עֲלִינוּנִים וְתַחֲתוּנִים,
 וְעוֹנֵי אֵי אִפְשָׁר לָךְ לְטַעֵן? (ב"ר): תוֹרָה יד (טו) לְכֹן
 כָּל־הֶרֶג קִין. זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקָּצְרוּ
 דְּבָרֵיהֶם, וְרָמְזוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ: "לְכֹן כָּל־הֶרֶג קִין",
 לְשׁוֹן גְּעָרָה, כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ כֹּךְ וְכֹךְ עֲנֹשׁ, וְלֹא פָּרַשׁ
 עֲנֹשׁוֹ: שְׂבַעֲתִים יָקָם. אֵינִי רוֹצֵה לְהַנָּקֵם מִקִּין
 עֲכָשׁוּ, לְסוּף שְׂבַעֲהַ דּוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נִקְמָתִי מִמֶּנּוּ,
 שֵׁיַעֲמֹד לְמֶךְ מִבְּנֵי בְנָיו וַיַּהַרְגֵהוּ, וְסוּף הַמִּקְרָא
 שֶׁאָמַר: "שְׂבַעֲתִים יָקָם", וְהוּא נִקְמַת הֶבֶל מִקִּין,
 לְמַדְנִי שֶׁתַּחֲלֹת הַמִּקְרָא לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא שְׁלֹא תִּהְיֶה
 בְּרִיָּה מִזִּיקָתוֹ, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ (שְׁמוּאֵל ב ה): "וַיֹּאמֶר דָּוִד
 כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַע בְּצַנּוֹר", וְלֹא פָּרַשׁ מַה יַּעֲשֶׂה
 לוֹ, אֲבָל דָּבָר הַכְּתוּב בְּרָמְזוֹ, "כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַע
 בְּצַנּוֹר וַיִּקְרַב אֶל הַשַּׁעַר וַיִּכְבְּשֶׁנּוּ, וְאֵת הָעוֹרִים
 וְגו'", וְגַם אוֹתָם יָכָה, עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ: "הָעוֹר
 וְהַפֶּסֶח לֹא יָבֹא אֶל תוֹף הַבַּיִת", הַמִּכָּה אֶת אֱלֹהֵי

עָלָיו: (ח) וַיֹּאמֶר קִין. נִכְנָס עִמּוֹ בְּדִבְרֵי רִיב
 וּמִצָּה, לְהַתְּעוֹלֵל עָלָיו לְהַרְגּוֹ, וַיֵּשׁ בְּזֶה מִדְּרָשִׁי
 אַגָּדָה, אִךְ זֶה יֵשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא: (ט) אֵי הֶבֶל
 אָחִיךָ. לְהַכְנִס עִמּוֹ בְּדִבְרֵי נַחַת, אוֹלִי יֵשׁוּב,
 וַיֹּאמֶר: 'אֲנִי הִרְגֵתִיו וְחֹטְאִיתִי לָךְ': לֹא יָדַעְתִּי.
 נַעֲשֶׂה כְּגוֹנֵב דַּעַת הָעֲלִינוּנָה: הֵשִׁמֵּר אָחִי. לְשׁוֹן
 תָּמָה הוּא, וְכֵן כָּל ה"א הַנִּקְוָדָה בְּחֹטֵף פֶּתַח:
 (י) דְּמֵי אָחִיךָ. דְּמֹו וְדָם זִרְעִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר,
 שֶׁעָשָׂה בּוֹ פָּצְעִים הַרְבֵּה, שְׁלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מִהֵיכָן
 נִפְשׁוֹ יוֹצֵאָה (סְנַהֲדִין לו): (יא) מִן הָאֲדָמָה. יוֹתֵר
 מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כֶּבֶר בַּעֲוֹנָה, וְגַם כְּזוֹ הוֹסִיפָה
 לְחֹטֵא: אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי
 אָחִיךָ וְגו'. וְהִנֵּנִי מוֹסִיף לָהּ קָלָלָה אַחֲלָךְ: "לֹא
 תִסָּף תִּת־כֹּחָהּ" (סְפָרִים אַחֲרִים: הַכֹּל דְּבוּר אֶחָד,
 מ"מִן הָאֲדָמָה" עַד פֶּאֶן): (יב) גַּע וְנָד. אֵין לָךְ
 רִשּׁוֹת לְדוֹר בְּמָקוֹם אֶחָד: (יג) גָּדוֹל עֲוֹנִי

יְהוָה לָבֶן בְּלִהְיֶה קֵין שְׁבַע־תִּים יָקָם וַיֵּשֶׁם
 יְהוָה לְקֵין אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ בְּלִי-
 מָצָאוֹ רַש"י: טו וַיֵּצֵא קֵין מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב
 בְּאֶרֶץ־נוֹד קְדֵמַת־עֵדֶן רַש"י: י וַיַּדַּע קֵין אֶת־
 אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עוֹר
 וַיִּקְרָא שֵׁם הָעוֹר בְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ רַש"י: יח וַיֹּלֶד
 לְחֲנוּךְ אֶת־עֵיזָר וְעֵיזָר יָלַד אֶת־מַחְוִיאל
 וּמַחְוִיאל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד
 אֶת־לָמֶךְ רַש"י: חמישי יט וַיִּקַּח־לוֹ לְמֶכֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים
 שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלְהָ רַש"י:

רַש"י

לְזָכַר בְּנוֹ חֲנוּךְ: (יח) וְעֵיזָר יָלַד. יֵשׁ מְקוֹם
 שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזָכַר 'הוֹלִיד', וַיֵּשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא
 אוֹמֵר 'יָלַד', שֶׁהִלְדָּה מִשְׁמַשְׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת:
 לַדַּת הָאִשָּׁה, נִישְׁטֵר"א בְּלַע"ז, וְזָרִיעַת תּוֹלְדוֹת
 הָאִישׁ, אֵינְזִינְד"ר בְּלַע"ז. כִּשֶּׁהוּא אוֹמֵר 'הוֹלִיד',
 בְּלִשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בְּלַדַּת הָאִשָּׁה: פְּלוֹנִי
 הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ, בֵּן אוֹ בַּת, וְכִשֶּׁהוּא אוֹמֵר
 'יָלַד', מְדַבֵּר בְּזָרִיעַת הָאִישׁ, וְהוּא בְּלַע"ז
 אֵינְזִינְדֵּרִי: (יט) וַיִּקַּח לוֹ לְמֶכֶךְ. לֹא הָיָה
 לוֹ לְפָרֵשׁ כֹּל זֶה, אֲלֹא לְמַדְנוּ מִסּוּף הָעֲנָן
 שֶׁקָּיָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִבְטַחְתּוֹ שֶׁאֵמֶר:
 "שְׁבַע־תִּים יָקָם קֵין", וְעַמֵּד לְמֶכֶךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד
 בָּנִים וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קֵין, זֶהוּ
 שֶׁאֵמֶר "כִּי אִישׁ הִרְגַּתִּי לְפָצְעִי וְגו'": שְׁתֵּי
 נָשִׁים. (ב"ר) כֹּף הָיָה דִּרְכָּן שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל:
 אַחַת לְפָרִיָּה וּרְבִיָּה וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ, זֶה שֶׁהָיָה
 לְתַשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוֹס שֶׁל עֲקָרִין (סְפָרִים אַחֲרִים
 אֵינּוּ), כְּדִי שֶׁתַּעֲקֹר, וּמִקְשָׁטָת כְּכֹלָה וּמִאֲכִילָה
 מַעֲדָנִים, וְחִבְרָתָה נְזוּפָה וְאַבְלָה כְּאַלְמָנָה. וְזֶהוּ
 שֶׁפָּרֵשׁ אִיּוֹב (כד כא): "רוּעָה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד,
 וְאַלְמָנָה לֹא יִיטִיב", כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֵשׁ בְּאַגְדַּת חֶלֶק:
 עֲדָה. הִיא שֶׁל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, עַל שֵׁם שֶׁמִּגֵּנָה

אֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ רֹאשׁ וְשֵׁר, כְּאֵן קֶצֶר דְּבָרִיו, וּבְדַבְּרֵי
 הַיָּמִים א' (יא ו) פֶּרֶשׁ יְהִיָּה לְרֹאשׁ וּלְשֵׁר: וַיֵּשֶׁם
 ה' לְקֵין אוֹת. חֲקַק לוֹ אוֹת מִשְׁמוֹ בְּמִצָּחוֹ.
 (סְפָרִים אַחֲרִים): "כֹּל מוֹצָאֵי יְהִרְגֵנִי", הַבְּהֵמוֹת
 וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲדֵין לֹא הָיוּ שְׂמִירָא
 מֵהֶם, רַק אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמֵהֶם לֹא הָיָה יָרָא
 שֶׁיְהִרְגוּהוּ, אֲלֹא אָמַר: עַד עַכְשָׁו הָיָה פְּחָדִיתִי
 עַל כָּל הַחַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּמִוֹרָאֲכֶם וְגו'",
 וְעַכְשָׁו, בִּשְׁבִיל עוֹן זֶה לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת
 וְיִהְיֶה גוֹנִי, מִיָּד: "וַיֵּשֶׁם ה' לְקֵין אוֹת", הַחֲזִיר
 מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל: (טז) וַיֵּצֵא קֵין. יֵצֵא
 בְּהִכְנָעָה, כְּגוֹנֵב דַּעַת הַעֲלִינָה: בְּאֶרֶץ נוֹד.
 בְּאֶרֶץ שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם: קְדֵמַת עֵדֶן. שָׁם
 גָּלָה אֲבִיו כִּשְׁגָרֵשׁ מִזֶּן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁכֵּן
 מִקְדָּם לְגֵן עֵדֶן וְגו'", לְשֹׁמֵר אֶת שְׁמִירַת דֶּרֶךְ
 מִבּוֹא הַגֵּן, שֶׁיֵּשׁ לְלַמֵּד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמִצִּינּוֹ
 רוּחַ מְזֻרְחִית קוֹלָטָת בְּכָל מְקוֹם אֶת הַרוֹצְחִים,
 שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד) "אֲזִי יְבַדִּיל מִשָּׁה וְגו' מִזֻּרְחָה
 שְׁמִשׁ". דְּבָר אַחֵר: "בְּאֶרֶץ נוֹד", כֹּל מְקוֹם
 שֶׁהִלֵּךְ הָיְתָה הָאֶרֶץ מוֹדַעְזָת תַּחֲפִּיו, וְהַבְּרִיּוֹת
 אוֹמְרִים: "סוּרוּ מֵעֲלִיו, זֶהוּ שֶׁהָרַג אֶת אֲחִיו":
 (יז) וַיְהִי. קֵין "בְּנֵה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר"

ב וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת־יִבְל הוּא הָיָה אָבִי יִשָּׁב
 אָהֵל וּמִקְנָהָ כִּסִּי: כא וְיִשָּׁם אָחִיו יִבְל הוּא הָיָה
 אָבִי כָל־תַּפֵּשׁ בְּנוֹר וְעֹגֵב: כב וַצֵּלָה גַם־הִוא
 יִלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קִין לְטֵשׁ כָּל־חֲרָשׁ נַחֲשֶׁת
 וּבְרֹזָל וְאַחֻזַּת תּוֹבֵל־קִין נַעֲמָה כִּסִּי: ששי
 כג וַיֹּאמֶר לְמֶדָּ לְנָשָׁיו עֵדָה וַצֵּלָה שְׁמַעַן קוֹלִי
 נָשִׁי לְמֶדָּ הָאֻזָּנָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הֲרַגְתִּי
 לְפָצְעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֶרְתִּי כִּסִּי: כד כִּי שְׁבַעַתִּים

שום חד עדה ושום תננתא צלה:
 כ וילידת עדה ית יבל הוא הוה
 רבהון דכל דיתבי משפנין ומרי
 בעיר: כא ושום אחוהי יובל
 הוא הוה רבהון דכל דמנגנ על
 פום נבלא ידעי זמר פנורא
 ואבובא: כב וצללה גם-הוא
 ילידת ית תובל קין רבהון דכל
 ידעי עיבידת נחשא ופרזלא
 ואחזתה דתובל קין נעמה:
 כג ואמר למד לנשוי עדה
 וצללה שמען קלי נשי למד
 אציתא לממרי לא גברא קטלית

דבדילה אנא סביל חובי ואף לא עולימא חבלית דבדילה ישתצי זרעי: כד ארי לשבעא דרין איתלין

רש"י

זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו,
 והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפסין: שמען
 קולי. להשמע לי לתשמיש: וכי איש אשר הרגתי,
 לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתי מזיד, שיהא
 הפצע קרוי על שמי? וילד אשר הרגתי, לחברתי
 נהרג? כלומר על ידי חברתי, בתמיהה. והלא שוגג
 אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חברתי:
 פצע. מכת חרב, או חץ, מקאדור"ה בלע"ז:
 (כד) כי שבעתים יקם קין. קין, שהרג מזיד,
 נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג, לא
 כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה?: שבעים
 ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו, כף דרש רבי
 תנחומא. ומדרש בראשית רבה: לא הרג למד
 כלום, ונשיו פורשות ממנו משקימו פריה ורביה,
 לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר
 שבעה דורות, אמרו: 'מה אנו יולדות לכהלה.
 למחר המבול בא ושוטף את הכל'. והוא אומר
 להן: 'וכי איש הרגתי לפצעי', וכי אני הרגתי את
 הכל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי
 כלה באותו עון? ומה קין שהרג, נתלה לו שבעה
 דורות, אני שלא הרגתי, לא כל שכן שיתלו לי
 שביעיות הרבה? וזהו קל וחמר של שטות. אם כן,
 אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקיים את

עליו ומוסרת מאצלו (ספרים אחרים: ממאכלו).
 עדה תרגום של סורה: צלה. היא של
 תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה
 הם בבראשית רבה: (כ) אבי ישוב אהל ומקנה.
 הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, וישוב
 אהלים, חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו,
 וכשפלה המרעה במקום זה, הולך ותוקע אהלו
 במקום אחר. ומדרש אגדה: בונה בתים לעבודת
 אלילים, כמה דאף אמר (יחזקאל ח ג): 'סמל
 הקנאה המקנה', וכן אחיו: "תפש בנור ועוגב"
 לזמר לעבודת אלילים: תורה כא (כב) תובל קין.
 תובל אמנותו של קין, תובל, לשון תכלין, תובל
 והתקין אמנותו של קין, לעשות כלי זין לרוצחים:
 לטש כל-חרש נחשת וברזל. מחדד אמנות נחשת
 וברזל, כמו (איוב טז ט): "לטש עיניו לי". חרש,
 אינו לשון פעל (בסג"ל) אלא לשון פועל (בצירי),
 שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה, כלומר מחדד
 ומצחצח כל כלי אמנות נחשת וברזל: נעמה. היא
 אשתו של נח, בבראשית רבה: (כג) שמען קולי.
 שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את
 קין ואת תובל קין בנו, שהיה למד סומא ותובל
 קין מושכו, וראה את קין ונדהמה לו כמיה, ואמר
 לאביו למשך בקשת, והרגו, וכיון שידע שהוא קין

לְקִינָן הָלֹא לְלִמְךָ בְּרָה שְׁבַעִין
וְשִׁבְעָא: כה וידע אדם עוד ית
אתתה וילידת בר וקרת ית שמה
שת ארי אמר יחב לי יי בר אחרן
חלף הכל דקטלה קין: כו ולשת
אף הוא אתיליד בר וקרא ית
שמה אנוש בכך ביומוהי חלו בני
אינושא מלצלחה בשמא די: א
דין ספר תולדת אדם ביומא
דברא יי אדם בדמות אלהים
עבד יתה: ב דבר ונוקבא בראנון
ובריך יתהון וקרא ית שמחון
אדם ביומא דאתבריא: ג וחיא
אדם מאה ותלתין שנין ואוליד
בדמותה דדמי לה וקרא ית שמה
שת: ד ויהיו יומי אדם כתר
דאוליד ית שת תמני מאה שנין
ואוליד בנין ובנן: ה ויהיו כל
יומי אדם דחיא תשע מאה
ותלתין שנין ומית: ו וחיא שת
מאה וחמש שנין ואוליד ית
אנוש: ז וחיא שת כתר דאוליד
ית אנוש תמני מאה ושבע שנין
ואוליד בנין ובנן: ח ויהיו כל
יומי שת תשע מאה ותרפת עשרי
שנין ומית: ט וחיא אנוש

עשרה שנה ותשע מאות שנה ומית: ס ויחי אנוש תשעים שנה

יָקִים־קִינָן וְלִמְךָ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה כס"ז: כה וידע
אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת
הַכֵּל כִּי הָרְגוּ קִינָן כס"ח: כו ולשת גם־הוא
יֵלֶד־בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָנוּשׁ אֵז הוּחַל לְקָרָא
בְּשֵׁם יְהוָה כס"ט: ס ה אֵז סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם
בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה
אֹתוֹ כס"י: ב זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם
וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמֶם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה: ג ויחי
אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בְּדִמוֹתוֹ
בְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כס"י: ד ויהיו ימי־
אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֵשֶׁת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ה ויהיו כל־ימי אָדָם
אַשְׁרֵי־הֵי תִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיָּמָת: ס ויחי־שֵׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־אָנוּשׁ: ז ויחי־שֵׁת אַחֲרָי הוֹלִידוֹ
אֶת־אָנוּשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ח ויהיו כל־ימי־שֵׁת שְׁתַּיִם
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס ויחי אָנוּשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה

רש"י

דברו: (כה) וידע אדם וגו'. בא לו למך אצל
אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם: יכי עליכם
לדקדק על גזרתו של מקום? אתם עשו מצותכם,
והוא יעשה את שלו'. אמרו לו: 'קשט עצמך
תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה,
משנקנסה מיתה על ידך', מיד: "וידע אדם וגו'",
ומהו עוד? ללמד, שנתוספה לו תאוה על תאוותיו

(בראשית רבה): (כו) אז הוחל. לשון חלין, לקרא
את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של
הקדוש ברוך הוא, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות:
(א) זה ספר תולדת אדם. זו היא ספירת תולדות
אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברא וגו'.
מגיד שביום שנברא, הוליד: תורה ב (ג) שלשים
ומאת שנה. עד כאן פרש מן האשה (ב"ר): תורה ד

תשעין שנין ואוליד ית קינן:
 י וחיא אנוש בטר דאוליד ית
 קינן תמני מאה וחמש עשרי
 שנין ואוליד בנין וכן: יא והו
 כל יומי אנוש תשע מאה וחמש
 שנין ומית: יב וחיא קינן שבעין
 שנין ואוליד ית מהללאל:
 יג וחיא קינן בטר דאוליד ית
 מהללאל תמני מאה וארבעין
 שנין ואוליד בנין וכן: יד והו
 כל יומי קינן תשע מאה ועשר
 שנין ומית: טו וחיא מהללאל
 שתין וחמש שנין ואוליד ית
 יז: טז וחיא מהללאל בטר
 דאוליד ית יז תמני מאה
 ותלתין שנין ואוליד בנין וכן:
 יז והו כל יומי מהללאל תמני
 מאה ותשעין וחמש שנין ומית:
 יח וחיא יז מאה ושתין ותרתין
 שנין ואוליד ית חנוך: יט וחיא
 יז בטר דאוליד ית חנוך תמני
 מאה שנין ואוליד בנין וכן:
 כ והו כל יומי יז תשע מאה
 ושתין ותרתין שנין ומית:
 כא וחיא חנוך שתין וחמש שנין
 ואוליד ית מתושלח: כב והליך
 חנוך בדחלתא דני בטר דאוליד
 ית מתושלח תלת מאה שנין
 ואוליד בנין וכן: כג והוה כל
 יומי חנוך תלת מאה ושתין
 וחמש שנין: כד והליך חנוך
 בדחלתא דני וליתוהי ארי (לא)

ויולד את-קינן: ויחי אנוש אחרי הולידו
 את-קינן חמש עשרה שנה ושמנה מאות
 שנה ויולד בנים ובנות: יא ויהיו כל-ימי אנוש
 חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: יב
 ויחי קינן שבעים שנה ויולד את-מהללאל:
 יג ויחי קינן אחרי הולידו את-מהללאל
 ארבעים שנה ושמנה מאות שנה ויולד בנים
 ובנות: יד ויהיו כל-ימי קינן עשר שנים ותשע
 מאות שנה וימת: טו ויחי מהללאל חמש
 שנים וששים שנה ויולד את-יז: טז ויחי
 מהללאל אחרי הולידו את-יז שלשים שנה
 ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות: יז ויהיו
 כל-ימי מהללאל חמש ותשעים שנה ושמנה
 מאות שנה וימת: יח ויחי-יז שתים
 וששים שנה ומאת שנה ויולד את-חנוך:
 יט ויחי-יז אחרי הולידו את-חנוך שמנה
 מאות שנה ויולד בנים ובנות: כ ויהיו כל-
 ימי-יז שתים וששים שנה ותשע מאות
 שנה וימת: כא ויחי חנוך חמש וששים
 שנה ויולד את-מתושלח: כב ויתהלך חנוך
 את-האלהים אחרי הולידו את-מתושלח
 שלש מאות שנה ויולד בנים ובנות: כג ויהי
 כל-ימי חנוך חמש וששים שנה ושלוש מאות שנה: כד ויתהלך חנוך

רש"י

(כד) ויתהלך חנוך. (ב"ר) צדיק הנה וקל (ספרים) מהר הקדוש ברוך הוא וסלקו והמיתו קדם זמנו,
 אחרים: וקבל) בדעתו לשוב ולהרשיע. לפיכך, וזהו ששנה הכתוב במיתתו לכתב: "ואיננו" בעולם

אֱמִית יְתֵהּ יי: כה וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח
מָאָה וּתְמָנָן וּשְׁבַע שָׁנִין וְאוֹלִיד
יֵת לָמָךְ: כו וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח בְּתֵר
דְּאוֹלִיד יֵת לָמָךְ שְׁבַע מָאָה וּתְמָנָן
וּתְרַתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:
כז וַהּוּ כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח תִּשְׁעָה
מָאָה וּשְׁתֵּין וּתְשַׁע שָׁנִין וּמִית:
כח וַחֲיָא לָמָךְ מָאָה וּתְמָנָן
וּתְרַתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּר:
כט וַקְרָא יֵת שְׁמָה נֹחַ לְמִימְרָ דִּין
יְנַחֲמָנָא מַעֲבָדָנָא וּמִלְאוּת יִדְנָא
מִן אֲרַעָא דִּי לְטָטָה יי: ל וַחֲיָא
לָמָךְ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נֹחַ חֲמִשׁ
מָאָה וּתְשַׁעִין וּחֲמִשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבָנָן: לא וַהּוּ כָּל יוֹמֵי לָמָךְ
שְׁבַע מָאָה וּשְׁבַעִין וּשְׁבַע שָׁנִין
וּמִית: לב וַהּוּ נֹחַ בֶּר חֲמִשׁ
מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יֵת שֵׁם יֵת
חָם וְיֵת יֶפֶת: א וַהּוּ כָּד שְׂרִיאֻ
בְּנֵי אֲנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל אֲפִי אֲרַעָא
וּבְנֵתָא אֲתִילִידוּ לַהֹן:

אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ
אֱלֹהִים כס"י: ס שביעי כה וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע
וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־לָמָךְ:
כו וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לָמָךְ
שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת: כז וַיְהִי כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תִּשְׁעָה
וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס
כח וַיְחִי־לָמָךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בֶּן כס"י: כט וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה*
יְנַחֲמֵנוּ מִפְּעֻשָׁנוּ וּמִעֲצָבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר אֲרָרָה יְהוָה כס"י: ל וַיְחִי־לָמָךְ אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמִשׁ וּתְשַׁעִים שָׁנָה וּחֲמִשׁ
מֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: לא וַיְהִי כָּל־יְמֵי־
לָמָךְ שֶׁבַע וּשְׁבַעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמָת: ס לב וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת כס"י: ו

א וַיְהִי כִּי־הִחֵל הָאָדָם

*הקורא יטעים הגריש קודם התלישא

רש"י

וְזֶה לְחִמּוּשׁ מֵאוֹת? אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: 'אִם
רְשָׁעִים הֵם, יֵאָבְדוּ בְּמִים וְרַע לְצַדִּיק זֶה (סְפָרִים
אַחֲרִים: לְזֹרַע שֶׁל צַדִּיק זֶה), וְאִם צַדִּיקִים הֵם,
אֲטָרִיחַ עָלָיו לַעֲשׂוֹת תְּבוּת הַרְבֵּה? כִּבֵּשׁ אֶת מַעֲיָנו
וְלֹא הוֹלִיד עַד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה
יָפֵת, הַגָּדוֹל שֶׁבְּכִנְיֹ, רָאוּי לַעֲנֹשִׁין לִפְנֵי הַמִּבּוּל
(ב"ר), דְּכָתִיב: (ישעיה סב) "כִּי הִנֵּנִי בֵּן מָאָה שָׁנָה
יָמוֹת", רָאוּי לַעֲנֹשׁ לַעֲתִיד, וְכֵן לִפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה:
אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת. וְהֵלֵא יָפֵת הַגָּדוֹל
הוּא? אֵלֵא בְּתַחֲלָה, אֲתָה דּוֹרֵשׁ אֶת שְׁהוּא צַדִּיק,
וְנֹלֶד כְּשֶׁהוּא מִהוּל וְשֶׁאֲבָרְהֵם יֵצֵא מִמֶּנּוּ וְכו'.

לְמִלְאוּת שְׁנוֹתָיו: כִּי לָקַח אֹתוֹ. לִפְנֵי זְמָנוּ, כְּמוֹ:
(יחזקאל כד) "הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמָּךְ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ":
תּוֹרָה כה (כח) וַיֹּלֶד בֶּן. שְׁמֹנֶה עָבָר וְעוֹלָם:
(כט) זֶה יְנַחֲמֵנוּ. יֵנִיחַ מִמֶּנּוּ אֶת עֲצָבוֹן יָדֵינוּ. עַד
שְׁלֹא בָּא נֹחַ, לֹא הָיָה לָהֶם כְּלִי מַחְרָשָׁה, וְהוּא הֵכִין
לָהֶם, וְהִיטָה הָאָרֶץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְדֹרְדָרִים
כְּשֶׁזּוֹרְעִים חֲטִים מְקַלְלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן, וּבִימֵי
נֹחַ נִתְּחָה. וְזֶהוּ "יְנַחֲמֵנוּ". וְאִם לֹא תִפְרָשֶׁהוּ כֵּן, אֵין
טַעַם הַלָּשׁוֹן נֹפֵל עַל הַשֵּׁם, וְאֲתָה צָרִיךְ לִקְרוֹת שְׁמוֹ
מִנֶּחֱם: תּוֹרָה ל (לב) בֶּן חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. אָמַר
רַבִּי יוֹדֵן: מֵה טַעַם כָּל הַדּוֹרוֹת הוֹלִידוֹ לִק' שָׁנָה,

לְרֹב עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וּבָנוֹת יִלְדוּ לָהֶם:
 וַיֵּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי
 טֹבֹת הָנָהּ וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר
 בָּחָרוּ כִּי: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם
 לְעַלְם בְּשָׁגֶם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה
 וְעֶשְׂרִים שָׁנָה כִּי: ד הַנִּפְלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים
 הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים
 אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הַמַּה הַגִּבֹּרִים
 אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם כִּי: פ מִפְּתִיר ה וַיֵּרָא
 יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֹצֵר
 מַחֲשַׁבְתּוֹ לָבֹר רַק רָע כָּל־הַיּוֹם: ו וַיִּנָּחֵם יְהוָה

ב וַחֲזֹו בְנֵי רַבְרַבִּיָּא יְת בְּנֵת
 אֲנָשָׁא אַרִי שְׁפִירָן אֲנִין וְנִסְיָבו
 לַהוֹן נָשִׁין מִכָּל דִּי אַתְרַעִיָּאו:
 ג וַאֲמַר יְיָ לֹא יִתְקַנֵּם דְּרָא בִישָׁא
 הָדִין קָדְמִי לְעָלִם בְּדִיל דְּאֲנֹן
 בְּשָׂרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישָׁא אַרְכָּא
 יִהְיִיבֵת לַהוֹן מָאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין
 אִם יִתְּוֹבוּן: ד גִּבְרִיָּא הָווּ בָּאָרְעָא
 בְּיוֹמֵיָא הָאֲנֹן וְאַף בְּתַר כֵּן דִּי
 עָלִין בְּנֵי רַבְרַבִּיָּא לְוֹת בְּנֵת אֲנָשָׁא
 וַיִּלְדִּין לַהוֹן אֲנֹן גִּבְרִיָּא
 דְּמַעְלָמָא אֲנָשִׁין דְּשָׁמָא: ה וַחֲזֹא
 יְיָ אַרִי סְגִיָּאת בִּישָׁת אֲנָשָׁא
 בָּאָרְעָא וְכָל יֹצֵרָא מַחֲשַׁבְתּוֹ לָבֹר
 לַחֲדָד בִּישׁ כָּל יוֹמָא: ו וַתֵּב יְיָ
 בְּמִימְרָה אַרִי עֲבַד יְת אֲנָשָׁא

רש"י

וְאִם לֹא יָשׁוּבוּ, אָבִיא עֲלֵיהֶם מַבּוּל. וְאִם תֹּאמַר
 מִשְׁנֹלַד יָפֶת עַד הַמַּבּוּל אֵינוֹ אֶלָּא מֵאָה שָׁנָה, אֵין
 מְקַדֵּם וּמֵאַחֵר בַּתּוֹרָה (פסחים ו). כְּכֹר הֵיטָה הַגִּזְרָה
 גְּזוּרָה עֲשָׂרִים שָׁנָה קִדְּם שְׁהוּלִיד נַח תּוֹלְדוֹת, וְכֵן
 מְצִינוּ בְּסֹדֶר עוֹלָם. וַיֵּשׁ מִדְּרָשִׁי אֲגָדָה רַבִּים בִּ"לֹא
 יִדּוֹן", אָכֵל זֶה הוּא צִחְצוּחַ פְּשׁוּטוֹ: (ד) הַנִּפְלִים.
 עַל שֵׁם שְׁנִפְלוּ וְהִפִּילוּ אֶת הָעוֹלָם, וּבָלְשׁוֹן עֲבָרִית,
 לְשׁוֹן עֲנָקִים הוּא: בְּיָמִים הָהֵם. (ב"ר) בְּיָמֵי דוֹר
 אָנוּשׁ וּבְנֵי קִין: וְגַם אַחֲרֵי־כֵן. אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּ
 בְּאֶבְדֵּן שֶׁל דוֹר אָנוּשׁ, שֶׁעָלָה אוֹקִיָּנוֹס וְהִצִּיף שְׁלִישׁ
 הָעוֹלָם, לֹא נִכְנַע דוֹר הַמַּבּוּל לְלִמּוּד מִהֶם: אֲשֶׁר
 יָבֹאוּ. הָיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתֶם: הַגִּבְרִים. לְמַרְד
 בְּמָקוֹם: אֲנָשֵׁי הַשָּׁם. אוֹתָם שְׁנָקְבוּ בְּשִׁמּוֹת: עִירָד,
 מַחוּיָּאֵל, מִתוּשָׁאֵל שְׁנָקְבוּ עַל שֵׁם אֶבְדֵּן, שְׁנִמּוּחוּ
 וְהוֹתָשׁוּ. דְּכֹר אַחֵר: אֲנָשֵׁי שְׁמֹמוֹן, שֶׁשְׁמָמוּ אֶת
 הָעוֹלָם: תּוֹרָה ה (ו) וַיִּנָּחֵם ה' כִּי־עָשָׂה. נִחָמָה
 הֵיטָה לְפָנָיו שֶׁבָּרָאוּ בַּתְּחִלָּתוֹנִים, שֶׁאֵלּוּ הָיָה מִן
 הָעֲלִיּוֹנִים, הָיָה מְמַרְדֵּן. בְּבִרְאשִׁית רַבָּה: וַיִּתְּעַצֵּב.
 הָאָדָם: אֶל־לָבוֹ. שֶׁל מָקוֹם. עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל
 מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶה תִּרְגּוּם אוֹנְקֵלוֹס. דְּכֹר אַחֵר:

(ב) בְּנֵי־הָאֱלֹהִים. בְּנֵי
 הַשָּׂרִים וְהַשׁוֹפְטִים. דְּכֹר אַחֵר: בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם
 הַשָּׂרִים הַהוֹלְכִים בְּשָׁלִיחוֹתָיו שֶׁל מָקוֹם, אַף הֵם הָיוּ
 מִתְעַרְבִּים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים' שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן מְרוֹת,
 וְזֶה יוֹכִיחַ: (שְׁמוֹת ד) "וַאֲתָה תִּהְיֶה לוֹ לֹאֱלֹהִים",
 (שֵׁם י) "וַרְאֵה נִתְתִּיף אֱלֹהִים": כִּי טֹבֹת הָנָהּ. אָמַר
 רַבִּי יוֹדֵן: טֹבֹת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מִיִּטְיָבִין אוֹתָהּ
 מִקְשָׁטֶת לִיכְנֹס לַחֲפָה, הָיָה גְּדוֹל נִכְנֹס וּבוֹעֲלָה
 תַּחֲלָה (ב"ר): מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ. אַף בְּעוֹלַת בַּעַל,
 אַף הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה (ב"ר): (ג) לֹא־יִדּוֹן רוּחִי
 בָּאָדָם. לֹא יִתְרַעַם וְיִרִיב רוּחִי עָלִי בְּשָׁבִיל הָאָדָם:
 לְעָלִם. לְאַרְף יָמִים, הֵנָּה רוּחִי גָדוֹן בְּקִרְבִּי אִם
 לְהַשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מְדוֹן זֶה בְּרוּחִי
 לְעוֹלָם, כְּלוּמַר, לְאַרְף יָמִים: בְּשָׁגֶם הוּא בָשָׂר.
 כְּמוֹ בְּשָׁגֶם בְּסִגוּל, כְּלוּמַר, בְּשָׁבִיל שָׁגֶם זֹאת בּוֹ,
 שֶׁהוּא בָשָׂר וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נִכְנַע לְפָנָיו, וּמָה אִם
 יִהְיֶה אִשׁ, אוֹ דְּכֹר קֶשֶׁה? פִּיּוּצָא בּוֹ: (שׁוֹפְטִים ה)
 "עַד שֶׁקָּמְתִי דְּבוֹרָה", כְּמוֹ שֶׁקָּמְתִי, וְכֵן "שֶׁאֲתָה
 מִדְּבַר עֲמִי", כְּמוֹ שֶׁאֲתָה, אַף "בְּשָׁגֶם" כְּמוֹ בְּשָׁגֶם:
 וְהָיוּ יָמָיו וְגו'. עַד ק"כ שָׁנָה אֲאַרְיָף לָהֶם אִפִּי,

בְּאַרְעָא וְאָמַר בְּמִימְרָה לְמַתְּבַר
תְּקַפְּהוֹן פְּרַעוֹתָהּ: ז וְאָמַר יי
אִמְחִי יֵת אֲנָשָׁא דִּי בְרַאֲתִי מֵעַל
אֲפִי אֲרַעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד
רַחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֲרִי
תְּבִית בְּמִימְרֵי אֲרִי עֲבַדְתָּנוּן:
ח וְנָח אֲשַׁכַּח רַחֲמִין קָדָם יי:

פ פ פ

כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֱלֹ-
לָבוֹ כִּסִּי: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם
אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד־
בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחְמַתִּי
כִּי עָשִׂיתָם כִּסִּי: ח וְנָח מֵצָא חֵן בְּעֵינָי יְהוָה:

פכפ

קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן.

רש"י

אמר לו: 'הן', אמר לו: 'ומה עשית?' אמר לו:
'שמחתי ושמחתי את הכל'. אמר לו: 'ולא היית
יודע שסופו למות?' אמר לו: 'בשעת חדותא –
חדותא, בשעת אכלא – אכלא'. אמר לו: 'כך
מעשה הקדוש ברוך הוא, אף על פי שגלוי לפניו
שסופן לחטא ולאבדן, לא נמנע מלבראן (ועיין
ברא"ם) בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם':
(ז) ויאמר ה' אמתה אתה האדם. הוא עפר,
ואביא עליו מים ואמתה אותו, לךך נאמר לשון
מחוי: מאדם עד־בהמה. אף הם השחיתו דרכם
(ב"ר). דבר אחר: הכל נברא בשביל אדם, וכיון
שהוא כלה, מה צריך באלו? כי נחמתי כי
עשיתם. חשבתני מה לעשות על אשר עשיתים:

תורה ח חסלת פרשת בראשית

"וינחם", נהפכה מחשבתו של מקום ממדת
רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה
לעשות באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון נחום
שבמקרא, לשון נמלך מה לעשות: (במדבר כג)
"ובן־אדם ויתנחם", (דברים לב) "ועל עבדיו
יתנחם", (שמות לב) "וינחם ה' על הרעה", (שמואל
א טו) "נחמתי כי המלכתי". כלם לשון מחשבה
אחרת הם: ויתעצב אל־לבו. נתאבל על אבדן
מעשה ידיו, כמו: (שמואל ב יט) "נעצב המלך על
בנו", וזה כתבתי לתשובת אפיקורוס אחד ששאל
את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו: 'אין אתם
מודים שהקדוש ברוך הוא רואה את הנולד'?
אמר לו: 'הן', אמר לו: 'וקא כתיב "ויתעצב
אל־לבו"? אמר לו: 'נולד לך בן זכר ממך'?

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַרְחִים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ
עֶשֶׂר וְכַבֹּד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת
שליש התחתון של הספר תורה.

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום בישעיה פרק מב

מב ה כה־אמר האל יהוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה: ואני יהוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים: ולפקח עינים עורות להוציא ממסגל אפיר מבית פלא ישבי חשך: ואני יהוה הוא שמי וכבודי לאחר לא־אתן ותהלתי לפסילים: ט הראשנות הנה־באו וחדשות אני מגיד בטרם תצמחנה אשמיע אתכם: ישירו ליהוה שיר חדש תהלתו מקצה הארץ וירדי תים ומלאו אים וישביהם: יא ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירגו ישבי סלע מראש הרים יצוחו: יב ישימו ליהוה כבוד ותהלתו באים יגידו: יג יהוה בגבור יצא באיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף־יצריח על־איביו ותגבר: יד החשיתי מעולם אחריש אתאפק ביולדה אפעה אשם ואשאף יחד: טו אחריב הרים וגבעות וכל־עשבם אוכיש ושמתי נהרות לאים ואגמים אוכיש: טז והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא־ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים: יז נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: יח החרשים שמעו והעורים הביטו לראות: יט מי עור כי אם־עבדי וחרש כמלאכי אשלח מי עור כמשלם ועור בעבד יהוה: כראות רבות ולא תשמר פקוח אזנים ולא ישמע: כא יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו הוראה לרבים". (משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו' ושבת בראשית ה'תשד"מ סעיף יב):

כב והוא עם־בזוז ושסוי הפח בחורים כלם ובבתי כלאים החבאו היו לבו ואין מציל משפה ואין־אמר השב: כג מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחר: כד מי נתן למשיפה יעקב וישראל לבזוזם הלא יהוה זו חטאנו לו ולא־אבו בדרךיו הלוך ולא שמעו בתורתו: כה וישפך עליו חמה אפו ועוזו מלחמה ותלהטחו מסביב ולא ידע ותבערבו ולא־ישים על־לב: כז א ועתה כה־אמר יהוה בראך יעקב ויצרך ישראל אל־תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי־אתה: כח בִּית־עבר בפנים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך בִּית־לך במו־אש לא תבוה ולהבה לא תבער־ך: כט כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים פוש וסבא תחתיך: ד מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך: ה אל־תירא כי אתך־אני ממזרח אביא ורעד ומפערב אקבצך: ו אמר לצפון תני ולתימן אל־תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: ז כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף־עשיתיו: ח הוציא עם־עור ועינים יש וחרשים ואזנים למו: ט פל־הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו ותנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת: י אתם עדי נא־יהוה ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי־אני הוא לפני לא־נוצר אל ואחרי לא יהיה:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנָבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשמו"ת ולקריאה בציבור שמואל א פרק כ

וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְהוֹנָתָן מִחֵר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָּ כִּי יִפְקֹד מוֹשֶׁבֶד: יט וְשִׁלְשַׁת תָּרַד מֵאֹד וּבָאתָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבֹּתָ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזוּל: כ וְאֲנִי שְׁלֹשֶׁת
הַחֲצִיִּים צָדָה אוֹרָה לְשַׁלַּח־לִי לַמַּטָּרָה: כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנֶּעֱר לְךָ מֵצֵא אֶת־הַחֲצִיִּים
אִם־אָמַר אֶמֶר לַנֶּעֱר הִנֵּה הַחֲצִיִּים | מִמֶּנּוּ וְהִנֵּה קָחְנוּ | וּבָאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאִין דְּבָר
חִי־יְהוָה: כב וְאִם־כָּה אָמַר לְעֹלָם הִנֵּה הַחֲצִיִּים מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה לְךָ כִּי שְׁלַחְךָ יְהוָה: כג וְהִדְבָּר
אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסְתַּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ
וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כַּפֶּעַם | כַּפֶּעַם אֶל־מוֹשָׁב הַקִּיר
וַיָּקֶם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אֲבִנֵּר מֵצַד שְׂאוּל וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דָבַר שְׂאוּל מֵאוֹמָה בַּיּוֹם
הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרָה הוּא בִלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: כז וַיְהִי מִמַּחֲרַת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנֹו מִדּוֹעַ לֹא־בָא בְּנִי־יִשִּׁי גַם־תָּמוּל גַּם־הַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוּל נִשְׁאָל נִשְׁאָל דָּוִד מַעֲמָדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר
שְׁלַחְנִי נָא כִּי זָכַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צוּה־לִּי אָחִי וְעַתָּה אִם־מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אִמְלֹטָה נָא וְאֶרְאָה אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלֹחַן הַמֶּלֶךְ: ל וַיַּחֲרֹאֵף שְׂאוּל בִּיהוֹנָתָן
וַיֹּאמֶר לוֹ בְּנֵי־נַעֲוֹת הַמַּרְדּוֹת הֲלֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר אֶתָּה לְבֶן־יִשִּׁי לְבִשְׁתְּךָ וּלְבִשַׁת עֲרוֹת
אִמְךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בְּנִי־יִשִּׁי חָי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תָכֹן אֶתָּה וּמַלְכוּתְךָ וְעַתָּה שְׁלַח
וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בְּנֵי־מוֹת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוֹמַת
מִה עָשָׂה: לד וַיִּטֵּל שְׂאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַפְתּוֹ וַיִּדַּע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעַם אָבִיו
לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לה וַיָּקֶם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלֹחַן בַּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
לָחֶם כִּי נַעֲצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלָמוּ אָבִיו: לו וַיְהִי כַּפָּקֶד וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד

וַנַּעַר קָטָן עִמּוֹ: לוֹ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֵץ מִצָּא נָא אֶת־הַחֲצִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֹרֶה הַנָּעַר רֵץ
וְהוֹאֲיֶרָה הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ: לוֹ וַיָּבֹא הַנָּעַר עַד־מְקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אֶחָדִי הַנָּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֲצִי מִמֶּנִּי וְהִלָּאֵה: לוֹ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אֶחָדִי הַנָּעַר מִהֶרֶה חוֹשָׁה
אֶל־תַּעֲמֹד וַיִּלְקָט נָעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחֲצִים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לוֹ וְהַנָּעַר לֹא־יָדַע מֵאוֹמֶה אֶד
יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדָעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כִּלָּיו אֶל־הַנָּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ
הֲבִיא הָעִיר: מא הַנָּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֲצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אֶרֶצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים
וַיִּשְׁקֹוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּכְבְּלוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ
לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה אִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֵרַעִי
וּבֵין זֵרַעְךָ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת
וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המולד: ליל ב, שְׁעָה 11 בְּעֶרֶב, 31 דְּקוֹת, 8 חֲלָקִים.

ראש חֹדֶשׁ מֶרְחָשׁוֹן, בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן וּבְיוֹם הַשְּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	5:42	5:38	8:00	7:58	8:32	8:30	9:30	9:29	17:10	17:17	17:34	17:41	16:51	17:43
חיפה (ח)	5:42	5:38	7:59	7:58	8:32	8:30	9:29	9:29	17:08	17:15	17:32	17:39	16:39	17:42
ירושלים (ח)	5:39	5:35	7:58	7:57	8:29	8:28	9:28	9:27	17:09	17:16	17:34	17:40	16:31	17:41
תל אביב (ח)	5:43	5:39	8:00	7:59	8:33	8:31	9:30	9:30	17:09	17:16	17:33	17:40	16:50	17:43
אוסטריה וינה (ק)	7:13	7:04	9:19	9:22	9:54	9:50	10:49	10:47	18:06	18:17	18:35	18:47	17:50	18:49
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:29	6:38	9:18	9:13	9:51	9:46	10:56	10:52	19:42	19:37	20:09	20:02	19:23	20:20
אוקראינה אודסה (ק)	7:15	7:06	9:20	9:24	9:53	9:56	10:50	10:51	18:09	18:20	18:38	18:49	17:53	18:42
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	7:00	6:51	9:04	9:08	9:36	9:40	10:33	10:35	18:01	18:06	18:20	18:31	17:34	18:24
אוק. ז'יטומיר (ק)	7:29	7:19	9:31	9:35	10:03	10:07	10:59	11:02	18:24	18:12	18:43	18:55	17:56	18:47
אוקראינה קייב (ק)	7:20	7:11	9:23	9:27	9:55	10:00	10:52	10:54	18:18	18:05	18:36	18:48	17:49	18:40
אוקראינה דונייצק (ק)	6:47	6:39	8:53	8:57	9:25	9:29	10:22	10:24	17:51	17:40	18:10	18:21	17:24	18:14
איטליה מילאנו (ק)	7:39	7:31	9:46	9:49	10:18	10:22	11:15	11:17	18:48	18:37	19:16	19:06	18:21	19:19
אקוואדור קיטו (ח)	5:48	5:50	8:23	8:22	8:53	8:52	9:56	9:54	18:11	18:10	18:33	18:31	17:52	18:35
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:06	6:14	8:53	8:48	9:25	9:21	10:30	10:27	19:07	19:12	19:37	19:32	18:53	19:48
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:47	6:56	9:41	9:36	10:12	10:07	11:19	11:15	20:08	20:14	20:42	20:35	19:55	20:46
ארה"ב בולטימור (ק)	7:16	7:10	9:27	9:29	9:59	10:02	10:57	10:58	18:35	18:27	19:01	18:53	18:10	18:57
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	7:06	6:59	9:17	9:19	9:49	9:51	10:47	10:48	18:25	18:16	18:52	18:43	17:59	18:53
ארה"ב ג'רסי (ק)	7:07	7:00	9:17	9:20	9:49	9:52	10:47	10:48	18:24	18:15	18:51	18:42	17:59	18:53
ארה"ב דטרויט (ק)	7:44	7:37	9:54	9:57	10:26	10:29	11:23	11:25	19:00	18:51	19:27	19:18	18:34	19:29
ארה"ב הווסטן (ק)	7:22	7:18	9:38	9:40	10:11	10:12	11:10	11:10	18:58	18:51	19:21	19:15	18:34	19:24
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:56	6:51	9:11	9:13	9:43	9:45	10:42	10:43	18:27	18:20	18:52	18:44	18:03	18:53
ארה"ב מיאמי (ק)	7:18	7:15	9:37	9:37	10:09	10:10	11:09	11:09	18:59	18:53	19:22	19:16	18:36	19:26
ארה"ב ניו הייבן (ק)	7:04	6:57	9:13	9:15	9:46	9:48	10:43	10:44	18:19	18:09	18:45	18:36	17:53	18:49
ארה"ב שיקאגו (ק)	7:01	6:54	9:12	9:15	9:43	9:46	10:41	10:43	18:20	18:10	18:46	18:37	17:54	18:47
בוליביה לא פאס (ח)	5:54	5:58	8:37	8:35	9:07	9:04	10:11	10:09	18:41	18:42	19:02	19:04	18:24	19:08
בלגיה אנטוורפן (ק)	8:07	7:57	10:08	10:12	10:41	10:45	11:37	11:39	19:00	18:47	19:31	19:19	18:31	19:35
בלגיה בריסל (ק)	8:06	7:56	10:08	10:12	10:40	10:44	11:36	11:39	19:02	18:49	19:33	19:20	18:33	19:35
בלרוס ליובאוויטש (ק)	7:26	7:14	9:24	9:29	9:56	10:01	10:51	10:54	18:10	17:56	18:44	18:30	17:40	18:34
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:27	5:32	8:09	8:06	8:41	8:37	9:45	9:42	18:14	18:17	18:37	18:40	17:58	18:47
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	5:14	5:19	7:56	7:53	8:27	8:24	9:31	9:29	18:00	18:03	18:23	18:26	17:44	18:32
בריטניה לונדון (ק)	7:24	7:14	9:26	9:31	9:58	10:03	10:54	10:57	18:19	18:06	18:51	18:38	17:50	18:53
בריטניה מנצ'סטר (ק)	7:36	7:25	9:36	9:41	10:08	10:13	11:04	11:07	18:25	18:11	18:58	18:44	17:55	19:00
גרמניה ברלין (ק)	7:33	7:22	9:33	9:38	10:05	10:10	11:01	11:04	18:23	18:10	18:55	18:42	17:54	18:46
גרמניה פרנקפורט (ק)	7:46	7:37	9:50	9:55	10:22	10:26	11:19	11:21	18:46	18:34	19:17	19:05	18:18	19:09
הודו בומביי (ח)	6:31	6:30	8:53	8:53	9:25	9:26	10:25	10:25	18:21	18:16	18:43	18:39	17:59	18:43
הודו פונה (ח)	6:25	6:24	8:48	8:49	9:20	9:21	10:21	10:20	18:19	18:14	18:41	18:36	17:57	18:40
הונגריה בודפשט (ק)	7:02	6:54	9:08	9:11	9:40	9:43	10:37	10:38	18:06	17:55	18:35	18:24	17:39	18:28
טורקיה איסטנבול (ק)	7:15	7:09	9:25	9:28	9:57	10:00	10:55	10:56	18:32	18:23	18:59	18:50	18:07	18:54
יוון אתונה (ק)	7:33	7:27	9:45	9:47	10:17	10:19	11:15	11:16	18:56	18:47	19:22	19:13	18:31	19:17
מולדובה קישינב (ק)	7:23	7:15	9:28	9:32	10:01	10:04	10:58	10:59	18:27	18:16	18:56	18:45	17:59	18:49

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:22	7:24	9:51	9:51	10:21	10:21	10:22	10:21	19:19	19:24	19:46	19:41	19:02	19:45
ניו זילנד קרייסטצ'רץ'(ח)	5:44	5:33	8:19	8:25	8:52	8:58	10:04	10:00	18:57	18:50	19:18	19:25	18:39	19:29
נפאל קטמנדו (ח)	5:56	5:59	8:21	8:20	8:51	8:52	9:51	9:51	17:39	17:45	18:08	18:02	17:22	18:06
סינגפור סינגפור (ח)	6:46	6:45	9:13	9:14	9:47	9:45	10:48	10:47	18:55	18:56	19:17	19:16	18:37	19:20
פולין ורשא (ק)	6:50	7:00	9:07	9:02	9:34	9:39	10:30	10:33	17:54	17:41	18:26	18:13	17:25	18:17
פרו לימה (ח)	5:43	5:40	8:12	8:14	8:47	8:45	9:50	9:48	18:06	18:07	18:28	18:29	17:49	18:33
צרפת ליון (ק)	7:48	7:56	10:07	10:04	10:36	10:39	11:33	11:34	19:06	18:55	19:34	19:24	18:39	19:36
צרפת פריז (ק)	8:01	8:10	10:19	10:15	10:47	10:51	11:44	11:46	19:12	19:01	19:42	19:31	18:45	19:44
קולומביה בוגוטה (ח)	5:34	5:34	8:06	8:07	8:37	8:36	9:39	9:38	17:52	17:50	18:13	18:11	17:32	18:15
קנדה טורונטו (ק)	7:23	7:31	9:40	9:43	10:12	10:15	11:09	11:10	18:44	18:34	19:12	19:02	18:18	19:13
קנדה מונטריאול (ק)	7:02	7:10	9:17	9:20	9:49	9:53	10:46	10:48	18:19	18:08	18:47	18:37	17:52	18:49
קפריסין לרנקה (ק)	6:47	6:52	9:06	9:04	9:37	9:39	10:35	10:36	18:17	18:09	18:42	18:34	17:52	18:38
רוסיה מוסקבה (ק)	7:47	7:59	9:58	10:04	10:29	10:35	11:25	11:28	18:44	18:29	19:18	19:04	18:14	19:20
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	7:31	7:40	9:45	9:48	10:17	10:21	11:14	11:16	18:44	18:32	19:13	19:02	18:16	19:06
שווייץ ציריך (ק)	7:34	7:42	9:50	9:53	10:21	10:25	11:18	11:20	18:50	18:39	19:19	19:08	18:23	19:20
תאילנד בנגקוק (ח)	6:06	6:06	8:31	8:30	9:03	9:03	10:04	10:03	18:03	18:00	18:25	18:21	17:42	18:25

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמו"ר בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 Israel - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il